

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

GÜVÂHÎ'NİN EDEBÎ ESERLERİNDE TEMATİK VE
HALKBİLİMSEL İNCELEME

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DOKTORA TEZİ

OĞUZ KAĞAN ŞALLI

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. BİLGE KAYA YİĞİT

BOLU, ARALIK - 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Oğuz Kağan ŞALLI tarafından hazırlanan “**Güvâhî’nin Edebî Eserlerinde Tematik ve Halkbilimsel İnceleme**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 13/12/2024

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Doç. Dr. Bilge KAYA YİĞİT
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. İsmet ÇETİN
Gazi Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Serdar UĞURLU
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Gülten KÜÇÜKBASMACI
Kastamonu Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğretim Üyesi Zuhel GÜLER
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

.....
Oğuz Kağan ŞALLI

ÖNSÖZ

Öğütname türü, edebiyatımıza Ferîdüddin Attâr'ın *Pendnâme* adlı eserinden yapılan çeviriler yoluyla kazandırılmış olsa da farklı türlerde oluşturulmuş kimi eserler de çeşitli öğütler içermektedir. Öğütname türünün edebiyatımızdaki önemli yapıtları arasında sayılan Güvâhî pendnâmeleri; bilgelerin hikmetli öğretilerini, sözlü gelenekte yaşayan veciz anlatıları, İslam kültür dairesinde anlatılagelmiş hikâyelerle beraber yazarın yaşadıklarından yola çıkarak aktardığı tecrübe ve öğütleri kapsamaktadır. Mezkûr eserler Divan edebiyatı geleneğinde yazılmış pendnâme türündeki diğer çalışmalardan; taşıdığı mahallî özellikler, içerdiği Türk kültürü ve geleneğine ait unsurlar ve sözlü edebiyatımızda yer alan birçok farklı türdeki metni bir araya toplayan tipik, kıymetli ve müşahhas nitelikleriyle dikkatimize konu olmuştur.

Ayrıca Güvâhî'nin, yerleşik literatür açısından divan sanatçısı sayılmasına karşın eserlerini halk edebiyatına bağlı yerel anlatı öğeleriyle oluşturması; sözel bellekte yer etmiş atasözü, deyim, dua, beddua gibi kalıp sözleri önemseyen yaklaşımıyla; başka kaynaklarda bulunmayan orijinal anlatılara Türkçe hassasiyetiyle örülü bir samimiyet içerisinde eserlerinde yer vermesi dikkat çekicidir. Bu durum en temelde Güvâhî pendnâmelerinin; çeviri ve telif diğer pendnâmelerden ayrı olarak masal, fıkra, fabl gibi farklı türdeki metinleri barındırması, halkın gündelik hayatına dair sorunlara çözüm araması, işlediği sosyal konuların çeşitliliği, sahip olduğu halk tefekkürüne dayalı söz varlığı, anlatıcının kullandığı geleneksel kıssahanlara ait tahkiyeli anlatım özellikleri eserlerin halk edebiyatı açısından incelenmesini zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmayla Güvâhî'nin eserleri; uzun yıllar sonra dil özellikleri dışında semantik bir çözümleme yöntemine muhatap olmuş, nihayetle edebiyat tarihi kitaplarındaki birbirini taklit eden ifadelerin dışında mühim ve çeşitli bulgulara ulaşılmıştır.

Bu tez; Türk dili, edebiyatı ve kültürü açısından pek çok kıymete haiz oldukları hâlde tozlu raflarda muhataplarının tecessüs dolu bakışlarını bekleyen eserlerin gün ışığına kavuşmalarında bir çaba olmalıdır. Şüphesiz önemli ve önemsiz birçok çalışma gibi tezimiz de haklı veya haksız, menfî veya müsbet birçok eleştirinin muhatabı olacaktır. Tüm tenkitleri memnuniyetle karşılamakla beraber; Türk edebiyatına, kültürüne hizmetimizin bir nişanesi olan tezimizin alana katkı sunan bir çalışma olmasını temenni ediyoruz.

“Kalemle yazmayı ve bilgiyi öğretene”e hamd olsun.

Oğuz Kağan ŞALLI
13.12.2024

ÖZET

**GÜVÂHÎ’NİN EDEBÎ ESERLERİNDE TEMATİK VE HALKBİLİMSEL
İNCELEME
DOKTORA TEZİ
OĞUZ KAĞAN ŞALLI
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. BİLGE KAYA YİĞİT)**

BOLU, ARALIK - 2024

XV + 528

Türk anlatı geleneği içerisinde Orhun yazıtlarından günümüz edebiyat ürünlerine kadar öğütname türünün önemli örnekleri arasında sayılan Güvâhî’nin edebî eserleri tez kapsamında ele alınmıştır. Önceki çalışmalar genellikle günümüz harflerine aktarım ve dil incelemesi muhteviyatlı iken bu çalışmayla Güvâhî öğütnameleri günümüz okurunun istifade etmesi amacıyla keşfedici tematik analiz yöntemiyle anlatı temelli olarak çözümlenmiştir. Bu yolla anlatıcının ilim sahiplerinden edindiği bilgileri ve tecrübelerini gelecek kuşaklara aktararak onların dünya ve ahiret saadetine erişmelerini sağlama amacına katkıda bulunulmuştur. Türk edebiyatının temel biyografik kaynaklarına ve günümüz yayınlarına ulaşarak ve anlatıcının eserlerinden faydalanmak suretiyle Güvâhî’nin hayatı, sanatı, eserleri hakkındaki bilgiler derlenmiş ve bilim dünyasının bakışına sunulmuştur. Çalışmada, öncelikle eserin yazım tarihine en yakın tarihli nüsha, yeni Türk harflerine ve günümüz Türkçesine aktarılmış ardından hikâyelerin tematik yapıları, anlatı örgüleri, halkbilim unsurları metin merkezli bir incelemeyle çözümlenmiştir. Bu bağlamda tez üç ana bölümden oluşur. Birinci bölüm anlatı türü olarak pendnâme ile ilgili literatürü içermektedir. İkinci bölüm Güvâhî’nin biyografisi ve eserlerinin genel bilgisini kapsamaktadır. Üçüncü bölümde Güvâhî’nin *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserlerinin tematik yapısı, anlatı tahlili, metin içerisinde yer verilen kalıp söz varlığının, halkbilim unsurlarının ve yapısal anlatı öğelerinin çözümlemesi bulunmaktadır. Ayrıca üçüncü bölümün son kısmında Güvâhî’nin eserlerinin (P, İ, G) daha önceki çalışmalarda kullanılmamış nüshalarının günümüz harflerine aktarımı ve günümüz Türkçesine dil içi çevirisi yapılmıştır. Sonuç kısmında ise tez incelemesi sırasında elde edilen bulgulara ve tespitlere yer verilmiştir. Güvâhî’nin eserlerinin incelenmesi sonucunda 16. yüzyıl Türk kültür hayatımıza, yerel değerlerimize, sosyal gerçekliğimize, dönemin zihniyetine; Nasreddin Hoca, Hacı Bektâş-ı Velî, Kanunî Sultan Süleyman gibi tarihi isimlere ait izdüşümlerine, yazarın zihniyetine, eserin edebî varlığına dair çeşitli çıkarımlara ulaşılmıştır. Özetle bu çalışmayla toplumsal belleğin önemli metinlerinden Güvâhî öğütnamelerinin öğretici bir işlev taşıdıkları, güçlü bir atasözü ve deyim zenginliğine sahip oldukları, halkbilimsel anlamda çeşitli motifler içerdikleri aynı zamanda yazarın ve dönemin zihniyetinin metinlere tematik olarak yansıdığı tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELE: Güvâhî, Öğütnameler, Pendnâme, İbretnâme, Gurbetnâme.

ABSTRACT

THEMATIC AND FOLKLORE ANALYSIS OF GÜVÂHÎ'S LITERARY WORKS

PH. D. PROGRAMME

OĞUZ KAĞAN ŞALLI

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

(SUPERVISOR: ASSOCIATE PROFESSOR BİLGE KAYA YİĞİT)

BOLU, DECEMBER 2024

XV + 528

Within the Turkish narrative tradition, spanning from the Orhun inscriptions to contemporary literary works, the pieces of GÜVÂHÎ, considered among the significant examples of the advice literature genre, have been examined within the scope of this thesis. While previous studies generally focused on transcription into modern letters and linguistic analysis, in this study GÜVÂHÎ's advice texts have been analyzed narratively by using the exploratory thematic analysis method to be come useful for today's readers. Through this approach, the study contributes to the narrator's goal of transmitting knowledge and experiences acquired from scholars to future generations, helping them attain happiness in both worldly and spiritual realms. By consulting the foundational biographical sources of Turkish literature and modern publications, as well as benefiting from the narrator's works, information about GÜVÂHÎ's life, art, and writings has been compiled and presented to the academic community. In this study, the manuscript closest to the works' original writing date was first transcribed into modern Turkish script and translated into contemporary Turkish. Subsequently, the thematic structures, narrative frameworks, and folkloric elements of the stories were analyzed through a text-centered examination. In this context, the thesis is structured into three main sections. The first section includes literature related to advice literature (*Pendnâme*) as a narrative genre. The second section encompasses GÜVÂHÎ's biography and general information about his works. The third section shows the thematic structures, narrative elements, and folkloric motifs in GÜVÂHÎ's works: *Pendnâme*, *İbretnâme*, and *Gurbetnâme*. Additionally, the final part of this section provides a transcription into modern Turkish script and an intralingual translation into contemporary Turkish of unpublished versions of GÜVÂHÎ's works (P, İ, G). In the conclusion, the findings and observations obtained during the thesis analysis are presented. The examination of GÜVÂHÎ's works has revealed various insights into 16th-century Turkish cultural life, local values, social realities, and the mindset of the period, as well as reflections of historical figures such as Nasreddin Hodja, Hacı Bektâş-ı Velî, and Sultan Süleyman the Magnificent. Additionally, it has provided an understanding of the author's perspective and the literary significance of the works. In summary, this study concludes that GÜVÂHÎ's advice texts, as significant writings of collective memory, have an instructive function, possess a rich repertoire of proverbs and idioms, including various folkloric motifs, and thematically reflect both the author's mindset and the intellectual framework of the period.

KEYWORDS: GÜVÂHÎ, Advice Literature, *Pendnâme*, *İbretnâme*, *Gurbetnâme*.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
TABLO LİSTESİ	xii
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xiv
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	xv
TEŞEKKÜR.....	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM GÜVÂHÎ	6
1.1 GÜVÂHÎ’NİN HAYATI.....	6
1.2 GÜVÂHÎ’NİN SANATI.....	8
1.3 GÜVÂHÎ’NİN ESERLERİ	10
1.3.1 TAZARRUNÂME	10
1.3.2 PENDNÂME.....	11
1.3.3 İBRETNÂME	19
1.3.4 GURBETNÂME	23
İKİNCİ BÖLÜM ÖĞÜTNAMELER.....	26
2.1 ANLATI TÜRÜ AÇISINDAN ÖĞÜTNAME	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ÇÖZÜMLEME	30
3.1 GÜVÂHÎ ANLATILARININ TEMATİK ÇÖZÜMLEMESİ	31
3.1.1 DİNİ ÖĞRETİLER TEMASI	33
3.1.1.1 Dünya Hayatının Geçiciliği.....	34
3.1.1.1.1 Hikâye İ-22a	38
3.1.1.1.2 Hikâye İ-22b	39
3.1.1.1.3 Hikâye İ-22c	39
3.1.1.1.4 Hikâye İ-22d	41
3.1.1.2 Kader.....	42
3.1.1.2.1 Hikâye P-20a	45
3.1.1.2.2 Hikâye P-20b	46
3.1.1.3 Nasip/ Rızık.....	47

3.1.1.3.1 Hikâye P-7a	48
3.1.1.3.2 Hikâye P-19d	48
3.1.1.3.3 Hikâye P-19b	49
3.1.1.3.4 Hikâye P-19c	50
3.1.2 DÜRÜSTLÜK	51
3.1.2.1 Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü	52
3.1.2.1.1 Hikâye P-3a	55
3.1.2.1.2 Hikâye P-3b	56
3.1.2.1.3 Hikâye P-3c	58
3.1.2.2 Dış Görünüşün Önemi	61
3.1.2.2.1 Hikâye P-18a	63
3.1.2.2.2 Hikâye P-18b	64
3.1.2.3 Güven/ Güvenilir Olma	66
3.1.2.3.1 Hikâye P-2a	69
3.1.2.3.2 Hikâye P-2b	72
3.1.2.3.3 Hikâye P-2c	74
3.1.2.3.4 Hikâye P-2d	76
3.1.2.4 Samimiyet/ İkiyüzlülük	78
3.1.2.4.1 Hikâye P-10a	79
3.1.2.4.2 Hikâye P-10b	80
3.1.2.4.3 Hikâye P-15a	82
3.1.2.5 Kanaatkârlık/ Açgözlülük	83
3.1.2.5.1 Hikâye P-4a	84
3.1.2.5.2 Hikâye P-4b	85
3.1.3 İLERİ GÖRÜŞLÜLÜK	88
3.1.3.1 İletişimde Ustalık/ Akıllıca Konuşma	88
3.1.3.1.1 Hikâye P-16a	92
3.1.3.1.2 Hikâye P-16b	93
3.1.3.1.3 Hikâye P-16c	95
3.1.3.1.4 Hikâye P-16d	96
3.1.3.1.5 Hikâye P-16e	100
3.1.3.1.6 Hikâye P-16f	101
3.1.3.2 Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık	102
3.1.3.2.1 Hikâye P-5a	106
3.1.3.2.2 Hikâye P-5b	108
3.1.3.2.3 Hikâye P-5c	112
3.1.3.2.4 Hikâye P-2e	114
3.1.3.2.5 Hikâye P-9a	117
3.1.3.2.6 Hikâye P-9b	119
3.1.3.2.7 Hikâye P-9c	120
3.1.3.3 Tedbirli Olma	121
3.1.3.3.1 Hikâye P-23a	124
3.1.3.3.2 Hikâye P-6b	126
3.1.4 SAYGI	128
3.1.4.1 Değer Bilme / Saygı	129
3.1.4.1.1 Hikâye P-1a	129
3.1.4.2 Görgü/ Terbiye/ Çocuk Yetiştirme	134
3.1.4.2.1 Hikâye P-11a	135
3.1.4.2.2 Hikâye P-11b	137
3.1.5 SEVGİ	139

3.1.5.1 Aile Birliği	140
3.1.5.1.1 Hikâye P-13a	146
3.1.5.1.2 Hikâye P-13b	147
3.1.5.1.3 Hikâye P-13c	149
3.1.5.2 Aşk/ İnsanseverlik	149
3.1.5.2.1 Hikâye P-12a	152
3.1.5.2.2 Hikâye P-12b	154
3.1.5.2.3 Hikâye P-12c	157
3.1.5.2.4 Hikâye P-12d	158
3.1.5.2.5 Hikâye P-12e	159
3.1.5.3 Cömertlik	161
3.1.5.3.1 Hikâye P-17a	163
3.1.5.3.2 Hikâye P-17b	164
3.1.5.4 Kardeşlik/ Dostluk	165
3.1.5.4.1 Hikâye P-8a	167
3.1.5.4.2 Hikâye P-14a	167
3.1.5.5 Konukseverlik	169
3.1.5.5.1 Hikâye P-19a	173
3.1.5.6 Vatanseverlik/ Gurbet	175
3.1.5.6.1 Hikâye G-24a	178
3.1.5.6.2 Hikâye P-6c	181
3.1.5.6.3 Hikâye P-6a	182
3.2 GÜVÂHÎ ANLATILARININ KALIP SÖZ ÇÖZÜMLEMESİ.....	185
3.2.1 ARAPÇA BAŞLIKLAR	186
3.2.2 ATASÖZLERİ	189
3.2.3 DEYİMLER.....	237
3.2.4 DUALAR/BEDDULAR	250
3.2.5 HİKMETLİ SÖZLER	252
3.2.6 KÜFÜRLÜ SÖZLER.....	260
3.3 GÜVÂHÎ ANLATILARININ HALKBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ....	262
3.3.1 ANLATI KİŞİLERİ.....	262
3.3.2 BİTKİLER (AĞAÇ, ÇİÇEK, SEBZE, MEYVE, TAHİL)	265
3.3.3 DEĞERLİ MADEN VE DEĞER ÖGELERİ	268
3.3.4 HASTALIKLAR.....	269
3.3.5 HAYVANLAR	270
3.3.6 İNANÇ TEMELLİ ÖGELER.....	275
3.3.7 KOZMİK ÖGELER	278
3.3.8 MEKÂNLAR	279
3.3.9 MESLEKLER	282
3.3.10 MÜZİK TERİMLERİ	285
3.3.11 RENKLER	286
3.3.12 SAYILAR	286
3.3.13 YİYECEKLER	287
3.3.14 ZAMAN ÖGELERİ.....	290
3.4 GÜVÂHÎ ANLATILARININ YAPISAL ÇÖZÜMLEMESİ.....	292
3.4.1 OLAY VE OLAY ÖRGÜSÜ.....	296
3.4.2 BAKIŞ AÇISI.....	298
3.4.3 ZAMAN	299

3.4.4 MEKÂN	300
3.4.5 ANLATI KİŞİLERİ.....	301
3.4.6 TEMA	303
3.4.7 ZİHNİYET	308
3.4.8 DİL VE ANLATIM.....	310
3.5 METİN	317
SONUÇ.....	506
KAYNAKLAR.....	512
EKLER.....	518
<i>Ek 1 Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp. 19 Hk 2141 Nu. Tazarrunâme Metni</i>	<i>519</i>
<i>Ek 2 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. Ön Kapak</i>	<i>520</i>
<i>Ek 3 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. Pendnâme Kapak</i>	<i>521</i>
<i>Ek 4 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. Pendnâme Metni</i>	<i>522</i>
<i>Ek 5 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. İbretnâme Metni.....</i>	<i>523</i>
<i>Ek 6 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. Arka Kapağı.....</i>	<i>524</i>
<i>Ek 7 Konya Mevlâna Müzesi 2310 Nu. Yazma Ns. Ön Kapağı.....</i>	<i>525</i>
<i>Ek 8 Konya Mevlâna Müzesi 2310 Nu. Yazma Ns. Gurbetnâme Metin</i>	<i>526</i>
<i>Ek 9 Konya Mevlâna Müzesi 2310 Nu. Yazma Ns. Arka Kapağı.....</i>	<i>527</i>

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Logosu 1 i

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 Güvâhî'nin Edebî Eserleri	32
Tablo 2 Arapça Başlıklar	186
Tablo 3 Atasözleri	190
Tablo 4 Deyimler	238
Tablo 5 Dualar.....	251
Tablo 6 Beddualar	251
Tablo 7 Hikmetli Sözler	252
Tablo 8 Küfürlü Sözler.....	260
Tablo 9 Anlatı Kişileri (Tarihi Adlar).....	262
Tablo 10 Anlatı Kişileri (Anlatı Dünyası Adları)	263
Tablo 11 Anlatı Kişileri (Millet ve Topluluk Adları)	264
Tablo 12 Anlatı Kişileri (Dinî Adlar).....	264
Tablo 13 Bitkiler (Ağaç, Çiçek, Sebze, Meyve, Tahıl).....	266
Tablo 14 Değerli Maden ve Değer Öğeleri.....	268
Tablo 15 Hastalıkla İlgili Kavramlar	270
Tablo 16 Hayvanlar.....	271
Tablo 17 İnanç Temelli Öğeler (Yaratıcı Adları)	275
Tablo 18 İnanç Temelli Öğeler (Peygamber Adları ve Sıfatları).....	276
Tablo 19 İnanç Temelli Öğeler (Diğer Dinî İfadeler).....	276
Tablo 20 Kozmik Öğeler.....	278
Tablo 21 Mekânlar (Gerçek Mekânlar).....	280
Tablo 22 Mekânlar (Anlatı veya Efsanevi Mekân Adları).....	280
Tablo 23 Mekânlar (Cins Mekân Adları).....	281
Tablo 24 Meslekler	282
Tablo 25 Müzik Terimleri.....	285
Tablo 26 Renkler.....	286
Tablo 27 Sayılar ve Tarihler	287
Tablo 28 Yiyecekler.....	289
Tablo 29 Zaman Öğeleri	290
Tablo 30 Temalar	303

Tablo 31 Pendnâme.....	317
Tablo 32 İbretnâme	474
Tablo 33 Gurbetnâme.....	498

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa

Fotoğraf 1 Hasan Paşa İl Halk Ktp. 19 Hk 2141 Nu. Tazarrunâme Metni	519
Fotoğraf 2 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Ön Kapak	520
Fotoğraf 3 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Pendnâme İç	521
Fotoğraf 4 Süleyman Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Pendnâme Metni	522
Fotoğraf 5 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. İbretnâme Metni	523
Fotoğraf 6 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Arka Kapak	524
Fotoğraf 7 Konya Mevlâna M. 2310 Nu. Ns.Yazma Ön Kapak.....	525
Fotoğraf 8 Konya Mevlâna M. 2310 Nu. Ns. Yazma Gurbetnâme Metin.....	526
Fotoğraf 9 Konya Mevlâna M. 2310 Nu. Ns.Yazma Arka Kapak.....	527

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

- AO.:** Oy, A. Tarih Boyunca Türk Atasözleri
- Akt.:** Aktaran
- AS.:** Ahmet Vefik Paşa. (2007) Atalar Sözü
- BA.:** Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimleri
- BAAD.:** Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler
- BAİBÜ:** Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Çev.:** Çeviren
- D.:** Devellioğlu, F. (2003) Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat
- E.:** Erenoğlu, Dilek
- G:** Gurbetnâme
- H.:** Hengirmen, Mehmet
- Hız:** Hazırlayan
- İ:** İbretnâme
- İP.:** Parlatır, İ. (2007) Tdk Atasözleri
- K.:** <http://lugatim.com>
- Ktp.:** Kütüphane
- MEB:** Millî Eğitim Bakanlığı
- MY.:** Yurtbaşı, M. (2013) Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü
- N.:** <https://nisanvansozluk.com>
- Nu.:** Numara
- Ns.:** Nüsha
- ÖAA.:** Aksoy, Ö. A (2018), “ÖAA” Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü,
- Öl.:** Ölüm Tarihi
- P:** Pendnâme
- ŞS.:** Şemseddin Sami (2015) Kâmus-ı Türkî
- T.:** <https://sozluk.gov.tr>
- T.C.:** Türkiye Cumhuriyeti
- TDK:** Türk Dil Kurumu Sözlüğü
- TE.:** Tespit edilemedi.
- Y.:** Dilçin, C. (2009) Yeni Tarama Sözlüğü

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez hazırlama sürecimin her aşamasında çalışmalarımı büyük bir emek ve titizlikle okuyup değerlendiren, yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Meral Ozan'a; kendisinin emekli olmasıyla son süreçte danışmanlığımı kabul ederek gerek tez izleme aşamasında gerekse tezin tamamlanması aşamasında ve özellikle eski yazı okuma düzeltmelerinde yanımda olarak desteklerini ve emeğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Bilge Kaya Yiğit'e en içten şükranlarımı sunarım.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi özellikle eğitim konusunda sonsuz destek veren, cesaretlendiren, öğüt veren anneme ve babama minnettarım.

Tez jürimde görev alarak çalışmamızı okuyup inceleyen ve önerilerde bulunan Prof. Dr. İsmet Çetin, Prof. Dr. Ayşe Çetin, Prof. Dr. Serdar Uğurlu, Prof. Dr. Halit Karatay, Doç. Dr. Gülten Küçükbasmacı ve Dr. Öğr. Üyesi Zuhal Güler hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca bugüne kadar eğitimime katkı sağlayan bütün öğretmenlerime, doktora eğitiminde bir basamak olan yeterlik sınavıma katkı sağlayan Prof. Dr. Ali Yakıcı, Prof. Dr. Mehmet Naci Önal hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu uzun akademik yolculukta vakit ayıramadığım arkadaşlarıma, bilim tutkumun ve çalışma azmimin kaynağı kıymetli öğrencilerime en kalbi duygularla şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Bu tez çalışması Güvâhî'nin eserleri üzerine tematik ve halkbilimsel bir incelemeyi içerir. Güvâhî'nin bizzat oluşturduğu, içerisinde anlatmaya bağlı olarak öğütler yer alan, Türk anlatı geleneği ve kültürü açısından önemli çalışmalar arasında sayılan *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserleri inceleme konusu yapılmıştır.

Bu çalışmayla 16. yüzyıl Osmanlı sahasında yetişmiş bir şairin gerek halk edebiyatı gerekse divan edebiyatı geleneği dairesinde ortaya koyduğu eserlerini tekrar günümüz Türk edebiyatının dikkatine sunmak ve aynı zamanda mezkûr eserlerin daha fazla anlaşılabilmesini temin etmek amaçlanmaktadır.

Nitel malzemeden kısaca bahsetmek gerekirse Güvâhî'nin edebiyat kaynaklarında kaydedilen dört eseri mevcuttur. Bunlardan anlatı esasına dayanan *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserleri tez kapsamında incelenmiştir. Şimdiye kadar Güvâhî'nin eserleri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmasına karşın bu incelemelerin tamamında yalnızca metin çevirisine ve dil bilgisine yönelik çalışmalar yapılmış olup anlatıların semantik boyutuna veya içeriğine temas edilmemiştir. Ayrıca Güvâhî *Pendnâme*'si, Hengirmen'in çeviri çalışması dışında müstakil bir çalışma ile tekrar günümüz Türkçesine aktarılmamıştır. Bu nedenle *Pendnâme*'nin bilimsel açıdan şimdiye kadar keşfedilen en eski tarihli nüshası olan Süleymaniye Kütüphanesi 5817 Numaralı Yazma Bağışlar Nüshası bu tez kapsamında günümüz Türkçesine ilk kez aktarılmış ve metnin anlamına yer verilmiştir.

Güvâhî'nin eserleri çalışılırken öncelikle ulusal ve uluslararası kataloglarda taramalar yapılarak kütüphane kaynaklarında yer alan yazma eserlere ulaşılmıştır. Söz konusu yazma nüshalar arasından *Pendnâme* için en eski tarihli nüsha olması ihtimaliyle Zilhicce 937 (Temmuz 1531) yılına ait Süleymaniye Kütüphanesi Koleksiyonu'nda bulunan 'Yazma Bağışlar Nüshası' seçilmiştir. Ayrıca metinde okunamayan veya tereddüt edilen yerlerde Ankara Millî Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu 1081 numaralı, 983 tarihli nüshadan istifade edilmiştir. Tez kapsamında bu nüshalardan bahsederken *Pendnâme*'yi temsilen P- kodu kullanılmıştır.

İbretnâme için yazma nüshalar arasında en eski tarihli nüsha olması ihtimaliyle hicri Zilhicce 943 (Temmuz 1531) yılına ait Süleymaniye Kütüphanesi Koleksiyonu'nda bulunan 'Yazma Bağışlar Nüshası' seçilmiştir. Bu metin için de *İbretnâme*'yi temsilen İ- kodu kullanılmıştır.

Gurbetnâme için yazma nüshalar arasında en eski tarihli nüsha olması ihtimaliyle Abdülcélil bin Süleyman tarafından Zilhicce 1012 (Mayıs 1604) yılında yazılan Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi koleksiyonunda bulunan 2310 numaralı nüsha seçilmiştir. Bu metin de G- harfiyle kodlanmıştır.

Tez çalışması kapsamında Güvâhî'nin eserleri üzerine metin çevirisi, günümüz Türkçesine aktarım ve buna bağlı olarak anlatı temelli tematik sınıflamanın ardından semantik derinliği kapsayan bir inceleme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak ilk kez Güvâhî'nin eserleri anlamsal ve folklorik açıdan incelenerek anlatıların tematik çerçevesi çözümlenmiştir. Bu aşamada anlatıbilim ve halkbilim disiplinleri içerisinde yer alan içkin metin tahlili yöntemine dayalı olarak hikâyelerin anlatı örgüleri, yapıları, kalıp söz varlığı, anlatıyı oluşturan halkbilim öğeleri ve malzemenin değerlendirilmesini içeren bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle çeviri yönteminden bahsetmek gerekirse mezkûr metinler günümüz Türkçesine aktarılırken nazım diline sadık kalınmaya çalışılmıştır. Eserin 16. yüzyıl Türkçesiyle yazılmış olması ve kullanılan alfabeye dair okuma sınırlıkları dil içi çeviriyi zorlaştırmıştır. Güvâhî'nin eserlerinden üçünde (P, İ, G) önem arz eden üç önemli sorun tespit edilmiştir.

Bu sorunların ilki söz konusu eserlerin zamanla şirazesinin dağılması ve yeniden toplanma sırasında başka eserler ile varak karışıklığı oluşmasıdır. Söz konusu karışıklık ekte yer alan metin tablolarında (3.5 Metin) dipnot olarak belirtilmiş ve diğer nüshalardan istifade edilerek karışıklık düzeltilmiştir.

İkinci olarak okumalar sırasında ana metin kabul edilen nüshaların bazı beyitlerinin eksik olduğu görülmüş bu eksikliği gidermek gayesiyle söz konusu nüshada olmayan beyitler diğer nüshalardan tamamlanmış ve ekte yer alan metin tablolarında (3.5 Metin) dipnot olarak belirtilmiştir.

Üçüncü olarak okuma sırasında anlaşıldığına göre müstensih'in bazı harfleri, yazımı standart gösterimin dışında olabilmektedir. Örneğin “mim (م), vav (و), kef (ك), lamelif (ل), elif (إ), dal (د)” harfleri istinsah edenin el yazısından kaynaklı olarak birbirine benzemektedir. Örneğin müstensih'in tercihi doğrultusunda tek noktalar çift nokta, çift noktalar tek nokta olarak gösterilmiştir. Bazen de altta yer alması gereken noktalar başka alanlara kaymıştır.

Ayrıca eser nüshalarının neredeyse birçoğunun kısmi olarak çevre şartlarından ve kurtların tahribatından zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Kitapların kapak ve iç sayfalarına sıklıkla farklı okuyucularca karalamalar yapıldığı ve bunun ana metne zarar verdiği de görülmektedir. Eserleri kendi kütüphanelerinde hıfzedenlerin ekledikleri ibare, tarih, dua ve şiirler de varaklarda görülmektedir. Ek olarak farklı araştırmacıların orijinal metinler üzerine notlar alarak onlara zarar verdiği ve yazmalarda kullanılan mürekkeplerin de nev'leri sebebiyle silinmiş olması karşılaşılan sınırlılıklar olarak ifade edilebilir. Elde edilen nüsha müstensih'in yazı kabiliyeti, eserin diğerlerine nazaran yukarıdaki yönlerden daha iyi korunmuş olması, zaman zaman görüldüğü üzere yanlış yazımların müstensihçe orijinal metinle karşılaştırılarak düzeltilmiş olması gibi nitelikleri açısından diğer yazma nüshalardan ayrılmaktadır. Ek olarak nüshada zaman zaman aynı müstensih tarafından yapılan düzeltmeler, ikinci bir kişinin istinsah işlemine paralel olarak metni okumuş ve ilgi düzeltmeleri sağlamış olma ihtimalini akla getirmektedir.

Bu bağlamda asırlar öncesinde oluşturulmuş bir metin anlaşılmaya, çözümlenmeye çalışılırken öncelikle eldeki anlatıları sınıflama ve anlamlandırma yoluna gidilmiştir. Anlamlandırma sırasında ilk olarak malzemenin tematik olarak incelenmesinin sağlayacağı yarar gözetilerek tematik bir çözümleme gerçekleştirilmiştir. Tema, eserin tam olarak anlaşılmasında önemli vazifeyi üstlendiğinden dolayı anlatıyı anlamak için mutlaka temanın anlaşılması gerekmiştir. Tematik çözümleme sırasında metinler önce konularına göre tasnif edilerek içerik analizi yapılmış ve tema bağlamına göre metinler renklendirilerek ayırt edici, sınıflayıcı tablolara dönüştürülmüştür. Ardından aynı temada buluşan metinler gruplandırılmış ve bu metinler belirlenen temalar üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır.

“Tematik Analiz” ismi verilen bu yöntem, “Anlatma esasına bağlı her eser, yapı ve tema olmak üzere iki esas unsurdan meydana gelmiştir. Bunlar dil, tür ve edebî zevkin hazırladığı imkânlarla birbirini bütünler ve edebî esere vücut verirler” (Gündüz, 1992: 34) varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayımdan hareketle başlangıçta sözlü anlatım esasına bağlı metin iken bu parçaların yazılı bir esere dönüşü de incelemelerde dikkate alınmıştır. Bu sebeple Güvâhî’nin eserleri hem sözlü edebiyatın hem de yazılı edebiyatın özelliklerini beraberce barındırmaktadır. Bu husus metinlerin anlaşılmasında dönemin şartlarının ve yazarın anlatıcı kimliğinin işe koşulmasını gerektirmiştir. Kendisini bir kıssahan olarak gören müellifin niyetinin, zihniyetinin, yazarın içinde bulunduğu dönemin tarihi ve sosyolojik şartlarının, o dönemin insanı için önemli olan ortak sorunların bütüncül temaların oluşmasında önemli olduğu anlaşılmıştır.

İkinci olarak tez bağlamında tematik sınıflandırılan malzeme ile yazarın niyetini keşfedebilmek için metnin yapısını incelemeyi merkeze alan yapısal bir çözümleme yöntemi kullanarak ve halkbilimsel verilere ulaşarak metnin anlam boyutu keşfedilmeye çalışılmıştır.

Son olarak Schleiermacher’ın hermeneutic çözümleme yaklaşımına göre “yorumcu metinden yola çıkar ve en son aşamada yazarın başlangıçtaki niyetine ulaşmaya çalışır, sezgisel bir yolla yazarın çıkış noktasını tahmin eder” (Toprak, 2016: 163). Schleiermacher, yorumcudan yazarın yapıtını yazdığı dönemde içinde bulunduğu şartların içine koymasını isterken bu durumu bir bütün olarak ele alır; söz konusu olan sadece yazarın ruh hâli, çıkış noktası gibi etkenler değildir, bunların dışında dil, dönem, tarihsel bağlantılar ve yazarın kişisel ilişkilerinin de bilinmesi gerekir” (Schleiermacher’den akt. Toprak, 2016: 169). Bu söylemden hareketle Güvâhî’nin metnini çözümlerken hem yazarın hem dönemin şartlarını ve yazarın niyetini sezgisel bir yaklaşımla keşfetmek gerekmiştir. Böylelikle metnin semantik çözümlemesi gerçekleştirilmiştir.

Anlatılar ifade edilen yöntemler bağlamında tablolar hâlinde yapısal olarak çözümlenmeye çalışılmış, metinlerde yer alan anlatı öğeleri tespit edilerek çalışma kapsamında kalıp sözlerle birlikte tablolaştırılmıştır. Hikâyelerde tespit edilen tematik yapıdan, kalıp sözlerden, halkbilim öğelerinden elde edilen veriler;

“Çözümleme” bölümlerine işlenmiş ve elde edilen bulgular “Sonuç” bölümünde vurgulanmıştır.

Özetle bu tez üç ana bölümden oluşur. Birinci bölümde Güvâhî’nin biyografisi ve eserlerinin genel bilgisine yer verilir. Eserlerin yazma nüshalarına ait bilgiler de bu bölümde ele alınmıştır. İkinci bölümde anlatı türü olarak pendnâme ile ilgili açıklamaları içeren kısım yer alır. Üçüncü bölüm Güvâhî’nin *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserlerinin tematik çözümlemesinin, anlatı tahlilinin, halkbilim unsurlarının tespit edildiği, değerlendirildiği, analiz edildiği ve çeviri metinle beraber anlama da yer verildiği bölümdür. Sonuç bölümü ise tez incelemesi sırasında elde edilen verilerin ve tespitlerin bildirildiği ve varsayımların sonuçlandırıldığı bölümdür.

Bu tez çalışması ile Güvâhî’nin eserleri ve öğütleri günümüz Türkçesine aktarılıp tematik açıdan incelenerek bir kez daha günümüz araştırmacılarının dikkatine sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM GÜVÂHÎ

1.1 GÜVÂHÎ’NİN HAYATI

Güvâhî kelimesi sözlük anlamı olarak şahitlik, tanıklık anlamlarına gelmektedir (Develioğlu, 2003: 301). Edebiyat tarihi açısından Güvâhî adı, 16. yüzyılda Sakarya’nın Geyve ilçesinde yaşamış asıl ismi Abdullah olduğu düşünülen şairin eserlerinde kullandığı mahlasıdır. Ancak bazı kaynaklarda asıl ismi Mehmed, baba adı Abdullah olarak da kaydedilmiştir (Buyruk, 2014: 395). Güvâhî’nin, tımarlı sipahi olduğu farklı kaynaklarda belirtilmektedir. Güvâhî’nin Müslüman dul bir kadınla evli olduğuna dair bilgiler de mevcuttur (Canım, 2000: 471). Sicill-i Osmânî gibi kaynaklarda “müellif, ticaret erbabındandır.” (Süreyya, 1996: 550) bilgisine yer verilmektedir ancak ticaretle uğraştığına dair eserlerinde herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Beyânî’nin hazırladığı *Tezkiretü’ş-Şuarâ* adlı eserde Güvâhî hakkında, Geyveli olduğuna ve bir pendnâme yazdığına değinilmiştir.¹ Kınalızade Hasan Çelebi’nin hazırladığı *Tezkiretü’ş-Şuarâ*’da Güvâhî’nin Yavuz Sultan Selim ile İran seferine katıldığına vurgu yapılmıştır.²

Gelibolulu Âlî’nin, *Künhü’l Ahbâr* adlı eserinde Güvâhî ile ilgili olarak *Kenzü’l Bedâyi* adlı bir eser yazdığına değinilmiş ve birkaç örnek beyte yer verilmiştir.³ Kimi kaynaklarda ise *Kenzü’l Bedâyi* adlı eserin Güvâhî’nin *Pendnâme* adlı eserinin diğer adı olduğu iddia edilmektedir (Kılıç, 2018: 308). Ancak Gelibolulu Âlî’nin örneklerinde *Kenzü’l Bedâyi*’den beyitlere yer verdiğini söylemesine karşın yer verilen beyitlerin bir kısmına tez kapsamında Güvâhî’nin tespit edilen eserlerinde rastlanılmamıştır. Söz konusu beyitler vezin olarak da

¹ “Geyve nam kasabadandır. Sultan Selim han-ı kadim devrinde erbab-ı tımardandır. *Pendnâme* nazım itmiştir. Her beytinde bir darb-ı mesel irad etmeğe iltizam etmiştir.” ifadelerine yer verir. Ayrıca Güvâhî’ye ait olan beş farklı beyiti eserde nakleder (Sungurhan, 2017 :167).

² “Vilâyet-i Anadolu’dan Geyve nâm kasabadandır. İftihâr-ı selâtîn-i Âl-i’Osmân kâsir-i tâc-ı şâhân-ı İrân u Tûrân nîş-i terhîbin nûş-ı tergîb ile hem-nişin ve idrâr- feyz-i in’âmın agrâr sît-i hüsâma karîn iden Sultân Selim Hân-ı Mâzî zemânında cümle-i ‘asâkir-i cerrardan zümre-i erbâb-ı tîmârdan idi. Ol şâh-ı Merrîh-intikâmın nâm-ı pür-ihtirâmına *Kenzü’l-bedâ’i*’ nâm bir kitâb diyüp ekser-i ebyâtında îrâd-ı durûb-ı emsâli iltizâm itmiştir. Bu bir iki ebyât ol kitâbdandır.” denilmektedir (Sungurhan, 2017: 720).

³ “Anatoli vilâyetinde Geyve-nâm kasabadandır. Padişah-ı magfurun leh sultan Selim cenabına *Kenzü’l Bedâyi*-nam risale virmiştir. Badehû *Pend-nâme* nazm idüp rikab-ı hümayunlarına arza kılmıştır. Hatta bu ebyat andandır...” ifadelerine yer vermiştir (İsen, 2017).

Güvâhî'nin mezkûr eserleriyle uyumsuzdur. Bu beyitler Güvâhî'nin bulunamayan bir eserinin olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. *Büyük Türk Klasikleri* adlı eserde “Güvâhî çalışmasına *Kenzü'l Bedâyi* adını vermiş fakat eser daha sonra dahil olduğu türün adıyla anılarak *Pendnâme* olarak tanınmıştır” (İpekten, 1985: 242) denilmektedir. Hâlbuki incelenen 24 ayrı nüshada herhangi bir şekilde *Kenzü'l Bedâyi* ismine rastlanılmamıştır. Yine Kâtip Çelebi de *Keşfü'z-Zunûn* adlı eserinde Güvâhî'ye ait *Kenzü'l Bedâyi*'nin varlığından söz etmektedir (Balcı, 2007: 1206). Ancak hâlihazırda bu husus daha geniş araştırmalara ihtiyaç duymaktadır.

Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-Şuarâ* adlı eserinde Güvâhî için; şair ve askerler arasında bulunduğu ve her anlatısının yanında atasözlerine yer verilen bir eser yazdığından bahsederken⁴ Latîfî kendi tezkiresinde Güvâhî'nin nazminin nezaketli ve şiirinin ise zarafetli olmadığına vurgu yapmıştır.⁵ Ayrıca Kafzâde Fâizî'nin *Zübdetü'l-Eş'âr*'ında Güvâhî'den bahsedilmektedir (Levend, 2018: 297). Âgâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde yer verdiği dipnotta bir *Gurbetnâme* nüshasının kendisinde olduğunu belirtir ve Güvâhî'nin 1519'da öldüğünü kaydeder (2018: 142).

Yine Âgâh Sırrı Levend, *Mecmua* başlığıyla verdiği bölümde 16. yüzyılda tertiplenmiş bir mecmuadan bahsederek mecmuanın, şairlerin adlarının ilk harfleri sırasına göre tertiplendiğini ve son sayfasında *Pendnâme*'nin sahibi Güvâhî'nin bir gazelinin bulunduğunu belirtir (2018: 169).

Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi* adlı çalışmalarında 16. yüzyılda padişahın yakın çevresine dâhil olup şiirleri ile meşhur olan şairler arasında Güvâhî'yi de sayarlar ve Yavuz Sultan Selim'in onu

⁴ Güvâhî: Anadolu'dan İznik kurbında Geyve nam kasabadandır. Şu'ara-yı belagat-şi'ardan ve erbaba-ı tımdan imiş. Sultan Selim-i merhum namına Pend-nâme dimişdür. *Kenzü'l-bedayi* nam virmişdür. Ol Pend-nâme niçe fasl u bab üzre mufassaldur ve her bab niçe hikâyeyi müştamil ve her beyti bir hüb-meseldür. “denilmektedir (Kılıç, 2018: 308).

⁵ Geyve nam bir kasabada temekkün ve min'ime bive alup tavattun itmişdi. Ve Hazret-i Sultan Selim Han ile suy-ı surh-sere bile gitmişdi. Sipahi kısmının zarifi ve cihanun nazûk harifi idi. Sultan Selim Han namına *Kenzü'l Bedayi* ve *Emsal-i Vaki* nam durub-ı emsale müte'allık ber-vech-i nush u pend bir risale tahrir u tastir idüp zeban-ı Türkide olan emsalün ekserin nush u pend tariki üzre nazma getürmişdür. Her meseli bir nesneye temsil ü misal etmişdür. Beyne'l-enam Pend-nâme-i Güvâhî'dirler. Amma nazmında ol kadar nezaket ve şi'rinde dahi çendan zarafet yokdur. Bu şi'r-i maklûbül'l-misal ve ma'kusü'l-hayal anundur (Canım, 2018: 454).

seferlerine götürdüğünü kaydederler (Şentürk ve Kartal, 2010: 307). Ayrıca yine Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, Mihrî Hatun'un Güvâhî ile karşılıklı şiirler yazdığından bahsederler (2010: 243).

Tezkirelerde ve çeşitli kaynaklarda yer bulan bu ifadelerin dışında Türk edebiyatı kaynaklarında Güvâhî'ye ait farklı bir bilgiye rastlanılmamıştır. Güvâhî'nin ölüm tarihiyle ilgili de kesin bir bilgi bulunmamasına karşın Sicill-i Osmânî gibi kaynaklarda 1520 yılında (Süreyya, 1996: 550) vefat ettiği zikredilse de *Pendnâme*'yi tamamladığı 1526 tarihinden sonra vefat etmiş olabileceği söylenebilir.

1.2 GÜVÂHÎ'NİN SANATI

Güvâhî, halk diline ve kültürüne yakın nükteli anlatım tarzı ile güçlü bir ifade gücüne sahiptir. Güvâhî'nin halk kültürünün devam etmesinde, gelecek kuşakların eğitilmesinde, Anadolu Türk kültürünün yaşamasında ve Türk dilinin söz zenginliğinin günümüze taşınmasında büyük katkıları vardır. Yazmış olduğu eserler nazım şeklinde yazılmış ve eserlerinde divan ve halk şiirinin müşterek unsurlarına yer verdiği görülmektedir.

Güvâhî pendnâmeleri, 16. yüzyılda mesnevi nazım şekli kullanılarak yazılmıştır. Bu yüzyılda yazılan Yûsuf ve Züleyhâ, Leylâ ve Mecnûn, Vâmık ve Azrâ gibi klasik konulu tercümeyle dayalı eserlere göre daha mahallî ve millî özellikler taşıdığı için dili daha sade ve günlük konuşma diline daha yakındır. Yer yer Arapça ve Farsça kelimeler bulunmasına karşın dönemin mesnevilerine göre daha kolay anlaşılır, akıcı bir üslup kullanılmıştır. Eserde Eski Anadolu Türkçesine ait arkaik söz varlığına, yazıldığı bölgeye dair kültür ve coğrafya unsurlarına başarıyla yer verilmiştir. 15. Yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında yazılan mesnevilerde Arapça ve Farsça sözcük yoğunluğu artmasına karşın Güvâhî'nin eserlerinde bu yoğunluğun azaldığı görülmektedir. Onun eserlerinde dönem eserlerinin aksine Arapça ve Farsça isim ve sıfat tamlamaları da daha seyrek yer bulmuştur. Güvâhî'nin eserlerinin didaktik yönü ağır bastığı ve bu yüzden sanat yönünün geri planda kaldığı söylenebilir.

Güvâhî'nin Arapça'ya ilgisinin olduğu çıkarımına, bölüm başlıklarında yer verilen atalar sözü mahiyetinde renkli mürekkepli Arapça ifadelerden kolaylıkla

varılabilir. Söz konusu Arapça ifadelerin bazen beyit olarak “İzâ câel-kazâ umiye'l-besar”dan (P-808)⁶ örneğinde olduğu gibi kullanıldığı görülür.

Eserini aruz vezniyle yazması, mesnevi nazım biçimini kullanması, Arapça ve Farsça tamlamalara yer vermesi, klasik edebiyatta mevzu edilen Leylâ ve Mecnûn gibi hikâyelere; Zâl oğlu Rüstem, Hâtem-i Tâî gibi anlatı kişilerine yer vermesi onu divan şairi kimliğine yaklaştırır. Ancak Güvâhî, daha çok Türkçe yazmaya gayret göstermiş, anlatılarında genellikle Türkçe atasözü ve deyimlere yer vermeye çalışmıştır. Özellikle *Pendnâme* ve *İbretnâme*'sinde bu sözler daha fazla oranda olup *Gurbetnâme*'de ise neredeyse hiç kullanmamıştır. Ayrıca salaca (P-362), kaçan (P-1124), kimesne (P-243), kut (P-1082) gibi eski Türkçe söz varlığının Güvâhî'nin yazı dilinde ciddi bir yer tuttuğu da görülmektedir. Ek olarak anlatıma değer katmak için aynı kelimelerin tekrarlanması ile oluşan ikilemeler, anlamın pekiştirilmesinde etkili olmuş ve şiirde ahengin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Güvâhî'nin eserlerinde bu mahiyette görülebilecek “Dimişler gelme gelme dönme dönme (P-98)” gibi bazı beyitlere de rastlanılmaktadır:

Şüphesiz Güvâhî, bir mesnevi şairi olarak Türk klasik edebiyatı ve halk edebiyatı geleneğinden fazlasıyla istifade etmiştir. Halk geleneği ile alakalı olarak cenaze ve düğün ritüelleri, ramazan iftarı, avcılık gibi yerli folklor unsurlarından yararlanarak metnini yerel kültür unsurlarıyla zenginleştirmiştir.

Bu bakımdan Güvâhî hem halk edebiyatından hem klasik edebiyattan faydalanma yolunu seçerek çağdaşı şairlerden farklı bir değere sahip olmuştur. Divan edebiyatçılarınca kullanılan mesnevi nazım şeklini kullanmasına karşın; klasik divan şairlerinden farklı olarak masal, fıkra, halk hikâyesi gibi türleri mesnevi nazım biçimi bünyesinde kaynaştırarak yeni ürünler ortaya koymuştur.

Sonuç olarak divan ve halk şiirinin ortak temalarını, duygularını, zihniyetini, dil ve üslubunu birleştirerek eserlerine yansıtmıştır.

⁶ Kaza gelince göz görmez olur.

1.3 GÜVÂHÎ'NİN ESERLERİ

Güvâhî'nin farklı zamanlarda yazmış olduğu dört adet eseri elimizde mevcuttur. Bu eserlerden *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme*'nin içerik olarak hikâye yani anlatı temelli eserler olduğu görülür. Dinî, sosyal ve ahlaki öğütler veren bu eserler, bireyi çağın gereklerine göre hayatın bütün evrelerine hazırlamayı ve yetiştirmeyi amaçlar (Aça, 2012: 595). Çorum Halk Kütüphanesi'nde mevcut olan 1501 istinsah tarihli *Tazarrunâme* adlı eser ise Güvâhî'nin samimi dinî duygularını ve Allah'a yakarışlarını içeren bilinen ilk eseridir. *Tazarrunâme* adlı eser anlatmaya bağlı metin türleri arasına girmediği için ele alınmamış; çalışma kapsamında yazarın *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserleri inceleme konusu yapılmıştır. Bazı kaynaklarda yazarın *Kenzü'l Bedayi* adlı atasözleri içeren başka bir eserinin daha bulunduğu belirtilse de genel kabule göre söz konusu eser *Pendnâme*'den başkası değildir (Özkan, 1983: 225). Genel olarak Güvâhî'nin söz konusu eserleri, anlatıcının farklı türlerdeki anlatıları mesnevi nazım şekli çerçevesinde bir araya getirdiği telif eserleridir ve tez kapsamında değerlendirilecektir.

1.3.1 Tazarrunâme

1-Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 19 Hk 2141

Güvâhî, *Tazarrunâme* adlı eserini 1501 yılında yazar. Eserde temel olarak dinî konulardan bahseden Güvâhî; Allah'ın yüceliği, Hz. Muhammed'in övgüsü, dünya hayatının geçici olduğu, dünya için değil ahiret için çalışılması gerektiği, peygamberler yüzü suyu hürmetine şahsının bağışlanmasını talep ettiği kısımlara yer verir. 542 beyitten müteşekkil olan *Tazarrunâme*, temelde mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır.

Tazarrunâme adlı eserin tek nüshası, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda, Nazmî Mektubi Serasker adlı, 19 Hk 2141 demirbaş numaralı bir mecmuanın içerisinde yer alan 3. kısımdadır. Yazma, Müezzîn Ahmed tarafından 1069/1658 yılında istinsah edilmiştir. Ancak yazmadan anlaşıldığına göre Güvâhî, eserini 1501 yılında yazmış ve esere farklı tarihlerde eklemeler yapılmıştır. Eserde temelde dinî konulardan bahseden Güvâhî; Allah'ın yüceliği, Hz. Muhammed'in övgüsü, dünya hayatının geçici olduğu, dünya için değil ahiret için çalışılması gerektiği, peygamberler yüzü suyu

hürmetine şahsının bağışlanmasını talep ettiği kısımlara yer vermiştir. Hz. Muhammed'den, Hz. Âdem'den, Hz. Nuh'tan, Hz. İdris'ten, Hz. İbrahim'den, Hz. Musa'dan, Hz. İsa'dan, dört halifeden, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den ve Mevlana'dan bahseden yazar, onlardan sebep Allah'tan bağışlanmasını dilemektedir. Ayrıca anlatıcı çok günahlarının olduğunu, affedilmek için ibadet etmeye başlamak istediğinden bahseder ve bu maksatla bu mesneviyi yazmaya kalkıştığını vurgular. Müellifin maksadı, eserin ismini de izah etmektedir. Güvâhî, metin boyunca bu hususlardan farklı herhangi bir anlatıya yer vermemiştir.

Tazarrunâme, suyolu filigranlı kâğıda harekeli nesih yazıyla yazılmıştır. Güvâhî'nin *Tazarrunâme*'si 39-58. pozlar arasında yer almaktadır. Eser toplamda 58 pozdur.

Eser üzerine yapılan çeşitli çeviri ve inceleme çalışmaları mevcuttur. Bunların ilki ve en önemlisi Hasan Gültekin'in metni bilim âlemine tanıttığı çalışmasıdır (Gültekin, 2012: 1329). İkinci olarak Sezer Özyaşamış Şakar, *Tazarru-nâme* üzerine yayında bulunmuştur.⁷

1.3.2 Pendnâme

Pendnâme, Güvâhî'nin pendnâme türünde 1527 yılında yazdığı ve en çok bilinen eseridir. *Pendnâme*'nin Güvâhî tarafından yazılan nüshası bulunamasa da eserin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde toplam yirmi dört adet yazma nüshası tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında tespit edildiği üzere yazarın kendi yazdığı metne en yakın tarihli nüsha Süleymaniye Kütüphanesi 5817 Numaralı Yazma Bağışlar Nüshasıdır. Bu nüsha 1531 yılında yani eser yazıldıktan dört yıl sonra istinsah edilmiştir.

Güvâhî, *Pendnâme* adlı eserinin besmele içeren bölümünü aruzun “mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün” kalıbıyla diğer kısımlarını ise “mefâîlün mefâîlün feûlün” kalıbıyla yazar ve 2133 beyitten müteşekkil bir eser oluşturur. Şairin; mesnevîsinde daha çok çevresinde gördüğü, duyduğu ve kendi başından geçen olayları ele almış olduğu, bunları kısa hikâye, latife ve fıkralar biçiminde anlatarak, sonunda atasözleriyle öğütler verdiği görülür. Agâh Sırrı Levend

⁷ El yazması nüshaya ait örnek pozlara Ek 1'de yer verilmiştir.

Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız adlı makalesinde, ahlaki öğüt veren eserler arasında *Pendnâme*'den de özellikle bahsetmiştir (1963: 102).

Güvâhî'nin Pendnâme adlı eseri, ilk olarak Mehmet Hengirmen tarafından Ankara Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış ve *Pendnâme*'si Kültür Bakanlığı yayınları arasında birçok kez yayımlanmıştır. Hâlihazırda Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi kütüphanesinde 1 numaralı tez olarak muhafaza edilen çalışmada Mehmet Hengirmen, *Güvâhî'nin Pendnâme*'sini günümüz harflerine aktarmıştır.

Ayrıca *Güvâhî'nin Pendnâme*'si, İstanbul Üniversitesinde lisans bitirme ödevi, Erzurum Atatürk Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak Pakize Erciş tarafından çalışılmıştır. Bu çalışmaların dışında Dilek Erenoğlu da *Pendnâme*'nin dil yapısı üzerine bir inceleme yapmıştır.

Yazma eserin nüshalarına dair bilgiler aşağıda aktarılmıştır.⁸

Tarih Düşülmüş Nüshalar

1-Süleymaniye Kütüphanesi 5817 Numaralı Yazma Bağışlar Nüshası

İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu'na, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 05817 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Mustafa Bin Muhammed tarafından Evahil-i Zilhicce 937/ Temmuz 1531 tarihinde Kale-i Cedit'te istinsah edilmiştir. Nesih yazı kullanılmıştır. Arkasında *İbretnâme* ve dönemin şairlerinden Pir Mehmed Azmi'ye ait şiirler vardır. Toplam 101 pozdur. Yazma nüsha 2116 beyit *Pendnâme* ve 321 beyit *İbretnâme* olmak üzere toplam 2437 beyitten oluşmaktadır.

2-Süleymaniye Lala İsmail Efendi Yazma Nüshası

İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 00242 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Cemaziyü'l-

⁸ El yazması nüshaya ait örnek pozlara Ek 2, Ek 3, Ek 4'te yer verilmiştir.

âhirin dördüncü günü 962/26 Nisan 1555 tarihinde istinsah edilen nüsha, cetvel içine alınmış özenli, harekeli nesih bir yazıyla yazılmıştır. Arkasında başka metin yoktur, sadece *Pendnâme* metni vardır. Toplam 66 pozdur.

3- Millî Kütüphane 06 Hk 1081 Numaralı Nüsha

Ankara Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, *Pend-nâme* adıyla, 06 Hk 1081 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Konyalı Muhammed tarafından 983/1575 tarihinde istinsah edilmiştir. Yazma diğer nüshalara göre daha okunaklı ve tam bir nüshadır. Cetvelsiz olarak oluşturulan yazmanın şirazesı de dağılmamıştır. Tez çalışması bağlamında okunamayan kısımlar için bu nüshaya bakılarak faydalanılmıştır. Toplam 115 pozdur.

4-Konya Mevlâna Müzesi 5336 Numaralı Nüshası

Konya Mevlâna Müzesi, Mevlâna Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, *Pend-nâme* adı, 5336/2 demirbaş numarasıyla ve Güvâhî Geyvelî yazar künyesiyle kayıtlıdır. Yazmanın 987/ 1580 tarihinde istinsah edildiği söylenebilir. Bir mecmua şeklinde tertip edilen eser divani kırması bir yazıyla yazılmıştır. İçerisinde Rûhî, Ahmed-i Sârbân, Mesîhî, Muhîbbî gibi isimlere ait başka metin parçaları da mevcuttur. *Pendnâme*'ye ait beyitler 16-27. varaklar arasında yer almaktadır. *Pendnâme*'nin 3. beyiti ile 2000'li beyitlerine kadar kısım kısım yer verilmiş olan mecmuanın ilgili bölümü "*Risale-i Pendnâme-i Güvâhî*" şeklinde başlıklandırılmıştır. Toplam 110 pozdur.

5-Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi 2310 Numaralı Nüsha

Eser, Konya Mevlâna Müzesi, Mevlâna Müzesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda, *Pend-nâme* adı, 2310/1 demirbaş numarası ve Güvâhî Geyvelî yazar künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Abdülcélil bin Süleyman tarafından Zilhicce 1012/ Haziran 1604 tarihinde istinsah edilmiştir. Yazma, "mecmua" ismiyle kaydedilmiştir. Nesih yazıyla istinsah edilen eser, cetvel dışına aynı müstensih tarafından derkenara eklenen beyitler ile dikkat çekicidir. Muhtemelen müstensihin ikinci bir dikkat ile beyit eksiklerini fark edip düzeltmeye çalıştığı düşünülebilir. Ayrıca varak 52'de Güvâhî'nin orijinal tarih düşürmesi olan 933 tarihini 943 yazmış olması ve tekrar rakamla düzeltmeye çalışması kopya edenin

dikkatsizliğine bağlanabilir. *Pendnâme*, eserin 1a-52b varakları (04-54 pozları) arasında yer almaktadır. İçerisinde *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* metinleri mevcuttur. Ayrıca eserin sonuna eklenen “Gazaliyat” bölümünde Güvâhî’ye ait çeşitli gazellere yer verilmiştir. Gazeller içerisinde “Ali, yaz günleri, gönül” redifli gazeller dikkat çekicidir. Toplam 74 pozdur.

6-Topkapı Sarayı H 353 Numaralı Nüsha

Eser, Topkapı Sarayı Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, H. 353 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Aharlı kâğıt üzerine talik yazıyla istinsah edilen eserin giriş sayfalarında “Hazine” “Topkapı Sarayı Müzesi” şeklinde ibareler bulunmaktadır. Eser yalnızca *Pendnâme* metninden oluşmaktadır. Toplamda 24 pozdur.

7-Uşşaki Tekkesi 349 Numaralı Nüshası

Eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 00349-002 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Eser, 29 Ramazan 1023/ 2 Kasım 1614 tarihinde istinsah edilmiştir. Eser, “Haza Kitab-ı Pend-nâme-i Güvâhî Sellemeallah, Bismillâhirrahmânirrahîm” şeklinde başlıklandırılmıştır. *Pendnâme*, eserin 2a-51a varakları (2-51. pozları) arasında yer almaktadır. Yazmada *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* de vardır. Eserin sonunda müstensihin dua istediği ve istinsah tarihini ve padişahını belirttiği, Prizren kasabasında kendini himaye eden İskender Paşa’yı andığı bir hatime bölümü vardır. Eser toplamda 61 pozdur.

8-Millî Kütüphane 06 Hk 1082 Numaralı Nüsha

Eser, Ankara Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, 06 Hk 1082 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Siyavuş Şakirdi tarafından Şaban ayında 1091/1680 tarihinde istinsah edilmiştir. *Pendnâme*, eserin 1a-55b. varakları (3-61. pozlar) arasında yer almaktadır. Eser toplamda 73 pozdur.

9-Türk Dil Kurumu Yz. A 347 Numaralı Nüsha

Eser, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Pend-nâme adı, Yz. A 347 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Eserin orijinal nüshası 1091/1680 tarihinde istinsah edilmiştir. Bu eser, aslı Bulgaristan'da bulunmuş olan ve Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Hk 1082 demirbaş numarasıyla kayıtlı yazmanın Dehri Dilçin tarafından alınan kopyasıdır. Eser toplamda 81 pozdur.

10-Topkapı Sarayı H 354 Numaralı Nüsha

Eser, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, H. 354 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. 1166/ 1752 yılında aharlı kâğıt üzerine talik yazı ile kapağında “Sahip Hafız Musrifzade 1166” ibaresi bulunan eserde bazı bölümlerde kullanılan renkli mürekkep zamanla silindiği için bölüm başlıkları okunamamaktadır. Eserin, 2-64. varakları (5-63 pozları) *Pendnâme* adlı eseri içermektedir. Arkasında *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* ve ayrıca Güvâhî'ye ait birkaç tane gazel bulunmaktadır. Eser toplamda 84 pozdur.

11- Süleymaniye Pertev Paşa Nüshası

Eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertev Paşa (Selimiye) Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 00619-036 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah künyesiyle kayıtlıdır. Harekesiz nesih yazıyla oluşturulan eser oldukça özenli yazılmış olmasına karşın az da olsa sütun dışına sonradan eklenen beyitler mevcuttur. Cetvelsiz olarak 1169/ 1755 yılında istinsah edilen eserin 2 ve 48. pozları arasında *Pendnâme* yer almaktadır. Eserin arkasına Güvâhî'ye ait olmayan içinde sağlıkla ilgili, merhem, göz ağrısına ilaç, sabun yapım tarifi, Sultan Süleyman için hazırlanmış bir macun, değişik hastalıklar hakkında bilgi ve çeşitli ilaç tariflerinin bulunduğu başka bir metin eklenmiştir. Eserin şirazesi dağılmıştır. Pertev Paşa nüshasının arkasına sayfa renkleri ve cinsleri farklı olmasına karşın başka bir metin eklenmiştir. İçerisinde Güvâhî'ye ait başka metin yoktur. Eser toplamda 46 pozdur.

12-Yapı Kredi Sermet Çifter 209 Numaralı Nüshası

Eser, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda, *Pendnâme* adıyla, 209 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî

Geyvelî künyesiyle kayıtlıdır. Aharlı kâğıt üzerine talik divani yazısıyla yazılmıştır. 1235/1819 tarihinde istinsah edildiği kaydı düşülen eser cetveli ve cetvelsiz olması, yazı farklılıklarının bulunması sebebiyle farklı metinlerin birleşimi veya farklı müstensihlerin istinsahı gibi durmaktadır. Yazma içerisinde 2-74. varaklar arasında *Pendnâme* mevcuttur ayrıca *Gurbetnâme* vardır. Eser toplamda 77 pozdur.

13-Süleymaniye Millet Ktp. 858 Numaralı Nüshası

Eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Millet Kitaplığı (Ali Emirî - Manzum) Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 00858-001 demirbaş numarasıyla ve yazarı Geyveli Mehmed b. Abdullah Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Yazma eserde 1209/1794 tarihinde istinsah edildiğine dair bir tarih kaydı mevcuttur. Oldukça eksik bir yazmadır. Bu eser diğer nüshalara bakıldığında 108. beyitten başlamaktadır. Düzgün bir şiraze ve beyit dizilimine sahip değildir. İçerisinde boş varaklar ve girişinde bir camii resmi çizimi mevcuttur. İlk 10 varak cetveli ve harekeli, 16. varaktan sonra cetvelsiz ve harekesizdir. 17. varaktan itibaren ise beyit düzeni karışmakta ve farklı metin parçaları içermektedir. Toplamda 46 pozdur.

14-İngiltere Or. 7108 Numaralı Nüsha

Eser, İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, *Pendnâme* adıyla, Or. 7108 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Eser, 1168/ 1755 tarihinde istinsah edilmiştir.

Tarih Düşülmemiş Nüshalar

1-Vahid Paşa 1592 Numaralı Nüshası

Eser, Kütahya Vahid Paşa Kitaplığı Yazma Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 1592 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Eser eksik bir *Pendnâme* metni içermektedir. Orijinal metnin 1411. beyit ile başlamaktadır. Yazmada Güvâhî'ye ait başka bir eser yoktur. Toplam 74 pozdur.

2- Süleymaniye Hâlet Efendi Nüshası

Eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Hâlet Efendi Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 00248-002 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. “Pendnâme-i Güvâhî rahmetullahi aleyh” başlığıyla yazılan eserin kapak ve çoğu varacağı eksiktir. Diğer nüshalardan daha farklı bir biçimle tasarlanan ve cetvelenen nüsha beyit olarak ise oldukça eksiktir. Toplam 10 pozdur.

3- Süleymaniye Hacı Mahmud Efendi Nüshası

Eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi (Yahya Efendi Dergâhı) Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 03760 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Nüshanın ön ve arka kapak kısımlarında değişik zamanlarda eklenmiş dualar vs. mevcuttur. Eserin başlangıç sayfasında ise “Hacı Mahmud Efendi Vakıf Kütüphanesi, Beşiktaş”, “T.C. Süleymaniye Kütüphanesi” şeklinde mühürler vardır. Oldukça okunaklı bir nüshadır. İki renk mürekkep kullanılmıştır. 66 pozdur.

4-İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nekty1907 Numaralı Nüshası

Eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1907 demirbaş numarasıyla ve Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. İstinsah tarihi belli değildir. Harekesiz talik hatla yazılmıştır. Eser eksiktir, 2113. beyte kadar mevcuttur. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Toplamda 82 pozdur.

5-İzmir 778/3 Numaralı Nüsha

İzmir Millî Kütüphanesi’nde İzmir Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu’nda 778/3 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshadır. Mecmua olarak kaydedilen eser, müellif tarafından farklı yazarlara ait metinlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Yazmanın 118a-127b varakları arasında *Pendnâme*’den bölümler yer almaktadır. Yazma üzerinde “Merhum Merasil M. Kâmil Hocanın Vakfıdır” şeklinde bir ibare ile “Elhac Vukife Hüseyin Sene 1152” şeklinde bir damga vardır. Toplamda 28 pozdur.

6-Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 709 Numarada Kayıtlı Nüsha

Eser, Ankara Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, 06 Mil Yz A 709 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Cetvelsiz olarak suyolu filigranlı kâğıda nestalik yazıyla istinsah edilen eser “Ahmet Şükrü, Ali Koçan Eser Kütüphanesi” mührüyle dikkat çekicidir. Oldukça düzgün bir nüsha olmasının yanı sıra arka kapak sayfalarında da sonradan eklenmiş metin dışı yazılar mevcuttur. Yazmanın istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Eser 74 pozdur.

7-İngiltere Or. 7112 Numaralı Nüsha

Eser, İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, Or. 7112 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır.

8- İngiltere Or. 7113/1 Numaralı Koleksiyonu

Eser, İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, Or. 7113/1 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır.

9-Avusturya Mxt. 76a-d./3 Numaralı Nüshası

Eser, Avusturya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Cem’iyet-i Darb-ı Mesel adıyla, Mxt. 76a-d./3 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır.

10-Avusturya Mxt. 6 Numaralı Nüshası

Eser, Avusturya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, Mxt. 6 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır.

Güvâhî’nin *Pendnâme* adlı eserine ait on dokuzu yurt içi, beş tanesi ise yurt dışı kütüphanelerde olmak üzere toplamda yirmi dört adet yazma nüsha mevcuttur. Kütüphanelerde bulunan yazma nüshaların on üç tanesinin yazılış tarih düşülmüş iken on nüshanın ise istinsah tarihi bilinmemektedir. Tarih düşülmüş yazma nüshaların beş adeti İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi koleksiyonlarında, iki adeti Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları

Koleksiyonu'nda, iki adeti Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda, iki adeti Konya Mevlâna Müzesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonunda, bir adeti Türk Dil Kurumu Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda, bir adeti Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda ve bir adeti de İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. *Pendnâme*'nin tarih düşülmemiş nüshalarının ise iki adeti Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Koleksiyonu'nda, bir adeti Kütahya Vahid Paşa Kitaplığı Yazma Koleksiyonu'nda, bir adeti İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi Koleksiyonu'nda, bir adeti İzmir Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda, bir adeti Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda, iki adeti İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda ve iki adeti de Avusturya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Özetle en fazla eseri İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Kütüphanesi ve koleksiyonları barındırmaktadır. Söz konusu 24 yazma nüshanın büyük bölümü İstanbul, Ankara ve Konya gibi Türk devletlerine başkentlik yapmış şehirlerin kütüphane koleksiyonlarında ve beş adeti yurt dışı kütüphane koleksiyonlarında bulunmaktadır.

1.3.3 İbretnâme

Güvâhî'nin *İbretnâme* adlı eseri diğer eserlerine benzer olarak mesnevi nazım biçimi kullanılarak yazılmıştır. Eser; hayata, ahlaka, sosyal yaşama ve dünya hayatının geçiciliği üzerine yazılan hikâyeler barındırır. Eserin üç beyitlik münacat kısmı aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün kalıbı ile asıl bölümü ise mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbı ile kaleme alınmıştır. Özellikle eserin giriş kısmında dünya hayatının geçiciliği, bir bahçenin yaşadığı mevsimsel değişimler ve zaman algısı üzerinden verilmeye çalışılmıştır.

İbretnâme'nin, Güvâhî tarafından yazılan nüshası bulunamasa da yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde toplam dokuz adet yazma nüshası bulunmuştur. Çalışma kapsamında ele alındığı üzere orijinal metne en yakın tarihli nüsha Süleymaniye Kütüphanesi 5817 Numaralı Yazma Bağışlar Nüshasıdır. Bu nüsha 1531 yılında yani eser yazıldıktan dört yıl sonra istinsah edilmiştir.

Güvâhî'nin *İbretnâme* adlı eseri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların dikkate değer olanlarının ilki Mehmet Hengirmen'in 1977 yılında

Ankara Üniversitesinde hazırlamış olduğu yüksek lisans tez çalışmasıdır. Hâlihazırda Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi kütüphanesinde 1 numaralı tez olarak muhafaza edilen çalışmada Güvâhî'nin *İbretnâme*'si Mehmet Hengirmen tarafından günümüz harflerine aktarılmıştır. Mehmet Hengirmen'in yüksek lisans tezi daha sonra Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Yayında sadece *Pendnâme* metni vardır; *İbretnâme* metni dâhil edilmemiştir.

Güvâhî'nin *İbretnâme*'si üzerine yapılan ikinci çalışma ise Hacı İbrahim Demirkazık'ın, "İbret-nâme (Güvâhî) adlı makalesidir. Söz konusu çalışmada edisyon kritikli tam bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır. Yazma eserin nüshalarına dair bilgiler aşağıda aktarılmıştır.⁹

Tarih Düşülmüş Nüshalar

1-Süleymaniye Kütüphanesi 5817 Numaralı Yazma Bağışlar Nüshası

İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu'na, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 05817 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Mustafa Bin Muhammed tarafından Zilhicce 937/ Temmuz 1531 tarihinde istinsah edilmiştir. Nesih yazı kullanılmıştır. Eser yazmanın 92a-96a, 40b-41a, 38b-39b, 40a-42b, 41a-44a/41b/41a, 96b-97a varaklarında yer almaktadır. Nüsha, Mustafa bin Muhammed tarafından Zilhicce 937/ Temmuz 1531 yılında yazılmıştır. En eski tarihli ve tam nüshadır. Eser 101 pozdur. Bu nüsha 321 beyitten oluşmaktadır.

2-Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi 2310 Numaralı Nüsha

Eser, Konya Mevlâna Müzesi, Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda, *Pendnâme* adı, 2310/1 demirbaş numarası ve Güvâhî Geyvelî yazar künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Abdülcelil Bin Süleyman tarafından Zilhicce 1012/ Mayıs 1604 tarihinde istinsah edilmiştir. Yazma, "mecnua" ismiyle kaydedilmiştir. Nesih yazıyla istinsah edilen eser, cetvel dışına aynı müstensih tarafından eklenen

⁹ El yazması nüshaya ait örnek pozlara Ek 4, Ek 5'te yer verilmiştir.

beyitler ile dikkat çekicidir. Muhtemelen müstensihinin ikinci bir dikkat ile beyit eksiklerini fark edip düzeltmeye çalıştığı düşünülebilir. Ayrıca varak 52a'da Güvâhî'nin orijinal tarih düşürmesi olan 933 tarihinin 943 yazılmış olması ve tekrar rakamla düzeltilmeye çalışılması kopya edenin dikkatsizliğine bağlanabilir. *İbretnâme*, yazmanın 52a-57b varakları (54-60. pozlar) arasında yer almaktadır. Eser toplam 74 pozdur.

3- Ankara Millî Kütüphane 1081 Numaralı Nüshası

Eser, Ankara Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, *Pend-nâme* adıyla, 06 Hk 1081 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Konyalı Muhammed tarafından 983/1575 tarihinde istinsah edilmiştir. Yazma diğer nüshalara göre daha okunaklı ve tertipli bir nüshadır. Cetvelsiz olarak oluşturulan yazmanın şirazesini de dağılmamıştır. Tez çalışmamız bağlamında metin karşılaştırılmasında kullanılmıştır. Eser, 103-110 sayfalar (105-113. pozlar) arasında yer almaktadır. Yazma Konyalı Muhammed tarafından 983/1575 tarihinde istinsah edilmiştir. Eser toplamda 115 pozdur.

4-Uşşaki Tekkesi 349 Numaralı Nüshası

İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 00349-002 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Eser, 1023/1614 yılında istinsah edilmiştir. Eser, “Haza Kitab-ı Pend-nâme-i Güvâhî Sellemeallah, Bismillahirrahmanirrahim” şeklinde başlamıştır. *İbretnâme* eserin 51b-56b varakları (51-56. pozları) arasında yer almaktadır. Eser toplam 61 pozdur.

5- Ankara Millî Kütüphane 1082 Numaralı Nüsha

Eser, Ankara Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, *Pend-nâme* adıyla, 06 Hk 1082 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Siyavuş Şakirdî tarafından 1091/1680 tarihinde istinsah edilmiştir. Eser, 55a-63b varakları (61-67 pozları) arasında yer almaktadır. Eser toplam 73 pozdur.

6- İstanbul Topkapı H 354 Numaralı Yazma Nüsha

Eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, H. 354 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Eserin kapağında aharlı kâğıt üzerine talik yazı ile “Sahip Hafız Mehmed Mustrifzade 1166” ibaresi bulunmaktadır. Eserde bazı bölümlerde kullanılan renkli mürekkep zamanla silindiği için bölüm başlıkları okunamamaktadır. *İbretnâme*, 64b-70a varaklar (67-73 pozları) arasında yer almaktadır. Yazma eser 1166/1752 yılında istinsah edilmiştir. Eser toplamda 84 pozdur.

Tarih Düşülmemiş Nüshalar

1-Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 709 Numarada Kayıtlı Nüsha

Eser, Ankara Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, 06 Mil Yz A 709 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Cetvelsiz olarak suyolu filigranlı kâğıda nestalik yazıyla istinsah edilen eser “Ahmet Şükrü, Ali Koçan Eser Kütüphanesi” mührüyle dikkat çekicidir. Oldukça düzgün bir nüsha olmasının yanı sıra arka kapak sayfalarında da sonradan eklenmiş metin dışı yazılar mevcuttur. Eser, yazmanın 57b- 65b varaklar (59-67. pozlar) arasında yer almaktadır. Yazmanın istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Eser 74 pozdur.

2-Sivas Ziya Bey Kütüphanesi İhtisas Kitaplığı 8939 Numaralı Nüsha

Eser, Sivas Ziya Bey Kütüphanesi İhtisas Kitaplığı 8939 Numaralı Nüsha olarak kayıtlıdır. *İbretnâme* 75a-83b varaklar (65-73. pozlar) arasında yer almaktadır. Yazmada herhangi bir istinsah kaydı mevcut değildir. Yazma eserin birtakım varakları eksiktir. Eser toplamda 79 pozdur.

Güvâhî'nin *İbretnâme* adlı eserine ait toplam sekiz adet yazma nüsha mevcuttur. Kütüphanelerde bulunan yazma nüshaların altı tanesinin yazılış tarih düşülmüş iken iki tanesinin istinsah tarihi bilinmemektedir. Tarih düşülmüş nüshaların iki adeti İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler kütüphanesinde, bir adeti Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda, iki adeti Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda ve bir adeti ise Konya Mevlâna Müzesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. *İbretnâme*'nin iki adet tarihi belli olmayan nüshası mevcuttur. Tarihsiz

nüshalarının bir tanesi Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda ve bir tanesi ise Sivas Ziya Bey Kütüphanesi İhtisas Kitaplığı'nda kayıtlıdır.

Özetle Güvâhî'nin *İbretnâme* adlı eserinin en fazla nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Kütüphanesi ve koleksiyonlarında bulunmaktadır. Söz konusu sekiz yazma nüshanın büyük bölümü İstanbul, Ankara ve Konya gibi başkentlik yapmış ve kültür merkezi olan önemli şehir kütüphane koleksiyonlarındadır.

1.3.4 Gurbetnâme

Güvâhî'nin *Gurbetnâme* adlı eseri diğer eserlerine benzer şekli özelliklerinin yanı sıra gurbetin zorlukları, vatan toprağının önemi konularını sembolik anlatımla ve tasavvufî bir bakışla aktarır. Özellikle bir su dolabının konuşdurulması esasına dayalı intak sanatıyla oluşturulan ve münâcât bölümü hariç aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbıyla yazılan tasavvufî bir mesnevidir.

Eserde fiziki olarak gurbete düşmenin olumsuzlukları bir ağacın yaşadığı coğrafyasından başka bir bölgeye yani gurbete düşerken yaşadığı dönüşüm üzerinden ele alınmıştır. Yazar, temelde kişinin isteğiyle gurbete çıkmak istemesi hâlinde başına gelebilecekleri göstererek onu bu fikrinden vazgeçirmeye çalıştığı izlenimi vermektedir. Ancak bu durum dolap yapımında kullanılan ağaç metaforu üzerinden aktarılmış görünmektedir. Ancak burada kastedilen gurbet kavramı kalp gözü açık bir kurbağanın gözünden tasavvufî bir bakışın yansımasıdır. *Gurbetnâme*'nin Güvâhî tarafından yazılan nüshası bulunamasa da eserin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde toplam altı adet yazma nüshası çalışma kapsamında tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Güvâhî'nin *Gurbetnâme* adlı eseri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların dikkate değer olanlarının ilki Mehmet Hengirmen'in 1977 yılında Ankara Üniversitesinde hazırlamış olduğu yüksek lisans tez çalışmasıdır. Hâlihazırda Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi kütüphanesinde 1 numaralı tez olarak muhafaza edilen çalışmada Güvâhî'nin *Gurbetnâme*'si Mehmet Hengirmen tarafından günümüz harflerine aktarılmıştır.

Güvâhî'nin *Gurbetnâme*si üzerine yapılan ikinci çalışma ise Hacı İbrahim Demirkazık'ın “*Güvâhî'nin Gurbetnâme*'si adlı makalesidir. Söz konusu çalışmada *Gurbetnâme*'nin dört nüshası ele alınarak edisyon kritikli tam bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yazma eserin nüshalarına dair bilgiler aşağıda aktarılmıştır.¹⁰

Tarih Düşülmüş Nüshalar

1- Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi 2310 Numaralı Nüsha

Eser, Konya Mevlâna Müzesi, Mevlâna Müzesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda, Pend-nâme adı, 2310/1 demirbaş numarası ve Güvâhî Geyvelî yazar künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Abdülcélil bin Süleyman tarafından Zilhicce 1012/ Mayıs 1604 tarihinde istinsah edilmiştir. Eser, yazmanın 57b-59b ve 64a-65a varakları (60-61, 66-67. pozlar) arasında yer almaktadır. Eser, toplamda 74 pozdur.

2-Uşşaki Tekkesi 349 Numaralı Nüshası

İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi Koleksiyonu, *Pendnâme-i Güvâhî* adıyla, 00349-002 demirbaş numarasıyla ve yazarı Muhammed b. Abdullah Geyveli el- Güvâhî künyesiyle kayıtlıdır. Eser, 1023/ 1614 yılında istinsah edilmiştir. *Gurbetnâme*, eserin 56b-59b varakları (56-59. pozları) arasında yer almaktadır. Eser toplamda 61 pozdur.

3- Ankara Millî Kütüphane 1082 Numaralı Nüsha

Eser, Ankara Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Pend-nâme adıyla, 06 Hk 1082 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. Yazma Siyavuş Şakirdî tarafından 1091/1680 tarihinde istinsah edilmiştir. Eser, 63a-66b varakları (67-71. pozlar) arasında yer almaktadır. Eser toplamda 73 pozdur.

4-Topkapı Sarayı H 354 Numaralı Nüsha

¹⁰ El yazması nüshaya ait örnek pozlara Ek 6, Ek 7, Ek 8 de yer verilmiştir.

Eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, *Pend-nâme* adıyla, H. 354 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyveli künyesiyle kayıtlıdır. 1166/ 1752 yılında aharlı kâğıt üzerine talik yazıyla yazılan yazmanın, 70a-74b varakları (70-74. pozları) *Gurbetnâme* adlı eseri içermektedir.

5-Yapı Kredi Sermet Çifter 209 Numaralı Nüshası

Eser, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonu, *Pendnâme* adıyla, 209 demirbaş numarasıyla ve yazarı Güvâhî Geyvelî künyesiyle kayıtlıdır. 1235/ 1819 tarihinde istinsah edildiği kaydı düşülen eserde 74-77. varaklar arasında *Gurbetnâme* mevcuttur. Eser toplamda 77 pozdur.

Tarih Düşülmemiş Nüshalar

1- Sivas Ziya Bey Kütüphanesi İhtisas Kitaplığı 8939 Numaralı Nüsha

Eser, Sivas Ziya Bey Kütüphanesi İhtisas Kitaplığı 8939 Numara künyesiyle kayıtlıdır. *Gurbetnâme*, 82b-87b varakları (73-77. pozlar) arasında yer almaktadır. Yazmada herhangi bir istinsah kaydı mevcut değildir. 79 pozdur.

Güvâhî'nin *Gurbetnâme* adlı eserine ait altı adet yazma nüsha mevcuttur. Kütüphanelerde bulunan yazma nüshaların beş tanesinin yazılış tarih düşülmüş iken bir nüshanın ise istinsah tarihi bilinmemektedir. Tarihi düşülmüş yazma nüshaların iki adeti Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi koleksiyonlarında, bir adeti Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda, bir adeti Konya Mevlâna Müzesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda, bir adeti Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. *Gurbetnâme*'nin tarihsiz nüshası Sivas Ziya Bey Kütüphanesi İhtisas Kitaplığı Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Özetle Güvâhî'nin *Gurbetnâme*'sine ait en fazla nüshayı İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Kütüphanesi ve koleksiyonları barındırmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM ÖĞÜTNAMELER

2.1 ANLATI TÜRÜ AÇISINDAN ÖĞÜTNAME

Mesnevi, Türk edebiyatında uzun hikâyelerin anlatılabildiği bağımsız kafiyeleşmiş nazım şeklidir. Kelime olarak “Mesnevinin sözlük anlamı ikişer ikişer, ikili demektir. Her beytin dizeleri kendi aralarında uyaklı, aruz bahirlerinin kısa kalıplarıyla yazılan uzun nazım biçimine denir” (Dilçin, 2009: 167).

Mesnevi sözcüğü, Arapça olmasına karşın ilk kez terim olarak İran edebiyatında kullanılmıştır. Mesneviler Arap edebiyatında doğmuş olup recez ve urcuze adıyla anılmıştır ve Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir. Bu nazım şekliyle Türk edebiyatında aşk konulu, dinî tasavvufî konulu, öğüt veren mesneviler yazılmıştır.

Mustafa İsen’e göre mesnevi beyitleri kafiye bakımından bağımsız olduğundan uzun hikâyelerin yazılmasına elverişli bir nazım şeklidir. Ayrıca özellikle destanlar, uzun aşk hikâyeleri, şehrengizler, didaktik, dinî ve ahlaki konular ve ansiklopedik bilgiler veren eserler mesnevi şeklinde yazılmışlardır (İsen vd, 2006: 225).

Mesnevi yazmanın kendi başına kuralları ve kendine özgü bir düzeni vardır. Mesnevilerde konuya doğrudan doğruya girilmez. Yazarlar geleneksel olarak mesnevilerini oluştururken aşağıda gösterilen bölümlere yer vermeye ve genellikle sıralamasına dikkat etmeye çalışırlar. Mesneviler; 1-Besmele, 2. Tevhîd, 3. Münâcât, 4.Na’t, 5.Mi’râc, 6.Mu’cizat, 7.Medh-i Çihâr yâr-ı Güzin, 8.Padişah için övgü, 9.Devlet büyükleri için övgü, 10.Sebeb-i te’lîf (Mermer vd, 2011: 109) adlı on bölümden oluşur. Bazı şairler ise zaman zaman bu sırayı takip etmeyerek kendilerine göre bir mesnevi sıralama biçimi tercih ederler. Mesnevi nazım biçimi yüzyıllardır sıklıkla Türk şairlerince tercih edilmiştir. Özellikle Divan Edebiyatı Dönemi’nde bu nazım biçiminin olaya dayalı metinleri aktarmada gösterdiği uygunluk sebebiyle kullanıldığı bilinmektedir. Bazı Türk şairleri çoğunlukla anlatmaya dayalı metinlerde mesnevi bölümlerinin bir bölümünü kullanırken diğer bir bölümünü kullanmayabilmektedirler. Türk edebiyatında 11. yüzyılda yani İslamiyet Etkisindeki Türk Edebiyatı Dönemi’nde kullanılmaya başlanan bu nazım biçimine ait ilk metin ise Yusuf Has Hacıp’in

Kutadgu Bilig adlı eseridir. Balasagunlu Yusuf'un eserinden yaklaşık 500 yıl sonra Güvâhî, mesnevi nazım biçimini pendnâme türündeki; *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserlerinde büyük bir dikkatle ve asli kurallarına uygun olarak kullanmaya çalışmıştır.

Mesnevinin bir türü olan öğütnameler, nasihatnâmeler yani pendnâmeler her ne kadar adı değişse de insanlık tarihinin en eski yazın türlerinden biridir. İnsanlar, özellikle sahip oldukları bilgileri aktarmak amacıyla pratik ve kalıcı bir forma uyarlarlar. Bu yolla kaydettikleri bilgileri daha kolay ve kalıcı bir biçimde gelecek kuşaklara aktarırlar. Arapça “nush” kökünden türeyen nasihat kelimesi, “hata ve kusurları gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülüğü sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan konularda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret anlamlarında kullanılır (Çağrı, 2006: 408).

Öğütname sözcüğü; Yunanca parabol, Farsça pend sözüyle karşılanmaktadır (Kaya, 2020: 490). Pendnâmeler yani nasihatnâmeler; “İnşâ (kitabî), kavaid, belâgat ve edebiyat kitapları, sözlükler (mensur ve manzum), kimya, simya ve tencim risaleleri, coğrafya ile ilgili eserler, fal-nâmeler, ta’bir-nâmeler, ihtilac-nâmeler, musiki eserleri, atıcılık ve binicilikle ilgili eserleri kapsar” (Levend, 2018: 166). Pendnâmeler; bahr-ı nasâyih, öğütnâme, ahlâknâme, bûstân-ı nasâyih, te’dîbnâme, nasâyih-i şubbân, tenzîbü’ş-şiyem, âyîne-i nasihat, öğüt risalesi, pend-i ricâl, mürşidü’l-ubbâd, ibretnâme, câmi’u’n-nesâyih, mir’atü’l-ahlâk vb. isimleriyle de literatürde yer bulur (Arslan, 2004: 25). Bu eserlerin neredeyse tamamında bir bilgi aktarımı yani didaktiklik söz konusudur. Kısacası pendnâmeler “Bir şeyi belletmek, bir fikrin propagandasını yapmak için söylenmiş şiirlerdir” (Güzel, 2020: 326).

Özellikle İran’ın büyük mutasavvıf şairi Ferîdüddin Attâr, en çok mesnevileriyle Türk şairleri üzerinde etkili olmuştur (Ünver, 2011: 430). Attâr’ın mesnevilerinin ve özelde *Pendnâme*’sinin etkisiyle Türk edebiyatında yüzlerce pendnâme yazılmıştır. Tekke-tasavvuf edebiyatında Abdal Musa, Eşrefoğlu Rûmî, Şah Hatayî nasihatnâmeleri meşhurdur (Aça vd., 2012: 595). Ayrıca Muhammed Murad Nakşibendî, Şeyh Hakkı Bursevî, M. Nuri Gençosman gibi isimler de doğrudan Attâr’a nazire olarak pendnâme yazmışlardır (Karaismailoğlu, 2021:

12). Edirneli Nazmi, Emre, Pîr Mehmed Azmî, İbrâhîm-i Gülşenî, Za'îfî, Huzûrî de Attâr *Pendnâme*'sini Türkçe'ye çevirmişlerdir (Kartal ve Şentürk, 2010: 354).

15. yüzyılda Necâti ile başlayan şiirde atasözü ve deyimlere yer verme eğilimi özellikle pendnâmelerde sıkça görülmüştür. Özellikle Âhî, Avnî, Zâtî, Figânî, Hayâlî, Nevî, Taşlıcalı Yahya, Güvâhî, Sâbit, Nedim, Ahmed Paşa, Bakî, Azmî-zâde Hâletî, Nev'î-zâde Atâyî, Nef'î, Nâbî, Nazîm, Münif, Koca Ragıp Paşa, Şeyh Gâlip, Sünbül-zâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl ve Enderunlu Vâsîf'ın şiirlerinde sıklıkla atasözleri ve deyimlere yer verilmiştir (Efe, 2020: 278-280).

Türk edebiyatında birçok eserde öğütlere yer vermek, nasihat etmek, nutukta bulunmak, istendik davranış değişikliği sağlamak içerik açısından amaçlanır. Öğüt vermek için daha çok pendnâmeler tercih edilse de farklı tür ve şekilde öğüt veren eserler de mevcuttur. Bu bağlamda Orhun abidelerinden, Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'ine, Yunus Emre'nin *Risâletü'n Nushiyye*'sinden, Mevlâna Celaleddin'i Rûmî'nin *Mesnevî*'sine kadar birçok eser öğüt vermek, nasihat etmek gayesiyle yazılmıştır.

Sünbül-zâde Vehbî'nin *Lutfiyye-i Vehbî*'si, Zarîfî'nin *Pendnâme*'si, Emîrî'nin *Nasîhat-nâme*'si, Akhisarlı Şeyhülislam Vassâf Abdullah Efendi'nin *Hayâl-i Behcet-âbâd* isimli eseri, Diyarbakırlı Seyyid Ahmed Mürşid Efendi'nin *Pend-i Mürşidî*'si, Aydınî Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl*'i, Naîmüddin Temîşvarî'nin *Silk-i Cevâhir*'i, Nahîfî'nin *Enfüsü'l-âfâk*'ı, Defterdâr-zâde Cemâlî'nin *Risâle-i Durûb-ı Emsâl*'i, Hâletî-i Gülşenî'nin *Pend-nâme*'si, Ahmed Sûzî'nin *Pend-nâme*'si didaktik nitelikte pendnâme nevinde eserler olarak ilk etapta sayılabilirler (Kartal; Şentürk, 2020: 523). Bu eserlerden ziyade Türk edebiyatının en çok bilineni Güvâhî'nin 16. yüzyılda yazdığı '*Pendnâme*' adlı eseri atasözleri ve deyimleri ihtiva eden önemli bir el yazması kitaptır (Kıraç, 2013: 42). Güvâhî'nin *Pendnâme*'si, bu pendnâmeler içerisinde yerel ve millî özellikler taşıması sebebiyle diğerlerinden ayrılan mümtaz bir eserdir. Ancak her ne kadar Güvâhî, Attâr'ın *Pendnâme*'sinden tür özellikleri açısından etkilenmiş olsa da mezkûr eseri birçok yönüyle kendine has nitelikler taşımaktadır. Güvâhî'nin *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* mesnevileri pendnâme türü vasıfları taşıyan telif eserlerdir. “Özellikle dinî, toplumsal ve ahlaki birtakım öğütler vererek, okuyucuyu, o çağın

gereğine göre yaşamın bütün evreleri için hazırlamak ve yetiştirmek amacını güderler” (Dilçin, 2009: 188).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ÇÖZÜMLEME

Çalışmada Güvâhî'nin *Pendnâme* (P), *İbretnâme* (İ) ve *Gurbetnâme* (G) adlı eserleri üç ayrı bölüm hâlinde incelenmiştir.

İlk olarak anlatılar tematik açıdan tasnif edilmiş, değerlendirilmiş ve halkbilim disiplini açısından yorumlanmıştır. Anlatıbilim açısından anlatıların kişi, olay örgüsü, mekân ve zaman gibi yapı unsurları irdelenerek anlatı derinlikleri keşfedilmiştir.

İkinci olarak anlatılarda yer alan kalıp sözler incelenmiş atasözü, deyim ve hikmetli söz unsurları tespit edilerek Güvâhî'nin eserleri üzerine halkbilim disiplini açısından çözümlemeler yapılmış, anlatılarda yer alan motifler ele alınmış ve tespit edilen anlatı öğeleri tablolar hâlinde sunulmuştur.

Bilindiği üzere Divan edebiyatında mesnevilerin kendine has bir yazım planı mevcuttur. Güvâhî de büyük ölçüde bu plana sadık kalmıştır. Ancak gelenekten farklı olarak mesnevisini “fasıl, mevize, latife, şikâyet, hikâyet” gibi farklı bölümlere ayırarak tertiplemiştir.

Güvâhî, eserlerini hazırlarken “Fasıl” adını verdiği ve temelde bir anlatı bütünlüğü sağlayan bölümler oluşturmuştur. Bu bölümlerde Fasıl'ın konu bütünlüğü içerisinde Fasıl, Latife, Mevize, Şikâyet ve Hikâyet bölümlerinden müteşekkil tamamlanmış bir anlatı meydana getirmiştir. Zaman zaman bu yöntemin aksadığı görülsede genel itibarla Fasıl bölümleri yeni bir konunun başladığı, “Latife” bölümleri anlatıcının konuya hazırlık olarak hacimce daha küçük ve basit bir hikâye eklediği, “El Mevize” bölümü fasıl bütünlüğü içerisinde yer alan “Hikâyet” ile konu bütünlüğü taşıyan atasözlerinin yer aldığı bölümdür. Zaman zaman bir atasözünün, deyim veya son derece basit bir durumun Latife başlığı altında anlatı olarak hikâyeleştirildiği de görülür. Bu anlatılar temelde Fasıl kapsamında yer alan Hikâyet ile konu bütünlüğü içerisinde yer alır. Çalışmanın ana mevzuunu da teşkil eden Hikâyet bölümleri ise kendi başına bir hikâyenin, anlatıcının kendi üslup ve kurgusuyla nazma çekildiği asıl bölümdür. Hikâyet bölümünün asıl bölüm olması sebebiyle ondan önce veya sonra verilen bölümler, Hikâyet bölümünde aktarılan anlatıya hazırlık ve tamamlayıcılık niteliği taşımaktadır ve bir ölçüde konu bütünlüğüne sahiptir.

Nihayetle bu çalışmayla ilk defa Güvâhî'nin niyetini keşfedebilmek ve eserlerin tam olarak anlaşılabilmesi için metinler günümüz Türkçesine aktarılmış ve anlatıların semantik boyutuna temas edilmiştir.

Ek olarak anlatı merkezli bir yaklaşımla metinler içerisinde yer alan kodlar keşfedilmeye ve yazarın niyetine ulaşmaya çalışılmıştır.

3.1 GÜVÂHÎ ANLATILARININ TEMATİK ÇÖZÜMLEMESİ

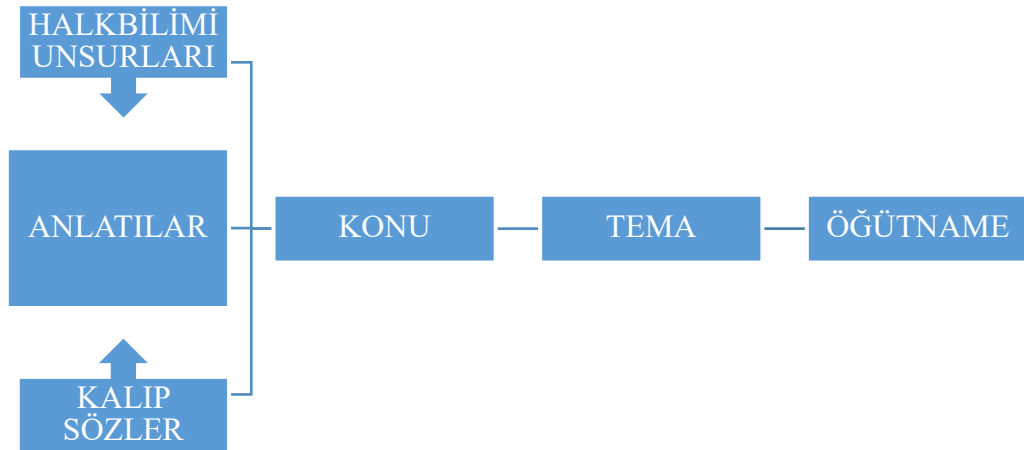
Bu bölüm teze konu olan, Güvâhî'nin üç eserinde (P, İ, G) geçen hikâyelere ayrılmıştır. Burada hikâyeler ilk olarak tematik açıdan tasnif edilerek incelenmiş hikâyelerde yer alan yapı unsurları kişi, olay örgüsü, mekân ve zaman bakımından çözümlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca metinler ihtiva ettikleri folklorik malzemeler ve kalıp sözler açısından ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında anlatı metinlerini daha anlaşılabilir kılmak için hikâyeler önce tematik olarak sınıflandırılmıştır ve anlatılar hazırlık bölümleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Anlatılar tematik sınıflandırılırken ilk önce keşfedici bir formda önce temalar tespit edilerek tablolaştırılmış ve ardından alfabetik olarak sıralanmıştır. Temaların keşfedilmesinde ve sınıflandırılmasında Halit Karatay'ın Fatih Destebaşı ile hazırladığı ve 11 ana tema ve 61 alt tema/değeri içeren liste kullanılmıştır (Destebaşı, 2011: 91). Keşfedici yöntem marifetiyle Güvâhî'nin eserlerinde görülen temalar tespit edilerek Halit Karatay'ın önerdiği tematik tasnife uygun olarak sınıflanmıştır. Temayı vurgulayan beyitler değerlendirilmiş ardından tema kapsamında merkeze alınan anlatılara yer verilmiştir.

Güvâhî'nin, eserlerinde yedi ana tema ve on dokuz alt temaya değinen toplam elli sekiz önemli anlatıya yer verdiği görülmüştür.

Güvâhî'nin eserleri incelendiğinde anlatıcının öncelikle bir konuyu merkeze aldığı ve konuyu destekleyen anlatı ve kalıp sözlere yer verdiği görülmüştür. Konuların da bir araya gelerek yazarın söz konusu eserdeki niyetini oluşturduğu anlaşılmıştır. Anlatıcının söz konusu yöntemi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1 Güvâhî'nin Edebî Eserleri

Böylelikle Güvâhî'nin eserlerinde, beyitten eserlerin tümüne uzanan sistematik bir bakış ve tümevarım yöntemi kullandığı anlaşılmıştır. Bu yöntem ile eserler (P., İ., G.) tahlil edilerek yazarın niyetinin ve öğütlerinin tam olarak anlaşılabilmesi için anlatılar çözümlenmiştir.

Bilindiği üzere tematik içerik analizi bağlamında anlatmaya bağlı metinlerin analizine vurgu yapan Şerif Aktaş; “Her metin bir tema etrafında birleşen bir olay çevresinde meydana gelir. Her birinin bir anlam değeri vardır. Ancak hepsi metnin temasında birleşir, bu temayı bir yönden tamamlar.” (Aktaş, 2022: 69) diyerek ister söze ister metne dayalı olsun anlatı için en hayati unsurun tema olduğuna dikkat çeker.

Anlatı merkezli keşfedici tematik çözümleme ile metinlerin tematik mesajlarına ulaşılmaya çalışılmış ve içerik analizi ile Güvâhî anlatılarının tematik yapısı bulunmaya çalışılmıştır. Keşfedici tematik yöntem ile tespit edilen tematik metinler folklorik bir incelemeye tabi tutularak semantik yapıları çözümlenmeye, anlam bağıntıları keşfedilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tematik yapıyı görmenin ötesinde anlatıların anlatı temelli olarak sahip oldukları gerçek anlamın keşfine ve yazarın asıl niyetine ulaşmak amaçlanmıştır.

3.1.1 DİNİ ÖĞRETİLER TEMASI

Güvâhî anlatıları incelenirken dinî öğretilerin temel mesajı sayılabilecek dünya hayatının geçiciliği, kadere boyun eğilmesi, nasip ve kismetten şüphe duyulmaması düşüncesini vurgulayan tematik yapılar öne çıkar. Güvâhî anlatılarında kültür, gelenek, örf, âdet ve normlara dayalı öğütlerin yanı sıra mensubu olduğu dinin öğretilerine ve kurallarına dayalı öğütler de fazlasıyla okurlara sunulur. Bilindiği üzere din; insanlığa seslenerek onların hayat, insan ve evren üzerindeki düşüncelerini şekillendiren bir yapıdır. Dinî eğitim ise benimsenmiş olunan dinî anlayış ile insanın, hayata ve doğaya ilişkin görüşlerinin gelişmesine ve şekillenmesine katkı sağlar (Tosun, 2021: 755). Bu bağlamda Güvâhî'nin anlatıları keşfedici tematik analiz yöntemiyle incelendiğinde anlatıların büyük çoğunluğunda dinî öğretilere temas ettiği görülür ancak eserlerin bir kısmında ise doğrudan dünya hayatının geçiciliği, kader, nasip temalarının yer aldığı görülür.

Güvâhî, yaşadığı toplumun kültürel ve dini kodlarını eserleriyle gelecek kuşaklara aktaran ve onları şekillendirmeye çalışan bir yaklaşım gösterir. Bu hususta onun en temel referans noktası şüphesiz İslam dinidir. Güvâhî, yeni nesillere, istedik ahlaki davranışlar içinde bulunmayan devlet yöneticilerine dini ölçütlerden temel alan kaideleri çıkarımlar, öğütler yoluyla vermeye çalışır. Bu yüzden İslam dininin kaideleri Güvâhî anlatılarının omurgasını oluşturur. Ancak anlatıcı kimi anlatılarında yanlış yaklaşımlar içindeki din adamlarını da eleştirmekten onları tahkir etmekten geri durmaz. Hatta onların yaşayış ve tutumları bizzat dine zarar verici olarak görülür.

Örneğin Güvâhî'nin;

Hikâye İ-22a, Hikâye İ-22b, Hikâye İ-22c ve Hikâye İ-22d anlatıları ve hazırlayıcı bölümlerinde “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt teması;

Hikâye P-20a, Hikâye P-20b anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde “Kader” alt teması;

Hikâye P-7a, Hikâye P-19d, Hikâye P-19b ve Hikâye P-19c anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde “Nasip/ Rızık” alt teması kapsamında sınıflanabilecek konulara değindiği görülür.

Söz konusu temaların birçok anlatıda somutlaşarak konuya gönüştüğü ve Güvâhî'nin zihni dünyasında vermek istediği öğütlerin çerçevesini oluşturduğu anlaşılır. Güvâhî'nin eserleri üzerine yapılan inceleme sonucunda “Dinî Öğretiler” teması kapsamında görülen anlatı ve bölümler üç alt tema hâlinde incelenmiştir.

3.1.1.1 Dünya Hayatının Geçiciliği

Güvâhî, “Dinî Öğretiler” ana teması “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt teması bağlamında doğrudan dünya hayatının geçiciliği üzerine dört anlatısını kurgular. Güvâhî; içinde bulunduğu toplumun zihniyeti ve kendi inanç temelli yaklaşımıyla dünyayı ahirete geçişte bir yolculuk aşaması görerek dünyaya aşırı değer verilmesine karşı dünya hayatının geçici olduğu düşüncesini savunan öğütlerini sıralar. Anlatıcı özellikle yeni nesillere ebedi olarak kalınacak cenneti kazanmayı ve cehennemden sakınmayı öğütler. İnsanın dünya için değil ahiret saadeti için çalışması gerektiğini vurgular.

Öncelikle anlatıcı *İbretnâme* adlı eserinde yer alan anlatısında pastoral bir kurgu içerisinde dünya hayatının geçici olduğunu düşüncesini doğada yer alan çeşitli varlıklar üzerinden verir:

Pür-âvâz it degül bu bâğ bâkî

Makâmundan Sıfâhân u Irâk'ı (İ-6)

Beytinde dünya hayatının geçici olduğunu vurgulayarak güzel sesli ve nağmeleriyle cihanı ezgiye boğan bir kuştan bahseder. Kuşun muhayyer ve uşşak makamı gibi güzel nağmelerle cihanı doldurarak içinde bulunduğu geçici dünya bağını şenlendirmesini tavsiye eder.

Güzel günlerin geçici olduğunu ve her baharla birlikte bir güzün yaklaştığını hatırlatır:

Bilürsin yok sebâtı rûzigârun

Mukârindür hazânı her bahârun (İ-7)

Zamanın geçici ve her hâlinin değişken olduğunu düşünen anlatıcı bu yüzden de dünya hâlinin bütünsel olarak geçici ve değişken olduğu tümevarımına ulaşır.

Anlatıcının, dünya hayatının geçici olduğu düşüncesinde en önemli bakış noktası zamanın da akışkan ve geçici olarak algılanmasıdır.

Güvâhî:

Yine rahmet nisâr itdi cihana

Yine zînet atâ kıldı zamâna (İ-12)

Beytiyle dünyanın ve geçici zamanın Yaratıcı tarafından süslü kılındığına ve bu yüzden dünyanın insan için güzel, şirin görüldüğüne vurgu yapar. Anlatıcı, baharın ardından son baharın geldiğini ve doğanın bahar günlerinin güzelliklerini son baharın gelişle kaybettiğini söyler:

Bozulmuş kara hâk olmuş besâtîn

Göçüp komışlar ol yurdı reyâhîn (İ-96)

Cihanın ve zamanın durağan olmadığını ve sürekli bir değişkenlik içinde bulunduğunu ve sonunun da ölüm olduğunu belirtir:

Cihânun anladı kim yok sebâtı

Memâta irür elbetde hayâtı (İ-98)

Her toplantının, her bir araya gelişin dağılmak ile sonlandığını belirten anlatıcı, her vuslatın sonunun ayrılık olduğunu her bir araya gelişin sonunun dağılmak olduğunu söyler:

Firâkı biledür her vuslatının

Tağılmakdur sonı cem’iyyetinün (İ-99)

Dünya hayatının geçici olduğu kabulü ile varlığın bir yokluğa ve yok oluşa gittiğini belirtir:

Dirîgâ bu cihânun yok bekâsı

Fenâ adına urulmuş binâsı (İ-101)

Yok oluşa giden bu dünyaya bağlanıp onun sempatisine kapılmamak gerektiğini belirten Güvâhî, en temel gerçeğin ölüm olduğuna dikkat çeker:

Nesine gırre olalum hayâtun

Ki istikbâline yügürür memâtun (İ-102)

Yok oluşunda aynı zamanda sahiplenilen dünyadan kaynaklandığını ve yer yüzünün insanın fâni âlemde de yok oluşunda önemli bir yerinin olduğuna vurgu yapar. Özellikle ölen insanın cesedinin toprağa defnedilmesini, toprağın insan bedenini saklaması veya yemesi şeklinde düşünür:

Ne yüzden mülkümüz olur bizüm yir

Ki ejder gibi bir bir cümlemüz yir (İ-105)

Ek olarak insan ömrünün nakit olarak alınmış bir kira olduğunu düşünen anlatıcı ölümün ve yok oluşun mutlak olduğunu bir kez daha ifade eder:

Cihânı sanma sen aylak mekânun

Kirâsı nakd-i ömründür bil anun (İ-126)

Özetle Güvâhî, “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt teması kapsamında sınıflandırılan anlatılarında: İnsanın, geçici bir süre kalacağı dünya hayatında zamanı değerli kılarak ahiret için çalışmasını ve bu dünyanın süsüne, şatafatına, cazibesine kapılıp ahireti unutmaması gerektiğini hatırlatır.

Güvâhî’nin algı evreninde yer alan dinî öğretiler ana teması bağlamında “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt temasını incelemek için anlatılar üzerinden okumalar yapmak gerekmektedir. Yazarın niyetini ifadede önemli olan ve “Dünya Hayatının Geçiciliği” temasını işleyen aşağıdaki hikâyeler ve bölümler anlatı merkezli olarak çözümlenmiştir. Güvâhî’nin anlatmaya bağlı eserlerinde “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt teması kapsamında incelenebilecek dört hikâye ve hikâyelere hazırlık bağlamında aşağıdaki bölümler sıralanabilir:

Mesnevi: Anlatıcı mesnevi bölümünde cihanın ezgisini dile getiren güzel bir kuştan bahseder. Kuşa muhayyer, uşşak, isfahan ve ırak makamlarında ötüşüyle ebedi olmayan bağı şenlendirmesini söyler. Baharın ardından güzün geleceğini ancak şimdi zamanın çok hızlı aktığını, zahmetli kışın bitip ardından ferah zamanı baharın geldiğini her yerin aydınlık ve yeşillik olduğunu vurgular. Güvâhî uzun ve geniş betimlemeler ile bağın, bostanın, ağaçların, kuşların, akarsuların, rüzgârın,

yıldızların, çimenlerin ve çiçeklerin bahar ile aldıkları güzel hâlleri okuyucunun zihnine resmeder. Ayrıca Nevruz'u şaha benzeterek kış askerlerini yenişini, susamların Nevruzun askerî olup ettiği kavgaları aktarır. Gül hükümdarının tahtının karşısına çadır kuran bülbül ile olan sohbetine, elinde kadeh tutan yaban gülü hanımın tatlı yaşayışına, lalenin kırmızı dudağındaki şarap kadehine, altın taçlı nergisin içkiden sersemlemiş durumuna değinerek bülbülün nağmelerine tempo tutan kumru ve üveyik kuşunun divan geleneğindeki imgesel durumlarıyla doğayı tasvir eder. Güvâhî, tasvirlerini sürdürerek resim gibi güzel yaseminlere, atlas giymiş süslü karanfile, ağlayan menekşeye, erguvan çiçeğine, sevgilinin hatlarına benzeyen gülnara, sümbül, şakayık, güle değinerek onların oluşturduğu tabloyu firdevse ve cennet bahçelerine benzetir. Ağaçları tahtlara, serviye sarhoş adama, şimşir ağacını kula, çimenleri karaağaçların ayaklarına yüz sürmek isteyenlere benzetir. Dağların çam fıstığı ağacını kiskandığına, papağanın seher kuşlarına imrendiğine, Hüthüt'ün Süleyman'a türlü haberler getirdiğine, İshak kuşunun Hz. Musa gibi Allah'ın yüzünü özlediğine ve bu yüzden öttüğüne telmihte bulunur. Güvercin, üveyik ve kumrunun Allah özlemiyle inledikleri gibi güzel bir nedene bağlayan Güvâhî; sarıasma ile karatavuğun derdinden ah ettiklerini ifade eder ve benzeri mazmunları büyük bir ustalıkla kullanır. Ek olarak bütün kuşların kendi dillerince daima Allah'ı zikrettiklerini belirtir. Ancak tüm bu güzel betimlemelerin arka planında baharın ardından gelecek kışın, varlığın ardından yükselecek yokluğun hissi uyandırılır.

Güvâhî, Divan edebiyatına hâkim ve büyük bir ustalıkla evvela bahçeyi ardından bahçede yer alan bütün mahlûkatı tanıtarak kuşların gelenek içerisinde taşıdığı mazmunlaşmış değerlerine işaret ederek olmaları gereken yerde okuyucunun gözünde canlandırarak yerleştirir.

El-Meviza 22a: Anlatıcı bu bölümde bu cihanın geçici olduğunu; kibre, lezzet almaya değmediğini; tatlılıktan ziyade acının bu dünya için geçerli olduğunu vurgular. Dünyayı aydınlatan, semanın gezdirdiği güneşin bile yok olacağını belirten Güvâhî; elde edilen mal ve emlakların da gerçekte sahibi olunmadığını aksine mal biriktirmekle delilik edildiğini belirtir. İnsanın, hâli için ağlaması gerektiğine, dünya endişesinden sıyrılmanın yerine öbür dünya sefası için çalışmak gerektiğini çünkü dünyada elde edilenleri koyup gittiğimizde her şey için çok geç olacağını aktarır. İbadette gevşeklik göstermenin, namazı vd.

aksatmanın doğru olmadığına ve büyü, hile gibi şeylerden uzak durulması gerektiğini öğütler. Bu dünyanın sıkıntı evi olduğunu vurgulayan Güvâhî; dünya kirasının ömürle ödendiğine ve kibrin insanı hüsrana uğrattığına, fazla malın vebale taşıdığına aynı zamanda büyük bina yapma hırsının insanı hüsrana götürdüğüne değinir.

3.1.1.1.1 Hikâye İ-22a

Anlatıcı; “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt tema bütünlüğü içerisinde *İbretnâme*’nin 72-100. beyitleri arasında bir bilgin adamın, bahar ve güz mevsimlerinde bahçesinde zamanın tükenişine dair hissettiği duyguları hikâye eder. Anlatıya göre bir bilgin adam bahar mevsiminde çeşit çeşit bitki ve ağaçlarla bezenmiş bir bahçeyi seyre çıkar. Güllerle bezenmiş, çeşit çeşit çiçeklerle donanmış, tür tür kuşların nağmeleriyle etrafı sevince boğduğu bir bahçe ile karşılaşır. Kol kola girmiş ağaçlar, birbirine dolanmış reyhanlar, şakayık, şebboy, susam, sümbül, tuba ağacı bilgin adamın Yaratıcıya çokça şükretmesine vesile olur. Ancak bir süre sonra yani sonbaharla beraber bahçeye tekrar çıkan bilgin; çeşitli düşünceler arasında eski tazeliğini yitirmiş, kuşların sustuğu, bozulmuş bahçelerin, tarumar olmuş bitkilerin arasında yalnız karga seslerinin duyulduğu, hayatın ölüme eriştiği bir bahçeyle karşılaşır. Bilgin adam, gam ve keder içinde bahçede gördüğü değişimi hayatın ölüme gidişine benzettir.

Güvâhî, son derece veciz ve berceste ifadelerle anlatısını hazırlar. Burada “Nesine gırre olalum hayâtun/ Ki istikbâline yügrür memâtun” (İ-102) diyerek son derece kıymetli bir bakış oluşturur.

Dünya hayatının geçici olduğunu alegorik bir anlatımla bir bahçe üzerinden vermek ister ve bu geçicilik düşüncesi arasında maksadının bu dünya olmadığını ifade eder. Ayrıca bu dünyaya aşırı tamah gösterenleri de eleştirmekten geri durmaz. “Müdâm endîşemüz dünyâ hevâsı/ Degül maksûdumuz ukbâ safâsı” (İ-109) ifadeleriyle bu eleştiriyi beyitlere döker.

Sanatsal açıdan baharın ve güzün insan ömrü ile ilişkilendirildiği görülür. İnsanın bahar zamanı ve güz zamanını yaşadığı vurgulanır. Böylelikle hayatın geçiciliğinden dem vurulur (İ-98). Bu geçiciliğin sürekli bir akış olduğundan “Cihânun anladı kim yok sebâtı/ Memâta irür elbetde hayâtı” (İ-98) diyerek; bu akışın da onu mutsuz ettiğinden bahseder.

Okurun da bilgin adamın ruh hâline kavuşmasını isteyen Güvâhî, her birlikteliğin ayrılıkla son bulacağını “Fîrâkı biledür her vuslatınun/ Tağılmakdur sonı cemiyetinün” (İ-99) sözleriyle ifade eder.

Güvâhî âdeta anlatısında bir durum hikâyesine yer verir. Bilgin adam ve bahçe üzerinden zaman ve insan üzerine son derece derin bir okuma sunar. Ayrıca seçtiği berceste cümleler okur üzerinde büyük etki bırakarak tematik çerçeveyi hatırlatan bir öğüt destesine dönüşür.

3.1.1.1.2 Hikâye İ-22b

Anlatıcı, “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt tema bütünlüğü içerisinde *İbretnâme*’nin 143-147. beyitleri arasında Nûh Peygamber’in dünya hayatının geçiciliği üzerine dünyaya bağlı bir adamla evinde yaptığı bir konuşmayı hikâye eder. Anlatıda rivayet olunduğuna göre Nûh Aleyhisselam 950 yıllık bir ömür sürer. Ancak hayatı boyunca dünya malına meyletmeyerek yattığında ayağı evinin eşiğine degecek kadar küçük bir evde yaşar. Gururlu bir adam bu duruma şaşırarak bu kadar uzun ömrüne rağmen neden dünyaya bağlanmadığını merak eder. Nûh ise dünya yaşamının fâni ve sonlu olduğunu söyler.

Anlatısında İslam referanslı bir kıssayı aktarmayı ihmal etmeyen Güvâhî, Nuh Aleyhisselam’ın ömrünün uzunluğundan bahseder. Nuh Peygamber’in ömrünü “Tokuz yüz elli yıl oldu bil anı” (İ-143) olarak belirten anlatıcı, bu kadar uzun bir ömrün bile dünyaya meyletmek için kısa olduğunu vurgular.

Hiz. Nuh’un dünyaya hiç iltifat etmeyerek son derece mütevazı bir hayat sürdüğünü aktaran anlatıcı, onun “Evinde yatsa öyleydi yatağı/ Başı dipde eşikdeydi ayağı” (İ-144) diyerek bu durumun evinin küçüklüğüyle bile anlaşılabilirliğini belirtir.

Verilmek istenen ana mesaj: Nûh aleyhisselam hakkında rivayet edilen 950 yıllık ömrüne karşın bile dünya hayatını geçici görüp dünyaya bağlanmıyorken okurlar ve diğer insanlar da dünyaya bağlanmamalılar (İ-147) şeklinde ifade edilebilir.

3.1.1.1.3 Hikâye İ-22c

Anlatıcı, “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt tema bütünlüğü içerisinde *İbretnâme*’nin 148-152. beyitleri arasında yer alan Azrail ile Davud Peygamber’in

ecel üzerine konuşmalarını hikâye eder. Bir gün Azrail, Davud Peygamber ile sohbet arkadaşı olur. Azrail, Davud Peygamber'e neden fakirane bir mekânda oturduğunu aksine neden kasır ve saraylarının olmadığını sorar. Davud Peygamber ise Azrail'e ecelden kurtuluşun olmadığını bu kadar ömür için de bu fakirhanenin uygun olduğunu belirtir.

Anlatıya göre Azrâil don değiştirerek Davûd Peygamber ile görüşmeye gelir. Uzun müddet birbirleriyle sohbet arkadaşı olurlar (İ-148). Siyer ile ilgili yaygın anlatıya göre Davud ile Azrail'in sohbet arkadaşı olduğu rivayeti yerine Azrâil'in Davud'un canını kabzetmek niyetiyle geldiği vakit aralarında bir konuşmanın geçtiği rivayet olunmaktadır (Çınar, 2014: 69). Ancak Güvâhî, bu anlatıyı yeniden kurgulayarak Davud ile Azrail'in sohbet arkadaşı olduğunu vurgular.

Anlatıcı Azrail'in sohbet arkadaşı Davud Peygamber ile bir sohbeti sırasında dünyalık çokça varlığının yanında neden fakir gibi yaşadığını merak ettiğini ve bu durumun sebebini sorduğunu aktarır. Azrail'in "Fakîrâne niçündür bu mekânun" (İ-149) diyerek durumuna anlam veremediğini aktarır.

Anlatıcı ayrıca onun Allah'ın hâlifesi olduğunu kasr ve sarayının neden olmadığını sorduğunu belirtir (İ-150).

Anlatıma göre Davud Peygamber'in ise: "Ana Dâvûd eydür iy karındaş/ Çü kurtulmaz ecelden âkıbet baş" (İ-151) diyerek ölümden kaçmanın mümkün olmadığına vurgu yapar. Anlatıya göre verilen ölüm akıbetinden kaçışın olmadığı bilgisine aslında en çok vakıf olan kişi elbette Azrail'dir. Ancak anlatıcı bu gerçeği bir an belki unutan ve dünyaya ait olmamasına karşın dünya malına tamah eden Azrail'in yüzüne söyleterek insanın dünya varlığı ve mensubu olarak dünyaya düşkünlüğüne bir gönderme sayılır. Güvâhî, eseri içerisindeki pek çok anlatıda söylemek istediklerini olmadık kişilere söyleterek okurda bir şaşkınlık yaratmayı başarır. Örneğin tilkinin tavus kuşu olmak istemesi (P-18b), akrebin zehrinden dert yanması (P-2e) gibi örnekler anlatıcının bu tutumunu hatırlatmaktadır. Ayrıca "Anun kim ömrine sensin muhâsib/ Pes ana böyle meskendür münâsib" (İ-152) ifadesi de hem anlatıcının vermek istediği "Dünya Hayatının Geçiciliği" temasına uygun bir ifade hem de yazarın ifade gücünün veciz bir örneğidir.

3.1.1.1.4 Hikâye İ-22d

Anlatıcı, “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt tema bütünlüğü içerisinde *İbretnâme*’nin 153-166. beyitleri arasında Halife’nin yaptırdığı kasır ile ilgili Behlül ve Halife Harun Reşid arasında geçen anlatıyı hikâye eder. Anlatıya göre Behlül’ün kardeşi Harun Reşid nice üstat mimarlar toplayıp eşi benzeri olmayan duvarlarını nakkaşların süslediği bir kasır yaptırır. Kasır bittiğinde sultan ve arkadaşları binayı gezerler ve hayran kalırlar. Ancak Behlül’ün orada olmadığını fark ederler ve onun da gelmesini isterler. Behlül onların bu seyranlarına şaşırıp ve dünya malına düşkünlüklerini kınayıp bu kasrın iki ayıbının olduğunu söyler. Halk Behlül’ün kasırda ayıp bulmasına şaşırarak merak ederler. Behlül ise cevaben: Bunun sahibi sonunda ölecek ve bu yüce kasır da sonunda yok olacak, der (İ-165).

Halife Harun Reşid’in yaptırdığı ve Güvâhî’nin, “Bulunmazdı meger ancak cinânda” ifadesiyle anlatımı ve anlatıyı kuvvetlendirmek için mübalağa sanatından faydalandığı açıktır.

Anlatıcı kasrın duvarları süslenirken baştan başa yaldızlandığını ve nakkaşlar tarafından türlü renklerle boyandığını belirtir. Nakkaşın, “Serâser çâr dîvârı müzehheb” (İ-156) ifadesindeki gibi baştanbaşa duvarı süslemesi Harun Reşid’in zenginliğinin bir göstergesidir.

Sarayın mükemmelliğini göstermek ve bununla övünmek için Halifenin “Ulû’l-elbâb ulû’l ebsâr u ayân (Akıl sahipleri, basiret sahipleri ve ileri gelenler)” (İ-159) sıfatlarına sahip insanları çağırdığının aktarılması dünya hevesiyle yapılmış bir yapının görülmesi için gereken insan sınıfıdır. Ancak Güvâhî’ye göre anlatının asıl vermek istediği mesajı yani dünyanın geçiciliğini fark edecek gözler ise bu şahıslarda değil Behlül’de mevcuttur. Bu yüzden Halife gelen davetlileri önemsemeyip Behlül’ün bulunmasını ister.

Behlül’ün “Ki var bu kasrın iki ulu ayıbı” (İ-163) diyerek kasrın iki ayıbı olduğunu vurgular. Güvâhî, anlatısında bu iki ayıbın sebebini yine dünya hayatının geçiciliği olarak ifade eder. Bu fani dünya için böyle ihtişamlı kasır yapmanın ayıp olduğunu vurgular.

“Ki bunun sâhibi öliser âhir” (İ-165), “Yıkılısar irüp âhir zevâli” (İ-166) diyerek verilmek istenen ana mesajı bir kez daha vurgular: Dünya hayatı bütün insanlar için geçici bir hayattır (İ-165).

Özetle söz konusu dört anlatı ve hazırlayıcı bölümlerde “Dünya Hayatının Geçiciliği” alt teması kapsamında dünyaya fazla bağlanılmaması gerektiği ve ebedi olana hazırlanılması gerektiği ana fikri vurgulanmıştır.

3.1.1.2 Kader

Güvâhî'nin anlatılarında değindiği alt temalardan biri de “Kader” temasıdır. Kader konusuna külli ve cüz'i irade boyutuyla ele alan anlatıcı, insanların yapabileceklerinin tedbirin ötesine geçemeyeceği düşüncesinden hareketle kişilerin alacakları tedbirin dışında takdire karışmamaları gerektiğini öğütler.

Bilindiği üzere kader kavramı hem tanım hem sınırlılıklar açısından tamamen âlimlerin ve mezheplerin ittifak ettiği bir mevzu değildir. Özellikle Maturidi, Eş'ârî, Cebriye, Mutezile gibi farklı ekoller kader hususuna farklı yorumlar getirmişlerdir. Ancak bu hususta Güvâhî'nin de zihni yakınlık içinde olması beklenen Maturidiliğin yorumuna tanımlayıcı olarak yer vermekle iktifa etmek gerekir. Elbette Güvâhî'nin eserlerde yer verdiği kader ile alakalı şahsi yaklaşımı ve teferruatı daha geniş bir bahsin ve alanın konusudur. Kısaca Maturidi ekol tarafından kader, “Ezelden ebede kadar olmuş, olan ve olacak her şeyin hayır-şer, hüsün-kubuh, hikmet-sefeh, zaman-mekân, hak veya batıl oluş, mükâfat veya cezaya mahal teşkil ediş gibi hususiyetlerini, sahip bulunacakları kabiliyet ve özellikleri bilip ezelde tespit ve tayin etmek diye tabir olunmaktadır” (Işık, 2011: 52).

Güvâhî bu yaklaşıma paralel olarak ezelden ebede kadar olmuş, olan ve olacak her şeyin önceden tayin olunduğunu düşünmektedir. Aksine kaderi değiştirmek için yapılacak eylemlerin ve eylemlerin bilgisinin de kadere dahil olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle insanın kaderi olarak tayin edilmiş ve gelecekte karşılaşacağı durumlara karşı tedbir almanın doğru ancak kimi zaman tedbirin kaderi değiştirmeye yetmeyeceğine dikkat çeker.

Güvâhî anlatıları keşfedici tematik analizle değerlendirildiğinde Hikâye P-20a ve Hikâye P-20b hikâyelerinin ve hazırlayıcı bölümlerinin dinî öğretiler ana teması ve kader alt teması bağlamında değerlendirilebileceği görülür.

İlgi anlatılarda kader konusuna temas eden anlatıcı, gökten gelen kararlara saygı gösterilmesini “Ne yağdı kim anı götürmedi yir” (P-2051) beytiyle öncelikle öğütler. Kader ve başa gelecekler için fazlaca kaygılanmanın yersiz olduğunu hatırlatan anlatıcı:

Olur olmaz işi teşvîş idinme

Kırağuyı başuna kış idinme (P-2058)

Sözleriyle gelecek kaygısına kapılmamak gerektiğini belirtir. İlerideki hadiselerin Yaraticının bozulmaz takdiriyle oluştuğunu vurgular. Ayrıca insanların gelecek için ayrıntılı planlamalar yapmalarının doğru olmadığına değinen Güvâhî, Yaraticının takdiri olan kaderin önüne geçilemeyeceğini belirtir:

Biz endîşe iderüz niçe işler

Bozar takdîr anı buyruğın işler (P-2068)

Ne yüzden kim ola takdîr-i Sübhân

Anı men idemez tedbîr-i insân (P-2095)

Kader teması bağlamında takdir edilmiş olana karşı da tedbir almanın, önlem alarak zarardan kurtulmaya çalışmanın yersiz olduğunu ve yazılmışın asla değişmeyeceğini belirtir:

Olacak nesneyi kim ide tağyir

Yazılmışda yuyılmış yok ne tedbir (P-2070)

Anun gibi de ger hoşdur bakınmak

İder mi def olacağı sakınmak (P-2094)

Yazılmışı değiştirmeye çalışmanın akıbeti değiştirmediği gibi daha büyük zararların da oluşmasına zemin hazırlayabileceğini vurgular:

Aluban akçasın koynuna koyar

Ol ebleh yani yazılmışı yuyar (P-2082)

Bugün sen hayra tâlib ol Hudâ'dan

Ne gussa irteye kalan belâdan (P-2103)

Güvâhî'nin anlatılarında yer alan “Dinî Öğretiler” ana teması bağlamında “Kader” alt temasını işleyen aşağıdaki hikâyeler ve bölümler anlatı merkezli olarak çözümlenmiştir. Güvâhî'nin anlatmaya bağlı eserlerinde “Kader” alt teması kapsamında incelenebilecek iki hikâye ve hikâyelere hazırlık bağlamında aşağıdaki bölümlere yer verilmiştir:

Fasıl 20a: Güvâhî bu bölümde kaderin oyunlarına karşı, sıkıntılara karşı kalbi karartmamak ve geleceğe dair umutsuz olmamak gerektiğine değinir. Ayrıca zamana ve durumlara göre tavır geliştirmek gerektiğine vurgu yapar.

Latîfe 20a: Anlatıcı âdeti olduğu üzere latife bölümüne küçük bir anlatıyla başlar. Güvâhî, anlatıya göre Kalenderi dervişlere kış geldiği söylendiğinde; çıplaklar için çok karışık bir zamanın geldiği cevabının alındığını belirtir. Bilindiği üzere Kalenderi dervişler dünya ile ilgisini kesmiş, Allah yolunda giden kimseler olarak bilinirler (Albayrak, 2004: 289). Güvâhî'ye göre Kalenderi dervişler kışın soğuktan titrerler ancak bunu silkinmeye benzeterek zamanın şartlarına uymaya ve güzel bir neden bulmaya çalışırlar. Anlatıcı, zamana uygun hareketin doğru olacağını ve şartlara uygun tedbirler almak gerektiğini öğütler.

Latîfe 20b: Latîfe bölümünde yer alan kısa anlatıya göre; bir karga, yavrusuna öğüt verir. Ekili tarlaya kondukları zaman çiftçinin yerden taş almak üzere eğildiğinde kaçmaları gerektiğini anlatır. Yavru karga da ebeveynine, çiftçi taşı koynunda saklarsa ne yapması gerektiğini sorar. Büyük karga cevap olarak, o vakit duruma bakmak gerekeceğini söyler. Ancak nihayetle olacaktan sakınmanın ise mümkün olmadığını vurgular. Özetle anlatıcı Allah'ın takdirini insanın tedbirinin engelleyemeyeceğini öğütler.

El- Mevize 20a: Anlatıcı burada ziyan etmeye üzülmünün anlam taşımadığına zararın veya kârın insan için olduğuna, dertsiz insanın olamayacağına, insanın ettiğinin karşılığını göreceğine vurgu yapar. Güvâhî; hayra talip olunması gerektiğini, Allah'tan istekte bulunmanın doğru olduğuna, daima şükretmenin önemine, anın kıymetini bilmek gerektiğine, boş yere kaygılanmamaya ve sevinç

içinde olunmasını öğütler. Ayrıca kişinin ekmeğini taştan çıkaracağına ve dünya için kimseye mihnet etmemek gerektiğine değinir.

3.1.1.2.1 Hikâye P-20a

Anlatıcı, Kader tema bütünlüğü içerisinde 1968-1970. beyitleri arasında bir süvarinin ölümünü hikâye eder. Anlatıya göre bir süvari havaya atılan elmanın yere düştüğünde ne olacağını merak eder ve havaya atar. Elma gelip atın başına düşer ve at ürkererek seğirtir. Süvari attan düşer ve ölür.

Güvâhî bu anlatısında öncelikle kadere karşı gelinmeyeceğine ve geleceğe dair fazlaca merak içinde olunmaması gerektiğini vurgular. Anlatıcı sabır göstermenin son derece faydalı olduğuna ve insanın sabrederek tanrısına dahi ulaşabileceğine değinir (P-2043).

Güvâhî, birçok beytinde halk tefekkürüne dayalı unsurları kullanmaya çalışır. Örneğin “Hezârân üçler ü kırklar yidiler” (P-2043) ifadesi bu bağlamda kullanılan inanç dünyasında yer etmiş kutsal rakamlardandır.

Sabrın çok kıymetli olduğunu aktaran anlatıcı, gümüş ve altın madenlerini kıyaslayarak “Gümişle almalıdur sabrı satun/ Ki sabrun başı olur saru altun” (P-2048) diyerek sabrın altın ve gümüşten daha değerli olduğunu söyler.

Anlatıcı çalışmasında yerel ifadeleri kullanmaya da özen gösterir. “Kalender gibi ditremeklig tur” (P-2053) ifadesi bu bağlamda kıymetlidir. Bilindiği üzere Anadolu tasavvuf anlayışında “Kalenderi” dervişler önemli bir yer tutar. Onların züht anlayışı çerçevesinde insanlardan uzak bir çile yöntemi seçtikleri ve dağlarda çıplak dolaştıkları bilinir. Bu bağlamda kışın soğukta titriyor olmaları veya bunu bir arınma usulü sayarak titremeleri Güvâhî’nin anlatı zenginliğine dahil olmuştur.

Anlatıcı inanç prensiplerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve inancını samimiyet içinde yaşadığını birçok anlatısında ortaya koyar. Ayrıca inandığı değerleri samimi bir şekilde etrafındakilere yaymaya ve dünya görüşüne uygun hareket etmeyenleri de eleştirmeye çalışır. Bu bağlamda Allah’ın ortaya koyduğu külli iradeye ve kader anlayışına da bağlıdır. Bu bağlılığı “Biz endîşe iderüz niçe işler/ Bozar takdîr anı buyruğın işler” (P-2068) beytinde olduğu gibi samimi bir teslimiyetle açığa vurur.

Güvâhî, ana mesaj olarak “Olur olmaz işi teşvîş idinmemek” (P-2059) gerektiğine meseleleri abartıp “Kırağuyı başuna kış idinmemek” (P-2059) gerektiğini öğütler. Nihayette insanın birçok şey için endişe ettiğine ama kaderin buyruğunu işlediğine dikkat çeker (P-2069).

3.1.1.2.2 Hikâye P-20b

Anlatıcı, Kader tema bütünlüğü özelinde 2075-2089. beyitleri arasında kervanbaşının rüyasının mülk-i Arap'ta gerçeğe dönüşmesini hikâye eder. Anlatıya göre bir kervanbaşı rüyasında erkek bir devesinin köprüden düştüğünü ve boğulduğunu görür. Bunun kaygısına kapılan kervanbaşı o akıbetten sakınmak için hayvanı götürüp satar. Ancak üç gün sonra kervanıyla o köprüye ulaşır ve köprünün ortasına geldiği zaman gördüğü rüyayı hatırlar. Yardımcısına rüyasını anlatıp eliyle devenin rüyasında boğulduğu yeri gösterir. O sırada ise elbisesinin yeninden devenin satış bedeli bulunan kese suya düşer.

Sosyal ve dinî öğeler açısından anlatıcı, rüyasının gerçek olmaması için gayret gösteren ve kaderde var olan akıbeti değiştirmeye çalışan bir Arap kervanbaşının yaşadıklarını aktarır. Anlatıda en temelde vermek istediği mesaj kişinin kaderini değiştiremeyeceği ve kaderin karşısında güçsüz kalacağıdır. Ancak anlatıda kaderin önüne geçmeye çalışan adamın aslında olması zor olan akıbeti bilmeden kolaylaştırdığı aktarılır.

Devesinin köprüden düştüğünü rüyasında gören adam aslında köprüden düşmesi mümkün olmayan hayvanını satarak endişesinden kurtulmak ister ve böylelikle derdine deva bulduğunu zanneder (P-2081). Ancak “Ol ebleh yani yazılmışı yuyar” (P-2082) diyen Güvâhî, “Üçüncü günde ol ırmağa zâhir” (P-2083) vardıklarında adamın geniş yeninden devenin değil devenin parasının suya düştüğünü aktarır. Böylelikle devesinin suya düştüğünü gördüğü rüya endişeyi bertaraf etmek isterken gerçek olur.

Anlatıcı, “Deveci anı gördi eyledi âh/ Gelürümiş gelecek oldu âgâh” (P-2089) beyitiyle vermek istediği ana düşüncüyü ifade eder ve kaderi değiştirmenin mümkün olmayacağını vurgular (P-2090).

3.1.1.3 Nasip/ Rızık

Güvâhî'nin anlatılarında görülen önemli alt temalardan biri de “Nasip/ Rızık” temasıdır. Anlatılarda “Nasip/ Rızık” teması dinî bir bakışın etkisiyle ele alınmakta olup anlatıcı Tanrı'nın sonsuz kudretini kişilerin rızıklandırılması üzerinden göstermeye çalışır.

Rızık kavramı kısaca Allah'ın canlılara yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihsan ettiği maddi ve manevi her türlü nimet olarak tanımlanmıştır (Işık, 2011: 130). Güvâhî'de bu tanıma benzer bir yaklaşımla bütün canlıların rızıklarının Allah tarafından kesin olarak belirlenmiş ve yaratılmış olduğunu düşünmektedir.

Öncelikle Güvâhî, ilgi temanın görüldüğü anlatı ve beyitlerinde insanın rızık ve nasibi için kaygılanmaması gerektiğini vurgular. Ona göre insan nerede olursa olsun daima rızık sahibini bulacaktır:

Gerekse eyle şark u garbda seyr

Bulur issini her kaçan ise hayr (P-1989)

Anlatıcı kaybedilen bir rızık için kişinin üzülmemesi gerektiğini öğütleyerek kısmetin mutlaka sahibine kendiliğinden ulaşacağını belirtir:

Giden rızık için idinme gamı ko

Yine akar ne yirde akdısı su (P-2009)

Yaratıcının herkesin rızıkını ayrı ayrı sağladığını vurgulayan anlatıcı nasip olanın bitmeyeceği, tükenmeyeceği düşüncesini ekler:

Nasîb olan biter kaçansa yitmez

Kulunun Tanrı rızıkın eksük itmez (P-2016)

Yaratıcının takdir ettiğini şüphesiz kimsenin bozamayacağını belirten Güvâhî, rızık da takdir ile olduğunu vurgular:

Hezârân şükr yok emrüne tagyîr

İbâduna ne rızık itdünse takdîr (P-2031)

Güvâhî, Nasip/ Rızık tema bütünlüğü özelinde dört hikâyeye yer verir. Hikâyeler ve alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki anlatıları sıralar:

3.1.1.3.1 Hikâye P-7a

Anlatıcı, Nasip/ Rızık teması bütünlüğü içerisinde 942-953. beyitleri arasında kismetinden şüphe duydukları bir adamı sınamak isteyen birkaç ulunun geçmiş zamandaki olaylarını hikâye eder. Geçmiş zamanda onmadık, nasipsiz bir adamın zengin olmasını ve kötü talihini değiştirmesini isteyen bir grup adam bir köprüye o adam için bir kese altın bırakırlar. Adam köprüyü gözleri kapalı olarak geçer. O nasipten de mahrum olur. Bu durumu izleyenler adamın halinden ibret alırlar. Kişinin kaderinde yoksa onu düzeltmek zordur derler.

Anlatıcı vermek istediği ana fikri vurgulamak adına anlatı kişilerinin niteliklerini abartılı bir yaklaşımla sunar:

Gezerdi bellü bir iş görmez idi

Kosan uçmakda bir gün turmaz idi (P-943)

Görüldüğü üzere anlatı kişinin durumuyla alakalı anlatımı kuvvetlendirmek adına onun cennette bir gün bile durmak istemeyeceği mübalağasını kullanır.

Güvâhî, “Alurlar gözleyenler anda ibret/ Bilürler yok anun başında devlet” (P-952) beyitleriyle kişinin nasipsiz olması hâlinde ne kadar uğraşılsa uğraşılsın kaderin önüne geçilemeyeceği mesajını vermek ister. Nasip değilse elden bir şey gelmez. (P-953)

3.1.1.3.2 Hikâye P-19d

Anlatıcı, Nasip/ Rızık tema bütünlüğü içerisinde 2018-2032. beyitleri arasında susayan yolcunun kuyudan su çekerken karşılaştığı durumu hikâye eder. Anlatıya göre bir yolcu ıssız bir yerde susayarak bir kuyudan su çeker. Bu sırada mührünü kuyuya düşürür. Adam mührü almak için kuyuya iner ama bulamaz. Kuyudaki kova ile kuyunun içinde bulunanları dışarı çıkararak mührünü aramayı dener. Bu sırada kovanın içindeki bir kara taş dikkatini çeker. Taşın içinin de aynı renk olup olmadığını merak eder ve hemen taşı öğütürler. O sırada taşın içinde bir kara kurdun yatmakta olduğunu fark ederler. Kara kurda dikkatle baktıklarında ağzında bir parça yeşil yaprağın bulunduğunu görürler. Kuyunun içinde bulunan

taşın içinde istirahat eden kurdun ağzındaki yeşil yaprağı görenler şaşırarak bunun Yaratıcının rızıklandırmasına delil olduğunu söylerler.

Anlatıcı yolcunun kuyunun dibinde bulduğu bir taşın içerisinde bir kara kurdun çıkmasına büyük bir hayret duyar (P-2029). Kurdun susuz bir kuyuda yaşıyor oluşuna ve nihayetle ağzında bir parça yeşil/ taze yaprağın (P-2029) bulunmasını ibretlik bir hâl olarak sunar. Güvâhî, “Didiler tanlaşup iy hâce Hallâk/ Kamuya rızık viren ulu Rezzâk” (P-2030) diyerek bu durumun Yaratıcının kudretinin bir yansıması olduğunu vurgular. Bu sebeple bile Yaratıcıya çokça şükretmek gerektiğine ve ne kadar ibadet edilse bile verilen nimetler için yetersiz olacağını vurgular (P-2032).

Anlatıda verilmek istenen ama mesaj ise rızık için çokça telaşa düşmenin yersiz olduğuna, Yaratıcıya binlerce kez şükrederek ve ne “rızık itdünse takdîr” (P-2030) diyerek boyun eğmek gerektiğini öğütler.

3.1.1.3.3 Hikâye P-19b

Anlatıcı, Nasip/ Rızık tema bütünlüğü içerisinde 1963-1967. beyitleri arasında aç bir köpeğin yuvarlanan somun ekmeğinin peşinden koşmasını hikâye eder. Bir aç köpek yuvarlanmakta olan bir somun ekmeği görür ve yemek için peşinden koşar. Ekmek, köpeğe peşini bırakmasını kendisinin ejderha nasibi olduğunu söyler. Köpek ise bin ejderhanın nasibi de olsan şimdi bir fakir, aç köpeğin avı oldun der.

Anlatıcı yuvarlanmakta olan ekmeğin peşinden giden köpeğe ekmeğin seslendiğini aktarır. Ekmek köpeğe “Çağırur etmek ana olma gâfil/ Ki bir ejder nasîbiyem beni bil” (P-1964) diyerek bir yaratık olan ejderden söz eder. Ekmeğin köpeğe seslenmesi temelde olağanüstülük özelliği taşısa da ayrıca ejderden bahsetmesi anlatıya masalsı bir boyut katar.

Güvâhî, yardım yaparken utanmamak gerektiğini, ihtiyaç sahibi için basit bir yardımın bile çok değerli olduğunu öğütler. Anlatı özelinde “Utanma kuru nânı vir sen aca/ Ana küydürmeden yigdür gülâca” (P-1960) diyerek kuru ekmeğin tatlı gibi geldiğini belirtir. Anlatıda verilmek istenen ana mesaj ise açlık her şeyi yaptırır ve açları doyurmak, çıplağı giydirmek gerekir.

3.1.1.3.4 Hikâye P-19c

Anlatıcı, Nasip/ Rızık tema bütünlüğü içerisinde 1968-1970. beyitleri arasında gözleri görmeyen bir adamın durumunu hikâye eder.

Bir deve gözleri görmeyen bir adamı teper. Adam devenin ayağını ekmek sanır. Etrafındakiler devenin teptiğini söyleyince, vay böğrüm diye ağlamaya başlar. Anlatıda aç adamın devenin tekmesini yüzüne çarpan ekmek sanması ve bu beklenti ile can acısını umursamaması ancak ardından ekmeğin gelmeyeceğini fark edince figan etmesi açlığın ne derece insanı müşkül duruma düşürebileceğini gösterir.

Güvâhî, bu hâl üzere cihanda aç doyurmanın büyük bir fazilet olduğunu cennette gerçekten yer edinmek isteyenlerin aç insanları doyurması gerektiğini vurgular:

Bu resme açlar toyur cihânda

Dilersen mesken idinmek cinânda (P-1969)

3.1.2 DÜRÜSTLÜK

Dürüstlük ana teması Güvâhî'nin eserlerinde sıklıkla görülen temalardan biridir. Toplumun içerisinde bulunduğu ahlaki sorunları göstermek ve gelecek kuşaklara öğüt vermek gayesiyle anlatıcı hem dürüstlüğün önemini öne çıkarırken hem de dürüst olmayan, adil davranmayan zalim yöneticilerin sebep olabileceği olumsuz durumlara dikkat çekmeye çalışır.

Dürüstlük kavramı, çeşitli çalışmalarda insanların hem sözlerinin hem de eylemlerinin doğrulara dayalı olarak ortaya koyulması olarak tanımlanmıştır (Uzunkol; Ata, 2023: 132). Güvâhî anlatılarında görülen dürüstlük teması, kendi içerisinde birçok alt temaya ayrılmıştır.

Öncelikle anlatılar Dürüstlük teması bağlamında incelendiğinde Güvâhî'nin; adil olmayan hak bilincine ulaşamamış yönetici ve devlet görevlilerine, halka karşı devlet adamlarının zulmüne, dürüst davranmayıp bilgiye, görgüye değil kıyafete önem veren toplumsal zihniyete, samimiyet yerine ikiyüzlüce davranışların kabul gördüğü toplumsal çöküşe ve kanaatkârlığı teşvik etmesi beklenen idari düzen yerine açgözlülük içerisindeki yöneticilerin bozduğu adalet sistemine dikkat çekmeye çalıştığı görülür. Bunu yaparken olumsuz davranışları göstererek kişinin yaşanan hadiselerden ders almasını ve kendi öğüdünü anlatı öncesinde sıraladığı atasözü, deyim gibi söylemlerin rehberliğinde çıkarmasını bekler. Örneğin adaletsiz eylemler içerisindeki bir devlet yöneticisiyle alakalı yer verdiği bir anlatı üzerinden okurun; dürüst, erdemli, ahlaklı davranışlar kazanmasını bekler. Ayrıca anlatı üzerinden çıkardığı mesajı özümsemesini bekler.

Bu bağlamda Güvâhî anlatılarında aşağıdaki alt temalar “Dürüstlük” kavramı içerisinde görülmelidir: Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü, Dış Görünüşün Önemi, Güven/ Güvenilir Olma, Samimiyet/ İçtenlik/ İkiyüzlülük, Kanaatkârlık/ Açgözlülük.

Dürüstlük teması etrafında kadıların, ulakların, kethüdaların, din adamlarının, vaizlerin, dürüst olmaları gerektiğine öğüt niteliği taşıyan atasözü ve deyimler üzerinden değinir. Aynı zamanda yer verdiği Arapça sözler ile de dürüstlük temasını pekiştirmeye çalışır.

“Dürüstlük” ana teması bağlamında “Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü” alt temasına; Hikâye P-3a, Hikâye P-3b, Hikâye P-3c anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde;

“Dürüstlük” ana teması bağlamında “Dış Görünüşün Önemi” alt temasına; Hikâye P-18a, Hikâye P-18b anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde;

“Dürüstlük” ana teması bağlamında “Güven/ Güvenilir Olma” alt temasına; Hikâye P-2a, Hikâye P-2b, Hikâye P-2c, Hikâye P-2d (Uluların İntikamı) anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde;

“Dürüstlük” ana teması bağlamında “Samimiyet/ İkiyüzlülük” alt temasına; Hikâye P-10a, Hikâye P-10b, Hikâye P-15a anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde;

“Dürüstlük” ana teması bağlamında “Kanaatkârlık/ Açgözlülük” alt temasına; Hikâye P-4a, Hikâye P-4b anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde görülür.

Güvâhî, dürüstlük teması kapsamında değerlendirilebilecek on dört hikâyeye, hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümlerde değinmiştir:

3.1.2.1 Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü

Adalet kavramının pek çok tanımı olmasına karşın en geniş tabiriyle hakkın hak sahibine ödenmesi/ ulaştırılması, insaf, eşitlik ve hak ile hükmetmek olarak sıralanabilir (Apaydın, 2018: 464). Aslında tabiatları itibariyle adalet, hak, güven gibi kavramlar var olmalarıyla değil aksine yokluklarıyla tanımlanabilecek kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Örneğin soyut adalet kavramına karşın devlet yöneticilerinin haksızlık ve zulümleri daha somut ve tanımlanabilir durumdadır. Bu noktadan hareketle Güvâhî de adalet kavramını devlet görevlilerinin, adil olmayan yöneticilerin eylemleri üzerinden somutlaştırarak ele almaya çalışır. Güvâhî, adaletsiz yöneticilerin zalim olacaklarını düşünür. Özellikle zalim yöneticilerin can derdindeki keçiden yağ çıkarmaya çalışan kasaba benzediğine vurgu yapar (P-469).

Dünya menfaati için hak yoldan sapıp adaletten ayrılanların köpekçe davranışlar içinde olduğunu söyleyen anlatıcı, yöneticilerin dünyaya ve nimetlerine de itibar göstermemesi gerektiğini belirtir (P-471).

Adil olmayan ve halkına zulmeden devlet adamlarını damardan kan alıcı olarak nitelendiren Güvâhî (P-473); onların lakaplarının da şeytan (P-474) olduğunu vurgular. Ancak bu nevi zalimlik içinde olup halkına adil olarak hizmet etmeyen yöneticilerin sonlarının kötü olduğunu “Kusar iğne yudan âhir çuvalduz” (P-481) sözüyle belirtir.

Güvâhî, mezalimin sonunda mazlumun ahının yerde kalmayacağını, zalimlik edip haktan ayrılanların günün sonunda hesap vermekten kurtulamayacaklarını; “Bulursın her ne itsen çukurunda” (P-484) sözleriyle ifade eder. Mazlumların ise Allah tarafından korunacağına vurgu yapan anlatıcı, “Hudâ’ya sığınur tavşan hazer kıl” (P-488) diyerek zalimin yaptıklarından korkması gerektiğini belirtir.

Ayrıca “Ki tavşan uykusun virür sana dehr” (P-489) sözüyle zalimlik edenlerin kârda gibi görünseler de dünya hayatlarının kısacık süreceğini, bu dünya saltanatının bir gün bitip tükeneceğini ve ansızın yaptıklarının hesabıyla yüzleşeceklerini belirtir.

Hatta hak sahibinin hakkını mutlaka alacağına, “Hak issi sanma kim hakkını almaz/ Sana kalursa oğlanuna kalmaz” (P-491) beytiyle zalimlerin cezalarını mutlaka göreceklerini ve kendilerinden çıkmasa bile mutlaka evlatlarından çıkacağına vurgu yapar.

Adil olmayanların metotlarına da değinen Güvâhî, adaletten sapanların zulüm için kimsesiz, sahipsiz insanları hedef seçtiğine değinir (P-504). Onların korkak ve menfaatçi olduklarını belirtir. “Bunu îmânı olan niçe işler” (P-530) diyerek zalim yöneticilerin imanının da sorgulanması gerektiğini belirtir.

Zalimlik edenler sebebiyle “Zamânıdur eger devlet yerine/ Ki bağlandı eşekler at yerine” (P-571) sözleriyle toplumsal anlamda da eleştiri yaparak yaşadığı çağın gerçeklerine dikkat çeker.

Güvâhî, Dürüstlük ana teması Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü tema bütünlüğü özelinde görülebilecek üç hikâyeye yer verir. Hikâyeler ve alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümleri sıralar:

Fasıl 3a: Gurura kapılmamayı, alçak gönüllü olmayı, insanların hata yapabileceklerini öğütleyen beyitlere yer verilir.

Fasıl 3b: Zalim olunmaması ve helale yönelinmesi gerektiği ile alakalı sözlere yer verir.

Şikâyet 3a: Anlatıcı Şikâyetnâme adlı bu bölümde “Bu kişverde acep kânun olupdur, Bu cevri eksilmeyüp efzûn olupdur” (P-516) eleştirisiyle “Bu ülkede kanun var mıdır?” diyerek siyasi bir söylemde bulunur. Başına gelen hadise ile bağlantılı olarak karşılaştığı duruma duygusal ve öznel cümlelerle ve ben merkezli bir bakış açısıyla sitemini dile getirir. Güvâhî, yaşadığı dönemde ulak denilen ve haberleşme teşkilatını oluşturan devlet görevlilerinin zulmü karşısında büyük bir çaresizlik yaşandığını vurgularken Anadolu’yu birbirine bağlayan büyük yolların ulakların zulümleri sebebiyle ulaşım için kullanılamaz durumda olduğunu dile getirir. Güvâhî, insanların dağ başlarında, başka hırsızların olduğu yolları tercih ettiklerine değinir. Ayrıca bir döneme damgasını vuran bu krizin çözümüne dair de bir yol ifade eden Güvâhî “Oluban emr her menzilde bişer, Konaydı atlar az olurdu bu şer” (P-535) ifadesiyle her menzilde atların bulundurulması gerektiği fikrini geliştirir. Bu çözümün uygulandığı yerlerde de beylerin duyarlı olmaları gerektiğini vurgular. “Gurûr onları virmişdür fesâda” (P-538) sözleriyle ise bazı kişilerde bu duyarlılığın olmayışını eleştirir.

Güvâhî’nin bahsettiği “menzil atları” uygulaması Osmanlı devrinde ulaşım ve haberleşme imkânlarını artıran, yüksek devlet görevlileri arasındaki haberleşmeyi güçlendiren ve kısmen başarılı bir uygulama olarak görülmektedir (Feridun: 2022, 47).

Hicv-i Melih: Anlatıcı, Hicv-i Melih ismini verdiği bu bölümde başına gelen hadise sebebiyle hem dönemin siyasi yapısını hem toplumsal yapısını ciddi bir eleştiriye tabii tutar. Güvâhî, adil olma ve devlet adamlarının zulmü alt teması etrafında yaşadığı meseleye dair getirdiği çözüm önerileri ile samimi ve öznel bir bölüm hazırlar.

“Dahı gitmedüm esb ü ester ile/ Kurâ kavmi gibi gitdüm har ile” (P-566) diyen anlatıcı yaşadığı hadise sebebiyle büyük bir öfke duyarak anlatısına girer. Beyitlerde yer verdiği “Kura kavmi gibi eşekle gitme” (P-566) ifadesi köylüler gibi eşekle gitmek anlamında kullanılır. Bu durum muhtemelen devrin kültür atmosferinde küçük görülecek bir durum olarak algılanır.

Bilindiği üzere Güvâhî'nin hayatına dair bilgiler son derece nakıs ve tartışmalıdır. Özellikle onun hangi meslekle meşgul olduğu tam olarak tespit edilememiştir. Ancak burada yer alan bazı beyitlerde onun mesleğine dair ipuçları bulmak mümkündür. Örneğin Güvâhî aşağıdaki beyitte beş on kulunun olduğundan bahsederek kendi varlık ve durumuna değinir:

Anunçün niçe ulı olanlar

Benüm gibi beş on kulu olanlar (P-567)

Bu beş on kul ifadesi anlatıcının tımar sahibi olduğunu ve mahiyetinde bir kısım tımarlı sipahinin bulunduğunu gösterir.

Anlatıcı, atlara ulaklar tarafından el konulması sebebiyle eşeklerin daha çok kullanıldığını ve devrin yöneticilerinin bu soruna bir çözüm geliştiremediklerini tespit eder. Bu tespit aynı zamanda devlet otoritesinin de zayıf bir durumda olduğunu ve yazarın siyasi bağlamda da devrinden şikâyet ettiğini gösterir (P-571). Burada yer alan beyitlerde, yaşanan sosyal düzensizlik ve karışıklık sebebiyle eşeklerin fiyatının da arttığını yani bir ölçüde enflasyon kavramının ortaya çıktığını gösterir:

Bulımaz binlik at şimdi yüz ekser

Yüz otuzluk eşek üç yüzde oynar (P-570)

3.1.2.1.1 Hikâye P-3a

Anlatıcı, Dürüstlük teması Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü alt tema bütünlüğü içerisinde 473-480. beyitler arasında görev yaptıkları yerlerde kötülükleriyle bilinen kadı ve kethüda kişisini saltanat devrinde hikâye eder. Anlatıya göre görev yaptığı bölgede zulmüyle kan alıcı olarak bilinen bir kadı vardır. Kadı kendi gibi zulmüyle bilinen ve şeytan lakabıyla anılan bir kethüdaya konuk olur. Kethüda kadıya “Senin lakabın can alıcı benim adım da

şeytan yani iman alıcıdır. Bu köydeki kişiler kötü kimselerdir. Ben imanlarını alayım, siz de canlarını yani mallarını alınız.” der. Nihayette kadı ve kethüda devlet adamı vasıfları ve makamlarından aldıkları güçle köy halkına zulmederler.

Anlatıcı kadı ve kethüdayı eylemlerine uygun olarak ite ve aslana benzetirken, halkı ise tavşana benzetir. Ayrıca anlatıcı can ve imanı, mal ile eşit bir durumda sunar (P-479).

Anlatıda kullanılan şeytan (P-474), Türk-i meyşûm (P-475), iman (P-478) kavramları üzerinde özellikle durulur. Şeytan İslami terminolojide sıklıkla geçen iyiliğin karşısında kötülüğü temsil eden bir figürdür. Anlatıcı çoğu anlatısında olduğu gibi İslam literatüründe yer alan bazı kavramlar üzerinden anlatısını kurgular. Kötülük sembolü olarak kabul edilen ve insanın ezeli düşmanı sayılan şeytan burada din adına temsil makamı oluşturan kadı gibi bir figüre izafe edilir. Kadının lakabının şeytan olduğu ifade edilen metinde ayrıca anlatıcının kadınlara duyduğu şahsi öfke kurgunun dışına taşarak bir propaganda malzemesine dönüşür.

Anlatıda verilmek istenen ana mesaja göre havas tabakasında yer alanlar iş birliği hâlinde halkın önce imanlarını sonra da mallarını alırlar. Ancak geçici dünya hayatının sonunda layık oldukları cezayı bulurlar (P-484). “İtün issi var ise olma ğâfil/ Hudâ’ya sığınur tavşan hazer kıl (P-488)” sözü bu minvalde anlatıda aktarılan “adil olma hak bilinci/ devlet adamlarının zulmü” temasını özetler. Anlatıda konuyla alakalı altı atasözüne yer verilir.

3.1.2.1.2 Hikâye P-3b

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü alt tema bütünlüğü içerisinde 493-515. beyitler arasında Osmanlı devrinde devlet yetkililerinin haberleşmesini sağlayan ulakların İstanbul/ Üsküdar’da ihtiyar bir adamın atına el koyuşlarını anlatır. Anlatıya göre şefkati olmayan zalim bir ulak İstanbul’dan Üsküdar şehrine girer ve birinin atına el koymak niyetiyle etrafı kolaçan eder. Önüne çıkan uygun atlara el koymak ister ama nüfuzlu kimselere denk geldiği için bunu gerçekleştiremez. Nihayet ihtiyar bir adamın mahiyetindeki ata cebir ile el koyar. Atın sahibi kendi hâlinde garip bir Müslümandır. Zalim ulağa karşı tek çare olarak içinden derin bir ah ederek Tanrı’dan rahmetini ve bu müşkül duruma yardımını diler. Ulak keyif ile atla yol

almaya kalkıp şehrin beriki ucuna varınca at tökezleyerek ulağı ayağının altına alır ve ulak oracıkta helak olur.

Bilindiğı üzere 16. yüzyıl Anadolu'sunda ulakların ulaşımı ve menzil teşkilatı önemli bir mevzu hâline gelmiştir. Özellikle ulakların yol alırken vatandaşın atlarına el koyma yetkisine yani “ulak zulmü” belgesine sahip olması ülke halkı için büyük bir sorun teşkil eder.

Anlatıya göre zalim ulak atına el koymak istediğı kişilerin öncelikle nüfuzlu kimseler olup olmadığını kontrol eder. Bu manada sırayla birçok kişinin atına el koymak ister ancak onların mesleki durumlarından, makam ve mevkilerinden korkarak gasp girişiminden vazgeçer. Ancak ihtiyar bir adamın kimsesiz ve sahipsiz biri olduğunu ve yalnız Tanrı'sının bulunduğunu belirtmesi ulağın iştahını kabartır (P-498).

Anlatıcı, gerçek anlamda mekânlardan da söz ederek hem coğrafya hem tarih konusunda okuyucu ve araştırmacılar için son derece kıymetli bilgiler verir:

Çıkup İslâmbol'dan bir gün irdi

Denizden Üsküdar şehrine girdi (P-494)

Güvâhî'nin pek çok anlatı türünü eserinde toplama gayreti dikkat çekicidir. Bu bağlamda eserin birçok yerinde dua ve beddualara yer verilir:

At issi baka kaldı zar u hayrân

Didi âh iderek iy yüce Süphân (P-507)

Bu dem ben ne diyem gayret senündür

Mededsüz kullara rahmet senündür (P-508)

Güvâhî, atı çalınan ihtiyar adamın yaşadığı durum karşısında duaya sarıldığını ve duasının hemen kabul edildiğini özellikle vurgular. Güvâhî, ihtiyarın duasını “Duâ okı” sözüyle sıfatlandırır. “Dua oku”nun âdeta bir ok gibi hedefe vardığını aktarır:

Bu sözi didügi dem yana yana

Duâsı okı irişdi nişana (P-509)

Güvâhî, ihtiyar kişinin duasının Tanrı tarafından kabul edilmesini ve ulağın atın altında kalarak helak olmasını ilahi adaletin tecellisi olarak yorumlar. Buradan hareketle yazar, okurlarına uluların beddualarından sakınmayı tavsiye eder.

Anlatıda “adil olma hak bilinci/ devlet adamlarının zulmü” alt temasıyla alakalı dört atasözü ve altı deyme yer verilir. Yazar metnin ana fikri konusunda da önemli vurgularda bulunur. Burada Allah’a sığınanın şüphesiz öcü alınacağına (P-514), Boynuzsuz koyunun hakkının boynuzlu koyundan bir gün sorulacağına dikkat çeker (P-515).

3.1.2.1.3 Hikâye P-3c

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması, Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü alt tema bütünlüğü içerisinde 541-562. beyitler arasında kendisi ile ulaklar arasında İstanbul’da geçen bir hadiseyi hikâye eder. Güvâhî, bir gün İstanbul’a gider. Payitahta varmak gayesiyle İstanbul boğazını geçeceği sırada iki ulak Güvâhî’nin atına zor kullanarak el koymak isterler. Güvâhî heybeti, asker kişiliği ve tüm mücadelesine rağmen atını ulaklara kaptırır. Büyük bir üzüntü içinde atını geri almaları için yanında bulunan askerleri ulakların peşine sevk eder. Kendisi de bir imarette konaklayarak atını bekler. Ve o sırada başından geçenleri yazar. Siyasi ve sosyal olarak ulakların devlet otoritesini bozan ve halkın gündelik yaşamını sıkıntıya sokan yaklaşımlarına, eşek fiyatlarında görülen enflasyonu ve yaşadığı bu olayın karşısında geliştirdiği tutuma değinir. Ayrıca farklı bir tutum geliştirerek bu yaşadığı durumu nasıl hikâye ettiğine dair bilgilere yer verir. Yazarın metni oluşturma sürecini de anlatması oldukça dikkat çekicidir. Anlatıcı hem kendinin anlatıcı kimliğini gösterirken bir yandan da kendisini anlatıma dâhil eder:

Mukîm oldum imâretde niçe gün

Gehî mesrûr geçdüm gâhi mahzûn (P-561)

Bu iki beyti bir dîvârda anda

Yaza kodum ki anıla cihânda (P-562)

Güvâhî, burada anlatıyı oluşturduğu şartları okura aktararak, anlatı ile okur arasında farklı bir bağ kurar. Anlatılanların hikâye olmasının ötesinde bir gerçeklik taşıdığı hem de yazarın okur olarak kendisiyle ayrı bir diyalog penceresi geliştirdiği görülür.

Anlatıda kullanılan “sağdan ve soldan görünmek” (P-554) deyimini Güvâhî’nin metninde karşılaşılan ve bugün siyasi terminolojide yaygın olarak kullanılan sağ/ sol ayrımını anımsatmaktadır. Anlatıcının ulaklar tarafından atına el konulmak istenmesi üzerine kendisini daha güçlü veya nüfuzlu göstermek adına sosyal, siyasal bir mensubiyet belirterek onlardan kurtulmaya çabalaması dikkate değerdir. Bu ifadelerin her ne kadar temelde Fransız devrimi ile ortaya çıktığı düşünülse de bu nevi kullanıma Güvâhî’de de rastlanılır (Yağcı, 2022: 23).

Anlatıcı sahip olduğu asker kimliği ile beraber emrinde bulunan “Gulam (P-560)” isimli askerlerden bahsederek dönemin askerî varlığına da değinmiş olur.

Güvâhî, beklenmedik bir şekilde İstanbul’a giderken başına gelen olumsuz hadiseler sebebiyle önce atından daha sonra ise atını bulması için gönderdiği gulamlarından ayrılır. Bu durumda mecburi bir konaklama ihtiyacı ile imarette kalır. Tabiatıyla bu süreç onun için zor geçer. Bu durumu:

Mukîm oldum imâretde niçe gün

Gehî mesrûr geçdüm gâhi mahzûn (P-561) sözleriyle ifade eder.

Ayrıca duvara yazdığı beyitleri ne için yazdığını aktarır:

Bu iki beyti bir dîvârda anda

Yaza kodum ki anıla cihânda (P-562)

Sözleriyle ölümsüzlük ve gelecek kaygısında olduğunu özellikle belirtir.

Hicv-Melih Kısmı

Güvâhî, bu kısımda bir Hicv-i Melih metni eklemiş, dönemi ve siyasi otoriteyi ilgi tema bağlamında eleştirmiştir. Anlatıcı Hicv-i Melih adını verdiği bölümü başına gelen ulak hadisesi ve devlet adamlarının zulmü sebebiyle meskûn bulunduğu imarette kaldığı odanın duvarına yazdığını ifade eder. Anlatıcı oldukça

sert bir üslupla kaleme aldığı “Hicv-i Melih”de hem siyasi hem de sosyal eleştiride bulunmaktan geri durmaz. Özellikle ulaklara karşı kullandığı küfürli sözler dikkat çekicidir:

Kaldum piyâde aldı atum baltalayurak

Ne dîn bilür ne dil bir iki s.kdığım ulak (P-564), Acemiden a. korkar (P-557) beyitlerinde Güvâhî, küfürli ifadeler ile ulaklara karşı oluşan öfkesini ifade etmeye çalışır.

Anlatıcı bulunduğu zamanın da bir eleştirisini yaparak atların yerine güvenlik sebebiyle eşeklerin seçiliyor oluşunu devrin bozuk idari yapısı ile ilişkilendirir:

Zamânıdur eger devlet yerine

Ki bağlandı eşekler at yerine (P-571)

Bu durum Güvâhî’nin çok az yerde yaptığı siyasi eleştirilerden biri olarak kabul edilebilir. Anlatıcı devrin idari şartları sebebiyle yaşanan olumsuz durum karşısında eşeklere yönelik rağbetin artması gerekçesiyle eşek fiyatlarının arttığından da söz etmektedir. Bu durum yaşadığı dönemde enflasyon görüldüğünün bir kaydı olarak ifade edilebilir:

Bulımaz binlik at şimdi yüz ekser

Yüz otuzluk eşek üç yüzde oynar (P-570)

Dönemin ulaşım şartları altında doğal kuvvetlerden birini teşkil eden denizin, boğaz ulaşımına engel olduğunu belirtmektedir:

Ki gâh olur deniz yavuz geçilmez

Geh ulaklar yitişür kimse bilmez (P-545)

Beytinde denizin insan ulaşımına izin vermediği zamanları fırsat bilen kötü niyetli ulakların insanların yanlarına eriştiklerini vurgular.

Güvâhî, bulunduğu topluluğa yaklaşan iki ulağı tarif ederken birisini teknik bir alet olan mile diğerini ise Hindistan bölgesinde ekseriyetle bulunan file benzetir:

Biri bir uzun aruk mile benzer

Biri yoğun mücessem file benzer (P-548) Bu benzetmede benzetme yönü açısından fil hayvanının tercih edilmesi cenknâme gibi kimi eserlerde görülen filin cüssesi yönüyle Müslüman olmayanların gücünü anlatmak için sıklıkla kullanıldığı, Güvâhî'nin de benzer anlam ilgisiyle “fil” ifadesini tercih ettiğini düşündürür (Çetin, 1997: 420).

Güvâhî anlatısında tipi ve cüssesiyle ilgili bilgilere yer vererek kendisini son derece heybetli gördüğünden bahseder:

Benüm yapışdılar der-hâl atuma

Bakup meyl itmediler heybetüme (P-552)

Ek olarak anlatıcı mesleğinin sipahi askeri olduğunu belirtir:

Dimediler sipâhîdür bu kişi

Degül ednâlara benzer gidişi (P-553)

Anlatıcı devrin coğrafi ve kültürel olarak önemli şehri ve aynı zamanda başkenti olan İstanbul için “Ulu şehir (P-542)” diyerek zihninde mekâna atfettiği önemi ifade eder. Anlatılarında sürekli “ululardan” söz eden Güvâhî, şehri de bir insan silüetiyle ele alarak “ulu” tanımlamasının içine dâhil eder.

Anlatıda “adil olma hak bilinci/ devlet adamlarının zulmü” temasıyla doğrudan alakalı beş atasözü, üç deyim ve üç özlü söze yer verilir. Metinde ana mesaj olarak; Gururun insanı kötülüğe sevk edeceğine (P-538) ve bazı kimselerin günah ve yasak bilmedikleri için insanlara zulmedeceklerine değinilir (P-533).

3.1.2.2 Dış Görünüşün Önemi

Güvâhî’de görülen alt temalardan birisi de “Dış Görünüşün Önemi” temasıdır. Anlatıcı “Dürüstlük” ana temasını destekleyen alt tema olarak “dış görünüşün önemine” değinir. Dış görünüşü riyakârlık özelinde ele alan anlatıcı

toplumun dış görünüşe, şekilciliğe büyük değer vermesini eleştirir. “Libâs idin ki ola hürmetün on/ Ki zîrâ âdem ondur tokuzı ton” (P-1833) diyen anlatıcı şekilciliğin toplum nezdinde itibar kazandığını bunun dürüstlüğe zarar vererek riyyayı artırdığını vurgular. Ayrıca hem zamana göre kıyafet giymenin önemine hem de olaylar ve durumlara göre davranışlar içinde olmak gerektiğini belirtir: Didürme kendüzüne çullu kuduz (P-1836) diyerek toplumsal şartlara göre de kıyafet seçmenin önemine dikkat çeker.

Güvâhî, insanların kıyafete fazlaca önem vermesini yererek kişilerin ilmine ve kemiyetlerine bakmadan sadece kıyafetine göre değer verilmesini eleştirir:

Dir anlara degül bu hizmet

Libâs için gelüpdür bunca nimet (P-1855)

Güvâhî, Dürüstlük ana teması ve Dış Görünüşün Önemi alt teması özelinde değerlendirilebilecek iki hikâyeye yer verir. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümleri sıralar:

Fasıl 18a: Güvâhî, bu bölümde akıllı adama öğüt vermek için bir pendnâme yazdığını, cömertliğin dünya izzeti olduğunu, kişinin elbiselerinin onu değerli gösterdiğini ve kişinin elbiselerinin temiz olması gerektiğini öğütler.

E’n-nâsu ma’a’l-libâsi: Anlatıcı bu bölümde “İnsanlar elbiseleriyle beraberdir.” Sözünün yanı sıra eski kaftan giymenin utanılacak bir durum olduğu, elbiseye dikkat etmenin lüzumunu, kıymet görmek için iyi elbiseler giymek gerektiğini vurgular.

El- Mevize 18a: Anlatıcı bu bölümde elbisenin kişiyi yüce mevkilerde gösterdiği ancak kiminin ise elbisesinin şahsından daha kaliteli olabileceği, bilginin kişinin süsü olduğunu vurgular. Ayrıca cimrinin ulu kişiler arasına dâhil olamayacağı ve kişinin kararında durması gerektiği öğütlenir.

3.1.2.2.1 Hikâye P-18a

Anlatıcı, “Dürüstlük” ana teması ve “Dış Görünüşün Önemi” alt tema bütünlüğü içerisinde 1841-1857. beyitleri arasında Türk edebiyatının önemli sembollerinden Nasreddin Hoca’ya ithaf edilen bir fıkraya yer verir.

Bir devlet adamı ziyafet vermek için halkı evine davet eder. Nasreddin Hoca da bu davete günlük kıyafetleriyle varır. Ancak davette hocaya itibar gösterilmediği gibi çok az yiyecekler sunulur. Nasreddin Hoca, yine başka bir gün başka bir ziyafete davet edilir. Ancak bu kez Hoca, atlas kumaştan elbiseler, kıymetli donlar, cüppeler giyer ve emir gibi, sultan gibi vakarlı, süslü gider. Hocayı görenler büyük bir izzet gösterirler. Çeşit çeşit yiyecekleri önüne dizerler. Hoca da bu tavır karşısında cübbesinin yenini yemeklere sırayla batırır. Görenler ise şaşkınlık içinde bu yaptığını sorarlar. Hoca ise onlara bu hizmetin kendine değil elbisesine olduğunu, fakir kılığında gidince yemeğe el süremediğini bu yüzden bu yemekleri yemenin elbisesinin hakkı olduğunu vurgular.

Güvâhî, anlatısında Türk mizah edebiyatının kıymetli ismi Nasreddin Hoca’nın bir fıkrasını nazma çeker. Anlatıcı dış görünüşün önemi üzerine sıraladığı iki hikâyeden ilkinde Nasreddin Hoca’nın bir davete hızlıca icâbet etmek niyetiyle köhne kıyafetleriyle gittiğini vurgular (P-1842). Ancak davet yerinde “Geyenler tâze vü rengîn kabâlar/ Geçüben sadra sürerler safâlar” (P-1843) diyerek yeni kıyafetleriyle alanda bulunanların çokça itibar gördüklerini ve kendisine ise hürmet edilmediğini belirtir. Anlatıcı burada vermek istediği mesajı destekleyici mahiyette durumu dramatize eden bir yaklaşım sunar ve Hoca’nın eve dönerek “atlas u üstine cübbe” (P-1848) giyerek tekrar davet yerine geldiğini belirtir.

Anlatıcı, davete geri dönen Nasreddin Hoca’yı “Emîrâne vekâr u zîynet ile (P-1849)” döndüğünü belirterek bu duruş değişikliğinin kıyafetten kaynaklandığını vurgular. Mekâna giren Hoca’ya “âlî makâmı” gösterdiklerini ve önüne türlü yemekler çıktıklarını belirtir (P-1851). Nasreddin Hoca’nın ise tüm bu izzet ve ikram karşısında şaşkına dönerek elbisesinin yenilerini yemeğe sokmaya başladığını ve bu eylemi sırasında elbisesinin kirleneceğini düşünmediğini belirtir (P-1853).

Güvâhî, Nasreddin Hoca'nın ağzından, yapılan bu hizmet ve ikramın kendisine değil elbiselerine yapıldığını düşündüğünü ve bu durumunda anlatmak istediği mesajla alakalı olduğunu vurgular (P-1855).

Anlatıcı, kişi için giydiği kıyafetin halk nazarında çok mühim olduğuna, bazı toplumların insana değil görünüşe, kıyafete göre ehemmiyet verdiklerine ve bir atasözü olarak “ki bakar döst başa hasım ayağa” (P-1837), “Ki zîrâ âdem ondur tokuzı ton” (P-1833) sözüyle bu husustaki zihniyetini vurgular.

Anlatıda konu ile alakalı olarak dört atasözüne yer verilir. Anlatıya konu edilen eser Nasreddin Hoca fıkralarının yayımlandığı Burhaniye Tercümesinde orijinal hâliyle bulunmaktadır (Türkmen, ? : 63).

3.1.2.2 Hikâye P-18b

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması ve Dış Görünüşün Önemi alt tema bütünlüğü içerisinde 1869-1882. beyitleri arasında kendini tavus kuşu sanan bir tilkinin durumunu hikâye eder.

Bir tilki bir gece tavuk dolu kümes bulmak umuduyla çeşitli evlerin kapısını açmaya çalışır. Girdiği mekânlardan birinde boya küplerinin içine düşer ve çıkmak istese de can havliyle daha fazla zorluk yaşar. Sırayla beş altı küpün içine düşen tilki baştanbaşa yeşil, kırmızı, sarı, al gibi farklı renklerle rengârenk boyanır. Zaten tilki olmaktan utanan tilki bundan sonra ben tavus kuşu oldum diye sevinir. Bu mutluluk içinde iken iki tane tilki ile karşılaşır. Tilkiler boyalı tilkiye bu süslü ve renkli hâlden sual ederler. Boyalı tilki ise tilki olmadığını artık tavus olduğunu ve bundan sonra onu tavus olarak anmalarını ister. Tilkiler ise eğer tavus olduysa davranışlarının da yürüyüşünün de tavus gibi olması gerektiğini anlatırlar. Ancak boyalı tilki yine de tavus olduğunu ama tavus gibi cilve yapamadığını söyler. Tilkiler ise sen tavus değilsin sadece boyanmış bir tilkisin diyerek boyalı tilkiye bir ders vermeye çalışırlar.

Anlatıcı, bir önceki anlatısında kıyafetin kişinin saygı görmesinde önemli olduğunu, Nasreddin Hoca anlatısında atlas kıyafetini giyen ve cübbesini kuşanan hocanın aç kalmaktan kurtularak itibar gördüğünü aktarmıştır. Ancak bu anlatısında bir önceki fikrinin tersi istikamette bir fikre yer verir:

Ne câhil cübbe giyse âlim olur

Ne atlâs ile cimri hâkim olur (P-1882)

Güvâhî, anlatısında tilkinin tabiatından utanması insani bazı duyguları üstlendiğini gösterir:

Tilki “Dir olmuşam ben imden girü tâvûs/ İderven dilkûlikden âr u nâmûs” (P-1875) ifadesiyle tilki olmaktan utandığını açıkça aktarır. Bir tilkinin tilkilikten utanması dikkat çekici bir durumdur. Aynı zamanda tilkinin en büyük avlarından birisi olan tavus kuşuna benzemeye çalışması veya ona özenmesi de anlatı mantığı açısından üzerinde durulması gerekir.

Bu bağlamda tilkinin, tavus olduğunu ifade etmesi ve ısrarla arkadaşlarına karşı direnç göstermesi önemlidir: “Dir imden girü dilkü dimen adum/ Bana tâvûs dinüz oldukda yâdum” (P-1875) sözleriyle kesin bir dille geçmişini reddeder. Ancak arkadaşları tavus olduğunu iddia eden tilkiye başka bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalışırlar ve ona dış görünüş olarak benzeyebileceğini ama karakter olarak da tavus kuşu gibi davranması gerektiğini öğütlerler. Tilki ise “Bu eydür cilve kılmak bilmezem ben/ Anı kim bilmezem pes kılmazam ben (P-1880)” diyerek davranışının şimdilik tilki tavrında olduğunu vurgular.

Bilindiği üzere tavus kuşu kendi güzelliğinin farkında değildir. Kendisini göremeyen ve özellikle ayaklarını görebilen tavus kuşunun daima ayaklarının çirkin ve kaba oluşuna takıldığı ve kendisinin çirkin bir hayvan olduğunu düşündüğü anlatılır (Ceylan, 2007: 227). Güvâhî, burada tilki ve tavus hayvanlarını seçerek arka planda yer alan bu anlatı ile alakalı olarak güzellik kavramının göreceli ve öznel bakışa dayalı bir yapısının bulunduğu dikkat çeker. Ayrıca burada şekil değiştirme iddiasında olan tilkinin dış görünüşe; diğer tilkilerin ise içeriğe ve davranışa dikkat etmesi anlatıcının “Ne câhil cübbe giyse âlim olur/ Ne atlâs ile cimri hâkim olur” (P-1882) ifadesinde bulunan mesajını ön plana çıkarır. Bu anlatı Mesnevi’de aktarılan Çakal adlı anlatıyla kimi yönlerden benzerlikler taşımaktadır (Karaismailoğlu, 2021: 312).

Kişiyi kıyafetlerinin anlamlı hâle dönüştürmeyeceğini cimri ulular suretine girse bile ona “Zeyd ü Amr (P-1867)”ın dahi güleceğini belirtir. Güvâhî’nin burada değindiği Zeyd ü Amr ise İslam dini gelmeden cahiliye döneminde Hanîf dinine mensup olarak putlara tapmayan birisi olarak bilinmektedir. Zeyd ü Amr

yaşadığı dönemde putlar adına kesilen kurbanları yemeyen ve diri diri gömülen kız çocuklarını kurtaran bir şahsiyet olduğu bilinmektedir. Ayrıca Zeyd ü Amr'ın, tilkiler gibi dönemindeki insanları fazlaca eleştirdiği kaydedilmiştir.¹¹

3.1.2.3 Güven/ Güvenilir Olma

Güvâhî de görülen alt temalardan birisi de Güven/ Güvenilir olma temasıdır. Bilindiği üzere güven kavramı; korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, bir şeyden umulan, beklenen niteliğe inanma olarak açıklanmaktadır (Püsküllüoğlu, 2012: 874). Güvâhî eserlerinde, Güvenilir Olmak “Dürüstlük” temasının alt teması olarak sınıflanabilir. Güvâhî, döneminin bazı yöneticilerinin aksine özellikle devlet yönetiminde söz sahibi olanların dürüst, güvenilir olması gerektiğini “İnanma beglere tayanma suya” (P-89) sözleriyle belirtir. Devlet büyüklerinin güvenlerini kazanmanın da önemli olduğunu belirten anlatıcı her ne olursa olsun ululardan uzaklaşmamak gerektiğine dikkat çeker: “Yapu taşı yine kalmaz yapudan” (P-93) diyen anlatıcı ululara yakın olmanın önemini vurgular ve rüşvet almanın dürüstlüğü engel bir kabahat olduğunu belirtir (P-208).

Kendi başına da bir rüşvet alma olayının geldiğini belirten Güvâhî, “Efendilerde çokdur böyle işler” (P-270) diyerek devlet adamlarının güvenilirliğinin dünya malına tamah edenler, yani rüşvet alanlar tarafından olumsuz etkilendiğini vurgular. Güvâhî, bir kadı'nın kendisine de zulmettiğini ve Hak'tan korkmayarak (P-276) yüz akçe rüşvet vermediği için işinden kovdurduğunu bunun da dürüstlük ile bağdaşmadığını belirtir (P-274). Ancak anlatıcı yine de tamamen devlet yöneticilerinden umudunu kesmeyerek bazı yöneticilerin iyi hâl üzere olduğuna vurgu yapar ve kerem sahibi uluların da bulunduğunu belirtir:

Ve ger ni şol efendiler ki dâyim

Kerem ıssı ululardur mülâyim (P-282)

Ayrıca Güvâhî, beğendiği devlet görevlilerine de dua etmeyi ihmal etmez:

¹¹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/zeyd-b-amr>, [Erişim Tarihi: 15.06.2023].

Duâdur işüm anlara vü her gâh

Dirüm andukça rahmet itsün Allâh (P-283)

Sözleriyle onları da dualarına dâhil eder ve toplumsal olarak işini, görevini doğru yapmanın övülecek bir davranış olduğunu gösterir.

Güvâhî, “Dürüstlük” ana teması ve “Güven/ Güvenilir Olma” alt teması etrafında din ve devlet büyüklerinin güvenilirlikleri ve kötülüklerini ele alan yedi hikâye sıralar. Hikâyelere hazırlık ve hikâye sonrasında alınması gereken dersler bağlamında hazırlanan bölümler şunlardır:

El Mevize 2a: Beylere, ululara inanılmaması gerektiği, eylemlerinin acayip olduğu ancak Allah’ın emrine ulaşmak için onların birer sebep olduğu ve yardımseverlikleri anlatılır. Kulluk ederken yani hizmetlerinde bulunurken çalışkan olmak gerektiği, gayretli olmak gerektiği, istemeyi bilmek gerektiği, utanmanın kötü bir şey olduğu vurgulanır. Israrla rica etmenin gerektiği, borç almanın doğru olmadığı, özel taleplerin kadılara gizlice söylenmesi gerektiği ve rüşvetin kadıların bir kısmına ait yanlış bir iş olduğuna değinilir.

Şikâyet 2a: Zamanın kötü olması, insanların açgözlü olması, firavuna benzemeleri, kethüda, kadı gibi uluların rüşvet almasından ve içlerinin kibirle dolmasından bahseder.

Latife 2a 197-202: Bu bölümde anlatıcı uluların dünya malına düşkünlükleri ile alakalı bir bahis açar.

Latife 2b: Bu bölümde beylerin, sultanların sahip olması gereken cömertlik, yardımseverlik, çalışkanlık gibi niteliklerden söz edilir.

Şikâyet 2b: *Pendnâme*’nin 270-284. Beyitleri arasında yine konuyla alakalı bir şikâyet metni yer alır. Burada yer alan “Tamâ itdi yüz akçe rüşvete ol/ Beni arz eyleyüp itdürdi ma’zûl” (P-274) ifadesi Güvâhî’nin başından geçen bir kadı-rüşvet birlikteliğini şikâyetidir. Burada Güvâhî’yi azlettirmesi onun geçmişte bir memuriyet ile meşgul olabileceğini akla getirmektedir. Hâliyle onun tımar sahibi olduğu bilgisi de burada önemlidir. Ayrıca anlatıcının yalnız hikâye anlatımı değil müşahit olduğu bir hadiseyi burada anlatmış olması ve kendisini “Velî bir kâdîdan vardur çoğ âhum/ Ki zerre denlü yoğiken günâhum” (P-273) ifadesiyle anlatının

içine kattığı görülür. Ayrıca söz konusu kadıyla çok samimi arkadaş olduklarını ve pişmanlığını ekler: “Bileydük ekser olsak sağ u sayru, Heman yidüğümüz giderdi ayru” (P-278).

Fasıl 2a: Anlatıcı bu bölümde ulu sözü dinlemenin önemli olduğunu ve pendnâmelere değer vermenin gerekli olduğunu “Nasîhat idicek dinle uluyı, Kalursın dinlemezisen uluyı” (P-285) beytiyle vurgular. Ayrıca uluları düşman edinmenin korkunç sonuçları olabileceğini belirtir.

El Mevize 2b: Burada Güvâhî, Hikâye 2d anlatısında verdiği metne ilişkin konu bütünlüğüne sadık kalarak atasözleri ve deyimleri sıralar. Ayrıca ulu kişilerin kötü huylarının ise ancak onların ölümleri ile ortadan kalkacağını “Yavuz günler yavaşır yatlu âdem, Komaz yatlılığın ölince her dem” (P-362) beytiyle anlamlandırır. Ek olarak bu beyit ve El Mevize adlı kısmın devam eden beyitleri arkadan gelecek olan “Hikâye P-2e” anlatısına uygun ifadelerle dönüşmektedir. Örneğin “Gümân yokdur ki kundakda giren hû, Salacada çıkar meşhûrdur bu” (P-361) beyti insanın huyunun ölene kadar değişmeyeceğini vurgulamaktadır ve akrebin, zehrinin ölmeden bitmeyeceğine ilişkin sözlerine gönderme sayılabilir.

Fasıl 2b: Bu bölümde fikir danışmak, başkalarından yardım istemek, kendi aklını kullanmak, birlikte hareket etmenin faydaları, tedbir almanın gerekli olduğuyla ilgili ve acele etmeyi öğütleyen beyitlere yer verilir. Ayrıca anlatıcı şer işleri uzatmayı güzel işte ise acele etmeyi tavsiye eder:

Uzatma hayrı uğrarsın ziyâna

Ger öküz öle ya kanlı uşana (P-403)

Fasıl 2c: Bu bölümde anlatıcı, iş yapmadan önce başkalarına danışmanın faydaları, pazarda çok olana değil kaliteli olana yönelinmesi gerektiği, iyinin herkese faydasının olacağı gibi konulara değinir. Ayrıca farklı konulara da değinen Güvâhî örneğin hangi hayvanların satın alınması gerektiği, koyunu veya atı hangi gün satmak gerektiği, at alırken dikkat edilmesi gereken hususlar gibi meselelere de dikkat çeker:

Aruğ al almağ istersen eger at

Semüz attur alan şâhum olur mât (P-415)

Latife 2c: Güvâhî, eserinde söylediği öğütlerin son derece faydalı olduğunu düşünmekte ve bir küçük örnek ile sözlerinin doğruluğunun test edilmesi gerektiğini ve test sonucunda hatalı sözleri var ise bunların zararını da karşılayacağını söyler:

Bürâzer imdi bu öğütlerüm gel

Sınamağa da mı yaramaz evvel (P-438)

Bir adamın asılmaya götürülmesini ve bu sırada onu çok çirkin bulan bir adama verilen cevaba değinir. Asılmaya götürülen adamın çirkinliğinden bahseden kişiye ise çirkinse bile en azından asmaya da mı yaramayacağından dem vurulur. Güvâhî, vermek istediği temaya hazırlık olması maksadıyla ayrıca 9 atasözü, 3 deyim ve 3 özlü söze metninde yer verir.

3.1.2.3.1 Hikâye P-2a

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması ve Güven/ Güvenilir Olma alt tema bütünlüğü içerisinde 131 ve 184. beyitler arasında Ayas Paşa ve Ayas Paşa'nın evine davet edilen kadılar arasında ramazan ayında geçen bir anlatıyı aktarır. Hikâyeye göre Ayas Paşa iftar daveti verir. Davetliler evde toplanırlar. Yemekler servis edilir. Çeşit çeşit yemekler dizilir. Misafirler yemek yerken kadılar ilahiye başlarlar. Kadılardan yüksek rütbeli olan yemeğini rahat yerken diğer kadı hem yer hem de kendisinin cübbesi sanarak veya isteyerek bir yandan önüne çektiği yemekleri diğer kadının kıyafetinin yenine gizlice doldurur. Karnı doyup ayağa kalkan diğer kadı cübbesini giymek ister ancak yeninden yemekler dökülür. Hatası ortaya çıkan ve utanan kadı gözyaşlarıyla durumu anlatmaya çalışır. Ayas Paşa ve beraberindekiler güler ise de kadı olanlardan çok utanır. Ayas Paşa durumun normal olduğunu, gerçeği herkesin bildiğini ve yemeğini yiyip nimetlerden mahrum olmaması gerektiğini vurgular (P-180).

Anlatıda baklava aya, pirinç tatlısı altına, yağlı pilavlar gümüşe benzetilir. Metin bağlamında sini çevresinde oturmak, ilahi okunması, ramazan daveti, kadıların kıyafetleri, sofranın düzeni, davetlilere ikram edilen yemekler sosyal öğeler olarak dikkat çeker. Bilindiği gibi “eğri oturup, doğru konuşmak” şeklinde atasözü hâline gelen birçok oturma ile ilgili varsıllaşmış bakış söz konusudur. Bu bahisle Güvâhî'nin anlatısında yer alan ziyafet meclisinin oturma

düzeni, anlatı kişileri veya metin kurgusu açısından çalışma sınırlarını aşan birçok ayrıntılı husus görülebilir.

İslami anlamda oruç, tayin edilmiş bir zamanda yiyip içmeyi diğer zamanlarda yiyip içmemeyi kapsayan ve mümkünse toplu hâlde başkalarıyla orucun sonlandırılması gereği içinde düşünülen bir ibadettir. Güvâhî, anlatısına Ayas Paşa'nın sık sık başkalarına yemek yedirerek ramazan günlerini geçirdiği yani cömert ve dinî hassasiyete sahip birisi olduğunu aktararak başlar. Böylelikle anlatıcı, Ayas Paşa için dinen iyi ve muteber bir insan profili oluştururken kadılar için açgözlü bir topluluğun temsilcileri oldukları düşüncesini çağrıştırır. Metinde anlatı kişisi olarak yer verilen Ayas Paşa, hem Kanuni Sultan Süleyman dönemi toplumunca hem Güvâhî'nin zihniyetinde kıymetli bir şahsiyet olarak görülür (Feridun, 2022: 52).

Kanuni Sultan Süleyman devri İslâm toplumunda ramazan günlerinde ziyafet vermek önemli bir âdet olarak görülmektedir. Özellikle devlet yönetiminde yer alan kişilerin şatafatlı iftar davetlerinde bulundukları “Ki bişürdüb nice nimetler elvân, Bile ahşamlar yidi çokluk insân” (P-135) beyitlerinde vurgulanmaktadır. Türk kültüründe ramazan günlerini idrak etmek için gelenekselleşmiş en yaygın uygulamalardan biri iftar davetleridir. Özellikle iftar davetlerindeki sofrâ düzeni önemlidir. Folklor açısından sofrâ düzeni kendi başına temel bazı kodları içerisinde barındırır. Bu kodlar gerek mutfak kültürü gerek toplumun özelde sahip olduğu yemek çeşitlerini içerebilir. Özellikle millet ve bölge özelinde yemek çeşitleri belli menş'e ve aidiyetlere sahiptir. Söz konusu yemek çeşitleri ve sofrâ ritüelleri yine çalışma alanını aşan yemek ve mutfak folkloru bağlamında pek çok kıymetli bilgi içerir. Örneğin sararma hastalığından bahsederek yemek yemeyenlerin benzinin sararacağını ifade eden anlatıcı, kuvvetli besinler almanın sağlık ile ilişkili olduğunu vurgular.

Oturma düzeninin de önemli olduğunu vurgulayan anlatıcı; “Diz üstine hûb âdâb ile sâkin” (P-137) ifadesiyle oturma düzeni bağlamında ise diz üstünde oturmaktan bahseder. Türk tarihinde balbal gibi heykellerin dahi diz üstü oturur şekilde yapıldıkları görülür ve bu bağlamda diz üstü oturmanın, belli yüksekliklerde oturmanın veya oturulan maddenin niteliği kültür açısından farklı anlamsal değerler taşır (Çoruhlu, 2017: 272).

Güvâhî, çeşitli yerlerde âdâbımuâşeret kuralları hakkında da bilgi verir. Örneğin “Husûsâ kâdîya tenhâ di hâlün, Ki tâ sığayu çıkasın sakalun” (P-123) beytiyle kadıya veya aslında insana özel hususları gizlide söylemenin gerektiğini ve öğüt niteliğindeki sözlerin de kişiyi toplumda rencide edici şekilde söylenmemesi gerektiğini hatırlatır.

Anlatıcı, El Mevize bölüm başlığıyla “Utanmak men ider rızkın kişün, Utanmaz aslını bilen işün” (P-107) atasözüne yer vererek sonrasında gelecek hikâyedeki ana mesaja dair hazırlık yapmaktadır.

Güvâhî, “Ger evden gelmesen kâdîya adun, Olur yaban eri bitmez murâdun” (P-124) ifadesiyle kadılardan bir talepte bulunmadan evvel onların evleriyle ilişki kurmak gerektiğini ve onların eşleri tarafından yönetildiğine dair bir göndermede bulunur.

Anlatıcı eserinde yaşadığı toplumun sosyolojisi, tarihi, siyaseti hakkında birçok bilgi vermenin yanı sıra gastronomi ile ilgili de bilgilere yer verir. “Hele bârî münâsibdür bu hâle, Ki bulaşmaz koyılsa destmâle” (P-153) beytinde helva tatlısının kıvamının nasıl olması gerektiği hususunda ayrıntılı bilgi vererek dönemin mutfak folkloruna ışık tutar. Anlatıcı, eserinde yer verdiği yemeklerin kendisine göre bazı önemli özellikler taşıdığından da bahseder. Örneğin; “Semüz yahniler ü tolma tavuklar, Toyar anları az yimekle çoklar” (P-141) beytinde her iki yemeğin sofranın ana yemeklerinden olduğundan ve az yenilse bile insanı çok tok tutacağından söz eder.

Yemeğin ne kıvamda pişmesi gerektiğini, “Kuzı biryânları bişmiş kızaru/ Olur her kim yimezse benzi saru” (P-142) -kızarmak kadar pişmeli diyerek- vurgular ayrıca yemeyenin benzinin sararacağına değinerek yemeğin önemine veya hastalıkla ilişkisine değinir. Anlatıcı mutfak kültürüne dair verdiği birçok bilginin yanı sıra yemeklerin sunulduğu kaplardan da söz ederek ev sahibinin maddi durumuna ve zevklerine dair de bilgiler verir. Ayas Paşa’nın varlıklı biri olarak çini tabaklar kullandığına, gümüş tepsiler ile yemeklerini servis ettirdiğine ve birçok nedimin yemek ikramında bulunmakla görevli olduğunu belirtir.

Örneğin “O da çinî tabaklarda çoğ idi/ Ne vasf idem ki anda ne yoğ idi” (P-154) sözleriyle çini tabakların çokluğuna, “Degül bunca niam tâs ü çanakda/

Gümiş tepside heb çînî tabakda (P-155)” ifadesiyle de yemeklerin taslarda değil gümüş tepsilerde olduğunu vurgular.

Anlatıda kadınların oturma düzenlerinin onların hiyerarşik seviyelerine de gönderme yaptığı açıktır. Ayrıca özellikle aşağıda oturanın kurnazca bir iş akıl etmesi de “Ol iki kadılar kim eyledük zıkr/ Aşağa oturan kılmış bunu fikr” (P-158) beytiyle vurgulanır. Yukarıda oturmak, hiyerarşiyi göstermesinin yanı sıra aşağıda oturanın kurnaz olduğunu veya kötü fikirli olduğunu, kötü fikirli olanın yere daha yakın oturduğunu gösterir. Bu durum anlatıcının bilinçli bir göndermesidir ve aşağıda olan kişi, kötü mizaçlı bir kişi olarak nitelendirilir. Aşağıda oturanın yukarıda oturanın yenine tatlıları doldurması durumu aşağıdakinin yukarıdaki kadıyı paşanın gözünde küçük düşürmek istediği mesajı için verilmiş olur.

Anlatıcı çalışmasının birçok yerinde devrin ilim ve devlet adamlarını eleştirmekten geri durmaz:

Taâm içün çü dânişmend oturur

Degüldür ayb hem yir hem götürür (P-183)

Beytiyle de yazar ulu kişilere dair gösterdiği eleştirel tutumunu sürdürür.

Dokuz atasözü, üç deyim ve üç özlü söz dürüstlük ana teması ve güven/ güvenilir olma alt teması bağlamında metin içerisinde yer bulur. Özetle vezir, kadı, saltanat, paşa gibi siyasi makamlardan söz edilir, sini çevresinde oturma düzeni ve makamlara göre bir oturma hiyerarşisinin bulunduğu hissettirilir. Ayrıca ziyafette yer alan besinlerin gösterişli hâlleri vurgulanarak Ayas Paşa’nın maddi durumu ile ilgili bilgiler verilir. Ana mesaj olarak anlatıcı:

Utanmanın kişinin rızkını engelleyeceği (P-107) İstemekten, ısrardan ve gayretten vazgeçmemek gerektiği (P-108-112) Şaha asi olunmayacağı, Uli’l emre uymak gerektiği (P-81) Cennet adının bile rüşvetsiz anılmadığı (P-199)’nı vurgular.

3.1.2.3.2 Hikâye P-2b

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması ve Güven/ Güvenilir Olma alt tema bütünlüğü içerisinde 228-257. beyitler arasında bir yörügün ölen köpeğini insan gibi defnetmesini anlatısına konu edinir. Yörük ve kadı arasında Osmanlı Devleti devrinde geçtiği belirtilen kadılık sistemini ve rüşveti hicveden bu anlatıya göre,

bir yörüğün sürülerini daima koruyan çok güçlü ve kabiliyetli bir köpeği vardır. Köpek ölür ve yörük köpeği insan gibi kefenle sarıp kederle gömer. Ardından koyunlarından kesip köpeğin hayrına yemek pişirir. Yörüğün köpeğine insan gibi defin ve ağıt etmesi kadıya şikâyet edilir. Kadı, yörüğü cezalandırmak için çağırıp gazap ile durumu sorar. Yörük köpeğin; yiğitlik, hünerlerinden ve öleceği vakti bilmesi kerametinden söz ederek kadının gazabını önler. Yörük, köpeğinin vasiyet yazdığını şahsına ait sürüden kesip halka dağıtılmasını ve kadıya da yeteri kadar koyunlarından hediye edilmesini buyurduğunu söyler. Kadı, sonuç olarak kendisine de sürüden pay düşeceğini öğrenince mutlulukla köpeği, merhum bir şahsiyet olarak anar ve dua eder. Anlatıda köpek ile veli insan tipi üzerinde bir benzetim sergilenir. Yörüğün sürülerini koruyan köpeğin onun için ne kadar değerli olduğu vurgulanır.

Didükleri kimesne kim ölüpdür

Siz andan sanma kim kemlik gelüpdür (P-243)

İfadesiyle köpekten kişi olarak bahsetmesi teşhis sanatının ötesinde köpeği veli insan kişisine dönüştüren bir anlatıcı bakışıdır. Anlatıcı, köylü adam için köpeğini ailesinden veya insan türünden biri gibi saygıya değer hâle getirir. Zira köpek de olsa kişinin menfaatine hizmet eder. Ayrıca köpeği “Dibek başlu gey ulu köpek idi/ Kaba kuyruklu tüyi ürpek idi” (P-229) ifadeleriyle övmesi onun köpeğe verdiği önemi gösterir.

Güvâhî, “Geçürmiş idi hayli rûzigârı/ Peleng ü bebr idi dâim şikârı” (P-232), “Üricek taglara yankulanurdı/ İşidüp gönli kurdun bulanurdı” (P-231)” diyerek hayvanın üstün meziyetlerini abartılı bir dille sunar. Köpeğin insan gibi bir vasiyet bırakarak “Üçer yaşında iki dahı ergeç” (P-248) yazarak bu hayvanları kadıya verilmek üzere ayırdığını belirtmesi kadının fikrini değiştirmesine ve yörüğü cezalandırmaktan vazgeçmesine sebep olur. Kadının bu tavrı onun ne denli rüşvet düşkünü olduğunu göstermektedir.

Köpeğin insan gibi kefenlenip defnedilmesi, vasiyet bırakması ve cenaze töreni yapılması Türk fikriyatı açısından alışılmamış bir bakış değildir. Fuzuli Bayat’a göre “Türk mitolojik düşüncesinde insan diğer canlı türlerinden hiç de üstün bir yaratık olarak görülmez. Türk mitolojik inancına göre hayvanlar

insanlarla aynı kanı, aynı ruhu taşır, kısacası insanla akrabadır” (Bayat, 2021: 93). Bu yüzden yörüğün köpeğe duyduğu sevgi sebebiyle onu bir insan olarak kabul etmesi anlatı özelinde mümkündür ancak kadı bu duruma otorite temsilcisi bir tutumla karşı çıkar fakat yörük kıvrak zekâsıyla rüşvetçi kadının üstesinden gelir.

Tabii bu anlatıda en büyük sorunsal kadının menfaat için şeriatı değiştirmesi ve köpeği muhterem bir şahsiyet sayarak dua etmesidir. Kadı davranışı sebebiyle cezalandırmak istediği yörüğü, sürüden vasiyet gereği kendisine de pay düşeceğini öğrenince cezalandırmaktan vazgeçer. Ayrıca rüşvet sonucunda köpeğe dua ederek şeriat kaidelerini çiğner (P-253 ve 258). “Anun eylükleri hep oldu malûm/ Acep ne derdden öldi ol merhum” (P-256) Kadının bir anda menfaati için görüş değiştirerek köpeği ancak insanlar için anılacak bir ifade ile merhum olarak anması dikkat çekicidir.

Ayrıca “koçlar kadıyı koyun etti” ifadesi kinayeli bir söz oyunudur. İlgili beyitlerde “Ögeçler anı der-hâl itdi koyun/ Yavaş idi ol işe virdi boyun” (P-254) diyen anlatıcının bu ifadesi koyunun yumuşak huylu bir canlı olarak düşünülmesiyle ilişkilendirilmelidir.

3.1.2.3.3 Hikâye P-2c

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması ve Güven/ Güvenilir Olma alt tema bütünlüğü içerisinde 259-269. beyitler arasında iki kişinin ortak öküzlerini paylaşmak istemelerini anlatır. İki ortak ve kadı kişileri arasında Osmanlı zamanında geçtiği belirtilen kadıları ve rüşveti hicveden bu anlatıya göre; iki kişinin ortak bir öküzü vardır. Bunlar öküzü paylaşmak isterler ancak paylaşamazlar. İki kez kadıya varıp birbirlerinden ayrı kadıya iki kez ellişer nakit rüşvet verip işlerinin sulhunu isterler. Her iki gidişte sorunları çözüme kavuşmayınca kadıya tekrar giderler. Kadı bu kez öküzü 100 akçeye satın almayı ve parasını da ortaklaşa paylaştırmayı teklif eder. Bunlar kabul ederler ve 100 akçeye öküzden olurlar. Ancak öküz elden gidince durumu fark ederek kandırıldıklarını anlarlar: ‘Aslında biz boşa kavga ediyormuşuz öküz zaten kadının imiş’ derler.

Toplum yaşamı bağlamında ortaklık meselesi önemli bir konudur. Güvâhî, nasıl oluştuğunu belirtmese de kadıların açgözlülüğünü göstermek için iki ortağı anlatısında okura tanıtır. Adaletle ortaklığı gidermesi gereken kadı, ortaklık

mevzusunu çözüme işini hileye başvurarak halletmek ister. Adalet temennisiyle gelen ortaklar hem ortaklık malından hem de 50'şer nakitten olarak daha büyük zarara uğrarlar. Ayrıca malın gerçek değeri de anlatıda gösterilmediği için öküzün fiyatı konusundaki hile ise netleşmemektedir. Ancak zaten ortaklık malın tamamen elden çıkması ile kadı bu işten iki tane öküz kazanmış olur. Birincisi köylülerin öküzünü alır ikincisi bir öküz parası kadar elinde rüşvet kalır. Ayrıca durumu sonradan idrak eden köylüler ise sisteme veya kadıya tepki göstermek yerine kendilerinde hata görerek “öküz zaten kadınınmış” biz niye boşa kavga ettik söylemini ortaya koyarlar. Tekrar hesap etmek gerekirse anlatıda kadıya rüşvet veren köylüler iki kez ellişer nakit vererek toplamda 100'er nakit vermiş olurlar. Böylelikle rüşvet olarak: 2x50:200 nakit verirler. Sonuçta ise kadı toplamda 100 akçeye öküzü alarak onlara 50'şer akçe verir. Böylelikle bu hesaba göre hem öküzden hem de 50'şer nakitten olurlar.

Anlatı kişileri anlatı sonunda içine düştükleri zararı kendi üslupları ile açıklarlar:

Öküz kâdînun imiş ya ne manî

Ki biz itdük bu denlü kurı davî (P-268)

Bize ceng itdüğümüz kaldı ancak

Öküz de çıkdı elden olduk ahmak (P-269)

Okuyucunun alması gereken dersleri açıkça beyan etmelerine karşın aslında okuyucu anlatı kişilerinin söylediği mesajdan çok daha fazlasını ve farklı yöndeki mesajı okurlar. Yani ortakların saflığı ve kadıların zalimliği konusunda güven/ güvenilir olma yönünde bir yoruma ulaşırlar. Bu durum anlatıcının vermek istediği ana temadır.

Güvâhî, anlatısıyla aklını kullanmayanların kuru kavga sonucu ellerindekinden olacaklarını (P-269) vurgular. Hikâyenin sonunda kadı iki kişinin kavgasını çözmek yerine her ikisinin kurnazca parasını ve öküzünü alır. Güvâhî, anlatısıyla kadıların rüşvet almasını ve hilebaz oluşlarını eleştirir.

3.1.2.3.4 Hikâye P-2d

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması ve Güven/ Güvenilir Olma alt tema bütünlüğü içerisinde 293-350. beyitler arasında bir vezir ile padişahın hizmetinde bulunan nedimi arasında çıkan husumeti hikâye eder. Vezir ve nedim arasında Osmanlı zamanında geçtiği belirtilen bu anlatıya göre; Padişahın hizmetinde bulunan bir nedimi vardır. Padişahın mecliste olduğu bir sırada vezir, taşrada yaşanan hadiseleri padişaha anlatmak gayesiyle meclise girer. Padişah şaka maksatlı nedimine gizlice emir vererek oturmak üzere olan vezirin kürsüsünü çektirir. Yere düşen vezir utanarak padişahın şaka yollu emriyle hareket eden nedime karşı kin duyar. O an tepkisini gösteremeyen vezir daha sonra intikam almak üzere planlar kurmaya başlar. Bir vesile ile nedimin evine giden vezir onun eski bir dostu gibi candan muhabbet kurup onun için padişahla konuşup bir valilik görevi koparmayı önerir. Vezirin bu teklifini beğenen ve çeşitli sözlerle ruhu okşanan nedim öneriyi kabul eder. Nihayetinde padişah, nedime bir sancak beyliği verir. Nedim ise kendisine sancak beyliği kazandıran vezire büyük bir sevgi duyar ancak vezirin oyunuyla nihayetinde sultandan uzağa düşer ve yeni görevine başlar. Ancak bir süre sonra vezirin ayarladığı mektuplar ve adamlar nedimi şikâyet etmeye, türlü ithamlarla padişahın huzuruna çıkmaya başlarlar. Vezir iki kere bu iddiaların asılsız olduğunu padişaha söyler ve nedimi kurtararak iyilik yanlısı bir tutum takınır. Bunu ise nedimi korumak için değil padişahın ileride nedime vereceği cezayı artırmak için yapar. Ancak ayarlanmış adamlar üçüncü defa da huzura varıp padişaha şikâyetinde bulununca sultan nedimin derhâl getirilip darağacına çekilmesini ister. Nihayetinde nedim apar topar asılır vezir ise intikamını almış olur.

Anlatıda siyasi öge olarak padişahlık sistemi, vezir, hizmetkâr, halk ve idam cezası sayılabilir. Ecelden sürenin olmasına inanması burada kader inancının olduğunu gösterir. Kader inancı insanların ömürlerinin Yaratıcı tarafından tayin edildiğine inanılması şeklinde ifade edilebilir:

Ki olursa ecelden dahı mühlet

Bulam ben de sana bir demde fursat (P-298)

Güvâhî, ayrıca olacakları daha öncesinde söylettirerek öğüt verme durumunu da netleştirmektedir. Yani hilebaz olarak kabul edeceğimiz vezir:

Yakınlıktan müdâm ednâlığıla

Iraklık yig durur alâlığıla

Sözüyle aslında olayın sonunda yaşanacak akıbeta işaret ederek “aslan ağzında turağı” ifadesiyle de onu uyarmaktadır. Ancak anlatıcı “Velî bunı dimiş her ehl-i idrâk” diyerek de aklın ne denli kıymetli olduğuna işaret eder.

Boğazına geçübün halka-i merg

Sarıldı ağaca urgan ucı berk (P-345)

İdam edilecek nedimin boynuna geçirilecek ipe “ölüm halkası” diyen anlatıcı başka bir öldürme biçimi yani kan dökerek öldürmeyi amaçlayan bir yöntemden de söz edebilirdi ancak “Anılsa ululuğıla ola yâdun” (P-316) beyitinde yer aldığı gibi nedim de ulular zümresine dâhil olur. Türk kültüründe ulular arasına giren veya kutsal sayılan insanların kanının haram olacağına dair bir düşünce mevcuttur. Bu yüzden nedimde kanı akıtılmadan öldürülür.

Ana mesaj olarak ulu kişilerden dost olmaz, onların kötülüklerine dikkat etmek gerekir (P-350).

Velî bunı dimiş her ehl-i idrâk

Ki olur yiri yakınların hatar-nâk (P-310) G.tü yere yakından kork gibi bir atasözümüze atıf yapılacak bir noktadır. Burada kullanılan atasözü vücut tipinin kişinin karakteri ile alakalı olabileceği savını akla getirmekte ve bu bilginin de anlatıcıda olduğunu düşündürmektedir.

Seni arz eyleyeyin pâdişâha

İrişdüremekliğe bir ulu câha (P-317)

İntikam almak isteyen vezirin, nedimi önce büyük bir makama getirmeye çalışması kurnazca bir durumdur. Vezir hem makamını hem zehre malik zekâsını kullanmaktadır. Yazar, vezire doğrudan intikam aldırarak olsa anlatı boyunca merak duygusunu ayakta tutamaz. Anlatıcı anlatıyı inşa ederken okur penceresinden de metne bakmayı ihmal etmez:

Ola kim işümüzi onara Hak

Alıvirem sana bir ulu sancak (P-318)

Varuban bir ilün başka begi ol

Ol iklîmün ulusu vü begi ol (P-319)

Ayrıca hilebaz durumunda yer alan vezir, Hakkı da sözlerine katarak ve dua ederek inandırıcılığını artırmaya çalışmaktadır. Tahkiye denilebilecek bir yaklaşım ile düşmanını ikna ve tesir altında bırakmaya çalışır. Anlatıda konuyla alakalı üç atasözüne ve dört deyme yer verilir.

3.1.2.4 Samimiyet/ İkiyüzlülük

Güvâhî de görülen alt temalardan birisi de Samimiyet/ İki Yüzlülük temasıdır. Sözlüklerde samimiyet sözcüğü; içten olma durumu, içtenlikle, içten bir biçimde, içten gelerek, açık yüreklilikle olarak açıklanmaktadır (Püsküllüoğlu, 2012: 1628). Âlimlerin birçoğunun ikiyüzlülük riya davranışı içinde olduğunu düşünen anlatıcı bu durumu dürüstlüğü engelleyen bir sorun olarak görür. Toplumdaki ikiyüzlü tutumun en basit hadiselerde bile ortaya çıktığını örneğin “Sakın sanma yimez sufi soğanı/ Kabın dahı komaz buldukda anı” (P-1041) diyerek en basit itibarla din adamlarının bile açgözlülük ve ikiyüzlülük içerisinde olduğunu vurgular.

Yaşadığı toplumda ikiyüzlülüğün fazlaca görüldüğünü belirten anlatıcı:

Bu kavm içinde çoğ olur mürâyî

Uzadur taylasanı vü ridâyı (P-1054)

Sözleriyle toplum içinde dini, insanları kandırmak için bir araç olarak gören kişilerin fazlaca olduğuna dikkat çeker. Bu duruma karşın birbirini eleştiren ancak kendi kusurlarını görmeyen insanların da ikiyüzlülük davranışı içinde olduğuna değinen anlatıcı; “Eger kim her harâm ideydi serhoş/ Kalurdun haşre dek sermest-i bî-hûş” (P-1472) sözleriyle haramdan sakınmayan ikiyüzlü insanların durumlarını vurgular. Güvâhî, dürüst olmayı yalnızca dinî inanışının bir gereği olarak değil insan olmanın bir gereği olarak aktarmaktadır.

Güvâhî, “Dürüstlük” ana teması “Samimiyet/ İkiyüzlülük” alt teması özelinde görülebilecek iki ayrı hikâyeyi sıralar. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümlere yer verilir:

Fasıl 10a: Bu bölümde anlatıcı bilge adamları düşman edinmemek gerektiğini ve bilgili insanların ölümleri daha çok sevdiğini belirtir.

3.1.2.4.1 Hikâye P-10a

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması Samimiyet/ İkiyüzlülük alt teması özelinde 1029-1042. beyitleri arasında Osmanlı döneminde karşılaşılan bir kadı ile kazaskerin sohbetlerini hikâye eder.

Bir kadı ile kazasker karşılaşırlar. Kazasker, kadıya görev yaptığı memleketten, işinden memnun olup olmadığını sorar. Kadı da maaşının az olduğunu, görev yaptığı yerdeki insanların ab-ı hayat içmiş gibi uzun yaşadıkları için ölüm evrakı parası kazanamadığını yalnızca sabıka kaydı gibi evraklar verdiğini bu yüzden çok resmî belge işi olmayınca kadıların mutlu olamayacağını anlatır.

Burada geçen; “Ol ilün kavmi hod görmez memâtı/ Kamu içmiş gibi âb-ı hayâtı” (P-1033) ifadesiyle Güvâhî, anlatı kültüründe önemli bir yer eden “hayat suyu” motifine/düşüncesine göndermede bulunur. Bilindiği üzere suyun hayat verici, diriltici, yapıcı ve canlılık kazandırıcı özelliği çeşitli inanç sistemlerinde olduğu gibi Türk fikriyatında da kendini göstermiş ve suyun ölümsüzlük ile ilişkilendirilmesini sağlamıştır (Ocak, 1988). Bu anlamda hayatın devamlılığını suyun verdiği iması Türk inanç sistemi içerisinde suyun kutsal sayılmasıyla ilişkilendirilmelidir (Küçükbasmacı, 2017: 216). Bu ilişkilendirme Güvâhî’nin zihni dünyasında da rahatlıkla görülmektedir.

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nde özellikle 1. Selim ve oğlu Kanuni Sultan Süleyman devrinde çeşitli Kânûnnâmeler ile vergi ve harçlar ayrıntılı hâle getirilmiştir (Yücel, Pulaha; 1995: 32, 176). Bu durum kadıların kazanç elde etmelerini ve daha çok vergi alınması durumunu ortaya çıkarmıştır. Güvâhî de bu durumu anlatısında ele alarak bulunduğu yerin âlimlerinin azgın olduklarını, kuzgun gibi leş gözetlediklerini kendilerine pay düşmesi için doğan ve ölen olsun

diye bekleştiklerini, riya içinde olduklarını ama yine de birkaç iyi âlimin de bulunduğuna vurgu yapar.

3.1.2.4.2 Hikâye P-10b

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması Samimiyet/ İkiyüzlülük alt teması özelinde 1043-1054. beyitleri arasında Osmanlı döneminde bir camide vaaz veren bir vaizin riyakârca davranışlarını ele alır. Anlatıya göre bir vaiz; riya, zina, riba konularında vaaz etmektedir. Bir süre sonra konu esrar bahsine gelir ve vaiz büyük bir heyecan ve öfke ile esrar kullanmanın günahından bahseder. Esrarın en büyük günahlardan olduğunu ve uzak durulması gerektiğini anlatırken vaizin, heyecanlı vaazının etkisiyle mendilinde bulunan esrar macunu tüpü cemaatin ortasına düşer. Vaiz kabahatini gizlemek için esrar tüpüne bakıp, onu çağırır. Macun tüpü cevap vermeyince “O melun nasıl da kaçıyor?” der.

Dinî ve sosyal öğeler açısından ilgili hikâye değerlendirildiğinde; Güvâhî, öncelikle camii minberinden vaaz eden hocanın eylemlerinin söylemleri ile uyummadığını ikiyüzlü bir tutum geliştirdiğini vurgular:

Meger mescidde bir zerrâk vâiz

Çıkuben minbere söyler mevâiz (P-1043)

İnsanlık tarihinin birçok döneminde kullanılan ve Kur'an'ın açıkça yasakladığı esrar adlı uyuşturucu konusunda uyanık olunmasını ve bir kez dahi kullanılmamasını öğütleyen imam, söylediklerini yapmayarak ikiyüzlü bir tutum sergiler:

Dir ey müminler olun şeksüz âğâh

Ki bir kez yimegün esrârı nâgâh (P-1047)

Olur yetmiş kebâyirce günâhı

Degül yimek ana itmek nigâhı (P-1048)

Sözleriyle uyuşturucu kullanmanın son derece büyük bir günah olduğunu belirtir.

“Zerrâk Vâiz” mahcubiyet içerisindeki tutumunu akla uygun olmayan bir yöntem ile gizlemeye çalışır. Bu durumda hocanın, macun şişesine seslenip ondan geri gelmesini istemesi, yüzünü kızartmadan durumu toparlamaya çalışması ilginçtir.

Meger esrârlu macûnı bir tûb

Var imiş gizlû dülbendinde mahcûb (P-1050)

Anlatıcı sıklıkla ulu ve makam sahibi kimselerin içerisinde bulunan ve yanlış, haksız fiilleriyle ön plana çıkan kimseleri hedef göstermektedir:

Görüp her ehl-i zerkun kisvetini

İnanman bilmedin keyfiyyetini (P-1053)

Bu kavm içinde çoğ olur mürâyî

Uzadur taylasanı vü ridâyı (P-1054)

Benzer bir yaklaşım sergileyerek yanlış fiiller içerisinde olan bir vaizi hicvetmeye çalışır.

Ana mesaj olarak bu millet içinde ikiyüzlü insan çoktur. Kıyafetine bakıp aldanmayın (P-1053) ve sarıklı, cüppeli insanlar içinde ikiyüzlü insanlar çoktur (P-1054) öğüdüne yer vermektedir.

Anlatıcı, “samimiyet/ içtenlik/ ikiyüzlülük” alt teması özelinde bir hikâyeye yer verir. Hikâyeye hazırlık ve hikâye sonrası bölümler aşağıda gösterilmiştir:

Fasıl 13a: Güvâhî bu bölümde öfkeli olmamak gerektiği, bir hareket yapmadan önce düşünmek gerektiğini, nefsin dediklerine uymamak gerektiğini öğütler.

Küllü nefsin zâiktü’l-mevt: Anlatıcı bu bölümde “Her nefis ölümü tadacaktır” ayetini iktibas eder ve açıklar.

Küllü âtin karîb: “Bütün gelecekler yakındır.” mealindeki söze yer veren anlatıcı ölümün hak olduğunu ve muhakkak geleceğini vurgular.

3.1.1.4.3 Hikâye P-15a

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması Samimiyet/ İkiyüzlülük alt tema bütünlüğü içerisinde 1470-1473. beyitleri arasında bir muhasebeci ile sarhoş arasında geçen günah konusu üzerine bir anlatıyı hikâye eder.

Muhasebeci bir adam bir sarhoşa sataşmakta ve ona hesap, vergi işlerinde çokça eziyet çektirmektedir. Sarhoş adam, durumuyla alakalı olarak muhasebeciye sarhoşluğum için bana eziyet etme, eğer her günah sarhoş etseydi sen kıyamete kadar sarhoş gezerdin der.

Anlatıcı kötülüğe kötülükle karşılık vermemek gerektiğine öfkeyle hareket etmemek gerektiğine vurgu yapar:

Gazab-nak olma mazlûmı esirge

Ziyân kabına ider sarp sirke (P-1457)

Her insanın ölümlü olduğunu beyan eden ayeti alıntılaman anlatıcı bu bağlamda İslam literatürüyle metnini zenginleştirmeye çalışır (el-Ankebût, 29/57):

Küllü nefsin zâiktü'l-mevt (P-1465)

Güvâhî, anlatı kişisi olarak muhasebeci ile sarhoşu seçerken muhasebecinin hesapla uğraşan bir kişi olması konuya uygun bir alegori teşkil eder.

Meger kim muhtesib bir serhoşa let

Uruben çekdürürdi hayli mihnet (P-1470)

Sarhoşun muhasebeciden daha akılcı ve yerinde konuşması Güvâhî'nin dikkat çekmek istediği meseleye uygun bir anlatım durumudur:

Eger kim her harâm ideydi serhoş

Kalurdun haşre dek sermest-i bî-hûş (P-1472)

Güvâhî, anlamayan adama öğütlerinin fayda etmeyeceğini ifade eder:

Bu sözden anlayana hisse çokdur

Velîkin anlamaza nefi yokdur (P-1473)

Verilen ana mesaj anlatıcıya göre her günah içki içmek gibi sarhoş etmediği için fark edilmez, bazı günahlar gizli işlendiği için bilinemez ve toplumca bazı günahlar daha çok tepki çekerken kul hakkı gibi (P-1486) bazı yasaklar diğerleri kadar önemszenmez.

3.1.2.5 Kanaatkârlık/ Açgözlülük

Güvâhî'nin dürüstlük anlayışını veya temasını tamamlayacak önemli konulardan biri de “Kanaatkârlık” ve “Açgözlülük”tür. Kanaatkârlık, az şeyle yetinme durumu, yetingenlik olarak bilinmektedir (Püsküllüoğlu, 2012: 1090).

Anlatıcıya göre açgözlü insanları dost sanmamak gerekir (P-248) ve olgunluk zamanında izzet ve devlet bulan yöneticinin gururlanmayıp verilenlerin bir gün yok olacağını düşünerek hareket etmesini öğütler. Ancak “Ulular arabayla tavşan avlar” (P-291) diyen anlatıcı kimi yöneticilerde gerekli olgunluğun bulunmadığına işaret eder.

Uluların emirlerine boyun eğmeyi toplumsal düzenin bir gereği olarak gören anlatıcı “Olarun emrine eğmek gerek baş” (P-350) diyerek gerekli toplumsal hassasiyetin gösterilmesi gerektiğini öğütler. Uluların emirlerine boyun eğmeyi işlerin ve toplumsal koşulların devamı için gerekli görerek; “Ulu baş olmayınca bitmez işler/ Ki bin işçi vü bir başçı dimişler” (P-353) sözleriyle düşüncesini destekler.

Açgözlü olanlar için; “Bilür aklı olanlar bunu kamu/ Ki olmazdı tama’ olmasa tamu” (P-573) diyerek tamahkârların cehenneme gidecekleri iddiasında bulunur. Güvâhî, dürüstlük teması bağlamında görülebilecek anlatılarında açgözlü olanların nihayetinde gözlerini toprağın doyuracağına vurgu yapar:

Tama’ yiliyle zinhâr olma yaprak

Gözi nesne toyurmaz ille toprak (P-577)

Ayrıca Arapça bir deyişe de yer veren Güvâhî, “El-kanâatü kenzün lâ-yefnâ” (Kanaat tükenmez bir hazinedir.) sözünü alıntılar.

Güvâhî, “Dürüstlük” ana teması “Kanaatkârlık/ Açgözlülük” alt teması özelinde görülebilecek iki ayrı hikâyeyi sıralar. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler

sonrasında alınması gereken dersler bağlamında hikâyeye hazırlayıcı kısım olarak aşağıdaki bölümlere yer vermiştir:

Fasıl 4a: Bu bölümde anlatıcı açgözlü olmanın zararları üzerinde durmuştur.

Salâhü'd-dini fi'l-verâi ve fesâdühü fi't-tamâ'i: Güvâhî “Günahlardan uzak durmak kurtuluştur, tamah ise tehlikelidir.” ifadesiyle başlıklandığı bu bölümde açgözlü insanların cehennem ehli oldukları, açgözlü olmak yerine şükretmek gerektiği gibi dinî temelli anlatımlara yer verir.

El Mevize 4a: Bu bölümde anlatıcı açgözlü olmayanların daha fazla kâr edecekleri, insanın yutabileceği kadar lokma alması gerektiği, aklını rehber edinmeyenlerin zarar edeceği, haramın zararları gibi ahlaki mevzulara yer verir.

El-kanâatü kenzün lâ-yefnâ: “Kanaat tükenmez bir hazinedir.” Cümlesiyle başlayan bu bölümde kanaatkâr olmanın önemi, az malla yaşamının kolaylığı dünya malına düşkün olmamak gibi konular üzerinde durulur.

3.1.2.5.1 Hikâye P-4a

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması ve Kanaatkârlık/ Açgözlülük alt tema bütünlüğü içerisinde 586-597. beyitler arasında sığınlar ile tilki arasında geçen bir fablî hikâyeye eder. Anlatıya göre iki tane sığın birbirini alt etmek üzere kavga ederler, boynuzlarıyla vuruşurlar. Kavga sırasında aldıkları darbeler ile hayvanların bazı azaları kanar. Bu durumu gören bir tilki de etrafa saçılan kanlardan daha fazla nasiplenmek niyetiyle birbirine saldıran sığınların ortasına atlar ve arada kalarak telef olur.

Anlatıda geçen “Yilüp yil gibi âhir hâk oldu” (P-595) ifadesi anlatıcının hayvanlar için ölümü “toprak olmak” olarak algıladığını gösterir.

İslam terminolojisini metninin tamamında kullanan Güvâhî, burada tamah duygusunun insanı cehenneme götürecektir kadar kötü bir duygu olduğuna dikkat çeker: Ki olmazdı tama' olmasa tamu (P-573) Salâhü'd-dini fi'l-verâi ve fesâdühü fi't-tamâ'i (P-576).

Anlatıcı anlatısının neredeyse bütün bölümlerinde insan için uygun olmayan bütün olumsuz yaklaşımlar için öğütler vermeye çalışır. Burada da açgözlü olmanın zararlarını bir hikâyeye ile aktarır. Özellikle bugün açgözlü

insanları tanımlarken sıklıkla tercih ettiğimiz “Gözi nesne toyurmaz ille toprak” (P-577) atasözünü hatırlatır.

Bölümde anlatıyla alakalı beş atasözü ve bir deyme yer verilir. Anlatıcı ana mesaj olarak: Azla yetinmeyi bilmek gerektiğini, açgözlülerin sonlarının iyi olmayacağını (P-597) ve çok olanda hüsrân, az olanda selâmet olacağını (P-585) söyler.

3.1.2.5.2 Hikâye P-4b

Anlatıcı, Dürüstlük ana teması ve Kanaatkârlık/ Açgözlülük alt tema bütünlüğü içerisinde 608-618. beyitler arasında bir yolcu ile yabancı arasında geçmiş zamanda sahrada meydana gelen bir anlatıyı hikâye eder. Geçmiş zamanda dağ köylerinde yaşayan bir adam sahrada yolculuk yaparken bir deve görür. Devenin heybetinden etkilenerek korkar ve başka birine ne işe yaradığını sorar. Adam bunun yük taşımada kullanıldığını daha çok uluların kapısında bulunduğunu aktarır. Dağlı adam hayret eder, bu hayvanla yük taşımanın çok zor olacağını, çok yük taşımak için böyle dağ gibi bir hayvan kullanmanın açgözlülük olduğunu belirtir.

Anlatıcıya göre dağ köylüsünün deve hayvanıyla ilk kez karşılaşması onun yolunun sahraya düşmesiyle olur. Burada karşılaştığı adama kendi dilince sorular sorması ise bir anlatı uyumsuzluğunu meydana getirir. Zaten sahrada yaşayan bir dağ köylüsü olsa deveyi tanır ancak anlatı mekânlarını düşündüğümüz vakit köylünün Anadolu’dan gitmiş olması muhtemeldir. Ancak kişilerin konuştuğu dil mevzuu da farklı bir husustur.

Ayrıca; “Meger bir tağ eri geçmiş zamânda/ Deve görmüş degül idi cihânda” (P-608) ifadelerine bakılırsa olayın gerçekleştiği anlatı zamanının Güvâhî’nin yaşadığı dönemden çok önceleri olduğu anlaşılır. Anlatıcının bu vurguyu yapmasının sebebi ise yaşadığı çağın insanının deveyi bildiğini ancak kendi zamanından önce yaşamış insanların ise bilemeyeceği bir zamanda yaşadıklarını varsaymasındandır:

Dir ol kişi devedür bu bürâder

Ulular kapusunda olur ekser (P-612)

Dir evvel 1h dirler çökerürler

Yükini çöktüğü vaktin ururlar (P-615)

İfadelerine bakıldığı vakit yük hayvanları açısından yaygın bulunduğu alanlar gibi bazı bilgilere değinildiği görülür. Develerin sıradan insanların kapılarında değil ancak “ulu” tabir edilen insanların kapılarında bulunduğu ve hayvanı yönetmek için özel seslenme biçimlerinin var olduğunu belirten didaktik bir söylemde bulunur.

Anlatıcının metni okura sunarken vermek istediği ana fikir hikâyenin son beyitlerinde anlaşılır. Güvâhî, böyle büyük bir hayvanın ulularca yetiştirilmesinin asıl sebebini onların açgözlülüğü olarak görür.

Güvâhî’nin, “Dimişler kıssa-hâna sen dahı göç” (P-628) gibi birçok farklı beyitte “kıssa-han” ile alakalı ifade veya atasözlerine yer verdiği görülür. Anlatıcının kendisini kıssa-han olarak nitelemesi ve geleneksel anlatma biçimlerini biliyor ve uyguluyor olması onun halk edebiyatı ile olan münasebetinde yeni bir temas noktasıdır.

Güvâhî, açgözlülük teması bağlamında hikâyede “Selâtin hizmetinde muteberdür” (P-613) söylemi ile “deve” hayvanının beslenmesi ve deve hayvanı ile alakalı bilgilere yer verir. Anlatıcı develerin genellikle sultanların hizmetinde kullanıldığına dikkat çeker. Güvâhî, sıradan bir halk olarak anlatıyı geliştirmek için sorular soran ve yanıtlayan, akıl yürütücü bir hikâye oluşturur. Burada sultanların, uluların açgözlülük ederek daha fazla yük taşıyan, daha gösterişli bir hayvan kullanmak istemeleri temasını hikâye etmiştir.

Güvâhî, açgözlü olmamayı öğütleyen aşağıdaki beyitlere yer verir:

Hele ger uğrı olun ger harâmi

Koman insâfı vü gözlen nizâmı (P-620)

Hemîn az eylemek gerek aşını

Dileyen kimse gavgâsuz başını (P-621)

Bu beyitler toplum içerisinde yaygın bir biçimde bulunan ve toplumu fesada sevk eden açgözlülüğün eleştirisini içeren bir söylemdir. Anlatıbilim açısından yazarın kötü bir davranış olarak kabul ettiği açgözlülüğe karşı insanlara öğüt vermeye çalıştığı görülür. Yine anlatıcı İslami bir söylem geliştirerek okuruna bulunduğu öğütlerin tesirli olması için farklı kaynaklardan deliller getirmeye çalışır: El-kanâatü kenzün lâ-yefnâ (P-622) dizesi bu minvalde değerlendirilebilir.

Güvâhî, eseri boyunca değişik anlatı biçimleri kullanmayı büyük bir titizlikle dener. Bu hikâyesini anlatım biçimi denemelerinden biri sayabileceğimiz karşılıklı diyaloglar biçiminde yazar. Anlatıcı deve gören dağ köylüsü ile yolda karşılaştığı bir zat arasındaki kurgulanmış bir diyaloga yer verir. Ayrıca Güvâhî, bu anlatısında Sokrat tarzında sorular sorarak okurla beraber öğrenme yoluna gider. Güvâhî, dağ köylüsüyle karşılaştırdığı bir kişiye sorular sordurarak deve ile ilgili birçok şeyi okura öğretir.

Anlatıcı metinde konuyla alakalı iki atasözüne yer verir. Metinde verilen ana mesaj ise az mal ile yetinmeyi bilmek gerektiği (P-621) ve kanâat it ki ayrılmaz bekâsı (P-622)'dir.

3.1.3 İLERİ GÖRÜŞLÜLÜK

Güvâhî'nin hikâyelerinde yoğunluklu olarak görülen temalardan biri de İleri Görüşlülüktür. İleri görüşlülük, kısaca daha sonra olabilecekleri düşünme işi olarak tanımlanmıştır (Doğan, 2007: 41). Güvâhî, toplumu gelecekteki sorunlara karşı uyarmak, mevcut toplumsal sorunlara dikkat çekmek ve gelecek kuşaklara öğüt vermek gayesiyle ileri görüşlülüğün önemi kapsamında İletişimde Ustalık/ Akıllıca Konuşma, Mantıklı Olma/ Kurnazlık, Tedbirli Olmak alt temalarına giren anlatılara yer vermiştir.

Anlatıcı toplumun sahip olduğu hasletlerin en başında ileri görüşlü bir birey olarak iletişim becerilerini geliştirmeyi, mantıklı olmayı görür. Güvâhî'de ileri görüşlülük ana teması kapsamında iletişimi doğru kullanabilmenin, mantıklı olmanın ve karşılaşılabilecek her türlü duruma karşı tedbirli olmanın önemi üzerinde durulur. İleri Görüşlü olmayı ahmaklığın, saflığın karşısında bir değer olarak gören anlatıcı insanlara geleceğe dair öngörülü olmaları gerektiğini öğütler.

Eserlerde “İleri Görüşlülük” ana teması ve “İletişimde Ustalık/ Akıllıca Konuşma” alt teması kapsamında değerlendirilebilecek; Hikâye P-16a, Hikâye P-16b, Hikâye P-16c, Hikâye P-16d, Hikâye P-16e, Hikâye P-16f anlatılarına ve hazırlayıcı bölümlerine yer verilmiştir.

“İleri Görüşlülük” ana teması ve “Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık” alt teması dâhilinde; Hikâye P-5a, Hikâye P-5b, Hikâye P-5c, Hikâye P-2e, Hikâye P-9a, Hikâye P-9b, Hikâye P-9c anlatıları ve hazırlayıcı bölümleri değerlendirilebilir.

“İleri Görüşlülük” ana teması ve “Tedbirli Olmak” alt teması kapsamında; Hikâye İ-23a, Hikâye P-6b anlatıları ve hazırlayıcı bölümleri görülür.

Güvâhî, eserinde “İleri Görüşlülük” teması kapsamına alınabilecek on beş hikâyeye yer verir. Eserde hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümler yer alır:

3.1.3.1 İletişimde Ustalık/ Akıllıca Konuşma

Güvâhî, bu tema kapsamında değerlendirilebilecek anlatılarında okurlara, gereksiz söz kullanmayarak anlamlı ve olgun söylemler geliştirmeyi, öğüt alarak doğru davranışlar içinde bulunmayı, başa gelebilecek olumsuz durumları

önleyebilecek ustalıkta sözü kullanmayı, gerekirse hileli veya sözü oyun içerecek şekilde kullanan söylemler geliştirmeyi öğütler. Batı literatüründe “retorik” olarak ifade edilen bu tema ‘dili ikna edecek biçimde kullanma sanatı’ olarak tarif edilmektedir (Kurudayıoğlu, 2003: 288). Güvâhî de bu anlamda sözün etkili ve akıllıca kullanılması gerektiğini söyler. Özellikle padişah gibi devlet yöneticilerine hitap ederken onlara motive edici övgü ifadeleriyle yaklaşmak gerektiğine ve ihtiyaç duyulduğunda hileli söylemlerin maksada erişmek için faydalı olabileceğine değinir. Bu bağlamda bazen kurnazca hareket etmenin ve akıllıca kullanılan ifadelerin faydalı olduğunu vurgular:

Gelür kem sözle başa belâlar

Savar ma’kûl söz niçe kazâlar (P-1562)

Ayrıca gevezelik etmemenin önemine, sözü ölçülü kullanmanın gerekliliğine değinir. Sözünde ve davranışlarında kontrolsüz hareket edenlerin karşılaşabilecekleri kötü sonlara dikkat çeker:

Gerek bir söz için evvel iki fikr

Çaluban önün ardın andan it zikr (P-1531)

Olur ma’kûl sözde çok fevâid

Zarardur hep abes sözde zevâyid (P-1651)

Çeşitli durumlar karşısında kurnazca davranarak kötü sonun bir biçimde değiştirilebileceğine değinir. Özellikle Hikâye P-5a ve Hikâye P-5b anlatılarında yaşananları tüm aşamalarıyla gösterdiği hikâyelerinde hilenin ve kurnazca davranmanın ne denli önemli olduğuna değinir. Ayrıca ne olursa olsun kişinin fitratının değiştirilemeyeceğine ve yaradılıştan gelen hasletlere karşı da kişinin uyanık olmasının gerektiğini kurbağa ile akrep arasında geçen hikâyede vurgular.

Kişinin namının, adının önemli olduğuna ve birçok zorluğun olduğundan daha güçlü ve etkili hâle gelmiş bir nam ile çözülebileceğine ve birçok tehlikenin bu yolla atlatılabileceğini öğütler. Bu sebeple kişinin kendi adını yüceltmeye ve meziyetlerini göstererek daha da güçlü bir hâle getirmeye gayret etmesi gerektiğini vurgular.

Gerektiğinde Hikâye P-9a'da olduğu gibi sözü karşı tarafa ders verecek nitelikte kullanmanın gerektiğini öğütler.

Tedbirli davranmanın yazdan kışa, kolaylıklar içindeyken zorluklara, varlık içindeyken yokluğa hazırlanmanın önemine değindiği anlatılarında ileri görüşlülük teması kapsamında alınabilecek ve tedbirli olmayı öğütleyen birçok söyleme yer verir.

Güvâhî, “İleri Görüşlülük” ana temasına bağlı olarak “İletişimde Ustalık/ Akıllıca Konuşma” alt teması kapsamında ilk olarak Arapça kalıp bir ifadeyle konuya başlar: “Selâmetü’l-insân fî hıfzı’l-lisân/ Kişinin selameti dilini tutmasındadır.” Sözüyle kişinin dilini ölçülü kullanmasının hayati bir öneme sahip olduğuna değinir. Kurbağa ile kazların yolculuklarına yer verdiği anlatıya hazırlayıcı mahiyette kullandığı bu ifadenin ardından daha birçok veciz ifadeye de yer verir:

Dilin dek tutmayanun hâli budur

Yaman sözlülerün ahvâli budur (P-1699)

Anlatıcı doğru sözlü olunduğu takdirde kişiyi kimsenin eleştiremeyeceğine vurgu yaparak:

Eyü söyle ki sözüne uyalar

Eyü söze ne tanışık diyeler (P-1515)

Sözüyle iyi konuşmanın önemine ve etkilerine değinir. Sözün her zaman ikiyüzünün olduğunu bu yüzden de söz söylerken farklı manalara gelebileceğini akla getirerek söylemek gerektiğinden bahseder:

Sözün herkes görüp iki yüzini

Bişirüp söylemek gerek sözünü (P-1549)

Güvâhî, kendi sözlerinin çok beğenildiğini, mücevherden daha iyi, şekerden daha tatlı olduğunu eklemeyi ihmal etmez:

Ne sözlerdür bu ki güherden dahı yig

Mezâka dadı şekerden dahı yig (P-1628)

Güvâhî, gerektiğinde yalan da söylenebileceğini belirtir:

Dilersen görmeyesin haclet ü şerm

Yalan sözde dilini eyleme germ (P-1652)

Ancak yalan söylenirken sonunun çabuk anlaşılacağını da hatırdan çıkarmamak gerektiğine vurgu yapar:

Ki olur yalanın dibi yakıncak

Nice yakın ki görünür bakıncak (P-1653)

Güvâhî övgüde bulunurken de ölçülü hareket edilmesi, iyiyi yere geçirmemek gerektiğini vurgulayan beyitlere yer verir:

Ögüben yatlıyı göge uçurma

Eyüyü yirüben yire geçirme (P-1655)

Doğru sözlü olmanın son derece önemli bir erdem olduğunu ve doğru konuşmak gerektiğini öğütleyen Güvâhî, her türlü durum karşısında da doğru sözlü olmanın gerekli olduğunu ve doğru sözlülerin karşılaşacağı akıbetten korkmaması gerektiğini belirtir:

Üşenmez toğru sözlü ol kahırdan

Eger kim kovula tokuz şehirden (P-1660)

Aynı zamanda konuşmak kadar yeri geldiğinde susmanın da büyük faydalarının olduğuna değinen Güvâhî, susup kendisinin dinlenmesini ister:

Fevâyid çok durur olmakda hâmûş

Hazer kıl tizlikde tut bana gûş (P-1674)

Güvâhî, İleri Görüşlülük teması ve İletişimde Ustalık/ Akıllıca konuşmak alt teması etrafında altı hikâyeye yer verir. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında hikâyeye hazırlayıcı bölümler olarak aşağıdaki kısımlara yer verir:

Fasıl 16a: Anlatıcı bu bölümde dil acısının kolayca geçmeyeceğini, dilin başka dilin hâinden anlayıp anlamayacağını, gerçek adamlığın dilini ve elini tutarak

olacağını, diline sahip çıkmak gerektiği, dile sahip çıkılmazsa azgınlaşacağını, her çok konuşan kişinin herkes için farklı yüzlerinin bulunduğunu vurgular.

Selâmetü'l-insân fî hıfzı'l-lisân: “Kişinin selameti dilini tutmasındadır.” şeklindeki bir sözle bu bölüme başlayan Güvâhî, dil kazasından uzak durmak gerektiğini bu kazayı da ancak Allah’ın savuşturacağını belirtir.

Latîfe 16a: Anlatıcının aktardığına göre kartalı kendi tüyünden yapılmış bir ok ile vururlar. Kartal, kendini vuran okun kendi tüyü olduğunu görünce üzülür ve banabenden olmuş ne olmuşsa diye eyvah eder. Güvâhî’ye göre kendi düşen ağlamaz sözü gerçek değildir ve kendi düşen de ağlar. Ayrıca her sözün önünü arkasını kontrol etmek yani düşünerek söylemek gerekir.

El- Mevize 16a: Güvâhî’ye göre utanma, mahcup olma görmek istemezsen yalan söylememek gerekir. Her işin önünden arkasından iyi fikirli olmalıdır. Doğru sözlü olup ele meyletmemek gerekir. “Yoluban koyvirüpdür senden ön il” (P-1658) yani başkalarının sözüyle hareket etmemeli, doğru sözlü olmaktan vazgeçmemelidir. Doğru sözün kılıçtan daha keskin olduğunu belirten Güvâhî, gereksiz ve faydasız sözden de uzak durmak gerektiğini vurgular. Ayrıca hakkında zararlı olan sözleri de duymazdan gelmek gerektiğini belirten anlatıcı, kişinin aynı zamanda konuşurken faydalı mı zararlı mı konuştuğunu bilmesi gerektiğini belirtir.

El- Mevize 16b: Anlatıcıya göre yalan söyleyen insandan cömertlik beklenmez. Söz ancak söyleyenin yaşadığı zamanda anlaşılır. İyi söz mücevherdir, cimriye rızık için boyun eğmemek gerekir. Ayrıca suyun boğulmayacağını aktaran Güvâhî, nâmerdin köprüsünden dahi geçmemek gerektiğini öğütler. Güvâhî’ye göre, kimin rızkını yersen ona dua etmen gerekir, az veya çok vereni anmalıdır, öncelikle azın kıymetini bilmek gerekir, kanaat ederek az mal çok olabilir ayrıca kağnı arabası öküzün derdini bilmez yani hâlden de anlamak gerekir.

3.1.3.1.1 Hikâye P-16a

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve İletişimde Ustalık/ Akıllıca konuşmak alt tema bütünlüğü içerisinde 1502-1512. beyitleri arasında Osmanlı döneminde Ali Paşa’ya hâlini arz etmek için giden bir adamın hâlini hikâye eder.

Daha önce Veli Paşa'ya giden bir davacı istediği yanıtları alamadığı için Ali Paşa'ya da hâlini arz etmek için gider. Ali Paşa'ya karşı sözlerine başlamadan evvel aslında heybesinde, yüzündeki suretin yanında çok daha kötü bir suretin olduğunu ama o yersiz sözleri söylemenin doğru olmadığını vurgular. İyi söz söylemenin gerekliliği yanında boş ve gereksiz sözler kullanmanın da kötü bir davranış olduğunu belirtir.

Sosyal ögeler bakımından Güvâhî, Ali Paşa'nın dönemin şairlerini ve yetenekli isimlerini himaye eden bir devlet adamı olduğundan bahseder:

Alî Pâşâ'ya bir da'vîci bir gün

İderdi hâl ol zâr u mahzûn (P-1504)

Ali Paşa'nın yaşadığı devirde, Güvâhî'nin çağdaşı birçok ilim adamı ve şairi koruması altına aldığı bilinmektedir. Bu bağlamda Güvâhî, Ali Paşa'nın bu özelliğini bir anlatı ile ifade etmeye çalışır. Çok söz söylemenin gereksiz olduğunu sıklıkla vurgulayan anlatıcı boş ve gereksiz konuşmalara karşı çıkar:

Abes olur sözün çoğında revnak

Ki Kur'ân'da yaraşur çok söz ancak (P-1522)

İnsanların farklı durumlara uygun olarak takınacakları farklı yüz ifadelerinin olduğunu anlatmak isteyen anlatıcı olumsuz cevap karşısında takınacağı yüzün hazırda beklediğinden bahsetmektedir:

Didi Pâşâ sakın çoğ itme şirret

Ki vardur hegbede bir gizlû suret (P-1507)

Kişilerin olumsuz bazı durumlar karşısında tepkisiz kalmalarını onların dillerine sahip çıkmaları olarak okuyan anlatıcı, dilini tutan insanın dilsiz sanılmaması gerektiğine (P-1498) ve kişilerin durumlar karşısında hafif veya ağır konuşabileceklerine değinir (P-1509). Ek olarak dil kazalarından da sakınmak gerektiğine vurgu yapar (P-1527).

3.1.3.1.2 Hikâye P-16b

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve İletişimde Ustalık/ Akıllıca konuşmak alt tema bütünlüğü içerisinde 1533-1550. beyitleri arasında Osmanlı döneminde

padişahın gördüğü düşü sarayda ve Dergeh-i Şâh'ta iki tabirciye yorumlatmasını hikâye eder.

Bir padişah bir gece rüyasında bir düş görür. Rüyasını yorumlatmak için bir muabbir çağırır. Muabbir ona evlatlarının ve akrabalarının tez zamanda vefat edeceğini haber verir. Bunu işiten sultan büyük bir üzüntüye gark olur ve muabbire ceza verdirir. Bunu işiten ve akıllıca bir yorum getirmek niyetinde olan başka bir muabbir düşü yorumlamak ister. O muabbir de sultanın gördüğü rüyanın çok uğurlu olduğunu kendilerinin ömr-ü devletlerine işaret ettiğini tüm akrabalarından daha fazla yaşayacağını haber verir. Bunun üzerine padişah, bu yorumcuyu ihsanlara boğar.

Bilindiği üzere rüya, bir kimsenin uyku hâlinde zihninden geçen hayal dizisidir (Günay, 2011: 116). Söz konusu rüyaların yorumlanması ve bu rüyalar ile geleceği veya geçmişi tahmin etmek önemli bir ritüeldir. Dini ve sosyal açıdan rüya yorumlamanın toplum değerlerimiz açısından önemli bir yerinin olduğu da bilinmektedir. Özellikle halk edebiyatı açısından âşıkların sanatlarını ispat etmelerinde bile rüyanın son derece önemli bir yeri vardır (Günay, 2011: 127). Anlatıda da bu motif akıllıca söz söylemek teması üzerinden bir hikâye ile ele alınmıştır:

Görür bir pâdişâh düşde bu işi

Ki hep dökilür ağzındaki dişi (P-1533)

Rüya yorumlama ilmi, insanlık tarihi kadar eski bir uğraştır. İnsanlar geleceği tahmin etmek için zaman zaman rüya tabirlerinden yararlanmaya çalışmışlardır. Muabbirlerin düşleri yorumladıklarına değinen anlatıcı rüyanın tabirini ve anlamla ilgili hâlini bir bir açıkladıklarına vurgu yapar:

Çağırdur ırte oldukda muabbir

Beyân ider düş ahvâlini bir bir (P-1534)

Ancak yorumculardan birinin kötü haberler verirken diğerinin meseleyi olumlu ifadeler kullanarak yorumladığını ve böylelikle aynı manaya gelen sözler söyleseler bile farklı tepkiler aldıklarına değinir:

Niçün bir düş içün iki muabbir

Biri let yidi biri lût-ı vâfir (P-1547)

Bu sebeple söyleyişin çok kıymetli olduğuna ve manaların bu minvalde ustalıkla kullanılması gerektiğine değinir:

Çi ger bu ma'nîyidi ol deyişde

Velî vardur tefâvüt söyleyişde(P-1548)

Anlatıcı sultanı ay katında oturuyor göstererek onların sahip oldukları yücelik hâlini ifade etmek ister (Ögel: 571):

İşidüp iledürler şeh katına

Sanasın müşterîyi meh katına (P-1541)

Verilen ana mesajda ise sözü düşünerek söylemek gerektiği vurgulanır (P-1549). Ayrıca aynı anlama gelse de farklı şekillerde ifade etmek mümkündür. Bu yüzden işe yarayacak şekli tercih etmek gerekir (P-1532).

3.1.3.1.3 Hikâye P-16c

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve İletişimde Ustalık/ Akıllıca konuşmak alt tema bütünlüğü içerisinde 1551-1562. beyitleri arasında Osmanlı döneminde doğancı ve şah arasında geçen tavşancılın telefî konusunu hikâye eder.

Bir doğancı av sırasında şahın doğanını bir tavşancıyla dövüşmesi için salar. Ancak tavşancıl beklenmedik bir şekilde doğanı perişan eder. Bunu gören doğancı hayret eder ve doğanı saldığı için pişman olur. Aynı zamanda durumu şaha nasıl anlatacağını ve şahın ne tepki vereceğini düşünmeye başlar. Şahın huzuruna varınca şaha bugün doğanın bir tavşancıla sataşmak için çırpındığını anlatır. Şah da keşke salsaydın der. Doğancı da ben de aynı fikirle saldım der ama doğan perişan oldu der. Şah aynı fikirde oldukları için sinirlenmeye sebep bulamaz:

Meger kim bir toğancı bir toğanı

Salar tavşancıla tavşancıl anı (P-1551)

Anlatıcı bir şahin ile bir doğan arasındaki mücadele sonunda doğanın telef olduğunu aktarır. Burada ilk hikâyede görülen alegorik anlatıma benzer bir anlatıya yer verilmiştir. Ancak bu hikâyede de ulu, hükümdar formunu temsil eden doğanın telef olması asi ile girişilen mücadelede yine ulu olanın kötü bir akıbet ile karşılaşması dikkat çekicidir. Ayrıca bu hikâyenin kişileri birinci anlatının kişileri ile de benzerdir:

Mekâna varıcak gördükde şâhın

Didi şâha sizün ol ulu şâhin (P-1556)

Bu anlatıda ilk hikâyedeki sultana asi olmamak temasından farklı olarak verilen ana mesaj sözü akıllıca kullanmak üzerinedir ve böylelikle insanın aklıyla beladan kurtulabileceği mesajı işlenir (P-1550) ve yaşanan olay kadar anlatımın da önemli olduğu vurgulanır (P-1548).

3.1.3.1.4 Hikâye P-16d

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve İletişimde Ustalık/ Akıllıca konuşmak alt tema bütünlüğü içerisinde 1563-1631. beyitleri arasında Osmanlı döneminde Kanuni Sultan Süleyman ile İbrahim Paşa arasında İstanbul’da geçen bir diyalogu hikâyeye eder. Kanunî Sultan Süleyman’ın Veziri İbrahim Paşa evliliği sebebiyle 20 gün süren dillere destan bir düğün tertip eder. Çeşit çeşit yiyeceklerin, zengin bir görsel şölenin olduğu muhteşem bir düğündür. Bir yıl sonra Kanunî Sultan Süleyman da 40 gün süren görkemli bir düğün tertip eder. Ancak Sultan Süleyman’ın düğünü yemek, görsellik, katılım ve görkem açısından İbrahim Paşa’nın düğününü gölgede bırakır. Bunun üzerine kıskançlık duygusunu yenemeyen İbrahim Paşa, Sultan Süleyman’ın huzurunda iki düğünü karşılaştırır ve Sultan Süleyman’ın düğününü bir husus dışında çok daha üstün bulur. Kendi düğünündeki üstünlüğü sağlayan şey ise davetliler arasında “Yedi İklimin Padişahı”nın bulunmasıdır. Kanuni Sultan Süleyman’ın İbrahim Paşa’nın düğününe özellikle katılmış olması çeşitli tarihi kaynaklarda bu nevi önem atfedilen bir durum olarak zikredilmektedir (Feridun, 2022: 107). Ayrıca İbrahim Paşa’nın düğününün gösterişli olması Kanuni Sultan Süleyman’ın bir isteği olduğu yine tarih kaynaklarında vurgulanmaktadır. Ancak Güvâhî, bu durumu farklı bir şekilde yorumlamıştır. Anlatıcıya göre İbrahim Paşa, düğün kıyası

yaparken sözü ustaca kullanır ve Sultan Süleyman bu karşılaştırmadan yani İbrahim Paşa'nın kullandığı sözlerden memnun olur.

Anlatıcı Sultan Süleyman'ı “muzaffer olan” (P-1570) ve yedi iklimin sultanı “pâdişâh-ı heft-kişver” (P-1570) olmak sıfatıyla övmektedir. Osmanlı Devleti'nin Kanuni Sultan Süleyman devrinde en geniş sınırlara ulaşmış olması, devletin en güçlü döneminde bulunması Güvâhî'yi bu övgüsünde haklı çıkarır.

Kabul olunan bir murat üzerine yemek tertip edilmesi Türk kültüründe sıkça karşılaşılan bir durumdur. Sultan Süleyman'ın da eşiyle evliliği murat edilen bir durum olarak sunulur ve mübarek düğün denilerek bu evliliğin “sûr-ı mübârek” (P-1575) yani hayırlı olduğuna veya olması gerektiğine dair inanç belirtilir.

Bilindiği üzere gelenek ve göreneklerimiz içerisinde büyük bir yer işgal eden ve önemli bulunan ritüellerimizden biri de düğünlerdir (Yakıcı, 1987: 33). Düğünlerde bazı eğlencelerin tertip edilmekte ve bu eğlencelerde çeşitli müzik aletleri çalınmaktadır. Eserde, “Çalındı sûrna tabl u nekâre” (P-1581) dizesinde düğünde kullanılan müzik aletlerini belirten ifadeler yer verilmiştir. Anlatıcının; davul, zurna gibi aletlerin kullanıldığından bahsetmesi öncelikle Türk müzik aletlerinin çeşitlerini yansıtmaktadır. Bilindiği üzere Türkler, tarih sahnesine çıktıkları ilk zamanlardan beri müziği hep kullanmış ve her daim müzikle iç içe olmuş bir millettir (Uğurlu, 2017: 1060). Bu bağlamda düğünde zurna, nekkare ve davulun bulunduğu özellikle belirtilmesi Türk kültüründe müziğin önemine dair bir hatırlatmadır.

Metinde zaman dilimi açısından geçen “Yigirmi gün katup leyli nehâra” (P-1581) ifadesi düğünün yirmi gün yirmi gece sürdüğüne delildir. Bu durum İbrahim Paşa ve Sultan Süleyman arasında bir farklılık oluşturur. İbrahim Paşa'nın düğünü yirmi gün sürerken sultanın düğünü kırk gün sürer. Bu durum kişiler arasındaki farkı ve ziyafetteki görkemi göstermek adına ifade edilir.

Yidi iklim halkı oldılar cem (P-1587) Sultan Süleyman'ın düğününde “Yedi iklim halkı” ifadesi ülkenin pek çok yerinde yaşayanlar anlamında kullanılan bir tabirdir. Davetlilerin düğüne bu kadar çok bölgeden veya ülkenin tamamından

geldikleri vurgulanmaya çalışılır. Aslında verilmek istenen mesaj düğünün görkemi, şatafatıdır.

Davette boru çalanların sesinden İsrâfil'in suru üflediği zannedilecek olması törenin ne kadar görkemli olduğunu anlatmak için kullanılmaktadır. Boruzenlerin bir çalgı grubu olarak sayılması müzik terimleri açısından kıymetli olsa da aynı zamanda seslerinin İsrâfil'in Sûr'uyla karşılaştırılması açısından ilginç bir kıyaslamadır. Güvâhî, burada mübalağa sanatını kullanarak düğünün büyüklüğünü ifade etmeye çalışır:

Kaçan kim borı-zenler ursa borı

San İsrâfil ururdı nefh-i sûrı (P-1590)

Mübârizler silâh oyunlarında

Süyûf u hem rimâh oyunlarında (P-1593)

Anlatıcı, askerî oyun ve tertipler açısından bir takım oyun türlerinden eğlence yöntemlerinden söz etmektedir. Bu anlamda dönemin gösteri oyunları hakkında bilgilere de yer verir.

Anlatıcı İslami literatür açısından önemli ifadelere yer vermeye çalışır. Bu bağlamda eğlencenin ulaştığı seviye içerisinde benzettiği öğelerle alakalı olarak kuvvetli benzetmelere yönelir. Bu bağlamda “sidre-i âlâya” (P-1601) benzetilmesi ve güzellikte “tubaya” (P-1601) benzetildiği görülür.

“Dahı fağfûrı çiniler adedsüz” (P-1606) Yine fağfur çinilerin, billûr ve zebercedlerin (P-1607) kullanıldığını belirterek o dönemin zenginlik alametlerinden söz eder. Mutfak folkloru açısından yemeklerin hazırlandığı tencerelerin görkemi ve yemeklerin sunulduğu tabakların kalitesi ev sahibinin büyüklüğü ve zenginliği konusunda bilgi verir. Anlatı zamanında Sultan Süleyman'ın mutfağında fağfuri çinilerin ve gümüş tepsilerin bulunması onun zenginliği ve konuklarına verdiği değer ile ölçülür. Tabakların ve kapların sayısı da aynı şekilde gösterişin ve zenginliğin birer ifadesidir. Kısacası anlatıcı, “Sinîler tebsiler sîmin ü zerrîn” (P-1605) eğlencenin ve ziyafetin gösterişini ifade etmek adına tepsilerin, sinilerin altın ve gümüş madenleriyle kaplı olduklarına özellikle vurgu yapar.

Düğünün Türkler için kutsal kabul edilen kırk gün sürdürülmesi ve kırk sayısını vurgulamasının temel mantığı düğünün şatafatı ve hâliyle sultanın ihtişamını belirtmektir:

Bu resme kırk gün oldu dün ü gün

Ola bu şevk u şâdî birle düğün (P-1610)

Anlatıcı ziyafete katılanların sayısının çokluğuyla da övünmek ister. Bu bağlamda cinlerin dahi bu ziyafete katıldıklarını vurgulayarak daha etkili bir anlatım sağlamaya çalışır. Sultan Süleyman'ın saadetli, eğlenceli bir düğün yaptığını ve bunun övünülecek bir görkemin ifadesi olduğu aktarılır:

Aceb mi ins ü cin sîr olsa yeksân

Saâdetlü çü sûr itdi Süleymân (P-1613)

Ayrıca insanların yiyip içerek cinlerin ise kokudan beslendiğine dair de bir göndermede bulunur. Burada “Kimi yiyüp içüp sürdi safâyı, Kimi aldı kohulardan gıdâyı” (P-1612) ifadesiyle yalnız insanların değil cinlerin de ziyafetten yararlandığına vurgu yapar.

İbrahim Paşa, anlatıya göre kendi makamından ve ululuğundan beklenilmeyecek bir hata ederek sultanın düğünü ile kendi düğününü kıyaslama yoluna gider:

Olupdur bî bedel sûr-ı hümayûn

Velî benden düğünü oldı efzûn (P-1619)

Burada anlatıya uygun olarak İbrahim Paşa'nın bu tavrı ile okurda bir endişe ve akıbeta dair bir merak oluşturulur. Ancak eserin temel mantığına uygun bir şekilde İbrahim Paşa, bu olumsuz gibi görülen ifadesinden sultanı öfkeliendirmek yerine akıllıca bir söz ederek zekice ve etkili bir söylem geliştirir. İbrahim Paşa, Sultan Süleyman'a “Benim düğünüm yedi iklimin padişahı geldi sizin düğününe kim geldi?” (P-1623) diyerek kıyasını zekâsıyla başarıya götürür.

Güvâhî, padişahın düğününü anlatırken daha çok yabancı sıfatlar seçer. Anlatımda İbrahim Paşa'nın düğününe nazaran daha süslü ve sanatlı cümle

yapıları kullanarak padişah düğünü ile paşa düğünü arasındaki farkı okura hissettirir.

Anlatıcının ana mesajı ise sözü doğru ve güzel bir biçimde kullanmak üzerinedir. Sözü doğru ve akıllıca kullanmak büyük bir hünerdir diyen Güvâhî, bazı sözler incilerden daha değerli ve yemeklerden daha lezzetlidir (P-1677) ifadesiyle bu güzel incileri, değerleri kullanmayı öğütler.

3.1.3.1.5 Hikâye P-16e

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve İletişimde Ustalık/ Akıllıca konuşmak alt tema bütünlüğü içerisinde 1632-1651. beyitleri arasında Osmanlı döneminde Kanuni Sultan Süleyman ile kadı arasında Edirne’de geçen bir diyalogu hikâye eder.

Devrin padişahı Kanuni Sultan Süleyman eski payitaht Edirne şehrini İbrahim Paşa ile ziyaret eder. Padişah yolda yürürken çamurlara bulanmış bir adam koşarak yanlarına gelir. Adama kim olduğunu sorduklarında kadı olduğunu söyler. Neden bu hâlde olduğunu sorduklarında layık olduğu durumun bu olduğunu belirtir. Meslek ücretini sorduklarında yirmilik (akçelik) kadı olduğunu söyler. Onlarda kadılıktan memnun olup olmadığını sorarlar. Memnun olmadığını hâliyle de gösterince isteğini sual ederler. O da aylığı kırk akçe olan bir yere tayin edilmeyi ister. Sultan ise aradaki farkın çok olduğunu, bir anda bu kadar seviye atlayamayacağını söyler. Kadı ise akıllıca bir yanıt verir ve sultan isteğini yerine getirip istediği yere tayin eder.

Güvâhî, sıklıkla eserinde değindiği gibi burada da enflasyon ve maaşlar üzerinde durur. Anlatıda kadının aldığı maaşı yeterli bulmayarak padişahı başka bir yerin kadılığını talep etmesi ve bu talep sırasında sözü doğru kullanarak padişahı ikna etmesi ele alınır. Bu ikna sırasında “Didi yigirmilikdi kâdılığum, İğen yoğ idi illâ râzılığum” (P-1642) ifadeleriyle aldığı maaşı yetersiz bulduğunu açıkça aktarır. Ancak istediği yere tayin olması hâlinde ise 40 akçe alarak zengin olacağını belirtir (P-1646). Kadıların maaşı meselesi tarihi kayıtlar açısından da önemli bir noktadır. Osmanlı tarihinde kadıların aldıkları maaşların sıkı bir şekilde kaydedildiği defterler mevcuttur (Beyazıt, 2018: 27). Kadıların enflasyon karşısında aldıkları ücretten memnun olmadıkları zaman zaman tarihi kayıtlarda

görülmektedir. Bu anlatıda da görüldüğü üzere bazı devlet görevlileri sözün gücünü kullanarak daha paralı görevlere tayin olunmalarını sağlayabilmektedirler.

Örneğin, “İrür lâ-büd murâda kadre iren

Kalur mı zulmet içre bedre iren” (P-1649) beytinde anlatıcı; aya erenin zulmet ve kötülük içinde kalmayacağını ifade eden kadının, Sultanı aya benzeterek söz oyunu yaptığını böylelikle bu durumda elde etmek istediğini aldığını vurgular. Nihayetle sultanın “Hemân ol mansıb için itdi fermân” (P-1650) ifadesiyle ferman vererek ona istediği yerin kadılığını verdiğini söyler.

Anlatıcının vermek istediği ana mesaj olarak “Olur ma’kûl sözde çok fevâyid, Zarardur hep abes sözde zevâyid” (P-1651) ifadesiyle makul sözde çok faydalar olduğunu vurgular.

3.1.3.1.6 Hikâye P-16f

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve İletişimde Ustalık/ Akıllıca konuşmak alt teması bütünlüğü içerisinde 1675-1699. beyitler arasında gölde yaşayan iki kaz ve bir kurbağa arasında geçen anlatıyı hikâye eder.

Anlatıya göre küçük bir gölde bir çift kaz yaşar. Kazlar gölde bulundukları sürede bir kurbağa ile arkadaşlık ederler. Gölün kurumaya yüz tuttuğu bir zamanda kazlar, dostları kurbağaya vefasızlık edip başka bir memlekete göçmeye karar verirler. Kurbağa bu ayrılık fikrini beğenmeyerek kendisinin helak olacağını ve kazlar ile aralarında tuz ekmek dostluğu olduğunu ifade ederek itiraz eder. Gideceklerse bile hiç değilse onu da yanlarında götürmelerini teklif eder. Kazlar kurbağanın ısrarlarına dayanamayarak teklifini kabul ederler ve nihayetle bir sopanın iki ucundan kazlar, ortasından da kurbağa ağzıyla tutarak yola çıkarlar. Ancak bir grup insanın üzerinden uçarken halkın şaşkın bakışları ve değişik sözleri kurbağanın hoşuna gitmez. Aşağıdaki insanlara cevap verme niyetiyle ağzını açtığında sopayı bırakarak kurbağa yere doğru düşer.

Güvâhî, anlatısının birçok yerinde İslami ifadelere yer verir ancak zaman zaman özellikle şeytanı bir kişi olarak ele alıp onu sembolik bir düşman hâline getirir. Burada da “Kör idüp karşı şeytânı basasın” (P-1670) ifadesiyle şeytanı şahıs olarak kişileştirir ve onu kötü bir timsal olarak belirtir.

Didi bunca zâman yidük tuz etmek

Revâ mı beni koyup bunda gitmek (P-1683) beytinde anlatıcı çeşitli örf ve âdetlerin önemli bir parçası olan tuz ve ekmekten beraberce söz etmektedir. Tuz “ekmek dostluğu” olarak günümüzde de kullanılan bu kalıp söz; tuzun çok değerli olduğu, para olarak kullanıldığı zamanlardan kalma bir ifadedir. Aralarında çok samimi ve kadim bir dostluğun bulunduğunu vurgulamak maksadıyla seçilmiş bir söylemdir.

İki kazın ağzındaki çomağa asılı olarak uçan kurbağanın aşağıdan ona gülenlere alınganlık göstermesi ve “İşidüben bağa incindi katı” (P-1695) ifadesinde gösterildiği gibi sert bir şekilde incinmiş olması anlatıcıya göre hayvanların da duyguları olduğunu ve bu insani duyguların etkisi sebebiyle kurbağanın hayatını kaybettiğine dikkat çeker. Anlatıcı duygularla hareket etmenin ve akli kullanmamanın cezasını kişinin canıyla ödeyeceğini vurgular. Kurbağanın “Diledi söge diye böyle sözler/ Ki göreyin çıka sizdeki gözler” (P-1696) ifadeleriyle beddua ederek yere düşmeye devam ettiğini ve nihayetinde telef olduğunu aktarır. Burada kurbağanın onunla dalga geçen ve onu gülünç gören halka karşı yaptığı beddua dikkat çekicidir.

Bilindiği üzere kurbağalar sürekli göllerde öten ve gürültücü hayvanlardır. Güvâhî, kurbağayı anlatısının kahramanı seçerek onun tabii özelliklerinden de yararlanmış olur. Yaradılışı itibarıyla kendi lisanınca çok konuşan bir hayvanın çenesini tutamayarak ölüme gitmiş olması “Dilin dek tutmayanun hâli budur” (P-1699) ana fikrini son tahlilde destekler.

3.1.3.2 Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık

Güvâhî’nin eserlerinde değiştiği temalardan biri de İleri Görüşlülük ana teması altında değerlendirilen Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt temasıdır. Mantıklı olmak, mantığa uygun, akla uygun, mantıksal olma durumudur (Tdk Türkçe Sözlük, 2005: 1343). Anlatıcı her işte akıllıca hareket etmenin gerektiğine, ele geçen fırsatları doğru biçimde değerlendirmenin önemine değinir. Gerekli akli yeterliliğe sahip olamayanların kandırılarak gülünç duruma düştüklerine ve zarara uğradıklarına vurgu yapar.

Anlatıcı, Türkçe atasözü ve deyimlerin yanı sıra anlatı temasını destekleyecek Arapça bir söze yer verir. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın anlamında “Ve lâtelkû bieydîkûm ilettehliketi” sözünü alıntılayarak akıllıca hareket etmenin önemine vurgu yapar.

Anlatıcı, İleri görüşlü olmak gerektiğine yapılan bir eylemin sonuçlarını hesap etmek gerektiğini öğütler:

Zarar itmesine var mı gümânun

Basıcak kuyruğın uyur yılanun (P-632)

Anlatıcı kimi beyitlerde eski düşmanın dost olamayacağına saflık göstermemek gerektiğine değinir:

Ne denlû gösterürse fi’l-i ahsen

İnanma döst olmaz eski düşmen (P-635)

Akıllı olmanın önemine değinen anlatıcı, saflık gösteren köpeğin tavşana sessizce yaklaşmak yerine gürültü çıkarmasının yanlışlığını ön plana çıkarır:

İrişür şerri fursat el virince

Ulur it aksağı tavşan görince (P-636)

Düşmanlara karşı daima tetikte olmak gerektiğini öğütleyen anlatıcı kurnazca hareket ederek düşmanın zor zamanını değerlendirmek gerektiğini belirtir:

İdersen intikâm-ı hasma niyyet

Anunla döst olup gözle fursat (P-637)

Kurnazlık göstererek düşmanlarını hile ile yenmeye, dost görünüp düşmanı yenmeye çalışmak Güvâhî için doğru bir davranıştır:

Ki aslanlar gelür âl ile sayda

Göcen düşdüğü yok güc ile kayda (P-638)

Savaşda er odur kim hîle bile

Ki olur erlik on tokuzı hîle (P-706)

Aynı zamanda düşmandan intikam almak için nasıl sabırla beklemek gerekiyorsa fırsat bulunduğunda geciktirmeksizin ileriye düşünerek intikam almanın da gerektiğine vurgu yapar:

Deminde virme lîkin hiç amânı

Ki senden alur ol fursatda cânı (P-673)

Anlatıcı gerektiği zaman da yersiz yere zarar görmekten kaçınmak gerektiğini öğütler:

Yiğ ölmekten mahalsüz yirde dirlik

Kaçup kurtulmak olur anda erlik (P-708)

Güvâhî, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt tema bütünlüğü içerisinde hilenin zor zamanlarda tercih edilecek güçlü bir enstrüman olduğu fikrini ele alan üç ayrı hikâyeyi sıralar. Hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında hikâyeye hazırlık bölümleri olarak aşağıdaki kısımlara yer verir:

Fasıl 5a: Bu bölümde anlatıcı, zihnindeki metin kurgusuna uygun olarak birçok atasözü ve deyme yer vermiştir. Özellikle bu bölümü oluşturan konu bütünlüğüne uygun olarak düşman edinmekten sakınmak gerektiği, düşmana dikkat etmek gerektiği, düşmanları sayıca az olsa dahi önemsemek gerektiği, eski düşmanın dost olamayacağı ve kurnazlığın şerden sakınmada işe yarayacağı ile alakalı öğütlere yer verir.

El- Mevize 5a: Bu bölümde anlatıcı, düşmana fırsat bulana kadar sabredilmesini, fırsat bulunca aman verilmemesini, ilk vurmanın avantajlı olduğu, işin sonundan korkmamak gerektiği, öç almanın önemi gibi konularda öğütlere yer verir.

Latife 5a: Bu bölümde anlatıcı, dünya hayatının geçici ve boş olduğu ancak bazılarının düşmanlarından intikam alarak anlam aradıklarını ama bunun da boş bir uğraş olduğunu öğütler.

Fasıl 5b: Bu bölümde anlatıcı, savaşa öfke ile girilmemesi gerektiği, ecelden kaçılmayacağı, düşmanı sayısından daha çok görmek gerektiği, düşmana karşı dikkatli olmak gerektiği, savaşta hile yapmanın marifet olduğu ve yeri geldiği vakit kaçmanın marifet sayılacağı ile ilgili öğütlere yer verilir.

Ve lâtülkû bieydfiküm ilettehliketi (Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.): Bu bölümle anlatıcı bir öncesinde yer verdiği düşman ve düşmanlık üzerine öğütlerini bir ayet ile destekleyerek yine aynı konu üzerine yer verdiği bir hikâyeye geçiş yapar (el-Bakara 2/195).

El- Mevize 5b: Anlatıcı bu bölümde verilen öğütleri dikkate alması gerektiği, düşmandan korkmamayı, korkunun sonucu değiştirmeyeceği, kişinin namının çok değerli olduğu ile ilgili öğüt niteliğindeki atasözlerine yer verir.

Fasıl 5c: Anlatıcı burada alışılmışın dışında bir Fasıl bölümü açarak önceki beyitlerde yer yer hikâye ettiği Rüstem-i Zâl ve Gece Yolcusu anlatısı ile ilişkili bir anlatım sunar. Gece yolculuk etmenin zorunlu olmadıkça kötü bir şey olduğunu aktarır.

Es-seferü kıt’atun mine’n-nâri: Arapça bir deyişe yer vererek yine kişinin ateş içinde rahat olamayacağını, Şah’ı Merdan’ın bir söz buyurduğunu yolculuğun ateşle eşdeğer olduğunu aktarır. Uzak yollara yalnız gitmemek ve iyi bir yoldaş bulmak gerektiğine değinir.

Sefer kıta durur nâr-ı sakardan

Tutardum kıta nâr-ı seferden (P-804)

Nâr-ı sakardan sefer ederdim, diyerek kendisinin Geyveli olduğunu da anımsatır ve yaşadığı coğrafyaya dair bir göndermede bulunur. Güvâhî, “Nâr-ı Sakar” diyerek Sakarya isminin cehennem vadilerinden birinin adına benzettiğini gösterir (İbn-i Battûta, 2000: 431).

Utlubu’r-refika sümme’t-tarîk: Anlatıcının Arapça “Önce yoldaş sonra yol.” deyişine yer vererek yolda uyulması gereken bazı tedbirleri öğütler. Güvâhî’ye göre yolculuk için ilk önce iyi bir yoldaş bulunması gerekir. Yolda çok oyalanmamak, herkesten canını korumaya çalışmak gerekir. “Önce can sonra cihan” atasözünü aktaran anlatıcı, yola silahsız çıkılmamasını, akşamüstü yola

çıkılmamasını, sabahın yağmurlu havasının geçici olduğu, yağmurlu günün iyi olduğu, geceyle yürümenin iyi olabileceği, ara ara dinlenip öyle ata binmek gerektiği, er garipse atın da garip olacağına değinir. Görünen köye kılavuz gerekmediği, yolda çok oyalanmamak gerektiği, insanın insana yol ile kavuşacağı, ayrılıktan ötürü çok üzülmemek gerektiğini ve zamanla insanların birbirlerine kavuşacağına değinir. Güvâhî, yoldan gelene “Şükür güldü yüzlerimiz, sizi varmış göreceğ gözlerimiz” denmesi gerektiği, ayrılığın her zaman kötü olmadığını ve can sağlam oldukça ayrılığın sona ereceğini öğütler.

3.1.3.2.1 Hikâye P-5a

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt tema bütünlüğü içerisinde 640-671. beyitler arasında oduncu ile aslan arasında geçmiş zamanda dağda meydana gelen bir fablâ hikâye eder. Bir oduncu dağ içerisinde odun keserken bir aslan ansızın karşısına çıkar. Oduncu korku ile büyük bir endişeye kapılır. Ve aslan onu yemek maksatlı geldiğini söyleyince oduncu bir tedbir düşünmeye başlar. Oduncu aslana, onu yerse doymayacağını ancak evde semiz bir koçunun olduğunu isterse onu getirebileceğini söyler. Aslan kabul eder ancak oduncu koçu getirmek için bir şartının olduğunu belirtir. Oduncu, aslana acelecilik etmesinden ve çekip gitmesinden korktuğu için onu bağlamak istediğini söyler. Aslan önceleri itiraz etse de bu tedbirli düşüncesini kabul eder. Oduncu, aslanın elini ayağını kalın bir urganla iki defa bağlar ve bağladıktan sonra baltası ile başına, beline vurarak onu helak eder.

Anlatıcı daima erdemli davranışlar göstermenin gerçek yaşamla uyuşmayacağını da farkındadır. Bu bağlamda bazen akli kullanarak kurnazca bir fikir ile türlü tehlikelerden korunmanın gerekli olduğuna inanır. Bu inanç ile müşküllerden kurtulurken hile yapmanın da gerekli olduğunu düşünür. Bu bağlamda “Çü yokdur kelb-i tâzî yılmak olmaz/ Gücile bin duruş göcen tutulmaz” (P-671) diyerek hileye meşru bir zemin kazandırmaya çalışır. Çünkü ona göre hile yapmak da belli bir kabiliyet ve zekâ isteyen bir eylemdir.

Güvâhî, her canlının kendi yaşam döngüsü içerisinde kendisine ait bir yaşam formu oluşturduğunu düşünür. Farklı anlatılarda da gösterdiği gibi bir köylü için becerikli bir köpeğin bir âlimden daha değerli, daha gerekli olduğunu ifadeden çekinmez. Bu bağlamda kendi yaşam formu içinde aslanın: “Pes anrandı

eşindi kuvvet ile/ Gümürdendi begâyet heybet ile” (P-645) ifadesi aslanın, kendi doğal yaşamında gözlemlenebilecek hâlini büyük bir beceriyle nakleder. Anlatıcı hile durumunda hileyi kullanan kişiyi zeki bir timsal olarak sunarken mutlaka hilede yenilen tarafı da yetersiz zekâsıyla ortaya çıkan bir tip olarak sunar. Aynı zamanda, hilenin muhatabını son derece açgözlü bir kimse olarak gösterir:

Velî sultânım itmezse bana güç

Buyurun evde vardur bir semüz koç (P-653)

Beni gelmez diyü koya gidersin

Bu kavî-i ittîfakı terk idesin (P-660)

Anlatıcı aslanı güçlü ama saf bir hayvan olarak gösterir. Anlatıya göre aslan oduncunun onu döverek helak etme planını anlamayacak derecede saf bir akla sahiptir ancak betimlemelerden anlaşıldığına göre son derece güçlü bir beden yapısına sahiptir. Güçlünün ahmak olması pek çok anlatıda karşılaşılan bir durumdur. Aynı zamanda bu karşıtlık övülmek istenen niteliğin ön plana çıkarılmasıyla alakalıdır. Güvâhî, aklı kullanmanın ve kurnazlığın faydasını beden kuvveti bakımından güçlü olan bir hayvanın yenilişi üzerinden etkili bir biçimde sunar.

Oduncu, aslan ile olan diyalogunda son derece akıllı ve tedbirli bir tutum takınır. Anlatıcı aslanı saf gösterirken oduncuyu son derece akıllı ve kurnaz olarak sunar. Oduncunun ipi iki kat kullanması ve aslanı ağaca sıkıca dolaması onun tedbirli bir tavır gösterdiği ancak güçlü olan ve gücüne güvenen aslanın ise tam bir tedbirsizlik hâlinde olduğu aktarılır:

İki kat bağlayup aslanı muhkem

Bir ağaca toladı oldı bî-gam (P-667)

Anlatıya göre oduncu aslana karşı son derece güçlü bir dil kullanır. Oduncu kendisini anlatırken:

Sünüğe sarılı etsüz deriyem

Semüzlükden halâvetden berîyem (P-651)

Beni yirsen ne lezzet alırsın

Ne hod karnun toyar aç kalırsın (P-652)

Aslana övgüler dizerken:

Bu dem yirsen beni fermân senündür

Ger âzâd idesin ihsân senündür (P-648)

İdüp aslana havf ile nigâhı

Didi iy cânavarlar pâdişahı (P-647)

Koçtan bahsederken son derece kibar ve iştaha hitap eden bir tarzla:

Velî sultânım itmezse bana güç

Buyurun evde vardur bir semüz koç (P-653)

Niçe müddet durur beslü turur ol

Degül durur yabanlarda yürür ol (P-654)

Anlatıcı anlatımında sıklıkla güçsüz olanı güçlü olana benzetme yoluna gider. Bu benzetmede aslan nitelikçe daha güçlü olan padişaha benzetilir. Bu durumda oduncuyu yemek için gelen aslan “cânavarlar pâdişahı” (P-647) ifadesiyle sanatsal bir benzetimle ortaya çıkar.

Anlatı içerisinde konu ile ilişkili olarak on bir atasözü, iki deyim yer almaktadır. Verilen ana mesaj:

Doğru eylemler ile güçlüklerin üstesinden gelinir (P-638)

Eline geçen fırsatı iyi değerlendir. (P-679)

Düşmanın ölümüne sevinme çünkü dünya fânidir. (P-688)

3.1.3.2.2 Hikâye P-5b

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt tema bütünlüğü içerisinde 711-745. beyitler arasında aslan ile tilkiler arasında geçmiş zamanda ısız bağlar sokağı mekânında meydana gelen bir olayı hikâye

eder. İki tilki ormanda yürürken büyük bir aslan ile karşılaşır. Aslanın heybetinde endişeye düşen tilkiler sadece kendilerinin değil kaplan ve parsın da bu vahşi padişahın işkencesinden kurtulamayacağını anlarlar ve bir çare düşünürler. Tilkiler korku içinde düşünürken ancak hile ile bu sıkıntıdan kurtulabileceklerini anlarlar. Aslana, iki kardeş tilki olduklarını ve babalarından miras yüz koyun kaldığını anlatırlar. Aslandan bu koyunları üleştirmesini rica ederler. Aslan da karnını doyurma ve ganimet alma duygusuyla teklifi memnuniyetle kabul eder. Tilkiler ise aslanı içinde bir delik olan duvarın yanına kadar getirirler ve delikten geçip sürüyü toplamayı teklif ederler. Aslan bu teklifi kabul eder ve tilkilerden biri sürüyü toplamak hilesiyle delikten karşıya geçer. Ancak geri dönmeyince diğer tilki de aslana, karşıya geçip yardım etmek istediğini söyler. Aslan bu teklifi de kabul eder ancak duvardan karşıya geçen tilkiler duvarın üzerine çıkıp sulh ettiklerini ve aslanın üleştirmesine ihtiyaç olmadığını şaka yollu söylerler. Aslan ise gülen tilkilerin karşısında bu hileye düşmenin verdiği çaresizlikle kükrer.

Anlatıcı hilenin yararlı olduğu fikrini ispat etmek için ormanların en güçlü figürü olan aslan ile iki tilkinin karşılaşmasını anlatır. Burada tilkilerin kendilerini anlatımı ile son derece zayıf varlıklar olarak aksettirir:

Didiler biz iki dilkülerüz hôr

Bu bir şîri kağandur mest ü mağrûr (P-714)

Aksine aslan ise son derece kuvvetli, güçlü, ormanların kağanı olarak sunulur. Aslanın gücünden dolayı son derece gururlu ve kibirli olduğu ve bu kibrin onu sarhoş ettiği aktarılır. Hatta tilkiler; kaplan veya pars olsalar dahi aslanı yenemeyeceklerini düşünür ve vurgularlar:

Hemîn şimdi buna hîle gerekdür

Yegin düşmana hîle yigrekdür (P-717)

Ancak anlatı kişileri bir hileye başvurarak aslanın zulmünden kurtulabileceklerini düşünürler. Bu bir çıkış formülü olarak ortaya konan ve bedence güçlü olanın karşısında zihin gücüyle ona galebe çalmak fikrini besler.

Özellikle anlatıya hazırlık için verilen Fasil kısmında yer alan mesajlardan çıkarılan sonuç aklın ve hilenin bir formül olduğu önermesidir:

Savaşda er odur kim hîle bile

Ki olur erlik on tokuzı hîle (P-706)

Dem olur dilkûlik ider iri kurt

Müdam olmaz yimek yumrugla yogurt (P-707)

Güvâhî'ye göre halk kültüründen hareketle bazı hayvanlar farklı nitelermelere sahiptir. Örneğin aslan; kasları ve heybetiyle son derece güçlü ancak ahmak bir hayvandır. Kurt ise zaman zaman gücüne güvenen ancak çok zor durumda kaldığında hileye başvuran bir hayvandır. Tilki, güçsüz ve zayıf bir varlık olmasına karşın aklıyla hareket eden son derece kurnaz ve hilebaz bir hayvandır.

Ana beyte dönecek olursak kurt bazen tilki gibi davranarak aklı ve kurnazlığıyla rakiplerini yenmeye çalışır. Bazen de aslan gibi beden kuvvetine güvenerek hareket eder. Nihayette Güvâhî'ye göre kurt hem aslan hem tilki gibi davranabilmektedir.

Güvâhî, gerçek yiğitliğin bazen kaçıp kurtulmak olduğuna vurgu yapar. Hileyi, kurnazlığı ve aklı övgüler:

Yig ölmekten mahâlsüz yirde dirlik

Kaçup kurtulmak olur anda erlik (P-708)

Bilindiği üzere halk ananesinde aslan ormanlar kralı olarak sembolleştirilmiş bir hayvandır. Bu hüviyeti sebebiyle sıklıkla padişah ve aslan arasında benzerlik ilişkisi kurulabilmektedir. Anlatıcı da bu benzetmeye dayalı ilişkiye vurgu yaparak Osmanlı halkının kralı padişah ile ormanların kralını güç açısından benzer tutar. Anlatı özelinde aralarında sembolik bir ilişki kurar:

Didiler pâdişâhum olun âgâh

Ki karındaşlaruz bir iki rûbâh (P-722)

Anlatıcı hikâye konusu seçiminde sıklıkla gündelik hayata dair mevzulara temas eder. Temayı okura aktarmada hikâye kurgusu olarak miras paylaşma meselesi üzerinde duran Güvâhî, aslanın tilkiler arasında miras meselesinden

kaynaklanan bir problemleri olduğunu düşünmesini ister. Aslan bu nevi bir sebebe inanarak açgözlülüğünün etkisiyle tilkilerin oyununa düşer:

Atamuz öldi kaldı yüz koyunu

Üleşmekde onarmaduk oyunu (P-723)

Güvâhî, anlatılarında yer yer etik değerler yerine çıkarıcı bir faydayı gözetmekten geri durmaz. Okura da bu tür bir mesaj vermeyi bir görev sayar. Özellikle seçtiği atasözleri ile amaca hizmet eden bir hilenin gerçek yaşamda insana fayda sağlayabileceğini vurgular. Aslında bu tarz bir düşünce Türk zihniyetinde de mevcuttur. Özellikle atasözlerimizde güçlü düşmana karşı kurnazca hareket ederek başarı sağlanacağı vurgulanır:

Gör imdi hilede çoğ assı vardur

Yegin hasma güce görmek hatardur (P-745)

Bu tür atasözlerine özellikle ana hikâyeye hazırlayıcı Fasil bölümünde sıklıkla rastlanır:

Savaşa girme yanılup öc ile

Sakın olmaz bahâdırlık gücile (P-690)

Tayanma geydügüne cevşen ü hûd

Ecel yiri açıkdur eylemez sûd (P-691)

Savaşda er odur kim hîle bile

Ki olur erlik on tokuzı hîle (P-706)

Dem olur dilkûlik ider iri kurt

Müdam olmaz yimek yumruğla yoğurt (P-707)

Anlatı bağlamında konuyla alakalı olarak on atasözü, dört deyim ve bir özlü söze yer verilir. Anlatıcının vermek istediği mesajları ifade etmek gerekirse öncelikle

tehlikeli durumlarda hileye başvurmak gerekeceği (P-710), yiğitliğin ise güç ile değil hile ve kurnazlıkla olduğu vurgulanır (P-745).

3.1.3.2.3 Hikâye P-5c

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Safılık alt tema bütünlüğü içerisinde 757-800. beyitler arasında geçmiş zamanda Rüstem'in ahır ve hisarında geceleyin meydana gelen bir olayı hikâye eder.

Rüstem-i Zâl bir gece sokakta yürür iken bir Gece Yolcusu'na rastlar. Gece Yolcusu kendisiyle arkadaşlık yapması hâlinde bir niyetinin olduğunu onun da nasipleneceğini anlatır. Kendisini tanımayan bu adamın teklifini dikkatle dinler. Gece Yolcusu ise niyetinin Rüstem-i Zâl'ın ahırındaki atları çalmak olduğunu aktarır. Tebdîl-i kıyâfet olan Zâl bunun korkulu bir iş olduğunu anlattıysa da işin aslını öğrenmek gayesiyle Gece Yolcusu'yla yolculuk etmeye karar verir. Ancak Gece Yolcusu'nu caydırmak için atların hisar içinde olduğunu ve Rüstem'in duyarsa akıbetlerinin kötü olacağını anlatır ancak Gece Yolcusu yolundan dönmez. Gece Yolcusu ve Zâl hisarın önüne gelirler. Gece Yolcusu kemendi ile yukarı çıkıp Rüstem'i de içeriye alır. Birlikte ahıra ulaşırlar. Ahırdan en güzel atları seçip hisara geri gelirler. Önce Zâl'ı aşağı indiren Gece Yolcusu atları yukarıdan tek tek ona atmayı teklif eder ve dener. Ancak Zâl hisardan atılan atı tutamaz at telef olur. Daha sonra tam tersi şekilde Zâl güçlükle yukarıdan atı atar ve Gece Yolcusu atları tek tek yakalar. İş bitince Gece Yolcusu birlikte kendi mekânına gitmeyi Zâl'a teklif eder. Ancak Zâl adamın kuvvetinden çok korkar ve şimdi bu hırsız durdurmazsa hem atlardan hem canından olma ihtimali olduğunu anlar. Büyük bir fevran ile kendisinin Rüstem-i Zâl olduğunu açıklayarak hırsızı korkutur ve kaçıtır. Rüstem hem can kaybı ihtimalinden hem atları yitirmekten kurtulur.

Anlatıcı, Güvâhî Ulaklara Karşı hikâyesinde olduğu gibi cüssece iri olduğunu düşündüğü adamı yine Anadolu coğrafyasında bulunmayan fil hayvanına benzetir (P-758).

Anlatıcı ihtiyar olmakla güçsüz olmak arasında bir bağ olduğunu düşünür “Cüvânsın çün degülsin dahı fertût” (P-780) diyerek açıkça anlatıda Rüstem'in ihtiyar olmadığını, güçlü olması gerektiğini belirtir. Ancak Rüstem atılan atı tutamaz ve at ölür ama uğrı/ hırsız yukarıdan atılan atı büyük bir maharet ile tutar:

Çıkuban Rüstem aşğa indi ol merd

Ne at kim atılurdi çekmedi derd (P-784)

Hatta Rüstem yukarıdan atı atmakta dahi zorlandığı ifade edilir. Bu durum Fars mitolojisinin önemli figürü Rüstem'in çok da güçlü olmadığını ancak adının/ namının çok güçlü olduğunu göstermek için vurgulanır:

Ancak Şeb-rev:

Kamu âsânlığıla tutdı bir pir

Birinde kuvveti olmadı tağyîr (P-785)

Didi şeb-rev sen in aşğa evvel

Ben atayın uzat sen yukaru el (P-779)

Anlatıcı, Gece Yolcusu'nun İran'ın efsanevi hükümdarından daha güçlü olduğunu göstermek için evvela Rüstem'i zor olan işi yapmaya koşar. Ancak Rüstem bu işi başaramayınca merak duygusunu da içinde barındıran bir yaklaşımla Gece Yolcusu, Rüstem'le yer değiştirirler. Gece Yolcusu, anlatıya göre hiç zorlanmadan surdan atılan atları tutarak gücünü gösterir. Burada anlatıcı tarafından İran mitolojisine ve tarihine dair bir bakış da zerk edilmiş olur. Bu durum çoğu anlatıcı tarafından kullanılan iyinin, güçlünün fark edilmesi için kötüyü, zayıfı kullanma yöntemi olarak gösterilebilir.

İran tarihinin gücü ile meşhur şahsiyeti Rüstem-i Zal, Şeb-rev'in gücünden korkar ve aklıyla bu kötü durumdan kurtulmaya çalışır:

Degüldür hod güc ile mâni mümkün

Ki benden zûr u kuvvetde bu yigin (P-791)

Burada Rüstem'in aklını kullanarak işin sonunda başına gelecek akıbete karşı bir tedbir almaya çalıştığı yani kurnazca davrandığı görülür. Bu tutum tabiatıyla metnin vermeye çalıştığı mesaj ve ana fikirle uyumludur:

Bu atları bu kişi ala gide

Yirinde kim bile bana da nide (P-790)

Ancak adamı korkutmak için: “Benem Rüstem ki oş irdüm göresin/ Elümden cânı kanda kurtarasın” (P-796) diyerek Rüstem aslında kendinden daha güçlü olduğunu bildiği hâlde gürültü ve kof bir korkutuculukla düşmanını alt ederek atlarını kurtarır:

Biraz anarurak yüridi Rüstem

Tolaşdı bir iki bîşe zaygam (P-794)

Anlatıcı kendi kişisel yorumunu ekleyerek er olan kişide adın gerekli olduğunu sadece adı anılsa bile hasmının ondan korkacağını vurgular. İnsanların nam ve isimleriyle var olduklarına değinir:

Gerekmiş pes er olan kişide ad

Ki hasmı havf ide oldukça ol yâd (P-800)

Anlatı bağlamında konuyla alakalı olarak üç atasözüne ve üç özlü söze yer verilir.

Divan edebiyatında şebrev olarak geçen hırsızlar genellikle geceleyin iş yapan, ay ışığını sevmeyen, gece rengi elbiseler giyen, sevgilinin güzelliği bahçesinin tehdidi olarak düşünülmüştür (Karaismailoğlu, 2021: 811).

Güvâhî, “Gerekmiş pes er olan kişide ad” (P-800) ifadesi ile güçlü olmaktan ziyade güçlü görünmek ve güçlü bir ada sahip olmak gerektiğini öğütler:

Cihânda adı olan işler işi

Adı olmasa değmez pula kişi (P-755) İnsanın adı, namıdır asıl önemli olan.

Ayrıca anlatıcı kötü insanlarla arkadaşlık etmemeyi öğütler: Muhannes yoldaş ile itme el bir (P-754).

3.1.3.2.4 Hikâye P-2e

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt tema bütünlüğü içerisinde 365-374. beyitler arasında bir akarsuyu geçmek isteyen akrep ile kurbağa arasındaki hikâyeyi anlatır. Akrep ve kurbağa arasında bir akarsu kenarında geçtiği belirtilen bu anlatıya göre; bir akrep akarsudan geçmek için bir kurbağadan yardım ister. Kurbağa akrebin ısrarı üzerine onu sırtına alır ve

suyun ortasına kadar geçirir. O sırada kurbağa bir “gıjıldı” sesi işitir. Akrep, kurbağaya bu sesin iğnesinden geldiğini ve bu iğnenin etkili bir zehre sahip olduğunu söyler. Ayrıca zehrin ancak kendi ölümüyle son bulacağını belirtir. Kurbağa da bunun üzerine akrep halka zarar vermesin diye suya batarak onu öldürür. Bir fabl örneği sayabileceğimiz anlatıya Batı klasikleri arasında kabul edilen Ezop masalları içinde de rastlanır (Yüksel, 2009: 165). Ancak Güvâhî’nin anlatımında söz konusu metin Batı varyantına göre ters yüz bir hâldedir. Zira Batı edebiyatında yer alan anlatıda akrep tabiatı gereği masum ve yardım sever kurbağayı zehirleyerek öldürürken Türk varyantında kurbağa insanlara zararı dokunmasın diye akrebi öldürür. Bu ana mesaj farklılığındaki merkezi değişiklik aslında kültür kodlarıyla ilişkilendirilebilecek temel bir bakıştır. Ezop’takinin aksine fitratı gereği öldürmek yerine insanlığı ve diğer canlıları korumak gibi evrensel bir amaç için akrebi öldüren bir kurbağa örneği vardır. Yine Ezop anlatısında iyiliğe karşı kötülük ile karşılık veren akrep yerine, sebepsiz veya daha kötü sayılabilecek bir eylemde bulunmamış ama bulunması muhtemel akrep cezasını bulmaktadır. Ezop masalları arasında geçen Güvâhî’nin bu anlatısının menşei konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir ancak son dönemde çıkan ve Güvâhî’nin bir masalı ile La Fontaine’in masalını karşılaştıran ve anlatının kaynağını tespit etmeye çalışan çalışmalarda da ifade edildiğine göre “Hikâye P-2e” anlatısı kuvvetle muhtemel Türk menşelidir (Eke, 2009: 1008).

Ek olarak kurbağaya sesin iğnesinden geldiğini ve bu çok kuvvetli zehrinin ancak kendisinin ölümüyle son bulacağını belirtmesi kurbağa için bir çözümde doğurmuştur. “Cibillîdür çıkınca cân bedenden, Gelür elbet dahı bu savt benden” (P-372) Zira kurbağa akrebin farkında olmadan verdiği yol ile akrebi öldürerek onun canlılara zararını engellemiştir.

Didi halka irişmesün ziyânı

Taluban suya gark eyledi anı (P-374)

İfadesinde anlatıcı kurbağanın akrebi öldürme sebebini açıklarken kullandığı “halka erişmesin ziyânı” söylemi önemlidir. Çünkü insanlara veya hayvanlara, nebatata gibi bir söylem yerine “halka” yani yaratılmış olanlara ifadesiyle tüm canlı varlığı veya cansız varlığı kastetmektedir. Burada akrebin kendi zehrini

övmemesi veya kendi isteği dışında bu zehre sahip olduğunu vurgulaması da dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

Anlatıcı: “Didi akreb bu âvâz iy bürâzer/ Benüm nîşümdedür dâyim mukarrer” (P-370), “Cibillîdür çıkınca cân bedenden/ Gelür elbet dahı bu savt benden” (P-372) Akrep kendi zehrinin istemese de fıtratından kaynaklı olduğunu vurgular ve Batılı anlatımların ziyadesinde son derece masum bir tutumda görülür. Tam aksi istikamette kurbağa da yüce bir amaca hizmet ediyor görünerek akrebin yaşamına son verir. Anlatıcı:

Sakın pes yaramaza uyma iy yâr

Yaramazun yüzinden Tanrı bîzâr (P-375) ifadesiyle birleştirildiğinde anlatıcı uluların yani kadıların ve devlet büyüklerinin zararlı davranışlarının ellerinde olmadan tabiatları gereği olduğunu belirtir. Hatta bir önceki bahiste nedimin kötü sonunu hazırlayan vezirin bu akıbet için nedimi uyardığı da görülür. Ancak nihayetle “Sakın imdi ululardan karındaş, Olarun emrine eğmek gerek baş” (P-350) diyerek onlardan korunmak gerektiği ancak sözlerine de uymak gerektiğini vurgular. Açıkçası anlatıcı açısından bir söylem karışıklığı dikkati çeker.

Nasîhat idicek dinle uluyı

Kalursın dinlemezisen uluyı (P-285)

Yolun üzre eger köpri ola ol

Basuban geçme uluyı budur yol (P-286)

Beyitlerinde uluların sözlerini dinlemek, onlara saygı göstermek gerektiğini aktarırken aşağıda yer alan beyitlerde:

Ulu ile keşür eksen yoğunı

Çıkar hissende düşersin uğunı (P-287)

Ulu hasm olsa âhır yıkar evler

Ulular arabayla tavşan avlar (P-291)

İfadeleriyle ululardan sakınmak gerektiğine, onların kimi fiillerinin anlamsız olabileceğine değinir ve bazen uluların eylemleriyle insanlara zarar da verebilecekleri vurgulanır.

Akrep ile kurbağa arasında konuşarak iletişim sağlıyor olmaları ve kurbanın sırtına binerek akarsudan geçmek isteyen akrebin ona yalvarması fabllarda görülebilecek bir durumdur (P-366 vd.) Ayrıca akrep ile kurbağanın arkadaşlık etmesi (P-369 vd.) anlatı temelinde önemli figürlerdendir. Güvâhî'nin söz konusu anlatısıyla vermek istediği asıl mesaj:

Aklı kullanarak hareket etmek gerektiğidir (P-354).

Anlatıda konuyla alakalı bir atasözü, yirmi bir deyim ve dokuz özlü söze yer verilir.

Fasıl 9a: Bu bölümde anlatıcı atasözü ve deyimlere dayalı bir bölüm oluşturmuştur. Burada deliye sır açılmayacağı, gizli haberlerin çocuklardan alınacağı veya delilerden alınacağını öğütler. Ayrıca Türk'e yüz verirse borçlu çıkılacağını, yüz versen beş daha isteyeceğini bildirir.

Latîfe 9a: Anlatıcı bu bölümde Türk kimliği üzerine olumsuz bir takım atasözü ve deyme yer vermiştir. Burada kastedilen Türk kimliği ise etnik bir kimlik olmaktan öte ağırlıklı olarak Anadolu'da yaşayan veya köylü insanlar için kullanılmıştır. Örneğin: Gelürise eger bir turpa bin Türk (P-986), Hakîkatdür bu söz Türk âdem olmaz (P-988), Bir olur Türk'e sözün ardı yüzü (P-988) sözlerine yer vermiştir.

3.1.3.2.5 Hikâye P-9a

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt tema bütünlüğü içerisinde 990-997. beyitleri arasında Denizlili bir Türk ile bir kadının karşılaşmasını ve sohbetini hikâye eder. Anlatıya göre bugünkü Denizli şehrinin gerçek adı Domuzlu imiş. Daha evvel Denizli'de kadılık yapmış ve görevinden uzaklaştırılmış bir adam oralı bir Türk'e domuz ve Türkleri latife yollu kastederek şehrin durumunu ve kavminin şimdiki hâlini sorar. Türk köylüsü ise “Ey sultanım şehrin durumu kötüdür. Sen oradayken tonuzluydu adı”, der. Güvâhî ise bu akıllıca söze karşılık Türk'ün bu sözü bilmeden ettiğini ve bu söz ile kadiya hürmetsizlik ettiğini vurgular. Özellikle “Degül yüzde bir âdem anda

yüzlü/ Sen andayken tonuzluydu tonuzlu” (P-995) ifadeleriyle Türk’ün aslında zekice bir söz ettiğini kabul etmekle birlikte anlaticı, içinde söz oyunu barındıran bu güzel kelimayı cahillik ile ilişkilendirerek Türk’ün kadıya saygısızlık ettiğini vurgular.

Güvâhî, yaşadığı çağın siyasi bakışının etkisiyle toplumsal yapının ana temelini meydana getiren Türk etnik unsuruna karşı olumsuz bir tavır gösterir: Bilüp dimedi bu süzi ol ahmak” (P-996)

Hakîkatdür bu söz Türk âdem olmaz (P-988)

İfadelerine anlatısında yer veren Güvâhî, Türkçe bir eser yazarak ve Türk folklor unsurlarını büyük bir gayretle derleyerek onların daha sonraki dönemlere taşınmasına vesile olur. Ancak zâhirî bir gerçek olarak Türk toplumuna karşı olumsuz bir bakış içerisinde görünür. Bilindiği üzere Türk adı bir millet adı olarak ilk kez Orta Asya tarihinin en mühim vesikalarından olan Çin yıllıklarında kaydedilmiştir. Söz konusu yıllıklarda Hunların T’u-chüeh adlı bir boyundan bahsedilir. Bu isim zaman içerisinde bir millet adı olarak kullanılmaya başlanır. Ayrıca Nuh Aleyhisselam’ın oğlu Yafes’in ve onun da oğlu Türk’ün yani Olcay Han’ın Türklerin atası olduğu birçok kaynakta geçmektedir. Ayrıca Orhun kitabeleri, Dîvânü Lügâtî’t-Türk gibi eserlerde Türk tarihi ile ilgili en eski kayıtlardır (Gömeç, 2018: 3). Güvâhî’nin içinde yaşadığı toplumun Türk kimliğine dayandığını fark etmemesi, itaatten bahsettiği devletin Türk devleti olduğunu bilmemesi düşünülemez.

Sahip olduğu entelektüel birikim sebebiyle İslam dinine son derece faydalı işler yapmış; Ebû Hayyân, El-Câhiz gibi birçok kimse tarafından övülen bir millet hakkında bilgisiz olması da beklenemez. Türkçe konuşan ve Türkçe konuşmanın önemini vurgulayan bir kimsenin mensubu bulunduğu millete düşmanlık gütmesi de mümkün değildir. Anlaticının Türk kimliğine karşı gösterdiği olumsuz tavır ancak çağının umumi akımına uymasıyla veya kendi toplumuna bir eleştiri olarak okunabilir. Ayrıca anlaticının, Millî hassasiyetleri, Türkçeye önem vermeleriyle bilinen Zâtî ve Necâtî gibi divan şairlerine göndermede bulunması yaşadığı çağda yeni yeni ortaya çıkan mahâllileşme/ millîlik yaklaşımını benimsediğini hissettirir. Güvâhî, Türk dilince eser vücuda getirmenin önemini hatırlatsa da içinde yaşadığı topluma bir eleştiri olarak veya sözü kullanmada hüner göstermek maksatlı yanlış

anlaşılmaya müsait bazı ifadeleri tercih etmiş olabilir. Ayrıca anlatıcının millî hassasiyetlerinin yanı sıra çağ insanının milliyetçi bakışının veya ırk söyleminin tam olarak oturmadığını da gösterir. Anlatıcı Türk ifadesiyle bir ırk veya milleti kastetmeyerek bir zümre veya Anadolu’da yaşayan biraz daha kırsal kesiminde kalan insanlar için Türk ifadesini kullanmış olabilir ancak kendisinin kimlikel olarak Türk olduğunun ise şüphesiz farkındadır.

Bilindiği üzere İbn-i Batûta Seyahatnâmesi’nde Denizli şehrinin domuzlu şeklinde yer aldığı kaydedilmiştir (İbn-i Batûta, 2000: 317). Güvâhî’nin de:

O şehre kim Denizlü’dür ana ad

Tonuzlu dirler ekser olıcak yâd (P-990)

İfadesinde ilgili kaydı bildiği veya söz konusu seyahatnâmeğe gönderme yaptığı değerlendirilebilir.

Anlatıda konu ile alakalı olarak dokuz atasözü ve üç deyme yer verilir. Anlatıcı mesaj bölümünde; Kadı o şehirdeyken ismi domuzlu oldu şimdi ise sadece sıfatı domuzlu’dur (P-995) der.

3.1.3.2.6 Hikâye P-9b

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt tema bütünlüğü içerisinde 998-1015. beyitleri arasında bir hocanın dağ köyüne misafir olmasını hikâye eder. Anlatıya göre bir ilim sahibi hoca yolculuğu sırasında bir dağ köyüne konaklamak niyetiyle uğrar. Köyde bulunan iki Türk, hocayı misafir etmek için evlerine davet ederler. Hoca ikisinin ısrarları arasında birinin teklifini kabul ederek misafir edileceği eve doğru yönelir. O sırada diğer Türk evinden ok ve yayını alıp hocayı kendi misafiri olması için ölümle tehdit eder. Hocanın kalbi büyük bir korkuyla dolar ancak konukluğunu kabul ettiği Türk ise gönlünü ferahlatmak için: “Hocam korkma, benim güzel bir fikrim var. O seni öldürsün ben de onun ala bir köpeği var ben de onu öldürürüm. O senin gibi on hoca eder. Kanın yerde kalmaz, kararından geri dönme”der.

Güvâhî, yaşadığı dönemde silah olarak ok ve yayın kullanıldığını belirtir:

Döner mağlûb olan derhâl evine

Alur ok yay irer anlara yine (P-1006)

Metinde görüldüğü gibi elbette köyde yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan bir insanlar için öncelikle kıymetli olan şeyler iş yaşamında kullandığı hayvanları veya materyalleri olacaktır:

Bir ala köpeği var bil anun sen

Deger çak sencileyin on telişmen (P-1012)

Burada da anlatıcı köylü bir Türk olarak ifade ettiği kişi için okumuş bir hoca ile dağda, bayırda koyunlarını koruyan bir köpeği kıyasladığı ve işine yardımcı olan köpeğin daha kıymetli olduğunu aktardığı görülür:

Anlatıcının kıyasına göre bir köpek on okumuş adama eşittir. Anlatıda konu ile alakalı olarak bir atasözüne yer verilir. Verilen ana mesaj bağlamında:

Türkün her söylediği mantıklı olmayabilir. (P-1015)

Türkler ilim sahiplerine, hocalara ve misafire çok hürmet ederler. (P-997)

3.1.3.2.7 Hikâye P-9c

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık alt tema bütünlüğü içerisinde 1016-1023. beyitleri arasında yemekler üzerine sohbet eden iki Türkün sohbetlerini hikâye eder. İki Türk bir vakit sohbet ederler. Bu sırada birbirine eğer zengin bir bey olsa en çok ne yemek istediğini et mi, tavuk mu yoksa çorba mı arzu ettiğini sorar. Diğeri derdinin ilacı en çok yemek istediği şeyin taze soğan ile bazlamaç olduğunu söyler. Bunun üzerine diğerk Türk'e aynı soruyla karşılık verir. O da cevaben yiyecek lezzetli başka ne kaldı ki şeklinde bir yanıt verir. Güvâhî ise anlatıcı olarak kendisini gösterir ve "Acayip bir topluluktur Türk milleti, iyi kötü nedir idrak edemezler. Ne bilir onların ağızları tad, ne söz bilir dillerinde edecek yad." (P-1023) diyerek söze karışır:

Acâyib taifedür kavm-i Etrâk

Eyü yatlu nedür itmezler idrâk (P-1022)

Anlatıcı sıklıkla Türklerin idrak etmeyen, tefekkür etmeyen bir millet olduğunu vurgular. Özellikle derin ve ince düşüncelere sahip olmadıkları kanaatini işler.

Temel olarak anlatıda verilen ana mesaj bağlamında Türkler kıt bilgiye sahip ve az donanımlı insanlardır (!) iyiyi ve kötüyü tam olarak idrak edemezler (P-1022). Ayrıca Türklerin her söylediği söz de mantıklı olmayabilir (P-1015). Özellikle bu bağlamda milleti tahkir edecek sözlere Güvâhî yer verir. Bu sözlerin kullanımını sırasında metindeki kişilere bu fikirlerini söyletmek yerine kendisi metne dâhil olarak Türklerle ilgili düşüncelerini aktarır. Ayrıca Türklerin dil olarak da değersiz bir topluluk olduklarını belirtir. “Ne bilür anlarun ağızları tad, Ne söz var dillerinde idecek yâd” (P-1023) ifadeleriyle onların dillerinin son derece yavan olduğunu vurgular.

3.1.3.3 Tedbirli Olma

Tedbirli olmak Güvâhî’de görülen temalardan birisidir. Tedbirli olmak, önceden hazırlıklı davranan, önlemini zamanında alan, “müdebbir” anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 2005: 1930). Anlatıcı iki hikâyesinde İleri Görüşlülük ana teması altında “Tedbirli Olma” alt teması bağlamında tedbirli olmanın önemini gösteren anlatılara yer verir.

Gelecekte yaşanabilecek olumsuz durumlara karşı elden geldiğince hazırlık yapılması ve tedbirli olunması bağlamında Güvâhî:

Hiç anmazsın çü bu düzen bozıla

Kalursın yirde beş arşun bez ile (İ-170)

Sözleriyle yarının neler getireceğinin bilinmediğine dikkat çeker. Anlatıcı sadece dünya açısından değil ahiret açısından da hazırlıklı ve tedbirli olmanın gerekli olduğuna vurgu yapar:

Acebdür hâlimüz yok bizde kaygu

Var iken önümüzde dürlü korhu (İ-177)

Sözleriyle insanın ahiret bağlamında karşısında bulunan bilinmezliğe karşın ibadet ve çokça yakarış, af dilekleri içinde bulunması gerektiğini öğütler.

Yazın ardından kışın geldiğini, bolluk dönemlerinin ve iyi günlerin ardından zorlukların geldiğine değinen anlatıcı karıncayı misal göstererek:

Çü gâfil olmadı ekdi vü biçdi

Harâretten ne korhu kevser içdi (P-214)

Sözleriyle onun davranışından öğüt alınması gerektiğini vurgular. Her insanın ileri görüşlü olarak tedbirli davranması gerektiğini ve her durumda sonunu fikir ederek ancak doğru kararlar alabileceğine aksi davranışların ahmaklık (P-906) olduğuna vurgu yapar:

Sonın fikr itmeyenler işi başarmaz

Düriş cehd it emek gözünü (P-900)

Güvâhî, İleri Görüşlülük teması ve Tedbirli Olmak alt tema bütünlüğü etrafında yarını düşünmenin önemini vurgulayan iki hikâyeye yer verir. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümlere yer verir:

El- Meviza 23a: Güvâhî bu bölümde okuyucuya doğrudan seslenerek nasihatın gerçek mülk olduğu ve saklanması gerektiğine, “altının varsa ye yedir kardeş” diyerek yenmeyen altının taştan farksız olduğunu vurgular. Düzenin bir gün ansızın bozulacağını ve beş arşın bez ile yerde kalınacağını şairane bir üslupla belirten anlatıcı, insan için ilk menzilin kabir olduğunu vurgulayarak daha ötedeki menzillerde ise bin bir afetin, sıkıntının olduğuna dikkati çeker. Güvâhî, insanın acayip bir varlık olduğuna, önünde bunca sıkıntı var iken hiç korkmadığına şaşırarak “meğer yüreğimiz taştır ya çelik” (İ-178)’tir diyerek insanın içinde bulunduğu tuhaflığa bir kez daha işaret eder.

El- Mevize 23b: “Gel ey gafil” sözüyle okuyucuya seslenen Güvâhî, verilen nasihat ve vaazların bütün insanların hâlini temsil eden anlatımlar olduğuna ve bu nasihatlerin ise Güvâhî tarafından kıssalar/ hikâyelerle şerh edildiğini belirtir.

Beşâret 23a: Anlatıcı daha önce karşılaşılmayan “Beşâret” adını verdiği bu bölümde Allah’ın cömertlik ve lütfunu överek gamlı gönülleri mutlu edeceğinden söz eder. Okuduğu bir kitapta karşılaştığı bir müjdeden söz eden Güvâhî; Hz. Muhammed’den rivayet olunan bir hadise değinir. Allah’ın, kıyamet günü sıkıntı ve korkulu hâlde olanların hiç hesap kitaplarını önlerine getirmeden onların günahlarını cömertlikle bağışlayacağını söyler. Yaratıcının; “Siz itdinüz şenâatle

zünûbı/ Ben açmadum utandum ol uyûbı” (İ-231) diyerek tüm insanları bağışlayacağından umut ettiğini ve hadise güvendiğini vurgular.

Beşâret-i Diğer 23a: Bu bölümde de anlatıcı yukarıdaki anlatıma benzer bir şekilde bir kitabın içerisinde gördüğü kıyamet gününe dair bir başka sevinç haberini nakleder. Güvâhî’nin aktardığına göre mahşer gününde nebilerin reisi Hz. Muhammed, Allah’a yönelerek; “Ayıbı ümmetimin ortaya çıkmaya, onlara kimse sırdaş bulunmaya” (İ-239) diyeceğini ve kendisine hitap eren Hakk’ın ise:

Hitâb ire cenâb-ı Hak’dan ol dem

Ki anlar çün Habîb’üm çekme sen gam (İ-241)

Degülem ben bil ol esrâr kâşif

Dilerem olmayasın sen de vâkıf (İ-242) sözleriyle yanıt vereceğini aktarır. Güvâhî, Allah’ın sözlerinin akabinde yine kullarının tüm günahlarını bağışlayacağına dair ümidini vurgular ve rahmeti çok padişahdan başka sığınılacak yer olmadığını belirtir.

Beşâret-i Sâlis 23a: Güvâhî, bu bölümde diğer “Beşâret” bölümlerinde olduğu gibi yine ahirete dair umut verici saydığı birtakım delillere başvurur ve izah eder. Kendisini rahmete muhtaç bir köle olarak takdim eden anlatıcı, Hz. Muhammed’in Miraç hadisesinden söz eder. O gece seçilmiş kişi olan Peygamber’in yüce ve parlatılmış arşta bir kilitli kemer gördüğünü belirtir. Peygamber’in Cebrail’e bu kilitli kemerin ne olduğunu sorduğunu aktarır. Cebrail’in ise bu kilitli kemerin anahtarının tam yapılan salâvat olduğunu söylediğini ve Peygamber’in salâvat vererek kilidi açtığını belirtir. Kemerden içeri giren Peygamber’in, orada uçsuz bucaksız bir deniz gördüğünü ve denizin ortasında bir yüce ağacın bulunduğunu anlatır. Ağacın üzerinde de bir kuş olduğunu, kuşun ağzında zerre kadar toprak bulunduğunu aktarır. Peygamber’in bu manzara karşısında şaşkınlık yaşadığını ve Hak tarafından bir hitap ulaştığını belirtir. Hitapta “Ki bil ol bahr-i azam yâ Muhammed, Ana yok rahmetüm deryâsıdur had” (İ-263), Ol ağaç kim var ortasında âlî, Bilesin ol durur dünyâ misâli” (İ-264), “Müşâbihdür hem ol kuş cinne inse, Ne kim dünyâda var her cânlu cinse” (İ-265), “Kuş ağzındağı ol bir zerre toprak, Zünûbıdur kamusunun muhakkak” (İ-266), Bu deryâ vü o hâke pes nazar kıl, Zünûb u rahmetün

mikdârını bil (İ-267), sözlerini Güvâhî ifade eder. Bu anlatıyı şerh eden Güvâhî, günahlar zerre kadar olacak, Allah'ın rahmeti ise uçsuz bucaksız denizler kadar olacak (İ-268) der. Anlatıcı kulda korku ve dehşetin olması gerektiğini öğütlerken aynı zamanda sultanın cömertlik ve merhametini dikkate alması gerektiğini vurgular.

Tenbîh-i Hakîkî 23a: Bu bölümde okuyucuya akıllı haberler vermek istediğini belirten Güvâhî, bu haberler ile vesvesenin sona ereceğini gerçek mücevher olan kalplerinde arınacağını belirtir. Allah'ı şüphesiz kulluk edilmeye layık olan olarak öven anlatıcı, dünyanın yaratılma sürecini ve aşamalarını aktarır. İnsanın yaratılışına da değinen Güvâhî, Allah'ın insanı yaratma sürecinden bahsederek ayrıca insana Yaratıcının verdiği makam, ilim, sanat, zanaat ve saygıya da vurgu yapar. Âlemi midyeye insanı da inciye benzeten anlatıcı, insanın diğer canlılarla arasında olan irfan, zekâ, hürmet, eğitim çizgisine dikkat çeker. Adalet ile zorlukların kolaylaşacağına, Allah'ın kullarını bağışlayacağına, haydutların ve münafıkların cezalandırılacağına, sâlih mümin olanların güllerle bezeneceğine, Allah'tan ümit kesenlerin kâfir olacaklarını belirtir ve yüce Süphan'dan asla ümit kesmemek gerektiğini öğütler.

Münâcât 23a: Anlatıcı burada Allah'a doğrudan seslenerek kulların çok hatasının olduğunu ancak Huda'nın cömertlik göstereceğini aksi hâlde insanların sığınacak hiçbir kapılarının olmadığını öncelikle vurgular. Güvâhî, Yaratıcıdan başka sultanın olmadığını, insanların kararmış yüzlerini ancak onun ağartacağını, Allah'tan başka şefaatinin bulunmayacağını ekler. Günahların güneşin karşısında zerre, denizin yanında âdeta bir damla kadar olduğunu kötü fiillerden tek umudun Allah'ın rahmetinde olduğunu aksi takdirde mahvolunacağını belirtir. Anlatıcı tekrar Allah'a olan hitabını netleştirerek “Ey bağışlayan Sultan” hitabında bulunur. İsyan denizine batmışım yardım et, öfke selini lütfunla kes, sığınanları kurtar, bu *İbretnâme* ulaşıp da Güvâhî'ye dua kılanlara da rahmet et diyerek eserini sonlandırır.

3.1.3.3.1 Hikâye İ-23a

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Tedbirli Olmak alt tema bütünlüğü içerisinde *İbretnâme*'nin 153-166. beyitleri arasında yer alan dünya hayatının geçiciliğine kanmamak gerektiği ve akıbeti düşünüp tedbir almak gerektiği ile

ilgili bir sultanlıkta geçen ilginç bir anlatıyı hikâye eder. Anlatıya göre içinde her milletten insanların yaşadığı muazzam bir şehir vardır. Şehrin önünde bir deniz, denizin ötesinde ise dağlar ve kaplan, aslan, kurt, ejder gibi yırtıcı hayvanlar vardır. O şehrin halkı üç yıllığına bir kişiyi padişah seçer ve o kişi ne derse şartsız isteği yerine getirilir. Ancak üç yıl sultanlıktan sonra o kişi eli ayağı bağlı ve çıplak bir şekilde denizin ilerisindeki dağa atılır. Orada ise yırtıcı hayvanlar onu telef ederler. Başa geçen hükümdarlar üç yıl boyunca o adaya atılacakları günü hiç düşünmezler ancak o gün geldiğinde canlarının derdine düşerler. O gafletle geçen günlerden sonra kötü sona çare bulamazlar. Ancak akıllı bir adam yine o 3 yıl şartına bağlı olarak hükümdar olur. Yalnız o diğerleri gibi davranmayarak üç yıl boyunca denizin ötesine bir kale inşa eder. Kalenin içerisine çeşit çeşit saraylar yaptırır, güçlü silahlar edinir ve birçok hizmetçiler, cariyeler yerleştirir. Vade zamanı eriştiğinde onu da halkı eli ayağı bağlı olarak o ıssız adaya helak olması için bırakır. Ancak sultanın kendi kulları, hazırlık yaptıkları üzere derhâl onu kurtarırlar ve yaptıkları cennet gibi saraya götürüp yerleştirirler. Sultan tekrar güzel günlere kavuşarak yemeler, içmeler, zevk ve safalara ulaşırlar.

Anlatıcı İslami terminolojiyi kullanarak cennette olduğuna inanılan Kevser havuzundan bahseder:

Çü gâfil olmadı ekdi vü biçdi

Harâretten ne korhu kevser içdi (İ-214)

Cennette birçok hurinin bulunduğu ve onların cennetlik insanların hizmetinde bulunarak onları mutlu kılacağına değinir:

Civârı kim var idi anda çok hûr

Olurlar hizmetinde şâd u mesrûr (İ-212)

Güvâhî, temelde insanların başlarına gelecek kötü durumlar karşısında tedbir alması gerektiğini ve hazırlıksız yakalanmamaları gerektiğini vurgular. Eğer tedbir alınırsa olumsuz bir sonun olumluya evrilebileceğine dikkat çeker:

Çü gâfil olmadı ekdi vü biçdi

Harâretten ne korhu kevser içdi (İ-214)

Burada alegorik bir anlatım vardır. Anlatılmak istenen akıllı sultanın hayatı değil temelde insanın ahirete hazırlık yapmasıdır. Anlatıcıya göre insan ahirete hazırlık yaparak geleceğini garanti altına almış olur.

3.1.3.3.2 Hikâye P-6b

Anlatıcı, İleri Görüşlülük teması ve Tedbirli Olmak alt tema bütünlüğü içerisinde 910-923. beyitleri arasında cırlayık kuşu ile karınca arasında kış mevsiminde geçen bir fabla yer vererek olayları hikâye eder.

Kışın aç kalan cırlayık kuşunun hâlini gören karınca, cırlayık kuşunu yazın ağaçlar tepesinde vakit geçirmekle itham eder. Şimdi de aç kalmayı hak ettiğini vurgular ayrıca anlatıcı komşu hakkının çok önemli olduğunu belirtir:

Sakın konşı hakkından olma gâfil

Ki konşı hakkı Tanrı hakkıdır bil (P-919)

Güvâhî'nin ilgili beyitlerde komşunun komşu üzerinde haklarının olduğuna, yazı çalışmadan geçiren cırlayık kuşuna dahi karıncanın yardımda bulunması gerektiğine vurgu yapılır.

Hızır Aleyhisselam Türk inanç dünyası için oldukça kült bir isimdir. Hızır kelimesi sözcük olarak Arapça kökenli bir kelimedir ve yeşerme anlamındaki “hadra” kelimesinden gelerek zamanla dilimizde Hızır veya Hıdır biçimine dönüşmüştür (Çetin, 2017: 110). Özellikle Türk kültüründe darda kalana yardım etmesi, insanların kimi ihtiyaçlarını gidermesi ve kimi bölgelerde baharı başlatan kişi olarak isimleştirilmiştir (Uğurlu, 2017: 34). Özellikle Hıdırellez günleri ve ritüellerinde her yıl çeşitli uygulamalarla kutlanır. Ayrıca Hızır ile Hz. Musa'nın karşılaşması meselesi de İslami kaynaklı bir anlatıdır:

O kim dürüşmeye kesbinde her yıl

Hemîşe Hızır atı gibi yudar yıl (P-902)

Ek olarak kimi zaman ve bölgede Hızır'ın eve uğrayarak bereket getirdiğine, belli camilerde namaz kıldığına dair inançlar da mevcuttur.

Yaragın gör bilürler bunu kamu

Ki olur yaz uçmak kış tamu (P-907)

Burada yer verilen ifadeler anlatı ve anlatıcı bağlamında son derece kıymetlidir. Güvâhî, günümüz araştırmacıları tarafından her ne kadar divan şairi olarak kabul edilse de kullandığı dil ve beslendiği kaynak bağlamında halk ve Türk kültürünü yansıtır.

3.1.4 SAYGI

Saygı ana teması Güvâhî'nin eserlerinde görülen temalardan biridir. Saygı kavramı genel olarak bakıldığında; değeri, üstünlüğü, faydası, kutsallığı vb. gibi nedenleri ile herhangi bir kimseye ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü davranmaya yol açan tutum ile başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak ifade edilmektedir (Kıral, 2018: 5). Güvâhî de toplumsal düzen açısından hem devleti yönetenlere hem din adamlarına saygı göstermek gerektiğini vurgular.

Devlet büyüklerine gösterilecek saygının kaynağını hem toplum düzeninin devamı sağlama gerekliliği hem de dini inancın bir ilkesi olarak görür. Dini bir emir olarak liyakatı da ön plana çıkaran Güvâhî, yönetim sahibi kişinin Habeşli zenci bir köle olmasının dahi onun liyakatinden veya makamından aldığı değeri azaltmayacağına dikkat çeker. Ne olursa olsun amirlerin emirlerine boyun eğmek gerektiğini belirtir. Ancak zalim yöneticilere veya inancının gereği gibi yaşamayan din adamlarına karşı son derece keskin bir bakış sunan Güvâhî, onları hem dünya hem ahiret akıbetleri konusunda uyarır. Özellikle dünya hayatının geçici olduğunu vurgularken zalim ve rüşvetçi yöneticileri kötü bir akıbetin beklediğini hatırlatır. Anlatıcı özellikle öğütlerini bu nevi bir gaflet içerisinde olan devlet ve din adamlarına yönelterek onların doğru yola dönmelerini telkin eder. Ancak bu vurgu sırasında olumsuz durumlara da dikkat çekmeye özen gösterir. Güvâhî anlatılarında yer bulan saygı teması, kendi içerisinde alt temalara da ayrılmış durumdadır.

Değer bilme ve Görgü/ Terbiye Güvâhî'nin saygı temasını oluşturan alt temalardır. Anlatıcı toplumun felahı ve devamı için devlet otoritesi içerisindeki hiyerarşik yapıya uymak gerektiğini vurgular. Görgü/ terbiye teması kapsamında ise evlat yetiştirmenin önemine değinir.

Anlatıcı: “Saygı” ana temasına bağlı olarak “Değer Bilme/ İtaat Etme” alt temasına: Hikâye P-1a anlatısına ve hazırlayıcı bölümlerinde;

“Saygı” ana temasına bağlı olarak “Görgü/ Terbiye/ Çocuk Yetiştirme” alt teması: Hikâye P-11a, Hikâye P-11b anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde görülür.

Güvâhî, din büyüklerinin emirlerine uymayı farz olarak kabul eder:

Ulul-emre itâat oldu hem farz

Ki es-sultânu zıllulâhhi fi'l-arz (P-57)

İfadesiyle peygamberlerin emirlerine Allah'ın gölgeleri olmaları sebebiyle de uymak gerektiğini vurgular. İnsanlar arasında ırk ayrımı yapmanın doğru olmadığını vurgulayan Güvâhî, yöneticinin Habeşli zenci bir köle dahi olsa onun emrine uymak gerektiğini belirtir:

Gerek kim olalar sultâna mahkûm

Habeşden ger ola ol abd ma'lûm (P-60)

Aynı fikrini Arapça bir söz ile destekler: Esmiû ve etîû-ulül-emri ve in kâne abden Habeşiyen

Güvâhî, eserinde saygı teması özelinde üç hikâyeye yer vererek hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümleri sıralar:

3.1.4.1 Değer Bilme/ Saygı

Değer Bilmek Güvâhî'de görülen alt temalardan birisidir. Değer bilmek, değeri olan şeyleri, kimseleri sayan veya koruyan, iyilikbilir, kadirbilir, kadirşinas olarak açıklanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005: 483). Güvâhî, Değer Bilme alt tema bütünlüğü içerisinde 56-87 beyitler arasında Hikâye P-1a anlatısında kuşlar arasındaki hiyerarşiye dikkat etmeyen bir doğan kuşunun hikâyesine yer verilir. Bu hikâye Güvâhî'nin, Es Sulhu Hayrûn Fasıl (56-60) adını verdiği bir bölümle başlar. Burada Allah'ın, peygamberlerin ve devlet yöneticilerinin sözlerine uymanın önemi ile ilgili öğütler sıralanır. Ele almak istediği asıl konuya hazırlık olarak görebileceğimiz bir özlü sözün ardından 61 numaralı geçiş beyti ile asıl anlatıya geçiş yapılır.

3.1.4.1.1 Hikâye P-1a

Anlatıcı, Saygı ana teması ve Değer Bilme/ İtaat Etme tema bütünlüğü içerisinde 56 ve 87. beyitler arasında Melik İsfendiyar Oğlu Kızıl Ahmet ve doğancı arasında geçen bir anlatıyı aktarır. Güvâhî'nin, Kastamonu şehrinde

geçtiğini belirttiği anlatısına göre Kastamonu Beyi İsfendiyar Oğlu Kızıl Ahmet'in doğan ve şahin kuşları vardır. Kuşları av için eğiten doğancı adlı bir de görevlisi vardır. Doğancı, zaman zaman diğer av kuşlarını ve doğanı av için uçurur. Doğanı alt etmek isteyen şahin ise doğana saldırır ve onu yener. Doğancı, bu kavganın şahinin gücünün üstünde bir eylem olduğu telakkisi ile Melik İsfendiyar Oğlu Kızıl Ahmet'e bu durumu muştular. Ancak Kızıl Ahmet, bu duruma sinirlenerek kuşların şahını mağlup eden şahini cezalandırır ve büyüklere karşı gelmenin, asi olmanın kötü bir durum olduğu mesajıyla Sultan Süleyman'a dua eder.

Bu anlatıda siyasi ögeler olarak hükümdara saygı, saltanat sistemi, kut anlayışı, Bağdat ve halifelik meselesi, av kuşlarının hükümdarlarca beslenmesi, Sultan Süleyman'a övgü konuları üzerinde durulur. Müşahit bakış açısı ile yazılan anlatıda yazar olayı aktaran konumundadır.

Anlatıda “saltanat” (P-63 vd.) meselesi geniş bir şekilde ele alınır ancak kültürümüzdeki yönetme meselesinden ziyade anlatı özelinde saltanat sisteminin anlatıcının bakış açısını etkilemesi asıl değerlendirme noktasıdır. Anlatıcı konumunda bulunan Güvâhî saltanat rejimiyle yönetilen Osmanlı Devleti'nin bir vatandaşı kimliğiyle eserini meydana getirir. Bu sebeple de devlet yanlısı bir tutumla anlatıcı, saltanat rejimini temsil eden Kanunî Sultan Süleyman'ı eserinde methetme geleneğini de yerine getirir. Ayrıca bu övgülerinin en güçlü sebebi meydana getirdiği eseri sultana sunarak ondan ödül beklemesi olarak da düşünülebilir. Güvâhî'nin yaşamını konu alan birçok çalışmada onun sultanın emriyle eserini oluşturmaya başladığı kaydı bu hususta önemlidir. Ek olarak yaşadığı devirde sanatıyla zirveye ulaşma isteği de metninde devrin hükümdarından bahsetmesini sağlar.

Anlatıda geçen “Bağdatta Halife” (P-58) ifadesi siyasi saltanatın yanı sıra devir insanı için önemli olan dinî semboller ve temsil açısından kıymetlidir. Daha halifeliğin yeni Osmanlıya geçtiği bir devirde Güvâhî'nin aşağıdaki ifadesi dikkate değerdir;

Olur meşhûrdur bil bu latîfe

Yine Bağdâd'da hayr-ı halife” (P-58)

Saltanat merkezine oldukça yakın Geyve’de yaşayan birinin halifenin hayrının veya hayırlısının Bağdat’ta olduğundan söz etmesi Sultan Süleyman devrinde karşılaşılabilecek bir durum değildir. Bu bağlamda bu ifade belki dinî olarak karşıt bir yaklaşımın anlatıcıda bulunduğunu; dönemin siyasi, ekonomik şartları sebebiyle böyle bir sözün sözlü kültüre girdiğini veya dönemin söz varlığı açısından böyle bir kalıp ifadenin hâlâ kullanılıyor olduğunu akla getirir.

Av kuşlarının beslenmesi, devrin yöneticilerinin av kuşlarına alaka gösteriyor olması ve anlatıcının öncelikle birkaç hikâyede bu duruma değinmesi sözlü edebiyat geleneğimizde, Orhun Abidelerinde, Kutadgu Bilig, Dede Korkut gibi eserlerde ve Türk kültüründe karşılaşılan avcılık, av hayvanları, av bahsi ile ilişkilendirilebilir. Güvâhî’nin anlatısında yer aldığı üzere kuşların av yaptırılmak üzere beslenmesi, avcı kuşları besleyen bir görevlinin sarayda istihdam edilmesi arkaik bir kültür izi olarak okunabilir. Güvâhî’nin, anlatı bağlamında kuşların en güçlüsü konumunda olan doğan ile daha güçsüz olan kuşlar arasında bir hiyerarşinin varlığından da söz etmesi ve bu hiyerarşik ilişkiyi devletin başı konumundaki Sultan Süleyman ile ilişkilendirmesi sembolik bir yaklaşım olarak yorumlanabilir.

Güvâhî’nin kuşların kovalamacalarını sultan ve diğerleri biçiminde hiyerarşik bir anlamla sunması aynı zamanda Hacı Doğrul ile Hacı Bektaş-ı Veli’nin *Vilayetnâme*’de geçen don değiştirme bahsini akıllara getirir. Anlatıya göre Türkistan’dan Anadolu sahasına doğru güvercin donunda yola çıkan Hacı Bektaş-ı Veli, doğan donundaki Hacı Doğrul adlı bir Anadolu ereninin saldırısına uğrar. Hacı Doğrul’un doğan donunda uzun müddet kovaladığı Hacı Bektaş insan suretine geri dönerek doğan donundaki Hacı Doğrul’u perişan edip Rum Erenleri’ne velâyet gücünü gösterir (Ocak, 2022: 220).

Anlatıya dönecek olursak Güvâhî’nin saltanat sistemiyle yönetilen bir devirde hayatta bulunduğu ve iki ayrı padişahın yönetim dönemini gördüğü aşikârdır. Hâliyle metinde her iki padişahın dönemini ve idari değişimin izlerini yakalamak mümkündür. Ayrıca “Devrin padişahı Yavuz Sultan Selim yadigârı Kanuni Sultan Süleyman” (P-82/83) ifadesi anlatıcının yönetim erki açısından farklı bir konumda bulunmuş olabileceğini akla getirmektedir. Güvâhî’nin, Yavuz’un Irak seferine katıldığı iddiaları dikkate alındığında Güvâhî’nin

hükümdara duyduğu muhabbet ve “yadigâr” (P-83)” ifadesine yer vermesi bu ilişki bağlamında okunabilir.

Anlatıcının bu anlatıda tabiatda yer alan kuşların hiyerarşik bir ilişkisinin olduğunu iddia ederek ele aldığı temadan bir hikâye oluşturması ve devamında “Hudâyâ şâhumuz ol Hân Süleymân” (P-82) ifadesi ile anlatının arka planında yalnız kuşlar arasındaki ilişkiye değil “Ulû'l-emre olan âsî cihânda/ Cezâsını bulur bunda vü anda” (P-81) ifadesiyle yaşadığı çağa siyasi bir gönderme ve değerlendirme yaptığı açıktır. Güvâhî, sahip olduğu görülen “tımarlı sıpahi” kimliğine uygun olarak devlet ve sistem yanlısı bir tutum göstermekte ve “Fezâ-yı heft-kışver şehsüvârı/ Yegâne Han Selîm'ün yâdigârı” (P-83) diyerek Sultan Süleyman'a değer verdiğini ve onun yedi iklim göğünün sultanı olduğunu da vurgulamaktadır.

Anlatıya dinî öğeler bağlamında bakıldığında ilk olarak “Başınızdaki siyah Habeşli bir köle bile olsa ona itimad edin” (Girişte Arapça Söz) ifadesi dikkat çeker. Güvâhî'nin bu alıntısı; “Eğer üzerinize Habeşî ve burnu kulağı kesik bir köle, emir tayin edilse, sizi Allah'ın Kitabı ile sevk ve idare ettiği sürece, onun emirlerini dinleyiniz ve itaat ediniz” (İbn Mâce, Cihad, 39; Buhârî, Ahkâm, 4). hadisine bir göndermedir. Anlatıcı insanlar arasında ırki üstünlük güden anlayışlara karşı tepki gösterir. Yer verdiği hadisler bağlamında otorite ve devlet nizamına uyulmasının önemine dikkat çeker. Ayrıca Güvâhî, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi konumunda olan Hz. Peygamber'in emirlerine itaati de zorunlu tutar. Yine “Âlem'in sultanı “ol” emri ile oldu” diyerek aynı sonuç bağlamında Allah'ın da emrine uymanın gereğini vurgular.

Yeryüzünden gölgenin eksik olmaması (P-86) ifadesi ise tasavvufta ve siyasette yer alan “Zıllullah” kavramı ile açıklanabilir (İmamoğlu, 2023: 5). Sultanların veya halifelerin “Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olması düşüncesi” eskiden beri yaygın bir inanıştır. Bu bahisle Allah'ın gölgesi olan bir kişinin gölgesinin yeryüzünden eksik olmaması için dua edilmesi ölümlü ve izafi bir şahıs için mübalağa sanatının bir örneğini teşkil eder.

Ek olarak “Ki es-sultânu zıllulhâhi fi'l-arz” (P-57) ifadesi bağlamında Kanuni Sultan Süleyman, Fransa kralı Fransuva'ya 1526 yılında yazdığı mektupta “Ben ki sultânü's-selâtîn ve burhânü'l-havâkîn tâc-bahş-ı hüsvân-ı rû-yi zemîn

zıllullâhi fi'l-arzîn Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rumeli'nin ve Anadolu'nun ve..." (İstanbul Üniversitesi, 2023) şeklindeki bir anlatımda bulunur. Burada kendisini Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak tanımlar. Güvâhî de kendi anlatısında padişaha methiye dizerken onun kendisine izafe ettiği "gölge" övgüsünü hatırlatır. Bu hadisin çeşitli kaynaklarda farklı hâlleri de mevcuttur.

Bilindiği üzere güneş tutulması tarih öncesi çağlardan beri insanları tedirgin eden bir doğa olayıdır. Bu durum insanların korkmasına sebep olmasının yanı sıra birçok kehanet ve yaygın inanışla uğursuz sayılır. "Cemâli mihri görmesün küsûfı" (P-87) ifadesinde de aynı şekilde mecazen de olsa padişahın aya benzetilen yüzünde benzer bir durumun görülmesi istenmez ve bu durumun yaşanmaması için dua edilir. Yani ay ve padişahın yüzü arasında benzetme yapılarak onun üzülerek yüzünün kararmaması için dua edilir.

"Ol" emri (P-84) "Ol" hitabı İslam tefekkürü açısından son derece kıymetlidir. Özellikle Allah'ın kâinatı yaratırken kullandığı ve Kur'an'da belirtilen "Kün/Ol" emri Yaratıcının kudretini ve yaratma kabiliyetini göstermek amacıyla sıklıkla hatırlatılmaktadır.

Anlatıda verilmek istenen ana mesaj ise üç maddede özetlenebilir:

Allah'ın ve Peygamber'in sözüne uymak farzdır (P-57) Sultanın emrine uymak gerekir (P-60) Şaha asi olunmaz, Uli'l emre uymak gerekir (P-81)

Özetle Güvâhî kendi anlatıcı mantığına göre evvela "Fasıl" adlı bir başlık açarak ana mesele ile ilgili bir giriş yapmaktadır. Burada "Fasıl" başlığı ile önce sultanların, yöneticilerin hükümlerine uymak gerektiği hatta yönetici kişinin "Habeşli siyahî bir köle" olmasının dahi onun emrine uyma gereğini ortadan kaldırmayacağını anlatır. Ayrıca Allah'ın yeryüzündeki gölgesi konumunda olan Hz. Peygamber'in de emirlerine itaati zorunlu tutar. Yine "Âlem'in sultanı "ol" emri ile oldu" diyerek aynı sonuç bağlamında Allah'ın da emrine uymanın gereğini vurgular.

Güvâhî'nin burada aktardığı hikâyeye benzer bir hikâyenin Yavuz Sultan Selim'in bir pazarda gezerken gördüğü ve diğer keklükleri yakalamak için satıcının kullandığı keklığe karşın 300 altın istemesi üzerine yaşandığı aktarılır. Anlatıya göre kendi nesline karşı tuzak kurmak için kullanılan keklığın, soyuna

ihamet ve asilik ettiği gerekçesiyle Yavuz Sultan Selim tarafından kafasının koparıldığı aktarılır (Varol, 2021). Ancak o anlatıda keklik, sesiyle diğer keklikleri tuzağa çekiyor iken Yavuz Sultan Selim’e atfedilen anlatılarda yaratılış fıtratı ile ilgili ilişkilere değinilmesi ortak tema olarak görülebilir.

“El Mevize” başlığı altında anlatıcı çeşitli atasözü ve deyimleri yoğun bir kullanım sıklığı ile anlatı içerisine yerleştirmektedir. Bu kısımda yer alan konu birliği ise bazen önceki metne dair görünse de akabinde gelecek hikâye ile bağlantılı bir yöne doğru evirilebilmektedir.

3.1.4.2 Görgü/ Terbiye/ Çocuk Yetiştirme

Saygı ana teması ve Görgü/ Terbiye Çocuk Yetiştirme alt teması Güvâhî’nin eserlerinde görülen temalardan biridir. Terbiye; eğitim, görgü, alıştırma, iyi bir eğitimle yetişmek olarak açıklanmaktadır (Püsküllüoğlu, 2012: 1856). Pendname türünde yazılan bir eserin değindiği en önemli husus elbette gelecek nesillerin doğru bir eğitim ile yetiştirilmelerinin temin edilmesidir. Güvâhî de çalışmasında en temelde atasözü, deyim, hikmetli sözler gibi çeşitli kalıplaşmış ifadelerden faydalanarak gelecek kuşaklara çeşitli hususlarda öğütler vermeyi temel bir yöntem olarak belirlemiştir. Bu bağlamda eserinde gençlere hayat rehberi olabilecek birçok öğüt sıralayan Güvâhî, tecrübenin ve anlatıların gücünden yararlanmaya çalışır.

Güvâhî öğüt vererek eğitmeyi bir eğitim metodu olarak görür ve kullanır. İnsanların okudukları anlatılardan çıkaracakları dersleri anlatıcının zihniyeti istikametinde almalarını temin etmeye çalışır. Sadece öğüt alan bir nesil değil aynı zamanda tefekkür eden, sorgulayan bir nesil yetiştirmeye çalışır. Bu yüzden doğrudan öğütleri vermek yerine akılda kalıcı ve ders çıkarılabilecek mahiyette anlatılarla zenginleştirerek mesajlarını kuvvetlendirir.

Güvâhî, Saygı ana teması ve Görgü/ Terbiye Çocuk Yetiştirme alt tema bütünlüğü içerisinde değerlendirilebilecek iki ayrı hikâyeyi sıralar. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümleri sıralamıştır:

Fasıl 11a: Bu bölümde anlatıcı, kişinin eşine karşı edepli davranmasını, eğitimin genç yaşta olması gerektiğini, anlamayanın kafasına kakmanın faydasız olduğunu,

insanın kendisine faydasız olmaması gerektiğini ve yakınlarımızın kusurlarının görülemediğini vurgular.

Latîfe 11a: Latife başlıklı bu bölümde anlatıcı domuz böceğinden bahseder. Anlatıma göre domuz böceğine kimin oğlancığı güzel diye sorarlar. Domuz böceği birçok oğlana bakıp en çok kendi çocuğunu güzel bulur. Ayrıca Güvâhî:

Edep öğrense oğlan âkıl olur

Edebsüzler sefih ü câhil olur (P-1066)

Beyitleriyle hem kişinin kendisine ait olanı beğeneceğini belirtir ve edep öğrenenin akıllı, edepsizin ise faydasız ve zevk düşkünü olduğundan söz eder.

Latîfe 11b: Bu bölümde anlatıcı bir Nasreddin Hoca fıkrasına yer verir. Fıkroda Nasreddin Hoca'ya oğlun düştü ve akıllı gitti derler. Nasreddin Hoca: Benim oğlumun zaten akıllı yoktu. Araştırın bakın giden nesidir? Güvâhî, ilgi anlatıyla bazı çocukların çok akıllı ve söz üstadı olduğunu, ilim okusa mahir olacağından bahseder (Kemal, 2004). Ancak ilgili hikâyenin farklı kaynaklardaki varyantlarında Nasreddin Hoca'nın karısının akıllı giderken Güvâhî'nin anlatısında ise oğlunun akıllı gider.

3.1.4.2.1 Hikâye P-11a

Anlatıcı, Saygı ana teması ve Görgü/ Terbiye Çocuk Yetiştirme alt tema kapsamı içerisinde 1073-1099. beyitleri arasında babasına verdiği borcu tahsil etmek isteyen alacaklı adam ile borçlunun genç oğlu arasında borçlunun evinin kapı önünde yaşanan diyalogu hikâye eder.

Bir adam bir dilenciye borç para verir. Uzun süre parasını geri alamayınca borçlunun kapısına dayanır. Borçlunun oğlu, alacaklıyı kapıda karşılar ve babasının borcundan dolayı huzursuz olduğunu ama borcunu mutlaka hızlıca ödeyeceğini beyan eder. Babasının borcunu ödemek maksadıyla iyi bir fikir ile meşgul olduğunu belirten oğlan, babasının yolların kenarına zahmet ile diken ektiğini, bu dikenler büyüyünce gelip geçen pamukçuların, pamuk ve yünlerinden takılacağını, babasının bunları toplayıp annesine getireceğini, annesinin bu yünleri eğireceğini ve babasının bu ipleri götürüp pazarda satacağını ve borcunu ödeyeceğini anlatır. Ayrıca merak etmemesini hiç ödenmeyen borcun

olmayacağını sözlerine ekler. Bu sözleri işiten alacaklı adam gülmeye başlar, oğlanın fikri ve inançlı cümleleri karşısında şaşkına dönüp hayretler içinde kalır. Anlatıcı söze karışarak, böyle evladın olması gerektiği, evlada ilim talimini zamanında yaptırmak gerektiği, sâlih oğulun çok iyi olacağı ama kötü çocuğun ise insanın malını içki ile tüketeceğini vurgular.

Anlatıcı sosyal bir mesele olarak ödünç para verme konusuna değinmiştir. “Ödünç akçe virüp düşmüş belâya” (P-1073) ifadeleriyle anlatıcı toplumsal dayanışmanın bir gereği olarak görülmesi gereken borç verme eyleminin doğuracağı olumsuz durumları anlatı konusu yapar. Birisine yardım etmek maksatlı verilen borcun aslında kişinin belaya düşmesi anlamına geldiğini vurgular.

Güvâhî, anlatılarında öz Türkçe ifadelere yer verir: “Sevindür bana söyle kutlu sözden” (P-1082) ifadesinde kullandığı “Kut” kavramı arkaik bir sözcük ve anlam bilgisine sahiptir. İlk Türk devletleri çağında hükümdarın devleti yönetme yetkisini Tanrı’dan aldığını düşünmesi inancına dayanan bu kavramın söz konusu metinde günümüzdeki anlam durumuna eriştiği görülür.

Anlatıcı; “Oğul hoşdur ulalup olsa sâlih/ Ne müşkildür eger kim kopa tâlih” (P-1097) beyitleriyle oğulun hayırlı olması durumunda çok faydalı olacağını ancak hayırsız olduğunda da çok kötü bir talihsizlik oluşturacağına değinir. Kötü evladın faydasız ve zararlı olacağına, içki içeceğine değinir. İhtiyaç olduğu zamanlarda kişiye yararının olmayacağından bahseder:

Seni koyup gider ya hasret ile

Düketsem dir ya mâlun işretiler (P-1099)

Beyitleriyle hayırsız evlada bakışını aktarır. Bu anlatı Fikret Türkmen’in Nasreddin Hoca fıkralarını ele aldığı tezinde bir fıkra örneği olarak yer almaktadır (Türkmen: 32).

Anlatı içerisinde konuyla alakalı olarak dört atasözüne yer verilir. Verilen ana mesaj ise ödenmedik borç olmaz (P-1090) ve akıllı, sâlih bir evlat çok hayırlıdır (P-1097).

3.1.4.2.2 Hikâye P-11b

Anlatıcı, Saygı ana teması ve Görgü/ Terbiye Çocuk Yetiştirme alt tema bütünlüğü içerisinde 1100-1107. beyitleri arasında baba mirasına konmak isteyen bir evlat ile bir adam arasında geçen sohbeti hikâye eder. Anlatıya göre bir hoca bir ağacın altında yapılan dileklerin kabul olduğunu her ne isterse ona verildiğini işitir ve bunu oğluna söyler. Oğlu ise hemen ağaç hakkında haber verene gidip gizlice kendisi sorar. Bilgi sahibi adam ise oğlanın bu merakını önemser ve nedenini sorar. Hocanın oğlu ise babasının ölmesini ve mirasına konmayı arzuladığını bu yüzden dua etmek niyetinde olduğunu anlatır.

Dinî bir öge olarak dilek ağacından bahseden Güvâhî, anlatısında bir hocanın dilek ağacından bahsetmesini dine aykırı bir tutum olarak görmez ve ağacın altında yapılan duaların kabul olduğunu vurgular:

Meger bir hâceye bir kimse söyler

Bir ulu ağacın evsâfin eyler (P-1100)

Ki dibinde anun iden münâcât

Kabûl olur ne kim dilerse hâcât (P-1101)

Ulu ağaçların dilek ağacı olarak görülmesi Orta Asya orjinli bir inançtır. Bugün hâlâ Anadolu sahasında “dilek ağacı” olarak bu nevi ağaçları görmek mümkündür. Ancak dilek ağacı kültünü ve inancını bir hocanın bilmesi veya kullanması İslam dini ile bağdaşmayacak bir durumdur. Anlatıda atasının ölmesini ve onun malına konmayı bekleyen evlat figürü alışılmışın dışında ve makul ölçütlerin üstünde bir yaklaşımdır:

Eyitdi hâcetüm bu durur evvel

Ki atam ölse ursam mâlına el (P-1105)

Burada evladın babası sağ iken malına konmayı tasarlaması ve bunu babasına söylemesi olağan hayat akışına uygun değildir. Çünkü evladın insan fıtratı gereği kötü niyetini gizlemesi akla uygun olarak beklenir.

Güvâhî, evladın atasına karşı durumunu yorumlayarak bu çeşit bir davranış gösteren evladın olmamasının daha iyi olacağına dair yorumda bulunarak metne kendini katan bir yazar tutumu geliştirir:

Bu vech ile oğul olmaduğı yig

Belâsından yürek tolmaduğı yig (P-1107)

Güvâhî, anlatısında kendini gizlemeyerek açıkça görüşlerini okura bildirir. Anlattığı hikâyeye uygun olarak bu çeşit eylemlerde bulunan evladın olmamasının daha iyi olacağını açıkça ifade eder:

Bil imdi yatlu oğul fiili n'olur

Gamın çek besle biçer gerek olur (P-1106)

Güvâhî, anlatıda konuyla alakalı olarak bir atasözüne yer vermiştir. Öğüt veya dua olarak ise hayırsız evlat olacağına olmasa daha iyidir (P-1107) diyerek anlatıyı yorumlar.

3.1.5 SEVGİ

Sevgi teması Güvâhî'nin anlatılarında çok sayıda hikâyesinde görülen ana temalardan biridir. Söz konusu eserler incelendiğinde sevgi temasının; aile birliği, aşk, cömertlik, kardeşlik, konukseverlik, vatanseverlik alt temalarına ayrıldığı görülür. Sevgi, başkalarının iyi olma durumunu önde tutan, hiçbir mecburiyet altında kalmadan kişinin hür iradesi ile meydana gelen, kişileri ön yargısız şekilde anlamayı, oldukları gibi koşulsuz şekilde kabul etmeyi içeren fedakâr, şefkatli, açık ve duyarlı bir sevgi türüdür (Reis, Maniaci ve Rogge'den akt. Şahin, Ökmen, Kılıç 2019: 177). Güvâhî anlatılarında, aile birliği, vatanseverlik ve konukseverlik alt temaları dâhil olmak üzere insan sevgisinden veya Allah sevgisinden kaynaklı bir yaklaşımla sevgi temelli bir anlatı birlikteliği oluşturur.

Sevgiyi kendi başına merkezi bir değer olarak gören Güvâhî sevginin farklı yansımalarını da ele alır. Sevgiyi vatan sevgisi, konukseverlik, yardımseverlik, dostluk, ilahi aşk ve beşerî aşk olarak görür ve işler. Güvâhî, özellikle aile kurmanın önemine, aşk duygusunun tadılmasının gereğine değinir. Beşerî aşkın ilahi aşka yönelmede bir basamak olarak görür. Misafir ağırlama, vatan sevgisi gibi sevgi temelli davranışları da ilahi aşkın bir yansıması olarak önemser.

Anlatıcı: Sevgi ana temasına bağlı olarak “Aile Birliği” alt temasına; Hikâye P-13a, Hikâye P-13b, Hikâye P-13c anlatıları ve hazırlayıcı bölümlerinde,

“Sevgi” ana temasına bağlı olarak “Aşk/ İnsanseverlik” alt temasına: Hikâye P-12a, Hikâye P-12b, Hikâye P-12c, Hikâye P-12d, Hikâye P-12e anlatılarında ve hazırlayıcı bölümlerinde,

“Sevgi” ana temasına bağlı olarak “Cömertlik” alt temasına: Hikâye P-17a, Hikâye P-17b anlatıları ve hazırlayıcı bölümlerinde,

“Sevgi” ana temasına bağlı olarak “Kardeşlik/ Dostluk” alt temasına: Hikâye P-8a, Hikâye P-14a anlatıları ve hazırlayıcı bölümlerinde,

“Sevgi” ana temasına bağlı olarak “Konukseverlik” alt temasına: Hikâye P-19a anlatıları ve hazırlayıcı bölümlerinde;

“Sevgi” ana temasına bağılı olarak “Vatanseverlik/ Gurbet” alt temasına: Hikâye G-24a, Hikâye P-6c, Hikâye P-6a anlatıları ve hazırlayıcı bölümlerinde değinir.

Anlatıcı öncelikle aile birliğı alt teması bağlamında ailenin önemini vurgular, evde kalmış kızların evlendirilmesi ile ilgili çeşitli söylemlere yer verir.

Aşk alt teması bağlamında kişilerin mutlaka aşk duygusunu tatması gerektiğini belirten Güvâhî, âşık olamayan kişinin âdeta eşek gibi olduğunu söyler.

Cömertlik alt teması bağlamında anlatıcı, cömertliğin son derece önemli bir erdem olduğunu vurgulayarak cömert olmayanların cennete giremeyeceklerini belirtir.

Güvâhî’nin sevgi ana teması kapsamında değindiğı alt temalardan birisi de kardeşliktir. Anlatıcı kardeşliğin, dostluğun kötü günde devam etmesi gerektiğine ve dost ile kurulan ilişkilerde dikkat edilmesi gereken hususlara değinir.

Konukseverliğin önemli davranışlardan biri olduğunu belirten Güvâhî, misafiri tanrı misafiri olarak görmek gerektiğini ve herhangi bir ırkı veya dinî ayrımcılık içerisinde bulunmamak gerektiğini belirtir.

Anlatıcının sevgi bahsinde değindiğı alt temalardan sonuncusu vatanseverlik temasıdır. Anlatıcı vatanseverliğı vatanın önemi ve gurbete düşmek bağlamında ele almıştır. Özellikle gurbete düşmenin son derece zor olduğuna ve gurbete çıkmaya heves edilmemesi gerektiğine değinir. Vatan sevgisinin son derece önemli olduğuna vurgu yapan anlatıcı vatandan ayrı kalmanın vereceğı zorluklara, cefalara değinir.

3.1.5.1 Aile Birliğı

Güvâhî de görülen alt temalardan birisi de aile birliğı temasıdır. Aile ve aile birliğıyle ilgili pek çok farklı tanımlama olmasına rağmen en kısa ifadeyle; yakın olan başka biriyle yaşayan ve bir mekânı paylaşan, iki veya daha fazla bireyleri içeren, bazı duygusal bağların kurulduğu, birbiriyle ilgili sosyal durumlar, roller ve görevlerin üstlenildiğı, sevgi, ait olma duygularının paylaşıldığı birliktelik olarak tanımlanmıştır (Allender J., Spradley B.’den akt. Hallaç, Öz, 2014: 142). Özellikle aile birliğı teması bağlamında erken evlenmenin

gerektiğini vurgulayan Güvâhî, geç evlenenin seherde evlilik heyecanının söneceğini çeşitli beyitlerde vurgular:

Kiçinden evlenen toyan seherde (P-1291)/ Giç evlenen vелеdden assı itmez (P-1292) diyen Güvâhî evlilik birliğinin erken yaşlarda kurulması gerektiğini belirtir. Aile içi ilişkilere temas etmeyi de ihmal etmeyen Güvâhî, kişinin kendi oğlu ile damadı arasında farklılık olduğunu hatırlatarak damada oğul gibi güvenmemek gerektiğini vurgular:

Kızun ardınca çoğ varmayı koğıl

Gönül virme güyegü olmaz oğul (P-1117)

Aile birliği bağlamında kardeşlik hukukunun önemini de hatırlatan anlatıcı:

Boğaz her dem ol işige gah akındur

Karındaşdan karın şeksüz yakındur (P-1299) beytiyle her ne kadar kardeş yakın olsa da kişinin öncelikle kendisini düşünmesi gerektiğini vurgular. Aynı zamanda anlatıcı, çelişkili ifadelerde bulunarak evlilik fikrinin olumsuz yanlarına da dikkat çekmeye çalışır:

Ere avret geh illik geh yagıdur

Hep evlülük büyük ayak bağıdur (P-1304)

Güvâhî, farklı bir bakış sunarak evliliğin bir ayak bağı olduğunu iddia eder. Aynı zamanda eşin kimi zaman dost olduğu gibi kimi zaman da düşman olduğunu vurgular.

Kızun ger tul alur aldukda hûyın

Dilersen bilesin sor izle suyn (P-1330)

Eşlerin ikinci evliliklerinde mutlu ve huzurlu olmalarının oldukça güç olduğunu düşünen Güvâhî, her iki eşin tabiatlarının birbirlerine uymasının da daha zor olduğunu vurgular:

Kızun ger tul alur aldukda hûyın

Dilersen bilesin sor izle suyn (P-1330)

Aile birliği kurulurken de dikkat edilmesi gerekenleri sıralayan Güvâhî, kız çocuğunun kimi yönlerden annesinden etkilediğine ve kimi davranış özelliklerini annesinden aldığına dikkat çeker:

Ki dimişler anasın gör kızın al

Kıyısına nazar eyle bizin al (P-1331)

Aile birliği kurulurken kökenin de önemli olduğunu hatırlatan Güvâhî, kişinin aslının, ailesinin önemli olduğunu belirtir:

Ey hakkında kimse kem diyimez

Asıl azmaz cihânda sağ yiyilmez (P-1334)

Güvâhî, güzel eşin evi cennet yapacağına çirkin eşin ise evi cehennem kılacağını belirtir:

Zen olsa zışt olur dzah ere ev

Behışt olur ç bir meh sala Pertev (P-1338)

Dimişler kimün olsa avreti hb

Nigâr-ı müntehâ dildâr-ı mahbûb (P-1339)

Güvâhî bu beyitlerde dünyevi güzellik ve aşk bağlamında bir yaklaşım sunmuştur. Güvâhî eşlerin evlerine bağlılıkları hususuna da değinerek el düğünü için eğlenmek, sevinmek yerine kişinin kendi evinde mutluluğu araması gerektiğini vurgular:

Nider il dğiniyçn şâd olup ol

Evinde oynayuban gülse ne bol (P-1340)

Anlatıcı çeyiz gibi kimi gelenek unsurlarına da temas etmeyi ihmal etmez:

Gelin kim çoğ ola anun cihâzı

Velî zışt ola yaraşmaya nâzı (P-1344)

Bu beyit kızın ne kadar çok çeyizi olsa da güzelliğinin daha önemli olduğunu ifade eder.

Anlatıcı sevgi teması bağlamında eş seçiminde dikkat edilmesi gerekenleri de vurgular:

Kız al alsan zene itme muhabbet

Ki yularsuz eşekdür tul avret (P-1347)

Sözleriyle dul kadınla evlenmenin sakıncalarına değinir. Daha önceki evliliğinde görüldüğü gibi yeni eşyle de benzer sorunların oluşabileceğini ve başıboşluğa alışmış insanın durdurulamayacağını belirtir. Aynı zamanda boşanmış kişinin daha önceki eşini arayacağını ve huylarının ona benzediğini ve yeni eş ile uyum sağlanamayacağını belirtir:

Alışdurmaz senünle değmede hû

Heves eyleme ol yüz görmişi ko (P-1348)

Elin koyduğunu alma diyerek boşanmış biriyle evliliğin zorluğuna dikkat çeker:

Ne alursın sen ol ilün koduğın

Ki yüzün görse har almaz koduğın (P-1349)

Anlatıcı son olarak öğütlerinin dinlenmemesi hâlinde yaşanacaklardan sorumluluk taşımadığını belirterek sıkıntı çekmek istenirse boşanmış eş ile evlenebileceğini ama sonunda yaşanacak sıkıntıları kişinin kendisinin çekmesi gerektiğini belirtir:

Ger alursan nidelüm çek ‘anâsın

Kimi kızın sever kimi anasın (P-1350)

Anlatıcı eş seçiminde ne tür eşlerle evlenilmesi gerektiği konusunda bir sınıflama yapar. Dede Korkut’ta görülen yaklaşıma benzer bir şekilde kendisine eş seçiminde fikir soran birine:

Biri bütün biri yarım biri hîç

Ne bilem kangısıyla ola tezvîç (P-1370) diyerek biraz da evliliğin nasip olduğunu bu yüzden kaderde olanın mutlaka yaşanacağını vurgular. Boşandıktan sonra dikkat edilmesi gerekenleri de hatırlatan Güvâhî:

Boşasan avreti iy yâr sakın

Yine aluban olma ana yakın (P-1387)

Sözleriyle boşanılmış eş ile yakın durmamak gerektiğini ve araya mesafe koymak gerektiğini öğütler. Aynı zamanda boşandıktan sonra geri evlenmemeyi de öğütleyen anlatıcı:

Savulmuş derdile gönlün bulama

Utan ilden tükürdüğün yalama (P-1388)

İfadeleriyle boşandığı eşiyle bir araya gelmeyi düşünenleri ikaz eder ancak yine de:

Olan âkıl giçen hâlini bilür

Kör ölse gerçi badem gözli olur (P-1389)

Sözleriyle geçmişî hatırlayarak yanılmamak gerektiği hususunda ısrar eder. Kız çocuklarının zamanında evlendirilmesi meselesine değinen anlatıcı aile büyüklerinin çocuğum evde kaldı kaygısına kapılmaması gerektiğini vurgular:

Eger kızun var ise kimse almaz

Delüklü taş kayurma yirde kalmaz (P-1108)

Her kişinin kendine ayrılmış bir nasibi olduğuna ve ona göre bir eşin mutlaka tercih edileceğini belirtir:

Olur ise ne denlü il gülinci

Çürük baklaya olur kör alıcı (P-1109)

Eş seçiminde kişinin kendi çevresinde bulunan adayların genellikle yakınlıktan ötürü kusurlarının daha net görüldüğüne dikkat çeken anlatıcı:

Ne çâre hem nice tutsan kapaklu

Olur konşı kızı ekser çapaklu (P-1112)

Sözleriyle genellikle komşu kızlarının bakımsız ve kusurlu olduğunu veya görüldüğünü belirtir.

Aile içi ilişkilerin yanı sıra akrabalık/ hısımlık ilişkilerinin de ölçüsünü aktaran anlatıcı:

Bu pendî hem tutar akli olan kes

Ki dimişler kızı vir köpriyi kes (P-1116)

Sözleriyle kız evladın evine çok gidip gelmemek gerektiğini öğütler.

Evlilik yaşının kaç olması gerektiği konusunda da fikir veren Güvâhî, bugünkü toplum değerlerine uygun düşmese de yedi yaşında kız çocuğunun evlendirilmesi gerektiğini belirtir. Ancak burada kastedilen “yedi yaş” ifadesi tam olarak nedir veya hangi anlamalarda kullanılmıştır tartışılmalıdır. Bu nevi bir söz bugün “15 yaşında” şeklinde sözel bellekte değişerek yaşamaya devam etmektedir:

İgen hoşdur çıkarmak kızı ırde

Yedi yaşında ya erde ya yirde (P-1118)

Güvâhî, Sevgi ana teması ve Aile Birliği alt teması bağlamında görülebilecek üç ayrı hikâyeye anlatısında yer verir. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümleri sıralar:

Fasıl 13a: Anlatıcı bu bölümde yüzüne gülen insanın her istediğini verecek sanmamayı öğütlerken; huyunu bilmediğin davranın arkasına dolaşmamayı, kadının huyunu öğrenip ona göre yaklaşmak gerektiğini, her işte dikkatli olmak gerektiğini, çağrılmayan yere gidilmemesini, eski sevgilinin eyerlenmiş at olduğunu, kimle yoldaşlık ettiğinin önemli olduğu hususlarında öğütlere yer verir.

El Mevize 13a: Anlatıcı huzur isteyenlerin şariat emrine girmeleri gerektiği, el atına binenin çabuk ineceği, erkeği bitlerin kazancını itlerin yiyeceğini, geç evlenenin seherde doyacağı, veledinden hayır görmeyeceği, asi kuzuyu kurdun

yemeyeceği, lakin evlenmek için belli bir kudretin gerektiğini öğütler. Güvâhî, fakir evlenirse hayatının tuzsuz olacağını, cimri avradın yüz­süz olacağını, kocasına beddua edeceğini, eşin kardeşten yakın olacağını, evin daima ocağının yanması gerektiği aynı zamanda erkek için kadının hem dost hem düşman olduğunu söyler.

El Mevize 13b: Anlatıcı dul kadınla evlenirken etraftan huyunun öğrenilmesi gerektiğini, anasına bakarak kızına meyledilmesi gerektiğini, iyi hakkında kimsenin kötü diyemeyeceğini, evlilik işlerinde her yol göstericinin lafına uyulmaması gerektiğini, çirkin kadının evi cehenneme güzel kadının ise evi cennete çevireceğini belirtir.

Latîfe 13a: Resim gibi güzel sevgilisi olanların düğün aramayacağını, evinde oynayarak güleceğini ancak kimin eşi çirkin ise ölüye ihtiyaç olmayacağını eşini gördükçe yas tutup matem edeceğini anlatır.

Latîfe 13b: Çirkin olan gelinin nazının da çekilmediğini aktaran Güvâhî, kız ile evlenmek gerektiğini dul eş ile huyların uyuşmayacağını ve çeşitli sıkıntıların olacağını belirtir.

Latîfe 13c: İkinci kez evlenen kadınların kendilerini çok övdüklerini ama gençlerde olan güzelliklerin onlarda bulunmadığını öğütleyen Güvâhî, aynı zamanda boşanan eş ile bir daha bir araya gelinmemesi gerektiğini tembihler. Ancak yine de öğüdünün tutulmayabileceğini çünkü körün ölünce badem gözlü olacağını ekler.

3.1.5.1.1 Hikâye P-13a

Anlatıcı, Sevgi ana teması ve Aile Birliği alt teması özelinde 1306-1329. beyitleri arasında Abbasi Halifesi Harun Reşid döneminde Behlûl'ün evlenmesi ve eşiyle yaşadıklarını hikâye eder.

Anlatıya göre Behlûl'ü evlendirmek isterler ve bir kız bulup düğün yaparlar. Behlûl evliliğinin ilk gecesinde eşini münasipçe yatağa yatırıp karnına kulağını koyar. Büyük bir hayranlık ile dinlemeye başlar ve ardından büyük bir heyecanla korkup kaçar. Behlûl'ü sokakta görenler şaşkınlık içinde ne olduğunu sorarlar. Behlûl, kendisine gizli haberlerin ortaya çıktığını, kadının karnına kulağını koyunca birçok cemaatin kavga dövüş ettiğini, ekmek, et, kaftan, kuşak,

takke istediklerini ve dünyaya gelip başına üşüşeceklerini anlatır. O seslerin gelecek nesillerinden geldiğini, tatlı aşına zehir katmak istemediğini, kendi başına sultan olduğunu anlatır. Anlatıcı:

Tamam âyîn ü âdetçe yaturdı

Eğildi karnı üzre kulağ urdı (P-1312)

İfadeleriyle anlatı özelinde yer verdiği gibi düğünlerde yapılması gereken birtakım âdetlerin olduğunu belirtir. “Âyin ve âdete uygun yatırmak” evlilik ritüellerine dair bir göndermedir. Eylemlerin toplumlar nezdinde belli bir folkloru dayalı olarak gerçekleştirildiğine dair bir göndermede bulunulur. Başkaca halk kültürüne dair unsurlardan bahsetmeyi de ihmal etmez:

Kimi etmek diler kimi et ü aş

Kimi kuru yimiş özler kimi yaş (P-1323)

Anlatıcı burada yiyeceklere dair bazı bilgilerden bahsederken:

Kimi kaftân u kimi kuşâğ ister

Kimi takye vü kimi başmağ ister (P-1324)

Diyerek burada ise giyim folkloruna dair öğeleri sıralar. Anlatıcı temelde Behlûl’ün tavrı üzerinden evliliğin büyük bir ayak bağı olduğuna (P-1304) ancak eşin kardeşten daha yakın olacağına (P-1209) vurgu yapar.

3.1.5.1.2 Hikâye P-13b

Anlatıcı, “Sevgi” ana teması ve “Aile Birliği” alt tema bütünlüğü içerisinde 1351-1359. beyitleri arasında bir adamın ikinci eşiyle yaptığı sohbeti hikâye eder.

İkinci kez evlenen bir adama durumunun nasıl olduğunu sorarlar. Adam iki kişi yemeğe başladıklarını ancak eşinin eski kocasından kendisinin de eski karısından bahsettiğini ve bu yüzden baş başa kalamadıklarından bahseder. Her daim iki kişi olsalar da dört kişi yaşadıklarından söz eder:

Meger ikinci evlenmekde bir er

Alur bir tul avret iy bürâder (P-1351)

Bilindiği üzere “Her dönemin varlık âlemine, insan ilişkilerine bakışı ve bu bakışı besleyen kaynaklarda farklıdır” (Aktaş: 2022: 25). Güvâhî de yaşadığı çağın insan ilişkilerine uygun olarak tek eşlilik üzerine kurulu bir aile yapısını savunur. Eşlerin birbirlerine sadakat ile bağlı olmalarını bekler. Burada da anlatıcı toplumsal zihniyetin bir yansıması olarak ikinci kez evlenmiş bireylerin yaşayacakları olumsuzluklara bir gönderme yapar:

Ki var mı evdeşünle birliğünüz

Nicedir aranızda dirliğünüz (P-1353)

Anlatıcı, 16. yüzyıl Türk kültüründe ve toplumsal hayatında kadın erkek ilişkilerini gösterme adına “evdeşi” ifadesini kullanarak eşitlikçi nitelermelerde bulunur. Bu durum kadın erkek eşitliğinin zihni olarak Türk toplumunda görüldüğünü gösterir.

Güvâhî, aktardığı anlatıların toplum için ne denli kıymetli olduğunun farkındadır ayrıca bir kıssahan gibi anlatısının etkileyiciliğiyle de son derece ilgilidir. Burada da görüldüğü üzere iletiyi önemseyen anlatıcı ileti kanalını da ayrıca kontrol eder ve karşısındaki okuru daima muhatap alır:

Ger istersen nasîhat bundan efzûn

Bir efsâneyle dahi dinle efsûn (P-1359)

Ayrıca kimi kaynaklarda Güvâhî’nin Müslüman dul bir bayanla evlendiği bilgisi de yer almıştır (Canım, 2000: 471). Burada seçtiği konu bağlamında anlatıcının kendi hayatından hareketle bir metin oluşturduğu ve kendi yaşam tecrübesini bir kez daha okura sunduğu düşünülebilir.

Verilmek istenen ana mesaj ise boşandıktan sonra ikinci kez evlenen kişilerin evliliklerinde birtakım sorunların görülmesinin doğal olduğudur. Ancak beklenen mutluluğun ise kişilerin eski evliliklerini hatırlarından çıkarmalarıyla mümkün olacağıdır.

3.1.5.1.3 Hikâye P-13c

Anlatıcı, Sevgi ana teması ve Aile Birliği alt teması bağlamında 1360-1382. beyitleri arasında evlenmek isteyen bir delikanlının evlilik konusunda divane birisinden fikir arayışını hikâye eder. Bir delikanlı evlilik ile alakalı olarak etrafındakilere sorular sorar. Aldığı çeşitli cevaplarla tatmin olmayan genç, yakınlarda akıl danışabileceği veli bir zatın bulunduğunu öğrenir. Zatın ise ilk gittiğinde batini bir dille kızların üç türlü olduğunu, birinin bütün, birinin yarım birinin ise hiç olduğunu hangisine denk geleceğini nereden bileceği yanıtını öğrenir. Bu cevaba anlam veremese de tekrar yanıt alması mümkün olmaz. Ancak evliliğin ilahi bir karar olduğunu ve bunun bütün hâlleri içinde barındırdığını, bazen iyiliğin, bazen de kötülüğün olabileceğini ve gerisini kişinin kendisinin bileceği nasihatini alır.

İlk olarak anlatıda Dede Korkut hikâyelerindekine benzer bir tarzda evlenilecek kadınların üç türlü olduğuna dair gönderme vardır. Ancak burada ayrıntıya girilmez:

Dir ol dîvâne bu sevdâ katı güç

Ki zîrâ avretün cinsi olur üç (P-1369)

Biri bütün biri yarım biri hîç

Ne bilem kangısıyla ola tezvîç (P-1370)

Verilen ana mesaj ise evliliğin nasip işi olduğu, kaderde nasıl yazılmışsa o minvalde bir karşılık bulunacağıdır (P-1374).

3.1.5.2 Aşk/ İnsanseverlik

Güvâhî de görülen alt temalardan birisi de aşk temasıdır. Aşk, şiddetli ve aşırı sevgi; bir kimsenin kendisini tamamen sevdiğine vermesi, sevgilisinden başka bir şey görmeyecek kadar ona düşkün olması anlamına gelmektedir. İslamî literatürde aşk, ilahi ve beşerî olmak üzere iki anlamda kullanılmıştır (Hakverdioğlu, 2012: 132). Güvâhî’de de aşk kavramı iki anlamıyla da yer almıştır. Özellikle giriş kısmında yer alan geleneksel mesnevi bölümlerinde ilahi aşk kavramına değinilmiş iken anlatılarda beşerî aşka temas edilmiştir.

Aşk alt teması bağlamında kişilerin mutlaka aşk duygusunu tatması gerektiğini belirten Güvâhî:

Degüldür yigide ayb olsa âşık

Turulmaz olmayınca su bulanık (P-1173) diyerek âşık olmanın önemine ve ayıp olmadığına dikkat çeker. Ancak genç yaşta âşık olmak gerektiğini belirten anlatıcı yaşlı olanların ise aşk duygusuyla gençleşeceğini söyler:

Cüvâna aşk olur gerçi yaraşık

Yigit olur koca da olsa âşık (P-1183)

Duruma kendince önemli bir tespit getiren Güvâhî, kişide aşk duygusu yoksa hayvandan farksız olmayacağını vurgular:

Kişide aşktan olmasa hâlet

Hemîn hayvanlığa eyler delâlet (P-1186)

Sevginin karşılıklı olması gerektiğini de belirten anlatıcı, sevilen kişinin sevgiye karşılık vermesi gerektiğini vurgular. Eğer karşılıklı olamıyorsa bu durum sevginin sürdürülmemesi gerektiğini öğütler:

Eger perî ise sevgili sev anı

Olursa hûri sevme sevmeyeni (P-1226)

Son olarak aşk alt teması bağlamında kusursuz sevgi isteyen yârsız kalacağını, insanların tabiatları gereği çeşitli kusurlarının olduğunu belirtir:

Kalursın yârsuz hem tutmagıl rey

Cihânda isterisen yar-ı bî-ayb (P-1258)

Güvâhî, Sevgi ana teması ve Aşk/ İnsanseverlik alt teması özelinde sekiz ayrı hikâyeyi sıralar. Hikâyelere hazırlık mahiyetinde ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümlere yer vermiştir:

Fasıl 12a: Anlatıcı bu bölümde kızım evde kalacak kaygısının yersiz olduğunu belirtir. Güvâhî, değerli olan şeyin yerde kalmayacağını, her kötü şeyin de bir

alıcısının olacağını, tencerenin kapağını mutlaka bulacağını, komşu kızlarının genellikle çapaklı, kusurlu olduğunu, uzaktan alınan eşin her şeyinin daha iyi bilindiğini ama yakındakinin kusurlarının görülmediği, ucuz yapılan işin çabuk bozulacağı, malın değeri bulunmadan satılmaması gerektiği, ucuz et çorbasını ancak köpeklerin içebileceğini, kızı verdikten sonra aileler arasındaki ilişkinin pek sağlıklı sürmeyebileceğini ve ayrıca kızı evlendirdikten sonra pek evine gidip gelmemek gerektiği, damadın oğul gibi olmayacağını ve dikkat edilmesi gerektiğini öğütler.

El Mevize 12a: Anlatıcı bu bölümde evlenilecek kızları ve niteliklerini sıralar. Evlerdeki kızları üç çeşide ayıran Güvâhî:

-Birisi ağır hareketli, arı edepli, hayânın perdesinde saklar özünü, ateşten yüzünün suyunu saklar, dışarı çıkarak kimse görmez yüzünü, annesinin ve babasının övgüsünü alır onların adlarını korumaya çalışır.

-İkincisi çok naziktir, söz ehli ve şivelidir. Genellikle açık giyinir, yüzünü gösterir. Kaşını, gözünü düzeltir, başını oynatır. Zerafetlidir, sinelerini açar.

-Üçüncüsü aptaldır ki zarafetten, edepten anlamaz. Sözdense anlamaz, güzelsin diyenin yüzüne güler. Anneden babadan sıkıntı, baskı görmez ve onlardan korkmaz.

Anlatıcı kızların niteliklerini saydıktan sonra nasıl yetiştirmek gerektiği ile ilgili öğütler verir. Güvâhî, kızları sert büyütmenin mümkün olmayacağını, gütmeyenin ve takip etmenin hatalı olduğunu, mahrem olan kişilerle تنها yerde kalmamaları gerektiğini, pamuğun ateş ile oyun etmemesi gerektiğini öğütler.

Fasıl 12b: Bu bölümde anlatıcı, âşığa ayıp olmayacağı, âşığa öğüdün fayda vermeyeceği, her sesin âşığa saz geleceği, aşkın kişinin hâllerini değiştireceği, insanların âşıkları deli zannedecekleri, âşığın eğlencesinden belli olacağı, yaşlının bile aşk ile gençleşeceği hatta beden yaşlansa da gönlün yaşlanmadığı belirtilir. Ayrıca kişide aşk olmasa hayvan gibi olacağı vurgulanır.

El Mevize 12b: Anlatıcı burada her güzele meyletmemek gerektiğini, ay yerine doğan güneşe âşık olmak gerektiği, sevgilinin ölüsü yasına değmeyince onun için ağlamanın uygun olmadığı vurgulanır. Muhabbetin iki baştan olduğu, vefasız

sevmenin yanlış olduğu, göz görmeyince gönlün ayrılığa katlandığı, seven peri ise sevmek gerektiği ama huri olsa da sevmeyeni sevmemek gerektiği belirtilir. Ayrıca Güvâhî, gönül kimi severse güzelin o olacağını ekler.

El Mevize 12c: Anlatıcı burada göze zindan olmadığını, güzele bakmanın mükâfat olduğunu, âşık olanın arsız olması gerektiğini, güzelin kavgasız olmayacağı, rakipten ötürü endişelenmemek gerektiği, istenmeyen şeylerin daha çok başa geleceğini, iyi yemişleri genelde domuzların yiyeceğini ve sağ olan başın yastık istemeyeceğini anlatır. Ayrıca kadınların çeşitlerinden bahsederek Türk anlatı geleneğinde Dede Korkut anlatılarında görülen yaklaşıma benzer bir söyleyişte bulunur:

“Dede Korkut dilinden ozan aydur: Karılar dört dürlüdür. Birisi solduran soptur. Birisi tolduran toptur. Birisi ivün tayağıdur. Birisi niçe söyler-isen bayağıdur. Ozan ivün tayağı oldur ki yazıdan yabandan ive bir konuk gelse, er adam ivde olmasa, ol anı yidirür içürür ağırlar azizler gönderür. Ol Ayişe Fatıma soyıdur hanum. Anun bebekleri yetsün. Ocağuna bunçılaysın avrat gelsün. Geldük ol-kim solduran soptur. Sadapanca yirinden örü turur, elin yüzün yumadın tokuz bazlammaç ilen bir külek yoğurd gözler, toyınça tıka basa yir, elin bögrine urur aydur: Bu ivi harap olası ere varaldan berü dahı karnum toymadı, yüzüm gülmedi, ayağum paşmak yüzüm yaşmak görmedi dir, ah nola y idi, bu öleyidi, birine dahı varayidüm, umarumdan yahşı uyar olayidi dir. Anun kibinün hanum bebekleri yetmesün. Ocağuna bunçılaysın avrat gelmesün (Ergin, 2009: 76).”

Güvâhî ile Dede Korkut soylaması arasında kadınların niteliklerini sayma hususunda içerik açısından olmasa da üslup açısından bazı paralellikler görülmektedir.

Güvâhî, aşk teması bağlamında görülebilecek beş adet anlatıya yer vermiştir:

3.1.5.2.1 Hikâye P-12a

Anlatıcı, Sevgi ana teması ve Aşk/ İnsanseverlik alt teması bağlamında 1120-1129. beyitleri arasında evlenecek kızların durumunu hikâye eder. Anlatıya

göre iki kız kardeşin evlenmesi için sözleri kesilir. Aileler kızlardan birini bir hafta sonraki cuma gününe diğer kızı bir yıl sonraki bir tarihe kavil ederler. Bir hafta sonra evlenecek kız “kocalmaga kamâlin” (P-1122) bulmuş olduğu için o bir hafta bir türlü geçmek bilmez ve bir yıl gibi gelir. Ah ile ünlemelerde bulunurlar. Diğerleri için ise bir yıl nasıl geçecek bilemezler.

Birini bir yıla kavil eylediler

Birini cuma günü alun didiler (P-1121)

Evlenecek kişiler ile ilgili söz verilmesi ve cuma gününün özellikle tarih olarak belirtilmesi cuma gününün İslam dinince özel bir gün olarak kabul edilmesi ile ilgilidir.

Anlatıcı yaşadığı çağın tüm gelenek unsurlarını ve atasözlerini de metnine dâhil etmekten çekinmez: Yedi yaşında ya erde ya yirde (P-1118) ifadesiyle kız çocukları için yedi yaşında evlendirilmesi gerektiğine dair bir bakışı ifade eder ancak bu atasözü bugün çeşitli sözlük çalışmalarında “On beşindeki kız, ya erde gerek ya yerde” (ÖAA: 326) şeklinde değişerek kullanılmaya devam etmektedir.

Hikâyeler babaerkil bir toplumsal düzende erkek ağızlı bir anlatıcının hazırladığı anlatılar olması sebebiyle “Birini cuma günü alun didiler” (P-1121) ifadesinde görüldüğü üzere kızları metalaştıran bir söyleme de kayabilmektedir.

Anlatıcı kızın eşine kavuşmak için telaşlandığını ayın yıl gibi geçtiğine vurgu yaparak zamanı göreceli algılandığına da değinir:

Ki yıl gibi geçiser yıl muhakkak

Gele ay ne kaçan ire iy Hak (P-1124) beytinde görüldüğü gibi zamanın akışı yazarın algı dünyasından verilir.

Eşine kavuşamayan kızın talihsiz bir durumda olduğunu anlatan anlatıcı bu durumda sürme çekmesinin uygun olmadığını belirtir:

Velî anun ki devlet yok başında

Ne işe yaraya rastuk kaşında (P-1128) ifadesinde davranışların duruma uygun olması gerektiğine dikkat çeker.

Kızlarını zamanında evlendirebilme endişesi yaşayanlara da seslenen anlatıcı: Delüklü taş kayurma yirde kalmaz (P-1108) diyerek nitelikli insanı delikli taş benzettir ve bir marifet sahibi kişinin mutlaka değerinin anlaşılacağına vurgu yapar.

Anlatıyla alakalı olarak altı atasözüne yer verilir. Ana mesaj olarak anlatıcı: Çürük baklaya kör alıcı olacağına (P-1109), kızına daima öğütler vermek gerektiğine (P-1125) ve eğer nasibi yoksa gözüne çekilen sürmenin fayda vermeyeceğine (P-1128) değinir.

3.1.5.2.2 Hikâye P-12b

Anlatıcı, Sevgi ana teması ve Aşk/ İnsanseverlik alt tema bütünlüğü içerisinde 1130-1156. beyitleri arasında çobanlık yapan bir köylü kızın tarla süren gençle kurduğu hayale dair anlatıyı ve babanın tepkisini dağ mekânında hikâye eder.

Anlatıya göre bir köylü kızı, dağda kuzuları güderken bir büyük kayanın yanında bir erkek çiftçinin tarlasını sürdüğünü görür. Evlenme çağı geçmekte olan kız, o genç adamla evlendiğini ve ondan Selman adını verdiği bir oğlunun olduğunu hayal eder. Ancak hayali o kadar uzatır ki çiftçiden doğan erkek çocuğuna Selman adını verir. Nihayetinde Selman adını verdiği güçlü, kuvvetli ve güzel çocuk başta uzun uzun tasvir edilen kayadan uçar. Bu durumu düşünen kız feryat figan etmeye başlar. Onun ağlayışlarını ve çığlıklarını duyan babası onu kontrol etmek niyetiyle gelir ve kızının saçını başını yolduğunu görünce durumunu sorar ve sonra o da dövünmeye, ağlamaya başlarına gelen bu kötü hâl için feryatlara katılır.

Metinde geçen: “Velî kocalmaga irmişdi çağı/ Erirdi er diyü yüreği yağı” (P-1131) beytinde Güvâhî, kocalmak kelimesini yaş almak ve olgunluk çağına erişmek anlamında kullanır. Burada günümüz yaklaşımlarının aksine evlenecek çağa gelmiş olmak veya evlilik çağında bulunmak “kocalık” olarak algılanmaktadır. Ancak yüzyılları aşan zaman süresi içerisinde “koca/yaşlı” olmanın yaş aralığı da değişmiştir (Güler, 2016: 183).

Anlatıcı köylü kızın hemen yakınında bulunan kayanın uzun uzun tasvirini yapar:

Ulu kayayidi gâyetde bitrüm

Ziyâde yüce vü etrâfı uçrum (P-1133)

Anlatıda kayayı seyreden kadının âdeta kaya ile sevgili olması hadisesi aktarılır. Kayaya anlatı merkezinde özel bir önem verildiği, kayanın bir görevinin olduğu anlaşılır. Kayanın büyüklüğüne, gücüne vs. geniş tasvirlerine yer verilir. Kayanın hususiyetleri, nitelikleri anlatılır. Ancak kızın hayalini kurduğu çift süren erkeğin tipinden vs. söz edilmez. Âdeta kaya ile tarlayı süren genç arasında bir ilişki kurulur:

Kız evvel seyr idüp kayayı hayli

Görüp pes çiftçiye oldu meyli (P-1135)

Doğan çocukları için Selman isminin tercih edilmesi anlatı bilimi açısından dikkate değerdir. İlgili beyitlerde:

Doğursam pes ben andan bir er oğlan

Ulalsa güzel olsa adı Selmân (P-1138)

İfadeleriyle çocuğun adının “Selman” olduğuna işaret edilir. “Selman” ismiyle bilinen en önemli şahsiyet İslam tarihinde Selman-ı Farisi veya Selman-ı Pak olarak bilinen kökeni itibariyle Arap olmayan sahabedir. Güvâhî’nin satır aralarında görüldüğü üzere İran toplumuna karşı ilgisinin olduğu Rüstem vb. şahsiyetlerini de anlatıya almasıyla fark edilir. Bu bağlamda Selman-ı Pak’ın Fars kökenli olması anlatıcının İran edebiyatı yanı sıra tarih ve toplumuyla da ilgilendiğini gösterir.

Ayrıca, “Salnub gelse bir gün bunda ol şâh/ Bu kayadan aşağı uça nâ-gâh” (P-1139) ifadesinde “şâh” sözünün kullanılması burada kastedilen “Selman” isminin Selman-ı Farisî ile bağdaştırılması gerektiğine işaret eder.

Yine başta övülen ve belli bir yaşa gelen çocuğun kayadan düşmesi halk inancı açısından kayanın büyüklüğü ve kültürel önemi ile ilişkilendirilebilir. Cenazelerden sonra yüzünü gözünü yırtmak eski Türklerdeki yuğ törenlerini anımsatmaktadır. Güvâhî burada eski Türk cenaze âdeti olarak sayılabilecek bir yaklaşıma değinerek yüzünü yırtmak ve saçını yolmaktan bahseder:

Gam u gussayla toldurdu içini

Yüzini yırtuban yoldı saçını (P-1142)

Anlatıcıya göre, kızının ağladığını gören babanın gösterdiği tepki önemlidir:

Kızı vü kuzıları yoklayurak

Çıkageldi ol araya ol ahmak (P-1146)

İfadesiyle anlatıcının kızın babasına “ahmak” yakıştırmasında bulunması dikkat çekicidir. Yine; “Bu derde kimseler uğramasun hîç/ Bu hançerle yürek toğramasun hîç” (P-1154) beytinde görülen hançerle yürek doğranması arkaik bir ifadedir.

Anlatıcı evlenilecek kızların niteliklerini sayarak okurlarının evlilik tercihlerinde onlara fikir vermeye çalışır:

Bilün üç nevadur evlerde kızlar

Diyeyin ben işidün anı sizler (P-1157)

Birisi ağır olur key edeblü

Ol oldur kim ola arı neseblü (P-1158)

Kızların evlenmesi gereken yaş aralığını da veren Güvâhî, kızların erken yaşta evlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir:

Yimişinde karâricak çekirdek

Er özlemeye hergiz turmaya dek (P-1156)

Anlatıda erkek birinin tarlayı sürmesi motifi cinsellik, doğurganlık ve bereket ile ilgilidir:

Kayaya karşı hem bir Türk anda

Sürerdi çift tenhâ ol mekânda (P-1134).

Anlatıda konuyla alakalı olarak iki atasözü, iki deyim ve bir özlü söze yer verilir. Güvâhî, anlatının ana mesajı olarak kızların evlenme çağı geldiğinde evlendirilmesi gerektiğini savunur. Ayrıca çürük baklaya bile kör alıcının

bulunacağına (P-1109), kız çocuklarına daima öğütler vermek gerektiğine (P-1125), eğer nasibi yoksa gözüne çekilen sürmenin fayda vermeyeceğini (P-1128) vurgular.

Özetle Güvâhî, bu metinde son derece alegorik ve kapalı bir anlatım tercih eder. Özellikle eş adayı erkeğin tarla sürmesi, erkeği izleyen kadının kayaya bakarak âşık olması, hayalini kurduğu evlilikten olan çocuğun yine kayadan düşerek ölmesi anlatı merkezli dikkat çekici unsurlar olarak kabul edilebilir.

3.1.5.2.3 Hikâye P-12c

Anlatıcı, Sevgi ana teması ve Aşk/ İnsanseverlik alt tema bütünlüğü içerisinde 1188-1213. beyitleri arasında mescitte vaaz eden vaiz ile eşeğini kaybeden köylü ve hiç âşık olamamış adam arasındaki diyalogu hikâye eder.

Bir mescitte Kur'an ve hadislerden açıklamalar yapan ilim ehli bir vaiz cemaat içinde eşeğini arayan bir Türk'ü görünce şaşırıp kalır. Adam büyük bir heyecanla eşeğini kaybedeli birkaç gün olduğunu kalabalığı görünce kalabalığa katıldığını ve eşeğini gören olup olmadığını sorar. Vaiz, adamın eşeğinin peşine bu kadar büyük bir iştiaak ile düşmesine hayran kalır: “Merak etme ben bulurum senin eşeği” der. Sonra sohbetini aşka getiren vaiz Ferhat ve Mecnun'dan hikâyeler anlatır. Cemaate: “Aranızda aşka düşmemiş kimse var mı?” diye sual eder. Cemaat arasında bir kişi ben varım deyince vaiz, eşeğini kaybeden Türk'e seslenip: “Senin eşeğini buldum, gel al!” der.

Anlatıcı ilk olarak hikâye kişilerinin giyim kuşamları hakkında okura bilgi verir:

Varidi ol cemâat içre bir Türk

Tolaklu ayağı geymiş katı kürk (P-1191)

Beytinde “tolaklı ayak” ifadesi ile orada bulunan cemaat içerisinde yer alan kişinin katı kürk giyerek günün şartlarına ve kıyafet durumuna uygun bir giysi tercih etmediğine vurgu yapar. Bu vurgu ile kişinin kıyafeti ile zekâsı arasında bir ilişki olduğu hissettirilmeye çalışılır.

Güvâhî'nin; “Gehî meczûblar efâlin andı/ Gehî Ferhâd u Mecnûn hâlin andı (P-1203)” beyitlerinde vaizin ağzıyla Ferhâd ve Mecnûn'dan söz etmesi anlatıcının Türk edebiyatının önemli motiflerine vakıf olduğunu göstermektedir.

Ferhâd ile Şirin ve Leyla ile Mecnûn'un aşkları bilindiği üzere Divan edebiyatı geleneği içerisinde sıklıkla işlenen motiflerdendir.

Güvâhî, anlatı metninde Ferhâd ile Şirin ve Leyla ile Mecnûn'un destansı aşklarına göndermelerde bulunur. Âşık olmayanın eşekten farkının olmayacağına aşksız kimsenin bir tür eşek sayılacağı vaizin vurgusu üzerinden anlatılaştırılır:

Didi vâız çağırıp anda derhâl

Ki iy har yavı kılan gel harun al (P-1211)

Anlatıda eşeğini kaybeden adama seslenen vaizin, hayatında hiç âşık olmamış adamı eşek saydığına vurgu yapılır. Bu bahisle âşık olmayan birinin eşekten farksız olduğuna ve bu durumda bulunan bir kişinin eşek sayılacağına mizah yollu gönderme yapılır:

Kişi kim ışkı yok manîde hardur

Degüldür âdem ol hardan beterdür (P-1213)

Ki hergiz bilmezem âşıklığı ben

O yolda itmedüm sâdıklığı ben (P-1210)

Anlatıda verilen ana mesaj Allah aşkına veya beşerî aşka düşmeyeninin eşekten kötü (P-1213) olacağı yönündedir.

3.1.5.2.4 Hikâye P-12d

Anlatıcı, “Sevgi” ana teması ve “Aşk/ İnsanseverlik” alt tema bütünlüğü içerisinde 1228-1234. beyitleri arasında Leyla ile Mecnun'un aşkını hikâye eder. Hikmetle bakmayı bilmeyen, çiğ bakışlı biri Leyla'yı görerek Mecnun'un onun için çöllere düşmesini abartılı bulur ve Leyla'nın çok güzel olmadığını düşünür. Bunu işiten Leyla bu durumdan yüksünmez ve nihayetle Mecnun ediyor Leyla'ya meyil diye düşünür. Ancak Mecnun bu durumu işittiğinde “Ona benim gözümle bakın.” der. O zaman anlarsınız neden çaresizdir Mecnun. Çünkü Mecnun, Leyla'yı aya benzetir ve ondan başka hiçbir yıldız meyledemez.

Güzelliğin bakılанда değil bakanla ilgili bir kavram olduğuna değinen anlatıcı: Dimiş Leylî'yi görüp bir nazarsuz

Safâ-yı ışkdan dŭr u habersŭz (P-1228)

Sŭzleriyle nazarlı, gŭzel bakmayı bilmek gerektiğini vurgular.

Çŭ Mecnŭn’a iderler bu beyânı

Dimiş binŭm gŭzŭmle gŭrŭn anı (P-1231)

Anlatıcıya gŭre Mecnŭn ise kendi gŭzŭyle bakılması gerektiğini ifade eder.

Ayrıca yıldızın parlaklığı ile ayın parlaklığını kıyaslayan anlatıcı, sevgilisi Leylâ’ya duyduğu aşkın ziyadesinde başka birine âşık olamayacağına vurgu yapar. Burada sevgilinin gŭzelliđini diğerleri ile ay ve yıldız parlaklığı arası bir kıyaslama yapar:

Kim ola andan űzge hŭsn ile bay

Tanum yok ılduza çŭn gŭrmiřem ay (P-1233)

Anlatıcının vermek isteği ana mesaj ise aşığın maşuka bir başka nazarla bakacağıdır (P-1231).

3.1.5.2.5 Hikâye P-12e

Anlatıcı, “Sevgi” ana teması ve “Ařk/ İnsanseverlik” alt tema bŭtŭnlŭđu içerisinde 1235-1248. beyitleri arasında Leyla, Mecnun ve Mecnun’un arkadaşları arasındaki diyalogu hikâye eder. Anlatıya gŭre Leyla hayır işlemek için kazanlarla yemek pişirtip bizzat kendisi halka dağtırır. O sırada Mecnun da sıraya girerek Leyla’ya çanağını uzatır. Leyla ise Mecnun’un çanağına vurarak çanağını kırar ve yemek vermez. Mecnun ise bu durumu gŭrerek bŭyŭk bir sevince kapılır. Bu durumu gŭrenler ise Leyla’nın onu hakir gŭrerek çanağını kırmasını ayıplarlar. Mecnun ise halkın bu űzge hâli anlamayacağını vurgulayarak zahirde bu durumun eziyet gibi gŭrŭnmesine karşın hakikatte çok başka manalara geldiğini açıklar. Mecnun’a gŭre Leyla ona ař verseydi kendisini halk ile aynı sınıfta saymış olurdu ayrıca Leyla, ona yemek vermeyerek: “Sen benim gamımla meşgul ol, yemeği boř ver.” demektedir.

Leyla’nın ař dađıtması Tŭrk kŭltŭrŭ için hayli űnemlidir: “Hak iŭn ař idŭp bir vakt Leylŭ/ Yidŭrdi halka hayr eyledi hayli” (P-1235) ifadelerinde

görüldüğü üzere kabul edilmesini istediği bir dilek ve hayır için aş dağıtıp halkı doyurmak eski bir ritüeldir.

Anlatıcı yapılan eylemlerin farklı anlamları olabileceğine dikkat çeker. Mecnûn'un ağzından durumlara bağlı olarak açık ve gizli anlamlarına vurgu yapar. Batini ve zahirinde yapılan eylemlerin farklı anlamlar taşıyabileceğine ve insanların bunu fark etmeyebileceğini vurgular:

Meğer Mecnûn da çanak sundı vardı

Anun çanağını kefçeyle urdı (P-1237)

Egerçi zâhiren ol iş cefâdur

Hakikâtde velî ayn-ı vefâdur (P-1242)

Anlatıcı “Biri bu kim didügi oldu Leyli/ Gamum yi eyleme sen aş meyli” (P-1245) beyitiyle gam çekmenin/ yemenin, tasa içinde bulunmanın tasavvufî bir bakışla kıymetli olduğundan bahseder. Bu bağlamda Divan edebiyatına dair klasik bakışı kullanmış olur.

İkinci bu ki ben senin çü sen ben

Niçün gayrılar işin işledün sen (P-1246)

Güvâhî, Divan edebiyatının da tesiriyle gelenek etrafında oluşmuş mazmunları kullanmaya çalışır. Bu bağlamda maşukun âşığa karşılık vermemesi genel bir yaklaşım hâline gelmiştir. Divan edebiyatında maşuk âşığın iltifatına karşılık sürekli kayıtsız görünür bir hâldedir. Ayrıca sevenler halk edebiyatımızda mezarda olsa dahi birleşebilirken Divan edebiyatında vuslat pek görülmez. Sevme işi, sevme fiili kıymetli olandır kavuşmak, erişmek değildir. Ancak anlatıcının bu anlatıda vermek istediği derin yapı keşfedilirken bir motif başka motiflerle kurduğu derin bağıntı içinde yorumlanmalıdır ve nihayetinde bir bağıntı birkaç düzeyde yoruma açıktır (Çobanoğlu, 2012: 238).

Anlatı ile alakalı olarak konu bağlamında üç atasözüne yer verir. Ana mesaj olarak anlatıda, hareketlerin ardında başka batını veya zahiri anlamlar olabileceği vurgulanır.

3.1.5.3 Cömertlik

Güvâhî’de görülen alt temalardan birisi de cömertlik temasıdır. Cömertlik sözcüğü terim anlamıyla; parasını, malını, elinde bulunanı esirgemeyen, her zaman her şeyini başkalarıyla paylaşan, eli açık anlamlarında kullanılmaktadır (Püsküllüoğlu, 2012: 425). Güvâhî’nin anlatıları tematik açıdan tasnif edildiğinde bir kısım hikâyelerinde “Sevgi” ana temasına bağlı olarak “Cömertlik” alt temasını işlediği görülür. Anlatıcı cömertliğin önemli bir haslet olduğuna ve kişilerin cömert olmadıkça cennete giremeyeceklerini hikâyelerinde belirtir. Güvâhî’ye göre de cömertlik kavramı; olanı vermek, bağışlamak anlamlarına gelmektedir. Anlatıcı cömertlik alt teması kapsamında yalan söyleyenlerde cömertlik aranmaması gerektiğini vurgular:

Kerem umma işitsen kimde yalan

Gerek uslu virenden sözi alan (P-1700)

Cennetin kapısını cömertlerin açacağına değinen anlatıcı, cömertliğin önemli bir erdem olduğunu vurgular:

Sehâvet kıl ki kapusın cinânun

Sahî açar gider şekk ü gümânun (P-1775)

Cömertliğin ne demek olduğunu da tanımlayan anlatıcı cömert kişiyi varlığından bağışlayan olarak ifade eder:

Sahî oldur atâ ide varıyla

Kazancından müdâm alnı deriyle (P-1787)

Güvâhî anlatılarında temayı vurgulayan ifadelerden biri de şüphesiz Arapça sözlerdir. Anlatıcı: “El-bahîlü lâ yedhulu’l-cennete ve lev-kâne zahiden es sahiyyü lâ yedhulü’n-nâre ve lev-kâne fâsikan.” sözüne yer vererek; cimrinin zahid olsa bile cennete giremeyeceğini, cömertin ise fasık olsa bile cehenneme girmeyeceğini belirtir. Aynı zamanda cömertliğin cennet ehlinin alameti olduğunu vurgular:

Sehâdur cennet ehline alâmet

Sahî olan olur ehl i kerâmet (P-1812)

Güvâhî, sevgi ana teması ve cömertlik alt teması kapsamında görülebilecek üç hikâyeye yer verir. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümlere yer verir:

Fasıl 17a: Güvâhî bu bölümde okuyucuya seslenerek kötülük etmemeyi, kötülük görünce örtmeyi, düzeltmeyi, arkadan konuşulanlara kulak vermek gerektiği, kabahatlinin yüzüne suçunu söylememek gerektiği, kendi yüreğini temiz tutmak gerektiği, dedikoduya meyil etmemek gerektiği konularında öğütler vermektedir.

Latîfe 17a: Anlatıcı bu bölümde ilk olarak bir atasözünü hikâye ederek sunar. Anlatıya göre keçi ile koyun sohbet ederler. Keçi koyuna, zıpladığı zaman kuyruğunun açıldığını ve bundan dolayı utanıp utanmadığını tahkir edici bir yaklaşımla sorar. Güvâhî ise keçinin kendi ardının daima açık olmasına bakmaksızın koyuna yaptığı eleştiriye işaret ederek kişinin kendi ayıbını bilmeksizin karşısındaki insanların kusurlarını yermesine vurgu yapar. Anlatıcı bu durumu kötünün iyiyi yermesi olarak ele alır ve firavunun kâfiri eleştirisi olarak merkezileştirir. Ayrıca Güvâhî, başkalarının ardından konuşanları da eleştirir ve bir gün arkasından konuştuğun kişiyle yüz yüze gelme ihtimalinden söz eder. “Dilin hastalığı gevezeliktir.” diyen anlatıcı, çirkin sözleri de işitmek gerektiğini belirtir. Yanında yapılan kötölemelere inanmamak gerektiğine, insanların kendilerini güzel huylu gösterdiğine, el sözüne uymamak gerektiğine, insanların ortalık karıştırıp seyirci olmayı sevdiklerine hatta at ile arpayı bile birbirlerine düşürebileceklerini vurgular. Ancak doğrunun yardımcısının Allah olduğunu belirtir ve yakalanmayan hırsızın da beyden daha iyi olacağını söyler.

Fasıl 17b: Anlatıcı bu bölümde cömert ile cimrinin hâline dikkat çeker. Cimri insanın kötü köpek gibi ne kendisinin yediğini ne de başkasına yedirdiğini vurgulayan Güvâhî, cimrinin cennete de giremeyeceğini sözlerine ekler.

El-bahîlü lâ yedhulu’l-cennete ve lev-kâne zahiden es-sahiyyü lâ yedhulü’n-nâre ve lev-kâne fâsikan: Anlatıcı bu bölümde “Cimri cennete giremez zahid olsa bile, cömert ise fasık olsa bile cehenneme girmez.” hadisini iktibas ederek kullanır. Anlatıcı özetle cennetin kapısını cömertlerin açacağına ve cimrilerin altın diye edindikleri şeylerin kötü taşlardan ibaret olduğunu vurgular.

Dinârü'l-bahîli hacerün: Anlatıcı bu başlık altında “Cimrinin dinarı taştır.” sözünü alıntılararak açıklar. Kişinin eliyle verdiği ancak karşısına çıkacağına, insanın canı bedenindeyken yardım yapması gerektiğine, sürekli dua ederek Tanrı’dan isteklerde bulunmak gerektiğine ve hayrın hem ömrü uzatacağına hem ömürden belayı defedeceğine dikkat çeker.

E’s-sadakatu tereddü’l-belâi ve tezîdü’l-ömri: Anlatıcı bu bölümde “Sadaka belayı defeder, ömrü uzatır.” mealindeki hadisi kullanarak ihsan etmenin ne denli güzel bir iş olduğunu öğütler.

El-insânu abîdü’l-ihsâni: Anlatıcı bu bölümde “İnsan iyiliğin kölesidir.” Sözünü açıklayarak cömertçe mal dağıtmanın iyi olduğu, insanlara yardım etmenin iyi bir davranış olduğu, kişinin adının, namının kıymetli olduğu, israftan korunmak gerektiği, el açıklığının yani cömertliğin değerli olduğu konularında öğütler verir.

El-Mevize 17a: Anlatıcı bu bölümde hayırlı bir iş üzere karar vermenin önemli olduğunu ve bundan vazgeçmenin imana zarar vereceğini vurgular.

El-ikrâru bi’l-îmân: Anlatıcı bu bölümde imanın açıklama ile olduğunu ifade eden bir söze yer verir. İnsanın nefesten hayvanın yularından tutulacağını belirten Güvâhî, ödünç mal isteyen boş çevirmemek gerektiğini ama ödücünde zorlanarak alınacağını, borcun iyi günde istenmeyeceğini vurgular.

Latîfe: Anlatıcı bu bölümde zenginin fakirin hâinden anlamayacağı, muhtaç insanı yardımsız bırakmamak gerektiği ve muhtaç olmamak gerektiği belirtilir.

3.1.5.3.1 Hikâye P-17a

Anlatıcı, sevgi ana teması ve cömertlik alt tema bütünlüğü içerisinde 1799-1812. beyitleri arasında Fars, Türk ve Arap edebiyatlarının önemli cömertlik sembollerinden Hâtem-i Tâi’nin cömertliğini hikâye eder.

Anlatıya göre Hâtem-i Tâi insanlar tarafından civanmertliği ve cömertliği ile bilinen bir zattır. Sarayı daima düğün yeri gibidir. Sarayında kırk tane kapısı vardır ve her gün bu kapıları sıra ile gezer eksiklerini giderir, insanlara ihsanda bulunur. Dağ başlarındaki karınca yuvalarına döktürmek üzere nice yük hayvanına buğday yükletip dağlara gönderirdi. Aynı zamanda din hususunda da

cömert birisiydi. Herkes onu hayırla yad ederdi. Müslümanlarca sevilirdi ve cennete gideceği düşünülürdü.

Anlatıcı İslam literatürü bağlamında ahiret inancını vurgulayarak insanların vefatı sonrası hâllerine dikkat çeker. Özellikle insanların vefatları sonrasında cennete mi yoksa cehenneme mi gideceği hususunda öğütler vererek onlara, cennete gidebilmeleri konusunda yardımcı olmaya çalışmaktadır. Anlatıcı burada da Resulün bir buyruğundan söz ederek eğer cömert davranırlarsa yani cömert olurlarsa uçmağa yani cennete gideceklerini hatırlatır. Güvâhî, anlatısında bilinçli bir tercih ile dinî kavramların Türkçesini kullanmaya çalışarak ciddi bir dil hassasiyetine sahip olduğunu gösterir (P-1754). Güvâhî'ye göre kişi cehennemlik de olsa “Hudâ yarın anı tamudan âzâd” (P-1809) edeceğine değinir. Bu durum yazara göre cehennemden kurtuluşun âdeta formülüdür.

Güvâhî, Fars, Türk ve Arap edebiyatının önemli cömertlik sembollerinden Hâtem-i Tâî'nin ihtiyaç sahiplerine yaptığı bağışını sarayına yaptırdığı 40 kapıdan dağıttığına değinir. Buradaki “40 kapu” (P-1802) yine sıklıkla kullanılan ve kutsallık atfedilen 40 rakamıdır.

İrerdi her kapudan vâfir inâm

Tehî kalmazdı işitmezdi düşnâm (P-1804)

Şaire göre ihsanda bulunmak son derece lezzetli bir iştir ve herkes bunun farkında değildir (P-1781). Ayrıca bu lezzet ve mükâfat Hak katında kişiye erişecektir (P-1797). İmkânı olanların ihsanda bulunması gerekir.

3.1.5.3.2 Hikâye P-17b

Anlatıcı, sevgi ana teması ve cömertlik alt tema bütünlüğü içerisinde 1799-1812. beyitleri arasında Fars, Türk ve Arap edebiyatlarının önemli cömertlik sembollerinden Hâtem-i Tâî'ye ait anlatıyı işiten Rûm şâhı Hân Muhammed'e ait bir anlatıyı hikâye eder.

Hz. Muhammed zamanında yaşayan Rum Şahı Han Muhammed, Hâtem-i Tâî'nin 40 ayrı kapısının olduğunu ve bu kapılardan ihsanda bulunduğunu anlatan bir hikâyeyi dinler. Şah bu duruma inanmakta güçlük çeker ve neden bir kapıdan değil de 40 kapıdan açları doyurduğunu anlayamaz.

Ne için bir kapusunda toymıya ac

Niçün gayrı kapuya ola muhtâc (P-1817)

Güvâhî, ululardan öğütlere de yer vererek “nefesden âdem ü hayvân yulardan (P-1820)” tutulacağını öğütler. Yani insanın söz ile yönlendirileceğini hayvanın ise yularından yönetileceğine değinir. Gerçek anlamıyla da Güvâhî, insanın söz ile etkilenerak ancak yönlendirilebileceğine vurgu yapmaktadır.

Ayrıca birçok konuda öğütler vermeye çalışan Güvâhî, borcun ilk fırsatta ödenmesi gerektiğine (P-1824), ucuz bir şey bulunduğunda hemen satın alınması gerektiğine (P-1826), sürekli ekmek yiyenlerin etin tadını bilmeyeceğine (P-1829) vurgu yapar.

Anlatıcı Yaratıcıya seslenerek duada bulunur;

İlahî itme muhtâcı koyup ac

Ganîsin sağ gözi sol göze muhtâc (P-1830)

Bu anlatı Güvâhî’den önce yaşamış Mevlâna Celaleddin-i Rumi’nin Mesnevi adlı eserinde kayıt altına alınmıştır (Karaismailoğlu, 2021: 108/ 829).

3.1.5.4 Kardeşlik/ Dostluk

Güvâhî’nin anlatılarında sevgi ana teması kapsamında görülen alt temalardan birisi de kardeşlik/ dostluktur. Sözlük anlamıyla aynı anadan doğmuş olan ya da anası ya da babası aynı olan kimselerin birbirlerine göre öteki olanı kardeş anlamında kullanılıyorken kardeşlik kavramı; kardeş olan, kardeş denli yakın kabul edilen arkadaş olarak açıklanmıştı (Püsküllüoğlu, 2012: 1116). Dostluk kavramı ise sevilen ve güvenilen yakın arkadaş, sıkı fıkı görüşülen kimse, gönüldeş olarak belirtilmiştir (Püsküllüoğlu, 2012: 618/ 619). Güvâhî’de kardeşlik ve dostluk kavramını hem soy bağı anlamında hem de yakın arkadaş anlamlarında kullanır.

Güvâhî öncelikle dost kabul edilen kişilerin arasındaki ilişkinin kriterlerin neler olduğunu nasıl olması gerektiğinin ölçütlerini belirtir:

Varursan şol kadar var dostuna

Ki gelüp üre kelbi üstüne (P-1391)

Dost olunan kişiye çok gelip gitmemek gerektiğini belirtir (P-1397). Bu fikrini desteklemek için yine Arapça bir söze yer verir:

Kesretü'l-müşâhadeti killetü'l-hürmeti

Çok görüşenlerin hürmeti az olur.

Dostlukların uzun süreli kurulması gerektiğini belirten anlatıcı kişi ölse bile dostluğun hemen ölmemesi ve hatırdan yaşatılması gerektiğini vurgular:

Gerekdür dostluk uzun u ince

Hemin ölmesün sa'y it ölince (P-1396)

Dostlar arasında dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birini dostluğun alışveriş ile bozulacağını düşünmesidir:

Yi vü iç döst ile illâki zinhâr

Sonı hayr olmaz itme satu bâzâr (P-1414)

Dostluğun her durum ve koşulları kapsamı gerektiğini düşünen anlatıcı yalnızca iyi günlerde dost olan kişilerden ve zor duruma düştüğünde yanında olmayanlardan sakınması gerektiğini vurgular:

Mecâzîdür safâ yâri inanma

Anı sana hakîkî döst sanma (P-1418)

Güvâhî, sevgi ana teması ve kardeşlik/ dostluk alt teması işlenen iki ayrı hikâyeyi sıralar. Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki bölümlere yer verir:

Fasıl 14a: Güvâhî bu bölümde çağrılmayan yere gitmemeyi, dostluğun uzun ve sayısının az olması gerektiğini öğütler. Ayrıca dostun yanına çok varmamak gerektiğini yoksa hürmetin azalacağını belirtir.

Kesretü'l-müşâhadeti killetü'l-hürmeti: Arapça “Çok görüşenin hürmeti az olur.” Anlamındaki bu sözle başlıklandırılan bu bölümde Güvâhî, gelen misafire ateş almaya mı geldin demek gerektiği, dostun malını düşman gibi yemek gerektiği, iştahın dışın dibinde olduğu, nefsin esiri olmamak gerektiği, eklemek ve

etin erenlerin öğünü olduğu, yemek ayırt etmenin doğru olmadığı, yemek yerken konuşulmaması gerektiğini öğütler. Ayrıca dost ile yiyip içmeyi ama alışveriş etmemeyi öğütleyen anlatıcı, gönül şenliğinin geçici olduğunu bunun hakiki dost olmadığını belirtir.

3.1.5.4.1 Hikâye P-8a

Anlatıcı, sevgi ana teması ve kardeşlik/ dostluk alt tema bütünlüğü içerisinde 965-974. beyitleri arasında iki kardeşin bir ayıyla karşılaşmasını hikâye eder. Anlatıya göre iki kardeş birbirleriyle kavga ederler ve kadiya giderler. Yolları uzak ve dağlardan geçmektedir. Yolda bir ayı ile ansızın karşılaşır. Ve birbirlerini yalnız bırakmayıp yardım etmek isterler. Aralarındaki kavga son bulur barışıp evlerine geri dönerler.

Ayı bilindiği üzere anlatıcının yaşadığı coğrafyanın en yırtıcı ve korkutucu hayvanlarından biridir. Birbiriyle kavga eden kardeşlerin aslında zor bir duruma düştüklerinde birbirlerinin yanında bir tutum sergileyerek aslında okurun da kardeşleriyle yaşayacakları problemlerde bu anlatıdan hareketle olumlu tutum takınmaları gerektiğini vurgular. Burada kullanılan ayı saldırı karşısında kardeşlerin birbirlerini korumaya çalışmalarını can tehlikesi karşısında dünya kaygısının değersizleştiğini ve her halükârda kardeşlerin sorunlarını kenara bırakarak birbirlerinin canı için kaygılanabileceklerini belirtir.

Kardeş kale gibidir (P-961) sözüyle Güvâhî kardeşlik hukukuna bakışını vurgular.

3.1.5.4.2 Hikâye P-14a

Anlatıcı, Sevgi ana teması ve Kardeşlik/ Dostluk alt tema bütünlüğü içerisinde 1419-1456. beyitleri arasında gerçek dostu bulma bağlamında bir hikâyeye yer verir.

Bir hocanın devamlı hayırlı işlerle uğraşan bir oğlu vardı. Hoca, oğluna sermaye olsun diye yüz bin dirhemlik sermaye verir. Ancak oğlan; eşin dostun iltifatlarına bakarak, insanların sözlerine kanarak parayı tüketir. Daima yeme içme, sohbetlerle meşgul olur, bahşişler dağıtır. Hoca bir gün bağışladığı bütün serveti müsrifçe tüketen, insanlara onlarca ihsanda bulunan oğluna acaba bu kadar malı harcarken sadık bir dost kazanıp kazanamadığını sorar. Oğlu da çok iyi dostlar kazandığını hatta sayılarının da yüzü aştığını söyler. Hatta dostlarının onun

yolunda mal ve canlarını esirgemeyecek cinsten olduklarını belirtir. Hoca da oğluna onların gerçek dost olup olmadığını sınamak istediğini belirtir. Oğlan babasının teklifini kabul eder. Hoca bir koyunu büryan yaptırıp bir çuvala gizler ve bu çuval ile oğluna dostlarına gitmesini ve birini öldürdüğünü çuvaldaki ceset ile onu saklamalarını istemesini tembihler ki böylece dostlarının gerçek dost olup olmadığını sınayabilecekler. Nihayetinde oğlan babasının karşısına mahcup bir eda ile hiçbir dostunun onu saklamayı ve korumayı kabul etmediğini anlatır. Hoca da bunca servetine ve ömrüne rağmen yalnız iki dostunun olduğunu ancak onların da birinin yarım olduğunu anlatır ve onları da sınamak niyetinde olduğunu söyler. Oğlan ile yola çıkarlar. Hocanın da ilk dostu onları saklamayı kabul etse de çuvalı saklamaya razı olmaz ve yerim yok diyerek savuşturur. İkinci dostu ise derhâl dostunun derdiyle dertlenip hem çuvalı hem hoca ve oğlunu saklamayı kabul eder. Hoca ise dostunun evinin ortasına geldiklerinde çuvalı açarak gerçek durumu açıklar ve büyük bir temaşa ile cemaat olup dostluğun muhabbeti içerisinde kuzu büryanı yemeye girerler.

Güvâhî, dostluk meselesine büyük önem vererek insanların az sayıda ama gerçek anlamda dostlara sahip olması gerektiğini vurgular:

Gel imdi anları da sinayalum

Sonunda ögelüm ya kınayalum (P-1444)

Bütün pes bir koyun itdürdi büryân

Sarup poga çuvalda kıldı pinhân (P-1435)

Anlatıcı çok arkadaşı olduğunu ifade eden oğluna bunun gerçek olmadığını ifade etmek yerine göstererek öğretme yoluna gitmesi öğretim metotları bağlamında da anlatıcının tercih ettiği etkili bir yöntemdir:

Egerçi şadılıkda çoğ olur yâr

Belâda değmesi olmaz vefâdar (P-1456)

Görüp her işi olma nefis esîri

Yîter etmek çü şâh etdür veziri (P-1407)

Çi ger her aşda var bir dürlü lezzet

Erenler öyünidür etmek ü et (P-1408)

Anlatı içerisinde konuyla alakalı olarak beş atasözü bir deyim ve dokuz özlü söze yer verilmiştir. Verilen Ana Mesaj ise güzel günde olan dost kötü günde olmazsa vefalı olmaz, işe yaramaz (P-1456).

3.1.5.5 Konukseverlik

Güvâhî de görülen alt temalardan birisi de konukseverlik temasıdır. Konukseverlik, sözlüklerde kendisine konuk gelmesinden hoşlanan, konuklarını gerektiği gibi ağırlayan anlamında kullanılmaktadır (Püsküllüoğlu, 2012: 1237). Bu bağlamda Güvâhî de misafire izzet ve hürmet göstermenin dinî ve örfî bir zorunluluk olduğunu düşünmektedir.

Örneğin “Kabûl eyle konuk Tanrı konuğu” (P-1883) ifadesi gelen misafirin rıza-i ilahi için konuk edilmesi fikrini ifade etmektedir. Anlatıcı bu bakışla misafir gelen her konuğun “Gelicek her kişi gelmez kademsüz” (P-1885) ifadesi özelinde bereket ile geldiğini vurgular.

Güvâhî’nin insana bakışı yaşadığı dönemin ve Batılı düşüncenin çok daha ötesinde bir seviyededir. Anlatıcı “Konuğa izzet eyle kâfir olsa” (P-1890) diyerek gelen misafirin dinî durumunun onun için bir ölçüt olmadığını vurgular.

Konuğun kalabalık olmasının veya kâfir olmasının ona yardım ve ikramda bulunmamızı engellememesi gerektiğini belirten Güvâhî, her durumda izzet ve ikramda bulunulması gerektiğini vurgular:

Konukdan kaçma niçe vâfir olsa (P-1890)

Gelen her misafiri Tanrı misafiri olarak görmek gerektiğini belirtir:

Konuk gelse gider yüzden tanuğu

Kabûl eyle konuk Tanrı konuğu (P-1883)

Misafire yapılacak hizmet sonucunda ev sahibinin hiçbir şeyinin eksilmeyeceğini vurgulayan Güvâhî, misafire izzet ve ikramda bulunmak gerektiğini vurgular:

Nen eksile senün ol hizmet ile

Karın toymaz sakınma dış etiyle (P-1887)

Rızkın bereketin Tanrı'nın takdirinde olduğunu vurgulayan anlatıcı, bir kişinin yiyeceği şey ile iki kişinin doyacağını belirtir. Burada kastedilen Yaratıcının rızkı genişletmesi veya takdir edilmesi ile alakalı bir bakıştır:

Ta'âmı bir kişinin kıl kanâat

İder iki kişiye de kifâyet (P-1888)

Güvâhî, misafir ağırlamaya önem verme düşüncesini desteklemek için Arapça sözler alıntılanmayı da ihmal etmez:

Ta'âmü'l vâhidi yekfi'l-isneyni: Tek kişinin yemeği iki kişiye yeter.

Ez-zayfû izâ nezele nezele bi-rızkîhi

Ve izâ ertahale ertahale bi-zünûbi kavmihi:

Misafir rızkıyla birlikte gelir. Gittiğinde de kavminin günahıyla gider.

Türkçede yerleşmiş önemli sözlerden biri olan “Misafirin akılsızı ev sahibini ağırlar” (Aksu, Akalın, Toparlı, 2022: 392) kalıp sözünün doğru olmadığını belirten Güvâhî, ev sahibine ikramda bulunmaya çalışan misafirin aksine güzel bir davranış içinde olduğunu vurgular:

Velî ağırlasa konuk ev ıssın

Olur ebleh dinilmez ana tahsîn (P-1894)

Allah'ın misafire hizmet etmekten ötürü kişiye değerini artırarak izzet verdiğini belirtir:

Konuğa itdügümçün karşı hizmet

Kerîm itdi keremden bana izzet (P-1954)

Allah'ın hoşnutluğu kazanmak isteyenlere, misafir ağırlamaktan daha güzel bir fiil olmadığını vurgulayan anlatıcı, çıplağı giydirmenin, aç doyurmanın ve misafiri ağırlamanın güzel eylem olduğunu belirtir:

Dilersen Hakk'a lâayık fil-i ahsen

Toyur acı geyür yalıncağı sen (P-1958)

Hikâyelere hazırlık ve hikâyeler sonrasında alınması gereken dersler bağlamında aşağıdaki temayı destekleyici bölümleri sıralar:

Fasıl 19a: Anlatıcı tarafından bu bölümde eve gelen misafire güler yüzlü olmak gerektiğı, Tanrının verdiğini esirgememek gerektiğı, kanaat etmenin önemli olduğu öğütlenir.

Taâmü'l vâhidi yekfî'l-isneyni: Güvâhî bu bölümde “Tek kişinin yemeğı iki kişiye yeter.” sözüne yer vererek yemek yerken kanat göstermenin önemine değinir. Ayrıca konuğun sayıca çok olmasının ağırlamak için zorluk oluşturmayaacağını hatta kâfirliğin misafire güzel ağırlamaktan alıkoymaması gerektiğı vurgulanır.

Ekrimû'z-zuyfe ve lev-kâne kâfiren: Güvâhî bu bölümde “Misafire kâfir olsa da ikram ediniz.” Sözüne yer vererek misafire Tanrı misafiri gözüyle bakmanın ve kâfir dahi olsa ikramdan kaçınılmaması gerektiğini öğütler. Ayrıca konuğun zaten rızkıyla geldiğine değinir.

Ez-zayfü izâ nezele nezele bi-rızkîhi / Ve izâ ertahâle ertahâle bi-zenûbi kavmihi: Bu bölümde “Misafir rızkıyla iner gidişi de kavminin günahıyladır.” sözüne yer veren Güvâhî, konuğa can sıkacak kadar yemesi için ısrar etmenin kötü bir davranış olmadığını, tok kişiyi ağırlamanın zor olduğunu ancak misafirin, ev sahibini ağırlamaya kalkmasının ise aptalca bir davranış olduğunu vurgular.

El-Mevîze 19a: Bu bölümde Allah'a layık güzel eylemin acı doyurmak çıplağı ise giydirmek olduğunu belirten Güvâhî, aç olan konuğa hemen yemek hazırlamak gerektiğı hatta aç insan için kuru ekmeğın bile et gibi olacağını belirtir. Ayrıca açlığın ölüme götüreceğini vurgular.

Latîfe 19a: Güvâhî bu bölümde Şehd Merdane isminde bir yiğidin anlatısına yer verir. Anlatıda Şehd Merdane'ye yiğitlik nedir diye sorarlar. O da en büyük yiğitliğin yemek sofrası kurmak olduğunu yani açları doyurmak olduğunu vurgular. Ancak cimri insanların huy hâline getirerek dilenmesine karşı da dikkatli olunması gerektiğini vurgulayan Güvâhî, yardım almaya alışan insanların

da bunu ihtiyaçları olmadığı hâlide davranış hâline dönüştürebileceğini sürekli olarak hatta malının ortağı gibi sürekli yardım ve ihsan isteyeceklerini bu durumda ise çok yüz vermemek gerektiğini öğütler.

Fasıl 19b: Anlatıcı bu bölümde iyilik ederken karşılık beklememek gerektiğini de vurgulayarak iyiliğe iyilik olmayacağını hatta iyilik edilen yerden genellikle kötülük geleceğini belirtir.

Latîfe 19b: Güvâhî, bu bölümde kendi anlatı mantığına uygun olarak bir söz kurgusuyla başlar. Bir kişinin birisine bağ bağışladığını ancak bağış alan kişinin yani evladın babasına bir salkım üzüm vermediğini aktarır. Bu yüzden iyilik yapıp karşılığını Allah’tan beklemek gerektiğini belirtir.

El- Mevize 19b: Bu bölümde doğuda ve batıda ne kadar uzağa gidilse de hayrın sahibini mutlaka bulacağına değinen Güvâhî, iyilik edip anında unutmak gerektiğine, iyilik edip de iyiliği başa kakmamak gerektiğine, iyiliğin zamanında yapılması gerektiğine, cömertliğin taksit taksit olmayacağına, iyiliğin bekletilmemesi gerektiğine, güzel şeylerin sonunun erteleme ile kötüye döneceğine vurgu yapar. Kötülüğün dahi iyilik için olduğunu söyleyen Güvâhî, insanın iyilik yaparak adının unutulmamasını sağlayabileceğini iyiliği olmayan insanın hiçbir işe yaramayacağını vurgular. Ayrıca insanın yaratılmasından maksadın iyilik yapması olduğunu belirten anlatıcı, düşmanın dahi karnını doyurmanın, kursağında lokma bulundurmanın da önemine ayrıca dikkat çeken Güvâhî, elin bile ele muhtaç olacağına insanın da insana muhtaç olacağını belirtir.

Fasıl 19c: Anlatıcı bu bölümde kaybedilen rızık için üzülmemek gerektiğine, suyun aynı yerden akması gibi rızkın da tekrar geri geleceğine, sıkıntının ise daima olmayacağına ve zorluk ile mutlaka bir kolaylığın yaşanacağına dikkat çeker.

Fe-inne ma’a’l-usri yüsra inne ma’a’l-usri: Güvâhî bu bölümde “Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır.” Sözü nü alıntılararak paranın el kiri olduğuna, paranın parayı çekeceğine, kimsenin aç kalmayacağına ve Tanrı’nın kişinin nasibini mutlaka vereceğine vurgu yapar.

El-Mevize 19c: Güvâhî bu bölümde kişinin nasibinin kaybolmayacağına, kimsenin nasibini kimsenin yiyemeyeceğine, nasibin hiç beklenmedik yerden

geleceğine, kişinin nasibinin kişiyi mutlaka bulacağına, yokluğun ve sıkıntının daima kalmayacağına, rızık için acele etmemek gerektiği, az birikimlerin çok olacağını öğütler. Ayrıca anlatıcı, herkesin başında sıkıntının olacağını sıkıntılara sabır gösterilmesi gerektiği, sabredenlerin Tanrı'nın rızasını kazanacağını, sabrın koruk üzümü helvaya çevireceğine dut yaprağının sabır ile atlas kumaş olduğuna ve üzüntünün sabır ile sevince dönüşeceğini vurgular.

Es- sabru miftâhü'l ferec: Güvâhî “Sabır felahın anahtarıdır.” sözüyle başladığı bu bölümde sabrın sonunun daima hayır olduğuna, sabır gösteren hastanın iyileşeceğine ve sıkıntının mutlaka geçeceğine değinir.

3.1.5.5.1 Hikâye P-19a

Anlatıcı, sevgi ana teması ve konukseverlik alt tema bütünlüğü içerisinde 1897-1958. beyitleri arasında mülk-i Acem'de konukseverliğiyle bilinen ermiş bir adamın oğlunun vefatı ve vefat sonrası durumunu hikâye eder.

Ordu Acem diyarına doğru sefere çıkar. Askerler bir köyün yakınından geçerken bir oğlanın bir höyük üzerinde mezar kazdığını görürler. Oğlan askerlere, köyünde cenaze olduğunu ve ikram için buyurmalarını ister. Köye vardıklarında ise köylüler cenazeden haberlerinin olmadığını belirtirler. Bir süre sonra genç bir adam bir eve girer. Evdekiler feryat figan ederler. Onları davet eden ve mezarını kazan o gencin ruhunu teslim ettiği anlaşılır. Cenaze yıkanır ve gömülmek üzere mezara götürülür. Cenazenin babası pir adam misafirlerden birinin oğlunu mezara indirmesini ister ve misafir indirir. Bir çift güzel el, mevtayı kabirde tutar ve misafir korkuyla mezardan çıkar. Mevtanın babası yaşadığı hâli sorar ve oğlunun Burak'a binip binmediğini sual eder. Misafir Burak'ı görmediğini söyler. Pir şaşkınlık içinde altı oğlunun Burak'a bindiğini bunun neden binmediğine üzüldüğünü söyler. Misafirler bu kerametli hâlin sebebini sorar. Pir misafire çok önem verdiğini yoldan insanları çevirip evinde izzet ve ikram ile ağırladığını anlatır.

Anlatıya göre İran seferine giden ordunun seyir hâlinde iken karşılaştığı ilginç bir manzara meselenin özünü oluşturmaktadır. Burada “Benüm oğlumdur ol sin kazan oğlan/ Gelüp uş evde teslim eyledi cân” (P-1912) ifadesi anlatı kişilerinin insanüstü durumunu ifade etmektedir. Yani anlatı kişisi vefat eden oğlan ölmeden evvel mezarını kazmaya başlayarak mucizevî bir keramet gösterir.

Güvâhî, anlatısında cenazenin ve cenazeye bağlı bütün ritüelleri büyük bir dikkat ile aktarır:

Yudılar meyyiti çıkıdı cenâze

Dirildi halk turdılar namaza (P-1916) İfadelerinde olduğu gibi yaşanan çağın âdetlerine yer verir. Bilindiği üzere “ölümün” ardından yapılan uygulamalar folklorik özellikler taşır. Burada da cenazenin defni sırasında yapılan uygulamaları Güvâhî, bir açıklık içerisinde aktarmıştır. Bu durum Sedat Veyis Örnek’in Türk Halk Bilimi adlı eserinde kaydettiği uygulamalara yakın bir seyir izler. Ayrıca anlatıda geçen ölüm ve cenazenin defin işlemleri dönemin halkbilimsel ritüellerine ışık tutar. (Örnek, 2016: 294) Güvâhî, cenaze definin bütün aşamalarını anlatıya katarak “Sen indür meyyiti lütf eyle sine” (P-1919) ifadesinde olduğu gibi ayrıntılı biçimde anlatı merkezli olarak folklor bilgisini kayıt altına alır.

Anlatıcı eserinde insanüstü durumları da inanılrlık kaygısı taşımadan dinî bir çerçeve ile sararak aktarır. Anlatı özelinde vefat eden oğlanın babasını keramet sahibi bir ermiş olarak sunar. Bu durumda vefat eden oğulun “kabrden iki lâtif el” (P-1921) ile tutulması mucizesini aktarır.

Ermişin vefat eden evladının Hz. Muhammed’in Miraç hadisesinde bindiği Burak atı ile ahirete yol alması gerektiğine özellikle vurgu yapılır. Pir “Burâk ı berk seyr ana havadâ” (P-1929) ifadesiyle oğlunun ata binip binmediğini misafire sorar. Bu durum İslam kaynaklı bir yaklaşım olarak ifade edilebilir.

Pir kişisi “İletdüm kabre evvel altı ferzend/ Yidinci oldı bu ferzend-i dil-bend” (P-1932) ifadesinde altı oğlunun vefat ettiğini ve yedinci vefat eden oğlunun da bu olduğunu ifade eder. Hz. Muhammed’in yedi çocuğunun olması, biri hariç hepsinin vefatının Hz. Muhammed’in sağlığında olması dikkat çeker. Ve bu durum dünya imtihanına dayalı tasavvufî bir okumayla açıklanmaktadır. Ayrıca pirin bütün evlatlarının ölmeden evvel mezarlarını kazmaları “Kazubdur kendüleri olmadın fevt” (P-1933) mucizevî bir durumdur. Ayrıca hepsinin Burak’a sahip olmaları “Kalanınun burakı varidi heb” (P-1934) ayrı bir beşer üstü durumdur.

Anlatıya göre ailenin reisi konumundaki pir ve çocuklarının hepsinin farklı farklı keramet göstermelerinin sebebi baba konumundaki pirin hiç konuksuz kalmayıp daima insanlara izzet ve ikramda bulunması olarak açıklanır. “Gice gündüze eğer irür ü ger giç/ Oturmadum konuksuz her zaman hîç” (P-1949) Anlatıcı misafire hizmet etmenin ne kadar kıymetli bir marifet olduğunu, konuk ağırlamanın faziletlerini anlatı kişileri üzerinden açıklar.

Güvâhî, pirin ağzından mevcut durumu ve kerametlerini açıklar:

Hudâ ben bendesini bu sebebden

Azîz eyledi âhir hak talebden (P-1954)

Konuğa itdügümçün karşı hizmet

Kerîm itdi keremden bana izzet (P-1955)

Güvâhî, askerlerin pirin konuk ağırlamak üzere ettiği sözleri işitince büyük bir bağlılıkla önünde yere yüzlerini koyduklarını vurgular (P-1957). Bu durumun geleneksel anlamda bir saygı ifadesi olarak görülmesi gerekir. Ayrıca anlatıcı ana mesaj olarak konukları gereğince ağırlamak gerektiğine vurgu yapar.

3.1.5.6 Vatanseverlik/ Gurbet

Güvâhî'nin anlatılarında sevgi ana teması altında değerlendirilecek alt temalardan biri de vatanseverliktir. Vatanseverlik kavramı, devleti, milleti ve vatanı korumak, hatta vatan ve millet için ölmek anlamına gelmektedir (Ertürk, 2006). Güvâhî için ise vatanseverlik gurbet kavramı ile içi içedir. Ona göre vatanın değerini ancak vatandan ayrı kalanlar anlayabilirler. İnsanın ne sebeple olursa olsun vatanından uzak kalma sevdasına, gurbete gitme fikrine kapılmaması gerekir. İnsan için en güzel yer vatanıdır. Çünkü vatan sevgisi imanın bir gereğidir.

Öncelikle Güvâhî, gurbete çıkmanın çok zor bir durum olduğuna dikkat çeker. Anlatıcı özellikle *Gurbetnâme* adlı eserinde vatan sevgisini ve gurbeti yoğun bir şekilde müstakil olarak işler. Güvâhî gurbetin birçok yönden zorluklarını ifade ederken gurbete heves edenleri de yaşayabilecekleri zorluklar konusunda uyararak vatanlarını terk etmemeleri konusunda telkinde bulunur.

Gurbette çektiği sıkıntılardan ötürü çok ağladığını ifade eden Güvâhî:

Gözüm yaşları ırmak oldu akdı

Dil ü cânımı gurbet odı yakdı (G-4)

Sözleriyle gurbetin onda bıraktığı tesiri aktarır.

Hatta gurbetten dönmesinde karşın vatanında bile zaman zaman o günlerin hicranıyla üzüldüğünü ifade eder:

Vatandan idüben ayrılugum yâd

Kıluram ney gibi zârî vü feryâd (G-5)

Gurbete çıkmaya heves etmeyi deli olmak olarak yorumlayan Güvâhî:

Gel iy gurbet diyârına hevâdâr

Delürüp kendüne olma cefâ-kâr (G-73)

Diyerek gurbete heves edenleri uyarır.

Vatanın öneminin, kıymetinin gurbette anlaşılacağına temas eden Güvâhî:

Göçilen yurdun olur cânâ özri

Konılan yirde olur bellü kadri (G-74)

Sözleriyle vatanın, vatani çok sevmenin önemine vurgu yapar.

Kişinin vatanının Bağdat'tan daha iyi olacağını söyleyen anlatıcı gurbete gidildiğinde türlü sıkıntılar yaşanacağını hatırlatır:

Kişiyek çekme gidüp dürli kahrı

Olur Bağdâd'dan yig kendi şehri (G-79)

Sağlık ve hastalığın insanlar için olduğunu hatırlatan Güvâhî (G-83), gurbette insanın bu durumlarda kimsenin yardımının olmadığını belirtir.

Hatta gurbette ölürken ağzına su damlatacak kimsenin bile bulunmayacağını hatırlatır:

Yimez hâlün ne diyü kimse kaygu

Ölürse tamzurur yok agzına su (G-86)

Ayrıca vatandan ayrı düşünce Yâsin okuyanın da olmayacağını, kimsenin yas tutmayacağını belirtir:

Ne okur bulunur üstinde Yâsîn

Ne tutar bulunur sonunda yasın (G-87)

Güvâhî gurbet konusundaki fikirlerini yer verdiği Arapça bir sözle destekler:

“El-garîbü ke’l-amâ ve-lev kâne basîrâ” Garip, gözleri görse de kör gibidir sözleriyle ifade eder.

Ek olarak gurbette bir suç işlense gurbette olanın üzerine kalacağını ifade eder:

Kim itdi diseler oldukda bir suç

Garîb itdi diyü herkes ider güç (G-91)

Bu gerekçelerle gurbete çıkmak yerine vatanını sevmeyi, yurdun için çalışmayı öğütleyerek vatan sevgisinin imandan olduğunu belirten Arapça bir sözü alıntılar:

Vatan sevgüsün îmandan dimişler (G-93)

Hubbû’l-vatan mine’l îmân.

Vatan sevgisi imandandır.

Vatandan ayrılığın kolay olmayacağını belirten anlatıcı vatandan ayrılığın bela olduğunu belirtir:

Vatan hicri belâdur olmaz âsân

Anunçün kim dimişler zahmın îmân (P-846) Vatandan ayrılığın zahmetine iman demişler diyerek vatandan ayrı kalmanın zorluğunu vurgular.

Vatanın kıymetini ancak gurbete düşenlerin bileceğini belirtir:

Vatan kadrîn ne bilsün bilmeyenler

Düşüben gurbete ayrılmayanlar (P-882)

Güvâhî, son aşamada vatanseverlik konusunda öğüdünü vermeyi ihmal etmeyerek “Yine dön yurduna var olma câhil” (P-938) sözleriyle ilgi temasını bitirir.

Güvâhî, Sevgi ana teması ve Vatanseverlik/ Gurbet alt teması etrafında gurbetin zorluklarını ele alan üç hikâyeye yer verir. Hikâyelere hazırlık için gereken dersler ve hikâye sonrası bölümleri aşağıdaki şekilde sıralar:

Münâcât 24a: Güvâhî, 1. ve 3. beyitler arasında Allah’ın büyüklüğünü ifade ettiği bir münâcât bölümüne yer verir. 3. Beyit ise yazarın asıl bölüme hazırlık için koyduğu bir geçiş beyiti mahiyetindedir.

El- Meviza 24a: Güvâhî bu bölüme “Gel iy gurbet diyârına hevâdâr (G-73)” sözüyle başlayarak okuyucuya seslenmiştir. Okuyucuya göçülen yerin zahmetli olacağını, gurbet hevesine düşmemesi gerektiğini, gidilen yerde birçok sıkıntılar çekeceğini, kişinin kendi şehrinin Bağdat’tan daha iyi olacağını, kötü olanların gurbete çıkacağını, hasta olduğunda ilgisiz kalacağını, ölürse gurbette ağzına su bile vermeyeceklerini, üzerine Yasin bile okumayacaklarını belirterek gurbete çıkma fikrinden vazgeçirmeye çalışır.

El-garîbü ke’l-amâ ve-lev kâne basîrâ 24a: Garip, gözleri görse de kör gibidir. Sözüyle bölüme başlayan Güvâhî, gurbette başkası suç işlese bile garibin üstüne kalacağını, vatan ayrılığının çok zor olduğunu ve vatandan ayrı kalmanın bir bela olduğunu vurgular.

Hâtimetü’l kitâb/ Hubbü’l-vatan mine’l îmân 24a: “Vatan sevgisi imandandır.” hadisini iktibas ederek bölüme başlayan anlatıcı, her sözünün çok manalı olduğunu, cümleleri iki anlama gelecek şekilde tevriyeli kullandığını vurgular, vatanın sığınılacak tek yer olduğunu belirtir. Ayrıca dilinden kaleme şekerler döktüğünü ve böylelikle eserini tamamladığını ve güzel konuşan, zeki olanlardan biri olduğunu söyleyen Güvâhî, isteğinin ise dua olduğunu ekler.

3.1.5.6.1 Hikâye G-24a

Anlatıcı, Sevgi ana teması ve Vatanseverlik/ Gurbet alt teması içerisinde *Gurbetnâme*’nin 14-72. beyitleri arasında kalp gözü açık kurbağa ile değirmen arasında geçen diyalogu hikâyeye eder. Kalp gözü açık olan bir kurbağa bir gün ırmak kenarına gider. Orada feryatlar ederek gözyaşları içinde ağlayan bir dolap görür. Kurbağa, dolaba inleme ve ağlamanın sebebini sorar. Dolap, cihan içinde

ulu bir ağaç olduğunu, güzel çayırın içinde bulunduğunu, daima atlas elbiseler giydiğini, hurma ağacının, şimşir ağacının onu kıskandığını, bütün ağaçlardan daha yüce bir hâlde olduğunu, onun etrafını görenlerin orayı cennet sandıklarını anlatır. Etrafında çeşit çeşit hayvanların bulunduğunu, diğer ağaçların ona asker olduğunu kendisinin ise şah olduğunu âdeta hiç kahır görmeden daima bahar içinde yaşadığını aktarır. Ancak bir gün şefkatsiz bir Türk'ün elinde baltasıyla gelip onu kestiğini, bütün azalarını yonup parça parça vatanından ayırdığını ve bir marangozhaneye getirdiğini söyler. Marangozun birçok gün onu kesip biçtiğini ancak kendisinin bu kesiklerden değil vatan hasretinden musdarip olduğunu, kimsenin hâlini anlamadığını vurgular. Sıla hasretiyle gurbette inlediğini hâlinin kendisine benzememesi için kimsenin vatanından ayrılmaması gerektiğini öğütler. “Vatanım imanımdır.” diyen dolabın gurbette garip ve hasta düştüğünü bu yüzden inleme, feryat içinde olduğunu kurbağaya anlatır.

Güvâhî, dinî terminolojinin bir yansıması olarak: “Meger bir ehl-i dil bir bâğa vardı/ Hem ol bâğa yakın ırmağa vardı” (G-14) beytinde yer alan “ehl-i dil” ifadesiyle kurbağayı gönül ehli, kalp gözü açık olarak sıfatlandırmaktadır. Kurbağa anlatısı bir fabl olarak yalnızca kişileştirilen bir kurbağa değil aynı zamanda irfan ve mertebe sahibi bir kurbağa olarak sunulmaktadır. Kısacası kurbağa tasavvufî olarak mertebe kazanmış bir zat olarak verilir.

Değirmenin dönerken çıkardığı doğal inleme sesini, dolabın ağaç özünden ahşap hâle dönüşürken yaşadığı zorluklara ve doğduğu yerden şu anki konumuna gelişi sırasında yaşadığı dönüşüm üzüntüsüne bağlamaktadır. Bir nevi anlatıcı, değirmenin yapım aşamalarında geçtiği süreci insanın da olgunlaşma, ağacın da mamul hâle gelirken yaşadığı aşamaların bir yansıması olarak sunmaktadır.

Yine “Görür derd ile bir dolâb iniler/ Akıdup gözleri seyl-âb dökülür” (G-15) beytinde söz konusu dönüşümün sancılarını yaşayan değirmenin inleyerek göstermesine bağlayarak aynı zamanda değirmenden akan suları da onun gözyaşlarına benzetir:

Karârı yok figanlar idüp aglar

Akan yaşları ırmak gibi çağlar (G-16)

Âdeta gözyaşlarının ırmağa dönüştüğüne feryatlar ederek nehirler gibi çağıldığına vurgu yapar.

Ağacın kendisinin cihanda yaşayan ulu bir ağaç olduğunu ve dağların başında bir taç olduğunu vurgular:

Cihânda bir ulu ağacıdum ben

Yüce tağlar başında tâcıdum ben (G-22)

Ağacın dağlar başında önemli bir noktada ve işlevde olduğunu belirterek bugünkü anlamda ağacın önemine dair bir göndermede bulunur.

Ağaçları kendi aralarında bir hiyerarşi içinde sunan şair;

Bana reşk eyler idi nahl ü şimşâd

Kulum olmak dilerdi serv-i âzâd (G-25) ifadesiyle hurma ve şimşir ağaçlarının kendisi için dans ettiklerini, servi ağacının ise onun kulu olmak istediğini aktarır. Âdeta değirmenin inşasında kullanılan ağacın kendisini sultan gibi gördüğü ve bu nevi kıvanç tutumu içerisinde bulunduğunu belirtir.

Bir başka bakışla burada Yunus Emre’de ve Mevlâna Celalettin’i Rumi de dert ve gurbet sembolü bir öge olarak dolap ele alınır. Hem Yunus Emre’de hem Mevlana’da dolap metaforik bir anlam taşır. Öncelikle dolabın kullanım amacı insanın azalarıyla benzeştirilir. İnsanın yeryüzü macerasıyla dolabın tasarımı benzetilir, suyun alçaktan çekilmesi insanın maddi yönüyle, yüksekten dökülmesi insanın Yaratıcıyla olan bağıyla ve suyunu uzaklardan alması özlem duygusuyla ilişkilendirilmektedir. Bu bakışa ayrıca metafizik bir yönelimle uzağa, sılaya, geldiği âleme özlem duyan bir insan figürü, hüviyeti kazandırılır (Kızıler ve Öksüzoğlu, 2023: 305).

Sonuçta Güvâhî, *Gurbetnâme*’sinde kalp gözü açık bir kurbağanın nazarından insanın dünya gurbetine düşmesine ve bu dünyada çektiği sıkıntılar üzerinden bir okuma yapmasına fırsat verir. Vatanın kıymetini bilmeyi, göç edilen yurdun cana eziyet olduğunu, insanın kendi yurdunun Bağdat’tan iyi olduğunu, ulu kişilerin gurbette küçük düşeceklerine değinerek gurbete çıkmak isteyen kişilere öğütler verir.

Anlatıcı, kendi yüreğinde vatan sevgisini hisseden bir kişi olarak okurlarına sıladan ayrılığın zorluğu ve vatan sevgisinin imanla eş değer olduğunu belirtir. Muhtemelen kendi hayatında yaşadığı bir gurbet tecrübesini okura sunan Güvâhî, sözlerini anlayan; akıllı, saf ve temiz kişilerin onun kaleminden dökülen şekerlerden nasipleneceğini vurgular.

3.1.5.6.2 Hikâye P-6c

Anlatıcı, sevgi ana teması ve vatanseverlik/ gurbet alt teması içerisinde 935-941. beyitleri arasında iki toy kuşunun karşılaşma öyküsünü anlatan bir fabla yer vererek olayları hikâye eder.

Bir toy kuşu yuvasını terk edip yeni yuva aramak niyetiyle başka bir diyara göç eder. Karşısına kendi gibi bir toy kuşu çıkar ve ona buralarda ne aradığını sorar. Küçük toy kuşu eski yurdunun kötü olduğunu yeni yurt aradığını söyler. Diğer toy kuşu büyük bir azar ile o gavat kardeş sende oldukça her yer kötü olur, dön git memleketine der.

Anlatıcı vatan ve ev arasında bir bağlantı kurar. Burada toy kuşunun kardeşi belki okurda vatanında hoşnut olmadığı unsurları değiştirmeye çabalamak üzerine bir öğüt olarak okunabilir. Güvâhî, yardımcı fikir olarak karşılaştığımız zorluklardan kaçmak yerine durup savaşmamız gerektiğini vurgular.

Kötü kardeşin varsa sonuç hep kötü olur (P-939).

Fasıl 5a: Bu bölümde anlatıcı, gurbete gitme hevesine kapılmamak gerektiğini, gurbette çekilen çok sıkıntı olduğu, gurbete düşenin garip kaldığını ve hünerli kişinin kendi memleketinde değerli olduğunu öğütler. Yuvarlanan taşın yosun yapışmaz diyen Güvâhî, kendi şehrini bilmenin Bağdat'ı bilmekten daha iyi olduğunu ve yurt sevgisinin imandan geldiğini vurgular.

Fasıl 6: Anlatıcı burada kişinin kendi evinin kulu olduğu, insanın kendi hesabını kendisinin tutması gerektiği, aylak aylak oturmanın faydasız olduğu ve fazla işin göz çıkarmayacağını öğütler.

Latife: Bütün hizmetlerde çabuk olunması gerektiği, kişinin kendi işini kendisinin görmesinin önemli olduğu, sonunu düşünmenin önemli olduğu, emek göstermenin önemi, tembelliğin fayda vermediği, evde daima tütün olması gerektiği, kışın

sürekli kalmayacağı, kırağı yağsa bile kış gelmiş gibi tedbir alınması gerektiğini öğütler ve yazın hazır azıktan tüketmemek, kışa hazırlık yapmak gerektiğini vurgular. Ayrıca karıncanın belinin ince olmasını kuşağını sıkı sarmasıyla alakalı olduğunu belirten Güvâhî, bu durumu karıncanın kışa hazırlık noktasında aceleci olmasıyla yorumlar.

Men ekreme'l-câre fekad ekremehu ilâllahi Taâlâ felehu'l-cennete:

“Komşusuna ikram eden Allah’a ikram etmiş olur. Allah da onu cennete sokar.” Sözü nü bölüm başlığı yapan anlatıcı bu bölümde kötü komşuyu veli saymak gerektiğini ve sayesinde sevap kazanmayı, utanma duygusunu yüzsüzden almak gerektiğini ve yaramaz komşunun yedi komşuya zararının erişeceğinden söz eder.

Fasıl 6c: Bu bölümde anlatıcı insanların iç dünyalarının bilinemeyeceğini, yeni bir aletin denenerek öğrenileceğini, yabancidan hayır gelmeyeceğini, nakkaşın desenli kumaş giymeyeceğini ve Hacı Bektaş’ın onmaması konusunda beddua ettiğini (P-932), hayvanın olduğu yuvayı kirleteceğini belirten sözlere yer verir.

3.1.5.6.3 Hikâye P-6a

Anlatıcı, sevgi ana teması ve vatanseverlik/ gurbet alt teması içerisinde 848-882. beyitler arasında geçmiş zamanda kuş ve avcı arasında göl ile avcının evi mekânında meydana gelen olayları hikâye eder.

Göl kenarında gezen bir kuş tuzağa düşerek yakalanır. Yakalayan kişi onu kafeste beslemek niyetiyle alıkoyar ve kuş kafeste sürekli “vatan” diye inler. Verilen yiyecekleri yemeden günlerce inler kuş ve bir gün avcı açlıktan ölmemesi için serbest bırakmayı düşünür. Ancak avcı kuşu salarken nereye gideceğini, nasıl bir güzel evinin olduğunu da gözlemek ister.

Güvâhî, zaman zaman uluları kötileyen anlatılarda bulunsa da aynı zamanda uluların hikmetli sözlerini över ve onların hikmetli öğütlerinin dinlenmesi gerektiğini vurgular:

Cihânı cân ile bulmuş kamular

Dimiş cân bir cihân iki ulular (P-811)

Anlatıcı, kuş için kafesten uçmanın cennete ulaşmak olduğunu belirtir:

Hemîn kasdı kafesden uçmağ idi

Vatan zîrâ ki ana uçmağ idi (P-857)

Su üzerinde bir söğüt dalının kuşun yuvası olduğunu tazelik çağında uzayıp serpiildiğini vurgular:

Meger su üzre bir söğüt budağı

Uzanmış tâzelikde dahı çağı (P-871)

Kişinin yabancı olduğı, gurbette kaldığı zamanlarda neşesinin olmayacağını kendi yurdunda, mekânında huzurlu olacağını vurgular:

Yabanda kişinin olmaz sürûrî

Bulur kendü mekânında huzûrî (P-880)

Vatan sevgisinin şüphesiz insanın cana dair, öze ait olduğunu kesinlikle imanin bir parçası olduğunu öğütler:

Vatan sevgüsü şeksüz cândan olur

Muhakakdur ki hem îmândan olur (P-881)

Anlatıcı, Şah'ı Merdan yani mertlerin şahı mealindeki Hazret-i Ali'yi şahit göstererek “tapınmak, tazim ve takdimde bulunmak” anlamında sevgili diyerek onu sözüne şahit gösterir:

Ne buyurmuş işidün Şâh-ı Merdân

Ki buyurmasa ol mahbûb-ı Yezdân (P-803)

Ateş sakarından memlekete yol aldığı seferden evine döndüğünü aktaran anlatıcı uzak yollara yalnız çıkılmaması gerektiğini bir yoldaş bulursa kuşluk vaktine kadar yola çıkılması gerektiğini aktarır. Ayrıca; “Sefer kıta durur nâr-ı sakardan/ Tutardum kıta nâr-ı seferden” (P-804) beyitlerinde Aslen Sakarya'nın Geyve bölgesinde yaşayan Güvâhî'nin yaşadığı bu coğrafyaya gelen büyük Arap seyyahı İbn-i Batuta'nın tanımından bahseder. Anlatıcı, eserinde Sakarya nehrinden “Sakkar” olarak söz ederek Sakkar'ı da cehennemde büyük bir çukur olarak açıklar.

Anlatıcı, kuşun vatanı olarak ifade ettiğı alanın çeşit çeşit irili ufaklı kuşlarla süslü olduğunu yazın ve kışın sularda kuşların neşe içinde bulunduğuna değinir:

Uşaklı irilü her dürlü kuşlar

Var idi ol suda yazlar u kışlar (P-869)

Anlatıcı, gurbete düşmeyenlerin vatanın kıymetini bilemeyeceklerini (P-882) ve gurbete düşmeye heves etmemek gerektiğini öğütler (P-835).

3.2 GÜVÂHÎ ANLATILARININ KALIP SÖZ ÇÖZÜMLEMESİ

Güvâhî'nin, eserlerinin en büyük özelliği Türk atasözü ve deyimlerini nazma çekerek veya yeni bir metin örgüsü içerisinde yeniden oluşturarak onları yaşatmasıdır. Güvâhî, bu bilinçli çabasıyla bugün hâlâ kullandığımız birçok atasözü ve deyimın sözlü geleneğimizde yaşamaya devam etmesini sağlar. Dehri Dilçin'in ifadesiyle;

“Bilhassa Pend-nâme-i Güvâhî atasözleri bakımında çok zengin ve emsalsizdir. Atasözlerini nazma geçmekte Güvâhî o kadar kudret göstermiş ve muvaffak olmuştur ki, kendisinin yalnız bu işi başarmak için dünyaya geldiği ve bu hususta kullandığı vezin de âdetâ atasözleri için hassaten icat edilmiş olduğu fikrini hatıra getirmektedir” (Dilçin, 1954: 26).

Dilçin, öncelikle Güvâhî'nin bu hususta ne kadar başarılı olduğuna dikkat çeker. Cem Dilçin'in babası Dehri Dilçin'in övgüsüne layık bir isim olan Güvâhî, Türk atasözü ve deyimlerini yalnız kayıt altına alma yoluna gitmez aynı zamanda onları kendi anlatı formatıyla yeniden kodlar. Özellikle öğüt vermek gayesiyle yazmış olduğu *Pendnâme*'sinde, *İbretnâme*'sinde atasözü ve deyimleri ulaşılması zor bir dil kabiliyeti içerisinde harmanlamayı başarak anlatısına bir tuğla gibi yerleştirir. Son derece sanatlı bir yapı oluşturan anlatıcı eserinin her bir beytine kuyumcu titizliğiyle atasözü ve deyimleri işler.

Güvâhî, eseri kapsamında ele aldığı kalıp sözleri öncelikle ve yoğun olarak “Mevize” adını verdiği bölümlerde kullanır. Bu bölümlerde Hikâye adlı bölümde gelecek olan anlatıya uygun bir kalıp söz işleyişi takip eder. Öncelikle hikâyeye hazırlık niteliği taşıyacak atasözleri ve deyimlere yer vererek okurun gelecek hikâyeye hazırlanmasını sağlar.

Bilindiği üzere Güvâhî'nin *Pendnâme* adlı eseri daha evvel atasözleri ve deyimler bağlamında ele alınmıştır. İlgili çalışmalar yalnızca Güvâhî'nin *Pendnâme*'sinde geçen atasözlerini tespit etmekten öteye geçmemiştir. Bu çalışma ile daha önce Güvâhî üzerine yapılan herhangi bir çalışmada tespit edilemeyen 64 atasözü, 72 deyim ve 100 hikmetli kalıp söz ilk defa bulunmuştur. Deyimlerin tamamı *Pendnâme* metninde bulunurken hikmetli sözlerin ise biri hariç tamamı

Pendnâme metnine aittir. Bulunan atasözü ve deyimlerin gündelik yaşama dair anlam taşıyan sözler olduğu bulunurken tematik olarak ise ilgili sözlerin çoğunlukla zenginlik, fakirlik, örf, âdetler ve yardımseverlik üzerine denk gelen sözler olduğu görülmüştür.

Burada Güvâhî'nin incelemeye alınan eserlerinde tespit edilen Arapça başlıklara (Bölüm 3.2.1), atasözlerine (Bölüm 3.2.2), deyimlere (Bölüm 3.2.3), dualara (Bölüm 3.2.4), küfürli sözlere (Bölüm 3.2.5), hikmetli sözlere (Bölüm 3.2.6) yer verilmiştir.

Güvâhî'nin eserleri sözlü edebiyat ürünleri konusunda son derece zengin bir kaynaktır. Bu çalışma kapsamında müellifin; *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserlerinde geçen söz hazineleri tablolarda gösterilmiştir. İlgili alt bölümlerdeki tablolarda yer alan ve ilk defa bu tez çalışmasında ortaya konulan kalıp söz varlığına dair bulgulara “tespit eden” bölümü boş bırakılmıştır, önceki çalışmalarda geçen tespitler ise ilgili yayın sahibinin adı kısaltılarak verilmiştir.

3.2.1 Arapça Başlıklar

Güvâhî, eserlerinde hem tür hem söz varlığı açısından son derece zengin bir anlatım tercih eder. Özellikle Türkçe kullandığı kalıplaşmış sözlerinin yanı sıra yer verdiği Arapça hadis, atasözü ve hikmetli sözler bunun en büyük göstergesidir. Güvâhî'nin üç eserinde toplam otuz bir adet Arapça ifadeye rastlanılmıştır. Metinlerde karşılaşılan Arapça sözlere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2 Arapça Başlıklar

Beyit Nu.	Arapça Başlık	Günümüzdeki Benzer Karşılığı
1	Esmiû ve etîû ulü'l-emri ve in kâne abden Habeşiyen	Başınızdaki siyah Habeşli bir köle bile olsa ona itimad edin
2	El-hayâ'u yemnau'r-rızk	Mahcubiyet rızka manidir.
3	El-ibrâmu yahsülu'l-merâm	Gayret isteklerimizi elde eder.

4	Kurbü'l-eşrâri mazarratun	Kötülere yakınlık zarar verir.
5	Yes'adü'r-racülü bi-musâhebeti's-saîdi	Kişinin çalışması mutluluğun dostluğudur, arkadaşısıdır.
6	Et –tedbîrû nısfu'l-maîşeti	Tedbir geçimin yarısıdır.
7	El'acelü min ameli's-şeytânî	Acele etmek şeytandandır.
8	Salâhü'd-dini fi'l-verâi ve fesâdühü fi't-tamâ'i	Günahlardan uzak durmak kurtuluştur ve tamahkârlık dine zarar verir.
9	El-kanâatü kenzün lâ-yefnâ	Kanaat tükenmez bir hazinedir.
10	Ve lâtelkû bieydîküm ilettehlîketi	Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.
11	Es-seferü kıt'atun mine'n-nâri	Yolculuk ateşten bir parçadır.
12	Utlubu'r-refika sümme't-tarîk	Önce dost sonra yol.
13	Hubbü'l-vatan mine'l-îmân	Vatan sevgisi imandandır.
14	Men ekreme'l-câre fekad ekremehu Îlâllahi Taâlâ felehu'l-cennete	Komşusuna ikram eden Allah'a ikram etmiş olur. Allah da onu cennete sokar.
15	Kesretü'l-müşâhadeti killetü'l-hürmeti	Çok görüşenlerin hürmeti az olur.
16	Küllü nefsin zâiktü'l-mevt	Her nefis ölümü tadacaktır.
17	Küllî âtin karîb	Bütün gelecekler yakındır.
18	Men hafere bi'ren li-ahîhi fekad vaka'a fihi	Kim, içine düşsün diye kardeşine bir kuyu kazarsa, içine kendisi düşer.
19	Selâmetü'l-insân fi hıfzi'l-lisân	Kişinin selameti dilini tutmasındadır.
20	El-bahîlû lâ yedhulu'l-cennete ve lev-kâne zahiden es-sahiyyü lâ yedhulü'n-nâre ve lev-kâne fâsikan	Cimri cennete giremez zahid olsa bile, cömert ise fasık olsa bile cehenneme

		girmez.
21	Dinârü'l bahîli hacerün	Cimrinin dinarı taşır.
22	E's-sadakatü tereddü'l-belâi ve tezîdü'l-ömre	Sadaka belayı defeder, ömrü uzatır.
23	El-insânu abîdü'l-ihsâni	İnsan iyiliğin kölesidir.
24	El-ikrâru bi'l-îmân	İman ikrar iledir.
25	E'n-nâsu ma'a'l-libâsi	İnsanlar elbiseleriyle beraberdır.
26	Taâmü'l vâhidi yekfi'l-isneyni	Tek kişinin yemeği iki kişiye yeter.
27	Ekrimû'z-zuyfe ve lev-kâne kâfiren	Misafire kâfir olsa da ikram ediniz.
28	Ez-zayfû izâ nezele nezele bi- rizkıhi Ve izâ ertahâle ertahâle bi- zünûbi kavmihi	Misafir rızkıyla birlikte gelir. Gittiğinde ise kavminin günahıyla birlikte gider.
29	Fe-inne ma'a'l-usri yüsrâ inne maa'l-usri	Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır.
30	Es- sabru miftâhü'l ferec	Sabır felahın anahtarıdır.
31	El-garîbu ke'l-amâ ve-lev kâne basîrâ.	Garip (Yabancı), gözleri görse de kör gibidir.

Güvâhî, metninde bu kalıp sözleri kullanarak hem vermek istediği mesajı güçlendirmiş hem de metnin zenginleşmesine katkı sağlamış olur. İlgili sözler semantik olarak toplumun ve anlatıcının zihniyeti ve verdiği öğütlerle anlamsal ilişki halindedir. Aynı zamanda diller ve kültürler arası bu kalıp söz kullanımları; Güvâhî eserlerinin metinlerarası boyutunu ve ilişkisini de artırmaktadır.

Anlatılarda yer verilen kalıp sözlerin bir kısmı “Ekrimû'z-zuyfe ve lev-kâne kâfiren (Yılmaz, 2013: 112), El-kanâatü kenzün lâ-yefnâ (Yılmaz, 2013: 354)” sözlerinde olduğu gibi hadis iken “Ve lâtelkû bieydüküm ilettehlîketi (el-Bakara 2/195), Küllü nefsin zâiktü'l-mevt (el-Ankebût, 29/57) sözlerinde olduğu

gibi ayetlerdir. Yine kalıp sözlerin büyük bir çoğunluğu ise atasözü niteliği taşımaktadır. Sözlerin kullanımı Güvâhî eserlerinin didaktik yönünü kuvvetlendirirken okura verdiği mesajları da güçlendirmektedir.

3.2.2 Atasözleri

Atasözü ve deyim kavramlarının pek çok kez tanımlandığını, bu tanımların da aşağı yukarı aynı temel mihenklerden hareketle gerçekleştiği ortadadır. Şüphesiz her çalışmada kavramsal temelin oluşturulabilmesi için öncelikle ilgili tanımlara yer vermek gerekmektedir.

Arif Hikmet Par, “*Atasözleri*” adlı eserinde: “Her biri, bağımsız birer cümle olan bu sözlerde halkımızın gelenek ve görenekleri, hayata bakış açıları; nükte, ince alay, taşlama, övgü ve yergi ile olguları değerlendiriş yolları görülür” (Par, 1987: 5) şeklinde bir tanımlamada bulunur.

Dehri Dilçin’in edebî metinlerdeki atasözlerini değerlendirdiği *Edebiyatımızda Atasözleri* adlı çalışmasında yer verdiği tanımda “Atasözleri, beşer cemiyetiyle beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulus hâline yükselmiş, medenileşmiş törelerdir.” (Dilçin, 2000: 15) der.

Anadilimizin Söz Denizinde adlı çalışmasında Doğan Aksan;

“Çoğunlukla bir tümce biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelen sözlerdir. Her ulusun kendi deneyimleriyle, bilgeliğiyle oluşturduğu atasözleri bir dil birliğinin dünya görüşünü, yaşayış biçimini yansıttığı gibi o toplumun kültür tarihiyle ilgili, önemli ipuçları da verir.” (1990: 40) şeklinde bir tanımlama yapar.

Şükrü Elçin de atasözleri için “molozu atılmış, komprime, süzme sözler” (Elçin, 1993: 628) tanımlamasında bulunur.

Tablo 3 Atasözleri

Beyit Nu.	Tespit Edilen Atasözü	Günümüzdeki Benzer Karşılığı	Tespit Eden
P-38	Bilür kadrin olan sarrâf-ı mâhir	Altının kıymetini sarraf bilir. (Tdk.)	H.
P-50	Ki olur hôr o kim şeri göre hôr	Şeriatı hor gören hor olur. (MY.: 689)	H.
P-51	Sürülmez urca bil budaklu ağaç	Budaklı ağaç sürülmez. (TE.)	
P-53	Acımaz şer ile kesilse engüş	Şeriatın kestiği parmak acımaz. (ÖAA.: 437)	H.
P-58	Yinen Bağdâd'da hayr-ı halife	Hayırlı Halife Bağdat'ta oturur. (TE.)	
G-81	Yapışmaz yuvalanan taş yosun	Yuvarlanan taş yosun yapışmaz. (Tdk.)	
G-82	Ki taş kopduğu yerde olur ağır	Taş yerinde ağırdır. (Tdk.)	
P-88	Savaşa girsen ol beglere yakın İrağ olgıl şikâr üstinde sakın	Savaşa girersen beğlere yakın ol. Avda ise uzak ol. (TE.)	
P-89	İnanma beglere tayanma suya	Akarsuya inanma, eloğluna dayanma. (ÖAA.:126)	E.
P-93	Yapı taşı yine kalmaz yapudan	Yapı taşı, yapıdan kalmaz. (Albayrak, 2009: 873)	H.
P-95	Olan gözden ırak gönülden ırağ	Gözden ırak olan, gönülden de ırak olur. (Tdk.)	H., E.
P-98	Dimişler gelme gelme dönme dönme	Gelme gelme, dönme dönme. (Eyüboğlu, 1973: 103)	H.
P-99	Bil özi arturur yüğrük olan at	Yürük at yemini arttırır. (Albayrak, 2009: 907)	H., E.
P-100	Gerekmez âr, gayret gerek	Erde ar değil gayret gerek.	H.

	erde	(TA.: 170)	
P-103	Ne assı bula kendüye yatur kurt Yek andan tolaşan dilkü yilüb yurt	Yatan arslandan, gezen tilki yeğdir. (Tdk.)	H., E.
P-104	Değirmene varanlar ögüdür un Savar nevbet evini bekleyen dün	Değirmene varan un öğütür Nöbet evini bekleyen geceyi savar Evi gece bekleyen nöbeti savar. (ÖAA.: 230)	
P-105	Gezen ya budına ya boğazına	Gezen ya buduna ya boğazına. (BAAD.: 124)	E.
P-106	Utanma kim olasın devlet ıssı	Ar eden kar etmez. Tdk.)	H.
P-108	Ki olmaz oğlu kızı utananun	Utananın oğlu kızı olmaz. (Tdk.)	H., E.
P-109	Virilmez oğlan ağlamasa emcek	Ağlamayan çocuğa meme verilmez. (Tdk.)	H., E.
P-110	Göbeğin öksüz oğlan kendü keser	Öksüz çocuk göbeğini kendi keser. (Albayrak, 2009: 742)	H., E.
P-111	Keser sanma bir urmağ ile balta	Bir çalmağ ile balta kesmez. (İP.: 144))	H., E.
P-114	Ki virmegil eyere hâşaya vir Bege olma mukayyed paşaya vir	Eğere verme haşaya ver, beğ verme paşaya ver. (TE.)	H.
P-115	Uzadur boynın isteyen deve burc	Deveye burç gerek olursa boynunu uzatır. (Tdk.)	H., E.
P-116	Ki ölmez borçlu vü benzi sararur	Borçlu ölmez benzi sararır. (Eyüboğlu, 1973: 3)	H., E.
P-117	Ki ağ akçe olur kara gün içün	Ak akçe kara gün içindir. (Tdk.)	H., E.

P-118	Gider çokça getürmege azacuk	Aza demişler nereye? Çoğun yanına demiş. (ÖAA.: 169)	H., E.
P-119	Ki yük bâcından ağlamaz mukarrer	Yük bacından aksamaz.(BA, 228)	H.
P-120	Virüp sen de tokuzı kurtar onı	Dokuzu ver onu kurtar. (AS.: 132)	H.
P-121	Viren alur viren el bil kesilmez	Veren eli kimse kesmez. (Tdk.)	H., E.
P-122	Ki tutılmaz kuru torbayile at	Kuru torbayla tutulmaz at. (Tdk.)	H., E.
P-123	Husûsâ kâdîya tenhâ di hâlün Ki tâ sığayu çıkasın sakalun	Kadıya yalnız giren sakalın sığayı çıkar. (Albayrak, 2009: 586)	H.
P-125	Ki olur omçada oduncu gözi	Oduncunun gözü omçada olur. (Tdk.)	H.
P-126	İşitmedün mi rüşvet kapudan şâd Giricek bacadan gamgîn çıkardâd	Rüşvet kapıdan mutlu girer, bacadan üzgün çıkar. (Tdk.)	E.
P-194	Gerek mâl erde kim mansıp kazana Girü yağlı kazan yağlu kazana	Mal gerek mansıp kazana. Yağlı kazan, yağlı kazana. (BA 219)	H.
P-285	Nasîhat idicek dinle uluyı Kalursın dinlemezisen uluyı	Ulu sözü dinlemeyen uluya kalır. (ÖAA.: 453)	H., E.
P-286	Yolun üzre eger köpri ola ol Basuban geçme uluyı budur yol	Ulular köprü olsa basıp geçme. (ÖAA.: 452)	H., E.
P-287	Ulu ile keşür eksen yoğunı Çıkar hissende düşersin	Ulularla havuç ekenin yoğunu göt. gider. (ÖAA.:453)	H.

	uğunı		
P-288	Edepsüzlüğü kâr idinme kesil Katı uzanma yorgânunca kösil	Ayağını yorganına göre uzat. (Tdk.)	H., E.
P-290	Ağır basdukda yine kalkar olur	Ağır basar yeğni kalkar. (Tdk.)	H., E.
P-291	Ulular arabayla tavşan avlar	Arabayla tavşan avlanmaz. (Tdk.)	H.
P-333	Birikse yek ağız bir ağıza söz	Çok ağız bir olunca, bir ağız hiç olur. (TA.:117)	H.
P-339	Katı müşkil durur çokluk belâsı	Nerde çokluk, orda bokluk. (Tdk.)	H.
P-352	Ki bir bî-çareyi karnına muhkem Dögermiş dir imiş vay arkan	Öksüzün karnına vurmuşlar, “vay arkam” demiş. (Tdk.)	H.
P-353	Ulu baş olmayınca bitmez işler Ki bin işçi vü bir başçı dimişler	Bin işçi bir başçı demişler. (Albayrak, 2009: 248)	H.
P-354	Baş olmasa mukarrer olmaz ayak Yaramaz işe başsuz elde tayak	Baş gidince ayak durmaz. (Tdk.)	H.
P-355	Yig ol kim olasın devletlüye kul Olinca başı devletsüze oğul	Devletsizin oğlu olmaktan, devletliye kul olmak yeğdir. (Tdk.)	H.
P-358	İder devletlü ıslâh ile bâzâr Bozar devletsüz ifsâd ile iy yâr	Haramzade pazar bozar, helalzade pazar yapar. (Tdk.)	H.
P-359	Yaramaz korsa huyın hak	Yaramaz biri huyunu	

	bu durur Ki ya koynı ölür ya hod kudurur	bırakırsa ya koyunu ölür ya da kudurur. (TE.)	
P-360	Çıkar cân girdügiyle yine âhir	Can ne ile girse geri onun ile çıkar. (TE.)	H.
P-361	Gümân yokdur ki kundakda giren hû Salacada çıkar meşhûrdur bu	Kundakta giren huy, teneşirde çıkar. (Tdk.)	H.
P-363	Ki âhir sulu senek suda yiter	Su testisi su yolunda kırılır. (Tdk.)	H.
P-376	Ki üzümüne göre kararur üzüm	Üzüm üzümüne baka baka kararır. (Tdk.)	H.
P-377	Kulağuzı gurâb olana menzil Olur meşhûrdur âhir mezâbil	Kılavuzu karga olanın burnu boktan kalkmaz. (Tdk.)	H.
P-378	Yaramazlara yakınlık mazarrat	Merhametten maraz doğar. (Tdk.)	H.
P-382	Ki yaş dahı yanar kuru katında	Kurunun yanında yaş da yanar. (Tdk.)	H.
P-385	Yolun gözle sakın azma ki Allâh Azana tiz belâ virür ol âgâh	Azan kuşun belası yakındır. (BA 52)	H.
P-386	Tanışukcun yoğ ise olma âmil Yanuna borkünü ko meşveret kıl	Tanışacağın yoksa borkün yanına koy. (TA.: 124)	H.
P-387	Olur öz bildüğün ayağuna bağ Aşarsın tanışıkun olıcak tağ	Danışan dağı aşmış, danışmayan yolu şaşmış. (Tdk.)	H.

P-388	Ki Tanrı'ya yaraşur yalunuzluk	Yalnızlık, Allah'a mahsustur. (Tdk.)	H.
P-391	İşidilmez yalunuz elden âvâz	Bir elin sesi çıkmaz. (Tdk.)	H.
P-392	Yalunuz taş olur mı hîç dîvâr	Yalnız taş, duvar olmaz. (Tdk.)	H.
P-395	İvecen olma bin tanış bir işle	Bin bilsen de bir bilene danış. (Tdk.)	H.
P-396	Murâda irmeğe vâcib durur sabr	Sabreden derviş muradına ermiş. (Tdk.)	H.
P-399	Acele kılmak olur şeytâna pîşe	Acele işe şeytan karışır. (Tdk.)	H.
P-400	Ki bir koltukda sığmaz iki karpuz	Bir koltuğa iki karpuz sığmaz. (Tdk.)	H.
P-402	Döner şerre sakın uzatma hayrı Uzat şerri ki hayra döne seyri	Şer işi uzat hayra dönsün, hayır işi uzatma şerre dönmesin. (BA 205)	H.
P-403	Uzatma hayrı uğrarsın ziyâna Ger öküz öle ya kanlı uşana	Hayır işi uzat, şerre dönsün; Şer işi uzat, hayra dönsün. (BAAD: 133)	
P-405	Metâun bilmeğe yigin alusın Gerek ehli il aldatmaz delüsin	Al malın iyisini, çekme kaygısını. (Tdk.)	H.
P-406	Sor utanma ki bilmeze bulut yük	Bilmeyene bulut yük. (TA.: 81)	H.
P-409	Hakîm oldur ki gelmişdür başına	Hekim kim, başına gelen. (ÖAA.: 305)	H.
P-410	Şu köpriden giçegör kim giçer il	Herkesin geçtiği köprüden sen de geç. (Tdk.)	H.

P-411	Çoğ olsa koz kovuksuz olmaz elbet	Koz kabuksuz olmaz. (BA 171)	H.
P-414	Sakın düşme düşene assısı yok Eğerçi sonra olur kulağuz çok	Düşenin dostu olmaz. Akıl veren çok olur. (Albayrak, 2009: 380)	H.
P-416	Ki bir dirhem et örter niçe aybı	Bir dirhem et nice ayıbı örter. (Tdk.)	H.
P-420	Büyüğün pür hünerdür taşı içi Boğaz harcında olur az kiçi	Öv küçüğü al büyüğü. (TA.: 318)	H.
P-421	Kedi yügreklüğü samanlığa dek	Kedinin gideceği samanlığa kadar. (Albayrak, 2009: 617)	H.
P-423	Dikilmiş kaftan u yapılmış ev al	Ev yapılmış, bağı dikilmiş olmalı. (BA 118)	H.
P-424	Çoğaçlu gün koyun yağmurlu gün at	Yağmurda düşmanın koyunu, dostun atı satılsın. (ÖAA.: 464)	H.
P-425	Bu âdetdür alan satandan umar	Alan satandan umar. (BA 36)	H.
P-426	Ki kara düzen ev yıkmaz muhakkak	Kara düzen ev yıkmaz. (TE.)	H.
P-427	Düzenlik kandayısı onmağ anda	Nerde birlik, orda dirlik. (ÖAA.: 396)	H.
P-429	Ki başka buzağı kaçma bu sözden Yig olur şeksüz ortaklık öküzden	Ortaklık öküzden, başka buzağı yeğdir. (Tdk.)	H.
P-430	Sever zîrâ yıkılan yıkılanı	Yıkılan yıkılanı sever. (TA.: 378)	H.
P-431	Ki artuk yir sağışlu koyunu	Sayılı koyunu kurt yer. (TE.)	H.

	kurt		
P-432	Kaza savar katışık gâfil olma	Az sadaka çok bela götürür. (TA.: 61)	H.
P-440	Gelür evvel nasîhat gerçi acı Velî sonra olur derdün ilâcı	Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır. (Tdk.)	H.
P-441	Zevâlidür kanatlansa karınca	Karıncanın zevali gelince kanatlanır. (Tdk.)	H.
P-443	Yüce olur ise her ne kadar tağ Yol üstinden aşar yakın u ırağ	Dağ ne kadar yüce olsa yol üstünden geçer. (Tdk.)	H.
P-445	Erenlerün bir olur altı üsti	Erenlerin sağı, solu olmaz. (Tdk.)	H.
P-454	Ki bir kez biliş ü bir kez görüşdür	Bir kez görüş, bir kez biliş. (Tdk.)	H.
P-455	Ki dimişler basılmaz yirdeki yüz	Yerdeki yüze basılmaz. (Tdk.)	H.
P-456	Kulunam diyem olmaz kimseye kul	Kulunum demekle kul olmaz kişi. (TA.: 286)	H.
P-458	Mahallin gözle beş parmak düz olmaz	Beş parmak bir değil. (Tdk.)	H.
P-460	Silen bir destmâl ile her eli	Mendil her eli siler. (TE.)	
P-461	Ki kuş var et yidürler yarar işe Kuş olur kim etin yirler hemîşe	Kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir. (ÖAA.:381)	H.
P-465	Düşüp turmak er olana degül ayb Hudâdur bir karâra tutmağıl reyb	Düşmez kalkmaz bir Allah. (Tdk.)	H.
P-467	Esirge serçeye çibuk	Serçeye çubuk beredir. (BA	H.

	beredür	200)	
P-469	Keçi cân kayurur kassâb umar yağ	Keçiye can kaygısı, kasaba yağ kaygısı. Koyun can, kasap et derdinde. (Tdk.)	H.
P-481	Kusar iğne yudan âhir çuvalduz	İğne yutan çuvaldız kusar. (Tdk.)	
P-484	Bu dünyâ gindür illâ son burunda Bulursın her ne itsen çukurunda	Ne ekersen onu biçersin. (Tdk.)	
P-515	Ki boynuzsuz koyunun şeksüz ol Hak Alur boynuzludan âhir muhakkak	Boynuzsuz koyunun hakkı boynuzluda kalmaz. (TA.: 95)	
P-520	Kuş uçmaz u kulan yügürmez idi	Kuş uçmaz kervan geçmez. (Tdk.)	
P-529	Ya at gider ya yük uğurlısar	Hırsız ya atı ya yükü çalar. (TE.)	
P-551	Tonuz hod gördüğün çalar hemîşe	Domuz her gördüğünü çalar. (TA.: 145)	
P-596	Depişdi at eşek öldi arada	Atlar tepişir, arada eşekler ezilir. (ÖAA.: 163)	H.
P-598	Ki yalar bal tutanlar barmağını	Bal tutan parmağını yalar. (Albayrak, 2009: 222)	H., E.
P-599	Yimez mi özge balı balı olan	Balı olan bal yemez mi? (Tdk.)	H., E.
P-600	Dimekle bal tatlu olmaz ağız	Bal demekle ağız tatlanmaz. (Tdk.)	H., E.
P-603	Sonı cenge döner kosun o lâğın Devede gösterem dirse kulağın	Deve kulağını göstermeye kalkarsa savaş çıkar. (TE.)	

P-621	Hemîn az eylemek gerek aşını Dileyen kimse gavğâsuz başını	Azıcık aşım kaygısız başım. (Tdk.)	E.
P-622	Kanâat it ki ayrılmaz bekâsı	Kanaat gibi devlet olmaz. (Tdk.)	H.
P-623	Büyük başun olur ağrısı büyük	Büyük başın derdi büyük olur. (Tdk.)	H., E.
P-625	Konuk umduğunu yimez bürâder	Misafir umduğunu değil bulduğunu yer. (Albayrak, 2009: 656)	E.
P-626	Hemîn bir lokma bir hırka dimişler	Bir lokma bir hırka. (Tdk.)	E.
P-627	Dimişler derziye göç ignesini Sokup başına germiş sînesini	Terziye: “Göç” demişler, Göğsünü gererek “İğnem yanımda” demiş. (Tdk.)	H., E.
P-628	Dimişler kıssa-hâna sen dahı göç Hemân ağzını yummuş görmemiş güç	Kıssahana “göç” demişler. Ağzını yummuş, güç görmemiş. (TE.)	H.
P-631	Ki olsa dōstun bin yâr-ı cânı Bir olsa düşmanın çok görgil anı	Bin dost az, bir düşman çok. (Tdk.)	H., E.
P-632	Basicak kuyruğın uyur yılanun	Uyuyan yılanın kuyruğuna basma. (Tdk.)	H., E.
P-633	Su uyur uyumaz düşman dimişler	Su uyur düşman uyumaz. (Albayrak, 2009: 801)	H., E.
P-635	İnanma dōst olmaz eski düşmen	Eski düşman dost olmaz. (Albayrak, 2009: 428)	H., E.
P-636	Ulur it aksağı tavşan görince	İtin aksağı tavşan görünce ulur. (Albayrak, 2009: 573)	H.

P-638	Ki aslanlar gelür âl ile sayda Göcen düşdüğü yok güc ile kayda	Hileyle aslanlar mağlup olur. (İP.: 299)	H.
P-671	Gücile bin durış göcen tutulmaz	Güç ile göcen tutulmaz. (İP.: 254)	H.
P-672	Alan ivdüm dimiş kırk yılda öcin	Kırk yılda intikam alan ne tez aldım, demiş. (TA.: 270)	H.
P-678	Sağalıcak elin tutmaz yininde Hemîn sayruyu avla döşeğinde	Ölüyü döşeğinde avlamak gerekir. (TE.)	H., E.
P-679	Çün okçılık müdâm ilk uranundur Er ol baş yar ki iş başaranundur	İlk vuran okçudur. (ÖAA.: 323) Er ol da baş yar. (BAAD.: 592)	H., E.
P-680	Nolısar bitmez iş olmaz cihânda	Bitmeyen iş olmaz cihanda. (TA.: 91)	H., E.
P-682	Ki yıkıldığı gün tozar hemîn yâr	Yar yıkıldığı gün tozar. (Albayrak, 2009: 874)	H., E.
P-691	Tayanma geydügüne cevşen ü hûd Ecel yiri açıkdur eylemez sûd Tayanma geydügüne cevşen ü hûd	Ecel yeri açıktır. Hiçbir şey fayda vemez. (AS.: 135)	
P-691	Ecel yiri açıkdur eylemez sûd	Tedbirin ecele faydası yoktur. (İP.: 512)	
P-692	Yegin gör düşmanı senden hemîşe Alu çıkarsa devletdür irişe	Düşmanın karınca ise de hor bakma. (Tdk.)	H.
P-693	Ki begenmedüğün yumruk yarar baş	Ummadığın taş baş yarar. (Albayrak, 2009: 233)	H., E.
P-694	Dime yumruğı kim anar	Kavgada yumruk sayılmaz.	H.

	savaşda	(Tdk.)	
P-695	Ne bilürsün olur el elden üstin	El elden üstündür. (Tdk.)	H., E.
P-696	Kıyılmaz cân azîz olur bürâder	Can cümleden azizdir. (TA.: 102)	H.
P-697	Dirilen mürğ-i çapük çâr u nâçâr Olur iki ayağından giriftâr	Zeyrek kuş iki ayağından tutulur. (Tdk.)	H., E.
P-698	Bir aslana olur iki çetük tap	İki kedi bir arslana pes dedirir. (TA.: 231)	H.
P-699	Nola sen dirilürsen erkek arslan Dişi aslanda yok mı gayret ü san	Erkek arslan arslan da, dişi arslan arslan değil mi? (ÖAA.: 269)	H.
P-700	Keşiş yendek kete yimez hazer kıl	Papaz her gün kete yemez. (Tdk.)	H., E.
P-702	Sakin olur yavaşun bileği sarp	Yavaş atın tekmesi yavuz olur. (Tdk.)	H., E.
P-703	Yılana urmağıl yumşak diyü el	Yılana yumuşak diye el sunma. (Tdk.)	H., E.
P-705	Ere ata cihânda sincü olmaz	Ere, ata, ite sancı yok. (TE.)	H.
P-706	Ki olur erlik on tokuzı hîle	Erlığın on da dokuzu hiledir. (Albayrak, 2009: 426)	
P-708	Kaçup kurtulmak olur anda erlik	Erkekliğin onda dokuzu kaçmaktır. (Tdk.)	E.
P-745	Yegin hasma güce görmek hatardur	Düşmanı sen kendinden yeğîn gör, zayıf çıkarsa bahtına. (TA.: 153)	H.
P-747	Ki er evde gerek esen gerekdür	Er evde gerek, esen gerektir. (TE.)	H.
P-749	Eşenen serçeden bil taru ekmez	Serçeden korkan darı ekmez. (ÖAA.: 425)	H., E.

P-750	Çü korkağ ola bazirgân ne assı	Korkak bezirgân ne kar eder ne zarar. (Tdk.)	H.
P-751	Ecel olduğu yokdur havf ile def	Korkunun ecele faydası yoktur. (Tdk.)	H., E.
P-752	Deminde erlik adu san içündür Ne ğam erkek koyun kurban içündür	Erkek koyun kasap dükkânına yakıştır. (Tdk.)	H., E.
P-753	İki olmaz ölüm gerçi bir olur	Ölüm bir olur iki olmaz. (AS.: 190)	H., E.
P-805	Dimişler kuş da uçmaz kılağuzsuz	Kılavuzsuz kuş uçmaz. (TA.: 268)	H., E.
P-807	Kazâ zîrâ ki gelmez danışup bil	Kaza geliyorum demez. (Tdk.)	H.
P-809	Sakin cânı ki bitmez bûsitânda	Can bostanda bitmez. (Tdk.)	H., E.
P-810	Ki cân evvel cihân andan gerekdür	Önce can sonra canan. (Tdk.)	H.
P-811	Cihânı cân ile bulmuş kamular Dimiş cân bir cihân iki ulular	Önce can sonra canan. (Tdk.)	
P-814	Ki zirâ âlet işler öğünür el	Âlet işler el övünür. (Tdk.)	H., E.
P-815	Çün ağşam yaklaşa gitme seferde Ve lîkin yatmağıl vakt-i seherde	Akşama karşı gitme, tana karşı yatma. (Tdk.)	H., E.
P-816	Çü menzil basa yolcu âkıl olmaz N'ola dirlerse ata menzil olmaz	Ata menzil olmaz. (Tdk.)	E.
P-820	Eğer atun bir ola bin	Bir atın varsa yokuşta bin, on	H., E.

	yokuşda Ve lîkin on olursa in inişde	atın varsa inişte in. (TE.)	
P-822	Çün atun yoldaşundur gözle onat Ki olur er garîb ü hem ğarîb at	Garip er, garip at. (TE.)	E.
P-823	Yakın menzilde halka söz ne hâcet Görünen köye kulağuz ne hâcet	Görünen köy kılavuz istemez. (Tdk.)	H., E.
P-824	Oturma yol eri yolda yaraşur	Oturma yol eri yolda yaraşır. (TA.: 380)	H., E.
P-826	Hudâ yoldaş yol olur kuzılacı	Yol kuzulayıcı olur. (TE.)	
P-827	Ki Hak bilür işin taşra çıkanun	Yolcunun işini Allah bilir. (TE.)	H.
P-828	Ne gam gerçi kavuşmaz tağ tağa Kavuşur kaçan ise sağ sağa	Dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur. (Tdk.)	H., E.
P-833	Her olmayanı düş bil zâhirâ tuş Üşenme hayr olur korhulu düş	Korkulu düşün sonu hayr olur. (TA.: 279)	H.
P-839	Ki taş kopduğı yerde olur ağır	Taş yerinde ağırdır. (ÖAA.: 443)	H., E.
P-840	Tanuz gütdürür issine yavuz baş	Yavuz at sahibine domuz güttürür. (TA.: 374)	H., E.
P-842	Yapışmaz yuvalanan taş yosun	Yuvarlanan taş yosun tutmaz. (Tdk.)	
P-843	Ki yük ağmasa düşmez gurbete taş	Gurbete taş düşmez. (TE.)	E.
P-844	Garîb olur deli başun ayağı	Deli başın ayağı garip olur.	E.

		(TE.)	
P-883	Gerek kara evinde her kişi kul	Kişi evinin kuludur. (TE.)	H.
P-885	Dürüş kul gibi işle beg gibi yi	Kul gibi işle bey gibi ye demişler. (TE.)	H., E.
P-887	Olunmaz bülbüli il gülliginin Horûsıdır her âdem külliğinin	Her horoz kendi çöplüğünde öter. (Tdk.)	H., E.
P-888	Hemîşe ağlayıgör kendü ölün	Herkes kendi ölüsü için ağlar. (Tdk.)	H.
P-889	Keçi yatmaz yatakda eşmedin yir	Keçi yattığı yeri eşer. (BAAD.: 161)	H., E.
P-890	Oturma aylak aylak işle iy yâr.	Boş gezmekten bedava çalışmak iyidir. (Tdk.)	H., E.
P-891	Ziyânı yok çıkarmaz artuk iş göz	Artık mal göz çıkarmaz. (Tdk.)	P-891
P-894	Dimişler kurda boynun nite yoğun Eyitmiş işlerümün az u çoğun	Kurda “neden boynun kalın” demişler, “İşimi kendim görürüm demiş.” (Tdk.)	H., E.
P-897	Atılmış ok gibi tut neyise iş Evünde irimedın kılıç gibi kış	Akiller kış erzağın yazın görür. (TE.)	H.
P-901	Hemîn gölge kovan irdükde yaza Kışın ağzın açar poyraza	Yazın gölge kovan, kışın karın ovar. (Tdk.)	H.
P-904	Dimişler odsuz ev kutsuz ev iy yâr	Odsuz ev, bahtsız ev. (TE.)	H.
P-905	Çü dirler yağı yalın kış gerçek	Yaz yalan kış gerçek. (Tdk.)	E.
P-905	Sana kim dir azıkdan yazın	Yaz yalan, kış gerçek. (Tdk.)	

	el çek Çü dirler yağı yalın kış gerçek		
P-906	Ki kış gök üzre kışlamaz bilürken	Kış gökte kışlamaz. (Tülbentçi, 1977: 364)	H.
P-909	Egerçi âdem ondur tokuzı ton	Güzellik ondur, dokuzu dondur. (Tdk.)	H., E.
P-915	Belî her gün yarak bir gün gerekdür	Her gün yarak bir gün gerektir. (Yarak: silah) (Eyüboğlu, 1973: 158)	H.
P-917	İl il üzre olur âlemde çokdur Ev ev üzre velî olduğu yokdur	İl il üzerine olur ama ev ev üstüne olmaz. (Albayrak, 2009: 319)	H., E.
P-918	Müdâm olmaz muvâfık çün iki hu Kaçan bir yirde sığar iki ulu	İki baş bir kazanda kaynamaz. (Tdk.)	H.
P-919	Ki konşı hakkı Tanrı hakkıdır bil	Komşu hakkı, Tanrı hakkıdır. (Tdk.)	H., E.
P-920	Çü incitmez meseldür konşusin kurt Sen incitmek neden olanı hem-yurt	Kurt komşusunu yemez. (Tdk.)	H.
P-924	Yüzün suyunı yüzsüzden satun al	Edebi, edepsizden öğren. (Albayrak, 2009: 908)	H.
P-926	Çeker mi rûpsî kîr ile korhu	Ors. büyük pipi ile korkutma. (TE.)	H.
P-927	Yaramaz konşinin tutma gümânı Yidi konşıya dek irer ziyânı	Kutsuzun yedi eve dek zararı dokunur. (MY.: 654)	H.
P-929	Tavar alası ger taşra	İnsanın alacası içinde,	H., E.

	ayândur Bilinmez âdem alası nihândur	hayvanın alacası dışındadır. (Tdk.)	
P-932	O kim onma dimişdür Hâcî Bektaş	O kim onma dimişdür Hâcî Bektaş (TE.)	
P-933	Degüldür sağ anı gerekse sına Varan Karaca Ahmed Tekyesine	Hırlı... Karaca Ahmet Türbesi'ne mi gelir. (TE.)	
P-956	Disen izzetle evvel kime hâcî Bulunur koltuğında sonra hâcî	Kime hacı dersin, haçı koltuğundan çıkagelir. (TA.: 274)	H.
P-957	Ki besle kargayı çıkara gözün	Besle kargayı oysun gözünü. (Albayrak, 2009: 239)	H., E.
P-960	Ere kardaş gerek düşman tağıda Ki dimişler yavuz kardaş yağıda	Yavuz kardeş düşmanda	
P-962	İki kardaş çekişmiş ana ebleh İnanmış bile karışmış ol esfeh	İki kardeş savaşmış, ebleh buna inanmış. (Tdk.)	H.
P-963	Et ile tırnağ arasına giren Yiyer çıkar muhakkak bil bunu sen Delüye uslu oldur açmaya	Etle tırnak arasına girilmez. (Tdk.)	H., E.
P-975	râz Ki olmaz kimseye dîvâne hem-râz	Haberi bir çocuktan bir de deliden al. (Tdk.)	
P-976	Haber alınur oğlanla delüden	Deliden al uslu haberi. (ÖAA.:231)	E.
P-978	Delüben il alur uslu	Deliden al uslu haberi. (Tdk.)	E.

	haberler		
P-979	Ne düz ne hod düzül delüye iy yâr	Deliyi ne döv, ne dövül. (TE.)	E.
P-981	Delü hod duprusuz oynar meseldür	Deli dumrusuz oynar. (TE.)	H.
P-986	Hem olsa bir pula bin turp- ı bî-kürk Gelürise eger bir turpa bin Türk	Bir turpa bin Türk gelir. (TE.)	H.
P-987	Acıyup zahm irişdürmiş gibi seyf Dimiş ârifler ol turpa zehî hayf	On Türk bir turp, hayf ol turpa. (TE.)	H.
P-988	Hakîkatdür bu söz Türk âdem olmaz	Türk danışment olur, adam olmaz. (AS.: 207)	H.
P-989	Bir olur Türk’e sözün ardı yüzi	Türk’e sözün arkası önü aynı olur.	
P-1025	Ki davâcısı dânişmend olanun Meger yarıcısı Hak ola anun	Davacın kadı olursa yardımcın Allah olsun. (Albayrak, 2009: 326)	H.
P-1026	Didüğün dinle dânişmendün iy yâr Velî her irdüğünü itme zinhâr	Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma. (Tdk.)	H.
P-1027	Sevidür delü gerçi delüyi Sever illa ki dânişmend uluyı	Deli deliden hoşlanır, alim alimden hoşlanır. (Tdk.)	H.
P-1037	Severler ölü helvâsıyla oğlan	Ölü helvasıyla oğlan severler. (TE.)	H.
P-1039	İderdi bulsa kel başına tîmâr	Kel başa şimşir tarak. (Tdk.)	E.
P-1039	İderdi bulsa kel başına	Kelin ilacı olsa kendi başına	

	tîmâr	sürer. (MY.: 637)	
P-1041	Sakın sanma yimez sufi soğanı Kabın dahı komaz buldukda anı	Sofu soğan yemez sanma bulunca sapını dahi komaz. (Tdk.)	H., E.
P-1058	Çubuk yaşla egilür hey habîr ol	Ağaç yaşken eğilir. (Tdk.)	H., E.
P-1059	Kazuk girmez yire olmasa tokmak	Çatal kazık yere batmaz. (Tdk.)	H.
P-1060	Gümânsuz sanma çomağ uçmakdan çıkupdur	Dayak cennetten çıkmadır. (Tdk.)	H., E.
P-1062	Bıçak kesmez sapın hem sögemezsın	Bıçak sapını kesmez. (TA.: 80)	E.
P-1065	Dimiş bakup niçe oğlanlara çok Benüm oğlancuğumdan güzeli yok	Kuzguna: “Güzel kim” demişler, “Yavrum” demiş. (ÖAA.: 310)	
P-1090	Üşenme hiç ödenmez borç olmaz Kimesnenün hakı kimsede kalmaz	Kimsenin hakkı kimsede kalmaz. (Tdk.)	E.
P-1096	Dimişler hizmete göndersen oğlun Sakın köyme bile ardınca varsın	Çocuğu işe sal ardınca sen var. (Tdk.)	H.
P-1108	Eger kızun var ise kimse almaz Delüklü taş kayurma yirde kalmaz	Delikli boncuk yerde kalmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1109	Olur ise ne denlü il gülinci Çürük baklaya olur kör alıcı	Çürük baklanın kör alıcısı olur. (Albayrak, 2009: 317)	H., E.
P-1110	Silerler bir gün anun da çapağın	Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş. (MY.: 695)	

	Bulur kadayise çölmek kapağın		
P-1112	Olur konşu kızı ekser çapaklu	Komşu kızı çapaklı olur. (BAAD.: 169)	H., E.
P-1113	Yakın olsa çırak dibi karanu	Çıra dibi karanlık olur. (Albayrak, 2009: 301)	H., E.
P-1114	Viricek müfte virme ide gör cehd Ki ucuz âciz olur bozılır ahd	Ucuz etin yahnisi yavan olur. (Tdk.)	E.
P-1115	Metâun satma bulmadan bahâsın İt içer bil ucuz et şûrbâsın	Ucuz etin çorbasını it içer. (TA.: 357)	H.
P-1116	Bu pendî hem tutar akli olan kes Ki dimişler kızı vir köpriyi kes	Kızı ver köprüyü kes. (TE.)	H., E.
P-1117	Kızun ardınca çoğ varmayı koğıl Gönül virme güyegü olmaz oğul	Kül tepecik olmaz, güvey oğul olmaz. (MY.: 609)	H., E.
P-1118	İgen hoşdur çıkarmak kızı irde Yedi yaşında ya erde ya yirde	Kız yedi yaşından sonra ya erde, ya yerde. (TA.: 272)	H., E.
P-1125	Kızuna dâyim öğütle işitdür Gelinüne dahı bile işitdür	Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit. (MY.: 643)	
P-1127	Kızum sana dirüm dinle gelinüm	Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla. (Tdk.)	H.
P-1128	Velî anun ki devlet yok başında Ne işe yaraya rastuk	Devlet olmayınca başta yastık neyler başta. (TA.: 137)	H.

	kaşında		
P-1254	Kişide sabr komaz yârsuzluk Gerek âşık olanda ârsuzluk	Âşık olanda arsızlık gerekir. (Eyüboğlu, 1973: 23)	
P-1262	Komaz tonuzluğın kaçansa tonuz	Domuzun kuyruğunu kes, yine domuz. (İP.: 192)	
P-1173	Degüldür yigide ayb olsa âşık Turulmaz olmayınca su bulanık	Su bulanmayınca durulmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1174	Dime âşık olana divşür ussı Ki itmez âşıka hiç öğüt assı	Âşığa öğüt faydasızdır. (TE.)	H., E.
P-1175	Anun menine nâsîh kethüdâlık Ne ider kar kandurmaz susalık	Kar susuzluk kandırmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1178	Ki dâyim ili sanur âşık amâ Sanurlar âşıkı ile dahı şeydâ	Âşık âlemi kör, dört yanını duvar sanır. (Tdk.)	H.
P-1179	Bu fili âşıkun her dem görinür Ki esner ac olan âşık gerinür	Aç esner âşık gerinür. (Tdk.)	H., E.
P-1181	Düşicek penbede gizlenmez âteş Kaçan sıvanısar balçığla güneş	Ateş barut bir yerde durmaz. (ÖAA.: 161) Güneş balçıkla sıvanmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1184	Nice eyleyiser gönül karımaz	Gönül kocamaz. (Tdk.)	H.

P-1218	Sevüp zâr olma hercayı nıgârı Ki olmaz şâhinün eksük şikârı	Şahine av eksik olmaz. (TA.: 344)	H.
P-1219	Zülâl umma binâ içinde taşdan Gerek durur mahabbet iki başdan	Muhabbet iki baştan olur. (Tdk.)	H., E.
P-1220	Ger uğratsa ziyâde aşk cebre Sefer kıl tâkatün yoğ ise sabıra	Âşık ya sabır ya sefer. (TE.)	H.
P-1221	Çıkarur bî-gümân itme tereddüd İç acısın taban acısı lâ-büd	İç acısını taban acısı çıkartır. (TA.: 228)	H.
P-1222	Vefâsuz sevmek olur çünkü yanlış Döner Bağdâd'dan yanlış teşvîş	Yanlış hesap Bağdat'tan döner. (Tdk.)	H., E.
P-1223	Dime kim hicr odı kor cânuma köz Gönül katlanıcıdur görmese göz	Göz görmeyince gönül katlanır. (AS.:147)	H., E.
P-1224	Gerekse gayrı dilberle gönül yaz Ki zîra bir çiçekle yazılmaz yaz	Bir çiçekle yaz olmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1225	Mülâyim hûblar âlemde vâfir Medîne olmaz ise Mekke hâzır	Medine olmazsa, Mekke hazır. (TE.)	E.
P-1226	Eger perî ise sevgili sev anı Olursa hûri sevme	Sev seni seveni hak ile yeksan ise sevme seni	H., E.

	sevmeyeni	sevmeyeni Mısır'a sultan ise. (Tdk.)	
P-1227	Bu pend olmaz velî her gâh makûl Ki gönül kimi sevse görklüdür ol	Gönül kimi severse güzel odur. (Tdk.)	H., E.
P-1251	Var ebleh olma yokdur göze zindân	Göze yasak olmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1253	Temâşâsına hûbun kim diye yok Eyüye çok nazardan müzd olur çok	Güzele bakmak sevaptır. (Tdk.)	H.
P-1256	Çekersen yâr için gam yime gavgâ Güzel gavgâsuz olmaz hiç zîrâ	Güzel kavgasız olmaz. (ÖAA.: 247)	H., E.
P-1257	Rakîbün olduğına hem- dem-i yâr Hâzin olma ki olmaz verd bî-har	Dikensiz gül olmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1258	Kalursın yârsuz hem tutmagıl reyb Cihânda isterisen yar-ı bî- ayb	Ayıpsız yar arayan yarsız kalır. (Tdk.)	H., E.
P-1259	Güzel cevri itme itmeden meyyâl olmaz Mukarrerdür belâsuz bal olmaz	Belasız bal olmaz. (TA.: 75)	H.
P-1260	Rakîbün verheminden çekme korhu İt ürür kârbân giçer ne kayğu	İt ürür kervan yürür. (Tdk.)	H., E.
P-1262	Komaz tonuzlğın kaçansa	Domuz domuzluğundan	E.

	tonuz	vazgeçmez.(ÖAA.: 209)	
P-1263	Sen ana yâr için kıl dâyim eylük Seven ıssın atar itine sünük	Köpeğin hatırı yok, sahibinin hatırı var. (BA 148)	H., E.
P-1264	Ne çâre hem olunı geldi pîşe Kesilmeyen el öpilür hemîşe	Bükemediğin eli öp başına koy. (ÖAA.: 208)	H., E.
P-1265	Gelür ağyâr anup itdükde lâğı	İti an, değneği hazırla. (Tdk.)	H., E.
P-1266	İti an u yanuna ko çomağı Çi ger sevmediği yarpuz yılanın Biter oda ini ağzın anın	Yılanın sevmediği ot, deliğinin ağzında biter. (Tdk.)	
P-1267	Virür şeftâlular ağyâra dilber Eyü yimişleri tonuz yir ekser Der-i dilberde âşık	Armudun iyisini ayılar yer. (Tdk.)	H., E.
P-1269	yasdadur taş Diler mi hiç yasduk sağ olan baş	Sağ baş yastık istemez. (Tdk.)	
P-1271	Oluban bî-tekellûf nefis içün zâr Gülezeni viregen sanma zinhâr	Her yüzüne güleni dost sanma (AS.: 153)	
P-1273	Tavarun kim hûyın bilmezsın anun Tolaşma ardına gerekse cânun	Huyunu bilmediğin hayvanın ardına düşme. (TA.: 226)	H.
P-1275	Zenün meylini bil ana göre yil Ki çöp deprendügi yok	Yel esmeyince çöp kımıldamaz. (BA 223)	H., E.

	esmedin yıl		
P-1276	Be-her-hâl ön gerek ol işde perhîz Çi ger dirler çabalayan virür tiz	Çabalayan tez verir. (MY.: 566)	H.
P-1277	Okunmaduk yire varma hazer kıl Ki kavulsuz giren haksuz çıkâr bil	Çağrılan yere git, ar eyleme; çağrılmadığın yere gidip yerini dar eyleme. (Tdk.)	H., E.
P-1281	Koşar isen kadîmî yâre koş baş Ki eyerlenmiş atdur eski oynaş	Eski oynaş, eğlenmiş attır. (Albayrak, 2009: 429)	H., E.
P-1282	Olur varlı hemîşe eski varlı Yeni varlı olur kadaysa çorlı Benüm pendüm sanadur iy azîzüm	Eski varlık varlıktır, yenisine körlüktür. (AS.:139)	H., E.
P-1285	Kayurmaz ev de bizüm kov da bizüm	Ev bizim kov bizim. (TE.)	
P-1288	Biregü atına binen tiz iner	El atına binen tez iner. (BA 104)	H., E.
P-1289	Hemîşe od yanar uğrı başında	Uğursuzun başında arılar (ateş) oynar. (BAAD.: 138)	
P-1290	Yakasın ergenün bit yir hemîşe Kazancını dahı it yir hemîşe	Bekarın parasını it yer, yakasını bit. (Tdk.)	H., E.
P-1291	Ol aldanmış degüldürler haberde Kiçinden evlenen toyan seherde	Erken kalkan yol alır, er evlenen döl alır. (Tdk.)	H.
P-1292	Giç evlenen veledden assı	Asi kuzuyu kurt kapmaz.	H.

	itmez Ki asi kuzuya bil kurt yitmez	(AO.: 372)	
P-1293	Karışur kâil olun hem bu lâğa Güwegü tâze olsa bal yağa	Er fakir olsa, avrat yüz­süz olur. (TE.)	H.
P-1295	Fakîr evlense gâyet tuzsuz olur Er olsa cimri avret yüz­süz olur	Yiğit hoş yancık boş. (TE.)	H.
P-1297	İşitmez olur usandukda sözin Dir azdukca yuyucu göre yüzün	Yüzünü yıkayıcılar görsün. (TA.: 383)	E.
P-1298	Erün avret yiğ aldanur lutına Ne assı kurı si. düşman gö.ine	Kuru si. düşman gö.ine. (Hengirmen, 1990: 189)	H.
P-1299	Boğaz her dem ol işige gah akındur Karındaşdan karın şeksüz yakındur	Er fakir olsa, avrat yüz­süz olur.	H., E.
P-1304	Ere avret geh illik geh yagıdur Hey evlülük büyük ayak bağıdur	Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar. (Tdk.)	H.
P-1331	Ki dimişler anasın gör kızın al Kıyısına nazar eyle bin al	Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. (Tdk.)	H., E.
P-1332	Ola mı gül-şeker ol kız olıcak Anası soğan atası sarımsak	Anası soğan, babası sarımsak, kendi gülşeker olmaz ya. (Tdk.)	H., E.
P-1334	Eyü hakkında kimse kem	Asıl azmaz soy kokmaz.	H., E.

	diyimez Asıl azmaz cihânda sağ yiyilmez	(Tdk.)	
P-1335	Meseldür hem ulular eyle dimiş Ki hergiz pastutmaz arı gümüş	Arı gümüş pas tutmaz. (BA 150)	H., E.
P-1341	Kimün kim avretidür katı çirkin Ki göz gördükçe gönül ola gam-gîn	Göz görmeyince gönül katlanır. (ÖAA.: 246)	
P-1347	Kız al alsan zene itme muhabbet Ki yularsuz eşekdür tul avret	Ersiz avrat, yularsız eşeğe benzer. (BAAD.: 113)	E.
P-1358	Degül hâcet dahı çok söz zarîfe	Ârife tarif gerekmez. (Tdk.)	H.
P-1384	Gelin olsam eger ki bir dahı ben Yatış turuş göreydün nicedür sen	Bir daha gelin olsam yatış duruş öğrenirdim. (TE.)	H.
P-1389	Olan âkıl giçen hâlini bilür Kör ölse gerçi badem gözli olur	Kör ölür badem gözlü olur. (Tdk.)	H., E.
P-1390	Kör ol vaktin ider körlüğün izhâr Ki düşdügi kuyuya düşe tekrâr	Eşek bile düştüğü yere bir daha düşmez. (Tdk.)	H., E.
P-1392	Varup okunmaduğun yire yendek Dimesünler sakın gücile gökcek	Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yerde görünme. (Tdk.)	H., E.
P-1403	Yidükde dostun rızkın	Dostun malını düşman gibi	H.

	olup tuş Yi düşman gibi tâ gönli ola hoş	yemeli. (BAAD.: 96)	
P-1406	Ki istek dış dibindedür uzat el	İştah dışın dibindedir. (Tdk.)	H., E.
P-1408	Erenler öyinedür etmek ü et	Ekmek ve et erenler öğünüdür. (Eyüboğlu, 1973: 266)	H.
P-1411	Ko teftîşin taamun olsa yakın Yimişin yi ağacın sorma sakın	Üzümünü ye de bağını sorma. (Tdk.)	H., E.
P-1414	Yi vü iç döst ile illâ ki zinhâr Sonı hayr olmaz itme satu bâzâr	Dost ile ye iç, alışveriş etme. (ÖAA.: 247)	H., E.
P-1415	Ger itsen âl utanma al ele rast Dimişler döst döst u ma'mele rast	Dost dost gerek, işlerde dürüst gerek. (BAAD.: 95)	H.
P-1456	Egerçi şadılıkda çoğ olur yâr Belâda değmesi olmaz vefâdar	İyi dost kötü günde belli olur. (Tdk.)	H.
P-1457	Gazab-nak olma mazlûmı esirge Ziyân kabına ider sarp sirke	Keskin sirke kabına zarar. (Tdk.)	H., E.
P-1458	Çeker öykeyle turan bî- tavakkuf Oturdukda ziyân ile teessüf	Öfkeyle kalkan zararlar oturur. (ÖAA.: 405)	H.
P-1460	Teenîyile depred divşür	Son pişmanlık fayda vermez.	H., E.

	ussı	(Tdk.)	
	Ki yokdur son pişmânlıkda		
	assı		
P-1461	Bilürsin âkıbet bu yir seni yir Ölecek cânâ gerek yatacak yer	Ölecek cana yatacak yer gerek. (TA.: 317)	H., E.
P-1468	Memâta iriserdür çün hayâtun Ayağın kesmegil bir sürçen atun	Bir sürçen atın başı kesilmez. (Albayrak, 2009: 263)	H.
P-1469	Yaraşmaz kim ola ulu atâsuz Muhakkakdur hod olmaz kul hatâsuz	Kul hatasız olmaz. (Tdk.)	H.
P-1474	Sebepsüz âh alup itme günâhı Ki kalmaz yirde bil mazlûmun âhı	Mazlumun ahı, indirir şahı. (Tdk.)	H., E.
P-1476	Ko ol fili ki sonı mihnet olur Ki iden bulur u inleyen ölür	Eden bulur inleyen ölür. (ÖAA.: 257)	H., E.
P-1477	Bulur itdüğün ol kim bed- ameldür Ki iti öldüren sürür meseldür	İti öldüren sürür. (Tdk.)	H., E.
P-1481	Kaçan cenge ayağ uzatma el çek Dinen yağmur için geyme kepenek	Geçmiş yağmura kepenek tutma. (BA 122)	H.
P-1482	Sanagör her işünde hayr eşüne	Hayır dile komşuna, hayır gele başına. (Tdk.)	H.

	Senün de hayr gele tâ başuna		
P-1487	Kapusın katma ilün tâ ki ahir Kakılmaya senün kapun da âhir	Çalma elin kapısını çalarlar kapını. (Tdk.)	H., E.
P-1489	Güce uğrarsın uğrar âhir çün sizeler Ki uğrın yüküren zâhir buzalar	Gizlide gebe kalan, aşikârede doğurur. (Tdk.)	H.
P-1490	Büyükçe kaz kazarsan kimseye çâh Ki şâyet sen düşersin anda nâgâh	El için kuyu kazan, evvela kendisi düşer. (Tdk.)	H., E.
P-1491	Sana kim taş atarsa at sen etmek Degüldür erlik etdüğünü itmek	Sana taşla vurana sen aşla var. (Tdk.)	H., E.
P-1494	Ki bire iki ol demde bedeldür Belî dil dilden ağlamaz meseldür	El elden kalmaz, dil dilden kalmaz. (Tdk.)	H.
P-1495	Uranu uruları diyen işidür Elin dilin tutar ol kim kişidür	İstediğini söyleyen istemediğini işidir. (Tdk.)	H.
P-1497	Dilin dek tutmayan olur alımın Çıkarur her kişi sudan kilimin	Mecliste dilini, sofrada elini kısa tut. (MY.: 580)	E.
P-1510	Niçün ta'n idesin kimseye gülüp Küpe küp diyicek dir küp dahı düp	Küpe küp deyince, küp adama düp der. (ÖAA.: 382)	H., E.

P-1511	Tevâzular görem sanma savaşdan Olur hürmet bürâder iki başdan	İyilik iki baştan olur. (Tdk.)	E.
P-1512	Yavuzluk eylük iden cümle bulur Kişinün hürmeti elinde olur	İyilik eden iyilik bulur. (Tdk.)	H., E.
P-1513	Urulması mukarrerdür uranun Devece assısı var dek turanun	Dek duranın devesi ölmez. (BAAD.: 86)	H.
P-1516	Sana kim dir il acıt yatlu söyle Hemîşe tatlu yiv ü tatlu söyle	Tatlı ye tatlı söyle. (ÖAA.: 444)	H.
P-1517	Ko yatlu sözi kim vardur ziyânı Çıkarur yahşı söz inden yılanı	Tatlı dil yılanı deliğinden çıkırır. (Tdk.)	H., E.
P-1518	Didürme yatlu sözle kimseye vây Çü nânun yok dilün kıl bâri buğday	Buğday ekmeyin yoksa buğday dilin de mi yok? (Albayrak, 2009: 277)	H.
P-1519	Hacâletden beri dilersen sana özün Her arada bişürüp söyle sözün	Sözünü bil, pişir; ağzını der, devşir. (ÖAA.: 432)	H.
P-1520	Sözi ehliyanında söyle arhun Yanılup satma bostâncıya	Tarhuncuya tarhun satılmaz. (ÖAA.: 441)	H., E. ¹²

¹² Dilek Erenoğlu, hazırladığı tez çalışmasında bu cümleyi deyim olarak sınıflandırmıştır.

	tarhun		
P-1521	İgen germ olma sözünde iy yâr Sovuk giçer katı açılma zinhâr	Katı açılma soğuk geçer. (AS.: 166)	H.
P-1522	Abes olur sözün çoğında revnak Ki Kur'ân'da yaraşur çok söz ancak	Çok söz Kur'an'da yaraşır.	H.
P-1524	Yanılma sözde bulsan ne kadar yüz Didilerse nola açar sözi söz	Söz sözü açar. (Tdk.)	H., E.
P-1526	Dilün zabt itmeğe duruş karındaş Olur dil epsem oldukda esen baş Meger nâgeh tokınmış kartala ok	Dil esen, baş esen. (BAAD.: 92)	H., E.
P-1528	Görür kendü yüninden inlemiş çok	Kartala bir ok değmiş, yine kendi yeleğinden. (ÖAA.: 348)	
P-1530	Dime kim kendü düşen ağlamaz zâr Hey ağlar gözi dahı çıkar iy yâr	Kendi düşen ağlamaz. (Albayrak, 2009: 622.)	H., E.
P-1531	Gerek bir söz içün evvel iki fikr Çaluban önin ardın andan it zikr	İki dinle, bir söyle. (Tdk.) Önce düşün sonra söyle.	H.
P-1549	Sözün herkes görüp iki yüzini Bişirüp söylemek gerek	Sözünü bil, pişir; ağzını der, devşir. (ÖAA.: 432)	H.

	sözini		
P-1653	Ki olur yalanın dibi yakıncak Nice yakın ki görünür bakıncak	Yalanın dibi yakındır. (Albayrak, 2009: 869)	E.
P-1656	Eyü fıkır it her işün ardın önin Kuru lâf urma işle andan ögin	İş insanın aynasıdır. (Tdk.)	H.
P-1657	Sözünde toğru ol meyil etme âle Ki tuyılır sünü sığmaz çuvâla	Mızrak çuvala sığmaz. (Tdk.)	H., E.
P-1660	Üşenmez toğru sözlü ol kahırdan Eger kim kovula tokuz şehirden	Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. (Tdk.)	H., E.
P-1661	Dimişlerdür ulular bunu böyle Kayurmaz eğri otur toğru söyle	Eğri oturup doğru konuşalım. (Albayrak, 2009: 388)	H., E.
P-1662	Götürmez gerçi kim halkun mizâcı Ne gam toğru söz olur lâ- büd acı	Doğru söz acı olur. (Tdk.)	H.
P-1663	Adûdur râst gûyâ câhil içden Ki olur toğru söz iti kılıcdan	Doğru söz kılıcdan keskindir. (TE.)	H., E.
P-1671	Diyesin kim düzer yanşağı sağır	Yanşağı sağır düzer. (Albayrak, 2009: 872)	H.
P-1700	Kerem umma işitsen kimde yalan	Söyleyenden dinleyen arif gerek. (Tdk.)	H.

	Gerek uslu virenden sözi alan		
P-1702	Yalancıdur inanma ol gühersüz Ananın oynasına kalur ersüz	Oynasına inanan avrat, ersiz kalır. (Tdk.)	H.
P-1703	Güler yüzlüye tut maksûd içün yön Olur bellü toğuşından eyü gün	Kutlu gün doğuşundan bellidir. (Tdk.)	H., E.
P-1708	Disen bitmese hâcet bir kapuda Eyit kara eşek bağılu kapuda	Kara eşek kapıda bağılu. (TA.: 251)	H.
P-1711	Velikin yigregi budur karındaş Tonuza minnet itme çalu tolaş	İtle dalaşmaktan çalıyı dolaşmak yeğdir. (Tdk.)	H., E.
P-1716	Kimün rızkını yisen medhini it Tuz etmek bilmeyenden yig olur it	Tuz, ekmek bilmeyen itten kötüdür. (TA.: 356)	H., E.
P-1717	Tutar bilmez isen hiç itmegil şek Tuzun hakkı var ise seni etmek	Tuz ekmek hakkı bilmeyen kör olur. (Tdk.)	H.
P-1718	Hıyânet üzre dime didüğünü Dizün üstünde yime yidüğünü	Osmanlının ekmeği dizi üstündedir. (ÖAA.: 402)	H.
P-1720	Yanunda ceht it olmasun bürâder Su getüren senek sıyan	Suyu getiren de bir testiyi kıran da. (Tdk.)	H.

	berâber		
P-1721	Kıl az u çok her eylûk ideni yâd Ki olmamış durur varın viren yâd	Varını veren yad olmaz. (Albayrak, 2009: 856)	H.
P-1722	Cihânda azı bilenler yanılmaz Ki azı bilmeyen çoğı da bilmez	Azı bilmeyen çoğı hiç bilmez. (Tdk.)	H., E.
P-1724	Eyit her müft-hâra şükr kıl sun Yidükçe toğrayan hâlini bilsün	Yiyen bilmez doğrayan bilir. (Tdk.)	H.
P-1726	Muhib derdin yüzi benli ne bilsün Ne çekdügin ökiz kanlı ne bilsün	Öküzün çektiğini kayış bilir. (BAAD.: 190)	H.
P-1727	Gözünle gör etegünle hemân ört	Gözün ile gördüğünü eteğin ile ört. (TE.)	H., E.
P-1731	Koz oldugın bilüb çığsatma yükin	Sen de mi bildin yükümün koz olduğunu. (Aksu vd., 2022: 433)	H.
P-1736	Anı bilmez ki aybı çok özün Müdam açukdur ardı kendüzinün	Keçinin kuyruğu her gün açık; koyuna bahane bulur. (İP.: 379)	E.
P-1738	Sakın itme ki var yirün kulağı	Yerin kulağı var. (Tdk.)	H., E.
P-1739	Yüze kim yalayacaksın tükürme	Bakacağın yüze sı.ma, sı.acağın yüze tükürme. (İP.: 122)	
P-1740	İşidilmez haber olmaz cihânda	İşidilmemiş haber olmaz cihanda. (TE.)	H.

P-1741	Ki yüz yüzi göricegez utanur		E.
P-1747	Ger eyle atduğı taş gider ırağa	Elin attığı taş ırak gider. (Albayrak, 2009: 508)	H.
P-1749	Adı yavuz olur kurdun hemî dün Keser baş dilküler var dime efsûn	Kurdun adı yaman çıkmış, tilkicik var baş keser. (Eyüboğlu, 1973: 227)	H.
P-1752	Hoş uçar kamu kuşlar kanat uçsa Çağırurlar kim velî bıldırcın uçsa	Kanat uçunca bütün kuşlar uçar, ama bıldırcın uçsa çağırırılar. (TE.)	H.
P-1754	Gözün aç il sözine uyma uyan Boşar eşlerin il sözine uyan	Ele uyan eşini boşar. (TA.: 163)	H., E.
P-1761	Gel a il sözine uyma ol ağır Meseldür bu düzer yanşağı sağır	Yanşağı sağır düzer. (TE.)	H.
P-1762	Ne gam bir uğrayan bühtâna nâgâh Olur çün toğruya yardımcı Allah	Allah doğrunun yardımcısıdır.	H.
P-1763	Çü yok çinü çöregünde ne kaygu	Çöreginde şüphe yoksa gam yeme. (TA.: 119)	H.
P-1764	Yimese çiğ neden karnı çeke derd	Çiğ yemedim ki karnım ağrısın. (TA.: 114)	H.
P-1765	Bu âdetdür ne çâre toğru evvel Tutulmayınca irmez eğriye el	Doğru bilinmeyince eğri bilinmez. (Tdk.)	H.

P-1766	Bulına diyü ne bilmeğe yarar Yitüklü anasının koynın arar	Yitikli anasının koynunu arar. (Albayrak, 2009: 898)	H., E.
P-1767	Dimişlerdür çi ger bu sözi toğrı Ki begden yiğ tutulmadukda uğrı	Tutulmayan hırsız beyden büyüktür. (Tdk.)	H.
P-1768	Velî âhir bulunur il sesinden Bilünür ağzı eğri ensesinden	Ağzı eğri, gözü şaş ensesinden bilinir. (Tdk.)	H., E.
P-1770	Sahi ol hisset içün itme tedbir Nekesle harcı cömerdün olur bir	Nekesle cömerdin harcı birdir. (Tdk.)	H.
P-1771	Hasîsün hâli manide bu durur Ne kendü yir yavuz it ne yidürür	Yavuz köpek ne yir ne yidürür. (TA.: 374)	H.
P-1777	Gedâyı kılma hayrundan ferâmûş Gerek kim kurd yanında toya kuş	Kurdun yanında kuş da geçinir. (TA.: 288)	H.
P-1778	Tururken hayr ide gör cân tenünde Elünle virdüğün kalur senünle	Ne verirsın elinle o gider seninle. (Tdk.)	H., E.
P-1785	Çu muhtâc ağzın ider şerm beste Sorar mısın döşek olana haste	Hastaya döşek sorulmaz. (Tdk.)	H.
P-1786	Yi yidür kişi dirüp mâli	Göregelen süregider. (TE.)	H., E.

	nider Disünler göre gelen süre gider		
P-1789	Görüp muhtâcdan özünü yaşma Hemîn kendü çöregüne kül eşme	Herkes kendi çöreğine köz eşer. (Albayrak, 2009: 518)	H.
P-1791	Bülend it himmetün halka her işde Elün işdeyken olsun gözün eşde	Elin işte gözün eşte olsun. (TA.:166). Beyiti bul düzelt.)	H., E.
P-1794	Degül lâıyk çü ömründür bu günlük Diyeler virmez ölüsine günlük	Ölüye günlük/ günnük satan kimseden hayır gelmez. (TE.)	H.
P-1795	Gerek hoş ad çün gayret bürâder Ki dirler ad altında olur er	Yiğit lakabıyla anılır. (Tdk.)	H.
P-1820	Tutilur hem meseldür ululardan Nefesden âdem ü hayvân yulardan	Âdem ikrarından, hayvan yularından. (ÖAA.: 327)	H.
P-1822	Ki ala kargâda alumum olsun Ger alıma isem ölümüm olsun	Alakargada alacağım olsun, alamazsam gözümü oysun. (ÖAA.: 134)	H., E.
P-1823	Sevâbın an egerçi bu da olur Güle gider ödünç ağlayu gelür	Ödünç güle güle gider, ağlaya ağlaya gelir. (ÖAA.: 405)	H., E.
P-1824	Hem olsa borcun üstünden ıra gör Ki kalmaz borç eyü güne	Borç iyi güne kalmaz. (Eyüboğlu, 1973: 47)	H., E.

	vire gör		
P-1825	Mahalsüz borcu olanı savaşdan Unutdurma olur yok katı taşdan	Yokluk taştan katıdır. (TA.: 380)	H.
P-1826	Dimişler yokluya gel itme ihmâl Bir akçeye deve dirler satun al	Deve bir akçeye, deve bin akçeye. (Tdk.)	H.
P-1828	Dimişler varluya bir deve bine Dimiş uğurlık ola nice sine	Zenginin bin devesinden birini istemişler. Çoğu çalındı demiş. (TE.)	
P-1829	Ne bilsün yohsulun açlıkda gücin Isırmayanlar etsüz etmek(ekmek) ucın	Tok, acın halinden bilmez. (ÖAA.: 449)	H.
P-1830	İlahî itme muhtâcî koyup ac Ganîsin sağ gözi sol göze muhtâc	Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin. (TA.: 32)	H.
P-1833	Libâs idin ki ola hürmetün on Ki zîrâ âdem ondur tokuzı ton	Güzellik ondur, dokuzu dondur. (Tdk.)	H., E.
P-1834	Libâs âdemde vâcibdür yunıla Dimişler at et ile er ton ile	At et ile adam don ile. (Albayrak, 2009: 184)	H.
P-1837	Libâs ile salın sola vü sağa Ki bakar dôt başa hasım ayağa	Dost başa, düşman ayağı bakar. (Albayrak, 2009: 365)	H., E.
P-1839	Libâs ıssı olur her safda makbûl Deve çökdükde yir bulur	Deve yerine deve çöker. (Tdk.)	H.

	dimez ol		
P-1858	Deve çökdükde yir bulur dinilmez	Deve çöktükçe yer bulur. (MY.: 577)	
P-1861	Görenlere kalaylı koz didürme	Görenlere kalaylı ceviz dedirme.	
P-1863	Kimisi eyde sağından solı yig Kimi diye eşeginden çulı yig	Eşeginden çulu yeğdir.	H.
P-1865	Mukarrerdür delü alaca sever	Deli alacayı sever. TA.: 127)	H.
P-1867	Ulular suretine girse cimri Gülüşdürür özine Zeyd ü amrı	Can çıkmayınca huy çıkmaz. (Tdk.)	
P-1882	Ne câhil cübbe giyse âlim olur Ne atlâs ile cimri hâkim olur	Abdal ata binince bey oldum sanmış. (ÖAA.: 103)	
P-1887	Nen eksile senün ol hizmet ile Karın toymaz sakınma diş etiyle	Diş eti karın doyurmaz. TA.: 142)	H., E.
P-1888	Taâmı bir kişün kıl kanâat İder iki kişiye de kifâyet	Bire pişen, bine yeter. (TE.)	H.
P-1890	Konukdan kaçma niçe vâfir olsa Konuğa izzet eyle kâfir olsa	Konuğa hürmet eyle, eğer ki kâfir olsa da. Misafir umduğunu değil bulduğunu yer. (ÖAA.: 392)	H.
P-1891	Gelür rızkiyle konık bil emeksüz Dönüben bile gider gitse şeksüz	Misafir on kismetle gelir, birini yer dokuzunu bırakır. (Tdk.)	E.

P-1893	Konuk ger toya ibrâm it degül suç Egerçi tok ağırlamak olur güç	Tok ağırlaması güçtür. (Tdk.)	H., E.
P-1894	Velî ağırlasa konuk ev issın Olur ebleh dinilmez ana tahsîn	Ahmak misafir ev sahibini ağırlar. (Tdk.)	H., E.
P-1959	Ac olanın tiz ağırla konuğun İşi onmaz tüyi bitmez aruğun	Tüyü bitmeyenin işi onmaz. (TE.)	
P-1959	Ac olanın tiz ağırla konuğun İşi onmaz tüyi bitmez aruğun	Aç konuğu tez ağırla. (TE.)	
P-1961	Söz aca acidur tîz anı pür kıl Ki ac ile ecellü söyleşür bil	Aç ile eceli gelmiş söyleşir. (Tdk.)	E.
P-1966	Dimez kimse cihân içre yok ölmek Hele ac ölmeden yigdür tok ölmek	Aç gezmekten tok ölmek iyidir. (Tdk.)	H.
P-1973	Atâ itme mahalsüz cimriye çok Kudurmuşdan tadanmış olur artuk	Alışmış kudurmuştan beterdir. (Tdk.)	H., E.
P-1975	Bunı bilmez misin kim kurd kanda Toyunursa tokuz tolanur anda	Kurt nerede doyarsa orada dokuz dolandır. (TE.)	
P-1977	Kim olur kolaya bağlı	Salavat kolaya bağlıdır. (TE.)	

	selâvat		
P-1983	Ki olsa eylûge eylûk muhakkak Cihânda ökûze olmazdı bıçak	İyiliğe iyilik olsaydı, koca ökûze bıçak olmazdı. (ÖAA.: 336)	H.
P-1984	Görür hoş bulduğımı kuş ile kurt Bulıcak kuş ağaç başın ider yurt	Kuş gördüğü yuvayı yapar. TA.: 290)	H.
P-1985	Dimişler eylûg itsen kime vâfir Yaramazluğu sen andan um âhir	İyiliğe nereye gidiyorsun demişler, kötülüğe demiş. (ÖAA.: 336)	H.
P-1986	Meger bir kişi bir kimseye bir bâğ Bağışlamış kim ola sol işi sağ	Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş. (Tdk.)	H.
P-1987	İricek vakt-i mîve anla sözüm Ol ana virmemiş bir salkım üzüm	Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş. (Tdk.)	
P-1988	Sen eyle suya at eylûgi âşık Balık bilmezse bilür anı Hâlık	İyilik et denize at, balık bilmezse Hâlık bilir. (Tdk.)	E.
P-1999	Eti yinmez derisi girmez işe Murâd âdemden eylûkdür hemîşe	İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez; tatlı dilinden başka nesi var? (Tdk.)	H.
P-2000	Çi ger gelür kohısı elden eledür Veli er kohısı ilden iledür	Gül kokusu elden ele, er kokusu ilden ile. (Albayrak, 2009: 487)	H.
P-2001	Kişi olur ki eylûgi önürde	Kaz gelen yerden tavuk	H.

	Dirîğ itme tavukludan yumurda	esirgenmez. (Tdk.)	
P-2002	Ne var yinüp içülmedük fikir kıl Ve lîkin lokma şefkat arturur bil	Lokma karın doyurmaz, şefkat arttırır. (Tdk.)	H., E.
P-2003	Erün er kursağında lokması hîç Dahı kalmış degül ir ü eger giç	Er ekmeği er kursağında kalmaz. (Tdk.)	H.
P-2004	Yakınlık eyle kim itmeyeler dûr Ki el eli vü iki el yüzi yur	El eli yıkar, iki el yüzü yıkar. (Tdk.)	H., E.
P-2005	Kovarlar kapudan bekleyeni küne Ne sanursın olur Türk ası ödünc	Türk aşı ödünç düğün aşı borç. (Eyüboğlu, 1973: 229)	H.
P-2006	Çıkıp gösterlür itmeyene girmiş Meseldür olur alış oğlu viriş	Alışın oğlu veriştir. (TA.: 29)	H.
P-2008	Olur eksüksüz olagör emeklü Dem olur âdeme âdem gereklü	Adam adama gerek olur. (Tdk.)	H., E.
P-2009	Yine akar ne yirde akdısa su	Su aktığı yere yine akar. (Tdk.)	H.
P-2010	Sağ olan başa killet nite gelmez	Dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelir. (BAAD.: 83)	E.
P-2012	Olan elde bini vü geh biridür Karâr eylemez akçe el kiridür	Para dediğin el kiri. (ÖAA.: 411)	H., E.

P-2013	Önünde yoklu özine özenür Sonında akça akçayı kazanur	Para parayı çeker. (Tdk.)	H., E.
P-2015	Ne denlü olur ise zâr u muhtâc Dahı kalmış degül açuk boğaz ac	Açık ağız aç kalmaz. (Tdk.)	H.
P-2033	Kaçan ise irişür ir eger giç Yimez kimse nasîbin kimsenün hîç	Kimse kimsenin çukurunu doldurmaz. (Tdk.)	H., E.
P-2035	Gerek zulmetde vü ger ışığında Çıkar olan nasîbün kaşığında	Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar. (Tdk.)	H., E.
P-2037	Yomun hayr it görince kutlu bir yüz Meseldür kim yomından bayur oğuz	Oğuz yumından bayır. (TE.)	H.
P-2038	Şitâb itme budur resm-i zamâne Ayağ ayak çıkarlar nerdibâna	Merdiven ayak ayak çıkılır. (Tdk.)	H.
P-2039	Tama tama göl olur iy hired-mend Adû gözi kör olur gûş kıl pend	Damlaya damlaya göl olur. (Tdk.)	H., E.
P-2040	Gümân eyleme kim bun er başında Olur tuman gibi tağlar başında	Dağ başından duman eksik olmaz. (ÖAA.: 195)	
P-2041	Tutarsın sabr idegör yine bir çağ Ki olmaz er başından	Yiğit başından devlet ırak değildir. (Tdk.)	H.

	devlet ırağ		
P-2042	Göresin assılar sabr it ziyânsuz Bulur Tanrı'sın isteyen gümânsuz	Arayan Mevla'sını da bulur belasını da. (ÖAA.: 150)	H., E.
P-2043	Hezârân üçler ü kırklar yidiler Korukdan sabr ile halvâ yidiler	Sabır ile koruktan helva olur. (ÖAA.: 340)	H, E.
P-2044	Nice uryanları gördün mülebbes Olur tut yaprağı sabr ile atlas	Sabırla dut yaprağı atlas olur. (Tdk.)	H., E.
P-2045	Yücelür ivmeg ile gam yapusu Açılur sabr ile şâdî kapusu	Sabreden derviş muradına ermiş. (Tdk.)	H.
P-2047	Gümişle almalıdır sabrı satun Ki sabrun başı olur saru altun	Sabır acıdır amma sonu sarı altındır. (MY.679.)	E.
P-2048	Kaçan sağalmada yüz tutsa bîmâr Hekîmi sen kapuda bekle iy yâr	İyi olacak hastanın, ayağına doktor gelir. (Tdk.)	H.
P-2049	Dimişler ak gice (vü) kara gice Bu da kalmaya böyle gele gice	Ak gece de kara gece de geçer. (TE.)	
P-2050	Felek cevrine tutma gönlünü tar Yağar lâ-büd ayağ üşütmege kar	Kar onun için yağar ki ayak üşüte. (TA.: 251)	H.
P-2051	Ne durur çâre gökden giç	Gökten ne yağdı da yer kabul	H.

	eger ir Ne yağdı ki anı götürmedi yir	etmedi. (Tdk.)	
P-2052	Dilersen tavrını sana yaraşuk Güynine göre giy kürkünü âşık	Gönlüne göre kürk giymek gerek. (TE.)	H.
P-2053	Çü kış ire mesel durur bu meşhûr Kalender gibi ditremeklige tur	Kalendere “kış geliyor” demişler, “titremeye hazırım” demiş. (Albayrak, 2009: 589)	H., E.
P-2056	Zamân uymıyacak sen uy zamâna Budur vâcib kamu pîr ü cûvâna	Zaman sana uymazsa sen zamana uy. (Tdk.)	H., E.
P-2057	Muvâfık ol ne çâre çerh işine Çü başmakçı olur gelen başına	Başına gelen başmakçıdır. (Tdk.)	H.
P-2058	Kırağuyı başuna kış idinme	Kırağuyı başına kış edinme. (BAAD.: 369)	
P-2059	Kuru endişe dilde ne işi ki Bu söz hakdur çü Tanrı bir iş iki	Allah bir, iş ikidir. (TE.)	H.
P-2060	Hakundur emr olur ol didigi Muvâfık düşmez ana kul didügi	Kulun dediği olmaz Allah’ın dediği olur. (TA.: 286)	H.
P-2061	Bir almayı yukarı atsan iy yâr İnince gâfil olma niçe iş var	Elmayı yukarı at, düşünceye kadar Allah kerim. (ÖAA.: 264)	H., E.
P-2068	Biz endişe iderüz niçe işler Bozar takdîr anı buyruğın	Takdir, tedbiri bozar. (TA.: 349)	H.

	işler		
P-2070	Olacak nesneyi kim ide tağyir Yazılmışda yuyılmış yok ne tedbir	Olacakla öleceğe çare olmaz. (Tdk.)	H.
P-2071	Ne assı sahibi sayinde işe Sakunduk göze çöp düşer hemîşe	Sakınılan göze çöp batar. (Albayrak, 2009: 772)	H., E.
P-2073	Kazâ toğrulıcak gitmez tolayu Kimesne mâni olmaz karşulayu	Kadere karşı gidilmez. (TA.: 245)	H.
P-2099	Yürekde gerçi gam düğün gibidür Karagün il ile düğün gibidür Kamu sırrı kişinün fâş olmaz	El ile gelen düğün bayram. (Tdk.)	E.
P-2100	Cihan içre belâsuz bal olmaz	Belasız bal olmaz. (TA.: 75)	
P-2101	Biçiserdür çün âhir ekdüğini Her âdem kendü bilür çekdüğini	Herkes ektiğini biçer. Herkes ne çektiğini kendi bilir. (Tdk.)	E.
P-2104	Kerim Allah dilekler verecekler Merada her kulun irgür çaylar	Ağılda oğlak doğsa merada otu biter. (ÖAA.: 115)	
P-2106	Bugün hoş giç dime ya irt nolur Ki bir günlük de beglik beglik olur	Bir günlük beylik beyliktir. (Tdk.)	H.
P-2108	Diyâr-ı gamda itme	Demir nemden insan gamdan	H.

	dâyima seyr	çürür. (Tdk.)	
	Ki itmez gussa kardaş		
	âdeme hayr		
P-2110	Yig ol kim tutasın gönlünü hurrem Ne assı ödemez bir borcu bin gam	Bin tasa bir borç ödemez. (Tdk.)	H., E.
P-2111	Nedür 237eşviş gitse câh ile görk Çü baş ola esen tiz bulunur börk	Sağ olan başa börk bulunur. (TE.)	H., E.
P-2112	Neyiçün ola gam-gîn-bî- zer olan Çıkarur etmegin taşdan er olan	Er olan ekmeğini taştan çıkarır. (TA.: 169)	H., E.

Güvâhî anlatıların sıkça görülen kalıp sözlerden en önemlisi atasözleridir. Güvâhî eserini yer verdiği atasözleri ile adeta bir hazineye dönüştürmüştür. Anlatıcı söz konusu atasözlerini kullanarak öğütlerini daha etkili ve akılda kalıcı hale dönüştürmeye çalışır. Aynı zamanda atasözlerinin nazma çekilerek kullanılması metinlerarası bir ilişkiyi meydana getirir. Güvâhî'nin eserlerinde (P., İ., G.) toplam 485 adet atasözü tespit edilmiştir.

3.2.3 Deyimler

Deyimlerle ilgili yapılan çalışmalarda da şüphesiz birçok tanıma ulaşmak mümkündür. Öncelikle söz konusu tanımları kısaca hatırlamak faydalı olacaktır:

Ömer Asım Aksoy ilgili eserinde deyimleri “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları.” (Aksoy, 2018: 49) biçiminde tanımlamıştır. Buna paralel olarak

Zeynep Korkmaz da deyimler için “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği.” (Korkmaz, 1992: 43) ifadesini kullanır.

Doğan Aksan ise “Deyim, belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözcüktür.” (Sağlam, 2004: 29) der.

Elbette bu tanımlamalarda dikkat çekilen en önemli unsur atasözü ve deyimlerin temelde taşıdığı vazifeler üzerindeki durmalarıdır. Güvâhî, tam da bu noktada atasözü ve deyimlerimizin sahip olduğu en temel nitelik olan eğitici olma özelliğine güçlü bir biçimde değinir.

Tablo 4 Deyimler

Beyit Nu.	Deyim	Günümüzdeki Benzer Karşılığı	Tespit Eden
P-4	Dükeli halkı yokdan var iden ol	Yoktan var etmek (Tdk.)	
P-71	Düşicek pençesine	Pençesine düşmek (Tdk.)	
P-74	Sanasın gökten ana devlet indi	Gökten devlet inmesi	
P-78	Helâk itdi	Helak etmek (Tdk.)	
P-94	Kapudan düş kovulduğunda derden	Kapıdan kovsan bacadan girer. (ÖAA.: 907)	E.
P-101	İletmek dileyen işini başa Urur taşı başına başı taşa	Başını taştan taşa vurmak.	E.
P-145	Kaşık gavvâsı	Kaşık dalgıcı (TE.)	
P-146	Ki virür gün yüzün gören salâvât	Gün yüzünü gören salavat getirir.	
P-171	gözi yaş ile toldı	Gözü yaşla dolmak (ÖAA.: 693)	
P-186	İdinürlerdi dünyâ tolusu mâl	Dünya dolusu	
P-189	Firavun benzer	Firavuna benzemek.	
P-192	Komazlar	Kaşınacak tırnağı kalmamak.	

	kaşınacak tırnağını		
P-195	Anı kim sanasın zâhirde Hârûn Bulursun arasan filinde Kârûn	Görünürde Harun, gizlide Karun.	
P-202	Başuna konsa devlet	Başına devlet konmak (Tdk.)	
P-202	Leşüne dem ola kim kona kuzğun	Leşine kuzgun konmak (Tdk.)	
P-231	İşidüp gönli kurdun bulanurdu	Gönlü bulanmak (Tdk.)	H.
P-253	İşitdi gönli oldı şâd u râzî	Gönlü razı olmak (Tdk.) Gönül şad olmak	
P-254	Yavaş idi ol işe virdi boyun	Boyun vermek (Tdk.)	
P-257	Revânı dâim anun şâd olsun	Şad olmak (Tdk.)	
P-277	Aramuzdan su sızmak idi hergiz	Aralarından su sızmamak (Tdk.)	
P-278	Hemîn yidüğümüz giderdi ayru	Yedikleri içtikleri ayrı gitmemek (Tdk.)	H.
P-292	Ululardan hazer kıl olma gâfil	Gafil olmak	
P-298	Bulam ben de sana bir demde fursat	Fırsat bulmak (Tdk.)	
P-305	Vezîri kendüzine dôst sandı	Dost sanmak (BAAD.: 95)	E.
P-330	Adayup her birine itdi minnet	Mihnet çekmek (Tde.)	
P-342	İletdiler ayak toziyla dâra	Ayağının tozuyla (ÖAA.: 492)	
P-347	Çekerler bil bu resme genlü gensüz	İster istemez (ÖAA.: 745)	

P-349	Dürildi defteri ömri cihânda	Defteri dürülmek (Tdk.)	
P-350	Olarun emrine eğmek gerek baş	Baş eğmek (Tdk.)	
P-373	Dirüp aklın başına cûş kıldı	Aklını başına toplamak (ÖAA.: 456)	
P-379	Fesâd ehli sözini olma râgıp İdinme türş yüzliyi musâhib	Fesat ehlinin sözüne uyma Turşu yüzlüyü BAAD.: 421)	H.
P-393	Ki bildügi yanıldığına yitmez	Bildiği yanıldığına yetmez.(Ayverdi vd., 2005: 370)	
P-394	Tanışukluk işe her kim baş eğmez	Baş eğmek (Tdk.)	
P-446	Yazılmağla anun üstünde tebbet	Üzerine tebbet yazılmak (TE.)	
P-452	Kaçışın tavşanun gören etinden Usanur yigrenür her lezzetinden	Tavşanın çıksın diye çalı dibi taşlamak. (BAAD.: 418)	H.
P-464	Nola kaldıysa taş altında eli	Elini taşın altına sokmak (Tdk.)	H.
P-468	Talep kılasın öküzden buzağı	Öküz altında buzağı aramak. (ÖAA.: 837)	H.
P-468	Revâ mı katmağa aşuna ağu	Aşa ağu katmak (TE.)	
P-473	Meger bir her tamardan kan alıcı	Kan alıcı olmak	
P-489	Kağan aslan giçüp itme ile kahr Ki tavşan uykusun virür sana dehr	Tavşan uykusu (ÖAA.: 902)	H.
P-495	Kopardı at içün	Zarı koparmak (TE.)	

	halk içre zârı		
P-502	kendü hâline müsûlmân	Kendine Müslüman (TE.)	
P-504	Tanrı kulıyam ben	Tanrı kulu olmak (TE.)	
P-506	yolına oldu revâne	Yola koyulmak (ÖAA.: 948)	
P-513	sağ u sâlim	Sağ salim (MY: 620)	
P-524	Hemîşe ekmedügi yirde biter	Ekmediğin yerden biter. (ÖAA.: 622)	
P-554	Göründüm gâh sağdan gâh soldan	Gah sağdan gah soldan görünmek (TE.)	
P-563	Dilde dilüm dilindi	Dilim dilim etmek (Tdk.)	
P-566	Kurâ kavmi gibi gitdüm har ile	Kura kavmi gibi eşekle gitmek (TE.)	
P-571	Ki bağlandı eşekler at yerine	At yerine eşek bağlamak (TE.)	
P-576	Cihânda görmeyiser gördügi yok Tama-kârün kimesne karnını tok	Tamakârın gözünü bir avuç toprak doyurur. (Tdk.)	H.
P-578	Çapağın silerek çıkarma gözin	Çapağı silerken bebeğini döktürmek. (BAAD.: 288)	H.
P-580	Ararsın öli har çekmeğe nalin	Ölmüş eşek arıyor ki nalını söksün. (ÖAA.: 838)	H.
P-582	Niçeler yaşdanurlar olma tâği Üzüm özleyüben dîvâr-ı bâği	Üzüm için bağ duvarına yaslanma. (Albayrak, 2009: 853)	H.
P-584	Tama-kâr az tamadan çok ziyânlu	Az tamah çok ziyan getirir. (Tdk.)	
P-585	Tamadan niçe yiter gâh olur baş	Baş olmak (Tdk.)	

P-605	Harâma sunma el çün var azâbı Ne assı idiser barmak hisâbı	Harama el uzatmak (TE.)	E.
P-606	Dürüst olmaz velî bâzârda ol	Dürüst olmak (TE.)	
P-637	Anunla dôst olup gözle fursat	Fırsat kollamak (ÖAA.: 656)	
P-675	Tekâsül eyleme fursatda işe Bırakma eldeki düğümü dişe	Tembellik eyleme fırsatta işe bırakma eldeki düğümü dişe (TE.)	E.
P-701	Katı ötme dıkarlar çanuna ot	Çanına ot tıkamak (ÖAA.: 572)	H., E.
P-707	Müdam olmaz yimek yumruğla yoğurt	Yoğurdu yumruğu ile yer (TE.)	H.
P-748	Ki ne et yana vü ne göyine şiş	Ne şiş yansın ne kebab. (Tdk.)	H., E.
P-814	Yaraksız nice atın tuş tutasın	Silahsız nice atın sırtı yere gelir (ÖAA.: 824)	H., E.
P-814	Tutalum ağzun ile kuş tutasın	Tutalım ağzın ile kuş tutasın (ÖAA.: 448)	
P-838	Sanur her yiri atası evidür	Her yeri atası evi sanmak (TE.)	
P-898	Tü disen düşmedügi demde yire	Tükürsen yere düşmeyecek (MY.: 674)	
P-902	Hemîşe Hızır atı gibi yudar yıl	Hızır atı gibi (TE.)	
P-903	Ki zîrâ tolma ol dipsüz kuyıdur	Dipsiz kuyu. (BAAD.: 303)	
P-911	işlü işinde	İşli işinde (TE.)	

P-939	Ne yire varsan anı dahı boklar	Bok etmek (Tdk.)	H.
P-977	Kaçup yağmurdan uğrar toluya	Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak (ÖAA.: 930)	H., E.
P-983	Bilişlik virme Türk'e gö(r)sen anı Çıkarur borçlu beş akçe satanı	Borçlu çıkmak (Tdk.)	H., E.
P-984	Kişilik fili Türk olandan ne'ster Eger yüz viresin beş dahı ister	Yüz verirsen yüz daha istemek (ÖAA.: 963)	E.
P-1015	Diyesin bokunu yime bozan iç	Bo.unu yemek (ÖAA.: 543)	H.
P-1022	Acâyib taifedür kavm-i Etrâk Eyü yatlu nedür itmezler idrâk	İyi kötü bilmemek (ÖAA.: 753)	
P-1056	Degirmenler yürür yüzi suyundan	Yüzsuyu dökmek (Tdk.)	H.
P-1057	Zehî devletlünün devletsüz oğlu	Devletlinin devletsiz oğlu (TE.)	
P-1061	Anun olmaz çomağ ile oyunu	Çomak ile oyun olmaz (TE.)	
P-1126	İkisine bile kıl her sözün tuş Urasın ta bir ok ile iki kuş	Bir taşla iki kuş vurmak (Tdk.)	H.
P-1127	Eyit akdur yüzüm açuk alinum	Alnı açık, yüzü ak (Tdk.)	H.
P-1131	Erirdi er diyü yüreği yağ	Yüreğinin yağları erimek. (Tdk.)	H.
P-	Bu derde kimseler	Hançerle yürek doğramak (TE.)	

1154	uğramasun hîç Bu hançerle yürek toğramasun hîç		
P-	Pamuğun od ile ne	Ateş ile (penbenin) pamuğun	
1171	oyunu var	oyunu olmaz. (TE.)	
P-	Gönül virsen vir	Gönül vermek. (Tdk.)	H.
1215	eyle mâhtâba		
P-	Sakın söyleyürek	Yüzünü berkitmek. (ÖAA.: 961)	H.
1272	berkitme yüzün Olur hasta gibi azıtma sözün		
P-	Ne assı ide sana	Burnundan kıl aldırmmamak (Tdk.)	E.
1274	buyruğundan Kıl aldurmaya ol kim kuyruğundan		
P-	Ne bilsün kavli	Karanlıkta göz kırpmaq. (Tdk.)	H.
1278	yoğa tutmağıl yol Senün karanuda göz kıpduğun ol		
P-	Mukarrer kurı	Kuru varıp boş gelmek (TE.)	H.
1279	varup boş gelürsin		
P-	Kimünle kim kosan	Bir yastığa baş koymak (Tdk.)	
1284	bir yasduğa baş		
P-	Şeriat emrine gir	Baş göz olmak. (Tdk.)	H.
1286	baş ü göz ol		
P-	Kişi yakmak gerek	Ocağını yakmak (MY.: 587)	H.
1300	ocağın ekser Ki avret diye canum od canum er		
P-	Eğildi karnı üzre	Kulak vermek. (Tdk.)	H.
1312	kulağ urdı		
P-	Gelüben üşeler	Başına üşüşmek. (Tdk.)	H.

1326	yanî başuma Ağular katarlar tatlu aşuma		
P-	Ol işde uyma	Belaya çatmak. (Tdk.)	H.
1336	değme reh-nümâyâ Boğılmaz toğıcak düşme belâya		
P-	Alışdurmaz	Yüz göstermek. (Tdk.)	H.
1348	senünle değmede hu Heves eyleme ol yüz görmüş ko		
P-	Yumar göz	Göz yummak (Tdk.)	
1371			
P-	Savulmuş derdile	Gönlü bulanmak.	H., E.
1388	gönlün bulama Utan ilden tükürdüğün yalama	Tükürdüğünü yalamak. (Tdk.)	
P-	Ne tadı var nedür	Eşki yüz. (ÖAA.: 625)	H.
1393	böyle zarûret Ki tîz varup göresin ekşi sûret		
P-	Didürme iştiyâk	Ateş almaya mı geldin? (ÖAA.: 484)	H.
1401	ehline noldun Biraz eğlen od almağa mı geldün		
P-	Fırak odına dil	Ne iversin şeker suya mı düştü	H.
1402	yiter tutışdı Ne iversin şeker suya mı düşdi	(TE.)	
P-	Ki her biri yolumda	Canını esirgememek (TE.)	H.
1433	baş u cânın Diriğ itmez ki eger		

	hânümânın		
P-1463	Ya fıkır it ol günü adl olma üzre Turısar bin ayak bir ayak üzre	Bin bir ayak, bir ayak üstüne. (Tdk.)	H.
P-1475	Akıtma kimse yaşın olma bed-hû Elünle ocağuna koymağıl su	Ocağı sönmek. (Tdk.)	H.
P-1478	Degül ceng eylemek kimseyle zinhâr Dime cehd it gözün üzre kaşun var	Gözün üstünde kaşın var dememek. (Tdk.)	H., E.
P-1479	Kimesnenün gelürise elünden Uyur itini bi turğurma yolundan	Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak. (Albayrak, 2009: 848)	H.
P-1496	Diseler çoğ idersin az işüni Katı taş kanğı ise ur başunı	Başını taştan taş vurmak. (Tdk.)	H.
P-1523	Hemîşe çok yanılır söyleyen çok Ki söyler bulduğın dilde sünük yok	Çok söylemek (Tdk.) Dilin kemiği yok. (Tdk.)	H., E.
P-1525	Atılmış ok gibi dutmaya	Atılmış ok gibi (TE.)	
P-1533	Görür bir pâdişâh düşde bu işi Ki hep dökilür ağzındaki dişi	Dişleri dökülmek (Tdk.)	
P-	Halâsa hışm-ı	Yüz bulmak. (Tdk.)	H.

1555	şehden bulmağa yüz		
P- 1586	Ki mevc urdı sanasın bahr-ı insan	İnsan seli (TE.)	
P- 1610	Bu resme kırk gün oldı dün ü gün	Kırk gün kırk gece (Tdk.)	
P- 1654	Yalanı söyleyip ağzını silme Deveye binüben yara kısılma	Yalanı söyleyip ağzını silmek (TE.)	
P- 1669	işitmeze urasın	İşitmeze vurmak (TE.)	E.
P- 1696	Ki göreyin çıka sizdeki gözler	Gözünü çıkarmak. (Tdk.)	H.
P- 1705	Döner sağdıç emeğine emegün	Emeğin sağnıç emeğine dönsün. (TE.)	H., E.
P- 1706	Yağunla kavrulup oldukça toyın	Kendi yağıyla kavrulmak. (Tdk.)	H., E.
P- 1706	Hâsise rızk için eğme boyun	Hasise boyun eğmek (TE.)	H.
P- 1710	Egerçi bunı bilür o assı Ki tonuzdan olur kıl çekmek assı	Domuzdan kıl çekmek. (ÖAA.: 609)	H., E.
P- 1713	Dilersen olasın her yirde yüzlü Didirme kendünüze açgözlü	Açgözlü daya çocuğu. (ÖAA.: 431)	H.
P- 1717	Tutar bilmez isen hiç itmegil şek Tuzun hakkı var ise seni etmek	Tuz ekmek hakkı. (Tdk.)	H.

P- 1728	Bilesin arduna bırak kulağın	Kulağının altına alıp yatmak. (BAAD.: 376)	H.
P- 1729	Deve gördün mi dise kimse sana Köşeğin dahı görmedüm di ana	Deve gördün mü? Yeden ölsün. (BAAD.: 300)	H.
P- 1730	İlüp çekme tolayup barmağuna	Parmağına dolamak. (Tdk.)	H.
P- 1732	Gözetme il gözinde çöpi yendek Senün gözünde vardur belki mertek	Gözünde bir çapak var. (BAAD.: 338)	H.
P- 1733	Dimişler kaydana yanında kırk bitmez	Kaynana yanında kırk gün bile durulmaz. (TE.)	
P- 1744	Nedür halün deve dellâlî mısın	Deve tellalı (BAAD.: 300)	H.
P- 1746	Nidersin herkes olsun Mısır'a sultân	Mısıra Sultan olmak	
P- 1750	Yigidürler saman altında sular	Saman altından su yürütmek. (Tdk.)	H., E.
P- 1751	Niçeleri sudan susuz getirür	Suya götürüp susuz getirmek (Tdk.)	E.
P- 1753	Eyü yavuz kimesneyi ol Allah Düşürmesün bu il diline nâgah	Dile düşmek. (ÖAA.: 599)	H.
P- 1756	Kimi dibe süpürür kimi kapuya	Kimi dibe süpürür kimi kapıya (TE.)	
P- 1758	Kakuban gâh nâla gâh mîha	Bir nalına bir mihına. (ÖAA.: 536)	H.

P- 1759	Talaşdururlar arpasıyla atı	Atla arpayı dövüştürür (Tdk.)	H.
P- 1760	İşitme il sözini öykeni yut Ki dirler tavşana kaç u ite tut	Başkalarına kulak asma, öfkeni sakla. Tavşana kaç tazıya tut demek. (Tdk.)	H., E.
P- 1787	Sahî oldur atâ ide varıyla Kazancından müdâm alnı deriyle	Alın teri dökmek. (Tdk.)	H.
P- 1790	Suyun itdür bulut vâr eyle yağma Hemîn yağmur olup tarlana yağma	Yağmur olsa kimsenin tarlasına yağmaz. (Tdk.)	H.
P- 1821	Ödünc için yanuna gelse muhtâc Bu sözi yâd idüp gönlin gözin aç	Gönül açmak. (Tdk.)	H.
P- 1827	Dimiş anı mahal görmem gedâya Ki cân otı gibi çıkmiş bahâya	Can otu gibi pahalalanmak (TE.)	
P- 1836	Didürme kendüzüne çullu kuduz	Kendine çullu kuduz dedirme.	
P- 1883	Kabûl eyle konuk Tanrı konuğu	Tanrı misafiri. (ÖAA.: 899)	H.
P- 1889	Yime çok diyü halkı başka yimek Dime bunu tokuz kurda iki eşek	Dokuz kurda bir kır eşek. (BAAD.: 305)	H.
P- 1957	Duâsın aluban gitdiler andan	Duasını almak (Tdk.)	

P-	hırs-1 cinnile	Cin hırslı. (TE.)	
1980			
P-	Çü tutar hırs-1	Buçuğu almak. (TE.)	
1980	cinnile o çoğu		
	Biri iki yanşar ü		
	alur buçuğı		
P-	Kaşıkla aş virüp	Kaşıkla yedirip sapıyla göz	H., E.
1991	sapıyle gözin	çıkarmak. (Tdk.)	
P-	Felek tığı yürek	Korktuğuna uğramak (Tdk.)	E.
2072	toğragan olur		
	Kişi korkduğına		
	uğragan olur		
P-	Umaram varyiyle	Hor görmek. (Tdk.)	H.
2125	düşmeye hor	Bir avuç suda yüz yumak (TE.)	
	Ki bir avuç suda		
	hâlinde yüz yur		

Güvâhî anlatıların en fazla görülen kalıp sözlerden biri de deyimlerdir. Güvâhî eserlerinde yer verdiği deyimler ile anlatısını daha da kıymetlendirir. Anlatıcı söz konusu deyimleri kullanarak öğütlerini daha etkili ve akılda kalıcı hale dönüştürmeye çalışır. Güvâhî'nin eserlerinde (P., İ., G.) toplam 149 adet deyim tespit edilmiştir.

3.2.4 Dualar/Beddular

3.2.4.1 Dualar

Dualar toplumların derin kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtan duygu yüklü kalıplaşmış sözlerdir. Allah'tan bir şeyler istenmesidir (Güleç, 2017: 132). Güvâhî, eserinin pek çok yerinde dualara yer vererek Allah'a yakarıшта bulunur veya kişilerle alakalı iyi dilek ve temennilerini ifade eder. Anlatıcı göstermiş olduğu pendnâme yazma gayretini de dua beklentisi içerisinde yaptığını ifade eder. Ekte yer alan tabloda örnek olarak ifade edilebilecek dualara yer verilir.

Tablo 5 Dualar

Dualar	Yer/ Beyit Numarası
Her arada muzaffer eyle dâyim	P-85
Giderme yir yüzinden sâyesini	P-86
Cemâli mihri görmesün küsûfı	P-87
İrağ it mâh-ı ömrinden hüsûfı	P-87
Revânı dâim anun şâd olsun	P-257
Hemîşe eylügile yâd olsun	P-257
Direm andukça rahmet itsün Allâh	P-283
Didiler eksük olma bu mekândan	P-1957
İki âlemde görmesün belâyî	P-2132
Güvâhî-çün duâ kılana rahmet	İ-321
İlahî itme muhtâcı koyup ac	P-1830
Ganîsin sağ gözi sol göze muhtâc	

Güvâhî anlatılarında görülen kalıp sözlerden biri de dualardır. Anlatıcı söz konusu duaları kullanarak daha etkili bir anlatım kurmaya çalışır. Güvâhî'nin eserlerinde (P., İ., G.) toplam 11 adet dua tespit edilmiştir.

3.2.4.2 Beddualar

Beddualar, derin bir olumsuzluk sonunda kişiye, zümreye, olaya vb. karşı lanetlemek, olumsuz duada bulunmak olarak ifade edilebilir. İnsanların sevmedikleri veya kızdıkları kimselerin başına kötü şeyler gelmesi için söyledikleri sözler, beddualardır (Güleç, 2017: 132). Güvâhî, eserinde beddualara yer vererek Allah'a yakarıшта bulunur veya kişilerle alakalı olumsuz dilek ve temennilerini ifade eder. Ekte yer alan tabloda örnek olarak ifade edilebilecek beddualara yer verilir.

Tablo 6 Beddualar

Beddualar	Yer/ Beyit Numarası
O kim onma dimişdür Hacı Bektaş	P-932

Kulağuzı gurâb olana menzil	P-377
Olur meşhûrdur âhir mezâbil	
Dir azdukca yuyucu göre yüzün	P-1297

Eserlerde yer verilen dualara ve beddualara öncelikle duyguları ifade etmek ve metni daha da samimi bir hale dönüştürmek gibi birçok amaç doğrultusunda yer verilmiştir. Güvâhî'nin eserlerinde (P., İ., G.) toplam 3 adet dua tespit edilmiştir.

3.2.5 Hikmetli Sözler

Bu bölümde Güvâhî'nin *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserlerinde yer alan hikmetli/ özlü/ şeşendik sözler ilk kez bu çalışma ile tespit edilmiştir. Güvâhî'nin dil ve anlatımını kuvvetlendirmek ve zenginleştirmek için eserlerinde kendi söyleyiş üslubunu barındıran kimi sözlere sıklıkla yer verdiği görülmüştür. Bu sözlerin Güvâhî'nin hayat tecrübesinden süzülüp geldiği yazarın kendi gerçekliğinden doğduğu düşünülmesine karşın aslen kime veya nereye ait olduğu tartışmalıdır. Ayrıca özlü/ hikmetli/ şeşendik sözler diye ifade edebileceğimiz bu kalıp ifadelerin tam olarak neyi kapsadığı, ne zaman söylendikleri, hangi sebeple, nerede söylendiği hususu da tartışmalıdır. Ancak özetle burada Güvâhî'nin kaynağını belirtmeden yer verdiği Ali Abbas Çınar'ın ifadesiyle “Hem anlatma hem de söyleme sanatına dayalı bilgelik sözler (2004: 64)”i ele alınarak Güvâhî'ye aitliği, aslının ayet, hadis veya başka bir kaynak mı olduğu tartışılmadan sadece bir biçimde kalıplaşmış görünen bu sözlerin tespitiyle iktifa edilecektir. Burada ilgi sözlere dair yer verilen günümüz karşılıkları ise çalışma kapsamında önerilmiştir.

Tablo 7 Hikmetli Sözler

Beyit Nu.	Hikmetli Sözler	Günümüz Karşılığı
P-49	Tekebbürlenme kim ulu bir Allâh	Büyükleme en büyük Allah'tır.
P-53	Gücenüp hasmına göstermegil müşt	Düşmanına yumruk gösterme
P-93	Vatan sevgüsün îmandan dimişler	Vatan sevgisi imandandır.

	Belâdur ayrılık andan dimişler	
P-96	Unutdurmaz özin kendiyi bilen	Kendini bilen özünü unutmaz.
P-97	Ki kullukdan ululargadır iy yâr	Kulluktan ululuğadır amaç.
P-112	Olur madûm (olmayan) ihmâl ile mevcûd	Olmayan ihmal ile mevcut olur.
P-141	Toyar anları az yimekle çoklar	Az yemekle çoklar doyar.
İ-169	Bir olur yinmeyen altun ile taş	İyi gününü kötü güne değişme.
P-199	Hemîn rişvet anılmaz cennet adı	Rüşvetsiz cennet anılmaz.
P-215	Kılıcından tama her bir kulun kan	Her kulun kılıcından kan damlar.
P-271	Sovuk suyu kimi üfürüp içer	Kimi soğuk suyu üfürerek içer.
P-310	K'olur yiri yakınların hatar-nâk	Yere yakınlar tehlikelidir
P-362	Komaz yatluluğın ölmeye her dem	Ölmeden kötülükten vazgeçmez.
P-380	Hemîn üzüldüğü yigdür çürüğün	Çürüğün üzüldüğü yeğdir.
P-383	Eri arturmaz illâ himmetini	İnsanın değerini sadece gayreti artırmaz
P-385	Gidersen toğru yola yok bahâne Ki yarar toğruluk iki cihâne	Doğruluk iki cihana yaraşır.
P-396	Olunmaz meşveretsüz düşmâna cebr	Meşveretsiz düşmanla cenk olmaz.
P-407	Soracak bilmedüğün tîz bilürsin	Sorarak bilmediğini tez öğrenirsin.
P-413	Hazer eyle seni görmeye yatlu	Seni görmeye gelen kötünden sakın.
P-422	Tavar u mülk idersen ârzû sen	Davar, mal, mülk arzu

	Ko gayrı koyun idin hem değirmen	edersen başkasına bırak koyun ve değirmen edin.
P-428	Şerîk idinme kimseyi işünde	İşinde kimseyi ortak edinme.
P-444	Azâzil gibi kibri kâr idinme	Azrail gibi kibri kar edinme.
P-457	Dü-âlemde güler yüze bere yok	İki âlemde güler yüze sıkıntı yok.
P-470	Yig olur virdi budur hâs u âmun Helâlin biri yig binden harâmun	Haramın binide biri de haramdır. Bin haramdan bir helal iyidir.
P-481	Ol anılmaz ki dün oldukda gündüz	Gece olunca gündüz anılmaz.
P-483	Güc itmek olmaz usula karındaş	Usluya güç ile mücadele edilmez.
P-487	Çü dînün yarısındur gözle insâf	Dinin yarısı insaftır.
P-532	Ne sultan-ı cihân bilür ne pâşâ	Ne cihan sultanı bilir ne de paşa.
P-569	Ata binenlerün gitdi sürûrî Eşeklüler bulur oldı huzûrî	Ata binenlerin sevinci gitti eşeğe binenler huzur buldu.
P-574	Egerçî taş yarar malûmdur baş Velî yarar tama meşhûrdur taş	Tamah taş yarar, taş baş yarar.
P-601	Yudacak lokmayı alsun dehâna	Yutabileceğin lokmayı ağızına al.
P-602	Aşa tuz katuban olmasun ortak	Aşa tuz katarak ortak olunmaz.
P-624	Kanâatle ide gör işünü sağ Ki dâyim sana taş üstü ola bağ	Kanaatle dağ üstü bağ olur.
P-674	Ki tutruk bulsa yakar âlemi kor	Kor, çalı çırpı bulsa âlemi yakar.
P-686	Dimiş bir gey murada	Büyük bir murada

	irmişemdür	ermişimdi çünkü
	Ki düşmân ölümünü	düşmanımın ölümünü
	görmüşemdür	görmüşümdür.
P-688	Sevinme düşmanunun ölümüne	Sevinme düşmanın
	Bilürsin çünkü anın ölümü ne	ölümüne.
P-690	Sakın olmaz bahâdırlık gücile	Bahadırlık güç ile olmaz.
P-755	Adı olmasa değmez pula kişi	Adı olmasa insan pul
		etmez.
P-827	Ki Hak bilür işin taşra çıkanun	Dışarı gidenin işini Allah
		bilir.
P-845	Sana şehrüni bil Bağdâd'dan	Kendi şehrin Bağdat'tan
	yig	bile iyidir.
P-900	Sonın fikr itmeyenler işi	Sonunun düşünmeyenler işi
	başarmaz	başaramazlar.
P-907	Ki olur yaz uçmak kış tamu	Yaz cennet olur kış
		cehennem.
P-930	Bilişün gözle gelmez yaddan	Yabancıdan hayır gelmez.
	hayr	
P-961	Kimün kim kardaşı var kalası	Kimin ki kardaşı var kalesi
	var	var.
P-982	Delü anduğına güler hemişe	Deli andığına güler daima.
P-985	Ki bir akçaya bin pul olsa anla	Bir akçeyi bin pul olsa anla.
P-1036	Kimi alimler ki olmuşdur	Alimler olmuştur azgın.
	azgun	Kuzgun gördüklerinde leş
	Gözedür leş nola dirlerse	ararlar.
	kuzğun	
P-1055	Edeplü kıl ayâlün virmegil yüz	Evladını edepli yetiştir,
	Sakın kundakdan itme anı	şımartma.
	kutsuz	
P-1090	Hiç ödenmez borç olmaz	Hiç ödenmedik borç olmaz.
P-1095	Sabîde nola zihn olsa sabîdür	Mürşidi olmayan kişinin
	Heb efalinde bî-mürşid gabîdür	fiileri de hamdır.
P-1169	Tılısmı eyle kızun tiz bozılır	Kızın etkileyiciliği çabuk

	Yimekle yayılan sözle düzilür	bozultur.
P-1180	Tuyulur saklıyamaz çoğ işinden Ki âşık belli olur cünbişinden	Âşık cünbüşünden belli olur.
P-1255	Dirîğ itme sakın cânân için cân Bulınmaz virmeyince cânı cânân	Can vermeyince canan ele girmez.
P-1340	Nider il düginiyçün şâd olup ol Evinde oynayuban gülse ne bol	İnsan önce kendi evinde mutlu olmalıdır.
P-1387	Boşasan avreti iy yâr sakın Yine aluban olma ana yakın	Eşini boşarsan ona uzak ol.
P-1397	Kişi varmaklık ile dostına çok Azaldur hürmetini assısı yok	Dostuna çok varıp hürmetini azaltma.
P-1404	Utanup dime bitdi yimek işi	Doyanı dört kişi götürür.
P-1412	Ki toyanı götürür dört kişi Ki iki söylemek kor bir yimekden	Çok konuşmak rızkı azaltır. (Hadis)
P-1413	Dimişlerdür yinüz evvel taâmı Neyise sonra söyleşün kelâmı	Evvel selam, sonra kelim.
P-1459	Gönülde halkı yakmak fikrini sav Gazap odıyla olma bir çakım kav	Gazap ateşiyle kibrit gibi olma.
P-1480	Uzun uzadı tutma kimseye kin İşitmedün mi kim yâ kîn uyâ dîn	Din ile kin bir yerde sığmaz.
P-1485	Velî hayr işleri örten şer işler Eyü gammâzı uçmaklık dimişler	İyi gammaz cennetliktir.
P-1498	Yur arıdur niceyi âb u gilsüz Dilini dek tutanı sanma dilsüz	Dilini tutanı dilsiz sanma.
P-1515	Eyü söyle ki sözüne uyalar Eyü söze ne tanışık diyeler	İyi söze ne tanışık gerek.

P-1562	Gelür kem sözle başa belâlar Savar ma'kûl söz niçe kazâlar	Makul söz kaza savar.
P-1569	Ki ol şâhı çeker hak yola dâyim Her işinde kalur adl üzre kâyim	Her işinde adaletli olan hep var olur.
P-1659	Sana kim dir sözüne bin yalan kat Ayıbdur alduğun kîle ile sat	Sözüne yalan katma, hilesiz sat.
P-1668	Kulağa değme sözi koymayasın	Her sözü duymayasın.
P-1704	Sınacak yirde söz harcı zarardur Sakın sındurmayı gör söz güherdür	Söz güherdir.
P-1712	Boğulmak suya çok yigdür degül derd Muhanet köprisinden geçme iy merd	Muhannet (Nâmert) köprüsünden geçmekten, düşüp suya boğulmak yeğdir.
P-1714	Gey öğütdür bunu tutsın işiden Gerekdür boğaz aşağı kişiden	Kişinin boğazı kendinden aşağı gerek.
P-1723	Kanâat iden az ile big olur Ger tob yokdan ise torlak yig olur	Kanaatkâr az ile bey olur. Acemi, toy hiç yoktan iyidir.
P-1725	Ne ise harcını bilür ev issi	Ev sahibi eviyle ilgili her şeyi bilir.
P-1735	Açılur kuyruğun kalkuban erdun Utanmaz mısın andan yok mı derdün	Kuzunun kuyruğu kalkınca ardı açılır. Bundan utanmaz mısın?
P-1743	Hey epsem sayrılığın yanşağımış	Hey dilsiz dilin hastalığı gevezeliktir.
P-1763	Cihanda yok zevâl olana toğru	Doğru olana cihanda

		kötülük yoktur.
P-1755	İl azdurur kaçan ebleh bulurlar Kamu tancı temâşâcı olurlar	Bütün av köpekleri izleyici olur.
P-1772	Bahîl olma ki buhl eyü iş olmaz Dimişlerdür bahîl uçmağı ger bulmaz	Bahil cennete girmez, girse de rahmet bulmaz. (Hadis)
P-1773	Bahilün zâhidinden yigdür iy yâr Sahînün fâsıkı eyleme inkâr	Cimrinin zahidindense günahkâr cömert daha iyidir.
P-1774	Resûlün buyruğıdur girmez iy merd Bahîl uçmağa vü tamuya cömerd	Cimri cennete girmez, cömert cehenneme girmez. (Hadis)
P-1885	Yüzini burtarup olma keremsüz Gelicek her kişi gelmez kademsüz	Her kişi kademi ile gelir.
P-1891	Gelür rızkiyle konık bil emeksüz Dönüben bile gider gitse şeksüz	Konuk rızkiyla gelir.
P-1897	Yürürlerdi dün ü gün pek kuşanup Gehi taş yasadanup toprak döşenüp	Taşı yastık edip toprak döşenenler.
P-1958	Dilersen Hakk’a lâyık fil-i ahsen Toyur acı geyür yalıncağı sen	Acı doyur, çıplağı giydir.
P-1982	Bırakmak dileyüben kimseye yük İvaz eylük umuban itme eylük	İyilik umarak iyilik yapma.
P-1992	İdicek eylügi vaktinde eyle Herîse ucuz olur olsa öyle	Yapacağın iyiliği vaktinde yap.

P-1994	İdegör vadeye salma atâyı Erenler nakde kılmışdur duâyı	Dua nakte bağlıdır.
P-1996	Olur hayrun sonı tehîr ile gam Hemişe ömr küymez vadeye hem	Hayırlı işi erteleme sonu kötü olur.
P-2010	Sağ olan başa kıllet nite gelmez Veli kayurma kim bun bunca kalmaz	Sağ olan başa kıtlık gelir.
P-2014	Bugünün yarını vü yarının hem Olur bir hoş günü dilde koma gam	Bugünün yarını var yarın güzel bir günü var.
P-2032	İrür makdûrî şehîrî vü garîbe Muhakkakdur zevâl olmaz nasîbe	Nasibe zarar gelmez.
P-2034	Nasîbi erkege ü gerek dişiye İrer sanmaduğı yirden kişiye	İnsanın nasibi sanmadığı yerden gelir.
P-2036	Kişi yokluğıle dâym yirinmez Ki olur çok görünürden görünmez	Görünürden görünmez çoktur.
P-2046	Görüp sabr eyle dolu kaşuğunu Neye kurşunlayasun aşuğunu	Dolu kaşığını görüp sabır et.
P-2097	Ne çâre nîş ise dahı idüp nûş Ne kim Hakdan gelür görmek gerek hoş	Allah'tan gelene kul da razı
P-2103	Bugün sen hayra tâlib ol Hudâ'dan Ne gussa irteye kalan belâdan	Sonraya kalan belanın kederi olmaz.
P-2105	Çün irdün şükr kıl dünden bugüne Eyü günün değışme yatlu güne	İyi gün kötü güne değışilmez.

P-2107

Bilinmez gelecek giçer

ademdür

Hemin vaktüni hoş gör dem bu

demdür

Gün bugün. Dem bu

demdir.

Güvâhî anlatıların görülen kalıp sözlerden biri de hikmetli sözlerdir. Anlatıcı kullandığı hikmetli sözler ile vermek istediği mesajları etkili bir anlatıma kavuşturmayı amaçlamıştır. Güvâhî'nin eserlerinde (P., İ., G.) toplam 91 adet hikmetli söz tespit edilmiştir.

3.2.6 Küfürlü Sözler

Güvâhî, her ne kadar edebiyat kitaplarında divan şairi olarak yer bulsa da kullandığı dil, üslup ve işlediği konular itibarıyla halk edebiyatı kimliği içerisinde değerlendirilebilir. Güvâhî, kıssahan olduğunu ima eden söylemlerinin yanı sıra aynı zamanda İstanbul'a yani payitahta yakın olmanın verdiği bir seçkinlik yaklaşımıyla; padişah, paşalardan, kadınlardan bahseden anlatılarında kullandığı özenli dille yetkin bir üslubu hissettirir. Arapça ve Farsça sözlüklerle bezeli yani havasa ait bir anlatım dili kullanamasa da işlediği konuların ağırlığı, bahsettiği kişilerin makamları veya dinî gereklerle saygın, saygılı bir üslup kullanmaya çalışır. Ancak başına gelen veya kendisini derinden etkileyen durumlar karşısında küfür ve argo kullanmaktan da kendisini alıkoyamaz (P-541-562). Bu durum Güvâhî anlatılarını halka yaklaştıran en önemli unsurlardan biri olarak onun halktan biri ve halkın dilini kullandığını gösterir.

Aşağıda verilen listede görüleceği gibi çok az beyitte erkek ağızlı cinselliği çağrıştıran ifadeler yer verir. Bu ifadeler yazarın halk edebiyatı ve kültürüne yakın, toplumsal hayatın içinde ve duygusal bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Güvâhî, âdeti söz konusu ifadeleri beyitlerinde kullanırken mahcup bir hâlde olduğunu hissettirir. Ayrıca hiçbir hikâyesinde ise öğüt vermek gayesiyle de olsa cinsellik içeren gayri ahlaki bir konuyu gündeme getirmez veya pendnâme türünün önemli ismi Attâr'da olduğu gibi bu konularda açık açık öğüt vermez.

Tablo 8 Küfürlü Sözler

Küfürlü Sözler

Yer/ Beyit Numarası

Çeker mi rûpsî kîr ile korhu	P-926
Diyessin bokunı yime bozan iç	P-1015
Düzer yanşağı sağır	P-1671
Gavat birader	P-939
kurı si. düşman gö.ine	P-1297
Meseldür acemiden a.(m) korkar	P-557
Ne düz ne hod düzül delüye iy yâr	P-979
Ne yire varsan anı dahı boklar	P-939
s.kdiğim ulak	P-564

Güvâhî anlatılarında görülen kalıp sözlerden biri de küfürlü sözlerdir. Güvâhî'nin eserlerinde (P., İ., G.) toplam 9 adet küfürlü söz tespit edilmiştir. Anlatıcı küfürlü sözler ile hem samimi bir üslup yakalarken aynı zamanda başından geçen olumsuz tecrübeleri gerçeklik içerisinde anlatmaya çalışır.

3.3 GÜVÂHÎ ANLATILARININ HALKBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ

Güvâhî, teze konu olan eserlerinde çeşitli halkbilimi unsurlarına büyük bir ustalıkla yer verir. Bunlar ağırlıklı olarak sosyal hayat temalıdır. Genellikle değinilen kavramlar dönemin tarihi, sosyal, dinî ve kültürel yapısı hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. Tespit edilen bulgular aşağıda konu başlığı temel alınarak alfabetik olarak sıralanmıştır.

3.3.1 Anlatı Kişileri

Anlatıcı bir anlatım unsuru olarak şahıslara geniş bir biçimde yer verir. Anlatı kişileri anlatıların en temel öğelerindendir. Anlatı kişileri, anlatının konu bağlamına göre anlatı zamanında yaşamış kişiler veya tarihi şahsiyetler, devlet yöneticileri, divan şairleri, halk hikâyesi veya mesnevi kahramanları, efsanevi kişiler, dinî önderler ve sıradan insanlar olabilmektedir. Zaman zaman kişiler sadece sıfatlarıyla, meslekleriyle veya milliyetleriyle anlatılarda yer bulurlar. Söz konusu şahsiyetler genellikle anlatı konusu ile sıkı sıkıya ilişkili kişilerdir ve tip özellikleriyle anlatıda üstlendikleri güçlü bir rol vardır. Bunlar genellikle Anadolu mekânı özelinde yaşamış kişiler olsa da bazen Fars ve Arap anlatılarına dair isimlerde olabilmektedir. Bu durum Anadolu'nun Geyve kasabası, İstanbul mekânı temelinden hareketle Fars ve Arap coğrafyalarına uzanan anlatı kişilerini baz almaktadır. Anlatı kişileri kendi doğal çevreleri özelinde verilirler ve kişilerin büyük kısmı toplumca tanınırlığı bulunan kişilerdir.

Anlatı kişileri Güvâhî'nin eserlerinin tahliline bağlı olarak seçilen tarihi adlar, anlatı kişileri, millet ve topluluk adları, dinî adlar vs. şeklinde sınıflanarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9 Anlatı Kişileri (Tarihi Adlar)

3.3.1.1 Tarihi Adlar	Yer/ Beyit Numarası
Ali Paşa	P-1504
Ayas Paşa	P-131
Behlûl	P-1306, P-1311, İ-153
Feridûnü'z zamân Sultân	P-1813
Muhammed	
Firavun	P-189

Güvâhî	P-37, P-130, P-203, P-539, P-539, P-1831, P-2119, P-2132, İ-220, İ-247, İ-315, İ-321, G-94, G-105
Hacı Bektaş	P-932
Han Selim	P-83
Han Süleyman/ Sultan Süleyman	P-82, P132, P-1570, P-1632
Harun	P-196
Hâtem-i Tâ'i	P-1800
İbrâhîm Pâşâ	P-1573, P-1618, P-1633
Kanber	P-1971
Kârun	P-195, P-1617
Kızıl Ahmed	P-63, P-76
Lokman	P-408
Melik İsfendiyâr oğlu	P-63
Nâsırüddin Hâce	P-1068, P-1840, P-1847
Necâtî	P-2126
Rûm Şâhı Hân Muhammed	P-1811
Sâye-i yezdân Süleymân	P-1632
Süleymân	P-1613, İ-60
Veli Paşa	P-1505
Zâtî	P-2126

Tablo 10 Anlatı Kişileri (Anlatı Dünyası Adları)

3.3.1.2 Anlatı Dünyası Yer/ Beyit Numarası

Adları

Ferhat	P-1203
Leylî	P-1228, P-1230, P-1245,
Mecnun	P-1203, P-1229, P-1230, P-1231, P-1232, P-1237, P-1238, P-1244
Rüstem/ Rüstem-i Zal	P-756, P-757, P-762, P-763, P-766, P-768, P-770, P-771, P-772, P-774, P-778, P-781, P-782, P-784, P-786, P-789, P-796, P-797, P-799

Tablo 11 Anlatı Kişileri (Millet ve Topluluk Adları)

3.3.1.3 Millet ve Topluluk Yer/ Beyit Numarası

Adları

Arab	P-2080, P-2087
Bayır Oğuz	P-2037
Çingene	P-1745
Etrak	P-1022
Fârisi	P-1702
Kura Kavmi	P-566
Müslüman/ Müselman	P-502, P-518, P-1812
Türk	P-240, P-475, P-476, P-812, P-983, P-984, P-986, P-988, P-989, P-992, P-997, P-1014, P-1015, P-1016, P-1012, P-1134, P-1145a, P-1145b, P-1191, P-2006, P-2125, G-42
Yörüg	P-228, P-233, P-239, P-241, P-253

Tablo 12 Anlatı Kişileri (Dinî Adlar)

3.3.1.4 Dinî Adlar

Yer/ Beyit Numarası

Azazil	P-444
Burâk	P-1929, P-1931, P-1934
Cibrîl	İ-251, İ-253
Cinn	P-1981
Haydar	P-35
Ebubekir	P-35
Hızır	P-902
İsrâfil	P-1590
Kalender	P-2053, P-2054
Kur'an	P-1522
Mesîh	İ-20

Osman	P-35
Ömer	P-35
Selman	P-1138
Şah-ı Merdan/ Şeh-i Merdane	P-803, P-1970
Şeytan	P-399, P-447, P-474, P-1671,
Zebani	P-549
Zeyd ü Amr	P-1867

Güvâhî, seçtiği anlatı kişilerini vermek istediği mesajlar bağlamında seçer. Kişilerin temel varlık sebebi onların verilmek istenen mesajı ortaya çıkarması ve topluma aktarılan dersi göstermekten ibarettir. Anlatıcı eserlerinde tarihi adlar, anlatı dünyası kişileri, millet ve topluluk adları, dinî adlar olmak üzere elli altı isme yer verir.

3.3.2 Bitkiler (Ağaç, Çiçek, Sebze, Meyve, Tahıl)

Güvâhî, eserinde bitki isim ve çeşitlerine fazlasıyla yer verir. Bu sebeple çalışma dönemin bitki envanteri açısından zengin bir içerik sunar. Yetmiş adet bitki bazlı kavrama yer veren Güvâhî, *İbretnâme*'de geçen Hikâye İ-22a (İ-72/100) gibi anlatılarda konusunu doğrudan bitkiler üzerinden hikâye eder. Örneğin Hikâye İ-22a anlatısı, özellikle çeşit çeşit çiçeklerin büyük bir özenle baharı çağrıştıracak betimlemeler içinde sayılıp dökülmesi ve akabinde güz ile birlikte tüm bu canlı bitkilerin ölecek olması dünya hayatının geçiciliği ana fikri üzerinden kurgulanır.

Hikâye G-25a hikâyesinde (G-14/72) kalp gözü açık olan kurbağa ile su dolabı yapılmak için ormandan kesilen bir ağacın kendini gurbette hissederek başından geçen açıkly öyküyü anlatması hikâye edilir.

Hikâye P-19d (P-2019/2050) hikâyesinde anlatıcı kuyunun dibinde bir taşın içinde yaşayan kurdun ağzında yeşil bir yaprağın bulunmasını son derece hayret verici bir olay olarak takdim eder. Bu anlatıda kuyunun içindeki bir taşta gizli olan kurtçuğun nasibi olan yeşil yaprağın onu bulacağını vurgular.

Güvâhî, eserinde ağaç ve çiçek isimlerini anlatı bağlamında özellikle vurgular. Yaşadığı çağda bilinen ağaç kültürü ve çiçek kültürü konusunda zengin

bilgiler kaydeder. Mutfak kültürüne dair bilgiler verdiği anlatılarında yiyecek olarak tüketilecek bitkileri sayarken (P-131/184) zamanı anlattığı Hikâye 22a (İ-72/100) anlatısında çiçek ve ağaç isimlerini sayar.

Tablo 13 Bitkiler (Ağaç, Çiçek, Sebze, Meyve, Tahıl)

Bitkiler	Yer/ Beyit Numarası
Abher	P-11, İ-24
Ağaç	P-1100, P-1103, P-1411, P-1687, P-1688, P-1697, P-1984, İ-75, İ-78, G-22, G-26
Alma	P-2061, P-2063
Arpa	P-99, P-1759, P-1807
Bağ	P-865, P-1986, İ-16, İ-73
Bâğ-ı sûsen	İ-30
Bakla	P-1109
Benefşe	İ-41
Besâtîn/ Bostân	İ-16, İ-96
Bîd	İ-54
Buğday	P-1514, P-1518, P-1807
Çalı	P-1083, P-1085
Can otu	P-1827
Çayır	G-23
Çemen/çimen	İ-18, İ-27, İ-52, İ-81, İ-90, G-23, G-29
Çınâr	İ-55
Çiçek	İ-23, İ-74, İ-74, G-62
Çiğdem	İ-25
Erguvan	İ-42
Eşcâr	İ-48, İ-84
Evün	P-1409
Gonca	İ-37
Gül/ Verd	P-10, P-887, İ-25, İ-73, İ-79, İ-32, İ-44
Gülnâr	İ-43
Gülşen	İ-15, İ-73, İ-15

Gülzâr	İ-200
Kara dikenleri	İ-2
Kavak	P-870
Keşr/ Havuç	P-287
Koz	P-483, P-1731, P-1861
Lâle	İ-34, İ-80
Mihek/ Karanfil	P-200, İ-40, İ-79
Nahl	İ-51, G-25
Nârven	İ-52
Nebat	İ-26
Nebâtât	İ-279
Nergis	İ-35, İ-80
Nesrîn	İ-33, İ-79
Nesteren	İ-81
Ot	P-1827, İ-77
Ravza	İ-200
Reyhan/ reyâhîn	İ-26, İ-78, İ-96
Sanevber	İ-53
Sebze (Yeşillik Anlamında)	P-865, İ-15, G-62
Semenler	İ-18
Serv	İ-49, İ-50, G-25
Sidre	İ-51
Söğüt	P-870, P-871
Ssen	İ-81
Sünbül	P-11, İ-44, İ-79, İ-83
Şakâyık	P-26, İ-44, İ-81
Şebby	İ-45, İ-81
Şimşâd	İ-50, G-25
Tarhun	P-1520
Taru	P-749
Tbâ	P-1600, İ-85, G-26
Tut yaprağı	P-2044

Üzüm	P-1987
Yarpuz	P-1266
Yasemin	İ-38
Zaymurân/ Saymuran	İ-42, İ-82
Kara dikenler	İ-2

Özetle Güvâhî anlatılarında yer alan bitki isimleri hem dönemin ekolojik bitki envanteri açısından hem de mazmunlaşan bitkilerin anlatılara kattıkları anlamsal değerler bakımından okunmalıdır. Eserde bitki ismi olarak kabul edilebilecek altmış iki adet ifade mevcuttur.

3.3.3 Değerli Maden ve Değer Öğeleri

Güvâhî, özellikle zenginlik ve görkemi aksettirmek istediği anlatılarında daha çok altın, gümüş gibi madenlere yer verir. Törenlerdeki gösterişi anlatmak istediği Hikâye P-16d (P-1563/1631) gibi anlatılarda zebercet, yakut, inci, billûr gibi değerli taşlara; uluların rüşvet almalarını işlediği Hikâye P-2c (P-259/269) gibi anlatılarda ise direm, akçe, zer gibi değer ölçütlerine yer verir. Dünya hayatının geçiciliğini vurguladığı Hikâye İ-22d (İ-153/166) gibi hikâyelerinde ise emlak, emval, mülk gibi değer ölçütlerinden söz eder. Anlatıcı Hikâye P-2a (P-131/184) gibi hikâyelerde ise yemekleri inci, altın, billur, gevher gibi öğelere benzetme yoluna gider.

Tablo 14 Değerli Maden ve Değer Öğeleri

Değerli Maden ve Değer Öğeleri	Yer/ Beyit Numarası
Akçe	P-117, P-266, P-267, P-274, P-413, P-945, P-985, P-1073, P-1089, P-1826, P-2012, P-2013, P-2082, P-2088
Altın/ Zer	P-7, P-8, P-149, P-320, P-1217, P-1605, P-2047
Atlas	İ-40, G-24
Bahâ	P-2087
Billûr	P-1607
Cevahir	P-2128, İ-274

Dîbâ	İ-44
Direm	P-1421, İ-17
Emlâk	İ-106
Emvâl	İ-106
Fağfûrî çiniler	P-1606
Gevher	P-2120
Gevher Maâdin/ Güher	P-1565 P-1628, P-1702, P-1704
Gümüş/ Sim	P-143, P-143, P-155, P-320, P-1335, P-1410, P-1605, P-1630, P-2047
İnci	P-12, P-24, P-38
Kalb	P-177
Kurşun	P-1217
Lâ'l	P-13
Maâdin	İ-279
Mâl	İ-107
Mülk	İ-107
Pul	P-945, P-985, P-986
Tâc	G-22
Yakut	P-13
Zeberced	P-1607, İ-19
Zer	İ-169
Zümürrüd	İ-32

Anlatılarda Değerli Maden ve Değer Öğeleri olarak sayılabilecek otuz adet unsurdan söz edilirken Güvâhî'nin, yaşadığı dönemin değer ölçütleri, kıymet ifade eden unsurlar açısından da son derece veciz bilgilere ulaşılır.

3.3.4 Hastalıklar

Anlatıcı hastalıkla alakalı pek az söze yer verir. Hastalık bahsinde yemek yemediğinde insanın hasta olacağına, renginin sararacağına dair ifadelerden kısaca bahseder.

Tablo 15 Hastalıkla İlgili Kavramlar

Hastalıkla İlgili Kavramlar	Yer/ Beyit Numarası
Benzi sararu	P-116, P-142
Karağı	P-908
Sayru	P-278, G-60, G-83
Haste	G-84

Güvâhî'nin eserleri tıp ilmi ve hastalıklar açısından sayılabilecek ve tabloda da örnek olarak gösterilen dört adet hastalıkla ilgili kavram tespit edilmiştir. Söz konusu hastalıkla ilgili ifadeler anlatıcı tarafından özellikle mükellef ziyafet sofralarının tanımlanmasında, değerinin ve öneminin ön plana çıkarılmasında kullanılmış veya kişilerin durumlarının tanımlanmasında kullanılmıştır.

3.3.5 Hayvanlar

Güvâhî, eserinin pek çok yerinde çeşitli hayvanlara yer verir. Bazı hikâyelerin ya kişileri doğrudan hayvanlardır ya da anlatıda insan ile hayvan arasında geçen bir hikâye söz konusudur. Güvâhî'nin yaşadığı zaman şartları itibariyle hayvan gücüne dayalı bir ekonomik dönem olarak algılanmalıdır ve hayvanların anlatıların ana figürü hâline gelmesi bu anlamda gündelik yaşamın bir gereği olarak düşünülmelidir. Anlatıcı hayvanların özellikleri nispetinde anlatılara dâhil olduklarını vurgular. Örneğin atlar, binek hayvanı olma özellikleri ile anlatılara girerken köpekler, çoban köpeği olma vasıflarıyla anlatılara dâhil olurlar. Bir kısım anlatılarda hayvanlar kişilerden biri iken birtakım anlatılarda doğrudan hayvanlar arasında geçen anlatılar fabl olarak hikâye edilir.

Hikâye P-1a anlatısında kuşlar arasındaki hiyerarşik durum Kızıl Ahmet'in tutumu üzerinden işlenir (P-56/87), Hikâye P-2b anlatısında ölen köpeğin arkasından mevlit okutulması (P-228/257), Hikâye P-2c anlatısında ortak hayvanların paylaşılması meselesi (P-259/269), Hikâye P-3b ulakların atlara el koyması (P-493/515), Hikâye P-5c anlatısında Rüstem'in atlarının çalınması (P-757/800), Hikâye P-4b anlatısında deve hayvanını görüp şaşırان adam (P-608/622), Hikâye P-8a anlatısında kardeşlerin ayı ile karşılaşmaları (P-965/974), Hikâye P-9b anlatısında bir köpeğin on alimden değerli sayılması (P-998/1015),

Hikâye P-12c anlatısında aşksız adamın eşek olduğu (P-1118/1213), Hikâye P-19c anlatısında gözüne gelen deve tekmesinin ekmek sanılması (P-1968/1970), Hikâye P-19d (P-2018/2032) anlatısında kuyudaki taşta bulunan kurdun yeşil yaprak yemesi, Hikâye P-20b anlatısında ise devesini kaybetmekten korkan adamın öyküsü (P-2076/2090) hikâyeleştirilir. Kısacası anlatı kişileri insanlardır ve hayvanlar bir nesne konumunda bulunurlar. Ancak birtakım hikâyelerde ise fabllarda görüldüğü üzere anlatı varlıklarını hayvanlar oluşturur. Örneğin; Hikâye P-2e (P-365/374), Hikâye P-4a (P-586/597), Hikâye P-5a (P-640/671), Hikâye P-5b (P-711/745), Hikâye P-6a (P-848/882), Hikâye P-6b (P-910/923), Hikâye P-6c (P-935/941), Hikâye P-16f (P-1676/1700), Hikâye P-18b (P-1870/1883), Hikâye P-19b (P-1963-1967) ve Hikâye G-24a (G-14/72) hikâyelerinde anlatı kişileri doğrudan hayvanlardır.

Tablo 16 Hayvanlar

Hayvanlar	Yer/ Beyit Numarası
Âhû	P-593, İ-41, G-64
Akrep	P-365, P-368, P-370
Aslan/ Şîr/ Arslan	P-489, P-638, P-641, P-642, P-643, P-647, P-656, P-662, p-666, P-667, P-670, P-698, P-699, P-712, P-714, P-718, P-716, P-726, P-733, P-735, P-738, P-739, P-742, P-1595, G-63,
At	P-99, P-122, P-415, P-424, P-495, P-496, P-499, P-501, P-502, P-505, P-507, P-511, P-526, P-529, P-535, P-538, P-540, P-552, P-559, P-560, P-568, P-569, P-570, P-571, P-596, P-705, P-776, P-778, P-780, P-781, P-782, P-783, P-787, P-789, P-790, P-793, P-795, P-798, P-799, P-816, P-820, P-822, P-902, P-1281, P-1468, P-1760, P-1834, P-2065, P-2066
Ayu	P-967
Bağa/ Kurbağa	P-366, P-1678, P-1682, P-1686, P-1690, P-

	1693, P-1695, P-1697, G-14
Balık	P-1988
Baykuş	İ-140
Bebr/ Leopar	P-232, P-716, İ-183
Bıldırcın	P-1753
Böcek	P-1064, P-1345,
Buzağı	P-429, P-468, P-1489
Bülbül/ Belâbil/ Andelîb	P-10, P-887, İ-36, İ-37, İ-59, İ-74, İ-91
Cân murgı	G-8
Canavar	P-610, P-647, P-968
Cırlayık	P-910
Çetük	P-698
Deve	P-603, P-608, P-609, P-612, P-1513, P-1514, P-1655, P-1730, P-1745, P-1827, P-1829, p-1840, P-1858, P-1967, P-1968, P-2081, P-2086, P-2087
Dilkü/ Tilki/ Rubah	P-103, P-590, P-594, P-596, P-707, P-714, P-715, P-722, P-729, P-733, P-1673, P-1749, P-1869, P-1875, P-1876, P-1878
Dürrâc	İ-61, İ-76
Ejder	P-1964, P-1965, İ-105, İ-183
Ergeç/ Erkek Keçi	P-248
Eşek	P-568, P-569, P-570, P-571, P-596, P-1192, P-1194, P-1195, P-1198, P-1199, P-1200, P-1212, P-1347, P-1708, P-1863, P-1889, G-77
Fâhte	İ-64
Fil	P-548, P-758
Göcen	P-638
Gurab/ Karga	P-377, P-957, P-1822, P-2090
Gürg	İ-183
Har	P-566, P-580, P-1349,
Horûs	P-887

Hüdhüd	İ-60
İt/ Köpek/ Kelb	P-228, P-229, P-236, P-381, P-488, P-1012, P-1260, P-1263, P-1265, P-1391, P-1477, P-1479, P-1760, P-1771, P-1962
Karataavuk	İ-65
Karınca	P-441, P-892, P-910, P-911, P-1807
Kaz	P-66, P-867, P-1675, P-1680, P-1686, P-1690, P-1692, P-1698,
Kebûter	İ-64, G-102
Keçi	P-469, P-889, P-1735
Kedi	P-421
Kilâb	P-471
Koyun	P-228, P-235, P-237, P-245, P-246, P-254, P-359, P-422, P-424, P-431, P-515, P-723, P-726, P-737, P-752, P-1435, P-1734, P-1946, G-35
Kuğu	P-65, P-868
Kulan	P-520
Kumru/ Kumri	İ-36, İ-63, İ-76
Kurt	P-103, P-231, P-235, P-431, P-589, P-707, P-715, P-894, P-920, P-1292, P-1749, P-1777, P-1889, P-1975, P-1984, P-2028, P-2029
Kurt	P-2029
Kuş	P-814, P-848, P-863, P-867, P-869, P-873, P-934, P-1126, P-1658, P-1752, P-1777, P-1984, İ-75, İ-266, G-30
Kuzgun	P-202, P-1036
Kuzı/ Kuzu	P-1130, P-1146, P-1147, P-1292, G-33
Murg-ı hoş/ Murgân-ı hoş	İ-4, İ-93
Murg-ı İshâk	İ-62
Murg-ı seher	İ-58, İ-92
Murgân-ı bahârî	İ-56

Nüh-ser ejder	İ-125
Oğlak	P-1130
Ögeç/ Koç	P-248, P-254, P-653, P-657
Öküz	P-259, P-264, P-266, P-268, P-269, P-403, P-429, P-468, P-1726, P-1983
Ördek	P-66, P-867
Örümcek	İ-139
Peleng/ Kaplan	P-232, P-716, İ-183, G-63
Saruasma	İ-65
Serçe	P-467, P-749
Sığın	P-586, G-36
Sığır	P-1945
Sulsul	İ-36
Şâdûr-ı bülbül	İ-32
Şahin	P-64, P-70, P-1556
Şahin Toğan	P-77,
Şîr	İ-183
Tavar	P-249, P-251, P-418, P-422, P-1273, P- 1806
Tavşan	P-291, P-452, P-488, P-636, P-681, P-1760
Tavşancıl	P-68, P-73, P-80, P-1551, P-1557
Tavuk	P-1869, P-1993, P-2001
Tavus	P-1875, P-1878, P-1879, P-1881
Tayr	İ-259, İ-279
Tazi	P-671
Toğan	P-62, P-75, P-1554, P-1558,
Tonuz	P-551, P-990, P-994, P-995, P-1064, P- 1262, P-1267, P-1710, P-1711
Tonuzlan böceği	P-1064
Toy	P-935, P-936, P-938
Turna	P-65, P-868
Tûtî	İ-58
Üştür	P-1596

Yılan

P-632, P-703, P-1517, P-1266

Zâg

P-1552, İ-93, İ-140

Anlatıcı eserinde seksen beş adet hayvan ismine yer verir ancak bu hayvanlardan bir kısmı sıfat olarak zikredilen “can murgı (G 8)” gibi farazi anlatı hayvanlarıdır. Ayrıca anlatılarda yer alan hayvanların büyük kısmı Anadolu faunasında görülen canlılar olmalarının yanı sıra bir kısmı Asya veya Afrika (P-548) coğrafyasına ait hayvanlar ve bir kısmı da efsanevi varlıklardır.

3.3.6 İnanç Temelli Öğeler

Güvâhî, eserinin tamamında İslam referanslı kavram, deyim ve hikâyelere yer verir ancak bunu doğrudan yapmak yerine Türk kültür bakışıyla harmanlayarak gerçekleştirir. Her hikâyede verilen öğütler mutlaka bir noktada İslami bakış taşır. Ancak anlatıcı bazı hikâyelerinde dinî kavram, ritüel, kişileri daha sık bir biçimde kullanır. Hikâye P-10b (P-1043/1054), Hikâye P-19a (P-1897/1958) anlatıları İslami ifadelerin daha sık yer aldığı anlatılar arasında sayılabilir. Ek olarak “Yaratıcı Adları” kapsamında anlatıcının Arapça Allah, Farsça Hudâ ve Türkçe Tanrı kelimelerini sıklıkla bir arada kullandığı görülür. Ancak eserde sırasıyla Hak, Allah, Huda ve Tanrı kelimeleri sayısal olarak daha yoğun kullanılır. Yazarın üç dildeki Yaratıcı karşılığı kelimeyi kullanması her üç kültürün de etkisinde kaldığını göstermektedir.

Tablo 17 İnanç Temelli Öğeler (Yaratıcı Adları)

3.3.6.1 Yaratıcı Adları

Yer/ Beyit Numarası

Allah

P-1a, P-1b, P-2a, P-2b P-46, P-47, P-49, P-283, P-384, P-1542, P-1753, P-1762, P-1923, P-2104, İ-1a, İ-1b, İ-2a, İ-2b, İ-3a, İ-3b, İ-13, G-1a, G-1b, G-2, P-28, P-48, P-92, P-102, P-174, P-196, P-217, P-276, P-318, P-434, P-510, P-827, P-1025, P-1124, P-1189, P-1235, P-1568, P-1575, P-1647, P-1798, P-1952, P-1958, P-2060, P-2097, P-2120, İ-61, İ-62, İ-115, İ-227, İ-241, İ-262, İ-282, İ-300,

Hak

Hâlik	P-15, P-1988, İ-88,
Hallâk	P-2031
Hû	P-361
Hudâ	P-3, P-47, P-82, P-390, P-465, P-488, P-493, P-514, P-826, P-923, P-1527, P-1809, P-1953, P-2103, İ-55, İ-128, İ-276, İ-302, G-97
İlahî	P-1057, P-1363
Rezzâk	P-2030
Sübhân	P-507, P-1818, P-1895, P-2095, İ-220, İ-301
Tanrı	P-48, P-375, P-388, P-504, P-919, P- 1715, P-1883, P-1886, P-2016, P- 2042, P-2059, İ-134
Yezdân	P-803, P-1632, İ-66,

Tablo 18 İnanç Temelli Öğeler (Peygamber Adları ve Sıfatları)

3.3.6.2 Peygamber Adları	Yer/ Beyit Numarası
Âdem	P-59, P-445, P-909, P-929, P-2098
Dâvûd	İ-148, İ-151
Ahmed	İ-261
Muhammed	İ-263, P-23, P-25, İ-248
Mûsâ	İ-62

3.3.6.3 Diğer İnanç Temelli Öğeler

Güvâhî, “ocak, kırk kapu” gibi tasavvufî terimleri de yoğun olarak anlatısına dâhil eder. Ayrıca yazar, “Hızır atı, İsrâfil Sûrı, Sidre-i alâ” gibi birçok İslam literatürüne ait kavrama yer verir.

Tablo 19 İnanç Temelli Öğeler (Diğer Dinî İfadeler)

Diğer İnanç Temelli Öğeler	Yer/ Beyit Numarası

Allahu Ekber	P-1923
Azrâîl	İ-148
Bâğ uçmağ	İ-86
Cahîm	İ-278
Cibrîl	İ-251, İ-253
Cinân/ Cennât	İ-278, İ-300
Cinne/ Cinn	İ-265, İ-279
Dârü's- Selâm	İ-226
Duâ	P-1957
Hacc	İ-117
Hacı	P-1268
Haç	P-956
Halîfe	İ-150
Hızır atı gibi	P-902
Hulle	İ-84
Hûr	İ-86
Hûr-ı cennât	İ-47
Huri	P-29, P-1226
İman	P-1819
İsrâfil ururdu nefh-i sûrî	P-1590
Kevser	İ-214, G-27
Kırk bay	P-1816
Kırk Gün	P-1610
Kırk kapu	P-1802
Kürs	İ-278
Melâik	İ-279
Mesîh	İ-20
Meşhed	P-1933
Nur	G-9
Ocak	P-1345, P-1475
Peri	P-1226, P-1283
Refref	İ-84
Rızık	P-1891

Rûh-ı mücessem	P-33
Salât	İ-117
Savm	İ-117
Selâvat	P-1977
Selsebîl	İ-85
Sidre-i alâ	P-1600
Suffe	İ-141
Şeb-i Mirâc	İ-249
Şeriat emri	P-1286
Yâsîn	G-87
Zekât	İ-117

Güvâhî anlatılarında özellikle dinî öğretiler tema bütünlüğü içerisinde yer alan hikâyelerde daha çok görülse de çoğu anlatıda İslam kaynaklı bakış açısı dikkati çeker. Özellikle yukarıdaki tablolarda Müslümanlık kapsamında görülebilecek elli dokuz adet isim ve kavram tespit edilmiştir.

3.3.7 Kozmik Öğeler

Güvâhî, anlatısının pek çok yerinde kozmik unsurlara yer verir. Güvâhî, kozmik anlamda özellikle ay, güneş ve kader bahsinde feleklerden söz eder. Genelde kozmik kavramlara sultanlarla veya ulularla ilgili anlatılarda yer verir. Hikâye P-1a'da olduğu gibi “Ay yüzünde güneş tutulmasın (P-87)”, “Yedi yıldızın en büyüğü (P-83)” gibi ifadelerde sultan ve gökcisimleri arasında benzerlikler kurar. Özellikle onların nitelik ve sıfatlarını benzetme sanatıyla gönderme yaparak göstermek için kullanır.

Tablo 20 Kozmik Öğeler

Kozmik Öğeler	Yer/ Beyit Numarası
Ahter	İ-24
Arz	P-1
Ay	P-147, P-326, P-336, P-1124, P-1233, P-1395, P-1707
Bahr-ı sema	P-6
Burc	P-115
Cân	P-1898

Encüm	P-1598
Felek	P-3, P-86, P-2050, P-2072, İ-24, G-21
Göge uçurma	P-1656
Gök	P-29, P-906, P-2051
Güneş	P-1181
Ildız/ Ilduz	P-1233
Kandil-i Mihr	P-5
Küsuf	P-87
Mah	P-87, P-1338, P-1541
Mâhtâb	P-1215
Mihri tâli âsumân	P-1635
Müşterî	P-1541
Paye-i Mirac-ı Eflak	P-28
Pervin	P-1636
Semâ	P-1, P-1597
Sipih	P-5, İ-104
Talih	P-1097

Anlatılarda gezegenlerden gökyüzü ile ilgili benzetmelere kadar yirmi üç adet kavram tespit edilmiştir. Bu ifadeler genellikle devlet yöneticilerine ve din büyüklerine dair yapılan benzetmelerde ifadeyi güçlendirmek için kullanılmıştır.

3.3.8 Mekânlar

Güvâhî, eserinde mekânlarla oldukça büyük önem verir. Anlatısında gerçek mekânlar ile izafi yani hayali mekânlarla da değinir. Ayrıca bir bölgeyi tanımlamak için kullanılan cins mekân isimlerini de sıklıkla kullanır. Öncelikle Güvâhî, yaşadığı coğrafyanın etkisiyle bölgesinde bulunan İstanbul, Kastamonu gibi şehirleri anlatısına dâhil eder. Ayrıca İslam dini referanslı ve Osmanlı Devleti hâkimiyetinde bulunan Mısır, Mekke, Medine, Habeş, Irak gibi mekânlarla da değinir. Kimi zaman anlatıcı fabl tarzındaki fantastik öykülerinde anlatıbilim açısından önemli unsurlardan biri olan mekânlardan söz etmez ve olayın nerede yaşandığı ayrıntısına girmez. Hikâyelerinde genellikle anlatının geçtiği anlatı mekânları üzerinde durulur. Bazı hikâyelerde İslam dininin ve sözlü edebiyatın

etkisiyle dünya üzerinde bulunmayan izafî cennet, diyar-ı gam, Firdevs-i Ala, tamu, Âraf gibi mekân adlarına da yer verilir.

Tablo 21 Mekânlar (Gerçek Mekânlar)

3.3.8.1 Gerçek Mekân Adları	Yer/ Beyit Numarası
Anatoli	P-534
Bağdad	P-58, P-845, P-1222, g-79
Denizlü	P-990
Dünye	İ-112
Garp	P-1990
Habeş	P-60
Irak	İ-6
Kastamoni	P-63
İslâmbol	P-494
İstanbul	P-542, P-1614
Karaca Ahmet Tekyesi	P-933
Medine	P-1225
Mekke	P-1225
Mısır	P-1746
Mülk-i Acem	P-1896
Mülk-i Arab	P-2075
Rûm	P-534
Sıfâhân	İ-6
Şark	P-1989
Üsküdar	P-494

Tablo 22 Mekânlar (Anlatı veya Efsanevi Mekân Adları)

3.3.8.2 Anlatı veya Efsanevi Mekân Adları	Yer/ Beyit Numarası
Arâf	P-1810
Behişt	P-1338, İ-19
Binâ-yı şer	P-52

Cennet/ Uçmağ/ Behişt	P-29, P-30, P-199, P-857, P-907, P-923, P-1060, P-1338, P-1485, P-1601, P-1772, P-1774, P-1775, P-1810, P-1812, İ-13, İ-19, İ-45, İ-86, İ-155, İ-211, İ-226, İ-278, İ-300, G-28
Diyar-ı gam	P-2108
Firdevs-i alâ	İ-46
Heft-kişver	P-1611
Kıta-i Nar	P-801
Nar-ı Sakar	P-804
Ravzat	İ-47
Riyâz-ı cennet	P-1601
Sidre-i alâ	P-1600
Tamu	P-549, P-573, P-907, P-1809

Tablo 23 Mekânlar (Cins Mekân Adları)

3.3.8.3	Cins	Mekân	Yer/ Beyit Numarası
			Adları
	Bahr/ Derya		P-12, P-39, P-145, P-543, P-709, P-1261, İ-190, İ-198, İ-207, İ-256, İ-258, İ-263, İ-267, İ-268, İ-278, İ-312, İ-317,
	Bostan		P-26, P-809, İ-16, İ-96
	Ev		P-100, P-423, P-426, P-606, P-889, P-904, P-917, P-1285, P-1338, P-1725, P-1870, P-1894,
	Kala/ Kale		İ-60, İ-191, İ-198, İ-288
	Kasr		İ-139, İ-150, İ-154, İ-155, İ-166
	Köpri		P-286, P-410, P-947, P-949, P-950, P-1116, P-1712, P-2077, P-2084
	Köy, Kûy		P-331, P-474, P-477, P-823, P-999, P-1000, P-1096, P-1268, P-1709, P-1900, P-1903, P-1904, P-1925, P-1939, G-34
	Mescid		P-1043, P-1188

Otağ	P-1585
Otlak	G-33, G-36, G-63
Saray/ Serây	P-886, P-1801, İ-150, İ-164, İ-199, İ-211
Şehr/ Şehir	P-542, P-988, P-1582, P-1660, P-1939, İ-181, İ-202
Sipihrün	İ-104
Tag	P-520, P-525, P-527, P-616, P-624, P-640, P-732, P-828, P-864, P-966, P-998, P-1130, P-1144, P-1807, P-2040, İ-191, G-22, G-61, G-62, G-63, G-64, G-65, G-66
Yaylak	G-33, G-66

Güvâhî'nin çalışma kapsamında değerlendirilen anlatılarında 20 gerçek mekân adına, 13 anlatı mekânına rastlanırken 15 cins mekân adı tespit edilmiştir. Bu kullanımlar özellikle anlatıların somut hâle dönüşmesini sağlarken aynı zamanda Güvâhî'nin anlatı mekânlarını ve zihni coğrafyasını göstermektedir.

3.3.9 Meslekler

Güvâhî'nin eserinde en çok rastlanan söz varlığı grupları arasında meslek adları sayılabilir. Güvâhî, anlatı bazlı ele aldığı kişileri özellikle kendi gerçekliği içerisinde vermeye çalışır ayrıca kişilerin meslekleriyle anlatıya dâhil olduğu birçok hikâyede görülür. Güvâhî, anlatılarında sosyal bir gerçeklik olarak meslek konusunu ele alır. Meslek gruplarını sahip olmaları gereken roller açısından da işler. Ayrıca Güvâhî'nin yaşadığı dönemde mesleklere ayrı bir değer atfedilmektedir. Özellikle toplumsal hayatın düzenlenmesinde meslek sahibi olanların büyük bir öneme sahip olmalarının yanı sıra mesleklerle iştigal eden kişilerin de icralarının gereği olarak belli kurallara uymaları beklenmektedir (Pulaha, Yücel; 1988: 35).

Tablo 24 Meslekler

Meslekler	Yer/ Beyit Numarası
Ağa	İ-133
Âlim	P-19, P-250, P-1038, P-1882,

Âteş-bâz	P-1598
Başmakçı	P-2057
Beg	P-63, P-75, P-76, P-88, P-89, P-90, P-91, P-114, P-151, P-191, P-203, P-205, P-210, P-217, P-218, P-223, P-312, P-319, P-531, P-536, P-884, P-885, P-886, P-1017, P-1020, P-1383, P-1588, P-1767, P-2107, P-2106
Bennâ	İ-154
Bezîrgân	P-750
Bezzâz	İ-22
Borî-zenler	P-1590
Bostâncı	P-1520
Çingene remmâli (Falcı)	P-1745
Dânişmend	P-183, P-1004, P-1009, P-1024, P-1025, P-1026, P-1027
Dellâl	P-2123, P-2127, P-2129
Deve Dellalı	P-1744
Deveci	P-2089
Firavne	P-1737
Gulam	P-560
Hâce/ Hoca	P-1001, P-1003, P-1010, P-1100, P-1102, P-1419, P-1442, P-1855, P-2030
Hâkim	P-1882
Hâlib	P-1389
Hân	P-1546
Hekîm	P-2048
Kadı	P-124, P-127, P-136, P-158, P-166, P-168, P-173, P-175, P-179, P-181, P-183, P-226, P-239, P-253, P-260, P-266, P-268, P-273, P-473, P-475, P-1030, P-1639, P-1642, P-1644, P-1646,

Kassâb	P-469
Keşiş	P-700
Kethüda	P-191, P-474, P-1175
Kıssa-han	P-628
Leşker	G-39
Muabbir	P-1534, P-1535, P-1537,
Muhtesip	P-1471
Mübâriz	P-1593
Münakkaş	P-1865, İ-156
Neccâr	G-52
Nedîm	P-293, P-295, P-297, P-300, P-304, P-307, P-321, P-324, P-329, P-332, P-340, P-341, P-344, P-346
Oduncu	P-123, P-640, P-646, P-663, P-666
Padişah	P-174, P-293, P-317, P-329, P-719, P-722, P-1533, P-1615, P-1585, P-1615
Paşa	P-114, P-131, P-132, P-137, P-166, P-171, P-173, P-176, P-179, P-498, P-532, 1092, P-1507, P-1626, İ-133
Perdedâr	İ-139
Resen-bâz	P-1597
Resul	P-1774
Sayrafi	İ-23
Subaşı	P-496
Sultan	P-32, P-60, P-82, P-83, P-84, P-132, P-176, P-295, P-340, P-532, P-994, P-1328, P-1508, P-1537, P-1622, P-1626, P-1632, P-1650
Süvâr	P-2064
Şâh	P-27, P-80, P-82, P-132, P-189, P-211, P-225, P-294, P-302, P-309, P-313, P-320, P-323, P-325, P-329, P-334, P-415, P-1139, P-1218, P-1407, P-1542,

	P-1545, P-1555, P-1558, P-1561, P-1569, P-1618, P-1624, P-1815, G-39
Terzi	P-627
Toğancı	P-1551, P-1553, P-1559
Ulak	P-341, P-493, P-503, P-510, P-517, P-533, P-539, P-545, P-563, P-564, P-1434,
Vassaf	P-1102
Vezir	P-111, P-294, P-296, P-297, P-304, P-305, P-321, P-323, P-334, P-337, P-340, P-343, P-346

Anlatılarda yer alan meslek adlandırmaları Güvâhî'nin yaşadığı dönemin sosyal ve kültür hayatını içine alan bir eser oluşturmaya çalıştığının önemli göstergelerindendir. Özellikle anlatılarda görülen meslek gruplarının önemli bir kısmını kamu görevlilerinin oluşturduğu görülür. Eserde tabloda da gösterildiği üzere elli adet meslek adına yer verilmiştir.

3.3.10 Müzik Terimleri

Güvâhî, eserinde birçok müzik terimine yer verir. Özellikle *İbretnâme*'sinde yer alan Mesnevi (İ-5) adlı bölümde çeşitli müzik terimlerini sıralar. Anlatıcı özellikle vurmali ve üflemeli çalgılar ile çeşitli müzik makamlarından bahseder.

Tablo 25 Müzik Terimleri

Müzik Terimleri	Yer/ Beyit Numarası
Borî-zen	P-1590
Irâk	İ-6
Kânûn	G-6
Kûs	P-1591
Muhayyer	İ-5, G-31
Nekâre	P-1581, P-1589,
Nevâ	G-30
Ney	G-5, G-6,

Saz	P-1176
Sıfâhân	İ-6
Sûrna	P-1581, P-1589,
Tabl/ davul	P-1581, P-1589,
Uşşâk	İ-5

Eserde tabloda da gösterildiği üzere müzik terimi olarak on üç sözcüğe yer verilmiştir. Söz konusu terimler anlatıcının belli seviyede müzik bilgisine sahip olduğunu göstermesinin yanı sıra anlatıya müzikal bir değer katmaktadır.

3.3.11 Renkler

Güvâhî, çalışmasında çeşitli renk ve tonlardan bahseder. Özellikle kara rengini daha çok kullanan anlatıcı, bugün ara renk olarak kabul edilen kırmızı renge yakın “al, kızıl, pembe” gibi renk kombinasyonlarından da bahseder.

Tablo 26 Renkler

Renkler	Yer/ Beyit Numarası
Al	P-1874
Ala	P-1822
Alaca	P-1865
Kara	P-2025, P-2028, P-1708
Kızıl	P-1874
Penbe	P-1181, P-1666
Saru	P-1874, P-2047
Yaşıl	P-1874, P-2029

Eserde yukarıdaki tabloda da gösterildiği üzere renk terimi olarak sekiz sözcüğe yer verilmiştir. Kullanılan renk ifadeleri genellikle varlıkları nitelemek için kara kurt (P-2028), ala karga (P-1822), yeşil yaprak (P-2029) örneklerindeki şekliyle kullanılmıştır.

3.3.12 Sayılar

Güvâhî, anlatısında birçok sayıdan bahseder. Genellikle üç, yedi, kırk gibi Türklerde önemli kabul edilen sayıları daha çok kullanır. Ayrıca Türklerin diğer

sayma biçimi olan “artuklu” ifadelerine de yer verir. Örneğin, “yüzden artuk (P-1432)” ifadesi bu bağlamda düşünülebilir.

Tablo 27 Sayılar ve Tarihler

Sayılar	Yer/ Beyit Numarası
Altı	P-1872
Beş	P-984, P-1872
Bin	P-2111
Bir	P-2110, P-2124
Çâr	İ-156
Dört	P-1404
Hezârân	P-2031, P-2043
İki	P-1977
Kırk	P-1394, P-1646 P-1647
Kırklar	P-2043
On	P-1833
Tokuz	P-1660, P-1833, P-1889, P-1975
Üç	P-1157, P-1369
Üçler	P-2043
Yedi	P-927, P-1118
Yidiler	P-2043
Yigirmi	P-1581, P-1647
Yüz bin	P-1421
Yüzden artuk	P-1432

Eserde yukarıdaki tabloda da gösterildiği üzere rakam olarak on dokuz sözcüğe yer verir. Anlatıcı genellikle sayıları, varlıkları sayısal olarak belirtmek amacıyla belirtme sıfatı görevinde kullanır.

3.3.13 Yiyecekler

Güvâhî, birçok anlatısında özellikle Türk mutfak kültürüne dair oldukça özel bilgilere yer verir. Yemeklerin kıvamlarından tutun da nasıl yapılmaları gerektiğine kadar bilgiler mevcuttur. Güvâhî, yemeği anlatılarında bir anlayış ve

zenginlik göstergesi olarak işler. İki Türk'ün yemek üzerine kurdukları hayal sırasında ikisinin de soğan ve bazlamaçtan (P-1016/1023) daha iyi bir yemek düşünemiyor olmaları ile Ayas Paşa'nın (P-131/184) iftar davetinde çeşit çeşit yemeklerin sıralanması bu bağlamda okunabilir. İnsanlara yemek ikram etmenin ne büyük bir sevap olduğu ve övülmesi (P-1897/1958) gerektiği vurgulanırken Leyla'nın aşkını göstermek için Mecnun'a aş vermemesine (P-1235/1248) dikkat çekilir.

Bir somun ekmeğinin peşinden koşan köpeğin açlığı (P-1963/1967) ile gözüne gelen deve tekmesini somun ekmeği sanarak (P-1968/1970) sevinen adamın hâli Güvâhî'nin mutfak ve yemek kültürünü toplumsal, sınıfsal bir seviye ile ilişkilendirdiğini gösterir.

Anlatıcının Kanuni Sultan Süleyman'ın düğününde fağfur, çini, gümüş tabak ve tepsilerden söz etmesi ve bunların fakirlerin sofralarında olmayacağını vurgulaması anlatıcının yaşadığı çağda mutfak kültürü üzerinden statüye dair sunduğu bakışını içermektedir (P-1563/1631).

Elbette anlatıcıya göre yemeklerin sunum ve çeşidi nasıl statüye göre değişiyorsa yemekleri yiyenlerin oturma seviyesi de duruma göre değişmektedir. Örneğin Ayas Paşa'nın iftar davetinde alçakta oturan kadı ile yüksekte oturan kadının durumu (P-131/184) ile Nasreddin Hoca'nın fakirane kıyafetlerle gittiğinde ve tekrar kürklerle gittiğinde gördüğü alaka (P-1842/1858) bunun veciz örneklerinden bazılarıdır Baklavanın dolunaya, yemek sergisinin kuyumcu dükkânına benzetilmesi ilginç benzetmelerdir. Dostun ve dostluğun sınanmak istendiği anlatıda bile yemek, belirleyici bir enstrümana dönüşür. Kötü dostun yemekten mahrum olduğu iyi dostun ise bir çuvala yerleştirilmiş kuzu dolması ile ziyafet ettiği ve mükâfatını aldığı belirtilir (P-1416/1456). Yiyecekler içerisinde ekmek ve etin çok sık geçtiği, taam ifadesinin yemeklerin bütünü için belirsiz olarak kullanıldığı görülür. Fakirlerin kuru ekmek, etsiz ekmek veya soğan zengin zümreye mensup kişilerin ise kuzu büryan, dolma tavuk, yağlı pilav, besili yahni ve çeşitli tatlılar yedikleri aktarılır. Anlatıcı canlıların nasiplerine mutlaka ulaşacaklarına (P-2018/2032) ve en büyük yiğitliğin sofraya dizmek olduğuna (P-1971/1982) değinir.

Tablo 28 Yiyecekler

Yiyecekler	Yer/ Beyit Numarası
Aş	P-1323, P-1981, P-1991, P-1993
Baklava	P-147
Bal	P-1913
Bazlamac	P-1019
Besili Yahni	P-141
Cüllab-ı şafi	P-14
Çerb	P-1018
Dolma Tavuklar	P-141
Dürlü nimet	P-1606
Et	P-1323, P-1408
Etmek	P-1408, P-1491, P-1683, P-1716, P-1962, P-2112
Etsiz etmek	P-1829
Gülaca	P-146, p-1960
Helva	P-148, P-152, P-1037, P-2043
Hububat	P-1806
Hulviyyât-ı kandî	P-1607
İlac	P-1967
Kete	P-700
Koruk	P-2043
Kuru yemiş	P-1323
Kuzu Biryanlar	P-142, P-1435
Lokma	P-152, P-2002, P-2003
Nan	P-1960, P-1967
Pilav-ı çerb	P-143
Semiz etler	P-1018
Sirke	P-1457
Şeker	P-1628, İ-103, G-104
Taâm	P-1355, P-1406, P-1409, P-1411, P-1412, P-1413, P-1851, P-1856, P-1888

Tatlı	P-1516
Tavuklar	P-1018
Tuz	P-1684, P-1716, P-1717
Yağlı Pilav	P-1409
Yumurta	P-1993, P-2001
Zehr	İ-103
Zerde	P-144, P-1410, P-1410

Anlatıcı, dönemin mutfak kültürüne, yiyecek envanterine dair araştırmacılar için kıymetli bir kayıt oluşturur. Anlatılarda yemek ve yiyecek üzerine geçen otuz beş sözcük sıralanmıştır.

3.3.14 Zaman Ögeleri

Güvâhî, eserinde zaman ile alakalı pek çok kavramı kullanır. Anlatıcı özellikle gece, gündüz, yaz, kış, kuşluk, seher, nisan gibi dünyanın hareketlerine bağlı olarak oluşan zaman kavramlarına yer verir. Anlatıbilim incelemelerinde anlatılara dair incelemelerin en önemli noktası zaman kavramıdır. Bu bağlamda Güvâhî'nin anlatılarının çoğunda tarihsel olmayan ancak gece, gündüz, yaz, şita gibi zaman kavramlarına sıkça yer verilir. Ancak *Pendnâme*'nin sonunda ise eserin yazıldığı zaman hicri “dokuz yüz otuz üç (P-2133)” yılına işaret edilerek takvimsel bir zamandan bahsedilir.

Tablo 29 Zaman Ögeleri

Zaman Ögeleri	Yer/ Beyit Numarası
Ahşam	G-89
Bahar	G-40, İ-7
Cuma	P-1121, P-1122
Dem bu dem	P-2107
Dün ü gün	P-1897
Nisân	P-12, İ-16
Gece	P-854, P-1119, P-2049
Gün	P-1707,
Gündüz	P-854, G-89, P-1949

Hazan	G-24, G-40, İ-7
Kış, Fasl-ı Şitâ, Şitâ	P-905, P-906, P-908, P-910, P-2053, P-2058, İ-14
Kuşluk	P-806
Saat	P-29
Seher	P-815, P-1291
Şâh-ı nevruz	İ-29
Tokuz yüz otuz üçde	P-2133
Vakit	P-29
Vakt ü sâat	P-2067
Vakt-i Seher	P-815
Yaz	P-907
Zaman	P-873, P-2056
Zemistân	İ-2

Güvâhî, anlatılarında zamanla ilişkili 22 adet sözcüğe yer verilmiştir. Eserlerde yer verilen zamanla ilgili sözcükler genellikle gündelik zaman döngüsünü olay örgüsü bağlamında göstermek dışında bir anlam taşımamaktadır. Ancak Hikâye İ-22a'da mevsim zamanıyla ilgili kavramlar temel anlamlarının dışında insanların yaşam döngüsü kastedilerek kullanılmıştır.

3.4 GÜVÂHÎ ANLATILARININ YAPISAL ÇÖZÜMLEMESİ

Farklı anlatılardan oluşan edebî eserlerin incelendiği bir tez çalışmasında öncelikle temasal yapıların keşfedilmesi gerekmektedir. Çünkü her metin bir temanın somutlaşmış, konuya dönüşmüş şeklidir. Hâliyle Güvâhî'nin zihniyetinde yoğrularak yeni bir üst metne dönüşen anlatılar öncelikle tematik olarak incelenir.

İkinci olarak Güvâhî'nin anlatılarının çözümlenmesinde şüphesiz en temel yaklaşımı mevcut metin merkezli yapısal çözümleme yöntemleri oluşturur. Bu bağlamda Güvâhî'nin meydana getirdiği anlatılar, “en az iki gerçek ya da kuramsal olayın belli bir zaman dizisi dâhilinde temsili” şeklinde kabul edilir (Dervişcemaloğlu, 2016: 50). Güvâhî de metinlerinde belli bir zaman dizisi dâhilinde geçen anlatılara yani öykülere yer verir. “Arap dilinin ‘hakave’ kökünden türeyen hikâyenin Türkçeye İslamiyet sonrası dönemde girdiğini tahmin etmek zor değildir” (Çetişli, 2021: 18). Ayrıca hikâyelerin, destanlara kadar götürülebilecek köklü bir geçmişi vardır ve bütün milletlerin edebiyatlarının en az yüzde ellisini hikâyeler teşkil eder (Çetişli, 2021: 19). Genel olarak öyküler; anlatıcı, olay örgüsü, karakterler, zaman, mekân öğelerine bağlı olarak kurgulanan metinlerdir. Ancak halk edebiyatı şubesi içerisinde yer alan bazı metinlerde olduğu gibi Güvâhî'nin anlatılarında kimi zaman bu unsurlar tam olarak bulunmaz. Çünkü Güvâhî'nin anlatıları; masal, fıkra, atasözü gibi mekânın, zamanın olay veya aktarım açısından ikinci planda yer aldığı, asıl önemli olanın “ileti” olduğu metin türlerini temel alır. Bu sebeple Güvâhî'nin anlatıları üzerine yapılan yapısalcı metin çözümlemesinde roman tahlillerinde görüldüğü gibi yapı unsurlarının tam olarak keşfi mümkün olmayabilir. Bu bağlamda ele alınan Güvâhî anlatılarında kişi, zaman, mekân gibi öğelere dair somut belirtiye rastlanmayabilir ve inceleme görülen diğer öğeler üzerinden yürütülür.

Tabiatıyla sözel olarak halk zihninde anonimleşen narratif metinlerin analizi yazılı anlatım esasına dayalı anlatıların tahlilinden farklı olmaktadır. Bu metinler bir yazarın oturup kurguladığı metinler olmayıp halk mefkûresi şuurunda uzun yıllar içinde kolektif bilinçle oluşmuştur. Özellikle yazarın niyetini, metnin yazılma amacını keşfedebilmek için; temaların, motiflerin, halkbilim unsurlarının, söz zenginliğinin, zaman, olay örgüsü, mekân, kişiler gibi unsurların yanı sıra dönemin tarihi ve sosyal gerçekliğini de işe koşturmak gerekmektedir.

Bu bağlamda Güvâhî'nin eserleri yapısalcı bir tahlille; anlatı kişileri, bakış açısı, dil ve anlatım, mekân, metin yapısı, olay örgüsü, tema, zaman ve zihniyet gibi anlatı öğeleri merkezli metin analiziyle değerlendirmelidir.

Her edebî eser gibi pendnâmelerin de kendilerine has bir kurgusu ve metin yapısı vardır. Özellikle Güvâhî'nin çeşitli anlatı parçalarını bir araya getirerek meydana getirdiği yeni metin, mesnevi nazım biçimi bünyesinde bütünsel yapıyı meydana getirmiştir. Bu yapı bazen tarihi metinlerin, bazen sözlü gelenekte yer eden fıkra, masal, atasözü gibi türlerin bazen de yazarın bizzat yaşadığı anıların özenle bir araya getirilmesiyle örülmüştür. Aynı zamanda yazarın zihnindeki anlatı kitap düzeni sınırlılığı içerisinde yeni bir yapıya bürünür. Örneğin “fasıl, hikâyet, mevize” gibi başlıklar bu yapılaşmanın somut göstergeleri ve bütünsel anlatının yapısal parçaları olarak ifade edilebilir.

Güvâhî, kendi anlatıcı mantığına uygun olarak evvela “Fasıl” adlı bir başlık açarak ana mesele ile ilgili bir giriş yapmaktadır. Müteakiben diğer bölümlerde sırasıyla girişte yer alan konuyla alakalı bir anlatıyla devam etmektedir. Özellikle yapı olarak “Fasıl”ların tek bir konudan oluşturulduğu, “Fasıl”ların içinde Mevize, Latife, Şikâyet ve Hikâyet gibi bölümlere yer verdiği görülür. Latife adlı bölümlerde küçürek hikâyelere yer verdiği, Fasıl bölümünde yeni bir hikâye anlatısına geçişin başlangıcını oluştururken genelde “öğüt” verme yöntemini daha çok içerdiği ve daha çok emir kipleri kullandığı anlaşılar.

“El Mevize” başlığı altında anlatıcı çeşitli atasözü ve deyimleri yoğun bir kullanım sıklığı ile anlatı içerisine yerleştirmektedir. Bu kısımda yer alan konu birliği ise bazen önceki metne dair gibi görünse de akabinde gelecek hikâye ile bağlantılı bir yöne doğru evirilebilmektedir.

Yapısal olarak mesnevi nazım biçimini kullanan şairler eserlerinin “Sebebi telif” bölümlerinde yazma amaçlarından söz ederler ancak Güvâhî, “Hikâyet” adı altında yazma sürecini bir anlatı mantığıyla konu edinir. Anlatıcı doğrudan doğruya metni nasıl oluşturduğunu okur ile paylaşarak okuru muhatap alırken hem de metnin oluşum aşamalarından, yazma gayretine başlama serüveninden söz ederek aslında kendisini açığa çıkarır. Bu tavır alışılmışın dışında olmasının ötesinde bugün postmodernizm diye bildiğimiz modern yazım yaklaşımlarını anımsatır. Güvâhî, bu denemesi ile hem anlatıların en önemli unsuru belki de varlık

sebebi olan okuru; hem yazar olma serüvenine hem de yazarın yazarlık gelişimine şahit kılar.

Ayrıca Güvâhî'nin eserleri Şerif Aktaş'ın “Edebî metinler daha önce ortaya konulmuş metinlerden hareketle oluşturulurlar. Bir kısmının modeli geçmişte vardır. Bir kısmı da geçmişteki farklı metinlerin yeni şartlarda değerlendirilmesinden yararlanılarak ortaya konur. (Aktaş: 2022: 25)” düşüncesini anımsatan bir metindir. Öyle ki Güvâhî, metinlerarasılık kavramının sınırları içerisinde sayabileceğimiz bir biçimde farklı metinleri ve farklı metin türlerindeki eserleri yeni bir metin olarak bütünleştirir.

Bu bütünleştirme sonucunda yepyeni ve farklı bir metin ortaya çıkar. Anlatıcı bu tutumuyla anılarını, masalları, fıkraları, halk hikâyelerini, atasözü ve deyimleri bir araya getirme ustalığını göstererek hepsinin harmanıya vücut bulan metinlerarası ve üstü yeni bir metin oluşturur. Bu çabası sırasında diğer eserleri harmanlarken veya bir araya getirirken kesinlikle eğreti bir duruşa müsaade etmez. Aruz vezninin ve kendi dehasının inceliklerini kullanarak eski bağlamı ile ve ana metninden kopmadan yeni bir bağlama, yeni bir anlam yapısına kavuşan bir eser vücuda getirir. Ek olarak anlatı içerisine anlatı yerleştirerek ve konuyla ilişkili Arapça atasözlerine yer vererek kurulan metinlerarası yapıyı güçlendirir.

Bilindiği üzere metinlerarasılık, iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılır ve tanımlanır. Kavram genel anlamıyla bir yeniden yazma işlemi olarak da algılanabilir. Bir yazar başka bir yazarın metninden parçaları kendi metninin bağlamında kaynaştırarak yeniden yazar. Bu metinler arasında türlü yönlerden çeşitli görülür veya görülmez bağlantılar vardır (Aktulum, 2011: 149). Güvâhî'nin eserinin büyük bölümü arkaik anlatıları, fıkraları, kıssaları tekrar yorumlayarak gün yüzüne çıkarır. Eski anlatıları yeni bir harç ile mesnevi nazım biçimi bütünlüğü içerisinde yeniden yazar. Bu durum Güvâhî eserlerinin; hem devrinden önceki metinlerle hem de anlatıcının yaşadığı devrin sözlü geleneğiyle çeşitli açılardan sayısız bağlantı içerisinde olduğu görülür.

Greimas, eyleyenler modelinde üç çift görevden söz eder. Bu çiftler; özne-nesne, gönderici-alıcı ve destekleyici-alıcıdır (Moran, 2018: 195). Bu bağlamda Güvâhî'nin eserleri de birer anlatı içeren metin olarak sürekli bir yeniden oluşma hâli içerisindedir. Metinler temelde kesitlerden oluşur. Bu kesitler içerisinde metnin anlamlı bölümlerine yer verilir. Ve bu kesitler içerisinde yer alan öğeler bir değişim içinde olurlar. Bu değişim kaydının analiz edilmesi eylemi gerçekleştirenlerin gözlenmesi eyleyenler modelini oluşturur. Öncelikle zaten var olan anlatı Güvâhî metninde yeni bir kurguya kavuşur. Bu yeni kurgu içerisinde önceki anlamsal tabakanın dışında bir anlam tabakası oluşturur. Yeni anlam tabakası içerisindeki anlatı tekrar okurun zihninde yeni bir anlam kazanır. Sonuç olarak ise anlatı bugün, yazıldığı günkü anlamsal derinlik veya şuurdan çok daha farklı bir noktadan anlaşılacak zorundadır. Çünkü günümüzde yazıldığı dönemin tarihi ve sosyolojik şartlarıyla beraber okurun psikolojisi de anlam arayışı sırasında işe koşulmaktadır.

Örneğin: Sürüne eyleme yâd ağılı yurt

Ki artuk yir sağışlu koyunu kurt (P-431)

Beytinde kullanılan kalıp söz zaman içinde değişime uğrayarak başkalaşmış ve yeni bir anlama kavuşmuştur. Güvâhî'nin kaydında sayılı koyunun kurt tarafından yenileceği vurgusunu taşıyan kalıp söz bugün tam tersi bir anlam kazanarak “Sayılı koyunu kurt kapmaz” (Aksoy, 2018: 423) biçimine dönüşmüştür.

Bugün yaşayan bir okurun gözünde tarihsel arka planıyla beraber; Güvâhî, eser, yaşadığı dönemin tarihi figürleri, bugünkü insanın tarihi algılayış ve okuma perspektifi metnin anlamlandırılmasında ilk etapta sayılabilecek anlamsal derinlik noktalarıdır. Bu bağlamda her edebî eser gibi Güvâhî'nin eserlerinin hem anlam katmanları hem motifleri bağlamında çözümlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak Greimas'ın eyleyenler modelinde belirttiği gibi Güvâhî'nin anlatılarının birkaç anlamsal katmandan oluştuğu ve çeşitli söz oyunları, tevriyeli, kinayeli, cinaslı anlatım örnekleriyle dolu bir metin olduğu, sürekli bir yeniden oluşum içinde bulunduğu kolaylıkla söylenebilir. Tez kapsamında metnin yapısına sinmiş anlam kırıntılarının ve edebî katmanların yüz yıllara dayanan bulanık bir derinlik ve söz yoğunluğu içinde aranmaya çalışıldığı vurgulanmalıdır.

3.4.1 Olay ve Olay Örgüsü

Güvâhî'nin anlatısında niyetin ve türün tesiriyle olay örgüsü bağlamında bir bütünsellik oluşmaz. Aksine çeşitli olayların örnekliliğinde mesnevi nazım biçiminin şekli yapısı ve pendnâme türünün öznel niteliği bağlamında bir metin oluşur. Metnin temelinde ise konuyu destekleyen ayrı ayrı anlatılar yani vakalar yer almaktadır. Vak'a yani olay "hayata ait bir parçadır ve hayatta rastladığımız, yaşadığımız, yaşayabileceğimiz bir şeydir." (Tekin, 1991: 65). Anlatıcı söz konusu vakaları/ olayları bir araya getirerek vermek istediği mesaj örgüsünü oluşturur. Bu örgü özenli ve belirli bir amaca göre anlatının biçimlendirilmesi şeklinde ortaya çıkar. Böylelikle Güvâhî vermek istediği öğüdü vurgulayan ve onu destekleyerek aktaran bir yapı ile eserini meydana getirir. Nihayetinde yazarın niyetini destekleyen birçok olayın anlatıcının kendi şeması etrafında art arda şekillendirilmesi sonucu eser oluşmuş olur.

Aktardığı olaylar incelendiğinde Güvâhî'nin, özellikle Arap-Fars kültür ve edebiyatlarına fazlasıyla ilgi duyduğu anlaşılmaktadır. Gerek Rüstem-i Zâl (Hikâye P-5c), Hatem-i Tâî (Hikâye P-17a), Şah-ı Merdane (Hikâye 19c) gibi isimlerden bahsetmesi ve övgü ifadelerinde (P-82) veya betimlemelerde (İ-29) Farsça tabirler tercih etmesi bu durumu özetlemektedir.

Bilindiği üzere Güvâhî; *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserlerinde birçok kadim anlatıdan yararlanarak yeni bir edebiyat metni oluşturur. Böylelikle mesnevi nazım biçimini kullanarak daha evvel farklı edebiyatlarda izi sürülebilen yazılı anlatıları ve pek çok sözlü edebiyat mahsulünü eseri içerisinde yoğurarak yeni bir terkip hâline getirir. Güvâhî'nin eserleri incelendiğinde en temelde İslami kaynakları kullandığı hemen anlaşılır. Anlatıcının kullandığı İslami kaynaklar Kur'an, hadis ve İslam tarihi şeklinde ifade edilebilir. Aynı zamanda yaşadığı dönemden önceki Türk tarihi de onun için bir ilham kaynağı olur.

Ayrıca Güvâhî'nin eserleri incelendiğinde izleri Batı edebiyatında da görülen birçok anlatı dikkati çekmektedir. Hikâyelerde görülen ve benzerlik sınırlarını aşan bu ortak anlatımlar muhtemelen alıntılama, uyarlama olarak düşünülmeli nihayetinde metinler arası bir ilişki olarak algılanmalıdır. Özellikle

Ezop ve La Fontaine gibi Batılı edebiyatçıların eserlerinde görülen pek çok anlatı Güvâhî'nin eserinde de bulunmaktadır (Eke, 2009: 989). Söz konusu anlatılar incelendiğinde özellikle Güvâhî'nin eserinde bulunan “Hikâye P-2e, Hikâye P-6b, Hikâye P-5a, Hikâye P-16f” anlatıları neredeyse Batı edebiyatındaki örnekleriyle tıpatıp aynıdır. Bu aynılığın tespitiyle beraber hangisinin kimden alıntılandığı veya ilk anlatının hangisi olduğu meselesi ise tezin kapsamını aşan başka bir çalışmanın konusudur.

Özetle Güvâhî'nin Doğu kültürünün coşkun kaynağından doya doya nasiplendiği ve Batı kültürünü de etkilediği düşünülebilir. Ayrıca İslam, Fars ve Türk kültürlerinin olaylarının onu derinden etkilediği ve anlatılarının omurgasını oluşturduğu söylenebilir. Eserini oluştururken mesnevi nazım biçimini kullanarak pek çok anlatıyı bir araya getirdiği ve seçtiği anlatılarında vermek istediği öğütleri destekleyici nitelikte anlatıları metnine dahil ettiği görülür. İlgi anlatıların ise olay örgülerinin bulunmadığı sadece olay niteliği taşıdıkları eklenmelidir.

3.4.2 Bakış Açısı

Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili* adlı eserinde bakış açısını şu şekilde tanımlamıştır: “Anlatma esasına bağlı metinlerde, vak’a zincirinin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.” (Aktaş, 2022: 84). Bu tanımdan hareketle Güvâhî eserleri değerlendirildiğinde; müellifin kendi yaşadığı hadiseleri anlattığı anlatılarında kahraman bakış açısını kullandığı kimi anlatılarında müşahit bakış açısını tercih ettiği görülür. Tabiatıyla rivayet ettiği bu anlatıları genel olarak anonimleşen anlatılar olarak tahkiye etme çabası içerisinde. Bu durum anlatıların genelinde üçüncü şahıs bakış açısını kullanmasına sebep olur.

Güvâhî’nin eserlerine anlatıcı boyutuyla bakıldığında tahkiye eden, hikayeci kimliğiyle karşılaşılır. Anlatıcı, masalı efsaneyi, hikâyeyi, romanı okuyucu/ dinleyici durumundaki bizlere anlatan varlık olarak kabul edilmektedir (Çetişli, 2021:102). Bu boyutuyla Güvâhî’nin yaşadığı, okuduğu, tanık olduğu, kendi dünyasında olup biten her şeyi okuruna anlatma çabası içinde olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Güvâhî, kendisini gizleyen, ortadan çekilen bir anlatıcı kimliği yerine hikâyeler anlatan, kıssahanlık/ meddahlık geleneğinden beslenen bir yaklaşım sergiler. Örneğin Güvâhî, “Hatîmetü’l-kitâb” başlığı özelinde eserin yazılış hikâyesine yer verir. Mesnevi geleneğine uygun bir yaklaşım olarak P-2115/2119 beyitleri arasında eserini nasıl oluşturduğunu bizzat kendisi hikâye eder.

Anlatıma göre devrin sultanı Güvâhî’den bu öğütleri yazmasını ister, anlatıcı kederden bezginlik duyarak ve çokça düşünerek geceleri bu eseri yazmaya başlar. Böylelikle gönlü gamın yanında sevinçle dolar. Ancak bilir ki Güvâhî, iki duygu da bâki değildir. Anlatıcının bu notu bakış açısı boyutuyla kimi olayların kahraman bakış açısıyla kimi olayların müşahit bakış açısıyla kaleme alındığını göstermektedir. Kısacası Güvâhî eserlerinde çoğulcu bakış açısını tercih eder.

3.4.3 Zaman

Mehmet Tekin'in ifadesiyle “Zaman kavramı insan zihnini en fazla meşgul etmiş kavramlardan biri, belki de en önemlisidir.” (Tekin, 1991: 114). Zaman kavramını tanımlamak da tıpkı kavramın kendisi gibi oldukça zordur. Ancak anlatı merkezli bir bakışla konuya yaklaşmak gerekirse; “Bir olay belli bir zamanda cerayan eder (vak’a zamanı), bu olay, belirli bir süre sonra romancı tarafından öğrenilir/ duyulur, yine aynı olay, belli bir zamanda kaleme alınır (anlatma zamanı) ve yine belli bir sürede (anlatım süresi) sunulur, anlatılır” (Tekin, 1991: 126) şeklinde özetlenebilir. Buradan hareketle metinlerde zaman kavramı temelde olay zamanı bir de anlatma zamanı olarak ikiye ayrılır. Anlatı zamanı da denilen “olay zamanı” ile ilgili olarak Güvâhî eserlerinde gerçek veya izafî bir zamana işaret eden belirteçler bulmak mümkün değildir. Aksine eserlerde yer alan anlatılar sözlü gelenek içerisinde oluşup yayıldığı için doğrusal bir zaman kavramına ihtiyaç duymazlar. Ancak hem tarihi şahsiyetleri konu alan anlatılarda hem kendi anılarına yer verdiği bölümlerde olay zamanını bulmak mümkündür. Yazarın eserinin sonunda *Pendnâme*’sini tamamladığı tarihi belirtmesi ise anlatı zamanına bir örnek teşkil eder. Ancak anlatı zamanı yukarıda da ifade edildiği gibi dönemin önemli şahsiyetleri Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Ali Paşa, Veli Paşa gibi isimlerden hareketle ve yazarın tarih düşürmesi sınırlılığındadır.

Ayrıca okurun anlatıyı sunduğu/ anlattığı zaman da metin üzerinden konuşulacak başka bir “zaman” kavramı çerçevesi içerisinde kalmaktadır.

3.4.4 Mekân

Bir edebiyat kavramı olarak mekân: “Olayların geçtiği yerler aynı zamanda anlam yaratılması, aktarımına hizmet eden araçlar...” (Tepebaşılı, 2019: 91) şeklinde tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle mekân, anlatılarda aktarılan olay veya durumların cereyan ettiği alan olarak ifade edilebilir. Anlatılara sahihlik havası kazandırılmasında mekanların önemli bir payı vardır (Tekin, 1991:137). Güvâhî eserlerinde mekân kavramı hem somut hem soyut mekanlar olarak geçmektedir. Anlatıcı kimi zaman Kastamonu, Üsküdar gibi somut/ coğrafi mekânlara yer verirken kimi zaman da anlatıların geçtiği mekânları söylemez. Ancak genel bir coğrafya tespitinde bulunmak gerekirse Güvâhî hikâyelerinde Anadolu coğrafyasından bahsedilebilir. Genel itibarla anlatılarda sık görülen genel mekânlar köy, dağ, köşk gibi ayrıntısı verilmeyen mekânlardır.

Güvâhî'nin bugünkü Sakarya'nın Geyve kazasında yaşadığı dikkate alınırsa ilk olarak Kastamonu beyini konu edinen bir hikâye ile anlatısını başlatması yaşadığı tespit edilen bölge ve yakınlığı açısından uygun bir başlangıçtır. Ayrıca ilk anlatının Kastamonu ve Kastamonu beyiyle alakalı olması çağımızda eğitim bilimleri merkezli çalışmalarda dikkat çekilen temel yaklaşımlarından biri olan “yakından uzağa” ilkesi ile uyumludur.

Özetle mekân insan gerçekliğinin bir parçası olarak Güvâhî anlatılarında kimi zaman önemli bir yer tutarken kimi zaman önemsizdir ve hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmez. Yer verildiği durumlarda mekanlar anlatıların somut hale dönüşmelerinde olayların yaşandığı bir sahne sınırlılığında kullanılır.

3.4.5 Anlatı Kişileri

Anlatıların temelinde mutlaka bir olay veya durum varsa olayın veya durumun ortaya çıkmasında da mutlaka eyleyen bir kişi/ şahıs vardır. Kişi insan kimliği kazandırılmış ve anlatının kurmaca dünyasına dahil edilmiş canlı, cansız her türlü varlıktır (Tekin, 1991: 76). Güvâhî anlatılarında da mutlaka verilmek istenen mesaja yönelik uygun bir şahıs kadrosu söz konusu olmuştur. Bu şahıs seçimi öğütlerin tesirini artıracak nitelikte olup asıl verilmek istenen mesajın ön plana çıkmasını sağlayacak sınırlılıktadır. Kimi anlatı parçalarında romanlarda görülen karakterlerin aksine tamamen anlatı niyetini ortaya koyan alelâde tipler Güvâhî anlatılarının şahıs kadrosunu meydana getirirken kimi anlatılarda dönemin tarihi şahsiyetleri anlatıların asıl kişilerini meydana getirmiştir.

Güvâhî, eseri içerisindeki pek çok anlatıda söylemek istediklerini olmadık kişilere söyleterek okurda bir şaşkınlık yaratmayı başarmıştır. Örneğin tilkinin tavus kuşu olmak istemesi, akrebin zehrinden dert yanması gibi örnekler anlatıcının bu tutumunu hatırlatmaktadır. Azrail'in, Hz. Davut Aleyhisselam'a (İ-148/152) neden kasrının olmadığını sorması, onun dünya hayatının geçiciliğini vurgulaması bu bağlamdandır.

Anlatıcı Kur'an'dan doğrudan alıntı yapmak yerine ismen göndermelerde bulunmayı tercih eder. Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Ali Paşa, Veli Paşa, Ayas Paşa gibi tarihi isimlere anlatısında yer verdiği aynı zamanda bu şahsiyetleri üstlendikleri görevleri icra ederken bulundukları hâl üzere okura tanıttığı görülür.

Güvâhî, anlatısında kullandığı kişiler ve kavramlar arasında bir hiyerarşik yaklaşım takip eder. Özellikle övgülerinde paşa ile padişah arasında görece bir fark olduğunu kullandığı dil ve seçtiği sözcüklerle hissettirir:

Bilürler ser-te-ser eşyâ kemâhî

Ki oldur pâdişehler pâdişâhı (P-21)

Şehinşâh-ı serîr-i kibriyâdur

Sipehsâlâr-ı ceyş-i enbiyâdur (P-27)

Aynı zamanda kullandığı ifadelerde padişah ve şah arasında hiyerarşik bir ilişki olduğuna dikkat çekerken bir siyasi bakış da sunar. Örneğin “padişah” ifadesini Allah için bir övgü olarak kullanırken Peygamber için “şah” ifadesini bir sıfat olarak kullanır. Yine bu yaklaşımı desteklemek için “Bu söz dinür kamu halk içre her gâh/ Ki tavşancıl kamu kuşlaradur şah (P-80)” ifadelerine yer verir. Burada tavşancılın bütün kuşların şahı olduğu ve şaha karşı gelmenin yanlış olduğu vurgulanır. Ön plana çıkarılan alegorik bir bakışla tavşancıl Kanunî Sultan Süleyman olarak sunulur. Ayrıca kuşlar arasında da bir hiyerarşinin bulunduğu aktarılır.

Güvâhî, özellikle çoğu hikâyesinde fitrata, yaradılıştaki tabiatın gereklerine göre hareket etmek gerektiğine vurgu yapar. Özellikle Hikâye P-1a (P-56/87), Hikâye P-18b (P-1870/1883) gibi hikâyelerinde hayvanların yaradılışlarıyla ilgili değerlendirmelerde bulunur.

Bilindiği üzere Güvâhî’nin, eserlerinde (P., İ. ve G.) yerel isimleri sanatına yansıttığı, Türk sözlü kültüründe ve tarihinde önemli görülen şahsiyetleri gelecek kuşaklara aktarmak istediği hissedilir. Kadim anlatı parçalarını bir araya getirdiği eserinde Anadolu Türk kültürü için kıymetli olan Hacı Bektaş gibi isimleri anlatısına dahil ettiği, özellikle Divan edebiyatı şairi ve mahallîleşme anlayışının öncü isimleri Necâtî ve Zâtî’den bahsettiği görülür. Yine dönemin şair ve yazarlarını himaye eden Ali Paşa’ya da eserinde özellikle yer verdiği söylenebilir.

Güvâhî’de İslami kaynakların yanı sıra Türk tarihinde önemli izler bırakmış tarihi şahsiyetlerin yaşam öyküleri anlatı temelinde yerini alır. Güvâhî, kendi yaşadığı dönemin önemli şahsiyeti Yavuz Sultan Selim’den ve Yavuz Sultan Selim dönemi devlet erkânından; aynı şekilde Kanunî Sultan Süleyman ve Kanunî Sultan Süleyman dönemi devlet adamlarını da anlatılarda söz konusu eder. Ayrıca Güvâhî, tımarlı sipahi olmasına bağlı olarak Yavuz Sultan Selim ile kurduğu şahsi ilişkilere değinir.

Güvâhî, anlatılarında edebiyat ve kültür tarihimizin önemli isimlerine dair anlatılara da yer verir. Türk mizah kültürünün önemli isimlerinden birisi olan Nasreddin Hoca’nın farklı fıkraları Güvâhî tarafından büyük bir ustalıkla nazma çekilir (P-1068, P-1841). Böylelikle sözlü mizah kültürümüzün anlatı ve fıkra kişileri tekrar Güvâhî metnine dâhil olarak yeniden hayat bulurlar.

3.4.6 Tema

Genel olarak tem, tema; “Bir şiir veya nesir yahut musikî eserinde işlenen, geliştirilen, bir buluş, bir görüş veya düşünüşdür” (Sadık Kemâl Tural’dan akt. Önal, 1998: 279) şeklinde ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle tema, konunun soyut hali olarak ifade edilebilir. Güvâhî anlatıları üzerine inceleme yapılırken eserlerde geçen anlatılar öncelikle tematik olarak gruplanmaya çalışılmıştır. Halit Karatay’ın çeşitli çalışmalar kaynaklığında hazırladığı tematik tasnif baz alınarak Güvâhî anlatıları tema ve alt temalar olarak sınıflandırılmış ve bu bağlamda görülen ana ve alt temalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 30 Temalar

Sıra Numarası	Tema	Alt Tema	Hikâye Adı
1	3.1.1 Dinî Öğretiler	3.1.1.1 Dünya Hayatının Geçiciliği	3.1.1.1.1- Hikâye İ-22a (Bilge Adam ve Zaman) 3.1.1.1.2- Hikâye İ-22b (Nuh’un Ömrü) 3.1.1.1.3- Hikâye İ-22c (Azrail ile Hz. Davut) 3.1.1.1.4- Hikâye İ-22d (Halifenin Kasrı ve Behlül)
		3.1.1.2 Kader	3.1.1.2.1- Hikâye P-20a (Kadere Düşen Elma) 3.1.1.2.2- Hikâye P-20b (Kervan Başını Rüyası)
		3.1.1.3 Nasip/Rızık	3.1.1.3.1- Hikâye P-7a (Sınama Hikâyesi) 3.1.1.3.2- Hikâye P-19d (Kuyudaki Kurt) 3.1.1.3.3- Hikâye P-19b (Ejderha Nasibi) 3.1.1.3.4- Hikâye P-19c (Aç Adam)
2	3.1.2 Dürüstlük	3.1.2.1 Adil Olma Hak Bilinci/Devlet Adamlarının Zulmü	3.1.2.1.1- Hikâye P-3a (Kadı ile Kethüda) 3.1.2.1.2- Hikâye P-3b (Ulaklar) 3.1.2.1.3- Hikâye P-3c (Güvâhî Ulaklara Karşı)
		3.1.2.2 Dış Görünüşün Önemi	3.1.2.2.1- Hikâye P-18a (Ye Kürküm Ye) 3.1.2.2.2- Hikâye P-18b (Boyalı Tilki İtibar İster)

		3.1.2.3 Güven/ Güvenilir Olma	3.1.2.3.1- Hikâye P-2a (Âyas Paşanın Ziyafeti) 3.1.2.3.2- Hikâye P-2b (Köpeğin Vasiyeti) 3.1.2.3.3- Hikâye P-2c (Öküz Meselesi) 3.1.2.3.4- Hikâye P-2d (Uluların İntikamı)
		3.1.2.4 Samimiyet/ İkiyüzlülük	3.1.2.4.1- Hikâye P-10a (Kadı ile Kazasker) 3.1.2.4.2- Hikâye P-10b (İkiyüzlü Vaiz) 3.1.2.4.3- Hikâye P-15a (Her Günah Sarhoş Etseydi)
		3.1.2.5 Kanaatkârlık/ Açgözlülük	3.1.2.5.1- Hikâye P-4a (Açgözlü Tilki) 3.1.2.5.2- Hikâye P-4b (Deve Gören Dağlı)
	3	3.1.3.1 İletişimde Ustalık/ Akıllıca Konuşma	3.1.3.1.1- Hikâye P-16a (Heybedeki Yüz) 3.1.3.1.2- Hikâye P-16b (Akıllı Söz Söyleme Sanatı) 3.1.3.1.3- Hikâye P-16c Makul Söz Kaza Savar) 3.1.3.1.4- Hikâye P-16d İbrahim Paşa'nın Söz Ustalığı 3.1.3.1.5- Hikâye P-16e (İstemeyi Bilmeli) 3.1.3.1.6- Hikâye P-16f (Uçan Kurbağa)
		3.1.3.2 Mantıklı Olma/ Kurnazlık/Saflık	3.1.3.2.1- Hikâye P-5a (Oduncu ile Aslan) 3.1.3.2.2- Hikâye P-5b (Kurnaz Tilkiler) 3.1.3.2.3- Hikâye P-5c (Rüstem-i Zâl ile Gece Yolcusu) 3.1.3.2.4- Hikâye P-2e (Ululara Timsal Kurbağa ile Akrep Hikâyesi) 3.1.3.2.5- Hikâye P-9a (Denizli Türk) 3.1.3.2.6- Hikâye P-9b (Türk'e Misafir) 3.1.3.2.7- Hikâye P-9c (Soğan ile Bazamaç)
		3.1.3.3 Tedbirli Olma	3.1.3.3.1- Hikâye İ-23a (Sonunu Düşünen Sultan) 3.1.3.3.2- Hikâye P-6b (Cırlayık Kuşunun Komşusu)

4	3.1.4 Saygı	3.1.4.1 Değer Bilme/Saygı	3.1.4.1.1- Hikâye P-1a (Beylik Tanımayan Doğan)
		3.1.4.2 Görgü/ Terbiye/ Çocuk Yetiştirme	3.1.4.2.1- Hikâye P-11a (Borcun Tahsili) 3.1.4.2.2- Hikâye P-11b (Hayırlı Evlat)
5	3.1.5 Sevgi	3.1.5.1 Aile Birliği	3.1.5.1.1- Hikâye P-13a (Behlül'ün İzdivacı) 3.1.5.1.2- Hikâye P-13b (Dulların Evliliği) 3.1.5.1.3- Hikâye P-13c (Divane'nin Evlilik Fikri)
		3.1.5.2 Aşk/ İnsanseverlik	3.1.5.2.1- Hikâye P-12a (Köylü Kızların Derdi) 3.1.5.2.2- Hikâye P-12b (Çoban Kızın Derdi) 3.1.5.2.3- Hikâye P-12c (Aşksız Adam Eşektir) 3.1.5.2.4- Hikâye P-12d (Mecnun'un Leylaya Aşkı) 3.1.5.2.5- Hikâye P-12e (Vefasız Görünür Leyla)
		3.1.5.3 Cömertlik	3.1.5.3.1- Hikâye P-17a (Hatemi Tâî) 3.1.5.3.2- Hikâye P-17b (Hatemi Tâî Rivayet)
		3.1.5.4 Kardeşlik/ Dostluk	3.1.5.4.1- Hikâye P-8a (Kardeş Kavgası) 3.1.5.4.2- Hikâye P-14a (Gerçek Dost)
		3.1.5.5 Konukseverlik	3.1.5.5.1- Hikâye P-19a (Ermiş Oğlan)
		3.1.5.6 Vatanseverlik/ Gurbet	3.1.5.6.1- Hikâye G-24a (Gurbetnâme) 3.1.5.6.2- Hikâye P-6c (Toy Kuşunun Yeni Yuvası) 3.1.5.6.3- Hikâye P-6a (Tutsak Kuşun Vatanı)

Güvâhî'nin anlatmaya bağlı eserlerinde beş ayrı ana tema ve on dokuz alt tema tespit edilmiştir. Toplamda elli sekiz büyük anlatının yer aldığı görülmüştür.

Anlatıların muhteviyatlarına bakıldığında hemen hemen her türlü dinî tasavvufî, ahlaki, sosyal hayat, ilimle ilgili konulara yer verildiği anlaşılmıştır. Bilindiği üzere çeşitli çalışmalarda, nasihatnâmelerde yer alan konular tasnif

edilmiştir. Örneğin başlangıçtan 19. yüzyıla kadar çeşitli öğüt-nâmelerde görülen konuları kategorize eden Kaplan'ın tasnifinde yer alan; ibadetler, ahirete hazırlık, riyâ, şükür, kazâyâ rıza, aşk, kanaat, cimrilik, tama, konuşma, evlilik, adalet, çocuk eğitimi, cömertlik, komşu hakkı, istişare etmek, büyük kişilerin düşmanlıklarından sakınmak, rüşvet, dostluk, ticaret, iyi ad bırakma, giyim kuşam ve çeşitli davranışlar, borç verme, ilim, sosyal eleştiri gibi konuların tamamı Güvâhî'nin pendnâmelerinde yer alan müstakil anlatılarda tematik olarak işlenir (Kaplan, 2001).

Güvâhî, edebiyat ilminin bilincinde bir yazar olarak tüm hususiyetleriyle mesaisini vakfettiği yazarlık sanatının farkındadır. Elbette ciddi çabalar harcayarak bir eser vücuda getirmesinin yanı sıra kendi hayat tecrübelerini de bu vesileyle aktarma gayretindedir. Anlatıcı didaktik bir üslup içerisinde öğrenilmiş bir ustalıkla muhatabını öğrenci kabul ederek çeşitli yaklaşımlar sergiler. Bu bağlamda Halil İteriş Kutlu'ya göre Güvâhî'nin didaktik mahiyetli fikri malzemeleri sadece edebiyat mecrasının değil bizzat eğitim literatürü içerisinde de dikkatle incelenmelidir (2019: 334). Elbette eğitim bilimleri açısından Güvâhî, son derece verimli birçok çalışmanın odağı olabilecek malzemeyi araştırmacılara sunmuş durumdadır. Yalnız o nazarla mahsullerinin üzerinde gezdirilecek bir dikkate ihtiyaç vardır. Ancak tematik açıdan bakıldığında “Coşku ve heyecana bağlı edebî metinlerde de birimler ses ve anlam kaynaşmasından oluşur. Bu birimler mısra (dize), beyit, kıt'a (dörtlük), bent, şiir cümlesi ve benzeri adlar alırlar. Bu birimler tema etrafında birleşir, bir bütün meydana getirirler” (Aktaş, 2022: 24). Güvâhî anlatılarında da anlatı öğelerinin bir tema etrafında birleştiği acemi bir gözle dahi hemen fark edilir. Örneğin; İnsanın yaşayış sürecinde kendisi için önemli sayılabilecek, büyük değişimler yaşadığı ve ciddi toplumsal ritüellerle bezenmiş zamanlara geçiş dönemleri denilmektedir. Bu dönemler genellikle kişinin toplum içerisinde sahip olduğu statü ve konum üzerinde ciddi değişikliklerin sağlandığı, bireyin bir gruptan başka bir gruba, bir olgunlaşma evresinden başka bir olgunlaşma evresine dâhil olması sonucunu doğuran eşikleridir.

Hemen hemen her bireyin kendi dünyasında yaşadığı ve kendisine ait uygulamaları barındıran bu dönemler gerçekleşmediği takdirde de kimi zaman kişiyi toplumsal grubun dışına itilme gibi ciddi sonuçlarla karşı karşıya

bırakabilmektedir. Söz konusu dönemlerin atlatılmasında bireylerin üstlendikleri görevlerden tutun da gelenek çerçevesinde uygulanacak metotlar, uygulamaları gerçekleştirecek kişiler, uygulamada kullanılacak malzemeler, izleyiciler, mekân, zaman oldukça katı kurallar çerçevesinde belirlenmiş ve kolaylıkla değiştirilemez kaidelere dönüştürülmüştür.

Güvâhî, öğüt vermek ve toplumsal hayata dair kural ve kaideleri hatırlatmak maksatlı olarak vücuda getirdiği eserlerinde temel bir tema olarak geçiş dönemi ritüellerinden yararlanmayı denemiştir.

Örneğin “Hikâye P-12a, Hikâye P-12b, Hikâye P-12c, Hikâye P-12d, Hikâye P-12e, Hikâye P-13a, Hikâye P-13b, Hikâye P-13c, Hikâye P-16d” gibi Güvâhî anlatıları geçiş dönemi ortak teması etrafında akla gelen ilk anlatılar olarak sayılabilirler.

Nihayette her tema, yazıldığı dönemin sosyal ve kültürel problemleriyle ve yaşama biçimiyle ilgilidir. Bazılarında bu ilgi açıkça görülür. Bazıları ise yoruma ihtiyaç duyar (Aktaş, 2022: 72).

3.4.7 Zihniyet

Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Metinlerin Tahlili* adlı eserinde zihniyet konusunu geniş bir biçimde ele alır. Aktaş'a göre her eser yazıldığı dönemi belirleyen her türlü güç ve düşünce hareketinin etkisi altında kaleme alınır veya söylenir. Yani topluma hâkim askerî, idarî, felsefî, adlî güçler, rejimle ilgili düşünceler, uygulanan sosyal hayat düzeni, kanunlar, ileri sürülen düşünceler, din ve eğitim ile ilgili uygulanan ve ileri sürülen teklifler, ticarî hayatı idare eden prensipler birlikte bir zevk ve anlayışa vücut verirler. Yazarın farkında olsun ya da olmasın bu zevk anlayışının imkânları dâhilinde cümlelerini düzenlemesine, eserinin sayfaları arasına sinen düşünce ve duygu hâlini dile getirmesine zihniyet denilmektedir (Aktaş, 2022: 38).

Güvâhî'nin eserleri de oluşturuldukları dönemin hâkim şartlarının etkisi altında kalarak dönemin zihniyetini yansıtır. Yazar ister istemez döneminin hâkim felsefesi, siyaseti, akımları ve düşüncelerinin etkisiyle eserini oluşturur. Bu durum yalın bir şekilde Güvâhî'nin devrin siyasi figürlerine bakışı, dinî emir ve yasakları anlatısında işlemesi, devrin tarihi olaylarını metnine yansıtması, benimsediği ahlaki bakış gibi birçok tesir alanı oluşturur. Örneğin Güvâhî'nin yaşadığı 16. yüzyılda Türkçe hassasiyeti, devlet yetkililerini rüşvet alan, menfaatçi bir düşkünlük içinde göstermesi döneminin zihniyetinin menfî veya müsbet yansımalarından birkaçıdır.

Örneğin Güvâhî anlatılarında; sosyal hayatla, siyasetle alakalı konularda görülen toplumsal düşünce ve anlayış değişikliklerini de zihni bir iz olarak takip etmek mümkündür. Özellikle bazı anlatılarda birbirinin zıddı mesajların verilmesi bu anlamda fikri değişikliklerin anlaşılmasını kolaylaştırır. Örneğin; “Hikâye P-12c” anlatısında insanların mutlaka âşık olmaları gerektiği fikri işlenirken “Hikâye P-13a” anlatısında tam tersi bir fikir vurgulanır. Sıklıkla dünya hayatının geçiciliği “Hikâye İ-22b” gibi anlatılarda ele alınırken “Hikâye İ-23a” anlatısında ise akıbeti düşünmenin gereği hatırlatılır. Bu alanlarda toplumsal veya yazarın özelinde metne yansıyan bir zihniyet, bakış karışıklığı hemen dikkat çeker.

Güvâhî, kimi anlatılarında özellikle eğitimci bir zihniyete bürünmeye çalışır. Özellikle; “Ya olmakdan ne hâsıl böyle ârif, K’ola hâlî menâfiden maârif”

(İ-289) beyitleriyle eğitimin onun için bir yöntem olduğunu vurgular. Özellikle Türk halkının eğitilmesi gerektiği fikrine kapılır ve bunun atasözleri marifetiyle gerçekleştirilmesi için çok yoğun çaba harcar. Bu itibarla, Türk atasözleriyle hazırlanmış ilk yazılı belgelerden birini meydana getirir (Yılmaz, 2008: 72). Güvâhî, insanı diğer hayvan türlerinden ayırmak için gerekli gördüğü eğitim, irfan ve zekâ gibi farklı hususiyetler itibarıyla da kıymetli bulur. İnsanı kıymetli kılanların bunlar olduğunu düşünür ve vurgular.

Güvâhî, sahip olduğu iddia olunan “tımarlı sıpahi” kimliğine uygun olarak devlet ve sistem yanlısı bir bakış göstermektedir. “Gökyüzünün yedi büyüğünden en ustası, Yavuz Sultan Selim’in tek yadigârı” (P-83) diyerek Sultan Süleyman’a değer verdiğinin ve ayrıca yine tarihi kaynaklarda aktarıldığı gibi babası Yavuz Sultan Selim’in adını zikrederek “yadigâr” ifadesiyle emanet etme, edilme düşüncesiyle Süleyman’dan ziyade babasına karşı büyük bir hürmet taşıdığını vurgulamaktadır. Bu durum yine *Pendnâme* için rivayet olunan Yavuz Sultan Selim’in isteğiyle hazırlanmaya başlandığı savını doğrulayabilecek bir bakıştır.

Ayrıca Güvâhî, 16. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana getirdiği pendnâmeleriyle Türk sözlü kültürüne dair ürünleri nazma çekmesi ve bir araya toplamasıyla kıymetli bir hizmette bulunur. Ayrıca Güvâhî’nin eserinde nasihatlerini doğrudan doğruya Türk atasözlerinden mülhem bir hâlde sunması çalışmalarını farklı ve değerli kılar (Kutlu, 2019: 332). Çünkü atasözleri anlatıcının zihniyetinin çok daha gerisine, millet hayatının binlerce yıllık tecrübesine uzanır ve tarihin imbiğinden süzülerek Güvâhî’nin eserine renk, dahası şuur verir.

3.4.8 Dil ve Anlatım

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli araç dildir. Destan, masal, hikâye gibi anlatıma dayalı edebî türler ise dil aracından farklı düzeylerde ve farklı beklentilerle yararlanırlar (Tekin, 1991: 165). Güvâhî'nin anlatılarında ilk dikkati çeken yazarın dil konusunda göstermiş olduğu hassasiyettir. Anlatıcının Türkçe sözcükleri kullanmaya özen gösterdiği kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca Güvâhî'nin bir edebiyatçı kimliğiyle gündelik dilden ayrı bir kullanım yakalama, yeni bir anlatı dili oluşturma gayreti içinde olduğu görülmektedir. Böylelikle de Güvâhî doğal dilden hareketle kendine has bir üslup yakalamayı başarmıştır.

Bilindiği üzere Güvâhî, çoğu edebiyat kaynağının yaygın kanaatine göre divan şairi olarak kabul edilir. Divan edebiyatına mahsus mesnevi nazım biçimini kullanması, yer yer bahsettiği Zâtî ve Necâtî gibi divan şairlerinin bulunması, nadir de olsa Leyla ve Mecnûn gibi Divan edebiyatında önemsenen konuları seçmesi, İstanbul'a yakın yaşaması ve devlet erkânından sıkça söz etmesi gibi hususiyetler onun hakkında "Güvâhî bir divan şairidir." kanaatini destekleyebilir. Ancak Güvâhî'nin Zâtî ve Necâtî (P-2127) gibi iki büyük şahsiyetten ismen eserinde söz etmesi ayrıca değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Anlatıcının, "Göreydi bu kitabı dirdi Zâtî, Bize sermayedür bu iy Necâtî" (P-2127) ifadesiyle Zâtî ve Necâtî'ye hususen temas etmek istediği açıktır. Güvâhî'nin Divan edebiyatı şairleri arasında birçok isim arasından Zâtî ve Necâtî'yi anmış olması her iki ismin de sade Türkçe anlayışını savunan ve mahallîleşme düşüncesinin öncü şahsiyetlerinden olmaları sebebiyle dikkat çekicidir. Bilindiği üzere 15. yüzyılın en önemli şairlerinden birisi olan Necâtî, sade ve nitelikli gazelleri ve 2. Bayezîd'in şehzadeleri olan Abdullah ile Mahmûd için yazdığı mersiyelerle tanınır. Necâtî Bey, divan şiirimiz bahsinde sanatsal nitelikli şiirler yazan ilk büyük şairlerden biri olup devrin ileri gelen şairleri tarafından "üstad" olarak tanınıp kabul edilir.

"Necâtî Bey'in atasözleri, deyimler ve halk tabirlerine olan düşkünlüğü ve onları şiirde kullanmakta gösterdiği başarı, onun edebî kişiliğinin en göze çarpan yanlarından biri, belki de en belirginidir. Osmanlı şairleri arasında Sâfî mahlasıyla şiirler yazan Yıldırım Bâyezîd'in veziri Kasım Paşa ile

başlayan şiirde atasözü ve deyimleri kullanmak, Necâtî Bey’de doruğa ulaşmıştır. Hakkında bilgi veren kaynakların hemen hepsinin, onun, şiir dilinde atasözlerini anlatım aracı olarak kullanan eski şâirlerimizin başında geldiği konusunda görüş birliği içerisinde olduğu görülmektedir. Âşıkane edalı gazellerin yanı sıra, şâirin hayat tecrübesini ve dünya görüşünü ortaya koyan gazelleri yahut beyitleri de sayıca az değildir. Gerek lirik gerekse hakîmâne tarzda söylendiği beyitleri Necâtî Bey, başarılı bir şekilde atasözleri ve benzeri sözlerle süslemiştir. Böylece şâir, söyleyeceğini hem daha rahat açıklayıp daha inandırıcı hâle getirmiş, hem de okuyucuyu kısa yoldan ve etkili bir şekilde uyarmayı başarmıştır” (Şentürk ve Kartal, 2010: 221).

Güvâhî’nin eserinde sözünü ettiği diğer bir divan şairi ise Zâtî’dir. Zâtî, 2. Bâyezîd’in saltanatı yıllarında İstanbul’a gelmiş ve burada şiirde ilerlemek için gerekli bilgileri edinmeye çalışmıştır. Çizmecilik, münecimlik, remmallık gibi meslekler yapan Zâtî, Hadım Ali Paşa’nın divan kâtibi Mesîhî ile tanışarak onun vasıtasıyla Ali Paşa’nın himayesine girmiştir. Devrin padişahı 2. Bâyezîd, Zâtî’nin sunduğu gazelleri beğenerek ona bir mansıp verilmesini emretmişse de sağırlığı sebebiyle ancak hediye akçeler almıştır. Yavuz Sultan Selim’in tahta çıkışı üzerine sunduğu cülûsiye karşılığında Bursa ve Balıkesir’de iki köyün geliri kendisine bağlanmıştır. Ancak Kanuni ve İbrahim Paşa devirlerinde pek itibar görmemiştir.

Yaşlılık devrinde İstanbul Fatih’te bir remilci dükkânı açtığı ve devrin şairlerinin uğrak yeri olduğu ifade edilir. Ayrıca şiirinin en önemli özelliği daha önce söylenmemiş birtakım hayalleri kullanma gayretidir. Ek olarak Zâtî’nin şiirlerine o dönem Türk kültürü ile gündelik hayatın yansıdığı da görülmektedir (Şentürk ve Kartal, 2010: 318).

Güvâhî’nin ise hem Necâtî hem Zâtî’den etkilendiği onların tesiriyle Türkçe hassasiyeti taşıdığı, Türk kültürüne ve gündelik hayata yönelik konular işlediği düşünülebilir.

Ek olarak Güvâhî’nin eserlerinin tanımlaması açısından Agâh Sırrı Levend’in Divan edebiyatında Hikâye başlıklı makalesinde Sergüzeşt-nâmeler/Hasbıhaller başlığı altında şairin eserlerini Divan edebiyatı geleneği içerisinde

zikrettiği görülür (2016: 207). Ancak Güvâhî, anlatısında farklı dillere ait sözcüklerin yanı sıra Türkçe kelimeleri de kullanmaya özen gösterir. Tanrı/Hüda/Süphan/Hak (P-504, P-507, P-515) söylemleri Güvâhî'nin metninde beraber kullanılır. Burada Allah'ı anarken farklı dillere ait sözcükleri de beraber kullanması dikkat çekicidir. Güvâhî'nin Türk dilinin işlenmesi ve korunması konusunda hassas olduğu kadar “kıssahan” olduğunu vurguladığı ve “kıssahanlık geleneğinden” beslendiğini ifade ettiği görülür.

Bu konuda Cemal Kurnaz, *Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler* adlı eserinde Divan edebiyatı ile halk edebiyatını birbirinden ayıran yaklaşımları sıraladıktan sonra; “Ancak son olarak, Halk şiirinin de Divan şiiri gibi İslam ve Şark kültürünün dinî, tasavvufî, efsanevi şahsiyetleri ile kıssalarına yer verdiğini belirtmek istiyoruz” (1990: 73) ifadesiyle aslında halk veya divan şiiri bahsinde mevcut bulunan geçişliliğe temas eder. Güvâhî ise *Pendnâme* adlı eserinde konuya temas eden aşağıdaki beyitlerine yer verir:

Dimişler kıssa-hâna sen dahı göç

Hemân ağzını yummuş görmemiş güç (P-628),

İşidün bir kızun da kıssasını

Er özleyüp bedîhî gussasını (P-1129),

Didiler ana da kıssa ne ise

Dürûğ efsane vü gıssa ne ise (P-1449),

Ne hâcet dahı artuk söyleyem ben

Uzadu kıssalar şerh eyleyem ben (İ-218),

Diyeyin size bir pür-suz kıssa

Ki çokdur anlayana bunda hisse (G-13),

Söz uzar söylenürse bâkî kıssa

Yiter bu kıssadan bu denlü hisse (G-70).

Güvâhî, ilgili beyitlerinde kendisinin “kıssahan” olduğunu ima eder ki bu durum kendisini daha çok halk sanatçılığı kimliğine ve sade dil kullandığı düşüncesine yaklaştıracak bir tutumdur. Bilindiği üzere kıssahan veya kıssahanlık geleneği İbrahim Altunel’in İslam Ansiklopedisi’ne yazdığı “Kıssahan” maddesine göre Arapça kıssa ile Farsça hân kelimelerinden oluşan ve aynı kökten türeyen “kâss” kelimesi gibi kıssa, masal ve destan anlatan halk sanatkarı anlamında kullanılmıştır (Altunel, 2022).

Literatürde kıssahanlar, divan şairlerinin aksine daha çok halk edebiyatı ve halk ananesini temsil eden ve yaşıtan bir misyonla görülmüştür. Kıssahan olarak adlandırılan anlatıcılar, dinî ve millî hikâyeleri anlatmalarının yanı sıra gündelik hikâyelere, fıkralara, hayvan taklitlerine yönelerek zaman içerisinde meddaha dönüşmüşlerdir. Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı çalışmasında kıssahanı, hikâyecilik sanatında ün yapmış ve gerçekçi, günlük hayatla ilgili konuları işleyen meddah olarak tanımlamıştır (2019: 78). Güvâhî bu kıssahanlık mevzuunda çeşitli beyitlerde (P-1129, P-1449, İ-218, G-13, G-70) kendisinin de “kıssahan” olduğunu ifade etmiştir. Güvâhî’nin kendisini kıssahan olarak ifade etmesi onu daha çok halk edebiyatı sanatçılığı kimliğine ulaştıracak bir yaklaşımdır.

Pertev Naili Boratav da *Halk Edebiyatı Dersleri* adlı çalışmasında ‘Halk Şairlerinin Müşterek Vasıfları’ başlığı içerisinde halk şairleri ile divan şairleri arasında bulunan temel farkı; “Geniş bir halk kalabalığının hayat sahnelerini, insan kafasına burgulayan ezeli meseleleri, ümitsiz insanın tesellilerini, bedbaht insanın tahmin edilmemiş arzularını, isyanlarını veya tevekkülünü, geçici olduğu için kuvvetli neşelerini yerleştirmiş olmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca divan şairlerinin halk edebiyatçılarına nazaran en büyük eksikliklerini “çok az insan namına veyahut da zaten mevcut olmayan mutlak insan dilinden

konuşmasıdır” olarak belirtir (Boratav, 2016: 108). Bu bağlamda Güvâhî’nin halk temayülünü yansıtan bir şair olduğu kolaylıkla söylenebilir.

Güvâhî, anlatısında şahit olduğu, yaşadığı anılarını hikâye ettiğini sıklıkla vurgular. Bazen de anlatıbilim açısından önemli bir unsur olan anlatıcı kimliğini kendisi ortaya koymak ister. Bilindiği üzere anlatıcı; -en basit tarifiyle- masalı, efsaneyi, hikâyeyi, romanı okuyucu/dinleyici durumundakilere anlatan varlıktır (Çetişli, 2021: 102). Anlatıcı kimliğiyle Güvâhî, eseri boyunca son derece başarılı bir yaklaşım sergileyerek okuru metnine çeken tahkiyeli bir anlatım yakalamayı başarır. Bunu yaparken anlatıcı, yazar ve okur bilincinde olduğunu hatta bu hususta okurla diyalog kurmak istediğini ısrarla hissettirir. “Güvâhî nazm idü kıldı hikâyet, Müferrihdür dil ü cana be-gâyet” (P-130) ifadesi tam da bu minvalde şahit olduğu bir durumu hikâye etmek isteyen, okurla beraber yaşayan yazar tutumunu yansıtır. Güvâhî’nin bu tutumu “metnin ideolojik bir işlev kazanmasını” (Çetin, 2016: 50) sağlar.

Bilindiği üzere pendnâme türündeki ilk eseri yazan ünlü şair Ferîdüddîn-i Attâr’tır. Ferîdüddîn-i Attâr, yaşadığı 13. yüzyılda Mevlâna Celaleddin-i Rûmî, Hafız, Molla Camî ve Mahmud-ı Şebüsterî gibi isimleri etkilenmiştir (Kantar, 2022: 9). 16. yüzyıl Anadolu sahası şairlerinden Güvâhî’nin de Attâr’ın aynı adlı eserinden etkilenerek bir eser vücuda getirdiği birçok kaynakta kaydedilmektedir. Ancak eserler dikkatle incelendiğinde Güvâhî’nin *Pendnâme*’sinin tamamen telif bir eser olduğu hem içerik hem biçimce söz konusu eserle aynı nazım biçimiyle yazılmaları dışında ve öğüt veren eserler olmalarının haricinde bir benzerlik taşımadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı çalışmalarda “konusu ve kendisi yerli olan, Attâr’ın *Pendnâme*’sinden tamamen ayrı özellikler taşıyan pendnâmeler içinde en önemlisinin Güvâhî’nin *Pendnâme*’si” (Eke, 2009: 994) olduğu belirtilmektedir.

Güvâhî’nin, yer verdiği anlatılar, kullandığı üslup, hikâyeler, anlatı motifleri ve mazmunlar bağlamında Attâr *Pendnâme*’sinden farklı ve telif bir eser yazdığı görülmektedir. Ayrıca Attâr *Pendnâme*’si ile Güvâhî *Pendnâme*’sinin anlatım yönü bakımından ayrıldığını ve Güvâhî’de yer alan hikâyet, pend gibi başlıklara karşılık Attâr’da öğütlerin doğrudan doğruya konuyla ilgili başlıklar altında verildiğini Azmi Bilgin, *Emre Terceme-i Pendnâme-i Attâr* adlı eserinde

vurgulamaktadır (Bilgin, 1998: 16). Ek olarak Attâr *Pendnâme*'si millî değerler ile oluşturulmayıp anlatıcının Arap edebiyatından etkilendiği ve Kur'an'ın açıkça belirttiği değerler sınırı kapsamında olduğu görülmektedir. Güvâhî'nin eseri ise gerek üslup gerek hitap ettiği kitle gerekse değindiği konular bağlamında son derece millî ve gündelik yaşama ait bir hüviyet taşımaktadır. “Ferîdüddin Attâr'ın *Pendnâme*'si tamamıyla dinî, tasavvufî tarzda yazılmış” (Kaya Yiğit, 2015: 105) iken Güvâhî'nin eseri hayatın her alanına temas etmektedir. Attâr *Pendnâme*'si ve Güvâhî *Pendnâme*'si mesnevi nazım şekli ile yazılmaları sebebiyle usulüne uygun olarak bölümlere ayrılmıştır.

Sonuç olarak Attâr'ın *Pendnâme*'si ile Güvâhî'nin *Pendnâme*'si aynı gelenek içerisinde yazılmış olsalar da gerek dil ve üslup gerek içerik açısından kendi başlarına münhasır özellikler taşıyan telif eserlerdir. Özellikle Güvâhî, Anadolu sahasının ve Türk kültürünün hususi anlatılarını kendi belirlediği konular üzerinden aktarma yoluna giderek halk kesimine hitap eden bir eser vücuda getirir. Eserini oluştururken Arap, Fars, Hint ve Türk edebiyatlarından fazlasıyla yararlanmayı da ihmal etmeyen Güvâhî, tam anlamıyla didaktik ancak Attâr *Pendnâme*'sinden farklı olarak da olay örgülerine dayalı zengin bir anlatım tercih eder. Dili son derece güçlü kullanmasının yanı sıra atasözü ve deyimle zenginleştirdiği anlatımıyla mesnevi nazım biçimi ile telif bir metin oluşturur. Güvâhî'nin kendi başından geçen olayları da metne dâhil etmesi anlatım açısından dikkat çekicidir. Ek olarak Güvâhî, halk edebiyatı unsurlarından Osmanlı tarihi, atasözlerine ve deyimlerine sıklıkla yer verir. Güvâhî yereli fazlasıyla metne dâhil ederek merak ögesiyle süslü olaya bağlı, akıcı, sade bir dil ile hikâyeleri anlatısında sıralar. Öğretici bir üslupla öğütleri doğrudan aktarmayı tercih eden Güvâhî, okuru muhatap alıp onun ders çıkarmasına fırsat veren bir üslup kullanır.

Hengirmen'in nakline göre Dehri Dilçin, Güvâhî için “Atasözlerini nazma geçmekte Güvâhî o kadar kudret göstermiştir ve muvaffak olmuştur ki kendisinin, yalnız bu işi başarmak için dünyaya geldiği fikrini hatıra getirmektedir” (1990: 12) demiştir. Bu bağlamda Güvâhî'nin anlatı konularına uygun atasözlerini nazma çekerek daha da veciz bir hâle getirdiği sözler son derece geniş bir yekûn tutar.

Toplumda aksayan veya kötü olarak gördüğü davranışları son derece isabetli bir biçimde atasözleriyle işler. Bu işleyiş sırasında söz oyunları yapmayı ve söz sanatlarını kullanmayı da ihmal etmez. Örneğin:

Ger alursan nidelüm çek ‘anâsın

Kimi kızın sever kimi anasın (P-1350) beytinde “anâsın” sözcüğünü “anasın” sözüyle cinaslı şekilde kullanır.

Yirin bekleyenün dirler kuluyuz

Yirin bekleyeyün olur kulu yüz (P-841) beytinde de cinas sanatının veciz bir örneği görülür.

Güvâhî, âdeta bir öğretmen titizliğiyle dili etkin kullanarak okurunun birçok mevzuda eğitilmesi için yoğun bir çaba sarf eder. Özellikle pendnâme türü açısından Anadolu sahasında oluşturulan pek çok öğütname örneğinden farklı olarak telif ve millî bir metin teşekkül ettirir. Bu millî bakışını gerek kullandığı atasözü ve deyimlerle, Türk kültüründe söylem ortamı bulmuş veciz hikâyelerle gerekse de kendi başından geçen olayları aktarmak suretiyle başarır.

3.5 METİN

Pendnâme¹³

Tablo 31 Pendnâme

B. No	Orijinal Beyit (Çeviren Oğuz K. Şallı)	Günümüz Türkçesi (Akt. Oğuz K. Şallı)
	KİTABU PENDNÂME-İ GÜVÂHÎ	Güvâhî'nin Öğütname Kitabı
1	Semâ vü arz sultânı azîm ü zü'l-celâl Allâh İbâdına çoğ ihsânı kerîm ü berkemâl Allâh	Semanın ve yeryüzünün büyük sultanı ulu Allah Kullarını çok bağışlayan, cömert olan mükemmel Allah
2	Yaradan cinn ü insânı kadîm ü lâ-yezâl Allâh Özinden gayrısı fânî mukîm ü bî-zevâl Allâh	Cinleri ve insanları yaratan bitmez, ebedi en eski olan Allah Kendinden başkası ölümlü olan sağlam, sonsuz ve yok olmayan Allah
3	Be-nâm-ı pâdişâh-ı kâdir-i pâk Hudâ-yı ins ü cinn ü arz ü eflâk	Temiz ve kudretli olan padişahın adıyla; Feleklerin, yerin, insan ve cinlerin rabbi Allah
4	Dükeli halkı yokdan var iden ol Yiri sâkin gögi devvâr iden ol	Bütün halkı yoktan var eden “O”dur Yeri sakin, göğü döndüren “O”dur
5	Refî ol eyledi tâk-ı sipihri Münîr oldur kılan kandîl-i mihri	Göğün kubbesini o yüksek eyledi Güneş kandilini nurlandıran (ışıklandıran) “O”dur
6	Mehi geh tûb ider evc-i hevâda Gehî zevrak kılur bahr-ı semâda	Bazen göğün en yüksek noktasında ayı dolunay eder Bazen de gökyüzü denizinde ayı kayık kılar
7	Cihânı pür kılur geh anber ile Zemîni gâh zeyn eyler zer ile	Bazen cihanı amber(hoş güzel koku) ile dolu kılar Bazen de yeryüzünü altın ile süsler
8	Sehâbı geh kılur sakka vü hallâc Sivâyı gâh ider zer-kâr ü nessâc	Bulutlar bazen saka gibi suyunu çıkartır, bazen de hallaç gibi çarpıştırır Bazen de dünyayı altın işleyici ve dokumacı gibi işler
9	Çü göstermek diler sun’ından asar Kılur bezzâr bâğî bâdî attâr	Çünkü sanatını göstermek için alametleri göstermek ister Bağı tohum satıcısı yapar kokulu rüzgârları attar yapar

¹³ Süleymaniye Kütüphanesi 5817 Numaralı Yazma Bağışlar Nüshası

10	Gülün dîdârını zîbâ kılan ol Ana bülbülleri şeydâ kılan ol	Gülün yüzünü süslü kılan odur Ona bülbülleri deli divane eden odur
11	Ol ider abherün çeşmin mükehhâl Ol ider sünbülün zülfin müselâs	Nergisin gözünü sürme çekilmiş eden odur Sümbülün zülüflerini dalga dalga (art arda birbirine bağlayan) eden O'dur
12	Anun emriyledür irdükde nîsân K' olur dür bahrde her katre bârân	Onun emriyle nisan ayı eriştiğinde, Denize düşen damlalar inci olur
13	Bitürür kullara eşcârdan kût Virür hâk-i hacerden lal yâkût	Kulları için ağaçlardan yiyecek(rızık) bitirir Taştan topraktan lal ve yakut verir
14	Akıdur sahr'dan cüllâb-ı sâfi Yaradur nîşden hem nûş-ı şâfi	Kayalardan temiz gülsuyu akıtır Yaratır zehirli iğneden saf tatlı balı
15	Cemî-i kâinâta hâlik oldur Kamuya rızk viren râzık oldur	Bütün kâinatı yaratan odur Bütün herkese rızık(yiyecek) veren odur
16	Egerçi bî-nihâyetdür atâsı Girü memlû künûz-ı kibriyası	Sonsuz bağışlama ihsan-ı olsa da Büyükülüğünün hazinesi sürekli geri dolar
17	Hıred hayrân onun hikmetlerine Ne irsün fikr anun kudretlerine	Akıl onun hikmetlerine hayrandır Fikir onun kudretine erişemez
18	Anı kim ol bilür bilmez kimesne Anı kim ol kılur kılmaz kimesne	Onu kim bilirse başka bir şey bilmez Onu kim varsayarsa başka kimseyi varsayamaz
19	Nitekim hükmine yok kimse hâkim Girü kendüsidür ilmine âlim	Sonuçta onun hükümlerine kimse hâkim olamaz Kendi ilmine yine kendisi âlimdir/bilir
20	Şerîki yok durur pinhân ü zâhir Odur her file fâil evvel âhir	Açık veya gizli onun ortağı yoktur Her fiilin faili ve ilk yapanı odur
21	Bilürler ser-te-ser eşyâ kemâhî Ki oldur pâdişehler pâdişâhı Der Naat-i Seyyidü'l Mürselîn aleyhi's-selâtü ve's-selâm	Baştanbaşa şeyleri/nesneleri tam manasıyla bilirler Padişahlar padişahı odur Peygamber Efendimiz Aleyhisselat ü vesselama yazılmış Naatlar
22	Selâm u çok tahiyyât u senâyâ Ana kim oldur güzîn-i cümle eşya	Selam, selamlar ve övgüler Cümle seçkin nesne tarafından onadır
23	Habîbu'llâh u fahrü'l- mürselîndür Şefîü'l-evvelîn ü âhirîndür	Allah'ın sevgilisidir ve resullerin en onurlusudur Sondakilerin ve evvelkilerin şefaatchisi odur

24	Risâlet burcinun mâh-ı mukîmi Saâdet dürcinün dürr-i yetîmi	Resullük burcunun kalıcı, sağlam ayı Mutluluk mücevherinin yetim incisidir
25	Emîr-i zümre-i hâsân-ı dergâh Emin-i bârgâh-ı lî-maa'llâh	Güzellik/temizlik dergâhlarının seçkin zümre başı Li ma'allah makamının güvenilir olanıdır
26	Şakâyık-çîn-i bûstân-ı tarîkat ¹⁴ Dekâyık-dân-ı esrâr-ı hakikat	Tarikat bostanının kıvrımlı şakayık çiçeği Gizli gerçeklerin anlaşılır olanı
27	Şehinşâh-ı serîr-i kibriyâdur Sipehsâlâr-ı ceyş-i enbiyâdur	Büyük makamın/tahtın şahlar şahıdır Peygamberler ordusunun komutanı/ reisidir
28	Anun şânında Hak buyurdu levlâk Anun bir pâye-i mirâcî eflâk	Onun şânında Allah buyurdu: “Sen olmasaydın” Onun miracının mertebesi göklerdir
29	Anunçün yir ü gök sâat ü evkât Anunçündür kusûr u hûr ü cennât	Onun için yaratılmıştır yer, gök saat ve vakitlerdir Onun için cennette huri ve köşkler vardır
30	Ana ehl-i cinân etbâ u ahabb Anunçün kâsırâtü't-tarf-ı etrâb	Ona tabii olanlar ve sevenler cennettedirler Onun için yaşıt, iffetli hanımlar vardır
31	Anun ahabbiyiçün lutf u rahmet Anun adâsiyiçün nâr-u mihnet	Onun ahabpları için iyilik ve rahmet vardır Onun düşmanları için ateş ve sıkıntı vardır
32	Risâlet tahtının sultânı oldur Dü-âlem cism oluptur cânı oldur	Resullük tahtının sultanı odur İki âlem nesnesinin canı odur
33	Nazîri kim ola ol zat-ı ekrem Musavver akl idi rûh-ı mücessem	O zatı en cömert olan odur onun benzeri kim olabilir Akıyla şekil verip ruhları cisimlendirir
34	Şefâatte bilürüz müctebâdur Ümîdümüz kamu yarın anadur	Onun şefaathususunda seçilmiş olduğunu biliriz Bütün ümidimiz yarın ondadır
35	Hem ulular durur ol çâr-ı server Ebû Bekr ü Ömer Osmân u Haydar	Onun seçtiği dört kişi uludur Ebubekir ve Ömer ve Osman ve Ali (Haydar)
36	Müdâm olsun senâlar şeyh eger şâb Ana olanlar üzre âli ashâb	Yaşlılar ve gençler daima övsünler Onun arkadaş ve dostları onun gibidir ona olanlar olur

¹⁴ Bu beyit YB nüshasında yoktur. KM nüshası varak 2'den tamamlanmıştır.

Matla	Matla
37 Gel ey âkıl dil ü cân levhine yaz Güvâhî sözlerin kim kıldı âğâz	Gel ey akıllı kişi, gönül ve can levhasına yaz Güvâhî sözlerini anlatmaya başladı
38 Anun bu nazmıdur silk-i cevâhir Bilür kadrin olan sarrâf-ı mâhir	Onun bu sözleri inci cevheridir Bu sözlerin kadrini sarraflıkta iyi olan bilir
39 Meânî bahri içre değme gavvâs Cevâhir bulmaya bunlar gibi hâs	Manalar denizinin içine dalan hünerli dalgıçlar bile Benim sözlerim gibi kıymetli, has mücevherler bulamazlar
40 Nesâyihdür ekâbirden bu kamu Muazzezdür cevâhirden bu kamu	Bu sözler herkes için büyüklerden nasihattir Benim sözlerimin tamamı mücevherlerden daha kıymetlidir
41 Kime olsa müyesser bu nesâyih İki âlemde ol görmez fazâyih	Bu nasihati kim kolayca alırsa İki dünyada da edepsizlik görmez
42 Çi ger söz çok kamunun âleti var Bu sözlerin kulûba hâleti var	Eğer söz çoksa herkesin aleti var Bu sözlerin kalplere etki eden bir hâli var
43 Oluban Pend-nâme adı bunun Pür olsun her mezâka tadı bunun	Bunun adı <i>Pendnâme</i> olarak konduğunda Çok olsun tadından tat alanlar
44 Gereklüdür dirüben başuna hûş Dil ü cân ile tut benden yana gûş	Aklını başına dermen gerekir Gönül ve ruh ile kulağını benden yana çevir
45 Murâd idinmez isen kendün içün Biraz bârî işit ferzendün için	Kendin için beni dinlemeyi istemezsen Bari biraz evladın için işit
46 Gel imdi ey bürâder olgıl âğâh Her işde evvel âhir eydün Allâh	Ey birader gel şimdi haberdar ol Her işte evvela ve sonra Allah de
47 Olur Allâh anılmadan iş ebter Hudâ virmezse devlet bayımaz er	Eğer Allah anılmazsa iş kötü/ eksik olur Allah vermezse insan zenginleşmez
48 Bahâ sınma tutubân zerkle yol Behâne Tanrısudur Hak habîr ol	İkiyüzlülük ile yol tutarak zenginleşir/ güzelleşir sanma Her şeyin sebebi Tanrı'dır haberin olsun
49 İşüni meskenet kıl olma gümrâh Tekebbürlenme ki ulu bir Allâh	İşinde tembel olma yolunu kaybetme Kibirlenme ki en büyük Allah'tır
50 Sakın olma kenâr-ı şerden dūr Ki olur hôr o kim şeri göre hôr	Şeriatın kenarından uzak olma sakın Kim şeriatı hor görürse o kişi değersiz olur

51	Dimekten şer'a uymaz sözler kaç Sürülmez urca bil budaklu ağaç	Şeriata uymaz sözler söylemekten kaçın Budaklı ağaç sürülmez (büyümez) iyi bil
52	Koparıcak binâ-yı şer'den taş Hazer eyle alurlar yirine baş	Şeriat binasından taş koparmaktan sakın Yerine başını alırlar
53	Gücenüp hasmına göstermegil müşt Acımaz şer ile kesilse engüşt	Gücenip düşmanına yumruk gösterme Zira şeriatın kestiği parmak acımaz
54	Güvenme gizlü davî âhirine Şeriat hükm eyler zâhirine	Gizli davaların sonuna güvenme Şeriat açık olana hüküm verir
55	Olursa sulha şer'î işde minnet Kabûl it yendüğün davîye lanet	Şeriat barışa sebep olursa buna minnet duy Yendiğin davayı kötü bilmeyi vazgeçmeyi kabul et
Es-sulhu hayrûn fasıl¹⁵		Sulh hayırlıdır faslı.
56	Ne hoşdur bu ki görsen kanda davî Varasın ol aradan cüst yavı	Ne güzeldir bu ki nerede görsen dava Varasın ol aradan kaybolmuşu aramaya
57	Ulul-emre itâat oldı hem farz Ki es-sultânü zıllulâhhi fi'l-arz	Allah'ın, peygamberlerin sözlerine uymak farz Çünkü o Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir
58	Olur meşhûrdur bil bu latîfe Yine Bağdâd'da hayr-ı halife	Bu güzel söz meşhurdur sende bil Halifenin hayrı Bağdat'tadır yine
59	Ne buyurmuş işidün Fahr-ı Âlem Ki olanlar kamu ebnâ-yı Âdem	Fahr-ı âlemi işitin ne söylemiş Olanların hepsi Âdemin oğulları
60	Gerek kim olalar sultâna mahkûm Habeşden ger ola ol abd ma'lûm	Sultanın hükmüne uymak gerekir O Habeş'ten malum kul bile olsa
Esmiû ve etîû-ulül-emri ve in kâne abden Habeşiyen¹⁶		Başınızdaki siyah Habeşli bir köle bile olsa ona itimad edin.
61	Bu arada münasib bir hikâyet Yazıldı kim olmuşdur rivâyet	Bu arada münasip bir rivayet anlatayım Rivayet olunmuştur ki yazıldı buraya

¹⁵ YB nüshasında "fasıl" ifadesi silinmiştir. KM nüshası varak 3'ten alınmıştır.

¹⁶ YB nüshasında bu başlık tamamen silinmiştir. KM nüshası varak 3'ten alınmıştır.

	Hikâyet ¹⁷	Hikâye 1a
62	Melik İsfendiyâr oğlu kim adı Kızıl Ahmed dinür oldukda yâdı	Melik İsfendiyar oğlu ki adı Kızıl Ahmet denir oldukça hatırlı
63	Kadîmî Kastamonî serveriydi Eben an ced ol ilün begleriydi	Geçmişten günümüze Kastamonu'nun reisiydi O ilin babadan oğula geçen beyleriydi
64	Anun var idi bir şâhin toğanı Hünerde ol idi ukkâb-ı sâni	Onun bir şahin doğanı vardı Hünerde kartaldan ikinciydi
65	O pervâz urıcak turna vü kuğı Kaçarken havf ile düşerdi çoğı	O kanat çırpıtığında turna ve kuğular kaçıyordu Çoğu korku ile yere düşüyordu
66	Zamânında tağılup ördek ü kaz Görinürlerdi gökler içre az az	Ördek ve kazlar zamanında dağılıp Gökler içinde az az görünüyordı
67	Kaçan görse anı her yırtıcı kuş Bulmaz şaşar idi kaçacak tuş	Ne zaman onu yırtıcı kuşlar görse Şaşar, kaçacak yer bulamazdılar
68	Meger bir gün togancısı o bâzı Götürüp itmiş idi azm-ı yazı	Meğer bir gün doğancısı oyun etmişti Götürüp etmiş salmış idi ovaya
69	Hevâda gördi bir tavşancıl âvâz İdüp âheste eyler seyr ü pervâz	Havada bir tavşancıl gördü ses çıkarıp Aheste bir şekilde uçuyordu kanat çırpıp
70	Hemân-dem saldı ana şâhini ol İrüp şâhin aradı hîleye yol	O anda bir şahini saldı ona Şahin bir hile düşünüp yaklaştı ona
71	Bilürdi kim düşicek pençesine Anun döymeyiser işgencesine	Bilirdi ki düşünce pençesine Onun tahammül edemeyecek işkencesine
72	Kaça güreşdi neylediyse itdi Muhâlif bir yirinden berk tutdı	Nasıl güreşti ise nasıl etti ise Muhâlif bir yerinden sıkıca tuttu
73	Şu denlü sıkdı kuvvetle hevâdan Ki tavşancıl yire düşdi havâdan	Büyük bir kuvvetle, adamakıllı sıktı Ki tavşancıl havadan yere düştü
74	Anı gördi toğancı gey sevindi Sanasın gökten ana devlet indi	Doğancı onu görünce pek sevindi Sanılırdı ona gökten devlet indi
75	Alup ol dem şikârı vü toğanı Begine muştuladı verdi anı	Hemen avı ve doğanı eline alıp Beyine muştuladı vardı onu

¹⁷ YB nüshasında bu başlık tamamen silinmiştir. KM nüshası varak 3'ten alınmıştır.

76	Ana Ahmet Beg incindi be- gâyet Bu söz olmadı kalbine beşâret	O an Ahmet Bey son derece incindi Bu sözler kalbine müjde olmadı
77	Toğancıya virüben müjdegânı Eline aldı ol şahin toğanı	Doğancıya müjde hediyesini verirken O şahin doğanı eline aldı
78	İki ayakların çekdi gazab-nâk Helâk itdi anı kıldı iki çâk	Gazap ile doğanın ayaklarını kopardı İki parça kıldı doğanı helak etti
79	Didi her kim ola şâhına âsî Cezâsı bu durur bulmaz halâsı	Dedi her kim şahına asi olursa Cezası budur kurtuluş bulamaz
80	Bu söz dinür kamu halk içre her gâh Ki tavşancıl kamu kuşlaradur şâh	Her zaman bütün halk içinde bu söz söylenir Ki tavşancıl bütün kuşlara şahtır
81	Ulû'l-emre olan âsî cihânda Cezâsını bulur bunda vü anda	Ulul-emre cihanda asi olanın Burada veya orada cezasını bulacaktır
82	Hudâyâ şâhumuz ol Hân Süleymân Selâtîn zübdesi Sultân Süleymân	Ey Rabbimiz şahımız Sultan Süleyman Sultanların özü Sultan Süleyman
83	Fezâ-yı heft-kişver şehsüvârı Yegâne Han Selîm'ün yâdigârı	Yedi iklim göğünün sultanı Yavuz Sultan Selim'in tek yadigarı
84	Nice kim tura bu devrân-ı âlem Ola emrûnle Sultân-ı âlem	Bu devran-ı âlem durdukça Emrinle o âlemin sultanı olsun
85	Murâdını müyesser eyle dâyim Her arada muzaffer eyle dâyim	Muradın kolaylıkla ortaya çıka daima Her yerde muzaffer eyle daima
86	Giderme yir yüzinden sâyesini Feleklerden bülend it pâyesini	Yeryüzünden gölgesini eksik etme Onun mertebesi feleklerden daha yüce olsun
87	Cemâli mihri görmesün kûsûfı İrağ it mâh-ı ömrinden hüsûfı	Güneş gibi yüzü tutulmasın, kaybolmasın Uzak et aya benzeyen ömründen tutulmayı

El mevize¹⁸

El Mevize 2a

¹⁸ Bu başlık YB nüshasında tamamen silinmiştir. KM nüshası varak 3'ten alınmıştır.

88	Savaşa girsen ol beglere yakın İrağ olgıl şikâr üstinde sakın	Savaşa girsen o beylere ol yakın Av üstünde ise uzak ol, sakın
89	Düşerler nice izz ehli kısıya İnanma beglere tayanma suya	Düşerler nice değer ehli sıkıntıya İnanma beylere dayanma suya
90	Acebdür beglerün fiili gözün aç Ki oldurlar kimi tok u kimi aç	Beylerin fiileri acayıptır gözünü aç Ki kimi toktur kimi aç
91	Velî himmet deminde hoş safâdur Nazar kim begler ider kîmyâdur	Fakat yardım zamanı hoş safadır Ancak beyler bakışlarıyla olanı değiştirebilirler
92	Çi ger Hak emridür irmek murâda Sebeb kılmış oları da arada	Eğer murada ermek Allah'ın emriyse Beyler de sebep kılınmıştır arada
93	Nasîbün alsalar gitme tapudan Yapu taşı yine kalmaz yapudan	Nasibini da alsalar gitme huzurdan Yapı taşı yine ayrı kalmaz yapıdan
94	Dürüş her lahza dûr olma nazardan Kapudan düş kovulduğunda derden	Çabala her an uzak olma bakıştan Kapıdan düş kovulduğunda kapıdan
95	Ki olur tut bu o pend-i huba kulağ Olan gözden ırak gönülden ırağ	Bu güzel öğüte kulak tut ki Gözden ırak olan gönülden de ırak olur
96	Unutdurmaz özin kendüyi bilen Gönülden savulur gözden savulan	Kendini bilen özünü unutturmaz Gözden savulan gönülden de savulur
97	Degül kullukda hoş ihmâl ü ya âr Ki kullukdan ululargadur iy yâr	Kullukta utanma ve ihmal hoş değil Ey sevgili kulluktan ululuğadır amaç
98	Tekâsül itsen işe dest sunma Dimişler gelme gelme dönme dönme	Tembellik edeceksen işe el uzatma Demişler gelme gelme dönme dönme
99	Hemîşe arpasını dime heyhât Bil özi arturur yüğrük olan at	Hızlı at arpasını kendisi artırır, Hiçbir zaman yazık deme
100	Evüne idinme avret gibi perde Gerekmez âr gayret gerek erde	Ev için avrat gibi perde edinme Erkek için gayret gerek ar gerekmez
101	İletmek dileyen işini başa Urur taşı başına başı taşa	İşini makam sahibine iletmek isteyen Taşı başına vurur başı taşa vurur
102	Ki kullarına buyurmuş muhakkak Taleb sizden ve virmek benden ol Hak	Allah, kullarına mutlaka buyurmuş ki Talep sizden vermek bizden

103	Ne assı bula kendüye yatur kurt Yeg andan tolaşan dilkü yilüb yurt	Ne fayda bulur kendisine yatan kurt Yeğ ondan dolaşan yurt arayan tilki
104	Değirmene varanlar öğüdür un Savar nevbet evini bekleyen dün	Un öğütür değirmene varanlar Nöbet evini bekleyen geceyi savar
105	Degül bî-fâyide ol kim gezine Gezen ya budına ya boğazına	Kim gezine faydasız değil Gezen ya boğazına ya buduna
106	Ulular yüzi olur gerçi ıssı Utanma kim olasın devlet ıssı	Ulular yüzü sıcak olur gerçi Utanma ki olasın devlet sahibi
107	Utanmak men ider rızkın kişinün Utanmaz aslını bilen işinün	Utanmak kişinin rızkını engeller İşinin aslını bilen utanmaz

El-hayâ'u yemnau'r-rızk¹⁹

Mahcubiyet rızka manidir.

108	Bu pendin dinlemedün mi ananın Ki olmaz oğlı kızı utananun	Atanın bu öğüdünü dinlemedin mi Ki utananın oğlu kızı olmaz
109	Gerek ikdâm arz-ı hâle yindek Virilmez oğlan ağlamasa emcek	Daima sürekli çaba göstermek gerek Çünkü oğlan ağlamasa meme verilmez
110	Kimün kimden ne derdi var bürâder Göbeğin öksüz oğlan kendü keser	Kimin kimden ne derdi var birader Göbeğini öksüz oğlan kendi keser
111	Hemîşe kalbünü cehd üzere yelte Keser sanma bir urmağ ile balta	Her zaman kalbini gayret üzere teşvik et Balta bir vurma ile odunu keser sanma
112	Koma ibrâmı tâ kim bite maksûd Olur madûm ihmâl ile mevcûd	İstenilen şey için ısrarla rica etmekten vazgeçme Mevki yokluk ihmal ile mevcut olur

El-ibrâmu yahsülu'l-merâm²⁰

Gayret isteklerimizi elde eder.

113	Dimişlerdür bir dahı işit hem pend ²¹ Gereklüdür tutagör iy hired- mend	Bir kez daha bu öğüdü işit Akıllı için bu öğüdü tutmak gerektir

¹⁹ Bu başlık YB nüshasında tamamen silinmiştir. KM nüshası varak 5'ten alınmıştır.

²⁰ Bu başlık YB nüshasında tamamen silinmiştir. KM nüshası varak 5'ten alınmıştır.

²¹ "Dimişlerdür işit bir dahı pend" şeklinde vezin düzeliyor.

114	Ki virmegil eyere hâşaya vir ²² Bege olma mukayyed paşaya vir	Eyere verme çuvala ver Beye bağlı olma paşaya ver
115	Zarûri ger mahal düşse idin borç Uzadur boynın isteyen deve burc	Zaruri ise eğer edin borç Eğer deve isterse boynunu yıldızlara uzatır
116	Yime gam çün işün ilerü varur Ki ölmez borçlu vü benzi sararur	Yine gam ki çünkü işin ileri varır Ki ölmez borçlu benzi sararır
117	Dürüş harç et nitekim düğün içün Ki ağ akçe olur kara gün için	Çalış çabala harca nitekim düğün için Ki ak akçe olur kara gün için
118	Virürin diyü gam çekme az çok Gider çokça getürmege azacuk	Veririm diye gam çekme az çok Gider çokça getirmeye azıcık
119	Zarar yok bu yola harç it bürâder Ki yük bâcından ağlamaz mukarrer	Zarar yok bu yola harca birader Ki yük vergisinden kimse ağlamaz kesindir
120	Buçuk kesb iden olmaz gam zebûnı Virüp sen de tokuzı kurtar onı	Buçuk kazanan gam çekmez Verip sen de 9'u kurtar 10'u
121	Ayak bas olmağıl kendüyi bilmez Viren alur viren el bil kesilmez	Ayağını yere bas kendini bilmez olma Veren alır, veren el bil kesilmez
122	Ne çâre çün sınanmışdur bu merrat Ki tutulmaz kuru torbayile at	Ne çare çünkü sınanmıştır bu defalarca Ki tutulmaz kuru torba ile at
123	Husûsâ kâdîya tenhâ di hâlün Ki tâ sığayı çıkasın sakalun	Özel hususları kadiya tenhada de Ki sıvayarak çıkasın sakalını
124	Ger evden gelmesen kâdîya adun Olur yaban eri bitmez murâdun	Eğer evden gelmezse kadiya adın Yaban eri olursun bitmez muradın
125	Dokuz yüz ger sizerse sende yüzi Ki olur omçada oduncu gözi	Dokuz yüzlü olan sendeki bir yüzü fark ederse onda gözü olur Ki olur oduncunun gözü ağaç kütüğünde
126	İşitmedün mi rüşvet kapudan şâd Giricek bacadan gamgîn çıkar dâd	İşitmedin mi? Rüşvet kapıdan mutlulukla girdiği zaman adalet kederle bacadan çıkar

²² Burada sadece eyere olarak okunmuş ve “ere” ifadesi vezin gereği okunmamıştır.

127	Her işde kâdılar ger manevîdür Tama yüzinde çoğı gey kavîdür	Her işte kadılar, manevi ise de Açgözlülük bakımından çoğu öndedir
128	Acebdür ehl-i ilm olanlar ekser İder virmekte hisset almağ ister	Acayıptır ilim ehli olanlar Pek fazla vermek isterler, cimriler almak isterler
129	İşidün bir efendinün işini Tama yüzinde batıl cünbişini	İşitin bir efendinin işini Açgözlülük yüzünden batıl oyununu
130	Güvâhî nazm idüb kıldı hikâyet Müferrihdür dil ü cana be-gâyet Hikâyet	Güvâhî manzum edip hikâye etti Son derece ferahlık verdi gönül ve cana Hikâye 2a
131	Meger kim Hazret-i Âyâs Pâşâ Huzırında olupdur bir temâşâ	Meğerki Hazreti Ayas Paşa Huzurunda olmuştu bir temaşa
132	O pâşâ kim ana Sultân Süleymân Diyâr-ı Rum Şâhı Han Süleymân	O paşa ki ona Sultan Süleyman Rum diyarının şahı Han Süleyman
133	Zamânında vezâret vermiş idi Yüce izzetlere ırgürmiş idi	Zamanında vezirlik vermiş idi Yüce izzetlere erişirmiş idi
134	Oruç gicelerinde bunı âdet İdinmiş itdi ²³ ol ehl-i saâdet	Oruç gecelerinde bunu âdet Edinmiş idi o saadet ehli kişi
135	Ki bişürdü nice nimetler elvân Bile ahşamlar idi çokluk ihsân	Nice rengârenk nimetler pişirtip Akşamları bile çok nimet ihsan ediyordu
136	Gelür bir gice anda iki kâdî İşidün hoş latîfedür bu râzı	Bir gece iki kadı geldi İşitin bu sırrı işitin bu güzel anlatıdır
137	Geçüp oturdılar Pâşâya yakın Diz üstine hûb âdâb ile sâkin	Geçip oturdular paşaya yakın Diz üzerinde güzel adap ile
138	Çü cem oldu cemâat anda enbûh Vireydi cogdan çok dilde endûh	Çünkü cem oldu cemaat o anda kalabalık Veredydi çok malından, çok gönülde kederliye
139	Gelüp zevvaklar yaydı sımâtı Ki her cû ehli bulalar neşâtı	Gelip zevk ehli yaydı sofrayı Ki her aç ehli neşeye kapılsın diye

²³ “İtti” şeklinde yazılmış ancak “idi” şeklinde okumak daha uygundur.

140	Dizildi yağlı çörekler firâvân Çekildi aşlar envâ u elvân	Bol bol yağlı yiyecekler dizildi Çekildi aşlar çeşit çeşit ve renkte
141	Semüz yahniler ü tolma tavuklar Toyar anları az yimekle çoklar	Besili yahniler ve dolma tavuklar Doyar onları az yemekle çoklar
142	Kuzı biryânları bişmiş kızaru Olur her kim yimezse benzi saru	Kuzu biryanlar pişmiş kızarır Kim yemezse benzi sararır
143	Pilâv-ı çerb anunçün bî- bedeldür Bir etlü cânlu sîmîn-ten güzeldür	Onun için yağlı pilavlar bedelsizdir Bir etli canlı gümüş tenliden güzeldir
144	Geyer zerrîn kabâyı hûb zerde Ne tatlu yar olur mahbûb zerde	Giyer altından yapılmış elbise pirinç tatlısı Ne tatlı yar olur sevgili zerde
145	Kaşık gavvâsı talduğınca vâfir Çıkarur bahr-ı zırvâdan cevâhir	Kaşık dalgıçları daldırdıklarında çok Çıkarır büyük zırva yemeği deryasından cevher
146	Gülâca eyle virilmiş halâvet Ki virür gün yüzün gören salâvât	Güllaca öylesine verilmiş tatlılık Ki gün gibi yüzünü gören salâvat getirir
147	Nazar kılan kızarmış baklavaya İder teşbîh anı bedr olmuş aya	Kızarmış baklavaya bakan Onu dolunaya benzetir
148	Siniler dürlü helvâlarla şîrîn Latîf ü hûb eşkâl ile rengîn	Siniler türlü helvalarla şirin Latif ve güzel şekil ile renkli
149	Zer ü sîm ü cevâhir kânı gibi Bezenmiş sayrefî dükkânı gibi	Altın ve gümüş cevahir ocağı gibi Bezenmiş sarraf dükkânı gibi
150	Bular hep sükkerî nimetler idi Ağızlarda tolu lezzetler idi	Bunlar hep şekerden yapılmış nimetler idi Ağızlarda dolu lezzetler idi
151	Hem ol nimet ki memûniyye dirler Anı ekser ulu begler de yirler	Hem o nimet ki memuniyye helvasıdır Onları genellikle ulu beyler yerler
152	Ne aşâ vü ne hoz helvâya benzer İçi sükker taşı lokmaya benzer	Ne aşâ veya ne işlenmemiş helvaya benzer İçi şekerden yapılmış dışı lokma tatlıya benzer
153	Hele bârî münâsibdür bu hâle Ki bulaşmaz koyılsa destmâle	Hele bari munasıptır bu hale Ki bulaşmaz koyulsa mendile
154	O da çînî tabaklarda çoğ idi Ne vasf idem ki anda ne yoğ idi	O da çini tabaklarda çok idi Ne anlatayım ki onda ne yok idi

155	Degül bunca niam tâs ü çanakda Gümüş tepside heb çînî tabakda	Bunca nimet tas ve çanakta değildi Gümüş tepside hep çini tabakta idi
156	Çekildi her yimek yollu yolınca Düzildi sofralar kollu kolınca	Çekildi her yemek yollu yolunca Düzüldü sofralar kollu kolunca
157	Tamâm oldukda ittiler salâ pes Yimege oldılar meşğul herkes	Tamam olunca haber verdiler Yemek ile meşgul oldu herkes
158	Ol iki kadîlar kim eyledük zikr Aşağa oturan kılmış bunu fikr	O iki kadılar ki eyledi zikir Aşağı oturan kılmış bunu fikir
159	Ki olmuşken taâma halk meşğûl Alup sırr ile memûniyetler ol	Ki olmuşken yemekle halk meşgul Alıp gizlice memûniyye tatlılarını o
160	Çekermiş yir gibi önine karşı Koyarmış cübbesi yinine karşı	Çekermiş yer gibi önüne karşı Koyarmış cübbesi yenine karşı
161	Yin ağzın pek tutarmış bir eliyle Ki gitdükde bu sırrı kim ne bile	Yenin ağzını pek tutarmış bir eliyle Ki gittiğinde bu sırrı kim ne bile
162	Görün onmaduğın anun işinün Ki ol yin yini imiş yoldaşınun	Görün onmadığın, onun işini Ki ol yen, yeni imiş yoldaşının
163	Sanup kendü yini toldurmuş anı Tutarmış yani iş itdi nihânî	Sanıp kendi yenine doldurmuş onu Tutarmış yani gizlice iş edermiş
164	Murâd üzre yimekler çünkü vâfir Yinildi götürildi oldı âhir	Muradı üzere yemekler çokmuş Yenilmiş bitirilmiş sonunda
165	Oturan halka pes dinildi destûr Mekânında olur her kişi mestûr	Oturan halka yeter denildi izinle Mekânında olur her kişi gizli
166	Oturan kâdî pâşâ yakınında Gamı yok zâhirinde bâtınında	Oturan kadı ki paşa yakınında Sıkıntısı yok görünende görünmeyende
167	Örü turdı ki gide şâd u handân Çekildi cübbe yini kaldı hayrân	Ayağa kalktı ki gide sevinç ve gülmeyle Çekildi cübbesinin yen'i kaldı şaşkın
168	Bu kâdî yin ucundan tutmuş idi bek Ne kılsun düşiser halk içre muthik	Kadı yeninin ucundan tutmuş idi sıkıca Ne yapardı düşerse halk içinde gülünç duruma
169	Yin ıssı incinüp pes çekdi yinin Zarûrî bu dahı koyvirdi yinin	Yenin sahibi incinip hızlıca çekti yenini Zorla bu da koyuverdi yeni

170	Döküldi anda memûniyyeler hep İkisinin de musali oldu gey çep	Döküldü onda tatlılar hep İkisinin de hâli oldu çok yanlış
171	Görüp pâşâ anı gâyet de güldi Şu resme kim gözi yaş ile toldı	Görüp paşa onu gayet de güldü Şu şekildeki gözü yaş ile doldu
172	Oturanlar turanlar heb gülüşdi Bular nâr-ı hacâletle tutuşdı	Oturanlar, duranlar hep gülüştü Bunlar utanmanın ateşiyle tutuştu
173	Yin ıssı kâdi Pâşâya utanup Birazcuk toğruluğına tayanup	Yenin sahibi kadı paşaya utanıp Birazcık doğruluğuna dayanıp
174	Didi malûmun olsun pâdişahum Bu işde Hak bilür yoktur günâhum	Dedi malumun olsun padişahım Bu işte Hak bilir yoktur günahım
175	Tabu kıldı vü gitdi hayret ile Bu kâdî cüst turdi şirret ile	Hizmet etti ve gitti hayret ile Bu kadı tetik durdu şirret ile
176	Didi pâşâya sultânım ne tan iş Aceb fil eylemiş ol kişi yanlış	Dedi paşaya sultanım ne ayıp iş Acep fiil eylemiş o kişi yanlış
177	Didi hem toğrudur yani kıvanur Kazanur kalt ²⁴ kaltaban güvenür	Dedi hem doğrudur yani sevinçle Kalp kazanır namussuz güvenir
178	Bozup lâğa bakarlar halk o hâle Dökilenleri dirdi destmâle	Bozup şaka söyledi bakarlar halk o hâle Dökülenleri topladı mendile
179	Didi Pâşâ ana kâdi efendi Görenler bu işünüzi beğendi	Dedi Paşa ona Kadı Efendi Görenler bu işinizi beğendi
180	Neyise mesele hep oldu mâlum Hemîn işün gör olma bârî mahrûm	Ne ise mesele hep oldu malum Hemen işini gör olma bari mahrum
181	Gör imdi kâdînun nâzüklüğünü Tama yüzindeki çâbüklüğünü	Gör şimdi kadının nazikliğini Açgözlülük yüzündeki çabukluğunu
182	Çok evvel sûhteyiken pîşesini İdemez terk ol endişesini	Çok evvel öğrenci iken huyunu Edemez terk o endişesini
183	Taâm için çü dânişmend oturur Degüldür ayb hem yir hem götürür	Yemek için çünkü kadı yardımcısı oturur Ayıp değildir hem yer hem götürür

²⁴ Kalt yazılmış ancak “kalp” okunması gerekir.

184	Ne çâre bilesin çün yatlıları Toyınca sığamak hoşdur oları	Ne çare bilesin kötü olanları Doyunca sıvazlamak hoştur onları
	Şikâyet ²⁵	Şikâyet 2a
185	Acep oldu zamanun hâli şimdi Budur ulularun efâli şimdi	Acayip oldu zamanın hâli şimdi Budur uluların eylemleri şimdi
186	Ki bulsalar bilimezüz nedür hâl İdinürlerdi dünyâ tolusu mâl	Ki bulsalar bilemeyiz nedir hâl Edinirlerdi dünya dolusu mal
187	Olupdur her biri eyle tama-kâr Çi muhtaç u çi dervîş u çi cerrâr	Her biri öyle açgözlüdür Ne muhtaç ne dervîş ne menfaatçi
188	San ölmüşlerdi anmazlar memâtı Hayât-ı câvidan için berâtı	San ölmüşlerdir anmazlar ölümü Ebedi hayat için beratı
189	Kimi mağrur şâh-ı kevne benzer Galat didüm hemîn Firavun benzer	Kimi mağrur kâinatın şahına benzer Yanlış dedim tam olarak firavuna benzer
190	Ger olmasa mülâzim binlü yüzlü Görünmez anların gözüne yüzlü	Eğer olmasa yardımcı kişi binli yüzlü Görünmez onların gözüne yüzlü
191	Gerekdür beş yüz evvel kethüdâya Ki yol bulına beg ile ağaya	Gerektir beş yüz (rüşvet) evvel kethüdaya Ki yol buluna bey ile ağaya
192	Alup halkun kulını kırnağını Komazlar kaşınacak tırnağını	Alıp halkın kulunu cariyesini Koymazlar kaşınacak tırnağını
193	Duâ vü hizmete yir kalmayıptur Gedâ gözler ekâbir kalmayıpdur	Dua ve hizmete yer kalmayacaktır Fakirlerin gözlediği büyük kişiler kalmamıştır
194	Gerek mâl erde kim mansıp kazana Girü yağlu kazan yağlu kazana	Gerek mal erdeki makam kazana Girer yağlı kazan yağlı kazana
195	Anı kim sanasın zâhirde Hârûn Bulursun arasan fiilinde Kârûn	Onu ki sanarsın görünürde Hârûn Ararsan bulursun fiilinde Kârûn
196	Degül kibr ü tamadan içleri sâf Ne diyelüm meğer Hak vire insâf	İçleri saf değil kibir ve açgözlülüktür Ne diyelim meğer Hak vere insaf

²⁵ Bu başlık YB nüshasında tamamen silinmiştir. KM nüshası varak 7'den alınmıştır.

197	Dimiş bir kimse bir çûbâna uçmak Güzel yirdür var anda hûri kuçmak	Bir kimse bir çobana cennet demiş Güzel yerdir var onda hûri kucaklamak
198	Eyitmiş ger yoğ ise anda pirnâr Ana bizden varur yok durur iy yâr	Demiş eğer yok ise orada dikenli çalı Ona bizden varacak yoktur ey yâr
199	Ulularun dahı şimdi murâdı Hemîn rüşvet anılmaz cennet adı	Uluların dahi şimdi muradı Cennet adını bile rüşvetsiz anmazlar
200	Mihekdir mertebe insân çü bulur Eyü yatlu tarîki zâhir olur	Makam mihenk taşıdır, insanın İyi kötü hâlini ortaya çıkarır
201	Eyü himmetler ider halka vâfir Olur kibr ile yatlu kör ü sağır	İyi hizmetler eder halkına bol bol Kibirle kötü, kör ve sağır olur
202	Başuna konsa devlet olma azğün Leşüne dem ola kim kona kuzğün	Başına devlet konsa azgın olma Leşine zaman ola ki kona kuzgun

203	Güvâhî bunda begler çün iki pend Yazupdur tutar olanlar hired- mend	Güvâhî bunda beyler için iki öğüt var Yazılıdır bilgin olanlar tutar
204	Birisi şöhret-i dünyâyıçündür Birisi izzet-i ukbâyıçündür	Birisinin şöhreti dünya içindir Birisinin öbür dünyanın izzeti içindir
205	Ana kim beg ola sâhib-merâtib Bu iki yola gitmekdür münâsib	Ona kim bey ola mertebeler sahibi olur Bu iki yola girmek münasip olur
206	Gerek evvel ola kârı tevâzu Bula andan murad ehli tazarru	İlk iş tevazulu olmak gerekir Hâcet sahibi onda dilediğini bulsun
207	Sehâvet himmet ana pîşe ola Hemîşe himmeti düşmişe ola	Cömertlik ve yardım ona sanat olur Daima himmeti düşmüşe olur

²⁶ Bu başlık YB nüshasında silinmiştir. KM nüshasından tamamlanmıştır. Varak 8, poz 10.

²⁷ Bu başlık YB nüshasında silinmiştir. KM nüshasından tamamlanmıştır. Varak 8, Poz 10.

208	Duâ-yı hayr ola idüp kişilik Kabâhatdür sakına mürteşilük	Hayır dua almayı kişilik/ huy edinsin Rüşvet almak kabahattir, sakınsın
209	Bulıcak izz u devletde kemâlin Gurûr itmeye fikr ide zevâlin	Olgunluk zamanında izzet ve devlet bulunca Gururlanmayıp izzet ve devletin zeval olacağını düşünsün
210	Eger kim bu tarîki idine yol Bulur hem âhîret beglûğini ol	Eğer ki bu yöntemi yol edinirse Hem ahîret beyliğini bulur
211	İkinci bu ki şâhı gayretiyçün Ekâbir içre dünyâ şöhretiyçün	İkinci olarak hem de bu gayreti için Devlet ileri gelenleri arasında şöhret bulur dünyada
212	Gerek kim kullar idine firâvân Yüride hûb zînetlerle elvân	Ne kadar çok kullar edinse de Onları çeşit çeşit güzel ziynetlerle donatsın
213	Ola her birinün ağır libâsı Gedâ aklına sıgmaya kıyâsı	Her birinin ağır elbisesi olur Dilencinin aklına sıgmayacak ölçülerde
214	Seferde vire alayına zînet Şu resme kim görenler bula hayret	Seferde alayına vere süs Şu şekilde ki görenler hayret etsin
215	Çıkup meydâna eyledükde cevlân Kılıcından tama her bir kulun kan	Çıkıp meydana dolaştığımız zaman Her bir kulun kılıcından açgözlülük kanı damlar
216	Gözeden mîre bu iki tarîki Saâdet oluban dâyim refiki	Bu iki yolu gözeten beye/ başkomutana Daima saadet yoldaşı olur
217	Yaraşur beglûğı olsun mübârek Müdâm olsun muîni Hak Tebârek	Ona beylik yaraşır, mübarek olsun Hak Teâlâ daima yardımcısı olsun
218	Ve ger ni begligi nider o bunsuz Ki pinti ola vü adı dütünsüz	Ve eğer sıkıntısız beyliği ne etsin Ki pinti olur ve adı tütünsüz
219	İki üç kerre yüz bin dirlik ile Göre harcın ikilik birlik ile	İki üç kere yüz bin dirlik ile Göre harcın ikilik birlik ile
220	Hasîs ü cimri vü dîn-himmet ola Kapusı hâli vü bî-şöhret ola	Pinti ve cimri ve gayretsiz olanın Kapısı تنها ve şöhretsiz olsun
221	Az ola kulları cem' ide malı Tama'la kesb ide dâyim vebâli	Çok mal toplayanın adamı az olsun Açgözlülük ile kazancı daima vebal olsun
222	Bulup bir nice eğri bî-hünerler Seferde uydura çıplak nökerler	Bulup bir nice eğri hünersizlik Seferde uydura çıplak askerler

223	Ana beglik harâm olsun cihânda Ki zemm ile anılır her zamânda	Ona beylik haram olsun cihanda Ki yerilerek anılır her zamanda
224	Hemîn evkâftan onluk cibâyed Maâşına ider anun kifâyet	Daima vakıflardan hazinesine onluk alırsa Maaşına onun eder yeter miktar kadar
225	Bu vâcibdür velîkin olana şâh Ki ola kullar ef'âlinden âgâh	Şah olana bu vaciptir lakin Ki kullarının fiillerinden haberli ola
226	Yine kâdîlara bir dahı mensûb Hikâyet işidün gâyet de merğûb	Yine kadılarla ilgili bir daha Hikâye işitin gayet de arzu ederek
227	Murad olan letâifdür dinilsün Bu da bir tatlu nimetdür yinilsün	Murat olan güzeldir denilsin Bu da bir tatlı nimettir yenilsin

Hikâyet²⁸

Hikâye 2b

228	Meger bir yörügün dinlen oyunun Var idi bir iti bekler koyunun	Meğer bir yörügün oyununu dinleyin Bir iti var idi koyununu bekleyen
229	Dibek başlu gey ulu köpek idi Kaba kuyruklu tüyi ürpek idi	Büyük başlı ulu bir köpekti Kaba kuyruklu tüyü ürpekti
230	Katı korkunç idi kuvvetlüyidi Yoğun âvâzlu vü heybetlüyidi	Sert, korkunç ve kuvvetliydi Yoğun avazlı ve heybetliydi
231	Üricek taglara yankulanurdu İşidüp gönli kurdun bulanurdu	Ürüyünce dağlardan yankılanırdı İşitip kurdun gönlü bulanırdı
232	Geçürmiş idi hayli rûzigârı Peleng ü bebr idi dâim şikârı	Geçirmiş idi hayli rûzgârı Kaplanlar, leoparlar daima avı
233	Ecel irişüp âhir ana nâgâh Vefât itdi vü yörük eyledi âh	Ecel amansızca ona sonunda erişince Vefat etti ve yörük eyledi ah
234	Didi iy devleti sürülerümün Tolayu bekçisi ürülerümün	Dedi ey sürülerimin devleti Sürülerimin korkusuz bekçisi
235	Nice ola koyunlar hâli sensüz Olısar yatlu kud ef'âli sensüz	Nice olur koyunlar hâli sensiz Kötü kud hâlleri sensiz nasıl olur

²⁸ YB nüshasında bu başlık uzun bir şekilde olmasına karşın okunamamaktadır. Diğer nüshalarda kısaca “hikâyet” olarak kaydedilmiştir. MK nühası varak 11, poz 13.

236	Biraz ağlayu yana böyle âhir Kefen sardı ol iti gömdi zâhir	Biraz ağlamış yana yakıla yine sonra Kefen sarıp o iti açıkça gömmüş
237	Koyunlar kesdi pes oldu şitâbân Anunçün aş u toy itdi firâvân ²⁹	Aceleyle onun için yeter kadar koyun kesti Onun için aş ve toy yaptırdı bolca
238	Meger bir vakt anun bu işlerini Didiler kâdîya cünbişlerini	Bir vakit sonra onun bu işlerini Eğlencelerini kadıya anlattılar meğer
239	Çağırttı yörügi kâdî hemândem Gelicek eyledi hışm ile verhem	Kadı o anda yörüğü çağırttı Gelerek hızlıca şaşkınlık ile
240	Didi ey Türk-i ahmak bu işi sen Ger itdünse neler kılâm sana ben	Dedi ey ahmak Türk bu iş ne? Eğer yaptınsa neler yapayım sana ben
241	Didi yörük efendi dinle imdi Sözün benden sahîhin dinle imdi	Dedi yörük, efendi dinle şimdi Sözün benden doğrusunu anla şimdi
242	Degürmişler size yatlu haberler Velî çokdur dahı gizlü eserler	Size kötü haberler yetiştirmişler Ancak bu işte gizli sırlar var
243	Didükleri kimesne kim ölüpdür Siz andan sanma kim kemlik gelüpdür	Dedikleri kimse ki öldü Siz ondan kötülük gelir sanmayınız
244	İşinde ol katı çâpük kişiydi Dilâverlikler eylükler işiydi	İşinde o kadar çabuk kişiydi Yiğitlikler iyilikler hep onun işiydi
245	Bizümle çok zamân idi tururdu Koyunlar hizmetin hep ol görürdi	Bizimle çok zamandan beri duruyordu Koyunların hizmetini hep o görüyordu
246	İdinmişdi özi dahı koyunlar Geçürdi hizmetinde çok oyunlar	Kendisi dahi koyunlar edinmişlerdi Hizmetinde çok oyunlar geçirdi
247	Ecel irdükde âhir çünkü bildi Vasiyyet hastalıkda böyle kıldı	Ecel erişmeden sonunu bildi Hastalık döneminde vasiyet yazdı
248	Ki iki ağ u iki kara ögeç Üçer yaşında iki dahı ergeç	İki ak ve iki kara üç yaşında koç Üçer yaşında iki tanede erkek keçi
249	Benüm tavarlarumdan ayırasız Pes iltüben efendiye viresiz	Benim davarlarımdan ayırasınız Öldüğümde yeteri kadar efendiye veriniz

²⁹ YB nüshası bu beyitten sonra diğerlerinden farklı olarak devam etmektedir. Şirazesı dağılan eser toplanırken araya 16 sayfa kadar farklı bir metin girmiştir.

250	Unutmaya duâdan ben zaîfi Kim oldur şimdi âlimler şerîfi	Dualarında benim gibi acizi unutmasınlar Ki oldu şimdi âlimler lideri
251	Kalan tavarlarımı cânumiçün Boğazlan toy idün isyânumiçün	Kalan davarlarımı canım için Boğazlayın toy edin isyanım için
252	Kaziyye böyledür bilün efendi Eger buyurasız içerüz andı	Dava böyledir bilin efendi Eğer buyurunuz içeriz andı
253	Yörükden çünkü bu sözleri kâdî İşitdi gönli oldu şâd u râzî	Yörükten bu sözleri işiten kadının Gönlü şad ve razı oldu
254	Ögeçler anı der-hâl itdi koyun Yavaş idi ol işe virdi boyun	Koçlar onu derhâl etti koyun Yumuşadı ol işe verdi boyun
255	Didi hayf ana kim hoş kişiyimiş Hemîşe kişilikler işiyimiş	Dedi eyvah o ki hoş kişiyimiş Daima kişilikler işiyimiş
256	Anun eylükleri hep oldu malûm Acep ne derdden öldi ol merhûm	Onun iyilikleri hep oldu malum Acep ne dertten öldü o merhum
257	Revânı dâim anun şâd olsun Hemîşe eylügile yâd olsun	Onun ruhu daim şâd olsun Daima iyilikle yâd olsun
258	Burada yine dinlen bir efendi Ne yüzden geçmiş iki hasma pendi	Burada yine dinlen bir efendi Ne yüzden geçmiş iki hasma öğüdü

Hikâyet

Hikâye 2c

259	Meger bir öküzüçün iki kişi Oluban hasm onarmazdı işi	Meğer bir öküz için iki kişi Hasım olup onarmazlar işi
260	Birer birer varuban kâdiya pes Virürler ellişer nakd ol iki kes	Birer birer vararak kadıya pes Verirler ellişer nakit iki kişi
261	Bulalar tâ ki ol rüşvetle maksûd Umar her biri tahsîl eyleye sûd	O rüşvete yönelmekle bulmak istedikleri maksat Her biri sonuçta fayda sağlamayı umarlar
262	Kaçan kim vardılar davîye zâhir Efendi itdi fikr ol işte vâfir	Ne zaman ki vardılar davaya zahir Efendi etti fikr o işte çok
263	Didi âhır ikinüz dahı makûl Kişilersiz diyeyin size bir yol	Dedi ahir ikiniz daha makul Kişilersiniz diyeyim size bir yol

264	Gelün sulh idişüp satun öküzi Kesün birbirünüzden yatlu sözi	Gelin sulh edip satın öküzü Kesin birbirinizden kötü sözü
265	Bahâsın üleşün neyse berâber Nasihatdur bu söz tutun mukarrer	Parasını paylaşın neyse beraber Nasihattir tutun bu söz karar alınmış
266	Pes anlar oldılar bu sulha râzî Yüz akçeye öküzi aldı kâdî	Onlar pes oldular bu sulha razı Yüz akçeye öküzü aldı kadı
267	Alup ellişer akçe ol iki er Didi birine biri iy bürâder	Alıp ellişer akçe o iki er Dedi birbirine ey birader
268	Öküz kâdînun imiş ya ne manî Ki biz itdük bu denlü kurı davî	Öküz kadının imiş ya ne engel Ki biz ettik bu denli kuru dava
269	Bize ceng itdügümüz kaldı ancak Öküz de çıkdı elden olduk ahmak	Bize cenk ettiğimiz kaldı ancak Öküz de çıktı elden olduk ahmak
	Şikâyet	Şikâyet 2b
270	Efendilerde çokdur böyle işler ³⁰ Kimi açık boyar kim gizli işler	Efendilerde çoktur böyle işler Kimi açık boyar kimi gizli işler
271	Degül âmma kamu bu nev'e giçer Sovuk suyu kimi üfürüp içer	Hep böyle çeşit geçer değil Soğuk suyu kimi üfürüp içer
272	Egerçi anlaruçün bunca telîf İdüp lâıyk degüldi böyle tahfif	Eğer ki onlar için bunca uzlaştırma Edip layık değildi böyle hürmetsizlik
273	Velî bir kâdîdan vardur çoğ âhum Ki zerre denlü yoğiken günâhum	Fakat bir kadıdan vardır çok ahım Ki zerre denli yok iken günahım
274	Tamâ itdi yüz akçe rüşvete ol Beni arz eyleyüp itdürdi mazûl	Açgözlülük etti yüz akçe rüşvete Beni arz eyleyip ettirdi azil
275	Elinde iki binlik ihtisâbum Yedi binlik ile kıldı hesabum	Elinde iki binlik hesabım Yedi binlik ile kıldı hesabım
276	Yalan söyledi havf itmedi Hakdan Kitâbet eyledi yanlış sebakdan	Yalan söyledi korkmadı Hak'tan Kitabet eyledi yanlış dersten

³⁰ Bu başlık YB nüshasında yoktur. KM Nüshası, Varak 9, poz 11.

277	Husûsâ döstlar dek eyle kim biz Aramuzdan su sızmaz idi hergiz	Özel dostlar idik öyle ki bizim Aramızda su sızmaz idi asla
278	Bileydük ekser olsak sağ u sayru Hemîn yidüğümüz giderdi ayru	Bileydik ekser olsak sağ ve hasta Hemen yediğimiz giderdi ayrı
279	Velî sûretde gey çirkin eridi Kara kurbet erine benzeridi	Veli suretinde çok çirkin erdi Kara kurbet erine benzerdi
280	Kıyâfet-nâme okuyan bilürdi Ki âhir böyle fil andan gelürdi	Kıyafetnâme okuyan bilirdi Ki sonunda böyle filandan gelirdi
281	Ol acıkdur ki çıkmaz dahı dilden Bu sözler ol sebeble geldi dilden	O açıktır ki çıkmaz dahi gönülden Bu sözler o sebeple geldi dilden
282	Ve ger ni şol efendiler ki dâyim Kerem ıssı ululardur mülâyim	Ve eğer ne ol efendiler ki daim Kerem sahibi ululardır mülâyim
283	Duâdur işüm anlara vü her gâh Dirüm andukça rahmet itsün Allâh	Dualardır işim onlara her zaman Derim andıkça rahmet etsin Allah
284	Tama ehlini her kim döst sana Kazık kakmış gibi olur samana	Açgözlülük ehlini her kim dost sana Kazık kakmış gibi olur samana

Fasıl

Fasıl 2a

285	Nasîhat idicek dinle uluyı Kalursın dinlemezisen uluyı	Nasihat edince dinle uluyu Kalırsın dinlemez isen uluyu
286	Yolun üzre eger köpri ola ol Basuban geçme uluyı budur yol	Yolun üzerine eğer köprü ola o Basarak geçme uluyu budur yol
287	Ulu ile keşür eksen yoğunı Çıkar hissende düşersin uğunı	Ulu ile havuç eksen yoğunlukla Çıkar hissende düşersin üzüntüye
288	Edepsüzlüğü kâr idinme kesil Katı uzanma yorgânunca kösil	Edepsizliği kar edinme tembel Ayağını yorganınca uzatıp yatma
289	Gözetmemek hatâdur korlu korın İgen hoşdur ki bile çorlu çorın	Gözetlememek hatadır ateş parçası koru Çok hoştur ki bile dertliyle dertli
290	Uluyı hasm idinen ahkar olur Ağır basdukda yine kalkar olur	Uluyu hasm edinen hakir olur Ağır bastığında yine kalkar olur

291	Ulu hasm olsa âhır yıkar evler Ulular arabayla tavşan avlar	Ulu düşman olsa sonunda evler yıkar Ulular arabayla tavşan avlar
292	İşit bir hoş hikâyet bunda âkil Ululardan hazer kıl olma gâfil	İşit bir hoş hikâye bunda akıllı kişi Ululardan sakın gâfil olma
	Hikâyet	Hikâye 2d
293	Meger bir pâdişâhun hazretinde Tururdu bir nedîmi hizmetinde	Meğer bir padişahın hazretinde Dururdu bir hizmetçisi hizmetinde
294	Gelür taşradan ol şâhun veziri Ki arz ide sağîrı vü kebiri	Gelir taşradan o şahın veziri Ki arz eder küçük ve büyüğü
295	Nedîme bakuban ol demde sultân İşâret eyledi anlatdı pinhân	Nedimi bakarak o anda Sultana İşâret etti gizlice anlattı
296	Ki oturmak diledükde ve(z)irün Çeker kürsîsin altından o mîrûn	Ki oturmak istediğinde vezir Çeker kürsüsünün altından o emirin
297	Düşüp anda vezîr ol dem utandı Nedîme gönli incindi yağandı	Düşüp o anda vezir o zaman utandı Nedim'e gönlü incindi kinlendi
298	Ki olursa ecelden dahı mühlet Bulam ben de sana bir demde fursat	Ki olursa ecelden dahi süre Bulayım ben de sana bir an fırsat
299	Melâlet eylemedi anda zâhir Mesâlih neyse gördi gitdi âhir	Açıkça o anda kötölemek istemedi Sonra işleri neyse gördü gitti
300	Varıcak meskenine ol nedîmi Okutdı sanki yâr idi kadîmî	O nedim meskenine varınca Eski dostluklarındaki gibi çağırttı
301	Ziyâde izzet ü hürmetler itdi Atâlar itdi çok râğbetler itdi	Fazlasıyla saygı ve hürmet gösterdi Cömertçe ihsan etti çok râğbetler etti
302	Didi şükr oldun iy yâr-ı mükerrem Sebeb ol iş kim şâh oldu hurrem	Dedi şükürler olsun ey saygı değer yâr Sebeb o işe ki şah sevinçli oldu
303	Pes idindi anı dâyim musâhib Müdâm izhâr iderdi şevk-i kâzib	Sonunda onu daima musahip edindi Devamlı açığa çıkarırdı yalancının arzusunu
304	Tolup kalbi nedîmün şevk u şâdî Vezîre artar idi itikâdı	Nedimin kalbi arzu ve istekle dolardı Vezire itikadı artıyordu

305	Ol efâle dil ü cândan inandı Vezîri kendüzine döst sandı	O işlerine gönül ve candan inandı Veziri kendisine dost sandı
306	Bu nev ile geçürdiler çoğ eyyâm İşidün kim neye irer serencâm	Bu cins ile şekilde çok günler İşitin ki neye varır olaylar, durumlar
307	Nedîme bir gün ol destûr-ı âkil Didi tutar iseng ey merd-i kâmil	Nedime bir gün o akıllı Dedi tutar isen ey olgun adam
308	Sana söyleyeyin bir iki pendi Sebebdür devletüne yok gezendi	Sana mutluluğuna vesile olacak Zararı olmayan bir iki öğüt söyleyeyim
309	Çi ger var şâh kurbinde huzûrun Tekarrüb içre yok durur kusûrun	Eğer ki şahın yakınında bir makamın varsa Şaha yaklaşma hususunda yoktur kusurun
310	Velî bunı dimiş her ehl-i idrâk Ki olur yiri yakınların hatar- nâk	Fakat anlama yeteneği olan herkes bunu demiş Yere yakınlar tehlikeli olur
311	Ne denlü ola korhudan ferâğı Olanun aslan ağzında turağı	Ne denli ola korkudan vazgeçmek Onların aslanın ağzında olur durağı
312	Mukarrer sanma begler itibârın Oların hışmadur lutfi mukârin	Muhakkak olduğunu sanma itibarını beylerin Onların öfkesi ve lütfu bir yeredir
313	Dahı makbûli olsan nola şâhun Degül kurbiyetüne göre câhun	Daha kabul edilebilir yakınlıkta olsan ne olur şahın Yakınlığın terfi etmene imkân sağlamaz
314	Yakınlıktan müdâm ednâlığıla Iraklık yeğdür alâlığıla	Devamlı yakın olmak gözden düşmeye sebep olur Iraklık iyidir yüce mertebede olmak için
315	Gel imdi çün aramızda muhabbet Bu denlü vâki olmuşdur meveddet	Gel şimdi çünkü aramızda muhabbet Bu derece vaki olmuştur dostluk
316	Sana bir nefüm irişsin ki adun Anılsa ululuğıla ola yâdun	Sana bir faydam erişsin ki adın Anılsa ululukla ola yadın
317	Seni arz eyleyeyin pâdişâha İrişdümekliğe bir ulu câha	Seni arz eyleyeyim padişaha Eriştirmek için bir ulu mevkiye
318	Ola kim işümüzi onara Hak Alıvirem sana bir ulu sancak	Ola ki işimizi onarsın Hak Alıvereyim sana bir ulu sancak

319	Varuban bir ilün başka begi ol Ol iklimün ulusu vü begi ol	Vararak bir ilin başka beyi ol O iklimin ulusu ve beyi ol
320	İdinüp genç-i şâhî sîm ü zerden Huzûr ile ırağ ol her hatardan	Edinip şahın gümüş ve altından olan hazinesini Huzur ile ırak ol her tehlikeden
321	Vezîr itdi çü bu sözleri takrîr Nedîme geldi hoş ol rây u tedbîr	Vezir etti çünkü bu sözleri söyledi Nedime geldi hoş o fikirler ve tedbir
322	Rızâ viridi didi ihsân senündür Ne kim emr eylesen fermân senündür	Rıza verdi dedi ihsan senindir Ne ki emir eylesen ferman senindir
323	Pes aradan geçicek birkaç eyyâm Vezîr itdi bu hâli şâha ilâm	Pes aradan geçecek birkaç günler Vezir etti bu hâli şaha bildirdi
324	Nice yollar tutup pinhân u zâhir Nedîme sancağ alıvirdi âhir	Nice yollar tutup gizli ve açık Nedime sancak alıverdi sonra
325	Ayırdı anı şâhun hazretinden Irak düşirdi dâyim kurbetinden	Ayırdı onu şahın huzurundan Irak düşürdü daima yakınlığından
326	Geçince sabr kıldı bir nice ay Yine ol işde ide başladı rây	Geçince sabır kıldı bir nice ay Yine o işte başladı düşünmeye
327	Yazup mektûp bir gün firâvân Ol ile mühr ile gönderdi pinhân	Bir gün yazıp mektuplar çokça Mühürleyip o ile gönderdi gizlice
328	Eşirrâya kamu bildürdi anda Ki cem olup müzevvir varsa kanda	Şerhilerin hepsine bildirdi o anda Ki toplanıp dedikoducu nerede varsa
329	İdeler gelüben dergâh-ı şâha Nedîminden şikâyet pâdişâha	Şahın dergâhına gelip Nediminden padişaha şikâyet etseler
330	Adayup her birine itdi minnet Kimine mansıb u kimine hilat	Adayıp her birine minnet etti Kimine makam ve kimine mükafat verdi
331	Ol emre müfsidûn oldılar etbâ Kimisi kavm-i şehîr ü kimi zürrâ	O emre ara bozan olup uydular Kimi şehirliler ve kimi köylüler
332	Gelüp dergâha feryâd eylediler Nedîmin zulmini yâd eylediler	Gelip dergâha feryat ettiler Nedimin zulmünü yad eylediler
333	Çü değmez niçe bulsun sâhibi yüz Birikse yek ağız bir ağza söz	Çünkü değmez nice bulsun sahibi yüz Birikse bin ağız bir ağza söz

334	Vezîr anı çi ger bildürdi şâha Şefî oldu yine ol bî-günâha	Vezir onu çünkü bildirdi şaha Şefaâtçi oldu yine o günahsız
335	Gelen kavme velî ısmarladılar Gelün üç defa eğlenmen didiler	Gelen kavme lakin ısmarladılar Gelin üç defa eğlenmen dediler
336	Gidüp ol vakt aradan geçmedin ay Yine yetişdiler ol kavm-i bed- rây	Gidip o vakit aradan geçmeden ay Yine yetiştiler o kötü düşünceli kavim
337	Vezîr ol hâli dahı kıldı ilâm Velî def itdi âhır idüp ikdâm	Vezir o hâli dahi duyurdu Velakin defedip sonuncu kez çabaladı
338	Üçüncü defa ol kavm-i eşirrâ Çü gidüp geldiler çoğaldı gavgâ	Üçüncü defa o şerli kavmi Çünkü gidip geldiler kavga çoğaldı
339	Dahı kalmadı kurtulmak recâsı Katı müşkil durur çokluk belâsı	Daha kurtulma ümidi kalmadı Büyük zorluktur çokluk belası
340	Vezîr anladıcak hışm itdi sultân Nedîmün salbına eyledi fermân	Vezir anlatınca hiddetlendi sultan Nedimin dar ağacına çekilmesine ferman eyledi
341	Hemân-dem gönderildi çâbük ulak Nedîmi aldı geldi olmadı ak	Derhâl gönderildi çabuk ulak Nedimi aldı geldi olmadı ak
342	İletdiler ayak tozuyla dâra Görenlerün yüreği toldı yara	İlettiler ayak tozuyla dara Görenlerin yüreği doldu yara
343	Vezîr atlandı anda vardı bile Anun bu hîlesini kim ne bile	Vezir atlandı o anda vardı bile Onun bu hilesini kim ne bile
344	Nedîmin ayağı altına kürsî Kodılar mâteme yüz tutdı ursı	Nedimin ayağı altına kürsü koydılar Mateme yüz tuttu düğün ziyafeti
345	Boğazına geçüben halka-i merg Sarıldı ağaca urgan ucu berk	Boğazına ölüm halkasını geçirerek Ucu katı urgan ağaca sarıldı
346	Vezîr ol dem nedîme didi iy yâr Neye irdi gör imdi âhir-i kâr	Vezir o dem nedime dedi ey yar Neye erdi gör şimdi sonlar
347	Çekicek âdemün kürsîsin ansuz Çekerler bil bu resme genlû gensüz	Çekerek adamın kürsüsünü ansızın Çekerler bil bu şekilde ister istemez
348	Hemîn emr eyledi cellâda vardı Çeküp kürsîyi altından giderdi	Hemen emir eyledi cellada vardı Çekip kürsüyü altından giderdi

349	Asılı kaldı ol mazlûm anda Dürildi defteri ömri cihânda	Asılı kaldı o mazlum o anda Dürüldü defteri ömrü cihanda
350	Sakin imdi ululardan karındaş Olarun emrine eğmek gerek baş	Sakin şimdi ululardan kardeş Onların emrine eğmek gerek baş

El-mevize

El Mevize 2b

351	Necât için başuna gelicek bun Ulular hizmetin kıl divşür ussun	Kurtuluş için başına gelecek sıkıntı Ulular hizmetini kıl, aklını başına devşir
352	Ki bir bî-çareyi karnına muhkem Döğermiş dir imiş vay arkan	Ki bir çaresizi karnına sağlam Döğerlermiş der imiş vay arkam
353	Ulu baş olmayınca bitmez işler Ki bin işçi vü bir başçı demişler	Ulu baş olmayınca bitmez işler Ki bin işçi ve bir başçı demişler
354	Baş olmasa mukarrer olmaz ayak Yaramaz işe başsuz elde tayak	Baş olmasa olmaz ayak Yaramaz işe başsız elde dayak
355	Yig ol kim olasın devletlüye kul Olinca başı devletsüze oğul	İyi ol ki olasın devletliye kul Olunca başı devletsize oğul
356	Çıkardığı yire devletlü başmak Başı devletsüzün varmaz muhakkak	Devletli birinin ayakkabısını çıkardığı yere Başında devleti olmayan varmaz muhakkak
357	Sevinür devleti olan işine Güvenür devleti yoklar düşüne	Sevinir devleti olan işine Güvenir devleti yoklar düşüne
358	İder devletlü ıslâh ile bâzâr Bozar devletsüz ifsâd ile iy yâr	Eder devletli düzeltmek ile bazar Bozar devletsiz fesat ile ey yâr
359	Yaramaz korsa huyın hak bu durur Ki ya koynı ölür ya hod kudurur	Yaramaz birisi huyunu bırakırsa hak budur Ki ya koyunu ölür ya kendi kudurur
360	Çün anunla girüpdür cânı zâhir Çıkar cân girdüğüyle yine âhir	Çünkü onunla gırıptir canı açıkça Çıkar can girdiğiyle yine sonda
361	Gümân yokdur ki kundakda giren hû Salacada çıkar meşhûrdur bu	Şüphe yoktur ki kundakta giren huy Salda çıkar meşhurdur bu
362	Yavuz günler yavaşır yatlu âdem Komaz yatlılığın ölince her dem	Yavuz günlerde yumuşar kötü adam Bırakmaz kötülüğünü öldüğü zaman

363	Hemîn anlayana bu manî yiter Ki âhir sulu senek suda yiter	Hemen anlayana bu mâni yeter Ki ahir sulu testi suda yiter
364	Yine geldi münâsib bir latîfe Söz anlatmak key âsândur latîfe	Yine geldi münasip bir latife Söz anlatmak iyice kolaydır latife

Hikâyet

Hikâye 2e

365	Çıkup bir vakt bir akrep pusudan Giçemezdi bir akar ulu sudan	Çıkıp bir vakit bir akrep pusudan Geçemezdi bir akar ulu sudan
366	Göründi bir bâğa nâ-geh tururak Anun üstine bindi yalvararak	Göründü bir kurbağa ansızın durarak Onun üstüne bindi yalvararak
367	Yüzerken bağa suda sürat ile İşidür bir gijildi heybet ile	Yüzerken suda kurbağa sürat ile İşitir bir gijildi heybet ile
368	Degül sudan ne hod taş u kayadan Gelür bu savt akrebden yanadan	Değildi sudan ne de kendinden, taş ve kayadan Gelir bu ses akrepten yandan
369	Suâl ider ana kim iy karındaş Nice âvâzedür bu itdüğün fâş	Sual eder ona ki ey kardeş Nice sestir bu ortaya çıkan?
370	Didi akreb bu âvâz iy bürâzer Benüm nîşümdedür dâyim mukarrer	Dedi akrep bu ses ey birader Benim iğnemdedir daima şüphesiz
371	Degül çıkduğı filüm uzlığından Bil anı zehrümün yavuzlığından	Değil çıktığı eyleminin ustalığından Onu bil zehrimin şiddetinden
372	Cibillîdür çıkınca cân bedenden Gelür elbet dahi bu savt benden	Doğuşandır çıkınca can bedenden Gelir elbet dahi bu ses benden
373	Çü bağa bu cevâbı gûş kıldı Dirüp aklın başına cûş kıldı	Çünkü kurbağa bu cevabı güç kıldı Derip aklını başına coşkun kıldı
374	Didi halka irişmesün ziyânı Taluban suya gark eyledi anı	Dedi halka erişmesin zararı Dalarak suya gark eyledi onu

El mevize

El Mevize 2c

375	Sakın pes yaramaza uyma iy yâr Yaramazun yüzünden Tanrı bîzâr	Yaramaza uyma ey yar sakın Yaramazın yüzünden Tanrı rahatsız/ bıkmış

376	Tutasın diyü huyın acır özüm Ki üzümce göre kararur üzüm	Tutasın diye tabiatın acır özüm Ki üzümce göre kararır üzüm
377	Kulağuzı gurâb olana menzil Olur meşhûrdur âhir mezâbil	Kılavuzu karga olana varış Meşhurdur kargaya uyanın sonu çöplüktür
378	Kişiyi ırgürür bulmaz meserret Yaramazlara yakınlık mazarrat	Kişiyi erdirir sevinç bulmaz Kötülere yakınlık zarar verir
Kurbü'l-eşrâri mazarratun		Kötülere yakınlık zarar verir.
379	Fesâd ehli sözini olma râgıp İdinme türş yüzliyi musâhib	Fesat ehlinin sözüne uyma Turşu yüzlüyü sohbet arkadaşı edinme
380	Ko gitsün yüzine bakma dir öğün Hemîn üzüldeği yigdür çürüğün	Koy gitsin yüzüne bakma defalarca Hemen üzüldeği iyidir çürüğün
381	Çü müfsîd hem-dem olur ehl-i iğvâ Giderse mâni olma seg be-sahrâ	Çünkü sapıtanlar fesat kimselerle dost olur Köpek sahraya giderse engel olma
382	Olur yatlu duran tilü kıtında Ki yaş dahi yanar kuru katında	Kötünün yanında duran kötü olur Ki yaş dahi yanar kuru katında
383	Dimişlerdür işit pend-i güzîni Eri arturmaz illâ himmetini	Demişlerdir işit seçkin öğütleri İnsanın değerini sadece gayreti artırmaz
Yes'adü'r-racülü bi- musâhebeti's-saîdi		Kişinin çalışması mutluluğun dostluğudur, arkadaşıdır.
384	Yolun gözle sakın azma ki Allâh Azana tiz belâ virür ol âgâh	Yolun gözle sakın azma ki Allah azana tez bela verir, haberdar ol
385	Gidersen toğru yola yok bahâne Ki yarar toğruluk iki cihâne	Gidersen doğru yola yok bahane Ki yarar doğruluk iki cihana

Fasl

Fasıl 2b

386	Tanışukcun yoğ ise olma âmil Yanuna borkünü ko meşveret kıl	Danışacağın yok ise iş yapma Yanına borkünü koy danış onunla
387	Olur öz bildüğün ayağuna bağ Aşarsın tanışıkun olıcak tağ	Öz bildiğin ayağına bağ olur Danışırsan dağları aşarsın

388	Yalunuz iş tutuban umma uzlık Ki Tanrı'ya yaraşur yalunuzluk	Tek başına iş tutarak ustalık umma Ki Tanrı'ya yakışır yalnızlık
389	Tanış âkiller ile her işi sen Olasın tâ ki akl issi kişi sen	Her işi akiller ile danış Olasın ki akıllı kişi sen
390	Hudâ'yı kimse görmedi göz ile Bilindi akl ile girçek söz ile	Allah'ı kimse göz ile görmedi Bilindi akıl ile gerçek söz ile
391	Gerek her sazda bir yâr-ı dem- sâz İşidilmez yalunuz elden âvâz	Her sazda bir yakın arkadaş, yar gerekir İşitilmez yalnız elden ses
392	Dürüst olmaz kişinin işi bî-yâr Yalunuz taş ola mı hiç dîvâr	Dürüst olmaz yârsız kişinin işi Yalnız taş, duvar olur mu hiç?
393	Olan âkil tanışksız iş itmez Ki bildügi yanıldığına yitmez	Akıllı olan danışmadan iş etmez Ki bildiği yanıldığına yetmez
394	Tanışukluk işe her kim baş eğmez Ziyânına müdâm assısı değmez	Danışıklı işe her kim baş eğmez Ziyanına devamlı fayda değmez
395	Dilersen her zamân onmağı işle İvecen olma bin tanış bir işle	Dilersen her zaman iyi duruma ulaşmayı işle Acele etme bin danış bir işle
396	Murâda irmeğe vâcib durur sabr Olunmaz meşveretsüz düşmâna cebr	Murada ermek için sabır vaciptir Danışmadan olmaz düşmana zorluk
397	Ne assı meşveretsüz ser-keş olsan Gerek tutruk be-her-hâl âteş olsan	Ne fayda danışmadan ser-keş olsan Çalı-çırpı gerek herhalde ateş olsan
398	İşün tedbîr ile kıl eyle tehîr Olur zîrâ maîşet nısfı tedbîr	İşini tedbir ile geciktirerek ele al Olur zira yaşam yarım tedbir
Et –tedbîrü nısfu'l-maîşeti		Tedbir geçimin yarısıdır.
399	Teenniyle gerek başlamağ işe Acele kılmak olur şeytâna pîşe	Ağırbaşlılık gerekir işe başlamak için Acele etmek şeytanın işidir
El'acelü min ameli's-şeytâni		Acele etmek şeytandandır.
400	Bitür bir işi gayra sonra tut yüz Ki bir koltukda sığmaz iki karpuz	Bitir bir işi sonra başka bir işe başla Ki bir koltukta sığmaz iki karpuz

401	Sonın sanan işinün önün anlar Önün anlamayan sonını tanlar	Sonunu sanan işinin önünü anlar Önünü anlamayan sonunu ayıplar
402	Döner şerre sakın uzatma hayrı Uzat şerri ki hayra döne seyri	Döner şerre sakın uzatma hayrı Uzat şerri ki hayra döne seyri
403	Uzatma hayrı uğrarsın ziyâna Ger öküz öle ya kanlı uşana	Uzatma hayrı uğrarsın ziyana Ya öküz öle ya kağrı arabası kırıla

Fasl

Fasıl 2c

404	Husûsâ meşveret key hoşdur iy yâr Şu dem kimidesin kimseyle bâzâr	Özellikle danışmak hoştur ey yar Şu zamandaki kimseyle pazar ederken de yine meşveret kıl
405	Metâun bilmeğe yigin alusin Gerek ehli il aldatmaz delüsin	Malı bilerek daha iyi alırsın Gerek ehli, el aldatmaz delisini
406	Dirilme bilmediğün işde çâbük Sor utanma ki bilmeze bulut yük	Dirilme bilmediğin işte çabuk Sor utanma ki bilmeze bulut bile yük
407	Soracak bilmediğün tîz bilürsin Olur sanat çöp altında bulursun	Sorarak bilmediğini tez bilirsın Olur sanat çöp altında bulursun
408	Tanış ehline evvel andan iş it Taleb kıl hikmeti Lokmân'dan işit	İş yapmadan evvel ehline danış Lokman hekimin hikmetini talep kıl ve anla
409	Söz ile degmenün uyma işine Hakîm oldur ki gelmişdür başına	Söz ile seçkinlerin uyma işine Hâkim kişi odur ki gelmiştir başına
410	Dilersen almaya nâ-geh seni seyl Şu köpriden giçegör kim giçer il	Sel seni ansızın almasını dilerse Ellerin geçtiği köprüden sen de geç
411	Eyüye eyle bâzârunda rağbet Çoğ olsa koz kovuksuz olmaz elbet	Pazarda iyi olana yönel Çok cevizin içinde mutlaka boşu vardır
412	Eyü pür fâyidedür her yanadan Ziyân olmaz eyü kalmaz bahâdan	İyi her yana faydalıdır İyi ziyan olmaz değerini bulur
413	Eyüye sayagör akçanı ulu Hazer eyle seni görmeye yatlu	İyiye çok paranı sayabilirsin Kötü seni görmeye geldiğinde ise paranı gizle
414	Sakın düşme düşene assısı yok Egerçi sonra olur kulağuz çok	Sakın düşme, düşenin yardımcısı olmaz Sonradan ise birçok akıl vereni olur

415	Aruğ al almağ istersen eger at Semüz attur alan şâhum olur mât	At almak istersen saf, iyi at al Besili at alan şahım mat olur
416	Bilimez aldanursın tutma reybî Ki bir dirhem et örter niçe aybı	Şüpheci olma bilemez aldanırsın Bir dirhem et nice ayıbı örter
417	Gerek at menzil almağ için eşgün Yoruluban tiz olur yorga düşgün	Menzil almak için atın eşgün yürümesi gerekir Yorga tarzında yürüyen at tez yorulur
418	Dimişler hem bunu fikr eyle yigin Ki al küçük tavarı ög büyügin	Bunu çok fikreyle demişler Küçük davarı al büyüğünü ise öv
419	Büyükde hâssa bu ki giç bozulur Yoğın incelmedin ince üzilür	Büyük bir kimseye ait olan özellik geç bozulur Kalın incelene kadar ince üzülr
420	Büyüğün pür hünerdür taşı içi Boğaz harcında olur az kiçi	Büyük insanın içi dışı çok maharetlidir Küçük ise boğaz derdinde olur
421	Olur sakın bu söze tutmağıl şek Kedi yügreklügi samanlığa dek	Sakın öyle olduğundan şüphe duyma Kedi samanlığa kadar yürür
422	Tavar u mülk idersen ârzû sen Ko gayrı koyun idin hem değirmen	Davar ve mülk sahibi olmak arzusunda isen Koyunu ayrı koy ve bir değirmen edin
423	Gelür yaru bahâya itme ihmâl Dikilmiş kaftan u yapılmış ev al	İhmal etme ki yarı paraya almış olası Dikilmiş kaftan ve yapılmış ev al
424	Bu iki cinsi iki vakte sat Çoğaçlu gün koyun yağmurlu gün at	Bu iki cins şeyi iki vakitte sat Güneşli gün koyun yağmurlu gün at
425	Satuda hisseti idinmegil kâr Bu âdetdür alan satandan umar	Satış yaparken cimrilik etmeyi kâr sanma Âdetdir ki alan satandan indirim bekler
426	Düzenlikden kaçuban olma ahmak Ki kara düzen ev yıkmaz muhakkak	Rahattan kaçarak ahmak olma Ki kara düzen ev yıkmaz muhakkak
427	Olur meşhûrdur bu söz cihânda Düzenlik kadayısa onmağ anda	Bu söz meşhurdur cihanda Nerede düzen varsa rahatlık, refah ondadır
428	Sakın bî-gânede vü bilişünde Şerîk idinme kimseyi işünde	Tanıdığından ve yabancından sakın Kimseyi işinde ortak edinme
429	Ki başka buzağı kaçma bu sözden Yig olur şeksüz ortaklık	Ortak öküz sahibi olmaktan ayrı ayrı Buzağı sahibi olmak daha iyidir

öküzden

430	Delil idinme hem sığın olanı Sever zirâ yıkılan yıkılanı	Kılavuz edinme kırılğan olanı Zira yıkılan sever yıkılanı
431	Sürüne eyleme yâd ağılı yurt Ki artuk yir sağışlu koyunu kurt	Sürünü yabancı ağıla koyma Sayılı koyunu kurt daha fazla yer
432	İnanma katışık kıl câhil olma Kaza savar katışık gâfil olma ³¹	Başkalarına inanma malını katışık yap yani başkalarının sürüsünün içine de koy Çünkü kazadan böylelikle daha fazla korunmuş olursun gafil olma
433	Nesâyihdür bu sözler ger tutasın Her oyunda yigin olup ütesin ³²	Bu sözler nasihattir ki uyasın Her oyunda başarılı olup kazanasın
434	Sına düşmez sanursan ger muvâfik Ki sınar er eri Hakkı münâfık Latife	Eğer ayrılığa düşmeyiz sanırsan dostlarınla Ki sınar er eri Hakk'a münafık Latife 2c
435	Meğer bir suçluyu niderler imiş Aluban asmağa giderler imiş	Meğer bir suçluyu ne yaparlarmış Alıp asmağa giderlermiş
436	Eyitmiş bir sözini bilmez ebter Ki ne çirkin olur şol yidilen er	Sözünü bilmeyen aptal biri demiş ki Şu asmaya götürülen adam ne kadar da çirkin
437	Dimiş bir merd işidüp bu deyişi Asılmağa da mı değmez o kişi	Bir adam ise bu sözü işitip Çirkinse de asılmağa da mı değmez bu adam demiş
438	Bürâzer imdi bu öğütlerüm gel Sınamağa da mı yaramaz evvel	Birader bu öğütlerim sınamağa, denemeye de mi yaramazlar?
439	Sına bir iki artuk ne diyelüm Ziyânun var ise gel ödeyelüm	Sına bir iki kez artık ne diyelim Zarar edersen zararını ödeyelim
440	Gelür evvel nasîhat gerçi acı Velî sonra olur derdün ilâcı	Gerçi nasihat dinlemek acı gelir önce Amma sonra derdine ilaç olur

³¹ Metinde bu beyitlere ait ilk mısra iki kez düzeltilmeli olarak yazılmıştır.

³² İkinci olarak "Didim sana özün bilürisin" şeklinde okunmuştur.

Fasıl	Fasıl 3a
441 Gurûra tutma yüz devlet irince Zevâlidür kanatlınsa karınca	Devlete, zenginliğe erişince gurura kapılma Karıncanın kanatlanması öleceğini gösterir
442 Dimesünler bu da kanda düzüldi Kaçan kabak olup boynu üzüldi	Demesinler bu ne zaman düzüldü Ne zaman kabak olup boynu üzüldü
443 Yüce olur ise her ne kadar tağ Yol üstünden aşar yakın u ırağ	Dağ ne kadar yüce olursa Yol yakın ve ırağa onun üstünden aşar
444 Azâzil gibi kibri kâr idinme Mekân alâlığın efkâr idinme	Azazil (Şeytan) gibi kibirli olma Yüksek mekânları fikir edinme
445 Gözetmez safda sadr âdem düristi Erenlerün bir olur altı üsti	İnsan olan safta dururken en önde durmayı gözetmez Erenlerin altı üstü bir olur
446 Olur mu hiç kem-ihlâsa izzet Yazılmağla anun üstünde tebbet	Olur mu hiç ihlası az olanda izzet Onun üstüne Tebbet suresi yazılsa da
447 Gurûr u kibr ü şeytânî sıfatdur Odur âdem ki ehl-i meskenetdür	Gurur ve kibir şeytani bir sıfattır Odur âdem ki aczini bilen, Allah'a güvenen
448 Seni her kim ki görse türş-rûsın Olur bîzar sanur sen ki adûsın	Seni kim ki görse turşu yüzlü Üzgün olur, seni düşman sanır
449 Yüzün ekşi olıcak sözün acı Senünle kimün alışur mizâcı	Yüzün ekşi olunca sözün acı Seninle kimin alışır mizacı
450 Gelen dahı zarûrî hizmetüne Söger ardunca dâyim avretüne	Senin zaruri hizmetine gelen Daima ardından avradına söver
451 Bilen bed-huyunu oldukda yâdun Kaçar yıllık yola işitse adun	Senin kötü huyunu bilen hatırlayan Yıllık yoldan işitse adını kaçar
452 Kaçışın tavşanun gören etinden Usanur yigrenür her lezzetinden	Tavşanın kaçışını gören etinden iğrenir Tavşanın her türlü lezzetinden usanır
453 Dimişler düzehînün bir nişânı Abûsu'ş-şekl olmakdur bil anı	Demişler ki cehennemlik insanın bir işareti Somurtkan olmaktır bil onu
454 Bilişi görmeze urmak kem işdür Ki bir kez biliş ü bir kez görüştür	Tanıdığın birini bilmezden gelmek kötü iştir Bir kez birini görmek tanıdık sayılmak için yeter

455	Tevâzu kıl elünden gelse yüz yüz Ki demişler basılmaz yirdeki yüz	Tevazu kıl elinden gelse yüzlerce defa Ki demişler basılmaz yerdeki yüze
456	Bulursun hürmeti az eylesen bol Kulunam diyem olmaz kimseye kul	Bulursun hürmeti az eylesen bile bol Kulunum diyen olmaz kimseye kul
457	Güle bak her yüze tut gönül açuk Dü-âlemde güler yüze bere yok	Güle bak her yüze tut gönül açık İki âlemde güler yüze bere yok
458	Velîkin her yüze hürmet yüz olmaz Mahallin gözle beş parmak düz olmaz	Lakin her yüze hürmet olmaz Yerini gözle beş parmak düz olmaz
459	Mahall olmayana depren oranca Savâdına göre urğıl tabanca	Yeri olmayana o oranda tepkini göster Karaltıya kötülüğüne göre vur tokadını
460	Başarmaz devlete gerekli âli Silen bir destmâl ile her eli	Başarmaz devlete gerekli hile Bir mendildir her eli silen
461	Ki kuş var et yidürler yarar işe Kuş olur kim etin yirler hemişe	Ki kuş var et yedirirler yarar işe Kuş olur ki etini yerler daima
462	Gerek hürmet velî düşkün uluya Vakarın gözleyen yüzi suluya	İster düşkün olsun isterse ulu herkese hürmet gerekir Yüzü sulu, hürmet bekleyene de
463	Ki at olursa her ne denlü lâğar Yaraşur atun üstinde bürâzer	At olursa her ne denli zayıf Yaraşır atın üstünde birader
464	Ne idi fikr kıl evvelki hâli Nola kaldıysa taş altında eli	Ne idi fikr kıl evvelki hâli Nola kaldıysa taş altında eli
465	Düşüp turmak er olana degül ayb Hudâdur bir karâra tutmağıl reyb	Düşüp durmak er olana değil ayıp Hüdadır düşüp kalkmayan bundan şüphe duyma
	Fasl	Fasıl 3b
466	Fakîrün rızk için tutma yakasın Tamudan od alup kanda yakasın	Rızk için fakirin yakasından tutma Cehennemden ateş alıp nerede yakasın
467	Degül gav alacagun tut beredür Esirge serçeye çibuk beredür	Değil öküz alacağın tut yararır Esirge serçeye çubuk yararır
468	Revâ mı katmağa aşuna ağu Talep kılasın öküzden buzağı	Aşına ağu katması reva mıdır? Öküzden buzağı talep kılmak olur mu?

469	Sanur zâlim gedâyâ zulmini lâğ Keçi cân kayurur kassâb umar yağ	Zalim zulmünü dilenciye şaka sanır Keçi can derdinde iken kasap yağ derdinde olur
470	Yig olur viridi budur hâs u âmin Helâlin biri yig binden harâmün	Seçkin veya halktan olan kişilerin söylediği sözler iyidir Helalin biri iyidir bininden haramın
471	Çü dünyâ cîfedür ana ne rağbet Kilâb efâlidür ana muhabbet	Çünkü dünya leştir ana rağbet edilmez Köpek eylemidir ona muhabbet
472	Bu şerr işde idenler üzre tacîl İşidün bir hikâyet geldi temsîl	Bu şer işte acele idenler İşitin bir hikâye geldi temsilen

Hikâyet

Hikâye 3a

473	Meger bir her tamardan kan alıcı Var idi kâdî adı can alıcı	Meğer damardan kan alıcı Can alıcı bir kadı var imiş
474	Olur bir kethüdâyâ köyde mihmân Ki olmuşdı lakab ana da şeytân	Köyde bir kethüdaya konuk olmuş Ki lakabı şeytan imiş
475	İkisinün de hod adıydı malûm Ne dir kâdiye dinlen Türk-i meyşûm	İkisinin de kendi adıymış bu Ne der kadiya dinlen uğursuz Türk'ü
476	Efendi çünkü sensin cân alıcı Odum Şeytân benüm î mân alıcı	Efendi çünkü sensin can alıcı Ateşim şeytan, benim iman alıcı
477	Bu köy kavımı müzevvirlerdür ekser Degül hayr işleridür dâimâ şerr	Bu köy halkı dedikoducudur genellikle İşleri hayır değil daima şer işlermiş
478	Ben evvel alayın î mânlarını Alunuz siz de bir bir cânlarını	Ben evvel alayım imanlarını Alınız siz de bir bir canlarını
479	Dimekten bunda manî cân u î mân Alup mâlin komakdur halkı nâlân	Demekten burada can ve iman mâni Alıp malını halkı iniltirer içinde bıraktırır
480	Avânlar da bu yolu tutmağ ister Eyü yatlu ne bulsa yutmağ ister	Herkes bu yolu tutmak ister İyi kötü ne bulsa yutmak ister
481	Ol anılmaz ki dün oldukda gündüz Kusar iğne yudan âhir çuvalduz	Gece olduğu zaman gündüz anılmaz İğne yutan sonra çuvaldız kusar
482	Nola ger râm ise il buyruğuna İğen dahı tükürme yumruğuna	Ne olur eğer el buyruğuna uyan Çok daha tükürme yumruğuna

483	Elündeymiş turalım koz ile daş Güc itmek olmaz usula karındaş	Elindeymiş farz edelim ceviz ile taş Kardeş usula (Anne, baba, dede) güç göstermek olmaz
484	Bu dünyâ gindür illâ son burunda Bulursın her ne itsen çukurunda	Bu dünya geçici/ boş hele sonucunda Bulursun her ne ettinse çukurunda
485	Alup varın fakîrin koyasın zâr Döyer mi a begüm bu ıssıya kar	Fakirin varını alır onu inletirsen Dayanır mı beyim bu sığağa kar
486	Sabâ ol esmegil sarsar gibi bek Ki sünnet var u yok çomura kesmek	Saba rüzgârı gibi ol şiddetli, sert esme Ki sünnet var, yok ağaç hızarıyla kesmek
487	Dime arkam tağadur olma leffâf Çü dînün yarısıdır gözle insâf	Deme arkam dağ gibidir olma çok konuşkan Çünkü insaf dinin yarısıdır insafı gözle
488	İtün issi var ise olma ğâfil Hudâ'ya sığınur tavşan hazer kıl	İtin sahibi var diye gafil olma Tavşan ise Allah'a sığınır, kork
489	Kağan arslan giçüp itme ile kahr Ki tavşan uykusun virür sana dehr	Kükremiş aslan gibi halka kahretme Ki tavşan uykusu gibi kısacık virür sana dünya
490	An ol kakhârı kim irgürüben merk Çi ger arkun tutar illâ tutar berk	An o Kahhar olanı ki erdirir ölüme Ne fayda? Ölüm yavaş ama muhakkak kuvvetli tutar
491	Hak issi sanma kim hakkını almaz Sana kalursa oğlanuna kalmaz	Hak sahibi sanma ki hakkını almasın Sana kalsa bile oğluna kalmaz
492	Ger inanmaz isen işit hikâyet Ki şeksüz bu hikâyetdür rivâyet	Eğer inanmaz isen işit hikâyeyi Ki şüphesiz bu hikâye bir rivayettir

Hikâyet

Hikâye 3b

493	Meger bir şefkati yok zâlim ulak Hudâsından habersüz müfsid u âk	Meğer şefkati yok zalim bir ulak Allah'tan habersiz fesatçı ve asi
494	Çıkup İslâmbol'dan bir gün irdi Denizden Üsküdar şehrine girdi	Çıkıp İstanbul'dan bir gün yol aldı Denizden Üsküdar şehrine girdi
495	Biri birine katdı yolcuları Kopardı at için halk içre zârı	Birbirine kattı yolcuları Kopardı at için halk arasında zârı
496	Getürdüp subaşı âdemlerine Niçe atları bakmaz kimlerine	Getirtip subaşının adamlarını Nice kimselerin atlarına bakmadı

497	Bir atı ihtiyâr itdükde âhir Bulındı sâhibi yanında hâzır	Bir atı seçtikten sonra Sahibi yanında hazır olduğu halde
498	Didi Paşa kulıyam ben hâbir ol Bu yana hizmet için tutmuşam yol	Dedi Paşa'nın adamıyım ben haberdar ol Bu yana bir hizmet için tutmuşum yol
499	Virüp atın anun bir dahı tutdı Ol at isside bu sözi eyitdi	Verip onun atını bir daha tuttu O at sahibine bu sözü söyledi
500	Ki ben dahı bil ağa âdemiye Mukarreb çâkeri vü hem- demiye	Ki ben dahi bil ağanın adamıyım Hem padişah yakını, kuluyum ve arkadaşıyım
501	Anun da atını virdi revân ol Bir ata dahı yapışdı hemân ol	Onun da atını verdi gitti Bir ata daha yapıştı hemencecik
502	Ol atun sâhibiydi bir hoş insân Selim u kendü hâline müsûlmân	O atın sahibi hoş bir insandı Selim, sakın ve kendi hâlinde bir Müslümandı
503	Varup atına yapışdukda ana Ulak sordu ki kimsin söyle bana	Varıp atının yularına yapıştığında ona Ulak sordu kimsin söyle bana
504	Didi ol Tanrı kulıyam ben iy merd Dahı yok kimsen ol durur hemîn ferd	Dedi o ben Tanrı'nın kuluyum ey adam Dahi yok kimsem tek başıma dururum
505	Hemin itmeyüp ol bî-rahm sabrı Eyerlerdi ol atı anda cebri	Merhametsiz ulak, hemen sabır göstermeyip ata el koydu Cebir ile atı hemen eyerledi
506	Binüben yolına oldu revâne İş itmedi o câhil âkılhâne	Binerek yoluna gitmeye başladı hızlıca Ancak o cahil akıllıca iş etmedi
507	At issi baka kaldı zar u hayrân Didi âh iderek iy yüce Süphân	Atın sahibi ağlayarak ve hayran baka kaldı Dedi ah ederek ey yüce Süphan!
508	Bu dem ben ne diyem gayret senündür Mededsüz kullara rahmet senündür	Bu zamanda ben ne diyeyim gayret senindir Çaresiz kullara rahmet senindir
509	Bu sözi didügi dem yana yana Duâsı okı irişdi nişâna	Bu sözü dediği an yana yana Dua oku erişti nişana
510	Ulak şehir ucına varmışdı ancak Hemîn ol sâat irdi satvet-i Hak	Ulak şehrin ucuna ancak varmıştı Hemen o anda Hakk'ın karşı konulamaz gücü erişti
511	Yıkıldı sürçüp at altına nâ-gah Depesi üstine geldi o gümrâh	Atın ayağı sürçüp yıkıldı ansızın Tepesi üstüne geldi o yoldan sapmış

512	Tağıldı benisi üzildi boynu Unıtdı zulm ile her dürlü oynı	Dağıldı beynisi üzüldü boynu Unuttu zulm ile her türlü oyunu
513	Turup at ayağ üzre sağ u sâlim Helâk oldu ol arada o zâlim	Durup ayak üzerine (at) sağ salim Helak oldu o arada o zalim
514	Hudâsına sığınan şeksüz öcin Alur halkun ne denlü çekse gücin	Hüda'sına sığınan şüphesiz öcünü alır Ne denli gücü üzülse de halkın
515	Ki boynuzsuz koyunun şeksüz ol Hak Alur boynuzludan âhir muhakkak	Ki boynuzsuz koyunun şüphesiz Hak Alır boynuzludan sonunda muhakkak
	Şikâyet	Şikâyet 3a
516	Bu kişverde acep kânun olupdur Bu cevır eksilmeyüp efzûn olupdur	Bu ülkede acaba kanun var mıdır? Bu haksızlık eksilmeyip fazlalaşmakta mıdır?
517	Ulak zulmi yıkıpdur her diyârı İşidür yok çoğalduğınca zârı	Ulakların zulmü her diyarı yıkılmaktadır Ağlamalar arttıkça işiten yoktur
518	Gidecek yolları kalmadı âsân Bilemez neylesin her müsülmân	Gidecek yolları kalmadı Kolaylık bilemez neylesin her Müslüman
519	Kesildi işlemekden toğrı yollar Açıldı kimse bilmez uğrı yollar	Doğru yolların işlemesi kesildi Açıldı kimsenin bilmediği gizli yollar
520	Yüce tağlar ki insân görmez idi Kuş uçmaz u kulan yügürmez idi	Yüce dağlar ki insan görmezdi Kuş uçmaz kulan hızlıca yürümezdi
521	Ol aralar kamu yollar olupdur Ne kılsun yolcular nâçâr olupdur	O aralar bütün yollar böyle olmuştu Ne kılsın yolcular çaresiz olmuşlardı
522	Varacak menzile her gün ulayu Giderler heftelik yola tolayı	Varacak menzile her gün devamlı Giderlerdi haftalık yola dolanarak
523	Eger kim toğrı giderlerse nâgâh Mukarrer sataşur bir merd-i gümrâh	Eğer kim doğru giderlerse ansızın Mutlaka sataşırdı yoldan sapmış bir âdem
524	O kavm-i şûm hod yolcunun ekser Hemîşe ekmediği yirde biter	O uğursuz kavim genellikle yolcunun Daima ekmediği yerde biterdi
525	Yükini bir zaîfün tağ içinde Yıkup kor havf odıyla tağ içinde	Yükünü bir güçsüzün dağ içinde Yıkıp kor korku ateşiyle dağ içinde

526	Giderse atı ardınca o bî-dil Nice itsün olur yük hâli müşkil	Giderse atı ardınca gönülsüz Nice etsin yük taşımak olur zor
527	Isuzluk tağ u derbendi muhâlif Ne hod hem-râh var ol sırra vâkıf	Issız dağ ve geçişi zor, dik dağlar Ne kendi ne yol arkadaşı o sırra vakıf
528	Din imdi hâli nolur ol kişinün Neye ireceği bellü işinün	Deyin şimdi hâli ne olur o kişinin Neye ireceği belli işinin
529	Zarûridür bir od ile yanısar Ya at gider ya yük uğrulanısar	Zorunludur bir ateş yanacak olsa Ya at gider ya yük çalınır
530	Degül mi katı güç bu resme işler Bunu îmânı olan niçe işler	Değil mi katı güç bu türlü işler Bunu imanı olan nasıl işler
531	Ne hayr ile bula begler aceb sûd Olcak hayr odun gibi bu zulm od	Bu zulüm ateşi hayır ateşi gibi olunca Beyler hangi hayır ile fayda bulur
532	Veli çok bu kadar işleri hâşâ Ne sultan-ı cihân bilür ne pâşâ	Fakat çok bu kadar işleri hâşâ Ne cihan sultanı bilir ne paşa
533	Eger bilinse olunırdı yasak Dahı itmezdi böyle zulmi ulak	Eğer bilinse olunurdu yasak Dahi itmezdi böyle zulmü ulak
534	Ger Anadolu'da hem Rûm ilinde Bu iki mülkün işlek üç yolında	Eğer Anadolu'da hem Rûm ilinde Bu iki mülkün işlek üç yolunda
535	Oluban emr her menzilde bişer Konaydı atlar az olurdu bu şer	Emir olarak her menzilde beşer Konaklasaydı atlar az olurdu bu şer
536	Velî kendüler olmağ ile hoş hâl Bu hayr işde iderler begler ihmâl	Fakat kendilerine dokunmadığı için hoş hâlleriyle Bu hayr işte ederler beyler ihmal
537	Hemîn anlar her işün gözler önin Nolısar eylemezler fikr sonın	Hemen anlar, her işin gözler önünü Ne olacak düşünmezler fikirlerinin sonunu
538	Gurûr onları virmişdür fesâda Analar atı oldukda piyade	Gurur onları vermiştir fesada, karışıklığa Anarlar atı yaya olduklarında
539	Güvâhî bî-kes ü bî-çâre dahı Ulak zulmine ol âvâre dahı	Güvâhî kimsesiz ve çaresiz dahi Ulak zulmüne maruz kalmıştır
540	Sataşupdur işidün bir gün ansuz Virüp atı piyâde kaldı gensüz	Sataştılar işitin bir gün ansız Verip atı yaya kaldı ister istemez

541	Meger bir gün sefer kıldı mekândan Ayırdum cism ü cânı hânümândan	Meğer bir gün sefer kıldım mekândan Ayırdım cismi ve canı evim barkımdan
542	Murâdum oldu İstanbul'a varmak Niçe vakt ol ulu şehir içre turmak	Muradım o zaman İstanbul'a varmak Nice vakit oldu ulu şehir içinde durmak
543	İki gün yürüyüben konarak gâh Kenâr-ı bahre irdi âkıbet râh	İki gün yürüyerek konarak bazen Denizin kenarına erdi akıbet yol
544	Ol araya kim anun adıdur dil Olur çok yolcu hâli anda müşkil	O araya ki onun adı gönüldür Olur orada çok yolcunun hâli zor, güç
545	Ki gâh olur deniz yavuz geçilmez Geh ulaklar yitişür kimse bilmez	Ki gah olur deniz yavuz geçilmez Geh ulaklar yetişir kimse bilmez
546	Çi ger deryâyidi ol günde sâkin Velîkin çıkageldi iki ağın	Ne eğer denizdi o günde sakin Lakin çıkageldi iki haydut
547	Gemiden çıkdılar hışm ile nâ- gâh Degülken kimse hiç anlardan âgâh	Gemiden çıktılar öfke ile ansızın Değilken kimse hiç onlardan uyanık
548	Biri bir uzun aruk mile benzer Biri yoğun mücessem file benzer	Biri uzun zayıf mile benzer Biri yoğun kalıplı file benzer
549	İki tamu zebânisi münâfık İki şefkatleri yok nâ-muvafık ³³	İki cehennem zebanisi münafık İki şefkatsiz münasebetsiz
550	Ne dîn eksükleri ne dil bilürler Ne ulu kişi ne kâmil bilürler	Ne din ne dil bilirler Ne ulu kişi ne kâmil bilirler
551	Mecâl olmadı tolanmağa pîşe Tonuz hod gördüğün çalar hemîşe	Gücü kalmadı dolanmağa Domuz kendi gördüğünü çalar daima
552	Benüm yapışdılar der-hâl atuma Bakup meyl itmediler heybetüme	Benim yapıştılar derhâl atıma Bakıp meyletmediler heybetime

³³ Bu beyit YB nüshasında mevcut değildir, MK nüshası varak 27, poz 29.

553	Dimediler sipâhîdür bu kişi Degül ednâlara benzer gidişi	Demediler sipahidir bu kişi Küçüklere benzer değil gidişi
554	Nitekim söyledüm her dürlü yoldan Göründüm gâh sağdan gâh soldan	Nitekim söyledim her türlü yoldan Göründüm gah sağdan gah soldan
555	Müessir olmadı dinlemediler Niçe dinleyeler anlamadılar	Tesir etmedi, dinlemediler Nice dinlediler anlamadılar
556	Eyü söyleyürek âhir söğüşdü Biraz itişdü ü biraz doğuşdü	İyi söyledik sonra sövüşdü Biraz itiştik ve biraz doğuştük
557	Ağınla başa uslu niçe çıkar Meseldür acemiden a.(m) korkar	Haydutla başa uslu kişi nasıl çıkar Meseldir acemiden a.(m) korkar
558	Hem anlaraydı cümle halk mâyil İki kişi hücumından ne hâsıl	Hem onlaraydı cümle halk hayran İki kişi hücumundan ne sonuç olur
559	Aluban cebr ile bindüğüm atı Ayırdılar tenümden san hayâtı	Alarak zor ile bindiğim atı Ayırdılar benimden san hayatı
560	Kodılar bargîri o komadı hâl Gulâmı saldum at ardınca der- hâl	Koydılar beygiri o koymadı hâl Savaşçılarımı saldim at ardınca derhâl
561	Mukîm oldum imâretde niçe gün Gehî mesrûr geçdüm gâhi mahzûn	Kaldım imarete nice gün Bazen sevinçli geçtim bazen hüzünlü geçirdim
562	Bu iki beyti bir dîvârda anda Yaza kodum ki anıla cihânda	Bu iki beyti duvarda anda Yaza koydum ki anıla cihanda
	Hicv-i Melîh	Güzel Eleştiri
563	Dilde dilüm dilindi kılıçlar çekildi çâk Zahminden ulağın yitişüp sünüge bıçak	Dilde dilim dilindi kılıçlar çekildi çâk Ulağın bıçak yarası kemiğe dayandı
564	Kaldum piyâde aldı atum baltalayarak Ne dîn bilür ne dil bir iki s.kdiğim ulak	Kaldım piyade aldı atımı baltalayarak Ne din bilir ne dil bir iki s.kdiğim ulak
565	Pes andan girü turdukça cihânda O yola gitdükce her zamânda	Pes andan geri durdukça cihanda O yola gittikçe her zamanda

566	Dahı gitmedüm esb ü ester ile Kurâ kavmi gibi gitdüm har ile	Dahi gitmedim at ve katır ile Köylüler gibi gittim eşek ile
567	Anunçün niçe ulı olanlar Benüm gibi beş on kulı olanlar	Onun için nice ulu olanlar Benim gibi beş on kulu olanlar
568	Giderler her yola dâyim eşeklü Olupdur şimdi har atdan gereklü	Giderler her yola daima eşekli Şimdi olmuştur eşek attan gerekli
569	Ata binenlerün gitdi sürûrı Eşeklüler bulur oldı huzûrı	Ata binenlerin gitti sevinci Eşekliler bulur oldu huzuru
570	Bulımaz binlik at şimdi yüz ekser Yüz otuzluk eşek üç yüzde oynar	Bulamaz binlik at şimdi yüz çok fazla Yüz otuzluk eşek üç yüzde oynar
571	Zamânıdur eger devlet yerine Ki bağlandı eşekler at yerine	Zamanıdır eğer devlet yerine Ki bağlandı eşekler at yerine
	Fasıl	Fasıl 4a
572	Tamakâr olma ger var ise hûşun Dilersen sonra nîş olmaya nûşun	Eğer aklın varsa açgözlü olma Dilersen diken olmaya tatlın
573	Bilür aklı olanlar bunu kamu Ki olmazdı tam'a olmasa tamu	Bütün aklı olanlar bunu bilir Ki açgözlülük olmasa cehennem olmazdı
574	Egerçî taş yarar malûmdur baş Velî yarar tama meşhûrdur taş	Nasıl ki taş yarar malumdur baş Şöyle ki yarar açgözlü meşhurdur taş
575	Salâh-ı dine irilür verâdan Fesâdı olur anun bil tamadan Salâhü'd-dini fi'l-verâi ve fesâdühü fi't-tamâ'i	Dinin huzuruna erilir Allah'tan korkarak Fesadı olur onun bil açgözlülükten Günahlardan uzak durmak kurtuluştur.
576	Cihânda görmeyiser gördüğü yok Tama-kârün kimesne karnını tok	Cihanda görmeyecek gördüğü yok Açgözlünün kimse karnını doyuramaz
577	Tama yiliyle zinhâr olma yaprak Gözi nesne toyurmaz ille toprak	Açgözlülük yeliyle zinhar olma yaprak Gözü nesne doyurmaz ille toprak doyurur
578	Yisen kimden beş u on alma yüzün Çapağın silerek çıkarma gözin	Kimseden beş ve on elma yese yüzün Çapağını silerken çıkarma gözünü

579	Yudarsın câmı anmazsın yasağı Kala dirsün pürü vü ya budağı	Yutarsın kadehi anmazsın yasağı Kalsın dersin pürü veya budağı
580	İlün boncuk diyü müft alma lalin Ararsın öli har çekmeğe nalin	Boncuk diye başkasının yakutunu alma Ararsın ölü eşek çekmeğe nalin
581	Varına şükr kıl halkı kınama Tama'kâr olma buldukça bunama	Varlığına şükret halkı kınama Açgözlüden olma buldukça bunama
582	Niçeler yasadnurlar olma tâği ³⁴ Üzüm özleyüben dîvâr-ı bâğı	Niceler yaslanırlar olma azgın Üzüm özleyerek bağ duvarını
583	Bir uğurdan o kim olmak diler bay Kalur yohsul olur her dem işi vay	Bir kişi acele edip zengin olmak isterse Kalır yoksul olur her zaman işi vay
584	Bil olur bu söze olma gümânlı Tama'kâr az tamadan çok ziyânlu	Bil olur bu söze olma şüphe Açgözlü açgözlülükten çok zarar eder
585	İşit bir hoş hikâyet iy karındaş Tama'dan niçe yiter gâh olur baş Hikâyet	İşit bir hoş hikâye ey karındaş Gah açgözlülükten nice başlar yiter Hikâye 4a
586	İki ulu sığın bir gün turuşup Be-gâyet ceng iderlerdi uruşup	İki ulu sığın bir gün duruşup Çok cenk ederlerdi vuruşup
587	Dilerlerdi tokuşup boynuz ile Ki biri birünün boynu üzile	Dilerlerdi tokuşup boynuz ile Ki biri birinin boynu üzile
588	İkisinün de urmuş gibi hançer Yaralanmışdı azası serâser	İkisinin de vurmuş gibi hançer Yaralanmıştı azası baştan başa
589	Akardı kanları şol denlü yire Ki olurdu nice kurda zahîre	Akardı kanları şu denli yere Ki olurdu nice kurda azık
590	Meger bir dilkü turuban ırakdan Buları gözleridi karşıurakdan	Meğer bir tilki durarak ıraktan Bunları gözler idi karşı taraftan
591	Görüp ol saçılan kanları vâfir Yilerek ol araya geldi âhir	Görüp ol saçılan kanları çokça Koşarak ol araya geldi sonra

³⁴ Bu beyit YB nüshasında yoktur, MK nüshası varak 28, poz 30'dan tamamlanmıştır.

592	Kenârı yalamadı kâni olup Girür ceng arasına tâmi olup	Kenarı yalamadı yeterli bulup Girdi cenk arasına açgözlü olup
593	Gözi kan gözlemekde olmaz âgâh Bir ahunun ilişür şahı nâ-gah	Gözü kan gözlemekle olmaz uyanık Bir ahunun ilişir şahı ansızın
594	Getürür dilkü miskini hevâya Tama ucından uğradı belâya	Götürür miskin tilki isteği ile Açgözlülük yüzünden uğradı belaya
595	Ciger gâhî serâser çâk oldu Yilüp yıl gibi âhir hâk oldu	Ciğer bazı defa baştan başa parça oldu Koşarak yel gibi sonunda toprak oldu
596	Orada virdi cân dilkü fütâde Depişdi at eşek öldi arada	Orada verdi can tilki çaresizce Tepişti at eşek öldü arada
597	Budur kim çok tama eylese hâli Var azında selâmet ihtimâli El-mevize	Budur kim çok açgözlülük eylese hâli Var azında kurtuluş ihtimali El-mevize 4a
598	Tama azitse câyiz mâl emîni Ki yalar bal tutanlar barmağını	Açgözlülük azitse helal olur mal müdürü Ki yalar bal tutanlar parmağını
599	Nola artursa mâlın mâlı olan Yimez mi özge balı balı olan	Ne ola artırsa malını malı olan Balı olan başka bal yemez mi?
600	Kana mı il için zabta o hergiz Dimekle bal tatlı olmaz ağız	Başkası için zapt etmekle kanar mı Demekle bal, tatlı olmaz ağız
601	Velî debrensün ol da ârifâne Yudacak lokmayı alsun dehâna	Fakat çabalasın ol da arifane bir şekilde Yutacak lokmayı alsın ağzına
602	Tutup say itdügi efâli nâ-hak Aşa tuz katuban olmasun ortak	Başkasının çabalayarak elde ettiğini haksız yere tutup Aşa tuz katarak olmasın ortak
603	Sonı cenge döner kosun o lâğın Devede gösterem dirse kulağın	Sonu cenge döner koysun o şakayı Devede göstereyim derse kulağını
604	Her işün olmayan âkil öninde Tasavvurdan ziyân eyler sonunda	Her işinde huzurunda akli olmayan Tasavvurdan ziyan eyler sonunda
605	Harâma sunma el çün var azâbı Ne assı idiser barmak hisâbı	Harama sunma el çünkü var azabı Ne fayda edecek parmak hesabı

606	Genezdür ev hisâbına çi ger yol Dürüst olmaz velî bâzârda ol	Evdeki hesabı çarşıya uydurmak Kolaydır ancak doğru değildir
607	Burada bir hikâyet geldi yâda Sonın fikr it işün geçme ziyâde Hikâyet	Burada bir hikâye geldi yâdıma Sonunu düşün işinin geçme ziyade Hikâye 4a
608	Meger bir tağ eri geçmiş zamânda Deve görmüş degül idi cihânda	Meğer bir dağ eri geçmiş zamanda Deve görmüş değil idi cihanda
609	Görür sahrâda bir gün bir deve ol Sapıdur havf idüben bir yana yol	Görür sahrada bir gün bir deve ol Sapıtır korkarak başka yöne yol
610	Sataşur bir kişiye sorar ana Ki bu ne cânavardur söyle bana	Sataşır bir kişiye sorar ona Ki bu ne canavardır söyle bana
611	Yarar mı hîç işe bu ulu hayvân Bunı zabt eyleyebilür mi insân	Yarar mı hiç işe bu ulu hayvan Bunu zapt eyleyebilir mi insan
612	Dir ol kişi devedür bu bürâder Ulular kapusunda olur ekser	Der o kişi devedir bu birader Ulular kapısında olur genellikle
613	Selâtin hizmetinde muteberdür Ağır yükler çeker sâhib- hünerdür	Sultanlar hizmetinde muteberdir Ağır yükler çeker hüner sahibidir
614	Yine sordı bunun kaddi yücedür Bunu yükletmegün aslı nicedür	Yine sorar bunun boyu yücedir Bunu yükletmenin aslı nicedir
615	Dir evvel ıh dirler çökerürler Yükini çöktüğü vaktin ururlar	Der evvel ıh derler çökertirler Yükünü çökdüğü vakit vururlar
616	Yük ile sonra kalkar ayağ üzre Yük olur bir depe gibi tağ üzre	Yük ile sonra kalkar ayağı üzere Yük olur bir tepe gibi dağ üzere
617	Pes ol er fikr idüp dir ne acep fâl Eger ıhmaz ise nice ola hâl	Pes ol er fikir edip der acayip iş Eğer ıhmaz ise nice ola hâl
618	Yük urmak buna key müşkil degül mi Bunu fikr itmeyen gâfil degül mi	Yük vurmak buna çok güç değil mi Bunu fikir etmeyen gafil değil mi
619	Nedür mâni bu sözden olun âgâh Noliserdur demek her işde her gâh	Nedir mâni bu sözden olun haberli Ne olacak demek her işte her zaman

620	Hele ger uğrı olun ger harâmi Koman insâfı vü gözlen nizâmı	Hele eğer hırsız olun ister haramı Koymayın insafı ve gözetin nizamı
621	Hemîn az eylemek gerek aşını Dileyen kimse gavğâsuz başını	Hemen az eylemek gerek aşını Dileyen kimse kavgasız başını
622	Gel ey genç isteyen kim yok fenâsı Kanâat it ki ayrılmaz bekâsı	Gel ey hazine isteyen ki yok sonu Kanaat et ki ayrılmaz senden ebediyyen
	El-kanâatü kenzün lâ-yefnâ	Kanaat tükenmez bir hazinedir.
623	Olur sanma gamun rızkile eksük Büyük başun olur ağrısı büyük	Olur sanma kaygın rızk ile eksik Büyük başın ağrısı olur büyük
624	Kanâatle ide gör işüni sağ Ki dâyim sana tağ üstü ola bağ	Kanaat ide gör işini sağ Ki daima sana dağ üstü olur bağ
625	Hemîşe olanı hoş gör mukadder Konuk umduğunu yimez bürâder	Daima olanı hoş gör takdir edileni Konuk umduğunu yemez birader
626	Cihânda çok görenler dürlü işler Hemîn bir lokma bir hırka dimişler	Cihanda çok görenler türlü işler Hemen bir lokma bir hırka demişler
627	Dimişler derziye göç iğnesini Sokup başına germiş sînesini	Demişler terziye göç iğnesini Sokup başına germiş sinesini
628	Dimişler kıssa-hâna sen dahı göç Hemân ağzını yummuş görmemiş güç	Demişler kıssa-hana sen dahi göç Hemen ağzını yummuş bunda zorluk görmemiş
629	Bu sözler anlayanadur ulu pend Gerek anlamağa illâ hîred-mend	Bu sözleri anlayanadır ve ulu öğüttür Gerek anlamağa illa akıllı adam
	Fasl	Fasıl 5a
630	Yavuzluğu hemîşe fen idinme Sebebsüz kimseyi düşmân idinme	Kötülüğü daima hüner edinme Sebepsiz kimseyi düşman edinme
631	Ki olsa döstun bin yâr-ı cânı Bir olsa düşmanın çok görgil anı	Ki olsa dostun, bin candan dost Bir olsa düşmanın çok gör onu
632	Zarar itmesine var mı gümânun Basıcak kuyruğun uyur yılanun	Zarar vereceğine var mı şüphen Basınca kuyruğuna uyuyan yılanın

633	Ulular kim senün gussan yimişler Su uyur uyumaz düşman dimişler	Ulular ki senin kaygını onlarda çekmişler Su uyur düşman uyumaz demişler
634	Katı müşkildür ider kalbi yanuk Uyur ardınca olmasun uyanuk	Çok zordur eder kalbi yanık Düşman uyur ardınca olmasın uyanık
635	Ne denlü gösterürse fil-i ahsen İnanma dôt olmaz eski düşmen	Ne denli gösterirse güzel eylem İnanma dost olmaz eski düşman
636	İrişür şerri fırsat el virince Ulur it aksağı tavşan görince	Erişir şerri fırsat el verince Ulur itin aksağı tavşanı görünce
637	İdersen intikâm-ı hasma niyyet Anunla dôt olup gözle fırsat	Edersen hasımdan intikam almaya niyet Onunla dost olup gözle fırsat
638	Ki aslanlar gelür âl ile sayda Göcen düşdüğü yok güc ile kayda	Ki aslanlar gelir kurnazlık ile ava Sansar zorlamayla düşmez tuzağa
639	İşit yine hikâyet ey hoş-efâl Ki şerr-i hasmı nice def ider al	İşit yine hikâye ey hoş işli kişi Ki nice düşmanın şerrini defeder kurnazlığı
	Hikâyet	Hikâye 5a
640	Meger tağ içre bir oduncı tenhâ Kesüp odunlar iderdi müheyyâ	Meğer tağ içinde bir oduncu tenhada Kesip odunları hazır ederdi
641	Çıkageldi bir aslan anda nâ-gâh Oduncı gördi hayretle didi âh	Çıkageldi bir aslan bir anda aniden Oduncu gördü hayretle dedi ah
642	Helâküm kaskına geldiyse bu şîr Gerek bundan halâsa hayli tedbîr	Helak olmam kasdıyla geldi ise bu aslan Bundan kurtuluş hayli tedbir gerektirir
643	Didi aslan ana ey merd-i gâfil Seni yirem bu işünden ne hâsıl	Dedi aslan ona ey gafil adam Seni yerim bu işinden ne elde edeceksin
644	Elümnden bil ki cân kurtarımazsın Kaçuben dahi yire varımazsın	Elimden bil ki can kurtaramazsın Kaçarak dahi bir yere varamazsın
645	Pes anrandı eşindi kuvvet ile Gümürdendi begâyet heybet ile	Pes anırdı eşindi kuvvet ile Gümbürdendi (homurdandı) fazla heybet ile
646	Oduncı ol arada kaldı hayrân Diler hîleyle bula derde dermân	Oduncu o arada kaldı hayran Diler hile ile derdine bula derman

647	İdüp aslana havf ile nigâhı Didi iy cânavarlar pâdişahı	Korku ile baktı aslana Dedi ey canavarlar padişahı
648	Bu dem yirsen beni fermân senündür Ger âzâd idesin ihsân senündür	Bu zamanda yersen beni ferman senindir Eğer azat edersen ihsan senindir
649	Bir iki sözlerüm var dinle evvel Helâküme urursan sonra ur el	Bir iki sözüm var dinle evvel Helakimi vurursan sonra vur el
650	Görürsin ben bir oduncı zaîfem Dün ü gün iş ile merd-i nahîfem	Görürsün ben bir oduncu zayıfım Gece ve gün iş ile (meşgul) çelimsiz bir adamım
651	Sünüğe sarılı etsüz deriyem Semüzlükden halâvetden beriyem	Kemiğe sarılı etsiz bir deriyim Besililikten, tatlılıktan uzağım
652	Beni yirsen ne lezzet alırsın Ne hod karnun toyar aç kalırsın	Beni yersen ne lezzet alırsın Ne kendi karnın doyar aç kalırsın
653	Velî sultânım itmezse bana güç Buyurun evde vardur bir semüz koç	Fakat sultanım etmezse bana güç Buyurun evde vardır besili bir koç
654	Niçe müddet durur beslü turur ol Degül durur yabanlarda yürür ol	Nice müddet durur besilidir o Durmaz yabanlarda yürür o
655	Getüreyin anı varup huzûra Yiyüp bari irün zevk ü sürûra	Getireyim onu varıp huzuruna Yiyip bari erin zevk ve eğlenceye
656	Bu sözler ile aslan oldu mesrûr Didi virdüm yürü var sana destûr	Bu sözler ile aslan oldu sevinçli Dedi verdim yürü var sana destur
657	Getür tiz ol koçı yiyüp toyayın Seni girü işün üzre koyayın	Getir tez koçu yiyip doyayım Seni geri işin üzere koyayım
658	Didi oduncı bir dahı sözüm var Hele andan dahı olgıl haber-dâr	Dedi oduncu bir daha sözüm var Hele ondan sonra ol haberdar
659	Ki ol kulluğa şâyed ben gidicek Siz incinmeyle biraz sabr idicek	Ki ol kulluğa şayet ben gidincek Siz incinmeyle biraz sabredecek
660	Beni gelmez diyü koya gidesin Bu kavlı-i ittifakı terk idesin	Beni gelmez diye koyup gidersin Bu ittifak sözünü terk edersin
661	Varam gelem çekem yok yire zahmet Sizi bulmayıcak artar meşakkat	Varayım geleyim çekeyim yok yere zahmet Sizi bulmayacak olursam artar dert

662	Didi aslan ana çün böyle dirsın Bu işde ya nice tedbîr idersın	Dedi aslan ona çünkü böyle dersın Bu işte ya nice tedbir edersın
663	Odıncı didi kim lutf eyle evvel Mübârek hâtırun incinmesın gel	Oduncu dedi ki lutf eyle evvel Mübarek hatırın incinmesın gel
664	Seni bağlayayın işbu ip ile Bizüm bu işümüzi kim ne bile	Seni bağlayayım iş bu ip ile Bizim bu işimizi kim ne bile
665	Pes olup turmanuza itikâdum Varam hizmet görem budur murâdum	Pes olup durmanıza itikadım Varayım hizmet göreyim budur muradım
666	Rızâ viridi ol işe anda arslan Odıncıda var idi muhkem urğan	Rıza verdi o işe aslan Oduncuda var idi sağlam bir urgan
667	İki kat bağlayup aslanı muhkem Bir ağaca toladı oldu bî-gam	İki kat bağlayıp aslanı sağlamca Bir ağaca doladı oldu rahatça
668	Hemîn baltasını aldı eline Ura başladı başına beline	Hemen baltasını aldı eline Vurmaya başladı başına beline
669	Beğâyet öykeyile söge söge Helâk itdi adûsın döge döge	Son derece öfke ile söve söve Helak etti düşmanını döve döve
670	Nice sayd oldu gör eliyle şîr Gerek durur her işde rây-ı tedbîr	Nice av oldu görün aslanın eliyle Gerekir her işte fikir ve tedbir
671	Çü yokdur kelb-i tâzî yilmek olmaz Gücile bin durış göcen tutulmaz	Çünkü tazı köpeği gibi koşmak olmaz Güç ile bin uğraşmayla sansar tutulmaz
	El-mevize	Mevzu 5a
672	Bulunca hasma sabr it fursat ucın Alan irdüm dimiş kırk yılda öcin	Bulunca hasma sabret fırsat için Alan ulaştım demiş kırk yılda öcünü
673	Deminde virme lîkin hiç amânı Ki senden alur ol fursatda cânı	Zamanı geldiğinde verme lakin hiç amanı Ki senden alır ol fırsatta canı
674	Adûya virme meydân görüben hor Ki tutruk bulsa yakar âlemi kor	Düşmana verme meydan görerek hor Ki yakacak bulsa yakar âlemi kor
675	Tekâsül eyleme fursatda işe Bırakma eldeki düğümü dişe	Tembellik eyleme fırsatta işe Bırakma eldeki düğümü dişe

676	Yi anı girse dest-i fursatuna Senün zîrâ ol aş yirer etüne	Ye onu girse eline fırsat Senin zira o aş erer etine
677	Ya düket yaşını artur ya yaşın Adûnun bulıcak yasdukda başın	Ya tüket yaşını ya da artır yaşını Düşmanın bulunca yastıkta başını
678	Sağalıcak elin tutmaz yininde Hemîn sayruyı avla döşeğinde	İyileşince elin tutmaz yeninde Hemen hastayı avla döşeğinde
679	Çün okçılık müdâm ilk uranundur Er ol baş yar ki iş başaranundur	Çünkü okçuluk daima ilk vuranındır Er ol baş yar ki iş başaranındır
680	Geçürme fırsatı düşerse kanda Nolısar bitmez iş olmaz cihânda	Geçirme fırsatı düşerse nerede Ne olacak bitmez iş olmaz cihanda
681	Nişânun gözle bakma sola sağa Gelicek rast ur tavşan çomağa	Nişanı gözle bakma sağa sola Rast vur tavşan çomağa geldiğinde
682	Sonından havf idüp üşenme iy yâr Ki yıkıldığı gün tozar hemîn yar	Sonundan korku edip üşenme ey yâr Ki yıkıldığı gün hemen tozar yar
683	Dögülenle düzlenün dahı hiç Öci alındığı yok ir eger giç	Dövülenle mağdur olanın dahi hiç Öcü alındığı yok er eğer geç
684	Olacak evvel âhir çün olısar Nola nolsa gerek bari nolısar	Olacak evvel ahir çünkü olacak Ne ola olsa gerek bari ne olacak
	Latife	Latife 5a
685	Dimişler bin yaşayana dürişdün Cihân içre ne maksûda irişdün	Demişler bin (yıl) yaşayana Cihan içinde ne maksada eriştin
686	Dimiş bir key murada irmişemdür Ki düşmân ölümünü görmüşemdür	Demiş bir murada ermişimdir Ki düşman ölümünü görmüşümdür
687	Ve lîkin gûş eyle bir dahı pend Ki dimişler durur bazı hîred- mend	Ve lakin kulak eyle bir daha öğüde Ki demişler durur bazı akıllı adam
688	Sevinme düşmanunun ölümüne Bilürsin çünkü anun ölümü ne	Sevinme düşmanın ölümüne Bilirsiz çünkü onun ölümü ne
689	Eger çüritdise düşman ölüp post Aceb ya sen kalısar mısın ey dost	Eğer çürüdüyse düşman ölüp post Acep ya sen kalır mısın ey dost

Fasl	Fasıl 5b
690 Savaşa girme yanılıp öc ile Sakin olmaz bahâdırlık gücile	Savaşa girme yanılıp öç ile Sakin, olmaz bahadırlık güç ile
691 Tayanma geydüğüne cevşen ü hûd Ecel yiri açıktır eylemez sûd	Dayanma giydiğine cevşen ve zırhına Ecel yeri açıktır eylemez fayda
692 Yegin gör düşmanı senden hemîşe Alu çıkarsa devletdür irişe	Güçlü gör düşmanı senden her zaman Aciz çıkarsa devlete eriştin
693 Ögünme olur olmaz yirde kardaş Ki begenmedüğün yumruk yarar baş	Övünme olur olmaz yerde kardeş Ki beğenmediğin yumruk yarar baş
694 Bulunmaz darbı muştun gâh taşda Dime yumruğı kim anar savaşıda	Bulunmaz yumruk darbesi gah taşta Deme yumruğu kim anar savaşıda
695 Irakdan çekme hasmun altın üstün Ne bilürsün olur el elden üstün	Iraktan çekme hasmının altına üstüne Ne bilirsin olur el elden üstün
696 Ziyâde lâf urup geçme dilâver Kıyılmaz cân azîz olur bürâder	Ziyade laf vurup geçinme yürekli Kıyılmaz can kıymetli olur birader
697 Dirilen mürğ-i çapük çâr u nâçâr Olur iki ayağından giriftâr	Dirilen hızlı kuş ister istemez Olur iki ayağından tutulur
698 Dime kim bir alayı kırayın hep Bir aslana olur iki çetük tap	Deme kim bir alayı kırayım hep Bir aslana olur iki kedi uygun
699 Nola sen dirilürsen erkek arslan Dişi aslanda yok mı gayret ü san	Ne olur sen dirilürsen erkek aslan Dişi aslanda yok mu gayret ve şöhrat
700 Düketme nanunı ansuzda ğâfil Keşiş yendek kete yimez hazer kıl	Tüketme ekmeğini ansızın gafil Keşiş daima kete yemez uzak dur
701 Niçeler let yediler umarak lût Kati ötme dıkarlar çanuna ot	Niceler dayak yediler umarak yemek Sert ötme tıkarlar çanına ot
702 Uram sanma gözün yindüğüne darp Sakin olur yavaşun bileği sarp	Vurayım sanma gözün yendiğine darp Sakin, olur yavaşın bileği sarp (sert)
703 Hatarlu işde key fıkır eyle evvel Yılana urmağıl yumşak diyü el	Tehlikeli işte çok fikir eyle evvel Yılana vurma yumuşak diye el

704	Nola ger dinmese ısmakdan iy yâr Çoğ iş var u iki ucında taş var	Ne olur ki denmese ağzını sıkı tutmaktan ey yar Çok iş var iki ucunda taş var
705	Bu ikinün kemâlin kimse bilmez Ere ata cihânda sincü olmaz	Bu ikinin kemalini kimse bilmez Er ve ata cihanda sancı olmaz
706	Savaşda er odur kim hîle bile Ki olur erlik on tokuzı hîle	Savaşta er odur ki hile bile Ki olur erlik on, dokuzu hile
707	Dem olur dilkülik ider iri kurt Müdam olmaz yimek yumrugla yogurt	Zaman olur tilkilik eder iri kurt Daima olmaz yemek yumrukla yogurt
708	Yiğ ölmekten mahalsüz yirde dirlik Kaçup kurtulmak olur anda erlik	Yersiz yere ölmektense daha iyi Kaçıp kurtulmak olur anda erlik
709	Kenâra irgüremezsen özünü Göre göz bahre atma kendüzini	Kenara erdiremezsen kendini Göz göre göre denize atma kendini
	Ve lâtelkû bieydîküm ilettehliketi	Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.
710	Burada hîle nefine münâsib Hikâyet geldi ol cânile râğıb	Burada hile faydasına münasip Hikâye geldi o can ile istekli
	Hikâyet	Hikâye 5b
711	Meger bir gün giderken iki rûbâh Isuz bağlar sokağı içre nâgâh	Meğer bir gün giderken iki tilki Issız bağlar sokağının içinde vakitsiz
712	Bir aslana sataşdılar key ulu Beğâyet içlerine düşdi korku	Bir aslana sataştılar pek ulu Son derece içlerine düştü korku
713	Ne dönüp kaçabildiler gerüye Turukdılar ne varur ileriye	Ne dönüp kaçabildiler geriye Yollar ne varır ileriye
714	Didiler biz iki dilkülerüz hôr Bu bir şîri kağandur mest ü mağrûr	Dediler biz iki değersiz tilkileriz Bu bir aslan kağandır gururundan sarhoş olmuş
715	Bunun kurt ola dilkü pençesinde Ya dilkü nolisar işkencesinde	Bunun kurt ola tilki gibi pençesinde Ya tilki ne olacak işkencesinde
716	Eger kim bir peleng ü bebr olavuz Degül mümkün ki bundan kurtılavuz	Eğer ki bir kaplan ve pars olsaydık Değil mümkün ki bundan kurtulsaydık

717	Hemîn şimdi buna hîle gerekdür Yegin düşmana hîle yigrekdür	Hemen şimdi buna hile gerektir Güçlü düşmana hile gerektir
718	Bu tedbîr ile pes varup ilerü Yire aslan öninde kodular rû	Bu tedbir ile yenilgiyi kabul edip varıp ileri Yere aslan önünde koydular yüzlerini
719	Didiler ey vuhûşun pâdişâhı Müdâm üftâdeler püşt ü penâhı	Dediler ey vahşilerin padişahı Daima düşkünlerin arkası ve sığınacak yeri
720	Bu yollar da giderdük hizmetüne Şükür kim bunda irdük hazretüne	Bu yollar da giderdik hizmetine Şükür ki bunda erdik huzuruna
721	Didi arslan olara sözünüz ne Bana buluşmadan maksûdunuz ne	Dedi aslan onlara sözünüz ne Benimle buluşmaktan maksadınız ne
722	Didiler pâdişâhum olun âgâh Ki karındaşlaruz bir iki rûbâh	Dediler padişahım haberdar olun Ki kardeşiz biz iki tilkiyiz
723	Atamız öldi kaldı yüz koyunu Üleşmekde onarmaduk oyunu	Atamız öldü kaldı yüz koyunu Üleşmekte onaramaduk oyunu
724	Ulumuz artuk ister tâm'i olup Kiçümüz aza kanmaz kâni olup	Ulumuz artık ister açgözlü olup Küçüğümüz aza kanmaz yetinip
725	Dilerüz sürî üzre varasız siz Hak üzre işümüz onarasız siz	Dileriz sürü üzerine varasınız siz Hak üzere işimizi onarasınız siz
726	Çün aslan koynı işitti sevindi Olara gönli yumşadı avındı	Çünkü aslan koyunu işitti sevindi Onlara gönlü yumuşadı avundu
727	Didi kanda durur imdi sürünüz Varalum üzerine tiz yürünüz	Dedi nerede durur sürünüz Varalım üzerine tez yürüyünüz
728	Berâber bahş ideyin hissenüzi Sizün def ideyim her gussanuzı	Beraber bahşedeyim hissenizi Sizin defedeyim kederinizi
729	Hemandem döndi dilküler girüye Birer dem gider iken ilerüye	O anda döndü tilkiler geriye Birer zaman gider iken ileriye
730	Bulup bir bâğ dîvârı delügin Didi önce giden divşürdi ögin	Bulup bir bağ duvarı deliğini Dedi önce giden, devşirdi aklını
731	Ki bundadur içerü hep sürümüz Bu aralar durur ekser ürümüz	Ki bundan içeridedir hep sürümüz Bu aralar durur genellikle havlayanımız

732	Turunuz siz varayın ben göreyin Tağıldılarsa yakın getüreyin	Durunuz siz varayım ben göreyim Dağıldılarsa yakına getireyim
733	Turup bir dilküyle anda aslan Delükden geçdi kurtardı biri cân	Durup bir tilki ile anda aslan Delikten geçti kurtardı biri can
734	Adusı gönlini hileyle düzdi Kısıp kuyruk göte kösteği üzdi	Düşmanın gönlünü hileyle düzdü Kısıp kuyruk göte kösteği üzdü
735	Biraz küydi bular gelmedi giden Didi bu dilkü aslana bu yüzden	Biraz bekledi bunlar gelmedi giden Dedi bu tilki aslana bu yüzden
736	Varayın getüreyin anları cüst Degülüm işde ben anun gibi süst	Varayım getireyim onları arayayım Değilim işte ben onun gibi zayıf
737	Hem ol öşrin virür size koyunun Virürem nısfını yen dek toyunun	Hem o öşrünü verir size koyunun Veririm yarım paya dek toyunun
738	İnandı virdi destûr ana da şîr Geçüp dilkü ikisi oldılar bir	İnandı verdi destur ona da aslan Geçip tilki ikisi oldular bir
739	Göründiler çıkup divâr-ı bâğâ Getürdiler biraz aslanı lâğa	Göründüler çıkıp bağ duvarına Getirdiler biraz aslanı oyuna
740	Didiler sulh edişdük biz ikimüz Dahı hasm olmazuz hergiz ikimiz	Dediler sulh ettik biz ikimiz Dahi düşman olmayız katiyen ikimiz
741	Buyurun siz tamam oldu mesâlih Degüldür lâzım aramızda muslih ³⁵	Buyurun siz tamam oldu işimiz Lazım değildir aramızda sulh
742	Kakıdı anlara gümrendi aslan Diledi ikisin de ide bî-can	Kızdı onlara kükredi aslan Diledi ikisini de ede cansız
743	Delükden sığmayuban kaldı nâçar Ne kılsun yaktı anı âteş-i âr	Delikten sığmayarak kaldı çaresiz Ne kılsın yaktı onu utanma ateşi
744	Olar hileyle kurtuldılar âsân Bu gitdi yolına gönli perişân	Onlar hileyle kurtuldular kolayca Bu gitti yoluna gönlü perişanca
745	Gör imdi hilede çoğ assı vardur Yegin hasma güce görmek hatardur	Gör şimdi hilede çok fayda vardır Zorlu düşmanı güçle yenebilecek görmek tehlikelidir

³⁵ Bu beyit YB nüshasına sonradan eklenmiştir.

	El-mevize	Mevzu 5b
746	Velî divâne bu sözleri bir bir Eyü fikr eyle itme yatlu tedbîr	Dîvâne olan kişi bu sözleri bir bir İyi fikreyle etme kötü tedbir
747	Degül demek sana havf eyle dek dur Ki er evde gerek esen gerekdür	Değil demek sana korku duy, dik dur Ki er evde gerek, esen gerektir
748	Gözetgil itidâli şöyle düriş Ki ne et yana vü ne göyine şiş	Gözetle itidali, öyle olmaya gayret et Ki ne şiş yana ve ne et
749	Adûdan er olan korkar gerekmez Eşenen serçeden bil taru ekmez	Düşmandan er olan korkmaz Serçeden üşenen bil darı ekmez
750	Dürişür onmağ için olan ussı Çü korkağ ola bazirgân ne assı	Çalışır onmak için olan akli var Çünkü korkak olursa bezirgân ne faydası
751	Dilir ol ta ki yahşı ola enfa Ecel olduğu yokdur havf ile def	Yürekli ol ki iyi ola en güzeli en faydalı Korkunun eceli kovmaya yoktur faydası
752	Deminde erlik adu san içündür Ne ğam erkek koyun kurban içündür	Deminde erlik düşman san içindir Ne gam erkek koyun kurban içindir
753	İki olmaz ölüm gerçi bir olur Muhannes tan ile günde bin ölür	İki olmaz ölüm gerçi bir olur Kalles, korkak ile günde bin ölür
754	Muhannes yoldaşile itme el bir Ki zîrâ bir muhannes bin çeri sır	Korkak yoldaş ile etme el birliği Çünkü bir korkak bin askere zarar verir
755	Cihânda adı olan işler işi Adı olmasa değmez pula kişi	Cihanda adı olan işler işi Adı olmasa değmez pula kişi
756	İşit adile Rüstem'den hikâyet Muhakkak bu hikâyetdür rivâyet	İşit adil Rüstem'den hikâye Muhakkak bu hikâyedir rivayet
	Hikâyet	Hikâye 5c
757	Meger bir gice tenhâ Rüstem-i Zâl İderken seyr ana oldu aceb hâl	Meğer bir gece تنها Rüstem-i Zâl Dolaşırken ona oldu acayip bir hâl
758	Sataşdı bir harîfe key mücessem Sanasın ol durur bir fil-i a'zam	Sataştı bir herife pek cüsseli biri Sanırsın o bir kocaman fil gibi

759	Ana sordu ki kimsin iy kişi sen Dilersin gibi itmek bir işi sen	Ona sordu ki kimsin ey kişi sen Dilersen etmek bir işi sen
760	Degül durur güzâfın böyle cezmün Karanu dün de söyle kanda azmün	Sözün ile düşüncen bir değildir Karanlık gecede söyle azmin nedir
761	Did şeb-rev ana benümle yoldaş Olursan ideyin sırrum sana fâş	Dedi gece yolcusu ona benimle yoldaş Olursan edeyim sırrımı sana açık
762	Didi Rüstem üşenme söyle bu dem Beni kendözüne bil yâr-ı hemdem	Dedi Rüstem üşenme söyle bu anda Beni kendi özüne bil yakın arkadaş
763	Didi şeb-rev işitdüm iy bürader Var imiş Rüstem ahurında atlar	Dedi gece adamı işittim ey birader Var imiş Rüstem'in ahırında atlar
764	Şu veçhile ki hüsnile hünerde Yoğimiş misl olara hîç yirde	Şu tarz ki güzel hünerli Yok imiş misli onların hiçbir yerde
765	Dilerem anların bu gice varam Nicesini uğurlayum çıkaram	Dilerim onlara bu gece varayım Onların nicesini uğurlayıp çıkarayım
766	Didi Rüstem didüğün atlar iy yâr Dahi âhûr u meskenler ne kim var	Dedi Rüstem dediğin atlar ey yar Dahi ahır ve meskenlerinde neleri var
767	Nice varıla anlara ki kamu Yüce baru içindedür tolayu	Nice varılır ki onlara hep Yüce hisar içindedir dolayı
768	Ya nice ola Rüstem tutar ise Tuyubân ardumuzca uyar ise	Ya nice Rüstem tutar ise Duyarak ardımızca uyar ise
769	Didi şeb-rev benümle sen hele gel Gör anlara nice irgürürin el	Dedi gece adamı benimle sen gel hele Gör onları nice erdiririm el
770	Tuyarsa hayr ola Rüstem işi de Umaru tuymaya kanda işide	Duyarsa hayır ola Rüstem'in işi Umarım duymaya nerede işi
771	Pes uydu gittiler Şeb-rev ile Rüstem Hisâra irdiler ol iki hem-dem	Pes uydu gittiler gece yolcusu ile Rüstem Hisara eriştiler o iki arkadaş
772	Turup Rüstem yukarıya bakardı Kemendi var imiş şeb-rev çıkardı	Durup Rüstem yukarıya bakardı Kemendi var imiş gece yolcusunun çıkardı
773	Ucını halka itdi cüst atdı Geçüp halka bedenden rast tutdı	Ucunu halka etti çevikçe attı Geçip halka bedenden rast geldi

774	Kemend ile yukarı çıkdı der-hâl Hem andan sonra çıkdı Rüstem- ı Zal	Kement ile yukarı çıktı derhâl Hem andan sonra çıktı Rüstem-i Zâl
775	Oradan indiler âhûra toğrı Bilürdi yolları sankim ol uğrı	Oradan indiler ahıra doğru Bilirdi yolları sanki o hırsız
776	Girüben atları bir bir çıkardı Pes on at eyledi Rüstem bakardı	Girerek atları bir bir çıkardı Pes on at eyledi Rüstem bakardı
777	Kimin pes kendü kimin yitdi Rüstem İletdi hep çıkardı bâruya hem	Kimin yeter kimin kendi yetti Rüstem İletti hep çıkardı kuleye hem
778	Didi Rüstem yukarı çıkdı atlar Aşağa nice sıçrar niçe atlar	Dedi Rüstem yukarı çıktı atlar Aşağı nice sıçrar nice atlar
779	Didi şeb-rev sen in aşağı evvel Ben atayın uzat sen yukarı el	Dedi gece adamı sen in aşağı evvel Ben atayım uzat sen yukarı el
780	Birer birer atılan atları tut Cüvânsın çün degülsin dahı fertût	Birer birer atılan atları tut Boyun posun yerinde, değilsin ihtiyar bunak
781	Bu sözle indi Rüstem dinle nitdi Bir atı yukaruban şeb-rev atdı	Bu sözle indi Rüstem dinle ne etti Bir atı yukarıdan gece adamı attı
782	Tutamadı aşağı Rüstem anı Ol at yire düşüben virdi cânı	Tutamadı aşağı Rüstem onu Ol at yere düşerek verdi canı
783	Didi şeb-rev yukarı çık yine sen Ben ineyin sen at atı tutam ben	Dedi gece adamı yukarı çık yine sen Ben ineyim sen at atı tutam ben
784	Çıkuban Rüstem aşağı indi ol merd Ne at kim atılırdı çekmedi derd	Çıkıp Rüstem aşağı indi o adam Ne at ki atılırdı çekmeden dert
785	Kamu âsânlığıla tutdı bir pir Birinde kuvveti olmadı tağyîr	Hepsini kolaylıkla tuttu bir pir Birinde kuvvetinde olmadı değişiklik
786	Tamam oldukda iş Rüstemle âhir İnüben şeb-revi medh etdi vâfir	Tamam olduğunda iş Rüstem'le sonunda İnerek gece adamı övgü etti çokça
787	Bir atı virdi şeb-rev didi ben sen Kalanını yidege alayın ben	Bir atı verdi gece adamı dedi bin sen Kalanını yedeğime alayım ben
788	Gidelüm tiz mekâna çün varavuz Neyise kısmeti anda görevüz	Gidelim tez mekâna çünkü anca varırız Ne ise kısmeti orada görürüz

789	Hemân kim ata bindi anda Rüstem Bunu fikr itdi kim ger şimdi korse	Hemen ki ata bindi Rüstem Bunu fikir etti ki eğer şimdi korsam
790	Bu atları bu kişi ala gide Yirinde kim bile bana da nide	Bu atları bu kişi ala gide Yerinde kim bile bana neler ede
791	Degüldür hod güc ile mâni mümkün Ki benden zûr u kuvvette bu yigin	Değildir zor güç ile menetmek ne mümkün Ki benden güç ve kuvvette iyi
792	Pes ad ile onaralum bu işi Güc olur hasmun ansuzda gelişi	Pes ad ile onaralım bu işi Güc olur hasmın ansızın gelişi
793	Dahı şeb-rev ol atları görürken Yedekde yirlerini onarurken	Dahi gece adamı o atları görürken Yedekte yerlerini ayarlarken
794	Biraz anarurak yürüdi Rüstem Tolaşdı bir iki bîşe o zaygam	Biraz anıarak yürüdü Rüstem Dolaştı bir iki ağaçlık ortaya çıktı
795	Hemin didi atı haykırdı nâ-gâh Dedi ey düzd-i bî-müzd olğıl âgâh	Hemen dedi haykırdı ansızın Dedi ey hırsız uyanık ol ücretsiz ver kolayca
796	Benem Rüstem ki oş irdüm göresin Elümden cânı kanda kurtarasın	Benim Rüstem ki işte yetiştim göresin Elimden canını nasıl kurtarasın
797	İşidüp uğrı Rüstem adın ansuz Başına sıçradı cân genlü gensüz	İşitip hırsız Rüstem adını ansızın Başına sıçradı can ister istemez
798	Kodı atları tutdı kaçmağa yüz Ne kılsun oldı havfı bir iken yüz	Koydu atları kaçmağa başladı Ne yapsın oldu korku bir iken yüz
799	Belürsüz oldı yitdi gitdi der-hâl Yine atların aldı Rüstem-i Zâl	Belirsiz oldu kayboldu gitti derhâl Yine atlarını aldı Rüstem-i Zâl
800	Gerekmiş pes er olan kişide ad Ki hasmı havf ide oldukça ol yâd Fasl	Gerekmiş yeter er olan kişide ad Ki onun adı anıldıkça hasmı korkar Fasıl 5c
801	Zarûrî hâcet olmadukça zinhâr Sefer itme ki oldur kıta-i nâr Es-seferü kıt'atun mine'n- nâri	Zaruri bir istek olmadıkça kesinlikle Sefer etme ki o ateşten bir parçadır Yolculuk ateşten bir parçadır.

802	Kişi ola mı od içinde râhat Ki ider cism ü canı pür-cerâhat	Kişi olur mu ki ateş içinde rahat Ki eder cism ü can çok yara
803	Ne buyurmuş işidün Şâh-ı Merdân Ki buyurmasa ol mahbûb-ı Yezdân	Ne buyurmuş işitin Şah-ı Merdan Ki buyurmasa ol Yezdan'ın sevgilisi
804	Sefer kıta durur nâr-ı sakardan Tutardum kıta'ı nâr-ı seferden	Yolculuk cehennem ateşinden bir parçadır Ateş seferinden memlekete giderdim
805	Uzak yollara tutma yalunuz yüz Dimişler kuş da uçmaz kılağuzsuz	Uzak yollara yalnız yol tutma Demişler kuş da uçmaz kılavuzsuz
806	Bulursan öylelik yoldaş söze uy Şitâb itme ana kuşluğa dek küy	Bulursun öyle bir yoldaş söze uy Acele etme kuşluğa dek yola çık
Utlubu'r-refika sümme't- tarîk		Önce dost sonra yol.
807	Hatarlı aralarda key hazer kıl Kazâ zîrâ ki gelmez danışup bil	Tehlikeli aralarda çok çekin Kaza zira ki danışarak gelmez bil
808	Habîr olan degül hâli hazerden “İzâ câel-kazâ umiye'l- besar”dan	Haberdar olmak, tedbirli olmak kazayı engellemez Kader gelirse göz görmez olur
809	Oyalanma olur olmaz yabanda Sakın cânı ki bitmez bûsitânda	Oyalanma olur olmaz yabanda Canını sakın, çünkü bitmez bostanda
810	Kamudan cân sakınmak yigrekdür Ki cân evvel cihân andan gerekdür	Herkesten can sakınmak gerekir Ki can evvel cihan ondan sonra gerektir
811	Cihânı cân ile bulmuş kamular Dimiş cân bir cihân iki ulular	Cihani can ile bulmuş herkes Demiş can bir, cihan iki ulular
812	Gerekmez gâfil ol kim ola âkıl Ki Türk'te bil olan başı gâfil ³⁶	Kim gafil olursa ona akıl gerekmez Ki Türk'te olan başı gafil bil
813	Yaraksız yolda dirilme dilâver Ki zirâ âlet işler öğünür el	Silahsız yolda diklenme yiğit kimse Ki zira alet işler el övünür
814	Yaraksız nice atın tuş tutasın Tutalum ağzun ile kuş tutasın	Silahsız nice atın sırtı yere gelir Tutalım ağzın ile kuş tutasın

³⁶ “Türküde” şeklinde yazılmıştır.

815	Çün ağşam yaklaşa gitme seferde Ve lîkin yatmağıl vakt-i seherde	Çünkü akşam yaklaşırken girme sefere Ve lakin yatmayasın vakt-i seherde
816	Çü menzil basa yolcu âkıl olmaz N'ola dirlerse ata menzil olmaz	Çünkü menzile bastığında yolcudaki akıl olmaz Ne ola derlerse ata menzil olmaz
817	Sabâh olsa havâ yağmurlu bakma Ki tan kayına dimişler kayıkma	Sabah olsa hava yağmurlu bakma Ki tan sökmesi demişler yüz çevirme
818	İri yağmurlu gün lîkin arıdur Erün yağmur zîrâ kim arıdur	İri yağmurlu gün lakin arıdır İri yağmur zira ki arıtır
819	Giceyle git işitsen it avâzın Bil od ışığını yolun dirâzın	Geceyle git işitsen de it avazını Bil ateş ışığını, yolun uzundur
820	Eğer atun bir ola bin yokuşda Ve lîkin on olursa in inişde	Eğer atın bir ola bin yokuşta Ve ama on olursa in inişte
821	Degül binmek müdâm âyın dinlen Dimişler in dinlen bin dinlen	Değil binmek devamlı geleni dinle Demişler in dinlen bin dinlen
822	Çün atun yoldaşundur gözle onat Ki olur er garîb ü hem garîb at	Çünkü atın yoldaşındır, gözle özenle Ki olur er garip ve hem garip at
823	Yakın menzilde halka söz ne hâcet Görünen köye kulağuz ne hâcet	Yakın menzilde halka söz ne hacet Görünen köye kılavuz ne hacet
824	Özüni konduğın yüzden tiz aşur Oturma yol eri yolda yaraşur	Kendini konduğın yerden tez aşır Oturma yolcu yolda yaraşır
825	Çü cünbişle bulur sayyâd saydı Olur sohbet harâm olana kaydı	Çünkü cünbüş ile bulur avcı avı Olur sohbet haram olana kaydı
826	Çekersen yoldaş için ihtiyâc Hudâ yoldaş yol olur kuzılac	Çekersen yoldaş için çek ihtiyacı Allah yoldaş, yol doğurgan olur
827	Seferde eğlenen çün yakma cânun Ki Hak bilür işin taşra çıkanun	Seferde eğlenen/ oyalananın çünkü yakma canını Ki Hak bilir dışarı gidenin işini
828	Ne gam gerçi kavuşmaz tağ tağa Kavuşur kaçan ise sağ sağa	Ne gam gerçi kavuşmaz dağ dağa Kavuşur ne zaman ki ise sağ sağa
829	İgen de tarlığanma fûrkatüne Dem ola kavuşasın hasretüne	Çok da darlanma ayrılığa Zaman olur kavuşursun hasretinle

830	Diyesin şükr güldi yüzlerümüz Sizi varmış görececek gözlerümüz	Diyesin şükür güldü yüzlerimiz Sizi varmış görececek gözlerimiz
831	Bu yüzüm hâkine idüp kerem siz Ne yiller esdi basdunuz kadem siz ³⁷	Bu yüzüm toprağına cömertlik edip Ne yeller esti sizin ayak bastığınız yerde
832	İnanma yatlu söz kim yabanda Bin olsun tek bir olmasun mekânda	Güvenme kötü sözün uzakta olmasına Bin olsun tek bir olmasın mekânda
833	Her olmayanı düş bil zâhirâ tuş Üşenme hayr olur korhulu düş	Her olmayanı düş bil görülenin tersi olur Üzülme hayır olur korkulu düş
834	Kayurmaz hicr ü zahmet yindek olsun Giçer hep kişün cânı bek olsun	Ayrılık ve zahmet daima olsa zarar vermez Geçer hep kişinin canı sağlam olsun
	Fasl	Fasıl 6a
835	Hevâ-yı gurbete yiltene zinhar Belâlar bendine olma giriftâr	Gurbet havasına yeltenme asla Belalar bendine tutulmuş olma
836	Göçilen yurdun itme câna gadri Konulan yirde olur bellü kadri	Göçülen yurttan cana haksızlık, zulmetme Konulan yerde belli olur kadrin
837	Garîb olsan nice mihnet çekesin Gözünden bir yumup bin bin dökesin ³⁸	Garip olsan nice mihnet çekersin Gözünden bir yumup bin bin dökesin
838	Garîb olmaklığa ol kim kavidür Sanur her yiri anası evidür	Garip olmak ki zorlu olandır Her yeri anası evi sanır
839	Düşer gurbette bî-hürmet ekâbir Ki taş kopduğu yirde olur ağır	İleri gelenlerin gurbette saygınlıkları azalır Ki taş koptuğu yerde ağır olur
840	Çeken baş hor olur bu yolda yoldaş Tonuz gütdürür issine yavuz baş	Baş çeken değersiz olur bu yolda yoldaş Domuz güttürür sahibine yavuz baş
841	Yirin bekleyenün dirler kuluyuz Yirin bekleyeyün olur kulu yüz	Yerini bekleyenin derler kuluyuz Yerini bekleyenin olur kulu yüz

³⁷ Bu beyit varak 44 A'dan devam etmesi gerekir ancak araya "İbretnâme"den parçalar girmiş. 39. Varakdan 45. varığa kadar *İbretnâme*'ye geçmiş.

³⁸ Bu beyit YB nüshasında yoktur. MK nüshası varak 41, poz 43'den alınmıştır.

842	Uzanan gurbete bu fikri kosun Yapışmaz yuvalanan taşa yosun	Gurbete uzanan bu fikri koysun Yapışmaz yuvarlanan taşa yosun
843	Kişiye gerçi gönül çekdürür baş Ki yük ağmasa düşmez gurbete taş	Kişiye gerçi gönül çektirir baş Ki yük ağmasa düşmez gurbete taş
844	Sen uslu ol ko yakını ırağı Garîb olur deli başun ayağı	Sen uslu ol koy yakını ırağı Garip olur deli başın ayağı
845	Biliş dâyim degül mi yâddan yig Sana şehri bil Bağdâd'dan yig	Tanıdık daima değil mi yabancından iyi Sen şehri bil Bağdat'tan iyi
846	Vatan hicri belâdur olmaz âsân Anunçün kim dimişler zahmın îmân	Vatandan ayrılık beladır kolay olmaz Onun için zahmetine iman demişler
847	Vatandan ayru dinle bir garîbün Fiğânın terk it ol yüzden nasîbün	Vatandan ayrı dinle bir garibi Feryadını, terk et ol yüzden nasibini
	Hikâyet	Hikâye 6a
848	Meger bir kuşcuğaz kim ana mesken Müdâm ırmağ u göllerde muayyen	Meğer bir kuşcağız ki ona mesken Devamlı ırmak ve gölleri kararlaştırmıştı
849	Tutuldu bir gün ol duzağa düşüp Esîr-i bend oldu ağa düşüp	Tutuldu bir gün o tuzağa düşerek Bağlı esir oldu ağa düşerek
850	Tutan sayyâd anı gördi igen hûb Münakkaş bir nice reng ile merğûb	Tutan avcı onu gördü çok sevindi Nakışlı süslü bir nice renk ile beğenildi
851	Ferah-nâk olup oldu ol hevesde Ki dâyim besleye anı kafesde	Mutlu olup o hevesle Ki daim besleye onu kafeste
852	Kafes oldu çü mesken ana nâ- gâh Figâna başladı şâm u seher-gâh	Kafes oldu çünkü ona mesken ansızın Figana başladı gece ve seherde
853	İderdi gölleri ırmakları yâd Vatan diyü müdâm eylerdi feryâd	Ederdi gölleri ırmakları yad Vatan diye devamlı eylerdi feryat
854	Gice gündüz vatan dir inleridi Katı tanlardı ol kim dinleridi	Gece gündüz vatan der inlerdi Çok şaşırdı onu kim dinlerse
855	Var idi bir kişi anun zebânın Bilürdi karşı iderdi beyânın	Var idi bir kişi onun dilini bilen Bilirdi karşılığını, ederdi beyan

856	Nice virilür idi dürlü ni'met Yimezdi kaçmağa isterdi fursat	Nice verirler idi türlü nimetler Yemezdi kaçmağa fırsat isterdi
857	Hemîn kasdı kafesden uçmağ idi Vatan zîrâ ki ana uçmağ idi	Hemen niyeti kafesten uçmak idi Vatan zira ki ona uçmak idi
858	Çü beslenmeğe kâbil olmadı ol Didiler virelüm gitsün buna yol	Çünkü beslenmeyi kabul etmedi o Dediler verelim gitsin buna yol
859	Yimez içmez nice eyleye feryâd Yazukdur ölmesün idelüm âzâd	Yemez içmez nice eyledi feryat Yazıktır ölmesin edelim azat
860	Veli gözleyelüm ardınca bile Ne yirdedür turağı kim ne bile	Ama gözleyelim ardınca bile Ne yerdedir durağı kim ne bile
861	Vatan diyü ider bunca fiğânı Görelüm hûb yir midür mekânı	Vatan diye eder bunca fıganı Görelim güzel yer midir mekânı
862	Bu tedbir ile âzâd eylediler Irakdan gözlediler soyladılar	Bu tedbir ile azat eylediler Uzaktan gözlediler söylediler
863	Hemân dem kim kafesden uçdı ol kuş Görünmedi gözine hiç bir dûş	Hemen o an ki kafesten uçtu o kuş Görünmedi gözüne hiçbir omuz
864	Ne tağa vardı vü ne bâğa indi Revân toğruluban ırmağa indi	Ne dağa ve ne bağa indi Yoluna doğrularak ırmağa indi
865	Var idi anda bir hûb ulu ırmağ İki yanı ser-â-ser sebze vü bağ	Var idi orada bir güzel ulu ırmak İki yanı baştan başa sebze ve bağ
866	Döşenüp yayılup sahrâ içinde Akardı sû-be-sû her cây içinde	Döşenip yayılıp sahra içinde Akardı taraf taraf her yer içinde
867	İderdi dürlü kuşlar anda âvâz Kenârı vü içi pür ördek ü kaz	Ederdi türlü kuşlar onda avaz Kenarı ve içi çokça ördek ve kaz
868	Tuyûrun kim tururidi anda çoğı Kimi turnayidi vü kimi kuğu	Kuşların durur idi orada çoğu Kimi turna idi ve kimi kuğu
869	Uşaklı irilü her dürlü kuşlar Var idi ol suda yazlar u kışlar	Ufaklı irili her türlü kuşlar Var idi o suda yazlar ve kışlar
870	Kenârında söğütler hem kavaklar İgen çoğ idi günden suyu saklar	Kenarında söğütler hem kavaklar Çok çok idi güneşten suyu saklar

871	Meger su üzre bir söğüt budağı Uzanmış tâzelikte dahı çağı	Meğer su üzerinde bir söğüt budağı Uzanmış tazelikte dahi çağı
872	Yakin eyle ki çün tâlgalanur Tokınur ana karşı ırgalanur	Öyle yakın ki dalgalandığında Dokunur ona karşı salınır
873	Ol imiş ol kuşun dâyim mekânı Ol arada geçürürmiş zamânı	O imiş o kuşun daim mekânı O arada geçirirmiş zamanı
874	Kaçan kim uçdı gözlediler âhir Varup toğru o tala kondı zâhir	Ne zaman ki uçtu gözlediler sonunda Varıp doğru o dala konu açıkça
875	Velî fi'lin işit konuğu sâat Ferahdan yaydı iki yana kanat	Ama fiilin işit konuğu saat Sevinçten yaydı iki yana kanat
876	Talabıdı geh uçdı gâh kondı Hevâya gâh kalkup gâh indi	Hareket etti gah uçu gah konu Havaya gah kalkıp gah indi
877	Gehî silkindi geh tûyin düzetdi Geh oynadı suyu boyun uzatdı	Gah silkindi gah tûyünü düzeltti Gah oynadı suya boynunu uzattı
878	Şu cünbüşler şetâretler ki anda Ol iddi kimse görmedi cihânda	Şu cünbüşleri ahlaksızlıkları ki onda O etti kimse görmedi cihanda
879	Ol işin gözleyenler görüp anun Didiler sevgüsü hoşdur mekânun	O işini gözleyenler görüp onun Dediler sevgisi hoştur mekânın
880	Yabanda kişinün olmaz sürûrı Bulur kendü mekânında huzûrı	Yabanda kişinin olmaz neşesi Bulur kendi mekânında huzuru
881	Vatan sevgüsü şeksüz cândan olur Muhakkakdur ki hem îmândan olur Hubbû'l-vatan mine'l-îmân	Vatan sevgisi şüphesiz candan olur Muhakkaktır ki hem imandan olur Vatan sevgisi imandandır.
882	Vatan kadrîn ne bilsün bilmeyenler Düşüben gurbete ayrılmayanlar	Vatanın kadrini ne bilsin bilmeyenler Düşerek gurbete ayrılmayanlar
	Fasl	Fasıl 6b
883	Evünde yagalanma hizmet için İdecek sensin anda hizmet için	Evinde boş durma hizmet için Edecek sensin onda hizmet için

884	Gerekse âlemün olsun begi ol Gerek kara evinde her kişi kul	Gerekirse âlemin olsun beyi ol Gerek kara evinde her kişi kul
885	Hemîşe eyle kazancuna sa'yi Dürüş kul gibi işle beg gibi yi	Her zaman kazancına gayret et Gayret et kul gibi çalış, bey gibi ye
886	Irakdan seyr idüben beg sarâyın Dime alacugum oda urayın	Iraktan seyrederek bey sarayını Deme alacağımı ateşte yakacağım
887	Olunmaz bülbülü il gülliginin Horûsudur her âdem külliginin	Olunmaz bülbülü başkasının gül bahçesinin Her adam kendi küllüğünün horozudur
888	Ne sûd elden kefen olunca çûlun Hemîşe ağlayıgör kendü ölün	Ne fayda elden kefen olunca çulun Daima ağlayagör kendi ölüne
889	Dürüş ev hizmeti giç eger ir Keçi yatmaz yatakda eşmedin yir	Gayret et ev hizmetine er ya da geç Keçi yatmaz yatakta yeri eşmeden
890	Yürümek ayb olur kişiye bî-kar Oturma aylak aylak işle iy yâr	Yürümek ayıp olur kişiye faydasız Oturma aylak aylak işle ey yâr
891	İş işi gösterür çün tutasın yüz Ziyânı yok çıkarmaz artuk iş göz	İş işi gösterir çünkü tutasın yüz Ziyanı yok çıkarmaz fazla iş göz
	Latîfe	Latîfe 6a
892	Karıncaya demişler böyle belin Nedendür ince söyle varsa bilün	Karıncaya demişler böyle belin Nedendir ince söyle varsa bilin
893	Eyitmiş çekmişümdür kuşağım yek Ki cüst olam kamu hizmetde yendek	Söylemiş çekmişimdir kuşağım tek Ki çabuk olayım bütün hizmetlerde daima
894	Dimişler kurda boynun nite yoğun Eyitmiş işlerümün az u çoğun	Demişler kurda boynun neden kalın Söylemiş işlerimin azını ve çoğunu (yaparım)
895	Dahı inandugum yok kimseye hiç Kamu kendüm tutaram ir eger giç	Dahi inandığım yok kimseye hiç Hepsini kendim tutarım er eğer geç
896	Evün yaragına ir eyle kasdun Ki anız basıcak bil kara basdun	Evinin hazırlığını yap eyle kastını Ki anız basınca bil kara bastın
897	Atılmış ok gibi tut neyise iş Evünde irimedın kılıç gibi kış	Atılmış ok gibi tut ne ise iş Evinde eremedin kılıç gibi kış

898	Gerekdür gâfil olma bul zahîre Tü disen düşmedügi demde yire	Gerektir gafil olma bul zahire Tü desen düşmedigi zamanda yere
899	Kalursın aç özünle et tanışık Sakin işden kaçuban olma ışıık	Kalırsın aç özünle tanışık et Sakin işten kaçarak olma ışıık
900	Sonın fikr itmeyenler işi başarmaz Dürüş cehd it emek gözünü	Sonunu fikir etmeyenler işi başaramaz Gayret et emek ver gözüne varmaz
901	Hemîn gölge kovan irdükde yaza Kışın ağzın açar poyraza	Hemen gölge kovan erdiğiinde yaza Kışın ağzını açar poyraza
902	O kim dürüşmeye kesbinde her yıl Hemîşe Hızır atı gibi yudar yıl	O kim gayret ile kazanarak her yıl Daima Hızır atı gibi yutar yel
903	Boğaz kulluğın it yüzün katu suyıdur Ki zîrâ tolmaız ol dipsüz kuyıdur	Boğaz kulluğu et, yüzün suyudur Ki zira o dolmaz dipsiz kuyudur
904	Ocağunı dütünsüz koma zinhâr Dimişler odsuz ev kutsuz ev iy yâr	Ocağını tütünsüz koyma asla Demişler ateşsiz ev kutsuz ev ey yâr
905	Sana kim dir azıkdan yazın el çek Çü dirler yağı yalan kış gerçek	Sana kim der azıktan yazın el çek Çünkü derler düşman yalan kış gerçek
906	Yaragı görmeyen ahmakdur irken Ki kış gök üzre kışlamaz bilürken	Hazırlık yapmayan ahmaktır erken Ki kış gök üzere kışlamaz bilirken
907	Yaragın gör bilürler bunu kamu Ki olur yaz uçmak kış tamu	Hazırlığını yap bilirler bunu herkes Ki olur yaz cennet kış cehennem
908	Abâ-pûş ol dürüş yağsa kırağı Degüldür ayb kış gözi karağı	Aba giyin her zaman yağsa kırağı Ayıp değildir kış gözü tavuk karası
909	Egerçi âdem ondur tokuzı ton Yiri vardur bu hizmetde budur yön Hikâyet	Gerçi âdem ondur dokuzu don Yeri vardır bu hizmette budur yön Hikâye 6b
910	Meger kim cırlayık fasl-ı şitâda Karıncadan taleb kılmış zevâde	Meğerki bir cırlayık kuşu kış aylarında Karıncadan talep etmiş erzak
911	Dimiş karınca halk işlü işinde Dürüşürken sen ağaçlar başında	Demiş karınca halk işli işinde Dururken sen ağaçlar başında

912	Ne arardun ki şimdi zâr u muhtâç Kaluban olısar bî-gümân aç	Ne arardın ki şimdi ağlar ve muhtaç Kalarak olacak şüphesiz aç
913	Çağırdukların ol dem dürlü tuyuk Kuruyup değmez olduğuna oyuk	Çağırdıkların o zaman türlü kuşlar Kuruyup değmez olduğuna oyuk
914	İgen hoşdur meşakkat çekmez iken Kayurmak gereği gerekmez iken	Çok hoştur sıkıntı çekmez iken Kaygılanmak gereği gerekmez iken
915	Dürüş kardaş turma yiğrekdür Belî her gün yarak bir gün gerekdür	Mücadele et kardeş durmaktan daha iyi Evet her gün silah bir gün gerektir
916	Evün var ise havlun içre hâli Kimesne koyma yığ içine çalı	Evin var ise havlun içinde boş halde Kimseyi koyma yığ içine çalı
917	İl il üzre olur âlemde çokdur Ev ev üzre velî olduğu yokdur	İl il üzere olur âlemde çoktur Ev ev üzerine ama olduğu yoktur
918	Müdâm olmaz muvâfık çün iki hu Kaçan bir yirde sığar iki ulu	Daima olmaz münasip bir yerde iki huy Ne zaman bir yerde sığar iki ulu
919	Sakin konşı hakkından olma gâfil Ki konşı hakkı Tanrı hakkıdır bil	Sakin komşu hakkından olma gafil Ki komşu hakkı Tanrı hakkıdır bil
920	Çü incitmez meseldür konşusun kurt Sen incitmen neden olanı hem- yurt	Çünkü incitmez meseldir komşusunu kurt Senin incitmen neden yurttaşını
921	Biri birünüz ile kamu demde Gerek hoşluğunuz şâdîde gamda	Biri biriniz ile her zamanda Gerek hoşluğunuz sevinçte gamda
922	Ki ol derd-i şikemden olıcak zâr Düşer dâmen götürmek sana nâçâr	Ki o boğaz derdinden ağlayanlar olunca Düşer etek götürmek sana çaresiz
923	Ağırla konşıyı izzet gerekse Hudâdan rahmet ü cennet gerekse Men ekreme'l-câre fekad ekremehu İlâllahi Taâlâ felehu'l-cennete	Ağırla komşuyu hürmet gerekirse Huda'dan rahmet ve cennet gerekse Komşusuna ikram eden Allah'a ikram etmiş olur. Allah da onu cennete sokar.
924	Müdâm it yatlu konşıya velî âl Yüzün suyunu yüzünüzden satın al	Devamlı et kötü komşuyu veli say Yüzün suyunu yüzünüzden satın al

925	Göçür cehd eyle anı ya göçegör Binüp yüğüre yüzüzden kaçagör	Göçür uğraş eyle onu ya göçegör Binip hızlı giden ata yüzüzden kaç gör
926	Yavuz da söylesen yok ana kayğu Çeker mi rûpsî kîr ile korhu	Yavuz da söylesen yok ona kaygı Çeker mi or.pu erkeklik organı korkusu
927	Yaramaz konşının tutma gümânı Yidi konşıya dek irer ziyânı	Yaramaz komşuna tutma şüphe Yedi komşuya dek erer ziyânı
Fasl		Fasıl 6c
928	Sakın yadı sinamadın avâdan Benüm dime ki hayr olmaz yuvadan	Sakın yabancı aleti sinamamazlık etme Benim deme ki hayır olmaz yuvadan
929	Tavar alası ger taşra ayândur Bilinmez âdem alası nihândur	Davarın alası dışında olur Bilinmez âdemin alası gizlidir
930	Yular tutmaz çü başı beklemez deyr Bilişün gözle gelmez yaddan hayr	Yular tutmaz çünkü başı beklemez manastır adamı Yakınını gözle, gelmez yabancidan hayır
931	Sakına sanma yuva hürmetini Ayağıyle deper tiz devletini	Sakınır sanma yuva hürmetine Ayağıyla teper nimetini, mutluluğunu
932	Geye mi hiç dîbâ-yı münakkaş O ki övme dimişdür Hâcî Bektaş	Giyer mi hiç nakışlı elbise O ki övme demiştir Hâcî Bektaş
933	Degüldür sağ anı gerekse sına Varan Karaca Ahmed Tekyesine	Değildir sağ onu gerekirse sına Varan Karaca Ahmet Tekkesi'ne
934	Eyü kuş olmaz ohşâman yavayı Ki murdâr ider olduğu yuvayı	İyi kuş olmaz okşaman sahipsiz hayvanı Ki kirli eder olduğu yuvayı
Hikâyet		Hikâye 6c
935	Meger bir toy uçup bir gün yuvadan Giderdi bir tuşa râh-ı havâdan	Meğer bir toy kuşu uçup bir gün yuvadan Giderdi bir azığa hava yolundan
936	Sataşdı bir toya dahı buna ol Didi kim kanda düşdi bu yana yol	Sataştı bir toya dahi buna o Dedi ki nereden düştü bu yana yolun
937	Eyitdi eski yurdum oldı murdâr Yeni mesken bulayın dirin iy yâr	Söyledi eski yurdum oldu kirli/ murdar Yeni mesken bulayım derim ey yâr

938	Didi başın salup ol toy-ı âkîl Yine dön yurduna var olma câhil	Dedi başın salıp ol akıllı toy Yine dön yurduna var olma cahil
939	Nitekim sendedür ol göt bürâder Ne yire varsan anı dahı boklar	Nitekim sendedir o göt birader Ne yere varsan dahi onu boklar
940	Yuva temsîlidür bu hoş latife Garaz malumdur bundan zarîfe	Yuva temsilidir bu hoş latife Maksat malumdur bundan zarife
941	İşidin bundan dahı bir hikâyet Bu da ibret mahallidür begayet	İşitin bundan dahi bir hikâye Bu da ibret mahallîdir yeterince
	Hikâyet	Hikâye 7
942	Meger bir onmaduk geçmiş zamânda Mukîm olmazdı hergiz bir mekânda	Meğer bir onmadık geçmiş zamanda Bir yere yerleşen herkesle bir mekânda
943	Gezerdi bellü bir iş görmez idi Kosan uçmakda bir gün turmaz idi	Gezerdi belli bir iş görmez idi Koysan cennette, bir gün durmaz idi
944	Yiler onmaz levend idi yakasuz Başında onmağ u devlet bekâsuz	Gezen onmaz boş gezen idi yakasız Başında onmadık ve devletsiz
945	Ya hod hergiz nasîbi oluban ol Degüldi yolda bulmuş akçe vü pul	Yahud hiçbir zaman nasibi olarak o Değildi yolda bulmuş akçe ve pul
946	Tanışup birkaç ulu bir gün anı Sinamak kasdın iderler nihânî	Danışıp birkaç ulu bir gün onu Sinamak kastı ederler gizlice
947	Varup bir köpri üstinde kim ekser Ol er uğrardı korlar kîse-i zer	Varıp bir köprü üstünde genellikle O er uğrardı korlar başına bir altın kesesi
948	Göreler bulup alur mı o mâli Nice ola ya anda dahı hâli	Göreler bulup alır mı o malı Nice ola ya o zaman dahi hâli
949	Gözedürler gelince ol uğursuz Gelicek köpri başında yumar göz	Gözetirler gelince o uğursuz Gelince köprü başına yumar gözlerini
950	Diler köpriyi görmedin geçe ol Hüner itmiş ola yani ki makûl	Diler köprüyü görmeden geçe o Hüner etmiş yani ki makul olmayı
951	Giçer pes eyle kalur kîse-i zer Olur mahrûm o devletden ol ebter	Geçer pes öyle kalır altın kesesi Olur mahrum o devletten o aptal

952	Alurlar gözleyenler anda ibret Bilürler yok anun başında devlet	Alırlar gözleyenler ondan ibret Bilirler yok onun başında devlet
953	Kimün kim olmaya yazısı onmak Anı say ile müşkildür onarmak	Kiminki olmaya yazısı onmak Onu gayretle zordur onarmak
954	Gelen devletlü çoğ işler başına Dimiş her kardaşına yoldaşına	Gelen devletli çok işler başına Demiş her kardeşine, yoldaşına
955	Ki devletsüze devlet olımadum Hem andan kaçuban kurtulımadum	Ki devletsiz devlet olamadım Hem ondan kaçarak kurtulamadım
956	Disen izzetle evvel kime hâcı Bulınur koltuğında sonra hâcı	Desen izzetle evvel kime hacı Bulunur koltuğunda sonra haçı
957	İşitmedün mi bu sağını sözün Ki besle kargayı çıkara gözün	İşitmedin mi bu sağlam sözü Ki besle kargayı çıkara gözünü
958	Degül iylik sakın yadı idüp yâd Yaramaz diyü itme kardaşun yâd	Değil iyilik sakın yadı edip yad Yaramaz diye etme kardeşini yâd
959	Sana ki ol içi yanan yâddandur Etegi ucu yanan kardaşun gör	Sana ki o içi yanan yabancındandır Eteğinin ucu yanan kardeşini gör
960	Ere kardaş gerek düşman tağıda Ki dimişler yavuz kardaş yağıda	Ere kardeş gerek düşman dağda Ki demişler yavuz kardeş düşmanda
961	Kimün kim kardaşı var kalası var Olana kalada hasm eylemez kâr	Kiminki kardeşi var kalesi var Olana kalede hasım eylemez kâr
962	İki kardaş çekişmiş ana ebleh İnanmış bile karışmış ol esfeh	İki kardeş çekişmiş ona aptal İnanmış bile karışmış o aptal
963	Et ile tırnağ arasına giren Yiyer çıkar muhakkak bil bunu sen	Et ile tırnak arasına giren Çabuk çıkar muhakkak bil onu sen
964	İşit gerçekliğine bu kelâmun Hikâyet kesme kardaşdan selâmun Hikâyet	İşit gerçekliğini bu kelamın Hikâye kesme kardeşten selamın Hikâye 8
965	İdüp bir gün iki kardaş kavğâ Giderler kâdıya kılmağa davâ	Edip bir iki gün kardeş kavga Giderler kadıya kılmaya dava

966	Mekân-ı kâdı hayli ırâğ idi Ara yirleri der-bend ü tağ idi	Kadının mekânı hayli ırak idi Ara yerleri derbent ve dağ idi
967	Giderken yolda gavğâ ile ekser Bir ayuya sataşdı ol iki er	Giderken yolda kavga ile genellikle Bir ayıya sataştı o iki er
968	Görürler yırtıcı bir cânavardur Yakin olmak ana aynı hatardur	Görürler ki yırtıcı bir canavardır Yakın olmak ona tehlikedir
969	İlerü gideni havf odı yakdı Dönüp korhuyile ardına bakdı	İleri gideni korku ateşi yakdı Dönüp korku ile ardına baktı
970	Didi ardınca gelen iy bürâder Ne bakdun yüregün havf itdi benzer	Dedi ardınca gelen ey birader Ne baktın yüreğin korkmuşa benzer
971	Bu mıdur itikâdun yani bana Seni koyup ki idem yardım ana	Böyle midir itikadın yani bana Seni koyup ki edeyim yardım ona
972	Bu sözi işidüp ol merd-i pür-kîn Gazap odı içinde buldı teskîn	Bu sözü işitip o çok kinli adam Gazap ateşi içinde sakinlik buldu
973	Duruban merhabâlaşdı anunla Barışuban safâlaşdı anunla	Vararak merhabalaştı onunla Barışarak safalaştı onunla
974	Ferahpür oldı cânu tenlerine Dönüben gitdiler meskenlerine	Çok ferah oldu canlarına ve tenlerine Dönerek gittiler meskenlerine
	Fasl	Fasıl 9a

975	Delüye uslu oldur açmaya râz Ki olmaz kimseye dîvâne hem- râz	Uslu odur deliye açmaya sır Ki olmaz kimseye deli sırdaş
976	Nasîhatdür bu dükeli uludan Haber alınur oğlanla delüden	Nasihattir bu bütün ululardan Haber alınır oğlanla deliden
977	Sakınup ilden açan sır delüye Kaçup yağmurdan uğrar toluya	Sakınıp elden açan sır deliye Kaçıp yağmurdan uğrar doluya
978	Olur peydâ delüden çoğ eserler Delüden il alur uslu haberler	Olur peyda deliden çok eserler Deliden el alır uslu haberler
979	Delüyi söyleyüp söyletme zinhâr Ne düz ne hod düzül delüye iy yâr	Deliye söyleyip söyletme kesinlikle Ne düz ne kendin düzül deliye ey yâr

980	Delüden işidür az söyleyen bol Delüye depredecek sıradur ol	Deliden işidir az söyleyen bol Delinin harekete geçme sırasıdır ol
981	Delüye saz işitdürmek haleldür Delü hod duprusuz oynar meseldür	Deliye saz işittirmek helaldir Deli kendi defsiz oynar meseldir
982	Çi ger uslu görüp güler biri işe Delü anduğına güler hemişe	Çünkü ki uslu görüp güler bir işe Deli andığına güler daima
983	Bilişlik virme Türk'e gö(r)sen anı Çıkarur borçlu beş akçe satanı	Bilişlik verme Türk'e görsen onu Çıkarır borçlu beş akçe satanı
984	Kişinin fiili Türk olandan ne'ster Eger yüz viresin beş dahı ister Latife	Kişinin fiili Türk olandan ne ister Eğer yüz verirsen beş daha ister Latife 9a
985	Diyeyin bir lâtife sana dinle Ki bir akçaya bin pul olsa anla	Diyeyim bir latife sana dinle Ki bir akçeye bin pul olsa anla
986	Hem olsa bir pula bin turp-ı bî- kürk Gelürise eger bir turpa bin Türk	Hem olsa bir pula bin kürksüz turp Gelir ise eğer bir turpa bin Türk
987	Acıyup zahm irişdürmiş gibi seyf Dimiş ârifler ol turpa zihî hayf	Acıyıp yara eriştirmiş gibi kılıç Demiş arifler o turpa ne yazık
988	Şehirde rûstâyî bî-gam olmaz Hakîkatdür bu söz Türk âdem olmaz	Şehirde gamsız köylü olmaz Hakikattir bu söz Türk adam olmaz
989	Dedüğün anlamaz söylerse sözi Bir olur Türk'e sözün ardı yüzü Hikâyet	Dediğini anlamaz söylerse sözü Bir olur Türk'e sözün ardı yüzü Hikâye 9a
990	O şehre kim Denizlü'dür ana ad Tonuzlu dirler ekser olıcak yâd	O şehir ki Denizli ona ad Domuzlu derler genellikle olacak yad
991	Meger bir kâdî mazûl anda İlerü kâdı olmuş bir zamânda	Meğer bir kadı azledilmiş oradan İleri kadı olmuş bir zamanda
992	Ol ilden görüben bir Türk'i bir gün Sorar sözde bilür sanub anı yüz	O ilden görerek bir Türk'ü bir gün Sorar sözde bilir sanıp onu yüz

993	Ki şimdi şehrinüzün hâli nice İçinde kavminün efali nice	Ki şimdi şehrinizin hâli nice İçinde halkının işleri nasıldır
994	Dir ey sultanum anun hâli yatlu Tonuzlu olduğu yok bu sıfatlu	Der ey sultanım onun hâli kötüdür Domuzlu olduğu yok bu sıfattır
995	Degül yüzde bir âdem anda yüzlü Sen andayken tonuzluydu tonuzlu	Değil yüzde bir âdem onda yüzlü Sen oradayken domuzluydu domuzlu
996	Bilüp dimedi bu süzi ol ahmak Düşünmez öte dili söyler ancak	Bilip demedi bu sözü ol ahmak Düşünmez öte dili söyler ancak
997	İşidün yine Türk'ün hürmetini Bir ehl-i ilme dahı izzetini	İşitin yine Türk hürmeti ne Bir ilim ehline izzetini
	Hikâyet	Hikâye 9b
998	Meger bir ehl-i ilm olup müsâfir Görür evler bir ulu tağda vâfir	Meğer bir ilim ehli misafir olup Görür evler bir ulu dağda çoktur
999	Diler ol köyde ola gice mihmân Seher ide yine yolına seyrân	Diler o köyle bir gece konuk olayım Seher olduğunda yine yoluma devam edeyim
1000	Çıkar ol köy arasından iki er Gelür ikisi bunu davet eyler	Çıkar o köy arasında iki er Gelir ikisi bunu davet eyler
1001	Biri dir bize gel hâce bu gice Konuk vakti olupdur kalma gice	Biri der bize gel hoca bu gece Konuk vakti oluyor kalma geç
1002	Biri eydür ki yok bize gidelüm Bu gice size kulluk biz idelüm	Biri der ki yok bize gidelim Bu gece size kulluk biz edelim
1003	Yapışur hâcenün birer yinine Çekişürler komayuben genine	Yapışır hocanın birer yinine Çekişirler koymayarak genine
1004	Kalur arada dânişmend hayrân Bilemez kanğısına ola mihmân	Kalır arada danışment hayran Bilemez hangisine ola konuk
1005	Çekişü söyleşür ol iki tâlib Olur âhir olup birisi gâlib	Çekişir söyleşir ol iki talip Olur sonunda birisi galip
1006	Döner mağlûb olan derhâl evine Alur ok yay irer anlara yine	Döner mağlup olan derhâl evine Alır ok yay erer onlara yine

1007	Çağırur iy telişmen dön girüye Ururam sini gitme ilerüye	Çağırır ey güçlü adam dön geriye Vururum seni gitme ileriye
1008	Susama kanuna bil öldürerem Yüregü kanun ile toldururam	Susama kanına bil öldürürüm Yüregini kan ile doldururum
1009	Bu sözle hayli dânişmend korhar Ne dir dinlen ana alup giden er	Bu sözle hayli danişment korkar Ne der dinlen ona, alıp giden er
1010	Sakın iy hâce ol sözinden anun Gam u endişeye bırakma cânun	Ey hoca, o sözünden sakın onun Gam ve endişeye bırakma canın
1011	Ko öldürsin seni hiç çekme teşviş İdem ben dahi ana bir yavuz iş	Bırak öldürsün seni hiç çekme eziyet Edeyim ben dahi ana bir yavuz iş
1012	Bir ala köpeği var bil anun sen Deger çak sencileyin on telişmen	Bir ala köpeği var bil onun sen Değer parça parça senin gibi on delişmene
1013	Ben öldürem anı bu fırsat ile Yatırmayam seni bu gayret ile ³⁹	Ben öldürürüm onu bu fırsat ile Yatırmam seni bu gayret ile
1014	Gör imdi ol iki Türk'ün yigini Sözün yani ki söyledi yigini	Gör şimdi ol iki Türk'ün acelesini Sözü yani ki söyledi çabukça
1015	Hemîn dinlemeyüp Türk'ün sözün hiç Diyessin bokunu yime bozan iç	Hemen dinleyip Türk'ün sözünü hiç Diyessin bokunu yeme boza iç
	Hikâyet	Hikâye 9c
1016	İki Türk oluban bir gün musâhib Kelâma başladılar nâ-münâsib	İki Türk bir arada bir gün muhabbete Kelama başladılar münasebetsizce
1017	Biri didi birine sen beg olsan Ulusun halk arasında yig olsan	Biri dedi birine sen bey olsan Ulu sen halk arasında iyi olsan
1018	Yimeklerde ne yirdün çok be kardaş Semüz etler tavuklar mı ya çerb aş	Yemeklerden ne yerdin en çok be kardeş Semiz etler, tavuklar mı ya yağlı çorba, aş
1019	Didi yirdüm o(dur) derdüm ilâcı Teze soğanla yumşak bazlamacı	Dedi yerdim odur derdimin ilacı Taze soğanla yumuşak bazlamacı

³⁹ Bu beyit YB nüshasında yoktur. MK nüshası varak 50, poz 52'den tamamlanmıştır.

1020	Pes ol da didi ana sen beg olsun Ne yirdün istediğün lûtı bulsan	Sonunda o da dedi ona sen bey olsun Ne yerdin istediğün lezzetleri bulsan
1021	Didi sen ne kodun kim yiyem anı Bir anun gibi dahı lût kanı	Dedi sen ne kodun ki yiyeyim onu Onun gibi lezzetlisi hani
1022	Acâyib taifedür kavm-i Etrâk Eyü yatlu nedür itmezler idrâk	Acayip taifedir Türk milleti İyi kötü nedir etmezler idrak
1023	Ne bilür anların ağızları tad Ne söz var dillerinde idecek yâd	Ne bilir onların ağızları tat Ne söz var dillerinde edilecek yad
	Fasl	Fasıl 10a
1024	İdinme hasm dânişmendi sakın Muhabbetle ol olsun ana yakın	Edinme düşman danışment/ bilgeyi sakın Muhabbetli ol olsun ona yakın
1025	Ki davâcısı dânişmend olanun Meger yarıcısı Hak ola anun	Ki davacısı danışment olanın Meğer yardımcısı Hak ola onun
1026	Didüğün dinle dânişmendün iy yâr Velî her irdüğünü itme zinhâr	Dediğimi dinle danışmendin ey yar Ama her erdiğini etme zinhar
1027	Sevicidür delü gerçi delüyi Sever illa ki dânişmend uluyı	Sevicidir deli gerçi deliyi Sever illaki danışment (akıllı) uluyu
1028	Burada geldi bir şîrin latîfe Be-gâyet gülmelü rengîn latîfe	Burada geldi bir şirin latife Son derece gülmelü renkli latife
	Hikâyet	Hikâye 10a
1029	Meger bir kâdının dinle bürâzer Sorar hâlini bir gün kâdı-asker	Meğer bir kadının dinle birader Sorar hâlini bir gün bir kazasker
1030	Ki nefün nicedür kâdîlıgundan Haber vir andağı râzîlıgundan	Ki menfaatin nasıldır kadılığından Haber ver ondaki razılığından
1031	Dedi iy sultânım itme anı teftîş O yüzden çok durur pendünde teşviş	Dedi ey sultanım etme soruşturma onu O yüzden çoktur öğüdünde karışıklık
1032	İki yıldır düşelik katı alçak Sicillât ile hüccetdendür ancak	İki yıldır memur maaşı çok alçak Sabıka ile delil belgesindendir ancak

1033	Ol ilün kavmi hod görmez memâtı Kamu içmiş gibi âb-ı hayâtı	O ilin halkı kendi görmez ölümü Hepsi içmiş gibi ab-ı hayatı şerbetini
1034	Ola mı kâdınün başında devlet Ana düşmese vâfir resm-i kısmet	Ola mı kadının başında devlet Ona düşmese çok resm-i kısmet
1035	Efendiler çü kısmetçün giderler Sülüs buldukda artuk hazz iderler	Efendiler çünkü kısmet için giderler Askerlik belgesi bulduklarında artık mutlu olurlar
1036	Kimi âlimlerün olmuşdur azgun Gözedür leş nola dirlerse kuzgun	Kimi âlimler ki olmuştur azgın Gözetirler leş ne olacak derlerse kuzgun
1037	Bu dahı pîşedür anlarda pinhân Severler ölü helvâsıyla oğlan	Bu dahi sanattır onlarda gizli Severler ölü helvasıyla oğlan
1038	Var illâ azdır âlim ki her gâh Anıldukda diyeler rahmetu'llah	Var illa azdır alim ki her zaman Anıldığında diyorlar rahmetullah
1039	El alup kılma her zerrâka ikrâr İderdi bulsa kel başına tîmâr	El alıp kılma her ikiyüzlüye itiraf Ederdi bulsa kel başına tımar
1040	Oların bazı kisvet uğrısıdur Gümân yokdur ki suret uğrısıdur	Onların bazısı kıyafet hırsızıdır Şüphe yoktur ki yüz hırsızıdır
1041	Sakın sanma yimez sufi soğanı Kabın dahı komaz buldukda anı	Sakın sanma yemez sufi soğanı Kabuğunu dahi koymaz bulduğunda onu
1042	İşidün vâiz olup bir mürâyî Olur rüsvây satar iken riyâyı	İşitin vaiz olan bir ikiyüzlü Olur rezil satar iken riyayı
	Hikâyet	Hikâye 10b
1043	Meger mescidde bir zerrâk vâiz Çıkuben minbere söyler mevâiz	Meğer mescitte ikiyüzlü bir vaiz Çıkarak minbere söyler vaaz
1044	Gehî kibr ü hasedden geh riyâdan Gehî fisk u zinâdan geh ribâdan	Bazen kibr ve hasetten bazen riyadan Bazen ahlaksızlık ve zinadan bazen de faizden
1045	Diyürek söyleyürek çoğ u geh az Kıvâm-ı cûş ile yüceldüp âvâz	Diyerek söyleyerek çok ve bazen az Coşkun bir kıvam ile yüceltip sesini
1046	Son ucu herbirinden kat idüp söz Tutar esrâr u macûn zemmine yüz	Son ucu her birinden kat edip söz Esrar ve macunun kötülüğüne tutar yüz

1047	Dir ey müminler olun şeksüz âğâh Ki bir kez yimegün esrârı nâğâh	Der ey müminler şüphesiz uyanık olun Ki bir kez yemeyin esrarı ansızın
1048	Olur yetmiş kebâyirce günâhı Degül yimek ana itmek nigâhı	Olur yetmiş büyük günah Değil yemek gizli saklı, bakış bile atmayın
1049	Salar başın depinür katı katı Diler ol cürmden halka necâtı	Salar başını tepinir katı katı Diler o kabahatten halka kurtuluşu
1050	Meger esrârlu macûnı bir tûb Var imiş gizlü dülbendinde mahcûb	Meğer esrarlı macunu bir tüp Var imiş gizli tülbentinde mahcûb
1051	Depinürken bozulub taylasanı Düşer macun olur zâhir nihânı	Tepinirken bozulup sarığının ucu Düşer saklanmış macun görünür olur
1052	Görür halk içre yuvalandı macûn Çağırıp dir ki ti gitdi o mel'ûn	Görür halk içine yuvarlandı macun Çağırıp der ki; te gitti o melun
1053	Görüp her ehl-i zerkun kisvetini İnanman bilmedin keyfiyyetini	Görüp her ikiyüzlülük ehlinin elbisesini İnanmayın bilmeden işini
1054	Bu kavim içinde çoğ olur mürâyî Uzadur taylasanı vü ridâyı	Bu millet içinde çok olur ikiyüzlü Uzatır sarığını ve hırkasını
	Fasl	Fasıl 11a
1055	Edepli kıl ayâlün virmegil yüz Sakin kundakdan itme anı kutsuz	Edepli kıl, eşine verme yüz Sakin kundaktan etme onu kutsuz
1056	Dimesün inciben halk huyından Degirmenler yürür yüzi suyundan	Demesin incinip halk huyundan Değirmenler yürür yüzü suyundan
1057	Görenler der çü yatlu ola şuğli Zehî devletlünün devletsüz oğlu	Görenler der çünkü kötü ola işi Ne güzel devletlinin devletsiz oğlu
1058	Dime kim ulalıcak gözedür yol Çubuk yaşla egilür hey habîr ol	Deme kim büyüyünce gözetir yol Çubuk yaşken eğilir hey haberin olsun
1059	Gerek her gâh anı başına kakmak Kazuk girmez yire olmasa tokmak	Gerek her gah onun başına kakmak Kazık girmez yere olmasa tokmak
1060	Evin let kimsenün sanma yıkupdur Gümânsuz sanma çomağ uçmakdan çıkupdur	Yoksulun evi kimsenin olur sanma yıkarak Şüphesiz sanma çomak cennetten çıkmadır

1061	Anun let degşürür yatlu huyını Anun olmaz çomağ ile oyunu	Onun yoksulluk değıştirir kötü huyunu Onun olmaz çomak ile oyunu
1062	Velî üstâda vir sen döğemezsin Bıçak kesmez sapın hem söğemezsin	Fakat üstada ver sen dövemezsin Bıçak kesmez kendi sapını hem söğemezsin
1063	Ne denlü özi ef'âli mayûb Olursa hep görünür sana mahbûb	Ne denli özü fiilleri kusurlu Olursa hep görünür sana sevgili
	Latîfe	Latife 11a
1064	Tonuzlan böceğine söylemişler Kimün oğlancuğı güzel dimişler	Domuz böceğine söylemişler Kimin oğlancığı güzel demişler
1065	Dimiş bakup niçe oğlanlara çok Benüm oğlancuğumdan güzeli yok	Demiş bakıp nice oğlanlara çok Benim oğlancığımdan güzeli yok
1066	Edep öğrense oğlan âkıl olur Edebsüzler sefih ü câhil olur	Edep öğrense oğlan akıllı olur Edepsizler zevke düşkün ve cahil olur
1067	Edeblünün durur hürmetden assı Edebsüze ne hürmet çün yoğ ussı	Edeplinin durur hürmetten faydası Edepsize ne hürmet çünkü yok aklı
	Latîfe	Latife 11b
1068	Dimişler Nâsırüddin Hâce'sine âh Düşüben oğlun ussı gitdi nâgâh	Demişler Nasreddin Hocaya ah Düşerek oğlun aklı gitti ansızın
1069	Dimiş ussı yoğ idi bu ne tan iş Nesi gitdi ola idün ki teftiş	Demiş aklı yoğ idi ne karanlık iş Nesi gitti ola ki araştırın
1070	Çoğ oğlancuklar olur katı zîrek Görüp işitdügin anlar tîzirek	Çok oğlancıklar olur katı akıllı Görüp işittiğini anlar hızlıca
1071	Cevâbında sözine kâdir olur Ulalup ilm okusa mâhir olur	Cevabında sözüne kadir olur Ululanıp ilim okusa mâhir olur
1072	Bir oğlancuk işidün bir harîfe Cevâb ile ne hoş geçmiş latîfe	Bir oğlancık işitin bir herife Cevap ile ne hoş geçmiş bir latife
	Hikâyet	Hikâye 11a

1073	Meger bir kimse bir merd-i gedâya Ödünç akçe virüp düşmiş belâya	Meğer bir kimse bir dilenci adama Ödünç akçe verip düşmüş belaya
1074	Zamânlar geçdi çok hakkını hergiz Alımazdı katı kalmışdı âciz	Zamanlar geçti çok hakkını herkes Almazdı katı kalmıştı aciz
1075	Begâyet incinüp ol kişi bir gün Varur anda kim olur idi medyûn	Son derece incinip ol kişi bir gün Varır ki olur idi ona borçlu
1076	Bulub bir genç oğlan kapuda ol Didi ana yûri atana oğul	Bulup bir bekar genç oğlan kapıda olur Dedi ona yürü atana oğul
1077	Bana gelsün buluşsın var haber kıl Mutavvel etme sözün muhtasar kıl	Bana gelsin buluşsun var haber ver Sözü gereksiz uzatma özetle ifade et
1078	Didi oğlan nedür andan murâdun Bana di kim idem anunla yâdun	Dedi oğlan nedir ondan muradın Bana de ki idem onunla yadın
1079	Eyitdi vardur anun bana borcu Umaram ödeye pür ise dürci	Söyledi vardı onun bana borcu Umarım ödeye dolu ise mücevher kutusı
1080	Didi anun bu gamdan yok huzûrı Müdâm efkâr ile gitdi sürûrı	Dedi onun bu gamdan yok huzuru Devamlı efkâr ile gitti neşesi
1081	Hele şimdi idüpdür fikr-i ma'kûl Ki vire sana borcun tîzrek ol	Hele şimdi ediptir makul bir fikir Ki vere sana borcunu hızlıca o
1082	Eyitdi bu işe sayı ne yüzden Sevindür bana söyle kutlu sözden	Söyledi bu işe çabası ne yüzden Sevindir bana söyle kutlu sözden
1083	Didi atam çeküben hâr zahmin Nice gün oldı direr çalı tohmın	Dedi atam çekerek dikenli tel Nice gün oldu çalı tohumu derer
1084	Anı zahmet virüp cân u tenine Eke ta yollarun iki yanına	Ona zahmet verip can ve teniyle Ekerek onu ta yolların iki yanına
1085	Pes andan bite çalular oraya Pamukcılar yük ile ol yöreye	Ondan sonra bite çalılar oraya Pamukçular yük ile o yöreye
1086	Kaçan uğrasalar her gâh yoldan Pamuk dola çalular sağ u soldan	Kaçan uğrasalar her zaman yoldan Pamuk dola çalılar sağ ve soldan
1087	Pes atam ol pamuğı vara dire Getüre tiz eve anam egüre	Öyleyse atam, pamuğu vara dere Getire tez eve anam eğire

1088	Çün iplik çoğala atam anı cüst Sata bâzâra iletip olmaya süst	Çünkü iplik çoğala atam anı çabuk Sata pazara iletip olmaya gevşek
1089	Getüre akçe hakkın vire neyse Aradan iki üç yıl giçe geyse	Getire akçe hakkın vere neyse Aradan iki üç yıl geçiverse
1090	Üşenme hiç ödenmez borç olmaz Kimesnenün hakı kimsede kalmaz	Üzülme hiç ödenmez borç olmaz Kimsenin hakkı kimsede kalmaz
1091	Alımlu çün bu sözleri işitdi Begâyet güldi sankim işi bitdi	Alımlı çünkü bu sözleri işitti Pek çok güldü sanki işi bitti
1092	Didi oğlan hoş oldun devlete tuş Başama hakkı değdiyse güler hoş	Dedi oğlan hoş oldun devlete rastladın Paşama hakkı değdiyse güler hoş
1093	Olcak böyle oğlancuk söz ehli Revâ görmek hatâdur ana cehli	Olunca oğlancık böyle söz ehli Reva görmek tehlikeli ona cehaleti
1094	Ata talîm-i ilmi ana tehîr İderse itmiş olur hayra taksîr	Atası ilim talimini ertelerse Etmiş olur hayırda kusuru
1095	Sabîde nola zihn olsa sabîdür Heb efalinde bî-mürşid gabîdür	Çocuk ne ola zihin olsa, yine de çocuktur Hep eylemlerinde mürşitsiz ahmaktır
1096	Dimişler hizmete göndersen oğlun Sakin köyme bile ardınca varsın	Demişler hizmete göndersen oğlan Sakin acele etme var ardınca varsın
1097	Oğul hoşdur ulalup olsa sâlih Ne müşkildür eger kim kopa tâlih	Oğul hoştur büyüüp olsa sâlih Ne müşküldür eğer hayırsız olursa talih
1098	Uyar müfsitlere komaz huzûrun Gider dürlü fesâdından sürûrun	Uyar müfsitlere koymaz huzurunu Gider türlü fesadından neşesini
1099	Seni koyup gider ya hasret ile Düketsem dir ya mâlun işretile Hikâyet	Seni koyup gider ya hasret ile Tüketsem der ya malını içki ile Hikâye 11b
1100	Meger bir hâceye bir kimse söyler Bir ulu ağacın evsâfın eyler	Meğer bir hocaya bir kimse söyler Bir ulu ağacın niteliklerini anlatır
1101	Ki dîbinde anun iden münâcât Kabûl olur ne kim dilerse hâcât	Ki dîbinde onun münâcât eden Kabul olur her ne hacet dilerse

1102	Var idi hâcenün bir oğlu hâzır Sorar vassâfdan tenhâda âhir	Var idi hocanın bir oğlu hazır Sorar niteliklerini tenhada sonra
1103	Ki bildür bana kandadır ol ağaç Mühim hâcetlerüm var anda birkaç	Ki bildir bana nerededir o ağaç Mühim isteklerim var onda birkaç
1104	Didi oğul nedür hâcetlerün di Bileyin ben dahı niyyetlerün di	Dedi oğul nedir hacetlerin de Bileyim ben dahi niyetlerin de
1105	Eyitdi hâcetüm bu durur evvel Ki atam ölse ursam mâlına el	Söyledi isteğim budur evvel Ki atam ölse vursam malına el
1106	Bil imdi yatlu oğul fiili n’olur Gamin çek besle biçer gerek olur	Bil şimdi kötü oğul fiili ne olur Gaminı çek besle çekilmez olur
1107	Bu vech ile oğul olmadığı yig Belâsından yürek tolmadığı yig	Bu vech ile oğul olmadığı iyi Belasından yürek dolmadığı iyi
	Fasıl	Fasıl 12a
1108	Eger kızun var ise kimse almaz Delüklü taş kayurma yirde kalmaz	Eğer kızın var ise kimse almaz Kayırma delikli taş yerde kalmaz
1109	Olur ise ne denlü il gülinci Çürük baklaya olur kör alıcı	Olur ise ne denli elin gülüncü Çürük baklaya olur kör alıcı
1110	Silerler bir gün anun da çapağın Bulur kadayise çölmek kapağın	Silerler bir gün onun da çapağını Bulur nerede ise çömlek kapağını
1111	Ümîd ile egerçi gözedür yol Kumalıktan da mı kala kala ol	Ümit ile eğer ki gözetir yol Kumalıktan da mı kala kala ol
1112	Ne çâre hem nice tutsan kapaklı Olur konşı kızı ekser çapaklı	Ne çare hem nice tutsan kapaklı Olur komşu kızı genellikle çapaklı
1113	Irakdan anılur kızlar iyegü Yakın olsa çıra dibi karanu	Iraktan anılırsa kızlar güzel olur Yakın olsa çıra dibi karanlıktır
1114	Viricek müfte virme ide gör cehd Ki ucuz âciz olur bozılır ahd	Verecek beleş verme ede gör gayret Ki ucuz âciz olur bozulur ahd
1115	Metâun satma bulmadan bahâsın İt içer bil ucuz et şûrbâsın	Malını satma bulmadan pahasını İt içer bil ucuz et çorbasını

1116	Bu pendî hem tutar akı olan kes Ki dimişler kızı vir köpriyi kes	Bu pendî hem tutar akı olan herkes Ki demişler kızı ver köprüyü kes
1117	Kızun ardınca çoğ varmayı kogıl Gönül virme güyegü olmaz oğul	Kızın ardınca çok varma Gönül verme güveyi, olmaz oğul
1118	İgen hoşdur çıkarmak kızı ırde Yedi yaşında ya erde ya yirde	Pek hoştur çıkarmaz kızı erde Yedi yaşında ya erde ya yerde
1119	Eger ondan gice vardur yakînüm Ki odur kasinin uşda benüm	Yakınım olup ondan geçersen O da, hani seninki işte benimki der
	Hikâyet	Hikâye 12a
1120	Meğer iki kızun kavmi dirilüp Yavuklu itdiler vade virilüp	Meğer iki kızın akrabaları toplanıp Yavuklu ettiler vade verip
1121	Birini bir yıla kavl eylediler Birini cuma günü alun didiler	Birini bir yıla söz verdiler Birini cuma günü alın dediler
1122	O kız kim cumaya kavl olmuş idi Kocalmaga kamâlin bulmuş idi	O kız ki cumaya söz verilmiş idi Kocamaya, olgunlaşmaya yaklamış idi
1123	Bu iki vadeden oldukda âgâh Didi bir kerre idüp derd ile âh	Bu iki vadeden olduğunda haberi Dedi biri bir kere edip dert ile ah
1124	Ki yıl gibi geçiser yıl muhakkak Gele ay ne kaçan ire iy Hak	Ki yıl gibi geçer yıl muhakkak Gele ay ne zaman ere ey Hak
1125	Kızuna dâyim öğütler işitdür Gelinüne dahı bile işitdür	Kızına daim öğütler işittir Geline bile dahi işittir
1126	İkisine bile kıl her sözün tuş Urasın ta bir ok ile iki kuş	İkisini bile her sözünle yen Vurasın ta bir ok ile iki kuş
1127	Eyit akdur yüzüm açuk alinum Kızum sana dirüm dinle gelinüm	Söyle aktır yüzüm açık alnım Kızım sana derim dinle gelinim
1128	Velî anun ki devlet yok başında Ne işe yaraya rastuk kaşında	Fakat onunki devlet yok başında Ne işe yarar sürme kaşında
1129	İşidün bir kızun da kıssasını Er özleyüp bedîhî gussasını	İşitin bir kızın da kıssasını Er özleyip aşikâr kederini

Hikâyet	Hikâye 12b
1130 Meger bir köy kızı dinlen bu sözi Güderdi tağda oğlag u kuzı	Meğer bir köy kızı dinleyin bu sözü Güderdi dağda oğlak ve kuzu
1131 Velî kocalmaga irmişdi çağı Erirdi er diyü yüreği yağı	Veli koçulmağa, yaşlanmağa ermişti çağı Erirdi er diye yüreğinin yağı
1132 Sürisi otlayı ol müştehanun Varur bir gün dibine bir kayanun	Sürüsü otlayarak o çok isteyenin Varır bir gün dibine bir kayanın
1133 Ulu kayayidi gâyetde bitrüm Ziyâde yüce vü etrâfı uçrum	Ulu kaya idi gayette bitirim (yaman) Ziyade yüce ve etrafı uçurum
1134 Kayaya karşı hem bir Türk anda Sürerdi çift tenhâ ol mekânda	Kayaya karşı hem bir Türk onda Sürerdi çift تنها mekânda
1135 Kız evvel seyr idüp kayayı hayli Görüp pes çiftçiye oldu meyli	Kız evvel seyredip kayayı hayli Yeterince görüp çiftçiye oldu meyli
1136 Yörendi gey aceb hâlet özine Oturdı vü elin urdu yüzine	Etrafında dolaştı kendi hâline hayret etti Oturdu ve elini vurdu yüzüne
1137 Bunı fikr itdi kim şol çiftçi er Erüm olsa ana olsam mukadder	Bunu fikir etti ki şu çiftçi er Erim olsa onun kaderi/ kısmeti olsam
1138 Doğursam pes ben andan bir er oğlan Ulalsa güzel olsa adı Selmân	Doğursam pes bir erkek oğlan ben Büyüse güzel olsa adı Selman
1139 Salınub gelse bir gün bunda ol şâh Bu kayadan aşağı uça nâ-gâh	Salınıp gelse bir gün bunda o şah Bu kayadan aşağı uça ansızın
1140 Helâk olsa benüm pes hâlüm ansuz Niçe olayıdi ahvâlüm ansuz	Helak olsa benim pes hâlim ansızın Nice olaydı hâlim onsuz
1141 Bu endişeyle başladı figâna Musîbet âteşini saldı câna	Bu endişeyle başladı figana Musibet ateşini saldı cihana
1142 Gam u gussayla toldurdu içini Yüzünü yırtuban yoldı saçını	Gam ve sıkıntıyla doldurdu içini Yüzünü yırtarak yoldu saçını
1143 Dögüben dizlerin ağladı vâfir Dir idi düşmesin bu derde kâfir	Döğerek dizlerini ağladı çokça Der idi düşmesin bu derde kafir

1144	Katı feryâd ile toldurdu tağı Pür âvâz itdi yakın u ırağı	Katı feryat ile doldurdu dağı Çok avaz etti yakın ve ırağı
1145	Meger atası vardı bir delü Türk Müdâm uslana diyü dögmelü Türk	Meğer atası vardı bir deli Türk Devamlı uslana diye dögmeli Türk
1146	Kızı vü kuzuları yoklayurak Çıkageldi ol araya ol ahmak	Kızı ve kuzuları yoklayarak Çıkageldi o araya o ahmak
1147	Tagılmış gördi kuzılar tolayu Kız oturmuş figân eyler ulayu	Dağılmış gördü kuzuları dolayı Kız oturmuş figan eyler uluyarak
1148	Dögünüp ağlar unıtmış özini Helâk itmelü olmuş kendüzini	Dövünüp ağlar unutmuş özünü Helak edecek gibi olmuş kendisini
1149	İlerü vardı sordu kızdan ahvâl Ki niçündür bu feryâd u bu efgân	İleri vardı sordu kızdan ahval Ki niçindir bu feryat ve figan
1150	Kız ağlayurak atasına bir bir Ne kim düşünmişidi kıldı takrîr	Kız ağlayarak atasına bir bir Ne ki düşünmüştü kıldı anlattı
1151	İşitdükde ol ebleh koca anı Hemîn feryâd kıldı koca anı	İşittikte o aptal koca onu Hemen feryat etti koca onu
1152	Didi kızum sana yavuz iş olmuş Günün karanudan yavuz kış olmuş	Dedi kızım sana yavuz iş olmuş Günün kararak yavuz kış olmuş
1153	Ne müşkil derde uğraduk meded hây Oğul oğlancuğı ya ben nidem iy vây	Ne müşkül derde uğradık medet hây Oğul oğlancığa ya ben ne edem ey vây
1154	Bu derde kimseler uğramasun hiç Bu hançerle yürek toğramasun hiç	Bu derde kimseler uğramasın hiç Bu hançerle yürek doğramasın hiç
1155	Din imdi kız olıcak bu sıfatlı Atadan dahı böyle terbiyetlü	Deyin şimdi kız olacak bu sıfatlı Atadan dahi böyle terbiyeli
1156	Yemişinde karâıcak çekirdek Er özlemeye hergiz turmaya dek	Yemişinde kararak çekirdek Er özleyerek herkes dura mı dek
	El- mevize	Mevzu 12b
1157	Bilün üç nevadur evlerde kızlar Diyeyin ben işidün anı sizler	Bilin üç çeşittir evlerde kızlar Diyeyim ben işitin onu sizler

1158	Birisi ağır olur key edebli Ol oldur kim ola arı nesebli	Birisi ağır olur çok edepli O oldur kim ola arı nesepli
1159	Hayânun perdesinde saklar özin Çıkuban taşra görmez kimse yüzün	Hayânın perdesinde saklar özünü Çıkarak dışarı görmez kimse yüzünü
1160	Eyü ad için ider cünbüşini Alur ata vü ana alkışını	İyi ad için eder cünbüşünü Alır ata ve ana alkışını
1161	Yüzi suyunı saklar gözedür ud Varacak yirde itmez yirini od	Yüzü suyunu saklar gözetir odun Varacağı yerde etmez yerini ateş
1162	İkincisi katı nâzûk dirilür Söz ehli şîvelü çâpûk dirilür	İkincisi katı nazik dirilir Söz ehli şiveli hareketli dirilir
1163	Tutar kendüzini ekser güşâde Cemâlin arz ider bilişe yâda	Tutar kendisini genellikle açık Cemalini arz eder yakınına veya yabancıya
1164	Düzedüp göz ü kaş u oynadur baş Zerâfetdür diyü tutınur oynaş	Düzeltilip göz ve kaş oynatır baş Zerâfetdir diye sevgili edinir
1165	Açar gerçi hicâb-ı sînesini Sakinur kufl ile gencînesini	Açar gerçi utanma sinesini Sakinir kilit ile gencinesini
1166	Üçüncisi bu durur kim olur bön Zarâfetden edebden anlamaz yön	Üçüncüsü bu dur kim olur bön Zarâfetden edepten anlamaz hiçbir şey
1167	Ne yüzden söz gelür bilmez özine Güzelsin diyenün güler yüzine	Ne yüzden söz gelir bilmez özü ne Güzelsin diyenin güler yüzüne
1168	Atadan anadan zabt u kısı yok Kolayında büyürmüş korkusu yok	Atadan anadan kontrolü ve kederi yok Kolayında büyürmüş korkusu yok
1169	Tılsımı eyle kızun tiz bozılır Yimekle yayılan sözle düzülür	Tılsımı öyle kızın tez bozular Yemekle yayılan sözle düzülür
1170	Kızı evde katı büyütmek olmaz Belâdur yendek anı gütmek olmaz	Kızı evde sıkı terbiyeyle büyütmek olmaz Belâdır daima onu gütmek olmaz
1171	Koma tenhâda nâ-mahremle zinhâr ⁴⁰ Pamuğun od ile ne oyunu var	Koyma tenhada namahremle kesinlikle Pamuğun ateş ile oyunu ne

⁴⁰ Bu beyit YB nüshasında yoktur. MK nüshası varak 56, poz 58'den tamamlanmıştır.

1172	Belayı gönder üstünden ayır anı Sakin rüsvâyılıktan nagehânî Fasl	Belayı gönder üstünden ayır onu Sakin ansızın gelebilecek rüsvalıktan onu Fasıl 12b
1173	Degüldür yigide ayb olsa âşık Turulmaz olmayınca su bulanık	Yiğide âşık olmak ayıp olmaz Su bulanık olmayınca durulmaz
1174	Dime âşık olana divşür ussı Ki itmez âşıka hiç öğüt assı	Deme âşık olana devşir aklını Ki etmez âşığa hiç öğüt fayda
1175	Anun menine nâsîh kethüdâlık Ne ider kar kandurmaz susalık	Onun yasaklanması hususunda öğüt veren kethüdâlık Ne fayda eder kandırmaz susamışı
1176	Getürür âşıkı cûşa her avâz Gelür dirler har üni âşıka sâz	Getirir âşığı coşmaya her avaz Gelir derler eşek ünlemesi âşığa saz
1177	Acebdür ışk kime olsa gâlib Kamu efâlin ider nâ-münâsib	Kimde aşk duygusu galip olursa O kişi münasip olmayan işler yapabilir
1178	Ki dâyim ili sanur âşık amâ Sanurlar âşıkı ile dahî şeydâ	Ki daima yabancıyı sanır âşık amâ Başkaları da sanırlar âşığı deli
1179	Bu fi'li âşıkun her dem görünür Ki esner ac olan âşık gerinür	Bu fili âşığın her dem görünür Ki esner aç olan âşık gerinir
1180	Tuyulur saklıyamaz çoğ işinden Ki âşık belli olur cünbüşinden ⁴¹	Duyulur saklayamaz çok işinden Ki âşık belli olur cünbüşünden
1181	Düşecek penbede gizlenmez âteş Kaçan sıvanısar balçığla güneş	Düşecek penbede gizlenmez ateş Nasıl sıvanacak balçıkla güneş
1182	Budur çekdüğü âşık dürlü ta'nı Gerek aşka nişân da'vîye ma'nî	Budur çektiği âşık türlü ayıplamalar Gerek aşka nişan, davaya mânidir
1183	Cüvâna aşk olur gerçi yaraşık Yigit olur koca da olsa âşık	Genç, âşık olur gerçi yaraşır Yiğit olur koca da olsa âşık
1184	Çi ger yiğit yolın koca varırmaz Nice eyleyiser gönül karırmaz	Gerçi yiğidin yoluna koca varamaz Nice bekleyerek gönül yaşanmaz

⁴¹ Bu beyit YB nüshasında yoktur. KM nüshası varak 32, poz 34'den tamamlanmıştır.

1185	Hele kalmaz çü geçmişdür başından Yine çeyner tükürür yoldaşından	Hele kalmaz çünkü geçmiştir başından Yine çiğner tükürür yoldaşından
1186	Kişide aşktan olmasa hâlet Hemîn hayvanlığa eyler delâlet	Kişide aşktan olmasa nitelik Hemen hayvanlığa eyler delalet
1187	İşidün bir hikâyet bunda gey hûb Hemişe ehl-i diller içre merğûb	İşitin bir hikâye bunda çok hoş sevgili Daima gönül ehli olanlarca sevilen
	Hikâyet	Hikâye 12c
1188	Meger mescidde bir ilm ehli vâiz Turup söylerdi bir gün mevâiz	Meğer mescitte bir ilmi vaiz Durur söylerdi bir gün vaazlar
1189	Gehî tefsîr-i âyât eyleridi Umûr-ı Hakkı isbât eyleridi	Bazen ayetleri tefsir ederdi Hakk'ın işlerini ispat ederdi
1190	Ehâdis-i sahîh iderdi ki nakl Olanlar dinleridi sâhib-i akl	Sahih hadisleri naklederdi Akıl sahibi olanlar dinlerdi
1191	Varidi ol cemâat içre bir Türk Tolaklu ayağı geymiş katı kürk	Var idi o cemaat içinde bir Türk Dolaklı ayağı giymiş katı kürk
1192	Yitürmişdi eşek birkaç gün idi O gamdan her günü sankim dün idi	Yitirmişti eşek birkaç gün idi O gamdan her günü sanki dün idi
1193	Çü gördi anda var çokluk cemâat Pes andan vâki oldu bu şenâat	Çünkü gördü onda var çokluk cemâat Pes ondan hasıl oldu bu kötülük
1194	Ki ayağ üstine turup çağırdı Hımâr için eşek gibi ağırdı	Ki ayak üstüne durup çağırdı Eşek için eşek gibi anırdı
1195	Didi kim iy cemâat nice gündür Eşegüm yitdi bağrumda dügündür	Dedi ki ey cemâat nice gündür Eşegim yitti bağrumda düğündür
1196	Haber virün var ise görmüşünüz Bir otlağ içre ana ırmışınız	Haber verin var ise görmüşünüz Bir otlak içinde ona ermişiniz
1197	Anı gördükde vâiz kaldı hayrân Ki ol meclisde bir hayvân-ı nâ- dân	Ona gördükte vâiz kaldı hayran Ki ol mecliste bir cahil hayvan
1198	Eşek aramağa başladı nâ-gâh Degül hak sözlerün hakkından âgâh	Eşek aramağa başladı ansızın Değil hak sözlerin hakkından haberli

1199	Didi pes sohbetin kat'idüp ol dem Ki iy har ıssı kalbünde koma gam	Dedi pes sohbetin kat edip o dem Ki ey eşek sahibi kalbinde koyma gam
1200	Biraz sabret bulayın ben harunı Senün def ideyin derd-i serüni	Biraz sabret bulayım ben eşeğini Senin defedeyim baş derdini
1201	Hemîn evvelki sohbetden gelüp vâz Tarîk-i aşka itdi oldem âğâz	Hemen evvelki sohbetten gelip vazgeçip Aşk yoluna etti o zaman başlangıç
1202	Îlâhi aşka itdi ki şurûi Ki anlatdı mecâzîden fûrûğı	Îlahi aşka etti ki başlamayı Ki anlattı mecaziden çeşitli meseleleri
1203	Gehî meczûblar efâlin andı Gehî Ferhâd u Mecnûn hâlin andı	Bazen meczupların fiillerini andı Bazen Ferhat ve Mecnun hâlini andı
1204	Şu denlü söyledi ahvâl-i ışkî Ki matlûb itdi halka hâl-i ışkî	Şu denli söyledi aşkın hâlini Ki talep etti halka, aşk hâllerinden
1205	Bu oldı anda pes âhir cevâbı Bülend âvâz ile idüp hitâbı	Bu oldu sonunda cevabı Yüksek avaz ile edip hitabı
1206	Ki aranızda var mı ey cemâat Kişi kim ışkdan bî-bizâat	Ki aranızda var mı ey cemaat Kişi ki aşktan sermayesi olmayan
1207	Nicedür bilmeye şevk u mahabbet Mezâkı olmaya zevk u mahabbet	Nicedir bilmeye şevk ve muhabbet Tatsız zevk ve muhabbet
1208	Bana kendüzini göstereşün ol merd Anı da germ idelüm kalmasun serd	Bana kendini göstereşin o adam Onu hararetli edelim kalmasın soğukluk
1209	Hemân turdı cemâat içre bir er Didi uşta benem ol şahs-ı ebter	Hemen durdu cemâat içinde bir er Dedi işte benim o aptal adam
1210	Ki hergiz bilmezem âşıklığı ben O yolda itmedüm sâdıklığı ben	Ki herkes gibi bilmezim âşıklığı ben O yolda etmedim samimi dostluk
1211	Didi vâız çağırıp anda derhâl Ki iy har yavı kılan gel harun al	Dedi vaiz çağırıp onu derhâl Ki ey eşek kaybeden gel eşeğini al
1212	Eşek bulındı artuk çekme teşvîş Arama özge yirde bitdi ol iş	Eşek bulundu artık sıkıntı çekme Arama kendi yerinde bitti o iş
1213	Kişi kim ışkî yok manîde hardur Degüldür âdem ol hardan beterdür	Kişi kim aşkı yok aslında eşektir Değildir âdem o eşekten beterdir

1214	Hevâ-dar olma değme hûba der- hâl Dürüş cehd eyle koş yügrüğün al	İstekli olma her güzele meyletme derhâl Çalış, gayret et güçlü olanı al
1215	Gönül virsen vir eyle mâhtâba Ki diye toğ ya toğdum âfîtâba	Gönül verirken öyle ay yüzlüye ver Ki o güzel, güneşe ya sen doğ ya ben doğayım desin
1216	Niçün başlarsın anuñcün enîne Ölûsi değmeyince şîvenine	Niçin başlarsın onun için inlemeye Ölûsü değmeyenin yasına
1217	Çün uğrısın uğırla bâri altun Müsâvîdür siyâset alma kurşun	Çünkü hırsızısın bari altın çal Eşittir siyaset alma kurşun
1218	Sevüp zâr olma hercâyî nigârı Ki olmaz şâhinün eksük şikârı	Sebatsız güzel sevgiliyi sevip ağlayıp inleme Ki şahinin avı eksik olmaz
1219	Zülâl umma binâ içinde taşdan Gerek durur mahabbet iki başdan	Tatlı umma bina içinde dışından Gerektir muhabbet iki baştan (Muhabbet karşılıklı olmalıdır)
1220	Ger uğratsa ziyâde aşk cebre Sefer kıl tâkatün yoğ ise sabra	Eğer sebep olursa aşk zorlamaya Sefer kıl takatin yok ise sabra
1221	Çıkarur bî-gümân itme tereddüd İç acısın taban acısı lâ-büd	Çıkarır şüphesiz etme tereddüt İç acısına taban acısı gerekli
1222	Vefâsuz sevmek olur çünkü yanlış Döner Bağdâd'dan yanlış teşvîş	Vefasız sevmek yanlış olur çünkü Döner Bağdat'tan yanlış hesap
1223	Dime kim hicr odı kor cânuma köz Gönül katlanıcıdır görmese göz	Deme ki ayrılık ateşi kor canıma köz Gönül katlanıcıdır görmese göz
1224	Gerekse gayrı dilberle gönül yaz Ki zîra bir çiçekle yazılmaz yaz	Gerekse gayrı dilberle gönül yaz Ki zira bir çiçekle gelmez yaz
1225	Mülâyim hûblar âlemde vâfir Medîne olmaz ise Mekke hâzır	Mülâyim sevgililer âlemde çoktur Medine olmaz ise Mekke hazır
1226	Eger perî ise sevgili sev anı Olursa hûri sevme sevmeyeni	Eğer peri ise sevgili sev onu Olursa huri, sevme sevmeyeni
1227	Bu pend olmaz velî her gâh makûl Ki gönül kimi sevse görklüdür ol	Bu pend olmaz fakat her zaman makul Ki gönül kimi sevse güzel odur

Hikâyet	Hikâye 12d
1228 Dimiş Leylî'yi görüp bir nazarsuz Safâ-yı ışkdan dŭr u habersŭz	Demiş Leyla'yı görüp bir bakışsız Aşk safasından uzak ve habersiz
1229 Ki Mecnŭn ger bununçŭn çok melâlet Çeker hŭsninde yok bunun o hâlet	Ki Mecnun eğer bunun için çok sıkıntı Çeker, güzelliğinde yok bunun o hâl
1230 Taaccŭb kılmamış ol söze Leylî Dimiş Mecnŭn ider Leyliye meyli	Hayret etmemiş o söze Leyla Demiş Mecnun eder Leyla'ya meyil
1231 Çŭ Mecnŭn'a iderler bu beyânı Dimiş binŭm gözŭmle görün anı	Mecnun'a da etmişler bu beyanı Demiş benim gözŭmle görün onu
1232 Ki ta anlayasın bîçâre Mecnŭn Nice hŭsne olupdur zâr u meftŭn	Ki ta anlayasın neden çaresiz Mecnun Nice güzel olur ağlamaklı ve vurgun
1233 Kim ola andan özge hŭsn ile bay Tanum yok ılduza çŭn görmüşem ay	Ki ola ondan başka güzel ile zengin Şaşkınlığım yok yıldıza çŭnkŭ görmüşŭm ayı
1234 İşit bu arada bir dahı sâdık Ne kılmış ol iki ma'şŭk u âşık	İşit bu arada bir daha sadakatli Ne kılmış ol iki maşŭk ve âşık

Hikâyet	Hikâye 12e
1235 Hak için aş idŭp bir vakt Leylî Yidŭrdi halka hayr eyledi hayli	Hak için aş edip bir vakit Leyla Yedirdi halka hayr eyledi hayli
1236 Kazanlar űzre turuban ayağın Virŭrdi aşı sunana çanağın	Kazanlar űzere durarak ayağın Verirdi aşı sunana çanağın
1237 Meğer Mecnŭn da çanak sundı vardı Anun çanağın kefçeyle urdı	Meğer Mecnun da varıp çanak sundu Onun çanağına kepçeyle vurdu
1238 Uşandı anda Mecnŭn'un çanağı Sevindi görŭben Mecnun o lâğı	Kırıldı onda Mecnun'un çanağı Sevindi görerek Mecnun o şakayı
1239 Didiler iy zâif ű hasta vŭ zâr Ne iş itdi sana gör ol cefâ-kâr	Dediler ey zaif ű hasta ve ağlamaklı Ne iş etti sana gör ol cefakâr
1240 İder aş virtŭben kamuya izzet Senŭn sıdı çanağın zî-mezellet	Eder aş vererek kamuya izzet Senin kırdı çanağını hakir gördŭ

1241	Didi siz anlamazsuz âli vardır Benümle anun özge hâli vardır	Dedi siz anlamazsınız başka anlamı vardır Benimle onun özge hâli vardır
1242	Egerçi zâhiren ol iş cefâdur Hakikâtde velî ayn-ı vefâdur	Eğer ki görünürde o iş cefadır Hakikatte ancak vefa göstergesidir
1243	Vireydi aş bana dahı ol dilber Olurdum ben de halk ile berâber	Vereydi aş bana dahi o dilber Olurdum ben de halk ile beraber
1244	Bu işde var iki mâkul tevcîh Ki Mecnûn’a beşâretdür o tenbîh	Bu işte var iki makul manâ Ki Mecnun’a müjdedir o tenbih
1245	Biri bu kim didügi oldu Leylî Gamum yi eyleme sen aş meyli	Biri bu ki dediği oldu Leyla’nın Gamımı ye eyleme sen aş meyil
1246	İkinci bu ki ben senin çü sen ben Niçün gayrılar işin işledün sen	İkinci bu ki ben senin çünkü sen ben Niçin gayrılar işini işledin sen
1247	Bu ne bîgânelikdür kim idersin İkilik yolına niçün gidersin	Bu ne yabancılıktır ki ne edersin İkilik yoluna niçin gidersin
1248	Bu resme ıskdan ahvâl çokdur Dinilse söz uzar akvâl çokdur	Bu türden aşk hâlleri çoktur Denilse söz uzar hâller çoktur
	El-mevize	Mevzu 12c
1249	Söz itme yâre geldükde ir ü giç Ki kendü gelse söz yok güzele hiç	Söz etme yâre geldikte er ve geç Ki kendi gelse söz yok güzele hiç
1250	Güzel gördükde ol cân ile nâzır Teferrüc körlügedür sanma hazır	Güzel gördüğünde can ile ol nâzır Seyretmek körlüktür sanma hazır
1251	Cevâbın eyle vir men itse nâdân Var ebleh olma yokdur göze zindân	Cevabın öyle ver cahil menetse bile Var aptal olma yoktur göze zindan
1252	Çi ger bu dahı dinür bir haberdür Ki besdür bir nazar kim bin nazardur	Çünkü eğer bu dahi denir bir haberdür Bir bakmak ki bin bakmaktan iyidir
1253	Temâşâsına hûbun kim diye yok Eyüye çok nazardan müzd olur çok	Sevgilisinin görünüşünü seyretmeyen yok İyiye çok bakmaktan başka mükafat yok
1254	Kişide sabr komaz yârsuzluk Gerek âşık olanda ârsuzluk	Kişide sabır bırakmaz yârsızlık Âşık olanda gerek arsızlık

1255	Dirîğ itme sakın cânân için cân Bulunmaz virmeyince cânı cânân	Sakın canan için canını esirgeme Bulunmaz vermeyince canı, canan
1256	Çekersen yâr için gam yime gavgâ Güzel gavgâsuz olmaz hiç zîrâ	Çekersen yâr için kavga, gam yime Güzel kavgasız olmaz hiç zira
1257	Rakîbün olduğına hem-dem-i yâr Hazîn olma ki olmaz verd bî-har	Rakibin sevgilinin dostu olduğuna Kederlenme ki olmaz gül dikensiz
1258	Kalursın yârsuz hem tutmagıl reyb Cihânda isterisen yar-ı bî-ayb	Kalırsın yârsız hem buna şüphe duyma Cihanda ayıpsız yar ister isen
1259	Güzel cevır itmeden meyyâl olmaz Mukarrerdür belâsuz bal olmaz	Güzel cefa etmeden istekli olmaz Muhakkaktır belasız bal olmaz
1260	Rakîbün verheminden çekme korhu İt ürür kârbân giçer ne kaygu	Rakibin şaşkınlığından çekme korku İt ürür kervan geçer ne kaygı
1261	Rakîb itdükde düşnâm eyleme âr Çepel yise seg olmaz bahr murdâr	Rakib sana zorluk çıkardığında eyleme âr Pislik yese köpek olmaz deniz kirli/ mundar
1262	Rakîbün sanduğı bu sana yavuz Komaz tonuzluğın kaçansa tonuz	Rakibin sana sandığı bu yavuz Domuz domuzluğunu bırakmaz
1263	Sen ana yâr için kıl dâyim eylûk Seven ıssın atar itine sünûk	Sen ona yar için kıl daim iyilik Sahibini seven, köpeğine atar kemik
1264	Ne çâre hem olunı geldi pîşe Kesilmeyen el öpilür hemîşe	Ne çare ki hep böyle ola geldi Kesilmeyen el öpülür daima
1265	Gelür ağyâr anup itdükde lâğı İti an u yanuna ko çomağı	Gelir başkaları anıp ettikte şakayı İti an ve yanına koy çomağı
1266	Çi ger sevmediğü yarpuz yılanın Biter oda ini ağzın anın	Çünkü sevmediği nane otu yılanın Biter oda ininin ağzında onun
1267	Virür şeftâlular ağyâra dilber Eyü yimişleri tonuz yir ekser	Verir şeftaliler başkalarına güzel İyi yemişleri domuz yer genellikle
1268	Olan kûyinde yârun vasıldan dûr Hemîn ol hâcîdur kim görmeye nûr	Sevgilinin köyünde olan ona ulaşamaz Hacı olupta nur görmeyenler gibi
1269	Der-i dilberde âşık yasadur taş Diler mi hiç yasduk sağ olan baş	Güzelin kapısında âşık yastadır taş Diler mi hiç yastık sağ olan baş

1270	Çi ger kâzibdürür ahdinde dilber Velî uşşâk-ı sâdık gönlin eğler Fasl	Gerçi sevgili ahdinde yalancıdır Lakin sadık âşıklar gönlünü eğler Fasıl 13a
1271	Oluban bî-tekellûf nefis için zâr Güleğini viregen sanma zinhâr	Nefsinin istekleri için ağlayıp inleme Güleni verecek sanma kesinlikle
1272	Sakin söylerüne berkitme yüzün Olur hasta gibi azıtma sözün	Sakin söz söylediğin kişiye berkitme yüzün Olur hasta gibi azıtma sözün
1273	Tavarun kim hûyın bilmezsin anun Tolaşma ardına gerekse cânun	Davarın ki huyunu bilmezsin onun Dolaşma ardına gerekse canın
1274	Ne assı ide sana buyruğundan Kıl aldurmaya ol kim kuyruğundan	Ne faydası olur sana buyruğundan Kıl aldurmaya o kişi kuyruğundan
1275	Zenün meylini bil ana göre yıl Ki çöp deprendüğü yok esmedin yıl	Kadının meylini bil ona göre es Ki çöp kımıldadığı yok esmeden yıl
1276	Be-her-hâl ön gerek ol işde perhîz Çi ger dirler çabalayan virür tiz	Her durumda o işten sakınmak gerek Çünkü derler çabalayana tez verir
1277	Okunmaduk yire varma hazer kıl Ki kavulsuz giren haksuz çıkar bil	Çağrılmadığın yere varma uzak dur Ki kavilsiz giren haksız çıkar bil
1278	Ne bilsün kavli yoğa tutmagıl yol Senün karanuda göz kıpduğun ol	Sözünde durmayanla tutma yol Ne bilsin senin karanlıkta göz kıptığını o
1279	Ümide anda niçe tuş gelürsin Mukarrer kurı varup boş gelürsin	Ümide o zamanda nasıl karşı gelürsin Bu kesindir kuru varup boş gelürsin
1280	O cünbiş assısı yok yilmek olur Hemîn bir varup iki gelmek olur	O hareket faydasız yere koşturmak olur Bir ileri iki geri gitmek olur
1281	Koşar isen kadîmî yâre koş baş Ki eyerlenmiş atdur eski oynaş	Koşar isen daima eski yâre/dosta koş Ki eyerlenmiş attır eski oynaş
1282	Olur varlı hemîşe eski varlı Yeni varlı olur kandaysa çorlı	Eski varlı daima varlı olur Yeni varlı olur neredeyse hastalıklı olur
1283	Musâhib olsa sana bir perî-vâr Sakin nâşîden it kapuyu dîvar	Sohbet arkadaşı olsa sana bir peri gibi güzel Sakin ileri gelenlerden et kapıyı duvar

1284	Degüldür erlik adın çekme yoldaş Kimünle kim kosan bir yasduğa baş	Değildir erlik adını çekme yoldaş Kiminle ki kosan bir yastığa baş
1285	Benüm pendüm sanadur iy azizüm Kayurmaz ev de bizüm kov da bizüm	Benim pendim sanadır ey azizim Kaygılanma ev de bizim kovuk da bizim
	El- mevize	Mevzu 13a
1286	Bürâder ger huzûr isterisen bul Şeriat emrine gir baş ü göz ol	Birader eğer huzuru ister isen bul Şeriat emrine gir baş ve göz ol
1287	Hemin oynaşa oyna gıc dimişler Kaçan âkil müdâm ol işi işler	Hemen sevgiliye oynatarak geç demişler Her zaman akıllı devamlı o işi işler
1288	Tuyılsan uğrısın il issi kınar Biregü atına binen tiz iner	Duyulsa hırsız il sahibi kınar El atına binen tez iner
1289	Ne denlü lezzet olısar aşında Hemîşe od yanar uğrı başında	Ne kadar lezzet olacak aşında Daima ateş yanar hırsızın başında
1290	Yakasın ergenün bit yir hemîşe ⁴² Kazancını dahi it yir hemîşe	Yakasını bekarın bit yer daima Kazancını dahi it yer daima
1291	Ol aldanmış degüldürler haberde Kiçinden evlenen toyan seherde	O aldanmış değildir habere göre Erken evlenen doyar seherde
1292	Giç evlenen vелеdden assı itmez Ki asi kuzuya bil kurt yitmez	Geç evlenen veletten fayda görmez Ki asi kuzuyu kurt yemez
1293	Karışur kâil olun hem bu lâga Güwegü tâze olsa bal yağa	Karışır razı olun hem bu şakaya Güvey taze olsa bal ve yağ gibi olur
1294	Velî evlenmeğe kudret gerekdür Huzûra irmeğe devlet gerekdür	Lakin evlenmeğe kudret gerektir Huzura ermeğe devlet gerektir
1295	Fakîr evlense gâyet tuzsuz olur Er olsa cimri avret yüzşüz olur	Fakir evlense gayet tuzsuz olur Er olsa cimri, avrat yüzşüz olur
1296	Hemîşe avrete sanma gelür hoş Ki yiğit hoş ola vü yancuğı boş	Daima avrata sanma gelir hoş Ki yiğit hoş ola ve torbası boş

⁴² Bu beyit YB nüshasında yoktur. MK nüshası varak 61, poz 64.

1297	İşitmez olur usandukda sözün Dir azdukca yuyucu göre yüzün	İşitmez olur usandığında sözünü Der azdıkça yıkayıcı göre yüzünü
1298	Erün avret yiğ aldanur lutına Ne assı kurı si. düşman gö.ine	Erin avret daha iyi aldanır lezzetine Ne fayda kuru si. düşman gö.üne
1299	Boğaz her dem ol işige gah akındur Karındaşdan karın şeksüz yakındur	Boğaz için her zaman gayret etmek gerekir Karındaştan karın şüphesiz daha yakındır
1300	Kişi yakmak gerek ocağın ekser Ki avret diye canum od canum er	Kişinin ocağını yakması gerek genellikle Ki avrat desin canım ateş canım er
1301	Zen alışmağa er ulu gerekdür Yanı yancuğı tolı gerekdür	Kadın alışması için er ulu gerektir Yanı/ cebi kesesi dolu gerektir
1302	Çü tuz torbası gice azın azın Yegin olmayanun boğar boğazın	Çünkü tuz torbası gece azın azın Kuvvetli olmayanın boğar boğazını
1303	Acebdür zen er emrinde çoğ olur Ki koyundaki sözi koyuğ olur	Acayıptır kadın ki er emrinde çoktur Ancak koynundakinin sözü koyu olur
1304	Ere avret geh illik geh yagıdır Hep evlülük büyük ayak bagıdır	Ere avrat geh dost geh düşmandır Hep evlilik büyük ayak bağıdır
1305	Burada bir hikâyet dinlen iy yâr Ki bir dîvâne dimiş uslu ahabâr Hikâyet	Burada bir hikâye dinleyin ey dost Ki bir divane demiş uslu haberler Hikâye 13a
1306	Meger Behlûl'e bir gün söylediler Seni evlendürelüm gel didiler	Meğer Behlûl'e bir gün söylediler Seni evlendirelim gel dediler
1307	Ne hâsıl böyle bu dıvanelikden Bu iş ü dôstdan bîgânelikden	Ne hasıl böyle bu divanelikten Bu eş ve dosttan yabancılıktan
1308	Bu yüzden çok nesâyih söyleyürek Rıza virdi ol âhir dinleyürek	Bu yüzden çok nasihatler söyleyerek Rıza verdi o sonunda dinleyerek
1309	Pes aldılar ana bir hûb duhter Müzeyyen hem muattar tâze dilber	Pes aldılar ona bir güzel kız Süslenmiş hem güzel kokulu taze dilber
1310	Getürdiler yanına şöhet ile Hezârân izz ü naz ü zıynet ile	Getirdiler yanına şöhet ile Binlerce izzet ve naz ve süs ile

1311	Arûsı böyle gördi çünkü Behlûl Yapışdı bî-tevakkuz tiz ana ol	Gelini böyle gördü çünkü Behlûl Yapıştı ümitsiz tez ona o
1312	Tamam âyîn ü âdetçe yaturdı Eğildi karnı üzre kulağ urdı	Tamam merasim ve âdetçe yatırdı Eğildi karnı üzere kulak vurdu
1313	Biraz tururak ol vaz ile hayrân Turuban nâgehân gitdi şitâbân	Biraz durarak o vaziyette hayran Durarak birdenbire gitti aceyleyle
1314	Didiler taşra görenler bu hâli Nedür bu kaçduğun iy lâübâli	Dediler dışarıda görenler bu hâli Nedir bu kaçtığın ey lâübâli
1315	Didi konuz beni hey fârig olun O maksûda varın siz bâliğ olun	Hey bırakın beni vazgeçin O amaca varın siz erişmiş olun
1316	Beni gavğâlara mı uğradursız Kuru sevdâlara mı uğradursız	Beni kavgalara mı uğratırsınız Kuru sevdalara mı düşüreceksiniz
1317	Didiler şimdi sana noldı bârî Kabûl itmiş iken korsun nigârı	Dediler şimdi sana ne oldu öyleyse Kabul etmiş iken neden bırakırsın sevgiliyi
1318	Didi hây işidün dürlü haberler Ayân oldu bana gizlü eserler	Dedi hey işitin türlü haberler Açık oldu bana gizli eserler
1319	Nigârı yaturup üstinde turdum Irakdan karnı üzre kulağ urdum	Sevgiliyi yatırıp üstünde durdum Iraktan karnı üzere kulak verdim
1320	İşitdüm anda gavğâlar acâyib Dahı çok dürlü buyruklar garâib	İşittim onda kavgalar acayip Dahi çok türlü garip işler
1321	Diri imiş anda bir çokluk cemâat Kamusı müft-hâr u bî-kanâat	Dirilmiş orada bir çokluk cemaat Kamusı bedava yiyen ve kanaatsiz
1322	Dişi erkek karışık oğlan uşak Tururlar çağrışıp aç u yalınca	Dişi erkek karışık oğlan uşak Dururlar çağrışıp aç ve çıplak
1323	Kimi etmek diler kimi et ü aş Kimi kuru yemiş özler kimi yaş	Kimi ekmek diler kimi et ve aş Kimi kuru yemiş özler kimi yaş
1324	Kimi kaftân u kimi kuşağ ister Kimi takye vü kimi başmağ ister	Kimi kaftan ve kimi kuşak ister Kimi takke ve kimi çarık ister
1325	Beni orada tuyup içerüden Hücûm itdiler önden hem girüden	Beni orada duyup içeriden Hücûm ettiler hem önden hem geriden

1326	Gelüben üşeler yanî başuma Ağular katarlar tatlu aşuma	Gelerek üşüştüler yanı başıma Zehir katarlar tatlı aşıma
1327	Olardan kaçuben gitdüm bilün siz Ne bâbımdur benüm avret oğul kız	Onlardan kaçarak gittim bilin siz Avrat oğul kız benim işim değildir
1328	Gerekdür anlara kesb-i firâvân Bu hoşdur kim olam başuma sultân	Onlar için çok kazanç gerektir Ne hoştur ki olayım başıma sultan
1329	Bu söz müflisler içündür nasîhat Degül ana ki var başında devlet	Bu sözler müflisler için nasihatır Başında devlet olana değil
	El-mevize	Mevzu 13b
1330	Kızun ger tul alur aldukda hûyın Dilersen bilesin sor izle suyın	Kız eğer dul alırsan aldığında tabiatını Dilersen bilesin sor izle suyunu
1331	Ki demişler anasın gör kızın al Kıyısına nazar eyle bizin al	Ki demişler anasını gör kızını al Kıyısına bak bezini al
1332	Ola mı gül-şeker ol kız olıcak Atası soğan anası sarımsak	Olur mu gül-şeker o kızın olunca Atası soğan anası sarımsak olunca
1333	Olur ger pâk u ya nâ-pâk u oluk O kim aslına benzemez uğurluk	Olur eğer temiz ise yine temiz olur O ki aslına benzemez gizli şeyler
1334	Eyü hakkında kimse kem diyimez Asıl azmaz cihânda sağ yiyilmez	İyi hakkında kimse kötü diyemez Asıl azmaz cihanda doğru olan yenilmez
1335	Meseldür hem ulular eyle demiş Ki hergiz pastutmaz arı gümüş	Meseldir hem ulular eyle demiş Ki hiçbir zaman pas tutmaz saf gümüş
1336	Ol işde uyma değme reh- nümâyâ Boğılmaz toğıcak düşme belâyâ	O işte uyma her yol göstericiye Boğulmaz doğunca düşme belaya
1337	Anı kim dirilecek sen ölince İvecen olma iste yorulunca	O ki dirileceksin sen ölünce Aceleci olma iste yorulunca
1338	Zen olsa zişt olur dûzah ere ev Behişt olur çü bir meh sala pertev Latife	Kadın çirkin olsa olur cehennem ere ev Bir ay yüzlü olsa cennet olur ev Latife 13a

1339	Dimişler kimün olsa avreti hûb Nigâr-ı muntelhâ dildâr-ı mahbûb	Demişler kimin olsa avradı güzel Resim gibi güzel gönül sahibi sevgili
1340	Nider il düğiniyçün şâd olup ol Evinde oynayuban gülse ne bol	Ne eder el düğünü için sevinçli olup ol Evinde oynayarak gülse ne bol
1341	Kimün kim avretidür katı çirkin Ki göz gördükçe gönül ola gam- gîn	Kimin kim avradıdır katı çirkin Ki göz gördükçe gönül gamlanır
1342	Nider ol il ölüsünde çeküp gam Evinde itse ne feryâd u mâtem Latife	Ne eder o el ölüsünde çekip gam Evinde etse ne feryat ve matem (daha iyi) Latife 13b
1343	Zarîfe bacılarda bir latife Dimişler yadîgâr için zarîfe	Güzel bacılarda bir latife Demişler yadigâr için güzele
1344	Gelin kim çoğ ola anun cihâzı Velî zişt ola yaraşmaya nâzı	Gelin ki çok ola onun çeyizi Fakat çirkin olana yaraşmaya nazı
1345	Olur ol yük dibine varsa cici Ocak yanına geldiğinde böci	Olur o yük yerine varsa cici Ocak yanına geldiğinde öcü
1346	Budur ahvâli gey anla bürâder Ötesin fikrün ile eyle ezber	Budur hâlleri çok anla birader Ötesini fikrin ile eyle ezber
1347	Kız al alsan zene itme muhabbet Ki yularsuz eşekdür tul avret	Kız al alırsan, kadına etme muhabbet Çünkü yularsız eşektir dul avrat
1348	Alışdurmaz senünle değmede hu Heves eyleme ol yüz görmüşü ko	Alıştırmaz seninle değmede huy Heves eyleme o yüz görmüşü kenara koy
1349	Ne alursın sen ol ilün koduğın Ki yüzün görse har almaz koduğın	Ne alırsın sen o elin koyduğunu Ki yüzünü görse eşek almaz koyduğunu
1350	Ger alursan nidelüm çek ‘anâsın Kimi kızın sever kimi anasın Hikâyet	Eğer alırsan ne edelim çek zahmetini Kimi kızı sever kimi anasını Hikâye 13b
1351	Meger ikinci evlenmekde bir er Alur bir tul avret iy bürâder	Meğer ikinci evlenmekte bir er Alır bir dul avrat ey birader

1352	İdicek bir iki gün zindegânî Sorar bir döstü gördükde anı	Edecek bir iki gün canlılık Sorar bir dostu gördüğünde onu
1353	Ki var mı evdeşinle birliğünüz Nicedir aranızda dirliğünüz	Ki var mı evdeşinle birliğiniz Nicedir aranızda dirliğiniz
1354	Dir ana ne sorarsın hâlünüzü Müdâm işit bizüm efâlümüzü	Der ona ne sorarsın hâlimizi Daima işit bizim fiillerimizi
1355	Her ahşam ki taâma başlayavuz Ya hod sonra kelâma başlayavuz	Her akşamki yemeğe başlarız Yahut kendimiz sonra kelama başlayalım
1356	Anar eski erin ol avretüm ben Gider birlik olur her söz ben ü sen	Anar eski erini o, ben eski avradımı Gider birlik, olur her söz ben ve sen
1357	Huzûr ile nice işlerler işi Olcak dört dâyim iki kişi	Huzur ile nice işlerler işi Olunca dört daima iki kişi
1358	Hemîndür anlayana bir latîfe Degül hâcet dahı çok söz zarîfe	Hemendir anlayana bir latife Çok söz zarif anlayışlı kişiye gerekmez
1359	Ger istersen nasîhat bunda efzûn Bir efsâneyle dahi dinle efsûn	Eğer isterisen nasihat bundan daha fazla Bir efsaneye birlikte dinle büyüleyici
	Hikâyet	Hikâye 13 c
1360	Meger kim bir zamânda bir cüvânmerd İdinür evlülük sevdâsını derd	Meğerki bir zamanda bir civanmert Edinir evlilik sevdasını dert
1361	Tanışur her kişiye bu işi ol Ki evlensem dirin göster bana yol	Danışır her kişiye bu işi o Ki evlensem derim gösterin bana yol
1362	Virür her kimse bir yüzden ana pend Velî dir bunu âhir bir hired- mend	Verir her kimse bir taraftan ona öğüt Fakat sonunda bir akıllı adam bunu der
1363	Ki bir dîvâne var durur ilâhî Fülan aradadır ârâm-gâhi	Ki bir deli vardır ilâhi Fılan aradadır ikametgâhı
1364	Ger olayın dir isen ehl-i dâniş Yürü sen bu işi var ana danış	Eğer olayım der ise bilgi sahibi Yürü sen bu işi var ona danış
1365	Tuyarsın anda çok dürlü eserler Sana dir ol delü uslu haberler	Duyarsan onda çok türlü eserler Sana der o deli uslu haberler

1366	Varur pes tâlib ol şeydâ katına Beyân eyler murâdın hazretine	Varır sonunda tâlib, ol deli katına Beyan eder muradını makamına
1367	Çoğ ider ger suâli vü hitâbı İşitmez hayr u şer hergiz cevâbı	Çok eder gerçi suali ve hitabı İşitmez hayır veya şer hiçbir cevabı
1368	Ol gün varur yarın yine ol İder ibrâm arar maksûdına yol	O gün varır, yarın yine varır o Bıkıncaya kadar arar maksadına yol
1369	Dir ol dîvâne bu sevdâ katı güç Ki zîrâ avretün cinsi olur üç	Der o divane bu sevda çok güç Ki zira avradın cinsi olur üç
1370	Biri bütün biri yarım biri hiç Ne bilem kanğısıyla ola tezvîç	Biri bütün biri yarım biri hiç Ne bileyim hangisiyle ola evlilik
1371	Budenlü söyler artuk söylemez söz Oluban fâriğ ol yüzden yumar göz	Bu denli söyler artık söylemez Vazgeçmiş olarak o yüzden yumar göz
1372	Cevâbı müşkil işidüp suâle Kalur hayrette tâlib ol makâle	Cevabı zor işitip suale Kalır hayrette talip o söze
1373	Gider yine üçünci defa âhir Gelicek remz olur ol demde zâhir	Gider yine üçüncü defa sonunda Geline sır olur o zamanda açıkça
1374	Dir ol mest-i mey-i bezm-i İlâhî Çü bu yüzde ararsın râst râhı	İlâhî meclisin sarhoşu ol der Çünkü bu yüzden arasın doğru yolu
1375	Bil ol üçün bütün olanıdır kız Ucuzdur her ne denlü kim ola kız	Bil ol için bütün olanıdır kız Ucuzdur her ne denli ki ola kız
1376	İkiliksüz arayan kimse birlik Kız ile eylesün âlemde dirlik	İkiliksiz arayan kimse birlik Kız ile eylesin âlemde dirlik
1377	Budur yarım ki almış ola bir merd Velî evlâdı olmaya kala ferd	Budur yarım ki almış ola bir adam Fakat evladı olmaya kala tek
1378	Er ile ol geh eylik geh yagıdır Geh uslanur gehi aklın tağıdır	Er ile o bazen iyilik bazen düşmandır Bazen uslanır bazen aklını dağıtır
1379	O tul kim hiçdür çokdur a'nâsı Odur kim ola oğul kız anası	O dul ki hiçtir veya çoktur meşakkati Odur ki ola oğul kız anası
1380	Ol itmez kimseyile zindigânı Degül almak sakın yâd itme anı	O etmez kimse ile etmez canlılık Değil almak sakın yad etme onu

1381	Benüm pendüm bulardur ger tutasın Ne kılursan özün bilür ötesin	Benim öğüdüm bunlardır eğer tutarsan Özün bilir ötesini ne kılarsan
1382	Olur mı hiç böyle hoş nasâyih Ne pend itsün bu yüzden dahı nâsıh Latife	Olur mu hiç böyle hoş öğütler Ne öğüt versin daha nasihatçı Latîfe 13c
1383	Dimiş bir zen kız ister bir yigide Kıza itme heves bunun gibi de	Demiş bir kadın kız isteyen bir yiğide Kıza etme heves bunun gibi de
1384	Gelin olsam eger ki bir dahı ben Yatış turuş göreydün nicedür sen	Gelin olsam eğer ki bir daha ben Yatış duruş göreydin nicedir sen
1385	Çi ger bu şive avretlerde çokdur Velî kız lezzeti anlarda yokdur	Çünkü eğer bu şive avratlarda çoktur Ama kız lezzeti onlarda yoktur
1386	Dü-âlem zevkidür dilberler ile Sarılmak müştêhâ duhterler ile	İki âlem zevkidir dilberler ile Sarılmak istenilen kızlar ile
1387	Boşasan avreti iy yâr sakın Yine aluban olma ana yakın	Boşadığın avrattan ey yar sakın Yine alarak olma ona yakın
1388	Savulmuş derdile gönlün bulama Utan ilden tükürdüğün yalama	Geçmiş dert ile gönlünü bulama Elden utan tükürdüğünü yalama
1389	Olan âkıl giçen hâlini bilür Kör ölse gerçi badem gözli olur	Akıllı olan geçmişteki hâlini bilir Kör ölse gerçi badem gözli olur
1390	Kör ol vaktin ider körlüğün izhâr Ki düşdüğü kuyuya düşe tekrâr Fasl	Kör o vakit körlüğünü belli eder Ki düştüğü kuyuya düşe tekrar Fasıl 14a
1391	Varursan şol kadar var dostuna Ki gelüp üre kelbi üstüne	Varırsan şu kadar var dostuna Ki gelip havlar köpeği üstüne
1392	Varup okunmaduğun yire yendek Dimesünler sakın gücile gökcek	Varma çağrılmadığın yere daima Demesinler sakın zorla güzel
1393	Ne tadı var nedür böyle zarûret Ki tîz varup göresin ekşi sûret	Ne tadı var nedir böyle zaruret Ki tez varıp göresin ekşi surat

1394	Gün olsan görünürsün anda zerre Kısa günde varıcak kırk kerre	Güneş gibi olsan da görünürsün orada zerre Kısa günde varınca kırk kerre
1395	Ger otuz günde yini ay gibi Doğar isen muhteremsin bay gibi	Eğer otuz günde yeni ay gibi Doğar isen muhterem olursun bay gibi
1396	Gerekdür dostluk uzun u ince Hemin ölmesün sa'y it ölince	Gerektir dostluk uzun ve ince Hemen ölmesin emek göster ölünce
1397	Kişi varmaklık ile dostına çok Azaldur hürmetini assısı yok	Kişi varmamalıdır dostuna çok Azaltır hürmetini faydası yok

**Kesretü'l-müşâhadeti
killetü'l-hürmeti**

Çok görüşenlerin hürmeti az olur.

1398	Ana benzeme kim ol bir harîfi Bir obanın vazii vü şerîfi	Ona benzeme ki bir insan ol Bir obanın zelili ve şerîfine benzeme
1399	Konukluğa kabûl itmezler imiş Kılıcum çok diye asun dirimiş	Konukluğa kabul etmezler imiş Kılıcım çok diye asın der imiş
1400	Senündür dosta varsan irâdet Degül yol gitme illa bî-icâzet	Senindir, dosta varırsan irade Değil yola, icazetsiz gitme hiçbir yere
1401	Didürme iştiyâk ehline noldun Biraz eğlen od almağa mı geldün	Dedirme arzu ehline ne oldun Biraz eğlen ateş almaya mı geldin
1402	Firak odında dil yiter tutuşdı Ne iversin şeker suya mı düşdü	Ayrılık ateşinde gönül yeter tutuştu Ne acele edersin şeker suya mı düştü
1403	Yidükde dostun rızkın olup tuş Yi düşman gibi tâ gönli ola hoş	Dostun rızkını yediğinde tutuk olma Ye düşman gibi ta gönlü hoş ola
1404	Utanup dime bitdi yimek işi Ki toyanı götürür dört kişi	Utanıp deme bitti yemek işi Ki doyanı götürür dört kişi
1405	Kalınca yahşi aş olmağışün hâk Yig oldur kim hemân karın ola çâk	Kalınca iyi aş olmak için toprak İyi odur ki hemen karın ola yırtık
1406	Nice olsa taâmı yirme evvel Ki iste diş dibindedür uzat el	Nasıl olsa da yemeği kötüleme evvel Ki istek diş dibindedir uzat el
1407	Görüp her işi olma nefis esîri Yiter etmek çü şâh etdür vezîri	Görüp her işi olma nefis esiri Yeter ekmek çünkü şahtır, ettir veziri

1408	Çi ger her aşda var bir dürlü lezzet Erenler öyinedür etmek ü et	Çünkü her aşta var bir türlü lezzet Erenler öğünüdür ekmek ile et
1409	Taâm üzre dilersen ona evün Gözet alçak yenen yağlu pilâvun	Yemek üzere dilersen evinin onmasını istersen Gözet önce yenen yağlı pilavın
1410	Çü bir yirde ola dâneyle zerde Olur ancak o lezzet sîm ü zerde	Çünkü bir yerde ola daneyle zerde Olur ancak o lezzet gümüş ve altında
1411	Ko teftîşin taamun olsa yakın Yimişin yi ağacın sorma sakın	Teftişi bırak yemek olsa yakın Yemişini ye ağacını sorma sakın
1412	Taâm üstünde sakın söylemekden Ki iki söylemek kor bir yimekten	Yemek üstüne söylemekten sakın Ki iki söylemek koyar bir yemekten
1413	Dimişlerdür yinüz evvel taâmı Neyise sonra söyleşün kelâmı	Demişlerdir yiyiniz evvel yemeği Ne ise sonra söyleşin sözü
1414	Yi vü iç döst ile illâ ki zinhâr Sonı hayr olmaz itme satu bâzâr	Ye iç dost ile illaki sakın Sonu hayır olmaz etme alışveriş
1415	Ger itsen âl utanma al ele rast Dimişler döst döst u ma'mele rast	Eğer hile yapsan utanma ele doğruyu al Demişler dost dost, işlerin olsun doğru
1416	Dimegil dost ana kim safâda Yakin olup ırağ ola belâda	Deme ki dost ona, kim safâda Yakin olup, uzak ola belada
1417	Anı bil dost kim her kim güvincin Olursa arkurı sala kılıcun	Zıt düştüğünde kılıcını salanı Dost ve güveneceğin kişi bil
1418	Mecâzîdür safâ yâri inanma Anı sana hakîkî döst sanma	Mecazidir iyi gün dostuna inanma Onu sana hakiki dost sanma
	Hikâyet	Hikâye 14a
1419	Meger bir hâcenin var idi oğlu Müdâm efâl-i hayr üzreydi şugli	Meğer bir hocanın var idi oğlu Devamlı hayırlı işlerleydi meşguliyeti
1420	Atası sizüben anda kiyâset Zehâ vü akl ı tedbîr u firâset	Atası sezerek onda uyanıklık Zekî, akıllı, tedbirli ve anlayışlı
1421	Virür yüz bin direm sermâye içün Maâşî yüzine pîraye içün	Verir yüz bin dirhem sermaye için Maaşı üstüne bağış için

1422	Pesendide görüp efâlin anun Çoğalışar didi ol mâlim anun	Beğenilmiş görüp eylemlerini onun Çoğalacak dedi malım onunla
1423	Çün oğlan oldu vâfir mâla mâlik Kadîmî silkinde olmadı sâlik	Çünkü oğlan oldu çok mala sahip Daima eskisi gibi olmadı malını daha da artırdı
1424	Kodı kesbinde sayı mültefit oldu Her onmaduğa uydı müsrif oldu	Kazanmak için gayreti bıraktı iltifat eden oldu Geçinemeyenlere uydu müsrif oldu
1425	Musâhipler idüp katına cem ol Hemîşe ayşâ nûşa oldu meşğûl	Sohbet arkadaşlarını katına toplayıp Daima yeme içme ile müşkül oldu
1426	Sezâsı olmayacak işleri itdi Atâlar etdi güç bahşişler itdi	Kendisine yaraşmayacak işler etti İhsanlar eyledi çok bahşişler verdi
1427	Seferde olduğınca ger vatanda Sahî bir şâhide her encümende	İster seferde olduğunca ister vatanda Cömert bir sultan gibi her mecliste
1428	Bir iki sâlde bâri o mâli Tağıtdı kîsesini kıldı hâlî	Bir iki yılda hiç olmazsa o malı Dağıttı kesesini boş kıldı
1429	Atası göricek ol hâlin anun Dükenüp kalmaduğın mâlin anun	Atası görünce o hâlini onun Tükenip kalmadığını onun malının
1430	Didi oğlan bu denlü mâli isrâf İdüp kıldun hezâr ihsânı eltâf	Dedi oğlan bu denli malı israf Edip kıldın binlerce ihsan, lütuflar
1431	Acep bir dost kazanmadun mı sâdık Ki ola vakt-i belâda hem muvâfık	Acaba bir dost kazandın mı sadık Ki ola belâ vaktinde sana destek
1432	Didi oğlan degül bir döstüm çok Eger sayarsam olur yüzden artuk	Dedi oğlan değil bir dostum, çok Eğer sayarsam olur yüzden fazla
1433	Ki her biri yolumda baş u cânın Diriğ itmez kim eger hânümânın	Ki her biri yolumda baş ve canın Esirgemez ki evini barkını
1434	Didi hâce gel imdi imtihân it Bana bu sözleri andan beyân it	Dedi hoca gel şimdi imtihan et Bana bu sözleri ondan sonra beyan et
1435	Bütün pes bir koyun itdürdi büryân Sarup poga çuvalda kıldı pinhân	Bütün bir koyun ettirdi büryan Sarıp bağlayıp çuvalda gizledi
1436	Didi gice getür tenhâ çuvâlî Varup her yârûna di bu makâli	Dedi gece tek başına getir çuvalı Varıp her dostuna de bu sözleri

1437	Ki nâgeh bir hatâ çıkdı elümden Bunu sakla beni kurtar ölümden	Ansızın bir hata çıktı elimden Bunu sakla beni kurtar ölümden
1438	Tazarru kıluben artur enînün Olur mı hiç kimse gör muînün	Yalvararak artır sızlanmalarını Hiç kimse yardımcı olur mu gör
1439	Çuvâlî götürüp pes gice oğlan Gezüp sinadı olanları yâran	Çuvalı götürüp öylece gece oğlan Gezip sinadı olanlarla dostlarını
1440	Varup her kime arz itdiyse hâli Kabûl itmediler hergiz çuvâlî	Varıp her kime arz ettiyse durumunu Kabul etmedi hiç kimse çuvalı
1441	Gelüp atasına ahvâlî bir bir Niçe oldıysa vâki itdi takrîr	Gelip atasına ahvali bir bir Nasıl olduysa olanları anlattı
1442	Didi hâce bu denlü ömr içinde Benüm bil bunca rızk u emr içinde	Dedi hoca bu denli ömür içinde Benim bile bunca rızk ve emir içinde
1443	Hemîn var durur ancak iki yârim Anun da bir bütün biri yarım	Hemen vardır ancak iki yârim Onun da biri bütün biri yarım
1444	Gel imdi anları da sinayalum Sonunda ögelüm ya kınayalum	Gel şimdi onları da sinayalım Sonunda övelim ya kınayalım
1445	Çuval ile varup ikisi derhâl Yarım yarâ didiler evvel ahvâl	Çuval ile varıp ikisi derhâl Yarım dosta dediler evvel ahval
1446	Ki nâgeh vâki oldı eyledük kan Bizi vü küşteyi kıl evde pinhân	Ki zamansız olanları eyledi kan Bizi ve öldürülmüşü evde gizli kıl
1447	Didi nola sizi saklayayın çok Velâkin küşteyi almağa yir yok	Dedi ne ola sizi saklayayım çok Velâkin maktulü almaya yer yok
1448	Hemîn döndiler oradan gülerek Bütün yâre yitiştiler yilerek	Hemen döndüler oradan gülerek Vefâlî dosta yetiştiler koşarak
1449	Didiler ana da kıssa ne ise Dürûğ efsane vü gussa ne ise	Dediler ona da kıssa ne ise Yalan efsane ve dert ne ise
1450	İşitdükde didi hey bî-gam olun Sizündür bende-hâne hurrem olun	İşittiğinde dedi hey gamlanmayın Sizin kölenizim sevinçli olun
1451	Yolunuza başum cânum fedâdur Bu ne gamgîn olacak mâcerâdur	Yolunuza başım canım fedadır Bu ne kederli olacak maceradır

1452	Gelün tizküşte işin bitürelüm Pes andan fâriği'l-bâl oturalum	Gelin hızlıca öldürüp işini bitirelim Pes andan gönül rahatlığıyla oturalım
1453	İçeri girdiler fi'l-hâl handân Çuvalı cüst açdılar şitâbân	İçeri girdiler gönül rahatlığıyla neşeli Çuvalı çabucak açtılar koşarak
1454	İçinden çıkıdı büryân-ı muharrâ Görüp gülüşdiler oldı temâşa	İçinden çıktı kebab ocak büryanı Görüp gülüştüler oldu temaşa
1455	Didiler bu ne küşte zî-bizâat Yidiler cemoluban ol cemâat	Dediler bu nasıl kârlı maktul kendisi Yediler toplanarak o cemaat
1456	Egerçi şadılıkda çoğ olur yâr Belâda değmesi olmaz vefâdar	Gerçi sevinçli zamanda çok olur yâr Bela anında olmaz vefakâr
	Fasl	Fasıl 15a
1457	Gazab-nak olma mazlûmı esirge Ziyân kabına ider sarp sirke	Öfkeli olma mazlumu esirge Kabına ziyan eder keskin sirke
1458	Çeker öykeyle turan bî-tavakkuf Oturdukda ziyân ile teessûf	Çeker öfkeyle aniden kalkan Oturdukta ziyan ile üzülr
1459	Gönülde halkı yakmak fikrini sav Gazap odıyla olma bir çakım kav	Gönülde halkı yakmak, yıkmak fikrini sav Gazap ateşiyle olma bir çakım kav
1460	Teennîyle depred divşür ussı Ki yokdur son pişmânlıkda assı	İlerisini düşünerek kullan devşir aklını Ki son pişmanlıkta fayda yoktur
1461	Bilürsin âkıbet bu yir seni yir Ölecek cânâ gerek yatacak yer	Bilirsın akıbet bu yer seni yer Ölecek cana gerek yatacak yer
1462	An ol korhu demin evlerden ırak Ki cân için irür ağzuma toprak	An o evlerden ırak korku zamanını Ki can için erer ağzıma toprak
1463	Ya fikr it ol günü adl olma üzre Turısar bin ayak bir ayak üzre	Ya fikr et o günü adaletli olmak üzere Duracak bin ayak bir ayak üstünde
1464	Kamu nefse iricek âkıbet mevt Revâ mı böyle gaflet olmadın fevt Küllü nefsin zâiktü'l-mevt	Bütün nefisler sonunda erecek ölüme Ölüm gelmeden önce bu gaflet reva mı Her nefis ölümü tadacaktır.

1465	Ko uzak fikri ölüm der- kemîndür Çün ol gelmekdedür sana yakındur Küllî âtin karîb	Koy uzaklık fikrini ölüm pusı içindedir Çünkü o gelmektedir sana yakındır Bütün gelecekler yakındır.
1466	Olanı râm oluban buyruğunda Açıp avcunda yumsan yumruğunda	Olana uyarak itaat ederek buyruğuna Açıp avucunda yumsan yumruğunda
1467	Kınama az günâh için hemîşe Düşürme nefret özünden hem îşe	Az günah için hiçbir zaman kimseyi kınama Kendinden düşürme nefreti daima
1468	Memâta iriserdür çün hayâtun Ayağın kesmegil bir sürçen atun	Ölüm erecektir çünkü hayattasın Ayağın kesmeyesin bir sürçen atın
1469	Yaraşmaz kim ola ulu atâsuz Muhakkakdur hod olmaz kul hatâsuz Hikâyet	Yaraşmaz ki ola ulu ihsansız Muhakkaktır olmaz kul hatasız Hikâye 15a
1470	Meger kim muhtesib bir serhoşa let Uruben çekdürürdi hayli mihnet	Meğerki bir zabıta memuru bir sarhoşa dayak Vurarak çektirirdi hayli mihnet
1471	Didi serhoş ana iy muhtesib sen Bu cürmiçün bana zecr itme igen	Dedi sarhoş ona ey muhtesip sen Bu suç için bana çok eziyet etmen
1472	Eger kim her harâm ideydi serhoş Kalurdun haşre dek sermest-i bî-hûş	Eğer ki her haram edeydi sarhoş Kalırdın mahşere dek akılsız, sarhoş
1473	Bu sözden anlayana hisse çokdur Velîkin anlamaza nefî yokdur	Bu sözden anlayana hisse çoktur Fakat anlamaza fayda yoktur
1474	Sebepsüz âh alup itme günâhı Ki kalmaz yirde bil mazlûmun âhı	Sebepsiz ah alıp etme günahı Ki kalmaz yerde bil mazlumun ahı
1475	Akıtma kimse yaşın olma bed- hû Elünle ocağuna koymağıl su	Akıtma kimse için yaşın, olma kötü huylu Elinle ocağına koymayasın su
1476	Ko ol fi'li ki sonı mihnet olur Ki iden bulur u inleyen ölür	Koy ol fiili ki sonu mihnet olur Ki eden bulur ve inleyen ölür
1477	Bulur itdüğün ol kim bed- ameldür Ki iti öldüren sürür meseldür	Bulur ettiğin o ki kötü amelli ise Ki iti öldüren sürür meseldir

1478	Degül ceng eylemen kimseye zinhâr Dime cehd it gözün üzre kaşun var	Kavga eylemeyin kimseye sakın Gayret et, çalış deme gözün üzerinde var kaşın
1479	Kimesnenün gelürise elünden Uyur itini bi turğurma yolundan	Kimsenin gelir ise elinden Uyuyan itini kaldırma yolundan
1480	Uzun uzadı tutma kimseye kin İşitmedün mi kim yâ kîn uyâ dîn	Uzun uzadıya tutma kimseye kin İşitmedin mi ki ya kin ya dîn
1481	Geçen cenge ayağ uzatma el çek Dinen yağmur için geyme kepenek	Geçen cenge ayak uzatma el çek Dinen yağmur için giyme kepenek
1482	Sanagör her işünde hayr eşüne Senün de hayr gele tâ başuna	Sana gör her işinde hayır işleye Senin de hayır gele ta başına
1483	Elün özüne ur sana bürader Ne yararsa ile dahı o yarar	Elini özüne vur sana birader Ne yararsa sana ele de o yarar
1484	Bu gün olma fesâd işlerde gammâz Sana yarın dilersen ola gam az	Bugün olma fesat işlerde gammaz Sana yarın dilersen ola gam az
1485	Velî hayr işleri örten şer işler Eyü gammâzı uçmaklık demişler	Ama hayır işleri örten şer işler İyi gammaz cennetlik demişler
1486	Olup nefsün murâdına hevâ-dâr Kimesne hakkına olma tamakâr	Nefsin muradına hevesli olup Kimsenin hakkına olma istekli
1487	Kapusın katma ilün tâ ki âhir Kakılmaya senün kapun da âhir	Kapısın kakma elin ta ki sonunda Kakılmaya senin kapın da sonunda
1488	Komadüğün aradan nesne alma Ger olursa dahı bir yarım alma	Koymadığın aradan nesne alma Eğer olursa dahi bir yarım elma
1489	Güce uğrarsın uğrar âhir çün seneler Ki uğrın yüküren zâhir buzalar	Güce uğrarsın uğra sonunda çünkü seneler Ki gizli yüklenen açıktaki buzalar
1490	Büyükçe kaz kazarsan kimseye çâh Ki şâyet sen düşersin anda nâgâh Men hafere bi'ren li-ahîhi fe- kad vaka'a fihi	Büyükçe kaz kuyu kazarsan kimseye Belki sen düşersin ona ansızın Kim, içine düşsün diye kardeşine bir kuyu kazarsa, içine kendisi düşer.
1491	Sana kim taş atarsa at sen etmek Degöldür erlik etdüğünü itmek	Sana kim taş atarsa at sen ekmek Değildir erlik ettiğini etmek

1492	Hakun var ise kimde sözüm işit Kerem kıl âhiret hakkın helâl it	Kimde hakkın varsa sözümü işit Kerem kıl ahiret hakkını helal et
	Fasl	Fasıl 16a
1493	Zebân-ı telh uzatmağı iş itme Yaramaz söyleyüp dime işitme	Keskin dil uzatmayı iş etme Yaramaz söyleyip deme işitme
1494	Ki bire iki ol demde bedeldür Belî dil dilden ağlamaz meseldür	Ki bire iki ol zamanda bedeldir Açıkça dil dilden ağlamaz meseldir
1495	Uranu uruları diyen işidür Elin dilin tutar ol kim kişidür	Vuranı vururlar diyen işitir Elini dilini tutar o ki kişidir
1496	Diseler çoğ idersin az işüni Katı taş kangı ise ur başunı	Deseler çok edersin az işini Katı taş hangisi ise vur başını
1497	Dilin dek tutmayan alur alımın Çıkarur her kişi sudan kilimin	Dilini dek tutmayan alır alımını Çıkarır her kişi sudan kilimini
1498	Yur arıdur niceyi âb u gilsüz Dilini dek tutanı sanma dilsüz	Yur arıtır niceyi çamursuz su Dilini dek tutanı sanma dilsiz
1499	Hazer eyle alur ol senden öcün Azuban döndericek yoğun ucın	Uzak dur sakın alır o senden öcünü Azarak döndürünce yoğun ucunu
1500	Ne tokınur gör anunla iriş de Olur ol sana arğaçda erişde	Ne dokunur gör onunla eriş de Olur o sana iplik erişte
1501	Sözün ağır gelicek dek oturmaz O kim yaruya ebrişim götürmez	Sözün ağır gelince dek oturmaz O ki yarıya iplik götürmez
1502	Her işiden sözünün kesretini Çıkarur heybedeki sûretini	Her işiten sözünün çokluğunu Çıkarır heybedeki yüzünü
1503	İşidün heybedeki sûret için Latife geldi bunda nüzhet için	İşitin heybedeki yüzün için Latife geldi bunda ferahlık için
	Hikâyet	Hikâye 16a

1504	Alî Pâşâ'ya bir davîci bir gün İderdi hâl ol zâr u mahzûn ⁴³	Ali Paşa'ya bir davacı bir gün Ederdi hâlini ağlayarak ve üzgün
1505	Velî Pâşâ'ya itdükçe hitâbı Murâdınca işitmedi cevâbı	Ancak Paşa'ya ettikçe hitabı İstediği gibi alamadı cevabı
1506	O hâle incünüp berkitdi yüzün Varurak artu başladı sözün	O hâle incinip ekşitti yüzünü Vararak artık başladı sözüne
1507	Didi Pâşâ sakın çoğ itme şirret Ki vardur hegbede bir gizlü sûret	Dedi paşa sakın çok edepsizlik etme Ki vardır heybede bir gizli yüz
1508	Eyitdi olmaya sultânum ol yüz Bu sûretten dahı çirkinü yavuz	Söyledi olmaya sultanım o yüz Bu yüzden daha çirkinü kötü
1509	Cevâbında gerekdür kişi kâdir Ki söyleyübile yeyni vü ağır	Cevabında kişi hünerli olmalıdır Ki söyleyebilmeli hafif veya ağır
1510	Niçün tan idesin kimseye gülüp Küpe küp diyicek dir küp dahı düp	Niçin kınıyorsun kimseye gülüp Küpe küp deyince der küp dahı düp
1511	Tevâzular görem sanma savaşdan Olur hürmet bürâder iki başdan	Tevazular göreyim sanma savaştan Olur hürmet birader iki baştan
1512	Yavuzluk eylük iden cümle bulur Kişinün hürmeti elinde olur	Kötülük iyilik eden cümle bulur Kişinin hürmeti elinde olur
1513	Urulması mukarrerdür uranın Devece assısı var dek turanın	Vurulması kesindir vuranın Devece faydası var uslu duranın
1514	Ne virdün alımazsın eyle kişi Çü buğday satmadun sen deve dişi	Ne verdin alamazsın öyle kişi Çünkü buğday satmadın sen deve dişi gibi
1515	Eyü söyle ki sözüne uyalar Eyü söze ne tanışık diyeler	İyi söyle ki sözüne uyalar İyi söze ne âşinâyız diyeler
1516	Sana kim dir il acıt yatlu söyle Hemîşe tatlu yiv ü tatlu söyle	Sana kim der başkasını acıt, kötü söyle Daima tatlı ye ve tatlı söyle
1517	Ko yatlu sözi kim vardur ziyânı Çıkarur yahşı söz inden yılanı	Koy kötü sözü ki vardır zararı Çıkarır iyi söz inden yılanı

⁴³ Vezne göre hatalıdır.

1518	Didürme yatlu sözle kimseye vây Çü nânun yok dilün kıl bâri buğday	Dedirme kötü sözle kimseye vay Çünkü ekmeğin yok dilini kıl bari buğday
1519	Hacâletden beri dilersen sana özün Her arada bişürüp söyle sözün	Utançtan uzak olmayı dilersen özün Her arada pişirip söyle sözün
1520	Sözi ehliyanında söyle arhun Yanılıp satma bostâncıya tarhun	Sözü ehlinin yanında söyle yavaş Yanılıp satma bostancıya tarhun
1521	İgen germ olma sözünde iy yâr Sovuk giçer katı açılma zinhâr	Çok sinirli olma sözünde ey yar Soğuk geçer çok açılma zinhar
1522	Abes olur sözün çoğında revnak Ki Kur'ân'da yaraşur çok söz ancak	Abes olur sözün çoğunda parlaklık, süs Ki Kur'ân'da yaraşır çok söz ancak
1523	Hemişe çok yanılır söyleyen çok Ki söyler bulduğun dilde sünük yok	Daima çok yanılır söyleyen çok Ki söyler bulduğun dilde kemik yok
1524	Yanılma sözde bulsan ne kadar yüz Didilerse nola açar sözi söz	Yanılma sözde bulsan ne kadar yüz Dedilerse ne ola açar sözü söz
1525	Mebâda bir sözünden olasin zâr Atılmış ok gibi dutmaya iy yâr	Olmaya ki bir sözünden olasin ağlamaklı Atılmış ok gibi tutmaya ey yar
1526	Dilün zabt itmeğe düriş karındaş Olur dil epsem oldukda esen baş Selâmetü'l-insân fî hıfzî'l- lisân	Dilini zabt etmeğe çalış kardeş Dil dilsiz olduğunda olur esen baş Kişinin selameti dilini tutmasındadır.
1527	Sakın dil kazâsından hazer kıl Hudâ savsın olur dil bunı müşkil Latîfe	Sakın dil kazasından uzak dur Hudâ savsın dilden bunu, zor olur Latîfe 16a
1528	Meger nâgeh tokınmış kartala ok Görür kendü yününden inlemiş çok	Meğer ansızın dokunmuş kartala ok Görür kendi yününden inlemiş çok
1529	Dimiş kim bana benden olmuş eyvâh Ne dermân uğradım çok derde nâgâh	Demiş kim bana benden olmuş eyvah Ne derman uğradım çok derde zamansız

1530	Dime kim kendü düşen ağlamaz zâr Hey ağlar gözi dahi çıkar iy yâr	Deme ki kendi düşen ağlamaz âşikâr Ağlar gözü dahi çıkar ey yar
1531	Gerek bir söz için evvel iki fikr Çaluban önün ardın andan it zikr	Gerek bir söz için evvel iki fikr Çalarak önünü ardını ondan sonra et zikr
1532	İşit manîsi bir sözden iki er Biri let yidi kesb itdi biri zer	İşit manisi bir sözden iki er Biri dayak yedi, biri altın kazandı
	Hikâyet	Hikâye 16b
1533	Görür bir pâdişâh düşde bu işi Ki hep dökilür ağzındaki dişi	Görür bir padişah düşte bu işi Ki hep dökülür ağzındaki dişi
1534	Çağırdur ırte oldukda muabbir Beyân ider düş ahvâlini bir bir	Çağırtır ertesi gün olduğunda tabirci Beyan eder düşün hâlini bir bir
1535	Muabbir dir şehâ bu düşde tesîr Budur hem olunur bu resme tabîr	Tabirci der şaha bu düşte tesir Budur hem olunur bu şekilde tabir
1536	Ki kamu akrabânuz olalar fevt İrişe anlara eğlenmeye mevt	Ki bütün akrabalarınız ölecek Erişecek onlara çabucak ölüm
1537	Bu tabîri muabbirden çü sultân İşidür hâtırı olur perîşân	Bu tabiri tabirciden çünkü sultan İşitir hatırı olur perişan
1538	Buyurur hışmile anı sürürler Yüzi üzre niçe çomağ ururlar	Buyurur hışım ile onu sürürler Yüzü üzere yatırıp nice çomak vururlar
1539	Meger var idi bir sâhib-kiyâset Bu hâl üzre ider fikr ü firâset	Meğer var idi bir uyanık Bu hâl üzere eder fikr ve feraset
1540	Varup pes dergah-i şâha şitâbân Dir idem düşi tabîr olsa fermân	Varıp şahın dergâhına koşarak Der edeyim düşü tabir fermanı olursa
1541	İşidüp iledürler şeh katına Sanasın müşterîyi meh katına	İşitip iletirler şah katına Sanasın müşteriyi ay katına
1542	Sorar düş aslını takrîr ider şâh Kaçan kim işidür dir bârek- Allah	Sorar düş aslını tekrar eder şah Ne zaman ki işitir der Allah kutlu etsin
1543	Zehî düş kim saâdet rehberidür Bekâ-yı ömr ü devlet rehberidür	Ne güzel düş saadet rehberidir Ömür ve mutluluğun bekasına delildir

1544	Bu düş tabîri ey sultân-ı âlem Bu durur bilesin ey hân-ı âlem	Bu düş tabiri ey cihan sultan Bu dur bilesin ey âlemin hanı
1545	Ki şâhun ömri irüp her murâda Ola heb akrabânuzdan ziyâde	Ki şahın ömrü erip her murada Ola hep akrabanızdan fazla
1546	İşitdükde bunı hurrem olur hân Bu tabîr içün ider vâfir ihsân	İşittiğinde bunu mutlu olur han Bu tabir için eder çok ihsan
1547	Niçün bir düş içün iki muabbir Biri let yidi biri lût-ı vâfir	Niçin bir düş için iki tabirci Biri dayak, biri çokça lezzetli yemekler yedi
1548	Çi ger bu manîyidi ol deyişde Velî vardur tefâvüt söyleyişde	Çünkü ki bir mana idi o deyişte Fakat vardır ikisi arasında farklılık söyleyişte
1549	Sözün herkes görüp iki yüzini Bişirüp söylemek gerek sözünü	Sözün herkes görüp iki yüzünü Pişirip söylemek gerek sözünü
1550	İşidün yine bir mücrim belâya Düşüp sözile cüst irmiş devâya	İşitin yine bir suçlu belaya Düşüp söz ile çabuk ermiş devaya
	Hikâyet	Hikâye 16c
1551	Meger kim bir toğancı bir toğanı Salar tavşancıla tavşancıl anı	Meğerki bir doğancı bir doğanı Salar tavşancıla tavşancıl onu
1552	Helâk ider aluban pençesine Düyer mi zâğ bâz işkencesine	Helak eder alarak pençesine Dayanır mı kuş oynatıcısının işkencesine
1553	Toğancı kaldı hayretle perîşan Ol itdügi işe oldu peşimân	Doğancı kaldı hayretle perişan Ol ettiği işe oldu pişman
1554	Aluban ol ulu toğanı âhir Nihân götürdü vü fikr itdi vâfir	Alarak ol ulu doğanı sonunda Gizli götürdü ve fikr etti çokça
1555	Halâsa hışm-ı şehden bulmağa yüz Arayu isteyü hâzırladı söz	Şeyhin hışmından kurtulmak için yüz Arayarak isteyerek hazırladı söz
1556	Mekâna varıcak gördükde şâhın Didi şâha sizün ol ulu şâhin	Mekâna varınca gördüğünde şâhı Dedi şâha, sizin o ulu şahin
1557	Bugün yazıda bir tavşancıla çok Çekindi olmağın gözleri açık	Bugün ovada bir tavşancıla çok Çekindi olacaktı gözleri açık

1558	Didi şah ya niçün salmadun anı Bilürdün pür hünerdür ol toğanı	Dedi şah ya niçin salmadın onu Bilirdin çok hünerlidir o doğan
1559	Çıkardı pes toğancı mürde bâzı Didi saldum anunçündür bu bâzi	Çıkardı pes doğancı ölü kuşu Dedi saldım onun için bu kuşu
1560	İdüben aklumı havfünüz tağyîr Sözüm fikr ile kıldum böyle takrîr	Düşüncemi korkunuzdan değiştirerek Sözüm ile fikr kıldım böyle bildirerek
1561	İşidüp şah yol bulmadı hışma Gazap yüzünden olmadı girişme	İşitip şah bu sözleri bulmadı yol hışma Gazabı yüzünden olmadı bir girişme
1562	Gelür kem sözle başa belâlar Savar ma'kûl söz niçe kazâlar	Gelir kötü sözle başa belalar Savar makul söz nice kazalar
	Hikâyet	Hikâye 16d
1563	Çü bunda söz yüzindendür makâlât İşidün imdi çokdur sözde hâlât	Çünkü bunda söz yüzündendir sözler İşitin şimdi çoktur sözde hâller
1564	Burada yine bir şîrin kelâmı Münâsip nazm idüp virdüm nizâmı	Burada yine bir şirin kelamı Münasip nazmedip verdim nizamı
1565	Degül tatmış bu kandün kimse dadın Bitürmez böyle bir gevher maâdin	Değil tatmış bu şekerin kimse tadını Bitirmez böyle bir gevher madeni
1566	İşitdügümde gitdi ihtiyârum İdince nazm kalmadı karârum	İşittiğimde gitti elimden iradem Edince nazm kalmadı kararım
1567	Ne sözdür bu ki var eyle bahâsı Ki olmaz genç-i sultânî bahâsı	Ne sözdür bu ki var öyle kıymeti Ki olmaz sultanın hazinesinin öyle değeri
1568	Dimişler ayn-i Hak şâha mukâbil Olcak idinür düstûr-ı âkil	Demişler Hakk'ın gözü şah karşısında Olunca edinir aklın temel kaidesini
1569	Ki ol şahı çeker hak yola dâyim Her işinde kalur adl üzre kâyim ⁴⁴	Ki o şahı çeker hak yola daim Her işinde adalet üzere olan
1570	Meger Sultân Süleymân-ı muzaffer Ki oldur pâdişâh-ı heft-kışver	Meğer Sultân Süleymân muzaffer Ki odur yedi memleketin padişahı

⁴⁴ Bu beyitler YB nüshasında yoktur. KM nüshası varak 37, poz 39.

1571	Vezîr idinmiş idi bir cüvânî Zamânında yoğ idi ana sâni	Vezir edinmiş idi bir genci Zamanında yok idi onun benzeri
1572	Kıyâsetlü firâsetlü hünerli Mürüvvet madeni âli nazarlû ⁴⁵	Anlayışlı, ferasetli, hünerli Yiğitlik madeni yüce bakışlı
1573	Ana dirlerdi İbrâhîm Pâşâ Anunla hasm olan çıkmazdı başa	Ona derlerdi İbrâhîm Pâşâ Onunla hasım olan çıkamazdı başa
1574	Bu izzetde iken ol devlet ıssın Murâdâtında dâyim nusret ıssın	Bu izzette iken ol devlet sahibi İsteği daima yardım sahibi olmaktı
1575	İrişüp bir murâda Hak tebârek İder ol şevk ile sûr-ı mübârek	Erişip bir murada Hak mübarek etsin Eder o şevk ile mübarek bir düğün
1576	Şu resme sûr kim oldu o düğün Safâ ahabâba vü adâyâ düğün	Şu şekilde oldu o düğün Dosta düşmana karşı safalı güzel düğün oldu
1577	Ne dürlü kim temâşâlar cihânda Var ise cümle mevcûd idi anda	Ne türlü ki temaşalar cihanda Var ise cümle mevcut idi onda
1578	Ne nimetler ki var envâ-ı elvân Nice gün yindi götrildi firâvan	Ne nimetler ki var çeşit çeşit Nice gün yendi götürüldü çokça
1579	Ne bâziler ki vardur muteberler Kamu gösterdiler sâhib-hünerler	Ne muteber oyuncular ki vardır Hepsi gösterdiler hünerlerini
1580	Dahı ol sûra oldu eyle tazîm Ki geldi anda şâh-ı heft-iklîm	Dahi o düğüne öyle tazim oldu Ki geldi oraya yedi memleketin padişahı
1581	Yigirmi gün katup leyli nehâra Çalındı sûrna tabl u nekâre	Yirmi gün geceyi katıp gündüze Çalındı zurna davul ve defler
1582	İricek bâri ol sûra nihâyet Tolup evsâfı heb il ü vilâyet	Erecek hiç olmazsa düğün nihayete Dolup etkisi oldu bütün ile vilayete
1583	Aradan çünkü geçti bir iki yıl İder bir sûr-ı âlî şâh-ı âdil	Aradan çünkü geçti bir iki yıl Eder bir görkemli düğün adaletli şah
1584	Nice vasf idem ol sûr-ı hümâyun Kılur vassâflar aklın diğer-gûn	Nice vasf ideyim o kutlu düğünü Vassâflar imkânları ölçüsünde anlatırlar

⁴⁵ Bu beyit YB nüshasında yoktur. KM nüshası varak 37, poz 39.

1585	Kuruldu bî aded otağ-ı şâhî Muallâ hem hıyâm-ı pâdişâhî	Kuruldu sayısız şah otağı Hem de yüksek padişah çadırları
1586	Dirildi anda halk ile firâvân Ki mevc urdı sanasın bahr-ı insan	Toplandı orada halk ile çokları Ki dalgalandı sanırsın insan denizi
1587	Yidi iklîm halkı oldılar cem Ne göz görmüş ne işitmiş idi sem	Yedi iklim halkı toplandılar Ne göz görmüş ne işitmiş idi kulak
1588	Ulu begler ki gey izzetde idi Kamu ol sûrda hizmetde idi	Ulu beyler ki çok izzette idi Hepsi o düğünde hizmette idi
1589	Çalanlar tabl u sûrna vü nekâre Adedde anlar ırmişdi hezâra	Çalanlar davul ve zurna ve defi Adette onlar ermişti binlere
1590	Kaçan kim borı-zenler urda borı San İsrâfil ururdu nefh-i sûrî	Ne zaman ki boruzenler vursa boru San İsrâfil üflerdi Sûru
1591	Ağuban kûslar üni hevaya Sadâ-yı ra'd irişürdi semâya	Davul sesleri gök yüzüne erişince Âdeta gök gürlemesi sedası gibi erişirdi semaya
1592	Temâşâlar çoğidi gey acâyib Oyunlar bî-hisâb idi garâyib	Temaşalar çok idi çok acayip Oyunlar olağanüstülükler sayısız idi
1593	Mübârizler silâh oyunlarında Süyûf u hem rimâh oyunlarında	Dövüşçüler silah oyunlarında Kılıç ve hem mızrak oyunlarında
1594	Şu denlü geçdiler dürlü sanâyî Ki görülmüş degül eyle bedâyî	Şu denli geçtiler türlü sanarkârlar Ki görülmüş değil öyle güzel ve ender şeyler
1595	Hurûş u heybetile küşte-gîrân Kağan aslanlaridi san o merdân	Coşkunluk ve heybet ile güreşçiler Kükremiş aslanlar idi san o yiğitler
1596	Urıcak birbirine dest-peyvest Olurdu her biri bir üstür-i mest	Birbirine eli ulaşıp vurunca Olurdu her biri birer mest deve
1597	Resen-bâz anda ol denlü hevâyâ Uruc itdi ki yaklaştı semâyâ	İp canbazı orada o denli havaya Yükselerek sanki yaklaştı semaya
1598	İder akl issin âteş-bâz hayrân Ki oldı yir yüzine encüm-efşân	Akıl sahiplerini ateş oyuncusu hayran eder Sanki yer yüzüne yıldız saçtılar
1599	Var idi hem müzeyyen şem'ler on Bülend ü pür-sanâyî hûb u mevzûn	Var idi hem süslenmiş mumlar onlarca Yüce ve çok sanatlı güzel ve düzgün

1600	Kimisi sidre-i alâya benzer Kimisi hüsnile tubâyâ benzer	Kimisi sidre-i alâya benzer Kimisi güzel tubâyâ benzer
1601	Riyâz-ı cennetün zînetleri hep Musavverdi kamusunda mürettep	Cennet bahçeleri süsleri hep Hepsi bir şekle konulmuş sıralanmış
1602	Temâşâlar ki dahi vardı vâfir Degüldür diller evsâfında kâdir	Temaşalar ki dahi vardı çok Diller vasıflarını anlatmaya kadir değildir
1603	Döküldi ol kadar dürlü yimekler Ki sumâti götürmekde emekler	Döküldü o kadar türlü yemekler Ki sofrâ kurmaktalar emeklerle
1604	Sümât anda bin artuğ idi zîbâ Girânâyâ müzehheb cümle dîbâ	Sofra onda bin artık idi süslü Maddi ve değeri yüksek altın suyuna batırılmış cümle kumaş
1605	Sinîler tebsiler sîmin ü zerrîn Kamu pür etimeyle cerb ü şîrîn	Siniler, tepsiler gümüş ve altın Bütün yemekler çok etle yağlı ve tatlı
1606	Dahi fağfûrî çiniler adedsüz Çekildi dürlü nimetlerle hadsüz	Dahi Çin porseleni çiniler sayısız Çekildi türlü nimetlerle sınırsız
1607	Ya hulviyyât-ı kandî vü tabarzed Tabakalardaydı billûr u zeberced	Ya şekerli tatlılar ve şerbetli tatlılar Billur ve zeberced tabaklardaydı
1608	Var idi niçe nimetler ki adı Bilinmez anda malûm oldu dadı	Var idi nice nimetler ki adı Bilinmez orada malum oldu tadı
1609	Ne vasf idem temâşâlar safâlar Yimeler içmeler cûd u atâlar	Ne vasf edeyim temâşâlar, eğlenceler Yemeler içmeler ihsanlar cömertlikler
1610	Bu resme kırk gün oldu dün ü gün Ola bu şevk u şâdî birle düğün	Bu şekilde kırk gün oldu gece ve gündüz Ola bu şevk ve sevinçle düğün
1611	Ne kim var heft-kişverde tamâmet Hep oldu inse vü cinne ziyâfet	Ne kim var yedi memleketin tamamı Hep oldu insan ve cinler ziyafette
1612	Kimi yiyüp içüp sürdi safâyı Kimi aldı kohulardan gıdâyı	Kimi yiyip içip sürdü safayı Kimi aldı kokulardan gıdayı
1613	Aceb mi ins ü cin sîr olsa yeksân Saâdetlü çü sîr itdi Süleymân	Tuhaf mı insan ve cin doysa beraber Saadetli çünkü düğün etti Süleymân
1614	O baştan şehr-i İstanbul bu başa Pür idi işret ü ıyş ü temâşâ	İstanbul şehri o baştan bu başa Yeme içme ve zevkle seyredilen görüntüler çok idi

1615	Bu resme sûr-ı haten sur-ı şahı Degül itmiş bir ilün padişahı	Bu şekilde damat düğünü ve şah düğünü Başka bir ilin padişahının düğünü değil
1616	Çü bu sûr-ı azîme dahı encâm İrişdüirdi mürûr-ı devr-i eyyâm	Çünkü bu azametli düğün de son buldu Günler zamanlar geçti
1617	Budur hâli hemîşe rüzigârun Ki vardur gâyeti her dürlü kârun	Budur devrin hali daima Her güzelliğin bir sonu vardır
1618	Dir İbrâhîm Pâşâ şâha bir gün Ki iy şâh-ı cihân gerçi bu düğün	Der İbrâhîm Pâşâ şâha bir gün Ki ey cihan şahı gerçi bu düğün
1619	Olupdur bî bedel sûr-ı hümayûn Velî benden düğünü oldı efzûn	Saltanat düğünü emsalsiz olmuştur Fakat düğünü benim düğünümden daha fazla hoş oldu
1620	Var anda çok fazîlet bundan artuk Ki oldu ana izzet bundan artuk	Var onda çok fazilet bundan fazla Ki oldu ona izzet bundan fazla
1621	Didi sultân bu söz olmağa makbûl Var ise söyle bir tevcîh-i makûl	Dedi sultan bu söz makbul olmadı Var ise söyle makul bir bakışın
1622	Didi pâşâ eyâ sultân ı âlem Vücûdudur hakîkat Cân-ı âlem	Dedi paşa ey âlemin sultanı Vücududur gerçekte âlemin canısın
1623	Benüm düğünüme oldı bu tazîm Ki geldi pâdişâh-ı heft-iklîm	Benim düğünüme oldu bu güzel tazim Ki geldi yedi iklimin padişahı
1624	Sizün düğüne kim geldi mükerrem Ki bir mülke ola Şâh-ı muazzam	Sizin düğüne kim geldi saygı değer Ki bir mülke ola muazzam şah
1625	Ekâbirden benüm sûrum nizâmı İbâdunla sizün sûr izdihâmı	Büyük adamlar benim düğünümün nizamı Kullarınla sizin düğününüz izdihamı
1626	Bu sözleri işidüp anda sultân Çoğ itdi pâşâyâ tahsîn ü ihsân	Bu sözleri işitip orada sultan Çok etti paşaya övgü ve ihsan
1627	Ne yüzdendür bu sözler anlan imdi Eger anladunuzsa dinlen imdi	Ne yüzdendir bu sözler anlan şimdi Eğer anladınızsa dinlen şimdi
1628	Ne sözlerdür bu ki güherden dahı yig Mezâka dadı şekerden dahı yig	Ne sözlerdir bu ki mücevherden daha değerli Damağa tadı şekerden daha kıymetli
1629	Bu sözlerdür ki câna cân bağışlar Gönüller derdine dermân	Bu sözler ki cana can bağışlar Gönüllerin derdine derman bağışlar

1630	Bununçün zer varaklar ezmelüdür Bunu sîmin kalemle yazmaludur	Bunun için altın varaklar ezmelidir Bunu gümüş kalemle yazmalıdır
1631	İşidün bir dahı yine hikâyet Münâsibdür bu da bunda be- gâyet Hikâyet	İşitin bir dahi yine hikâye Bu da burada son derece münasiptir Hikâye 16e
1632	Meger bir vaktde sultân Süleymân Cihâna sâye-i yezdân Süleymân	Meğer bir vakitte Sultan Süleymân Cihana Allah'ın gölgesi Süleymân
1633	İderdi bile İbrâhim Pâşâ İkisi Edrine şehrin temâşâ	Ederdi bile İbrâhim Pâşa İkisi Edirne şehrini temâşâ
1634	Meger bir kâdî-i mazûl de râh Tutup giderdi bir sokakda nâgah	Meğer azledilmiş bir kadı yolda Tutup giderdi ansızın bir sokakta
1635	Bular yitişdiler ardundan anun San oldu mihri tâli âsumânun	Bunlar yetiştiler ardından onun San oldu güneş bahtı gökyüzünün
1636	O devlet pervinin ⁴⁷ gördükde kâdî Hemân dem itdi fikr-i hâl-i mâzî	O devlet ülker yıldızını görünce kadı O zaman maziyi ve o anı düşündü
1637	Sapdı yolunu saldı özini Sokak balçık içre kendüzini	Saptı yolunu saldı özünü Sokak balçık içre kendisini
1638	Didiler anlar ana toğrı kişi Niçün gitmedün itdün sen bu işi	Dediler onlar ona doğru kişi Niçin gitmedin ettin sen bu işi
1639	Didi kadi benüm gibi zelîlün Yiri böyle gerek hôr u hacîlün	Dedi kadı benim gibi zelilin Yeri böyle gerek değersiz ve utanmış
1640	Didiler sen ne kişisin beyan it Var ise bilelüm sırrun ayân it	Dediler sen nasıl kişisin beyan et Var ise bilelim sırrını açık et
1641	Didiler mansıbun mikdârı neydi Ne denlü kâdılıkdı varı neydi	Dediler makamının miktarı neydi Ne denli kadılıktı derecesi neydi

⁴⁶ Bu beyit YB nüshasında yoktur. MK nüshası 78, poz, varak 80'den tamamlanmıştır.

⁴⁷ "Pertun" şeklinde yazılan bu sözcük diğer nüshalarda "Pervin" şeklinde anlamlı olarak okunmuştur. MK nüshası varak 78, poz 80'den okunmuştur.

1642	Didi yigirmilikdi kâdılgum İgen yoğ idi illâ râzılıgum	Dedi yirmilikti kadılığım Çok yoktu illa razılığım
1643	Didiler var mı ya şimdi murâdun Ne mansıb üzredür fikr ü ziyâdun	Dediler var mı ya şimdi muradım Ne makam ücreti üzeredir fikir ve arzun
1644	Didi olsam olurdum şâd u râzî Fülân ile eger bir kerre kâdî	Dedi olsam olurdum şad ve razı Filan şehre eğer bir kerre kadı
1645	Didiler çok durur yazısı anun Olur mı menzilün yazısı anun	Dediler çoktur yazısı onun Olur mu menzilin yazısı onun
1646	Didi ol kâdılık kırk akça yazar Olur bay anda varan her bürâder	Dedi ol kadılık kırk akçe yazar Olur zengin oraya varan her birader
1647	Didiler kırka yigirmi gey ırak Bir uğurdan yücelmek olmaz el- hak	Dediler kırka yirmi çok uzak Bir uğurdan yücelmek olmaz el-hak
1648	Didi malûm niçe olısar ya Benüm irişdügüm bu kadre tenhâ	Dedi malum nasıl olacak ya Benim eriştiğim bu değere yalnız
1649	İrür lâ-büd murâda kadre iren Kalur mı zulmet içre bedre iren	Kadre eren şüphesiz muradına erer Kalır mı zulmet içinde dolunaya eren
1650	Gelüb gey hoş bu söz ol demde sultân Hemân ol mansıb için itdi fermân	Gelip çok hoş bu söz o zamanda sultana Hemen o makam için etti ferman
1651	Olur ma'kûl sözde çok fevâyid Zarardur hep abes sözde zevâyid	Olur makul sözde çok faydalar Zarardır hep boş sözde fazlalıklar
	El-mevize	Mevzu 16a
1652	Dilersen görmeyesin haclet ü şerm Yalan sözde dilini eyleme germ	Dilersen görmeyesin mahcubiyet ve utanma Yalan sözde dilini kızgın eyleme
1653	Ki olur yalanın dibi yakıncak Nice yakın ki görünür bakıncak	Ki yalanın dibi yakın olur Nice yakın ki bakınca görünür
1654	Yalanı söyleyip ağzını silme Deveye binüben yara kısılma	Yalanı söyleyip ağzını silme Deveye binerek uçurumda kısılma
1655	Ögüben yatluyı göge uçurma Eyüyü yirüben yire geçirme	Överek kötüyü göge uçurma İyiye yererek yere geçirme

1656	Eyü fikr it her işün ardın önün Kuru lâf urma işle andan ögin	İyi düşün her işin ardından önünden Kuru laf vurma çalış onunla övün
1657	Sözünde toğru ol meyil etme âle Ki tuyılır sünü sığmaz çuvâla	Sözünde doğru ol meyletme hileye Ki duyulur uzun sırk sığmaz çuvala
1658	Senün her gâh tuttuğın kuşu bil Yoluban koyvirüpdür senden ön il	Senin her zaman tuttuğın kuşu bil Senden önce başkası yolarak koyuverir
1659	Sana kim dir sözüne bin yalan kat Ayıbdur alduğın kîle ile sat	Sana kim der sözünü bin yalan kat Ayıptır aldığını ölçü ile sat
1660	Üşenmez toğru sözlü ol kahırdan Eger kim kovula tokuz şehirden	Üşenme kahırdan doğru sözlü ol Eğer ki kovulsan dokuz şehirden
1661	Dimişlerdür ulular bunu böyle Kayurmaz eğri otur toğru söyle	Demişlerdir ulular bunu böyle Kayırmaz eğri otur doğru söyle
1662	Götürmez gerçi kim halkun mizâcı Ne gam toğru söz olur lâ-büd acı	Götürmez gerçi kim halkın mizacı Ne gam doğru söz olur mutlaka acı
1663	Adûdur râst gûyâ câhil içden Ki olur toğru söz iti kılıcdan	Düşman doğru söyler cahil içten Ki olur doğru söz kılıçtan daha keskin
1664	Velî işit burada bir dahı pend Zarûret olmayınca iy hired- mend	Fakat işit burada bir daha öğüt Zaruret olmayınca ey akıllı adam
1665	Yiğ olur söylememek söylemekden Degüldür söylemek hâli emekden	İyi olur söylememek söylemekten Değildir söylemek hâli emekten
1666	Husûsâ hayra nefi olmayan söz Kor elbette gönül penbesine köz	Hususa hayra faydası olmayan söz Koyar elbette gönül pembesine (pamuk) köz
1667	Sözün fikr idesin varsa fesâdı Zarardur sakınasın dilde yâdı	Sözünü fikir edesin varsa fesadı Zarardır sakınasın dilde yâdı
1668	Kulağa değme sözi koymayasın Cevâbından geçesin uymayasın	Kulağa her sözü koymayasın Cevabından geçesin uymayasın
1669	Söz ıssınundurur epsem turasır Ziyânun ne işitmeze urasın	Söz sahibinindir sessiz durasın Ziyânın ne ise işitmeyene vurasın
1670	Gazap yayını kurmayup yosasın Kör idüp karşı şeytânı basasın	Aşırı hiddet yayını kurmayıp yosasın Kör edip karşı gelip şeytanı basasın

1671	Eger herze çoğala bunı âhir Diyessin kim düzer yanşağı sağır	Eğer boş saçma söz çoğalırsa sonunda Diyessin kim düzer gevezeyi sağır
1672	Kişi fikr idüp assısın ziyânın Pes ana göre depretsün zebânın	Kişi fikir edip faydasını ziyanını Pes ona göre oynatsın dilini
1673	Kişi hoşdur yaman sözden sakınsa Ziyân kürkinedür dilkü çekinse	Kişi hoştur yaman sözden sakınsa Ziyan kürkunedir tilki çekinse
1674	Fevâyid çok durur olmakda hâmûş Hazer kıl tızlikde tut bana gûş	Faydalar çoktur olmakta suskun Bana kulak ver, sertlikten sakın
	Hikâyet	Hikâye 16f
1675	Meger bir gölde tururdı iki kaz Biri erkek biri dişi hoş-âvaz	Meğer bir gölde dururdu iki kaz Biri erkek biri dişi hoş sesli
1676	Mekân idi müdâm anlara ol göl Bir özge yire tutmazlar idi yol	Mekân idi devamlı onlara göl Bir özge yere tutmazlar idi yol
1677	Var idi bir bağa dahı o gölde Bile olurdu anlarınla olda	Var idi bir bağa dahi o gölde Bile olurdu onlarla orda
1678	Be-gâyet döstluk eylerler idi Dirilüb tatlu hoş söylerler idi ⁴⁸	Son derece dostluk eylerler idi Dirilip tatlu hoş söylerlerdi
1679	Zâman ile o göl kurumağa yüz Tutub anların oldı hâli yavuz	Zaman ile göl kurumağa yüz Tuttu, onların hâli kötü oldu
1680	Tanışdı birbiriyle ol iki kaz Didiler bunda artuk turmağ olmaz	Danıştı birbiriyle ol iki kaz Dediler burada artık durmak olmaz
1681	Bu yirden kanat açalum uçalum Varalım gayri gölde hoş geçelüm	Bu yerden kanat açalım uçalım Varalım gayri gölden hoş geçelim
1682	Vedâ itmek diler bağaya Bağa döymedi ol hicr ü belâya	Veda etmek dilediler kurbağaya Kurbağa tahammül edemedi bu ayrılık ve belaya
1683	Didi bunca zâman yidük tuz etmek Revâ mı beni koyup bunda gitmek	Dedi bunca zaman yedik tuz ekmek Reva mı beni koyup buradan gitmek

⁴⁸ YB nüshasında bu beyit iki defa yazılmıştır.

1684	Yalunuz bunda ben nice olurun Fırâka dinmezin âhir ölürin	Yalnız burada ben nice olurum Ayrılığa dayanamam sonra ölürüm
1685	Beni neylersenüz idün be-her- hâl Bile alun gidün dimen esen kal	Beni neylersiniz her halükârda Beni de alın gidin demeyin esen kal
1686	Pes itdiler ol iki kaz tedbîr Didiler itmeyelüm imdi tehrîr	Pes ettiler o iki kaz tedbir Dediler etmeyelim şimdi tehir
1687	Bir ağaç buldılar bir iki karış Bağaya didiler ağzunla yapış	Bir ağaç buldular bir iki karış Kurbağaya dediler ağzınla yapış
1688	Bu ağacın tut ortasını muhkem Tutalım biz de iki yanını hem	Bu ağacın tut ortasını sağlamca Tutalım biz de iki yanını hemen
1689	Çün eski dōstsın imdi nidelüm Sen dahı götürelüm gidelüm	Çünkü eski dostsun şimdi ne edelim Seni dahi götürelim gidelim
1690	Bağa tutdı ağacı ol iki kaz İki başdan götürdi itdi pervâz	Kurbağa tuttu ağacı ol iki kaz İki baştan götürdüler kanat açtılar
1691	Meger var idi yolcular ovada Giderken gördiler nâgeh hevâda	Meğer var idi yolcular ovada Giderken gördüler ansızın havada
1692	İki kaz uçuban gider berâber Degül biri birin geçmek müyesser	İki kaz uçarak gider beraber Birbirini geçmek kolay değil
1693	Salınur bir bağâ aralarında Bilinmez mürde midür yeryüzünde	Salınır bir kurbağa aralarında Bilinmez ölümüdür yeryüzünde
1694	Acepleştiler anı göricek gey Gülüştüler biraz çağırışdılar hey	Garipsediler onu görünce çok Gülüştüler biraz çağırıştılar hey
1695	İşidüben bağa incindi katı Kakıncile gideyazdı hayâtı	İşiterek kurbağa çok incindi Kakıncile gideyazdı hayatı
1696	Diledi söge diye böyle sözler Ki göreyin çıka sizdeki gözler	Diledi söverek böyle sözler söyledi Ki göreyim çıka sizdeki gözler
1697	Hemân kim anda ağız açdı bağa Ağaçdan ayrılup uçdı aşığa	Hemen kim orada ağız açtı kurbağa Ağaçtan ayrılıp uçtu aşağı
1698	Çağırdılar hevâdan ol iki kaz Nâsihatdür diyü etdiler âvâz	Çağırdılar havadan o iki kaz Nasihattir diye seslendiler

1699	Dilin dek tutmayanun hâli budur Yaman sözlülerün ahvâli budur	Dilini sonuna kadar tutmayanın hâli budur Yaman sözlülerin hâli budur
	El-mevize	Mevzu 17a
1700	Kerem umma işitsen kimde yalan Gerek uslu virenden sözi alan	Cömertlik umma işitsen kimde yalan Uslu olması gerekir sözü söyleyenden sözü alan
1701	Söz eğlenür cevap ıssı deminden Nitekim Fârsî dil yordamından	Söz eğlenir cevap sahibi zamanında Nitekim Fars dili çevikliğiyle
1702	Yalancıdır inanma ol gühersüz Ananın oynaşına kalur ersüz	Yalancıdır inanma o cevhersiz Ananın oynaşına kalır, ersiz
1703	Güler yüzlüye tut maksûd için yön Olur bellü toğuşından eyü gün	Güler yüzlüye tut maksut için yön Olur belli doğuşundan iyi gün
1704	Sınacak yirde söz harcı zarardur Sakin sındurmayı gör söz güherdür	Kıracak yerde söz söylemek zarardır Sakin kırma, söz mücevherdir
1705	İşidilmez yire olsa dimegün Döner sağduç emeğine emegün	İşitilmez yerde olsa da ağzına gelen sözü deme Emeğin sağdıç emeğine döner
1706	Yağunla kavrulup oldukça toyn Hâsise rızk için eğme boyun	Yağınla kavrulup oldukça düğün Cimriye rızk için eğme boyun
1707	Koyup arı tutarsan pintiye yön Ne sende ay vardur ana ne gün	Koyup arlanmayı tutarsın pintiye yön Ne sende ay vardır ne onda gün
1708	Disen bitmese hâcet bir kapuda Eyit kara eşek bağlı kapuda	Desen bitmese hacet bir kapıda Söyle; kara eşek bağlı kapıda
1709	Dimekdür yani çün onmadı kârım Hasisün köyüne gir hımârım	Demektir yani çünkü onmadı kârım Cimrinin köyüne gir eşeğim
1710	Egerçi bunu bilür olan ussı Ki tonuzdan olur kıl çekmek assı	Gerçi bunu bilir aklı olan Ki domuzdan kıl çekmek faydalı olur
1711	Velikin yigregi budur karındaş Tonuza minnet itme çalu tolaş	Fakat üstünü budur kardeş Domuza minnet etme çalıyı dolaş
1712	Boğulmak suya çok yigdür degül derd Muhanet köprisinden geçme iy merd	Boğulmak suya çok iyidir, değildir dert Nâmert köprüsünden geçme ey adam

1713	Dilersen olasin her yirde yüzlü Didirme kendünüze açgözlü	Dilersen olsun her yere yüzün Dedirme kendine açgözlü
1714	Gey öğütdür bunu tutsın işiden Gerekdür boğaz aşağı kişiden	Çok iyi öğüttür bunu tutsun işiten Olmalıdır boğaz aşağıda kişiden
1715	Cihân rızkın boğaza ger koyasın Dimez kimseye Tanrı yarlığasın	Cihan rızkını boğaza eğer koyarsan Demez kimseye Tanrı korusun
1716	Kimün rızkını yisen medhini it Tuz etmek bilmeyenden yig olur it	Kimin rızkını yesen methini et Tuz ekmek bilmeyenden iyi olur it
1717	Tutar bilmez isen hiç itmegil şek Tuzun hakkı var ise seni etmek	Bilmez isen hiç şüphe etme Tuz ekmek hakkı var ise seni tutar
1718	Hıyânet üzre dime didüğünü Dizün üstünde yime yidüğünü	Hıyanet üzere deme dediğini Dizin üstünde yeme yediğini
1719	De rûy olma dirilen illet ile Virür cânını âhir mihnet ile	İkiyüzlü olma, dirilen illet ile Verir canını sonunda mihnet ile
1720	Yanunda ceht it olmasun bürâder Su getüren senek sıyan berâber	Çabala, yanında olmasın biraderin Su kabını kıran da dolduran da bir
1721	Kıl az u çok her eylük ideni yâd Ki olmamış durur varın viren yâd	Kıl az ve çok her iyilik edeni yâd Ki olmamıştır varını veren yâd
1722	Cihânda azı bilenler yanılmaz Ki azı bilmeyen çoğı da bilmez	Cihanda azı bilenler yanılmaz Ki azı bilmeyen çoğu da bilmez
1723	Kanâat iden az ile big olur Ger tob yokdan ise torlak yig olur	Kanaat eden az ile bey olur Gerçi hiç yoktan ise acemi iyi olur
1724	Eyit her müft-hâra şükr kılsun Yidükçe toğrayan hâlini bilsün	Her bedava yiyene söyle şükretsin Yedikçe doğrayan hâlini bilsin
1725	Konuk bilmezse sovuk ger issi Ne ise harcını bilür ev issi	Konuk bilmezse soğuğu veya sığağı Ne ise harcını bilir ev sahibi
1726	Muhib derdin yüzi benli ne bilsün Ne çekdügin ökiz kanlı ne bilsün	Sevenin derdini yüzü benli ne bilsin Ne çektiğini öküzün kağını arabası ne bilsin
	Fasl	Fasıl 17a

1727	Mesâvi idüp urma cânuna od ⁴⁹ Gözünle gör etegünle hemân ört	Kötülük edip canını yakma Gözünle gör eteğinle hemen ört
1728	Senün dahı iderler anca lâğun Bilesin arduna bırak kulağun	Senin dahi ancak şakanı ederler Bilirsin ardını, tutarsan kulağını
1729	Deve gördün mi dise kimse sana Köşegin dahı görmedüm di ana	Deve gördün mü dese kimse sana Yavrusunu dahi görmedim de ona
1730	Anı kim banmadı barmak yağuna İlüp çekme tolayup barmağuna	Onu ki banmadı parmak yağına İlip çekme dolayıp parmağına
1731	Yüzine mücrimün açma sülûkin Koz olduğı bilüb çığsatma yükin	Yüzüne suçlunun açma geçmişni Ceviz olduğunu bilip çığış çığış sesi çıkarma yükün
1732	Gözetme il gözinde çöpi yendek Senün gözünde vardır belki mertek	El gözündeki çöpü hiçbir zaman gözetme Senin gözünde vardır belki kereste
1733	Özin arı tutup yirme ili sen Dimişler kaynana yanında kırk bitmez	Özünü arı tutup yerme eli sen Demişler kaynana yanında kırk bitmez
	Latife	Latife 17a
1734	Meger bir gün keçi dimiş koyuna Ki sıçradıkça sen girsen oyuna	Meğer bir gün keçi demiş koyuna Ki sıçradıkça sen girsen oyuna
1735	Açılır kuyruğun kalkuban erdun Utanmaz mısın andan yok mı derdün	Açılır kuyruğun kalkarak ardın Utanmaz mısın ondan yok mu derdin
1736	Anı bilmez ki aybı çok özinün Müdam açıktır ardı kendüzinün	Onu bilmez ayıbı çok özünün Devamlı açıktır ardı kendisinin
1737	Ne güç yatlu eyüyi yerse vâfir Vay ana kim dise fıravun kâfir	Ne güç kötü iyiyi yererse çok Vay ona kim dese fıravun kâfir
1738	Yanundan dûr ol çün yatlu lâğı Sakın itme ki var yirün kulağı	Yanımdan uzak ol çünkü kötü şaka Sakın etme ki var yerin kulağı
1739	Bilişe aybı makûl görme Yüze kim yalayacaksın tükürme	Bilene ayıbı makul görme Yalayacağın yüze tükürme

⁴⁹ örd

1740	Utanırsın sözünden az zamânda İşidilmez haber olmaz cihânda ⁵⁰	Utanırsan sözünden az zamanda İşitilmeyen haber olmaz cihanda
1741	Anup zemm itmek olmaz olanı dûr Ki yüz yüzi görüceğüz utanur	Anıp kötü söylemek olmaz olanı uzaklaştır Ki yüz yüzü görünce utanır
1742	Gerekse ya da olsun ger bilişe İdinme kimsenün zemmini pîşe	Başkasına olsun veya tanıdığına olsun Kimsenin kötü işlerini söylemeyi iş edinme
1743	Diyeler belki ağzın yıprağımış Hey epsem sayrulığun yanşağımış	Diyeler belki ağzın yıpranmış Hey dilsiz, dilin hastalığı gevezelikmiş
1744	Nedür hâlün deve dellâlî mısın Aceb ya çingene remmâli misin	Nedir hâlin deve dellalî mısın Acep ya Çingene falcısı mısın
1745	Eyü fıkr it eger var ise ârun Bu verhemden sınısardur vakârun	İyi fıkr et eğer var ise utanman Bu şaşkınlığından sinayacaktır soyluluğunu
1746	Neitse her kişi kendüye noksân Nidersin herkes olsun Mısır’a sultân	Ne etse her kişi kendine noksan Ne edersin herkes olsun Mısır’a sultan
1747	Mesâvi sözlerin koyma kulağa Ger eyle atduğı taş gider ırağa	Çirkin sözleri koyma kulağa Eğer ki attığın taş gider ırağa
1748	İnanma eyleseler kimseyi zem Haber olmaz işitdün gibi her dem	İnanma yanında birini kötölenseler Haber olmaz işittiğin gibi her zaman
1749	Adı yavuz olur kurdun hemî dûn Keser baş dilküler var dime efsûn	Adı kötü olur kurdun dahi alçak, soysuz Keser baş tilkiler var deme efsane
1750	Niceler gösterüben yahşı hûlar Yigidürler saman altında sular	Niceler göstererek güzel huylar Saman altından yürütürler sular
1751	Bön anlarlar anı kim dek oturur Niçeleri sudan susuz getirür	Aptal sanırlar onu ki uslu durur Niceleri sudan susuz getirir
1752	Hoş uçar kamu kuşlar kanat uçsa Çağırurlar kim velî bildircin uçsa	Hoş uçar bütün kuşlar kanat uça Çağırırlar ki ama bildircin uça
1753	Eyü yavuz kimesneyi ol Allah Düşürmesün bu il diline nâgah	İyi kötü kimseyi ol Allah Düşürmesin bu el diline ansızın

⁵⁰ Bu beyit YB nüshasında yoktur. MK nüshası varak 83, poz 85’den alınmıştır.

1754	Gözün aç il sözine uyma uyan Boşar eşlerin il sözine uyan	Gözünü aç el sözüne uyma uyan Boşar eşini el sözüne uyan
1755	İl azdurur kaçan ebleh bulurlar Kamu tancı temâşâcî olurlar	El azdırır ne vakit aptal bulurlar Bütün av köpekleri seyirci olur
1756	Derilür anda müfsidler tapuya Kimi dibe süpürür kimi kapuya	Derilir o anda fesatcılar huzura Kimi dibe süpürür kimi kapıya
1757	Temâşâcî olalım diyü ekser Kimi tırnak çalar kim aya karsar	Temaşacı olalım diye genelde Kimi tırnak çalar kim elinin iç tarafıyla el cırpar
1758	Kakuban gâh nâla gâh mîha Kılurlar düşman öz şahını bîçe	Öfkelenerek gâh nala gâh mîha Kırlarlar düşman kendi şahını aslına
1759	Çi ger il sözünün yokdur sebâtı Talaşdururlar arpasıyla atı	Çünkü el sözünün yoktur istikrarı Dövüştürürler arpasıyla atı
1760	İşitme il sözünü öykeni yut Ki dirler tavşana kaç u ite tut	İşitme el sözünü öfkeni tut Ki derler tavşana kaç ite tut
1761	Gel a il sözine uyma ol ağır Meseldür bu düzer yanşağı sağır	Gel a el sözüne uyma ağır Meseldir bu düzer gevezeyi sağır
1762	Ne gam bir uğrayan bühtâna nâgâh Olur çün toğruya yardımcı Allah	Ne gam bir uğrayan iftiraya ansızın Olur çünkü doğruya yardımcı Allah
1763	Çü yok çinü çöregünde ne kaygu Cihanda yok zevâl olana toğru	Çünkü yok çöreginde şüphe kaygı Cihanda yok kötülük olana doğru
1764	Olan merd olmasun ol havf ile zerd Yimese çiğ neden karnı çeke derd	Olan adam olmasın o korku ile sararmış Yemese çiğ neden karnı çeker ağrı
1765	Bu âdetdür ne çâre toğru evvel Tutulmayınca irmez eğriye el	Bu âdettir ne çare doğru evvel Tutulmayınca ermez eğriye el
1766	Bulina diyü ne bilmeğe yarar Yitüklü anasınun koynın arar	Bulunur diye ne bilmeğe yarar Bir şeyini yitiren anasının koynunu arar
1767	Dimişlerdür çi ger bu sözi toğrı Ki begden yiğ tutulmadukda uğrı	Demişlerdir gerçi bu söz doğru Yakalanmayan hırsız beyden iyidir
1768	Velî âhir bulunur il sesinden Bilünür ağzı eğri ensesinden	Fakat sonunda bulunur el sesinden Bilinir ağzı eğri ensesinden

1769	Yitük yitse günâhı alanun ferd Bin olur alduranun bu aceb derd	Yitik yitse günahı alan kişinin dir Bin olur aldıranın bu acayip dert
	Fasl	Fasıl 17b
1770	Sahi ol hisset için itme tedbir Nekesle harcı cömerdün olur bir	Doğru ol hasis için etme tedbir Cimriyle cömertin harcı bir olur
1771	Hasîsün hâli manide bu durur Ne kendü yir yavuz it ne yidürür	Cimrinin hâli manada budur Kötü it ne kendi yer, ne yedirir
1772	Bahîl olma ki buhl eyü iş olmaz Dimişlerdür bahîl uçmağı ger bulmaz	Cimri olma ki pintilik işi iş olmaz Demişlerdir cimri cenneti bulmaz
1773	Bahilün zâhidinden yigdür iy yâr Sahînün fâsıkı eyleme inkâr	Cimrinin zahidinden iyidir ey yar Cömerdin günahkârı eyleme inkâr
1774	Resûlün buyruğıdur girmez iy merd Bahîl uçmağa vü tamuya cömerd El-bahîlû lâ yedhulu'l-cennete ve lev-kâne zahiden es sahiyyü lâ yedhulü'n-nâre ve lev-kâne fâsikan	Resûlün buyruğudur girmez ey adam Cimri cennete ve cehenneme cömert Cimri cennete giremez zahid olsa bile, cömert ise fasık olsa bile cehenneme girmez.
1775	Sehâvet kıl ki kapusın cinânun Sahî açar gider şekk ü gümânun	Cömertlik kıl ki kapısını cennetin Cömert açar gider şüphesiz kapısını cennetin
1776	Yiyüp yidürügör anı ki zerdür Bahîlün şeksüz altını hacerdür	Yiyip yitiriver onu ki altındır Cimrinin altını şüphesiz değersiz taşır
	Dinârü'l bahîli hacerün	Cimrinin dinarı taşır.
1777	Gedâyı kılma hayrundan ferâmûş Gerek kim kurd yanında toya kuş	Dilenciye kılma hayrında hatırandan çıkarma Kurt yanında kuş bile doyar
1778	Tururken hayr ide gör cân tenünde Elünle virdüğün kalur senünle	Dururken hayır ede gör can teninde iken Elinle verdiğin kalır seninle
1779	Duâdan kaçma yirden göge ağar Sen ihsân it ki gökden yire yağar	Duâdan kaçma yerden göge ağar Sen ihsan et ki gökten yere yağar

1780	Sebebdür hayr bil iki murâda Belâyı reddi der ömri ziyâde	Sebeptir hayır bil iki muradı Belâyı reddeder ömrü fazlalaştırır
	E's-sadakatü tereddü'l belâi ve tezîdü'l-ömre	Sadaka belayı defeder, ömrü uzatır.
1781	Ne hoşdur kâdir olan itse ihsân Ki olur dâğı vü bende ana insân	Ne hoştur her şeye gücü yeten etse ihسان Ki duacı ve köle olur ona insan
	El-insânu abîdü'l-ihsâni	İnsan iyiliğin kölesidir.
1782	Sakınmaz hak için âkıl nukûdın Yakar kapuyı dahı eyler odun	Akıllı Hak için parasını sakınmaz Yakar kapıyı dahi eyler odun
1783	Ki bilür ol yola ne kılsa îsâr Birine bin durur binine dîdâr	Çünkü bilir o yola ne sarf etse Birine bindir binine güzel yüz
1784	Atâ itdükde sorup virme zinhâr Sorup virince urup virgil iy yâr	Cömertçe verirken sorup verme asla Sorup verince vurup vermek gibi ey dost
1785	Çu muhtâc ağzın ider şerm beste Sorar mısın döşek olana haste	Çünkü muhtaç utanma sebebiyle halini dile getiremez Yatak döşek sorar mısın hasta olana
1786	Yi yidür kişi dirüp mâli nider Disünler göre gelen süre gider	Ye yedirir kişi, biriktirip malı ne eder Desinler görüp gelen sürüp gider
1787	Sahî oldur atâ ide varıyla Kazancından müdâm alnı deriyle	Cömert odur varlığını cömertçe verir Kazancından devamlı alın teriyle
1788	Düşer mi sana hisset müft azığla Çıkarmadun katı yirden kazığla	Düşer mi sana cimrilik beleş azıkla Rızkını katı yerden çıkarmadın kazıkla
1789	Görüp muhtâcdan özünü yaşma Hemîn kendü çöregüne kül eşme	Görüp muhtaçtan özünü yaşma Hemen kendi çöregine kül eşme
1790	Suyun itdür bulut vâr eyle yağma Hemîn yağmur olup tarlana yağma	Suyun ittir bulut var eyle yağma Hemen yağmur olup tarlana yağma
1791	Bülend it himmetün halka her işde Elün işdeyken olsun gözün eşde	Yüce et himmetin halka her işte Elin isteyken olsun gözün eşte
1792	Ulu oldur ki çoğ ola atâsı Neye kalsa erün odur bahâsı	Ulu odur ki çok ola cömertçe ihسانı Neye kalsa erin odur pahası

1793	Didürme kendüne yâ da bilişe Sıgar ol tırnağın yalar hemîşe	Kendin için tanıdığa ya da yabancıya dedirme Sıgar o, tırnağın yalar daima
1794	Degül lâıyk çü ömründür bu günlük Diyeler virmez ölüsine günlük	Değil layık çünkü ömründür bu günlük Diyeler vermez ölüsüne günlük
1795	Gerek hoş ad çün gayret bürâder Ki dirler ad altında olur er	Gerek hoş ad çünkü gayret birader Ki derler ad altında olur er
1796	Revâ mı olmaya hayr ile yâdun Koyalar var yimez dâıım adun	Reva değil mi hayır ile anılman Koyarlar ‘var yemez’ daima adın
1797	Velî isrâfdan dahı hazer kıl Esirgeyen esirgenici olur bil	Fakat israftan da uzak dur Esirgeyen esirgenici olur bil
1798	Sehânun her ki bilemez lezzetini Yitürür Hak katında izzetini	Cömertliğin ki bilemez lezzetini Yetirir Hak katında izzetini
	Hikâyet	Hikâye 17a
1799	Tevârih içre bu meşhûr durur gey Ki anılır sahîbidür Hâtem i Tâi	Tarihler içinde bu meşhurdur Ki anılır cömerttir Hâtem i Tâi
1800	Sehâda eyleyidi ol cüvânmerd Ki yoğidi cihânda misli cömerd	Cömertçe eyler idi o civanmert Ki yok idi cihanda misli cömert
1801	Sarâyında müdâm anun sürûrı Atâyileydi sevmezdi gurûrı	Sarayında devamlı onun mutluluğu Cömertlikteydi sevmezdi gururu
1802	Egerçi havlısıydı çevre yapu Var idi anda lâkin kırk kapu	Gerçi havlusuydu cümle yapılar Var idi orada lakin kırk kapı
1803	Eger bir demde bir sâyıl ulayu Gezeydi ol kapuları tolayu	Eğer bir zaman bir çabalamada birinciye Gezeydi ol kapıları dolayı
1804	İrerdi her kapudan vâfir inâm Tehî kalmazdı işitmezdi düşnâm	Ererdi her kapıdan çokça lütuflar, iyilikler Yalnız kalmazdı zorluk işitmezdi
1805	Bu işi dahı idinmişdi âdet İderdi dâ’im ol ehl-i saâdet	Bu işi dahi edinmişti âdet Ederdi daima o ehli saadet
1806	Ki yükletdürüben nice tavarı Hubûbât ile yitdürüp katârı	Nice davarı yüklettirerek Bakliyat ile yükletip katarı

1807	Dökerdi tağ u yazıda o hoş-rây Karinca inlerine arpa buğday	Dökerdi dağa ve yazıya o hoş düşünceli Karinca inlerine arpa buğday
1808	Egerçi ağızını dîn idi ol merd Velî olduğîçün bu resme cömerd	Gerçi dinsiz inançsız bir adamdı Fakat böyle cömert olduğu için
1809	İdiser dirler olur bu hayr yâd Hudâ yarın anı tamudan âzâd	Bu hayırla anılan zâtı Allah yarın cehennemden azat edecek derler
1810	Ne giriser behişte dahı illâ Hemîn arâf olısar ana mevâ	Ne girecek cennete dahi illa Arâf ona sığınılacak makam olacak
1811	Sahî olsa di imdi ehl-i îman Yana mı her giz oda iy Müselmân	Şimdi iman ehli cömert olsa Yanar mı ateşte ey Müslüman
1812	Sehâdur cennet ehline alâmet Sahî olan olur ehl i kerâmet	Cömertliktir cennet ehline alamet Cömert olan olur keramet ehli
	Hikâyet	Hikâye 17b
1813	Meger kim Rûm şâhı Hân Muhammed Feridûnü'z zamân Sultân Muhammed	Meğerki Rûm şâhı Hân Muhammed Zamanın Feridun'u, eşsiz Sultân Muhammed
1814	Huzûrında anılmış bu hikâyet Olunmuş Hâtem-i Tâî'den rivâyet	Huzûrunda anılmış bu hikâye Olunmuş Hâtem-i Tâî'den rivayet
1815	O şâh itmiş işitdüginde tanı Buyurmuşkim sehâ mıdur bu yani	O şâh etmiş işittiğinde tanı Buyurmuşken cömertlik midir bu yani
1816	Ki bir sâil tolaşa kırk bayı Çeke her birisinde ızdırâbı	Bir dilenci kırk zengini dolaşsa Çeke her birisinde ızdırâbı
1817	Ne içün bir kapusunda toymıya ac Niçün gayrı kapuya ola muhtâc	Ne için bir kapısında doymaz aç Ne için gayrı kapıya ola muhtaç
1818	Hemîşe eylesün Sübhân-ı cevvâd Guzeşte eshiyâ ervâhını şâd	Daima cömert olan Allah'ı ansın Geçen cömertlerin ruhu şad olsun
	El-mevize	El Mevize 17a
1819	Ger itsen hayırlı iş üzre ikrâr Zarar îmânunadır bozma zinhâr	Eğer etsen hayırlı iş üzere karar versen Zarar imanınadır sakın bozma

El-ikrâru bi'l-îmân**İman ikrar iledir.**

1820	Tutulur hem meseldür ululardan Nefesden âdem ü hayvân yulardan	Tutulur hem meseldir ululardan Nefesten âdem ve hayvan yulardan
1821	Ödünc için yanuna gelse muhtâc Bu sözi yâd idüp gönlin gözin aç	Ödünç için yanına gelse muhtaç Bu sözü yâd edip gönlünü gözünü aç
1822	Ki ala kargâda alumum olsun Ger alıma isem ölümüm olsun	Ki ala kargada alacağım olsun Eğer alamaz isem ölümüm olsun
1823	Sevâbın an egerçi bu da olur Güle gider ödünç ağlayu gelür	Sevabın an gerçi ki bu da olur Ödünç gülerek gider ağlayarak gelir
1824	Hem olsa borcun üstünden ıra gör Ki kalmaz borç eyü güne vire gör	Hem olsa borcun üstünden uzaklaştıra gör (öde kurtul) Ki kalmaz borç iyi güne vere gör
1825	Mahalsüz borcu olanı savaştan Unutdurma olur yok katı taşdan	Gereksiz borcu olanı savaştan Unutturma olur yok katı taştan
	Latîfe	Latîfe 17a
1826	Dimişler yokluya gel itme ihmâl Bir akçeye deve dirler satun al	Demişler yokluya gel etme ihmal Bir akçeye deve derler satın al
1827	Dimiş anı mahal görmen gedâya Ki cân otı gibi çıkmış bahâya	Demiş onu dilenciye layık görmeyin Ki cân otu gibi çıkmış değeri
1828	Dimişler varluya bir deve bine Dimiş uğurlık ola nice sine	Demişler varlıya bir deve bine Dimiş uğurlu ola nicesine
1829	Ne bilsün yohsulun açlıkda gücin Isırmayanlar etsüz etmek ucın	Ne bilsin yoksulun açlıkta gücünü Isırmayanlar etsiz ekmek ucunu
1830	İlahî itme muhtâcı koyup ac Ganîsin sağ gözi sol göze muhtâc	İlahi etme muhtacı koyup aç Zenginin sağ gözünü sol göze etme muhtaç
	Fasl	Fasıl 18a
1831	Güvâhî bunda yazdı bir dahi pend Gereklüdür tutagör iy hired- mend	Güvâhî bunda yazdı bir dahi pend Nasihati tut bu gereklidir ey akıllı adam

1832	Sehâ câna sürûr-ı uhrevîdür İşit anı ki izz-i dünyevîdür	Cömertlik cana uhrevî düğündür İşit onu dünya izzetidir
1833	Libâs idin ki ola hürmetün on Ki zîrâ âdem ondur tokuzı ton	Elbise edin ki ola hürmetin bol Çünkü adamın onda dokuzu don
1834	Libâs âdemde vâcibdür yunıla Dimişler at et ile er ton ile	Elbise adamda vaciptir yıkana Demişler at et ile er don ile
E'n-nâsu ma'a'l-libâsi		İnsanlar elbiseleriyle beraberdir.
1835	Kabâ-yı köhne gey yigrencilikdür Hakâretdür hemân dilencilikdür	Kaftanı eskimiş giy iğrenilecektir Hakarettir hemen dilenciliktir
1836	Pelâs ile yürüyüp gice gündüz Didürme kendüzüne çullu kuduz	Aba ile yürüyüp gece gündüz Dedirme kendine çullu kuduz
1837	Libâs ile salın sola vü sağa Ki bakar döst başa hasım ayağa	Elbise ile salın sola ve sağa Ki bakar dost başa hasım ayağa
1838	Geçinmek ac u tok gizlü burıdur Mülebbes yürimek düşman körüdür	Aç ve tok geçinmek gizli örtüdür Elbise ile yürüyen düşmanın körüdür
1839	Libâs ıssı olur her safda makbûl Deve çökdükde yir bulur dimez ol	Elbise sahibi olur yerde makbul O deve çöktükçe yer bulur demez
1840	İşidün Nâsırüddin'den hikâyet Pelâsı vü libâsından rivâyet	İşitin Nâsrettin'den hikâyedir Abası ve elbisesinden rivayettir
Hikâyet		Hikâye 18a
1841	Meger bir devlet issi niçe nimet Bişürdüp halkı ider toya davet	Meğer bir devlet sahibi nice nimetler Pişirtip halkı eder düğüne davet
1842	Varur hem Nâsırüddin Hâce anda Hemin kendügi köhneyle mekânda	Varır hem Nâsrettin Hoca da Hemen giydiği köhne kıyafetle mekâna
1843	Geyenler tâze vü rengîn kabâlar Geçüben sadra sürerler safâlar	Giyenler yeni ve renkli kıyafetler Geçerek meydana sürerler safalar
1844	Bulımaz rağbet olmayan libâsı Düşürür Hâceyi alçak pelâsı	Bulamaz rağbet olmayan elbise Düşürür hocayı alçak elbisesi

1845	Tolar alâlar öni nimet ile Geçer ednâlar anda killet ile	Dolar elbisesi yüce olanın önü nimetler ile Geçer eski kıyafetli orada mahrum olur
1846	Bu cemiyet tağılup çün geçer ay İder bir toy u davet yine bir bay	Bu cemiyet dağılır aylar geçer Bir toy ve davet eder yine bir zengin
1847	Bu defa Nâsuriddin Hâce kat kat Tonanur kiymetin tonlarla onat	Bu defa Nâsrettin Hoca kat kat Donanır kıymetli donlarla mükemmel
1848	İçine atlas u üstüne cübbe Geyüp destâr urıdur misl-i kubbe	İçine atlas ve üstüne cüppe Giyip sarık vurur kubbe gibi olur
1849	Varur ol davete bu sûret ile Emîrâne vekâr u zîynet ile	Varır o davete bu suret ile Amirane vakar ve izzet ile
1850	Görüben halk istikbâl iderler Kamu hizmetde isticâl iderler	Görerek halk istikbal ederler Hepsi hizmette acele ederler
1851	Ana mesken kılup âlî makâmı Çekerler önüne dürlü taâmı	Ona mesken kılıp yüce makamı Çekerler önüne türlü yemeği
1852	Cekildüğünde nimetler önüne Çeker iki elin Hâvacem yinine	Çekildiğinde nimetler önüne Çeker iki eliyle hoca yenini
1853	Sokar yinlerin içine her aşun Ziyânın fıkr kılmaz ol kumâşun	Sokar yenleri içine her aşın Ziyan olmasını düşünmez kumaşın
1854	Görenler dirler iy Hâce ne işdür Taâmı bu ne vech ile yiyüşdür	Görenler derler ey hoca ne iştir Yemeği bu ne biçim yiyiştir
1855	Dir anlara degül bu hizmet Libâs için gelüpdür bunca nimet	Der onlara değil bu hizmet Elbise için geliyordur bunca nimet
1856	Fakîrâne varup bir toya evvel Bulımadum taâm uzatmağa el	Fakirane varıp bir toya evvel Bulamadım yemek uzatmağa el
1857	Çü bu tonlaradur bunca yimekler Düşer pes bunları yinler yimekler	Çünkü bu elbiseleredir bunca yemekler Artık onları yemek yenlere düşer
	El-mevize	Mevzu 18a

1858	Libâs ile yüce safdan inilmez Deve çökdükde yir bulur dinilmez ⁵¹	Elbise ile yüce safdan inilmez Deve çöktüğünde yer bulur denilmez
1859	Tonandukda veli fikr it gerisin Libâsunun özüne düşerisin	Donandığında ama fikir et gerisini Elbisenin özüne düşer isen
1860	Bilen mikdârını haddinden aşmaz Yolun tut olma geydügi yaraşmaz	Bilen miktarını haddinden aşmaz Yolunu tut, olma giydiği yaraşmaz
1861	Utan kendüne böyle söz didürme Görenlere kalaylı koz didürme	Utan kendine böyle söz dedirme Görenlere kalaylı ceviz dedirme
1862	Sakın andan ki halka buluşuban Seni utanduralar gülüşüben	Sakın onlardan ki halkla buluşarak Seni utandırırılar gülüşerek
1863	Kimisi eyde sağından solı yig Kimi diye eşeginden çulı yig	Kimisinin sağından solu iyidir Kiminin eşeginden çulu iyidir
1864	Gerek nâdâna zînet câhilâne Mevâli tavrı düşmez fâzilâne	Bilgisize cahilâne zinet gerekir Fâzilâne, velî tavrı uygun düşmez
1865	Münakkaş geydügi bu câhil ekser Mukarrerdür delü alaca sever	Cahilin giydiği ekseriya nakışlıdır Gerçektir deliler alaca sever
1866	Koca da yok çü yiğitlik esâsı Gerekdür hâline göre libâsı	Kocada yok çünkü yiğitlik elbisesi Gereklidir hâline göre elbisesi
1867	Ulular suretine girse cimri Gülüştürür özine Zeyd ü Amrı	Ulular suretine girse cimri Güldürür kendine Zeyd ü Amr'ı
1868	Her âdem yolını şaşurmağ olmaz Karârından özin aşurmağ olmaz	Her âdem yolunu şaşırmaq olmaz Kararından kendini aşırmaq olmaz
	Hikâyet	Hikâye 18b
1869	Meger bir gice bir dilkü şitâban Girür şehre tavuk arayu pünhân	Meğer bir gece bir tilki acele giderken Girer gizlice şehre tavuk arayarak
1870	Bulur tolanup evler yapusını Açuk bir boya-hâne kapusını	Bulur dolanarak ev yapılarını Açık bir boyahane kapısını

⁵¹ Bu beyit YB nüshasında başlığın yanına konumlanmıştır ancak zamanla mürekkebi büyük çoğunlukla silinmiştir.

1871	Girüp geldi bu hâl anun serine Ki düşer anda boya küplerine	Girip geldi bu hâl onun başına Ki düşer orada boya küplerine
1872	Karanuda bulınca çıkmağa yol Dalar çıkar beş altı küplere ol	Karanlıkta bulunca çıkmak için yol Dalar çıkar beş altı kez küplere ol
1873	Halâs olup çıkıncak taşra âhir Görür başdan başa azâsı zâhir	Kurtulup çıkınca dışarı sonra Görür baştan başa azasını açıkça
1874	Boyanmış yeşil u kızıl saru al Gören olur temaşasına meyyâl	Boyanmış yeşil ve kızıl sarı al Gören olur temaşasına meyyal
1875	Dir olmuşam ben imden girü tâvûs İderven dilkülikden âr u nâmûs	Der olmuşum ben şimdiden tavus Ederken tilkilikten ar ve namus
1876	Sevinüp bir tuşa olur revân ol İki dilküye sataşur hemân ol	Sevinip karşılaşmak için yürüyerek ol İki tilkiyle sataşır hemen ol
1877	Görüben anda anlar böyle kisvet Sorarlar hey nedür bu reng ü zinet	Görerek orada onlar böyle kıyafet Sorarlar hey nedir bu renk ve süs
1878	Dir imden girü dilkü dimen adum Bana tâvûs dinüz oldukda yâdum	Der bundan sonra tilki demeyin adımı Bana tavus deyiniz olduğunda yâdım
1879	Olar eydür ider tâvûs cevân İdersen anı da kalmaya noksân	Onlar derki tavus gibi dolaş Edersen onu da kalmaya noksanın
1880	Bu eydür cilve kılmak bilmezem ben Anı kim bilmezem pes kılmazam ben	Tilki söyler ki cilve yapmayı bilmem ben Onu ki bilmiyorum ve yapmam ben
1881	Olar eydür degülsin imdi tâvûs Boyanmış dilküsin varr çekme nâmûs	Onlar öyleyse der değilsin tavus Boyanmış tilkisin var çekme namus
1882	Ne câhil cübbe giyse âlim olur Ne atlâs ile cimri hâkim olur	Ne cahil cüppe giyse âlim olur Ne atlas ile cimri hâkim olur
	Fasl	Fasıl 19a
1883	Konuk gelse gider yüzden tanuğı Kabûl eyle konuk Tanrı konuğu	Konuk gelse gider yüzden tanığı Kabul eyle konuk Tanrı konuğu
1884	Gelür devletlü evün tutma yolu Kaçan ise konukları kabûlî	Gelir devletliler kapatma evinin yolunu Ne zaman ise konukların kabulü

1885	Yüzünü burtarup olma keremsüz Gelecek her kişi gelmez kademsüz	Yüzünü asıp olma cimri Gelecek her kişi uğursuz gelmez
1886	Olanın evde fikrün irdüğinden Dirig eyleme Tanrı virdüğinden	Olanın evde fikrine erdiğinde Esirgeme Tanrı verdiğinden
1887	Nen eksile senün ol hizmet ile Karın toymaz sakınma dış etiyle	Neyin eksile senin o hizmet ile Karın doymaz sakınma dış etiyle
1888	Taâmı bir kişinin kıl kanâat İder iki kişiye de kifâyet	Bir kişinin yemeği kanaat ile İki kişiye de yeterli olur

Taâmü'l vâhidi yekfi'l-isneyni Tek kişinin yemeği iki kişiye yeter.

1889	Yime çok diyü halkı başka yimek Dime bunu tokuz kurda iki eşek	Yeme halk çok diye başka yemek Deme bunu dokuz kurda iki eşek
1890	Konukdan kaçma niçe vâfir olsa Konuğa izzet eyle kâfir olsa	Konuktan kaçma nice çok olsa Konuğa izzet eyle kâfir olsa

**Ekrimû'z-zuyfe ve lev-kâne
kâfiren Misafire kâfir olsa da ikram ediniz.**

1891	Gelür rızkiyle konuk bil emeksüz Dönüben bile gider gitse şeksüz Ez-zayfü izâ nezele nezele bi- rızkîhi Ve izâ ertahâle ertahâle bi- zünûbi kavmihi	Gelir rızkıyla konuk bil emeksiz Dönerek bile gider gitse şüphesiz Misafir rızkıyla birlikte gelir. Gittiğinde de kavminin günahıyla gider.
1892	Konuğa di bunu kaçma bucağa Buyur girsün alıma bir çanağa	Konuğa de bunu kaçma bucağa Buyur girsün alamaz bir çanağa
1893	Konuk ger toya ibrâm it degül suç Egerçi tok ağırlamak olur güç	Konuk eğer düğüne ise can sıkacak kadar zorla suç değil Gerçi tok ağırlamak güç olur
1894	Velî ağırlasa konuk ev ıssın Olur ebleh dinilmez ana tahsîn	Fakat ağırlasa konuk ev sahibini Aptal olur denilmez ona aferin
1895	İşitgil bir azize yüce Süphân Niçe itmiş konuk almakdan ihsân	Yüce Süphân işit bir azize Konuk ağırlamaktan nice ihsan etmiş

Hikâyet

Hikâye 19a

1896	Meger mülk-i Acemde bir niçe merd Sefer üzre giderlerdi çeküp derd	Meğer Acem mülkünde bir nice adam Sefer üzere giderlerdi çekip dert
1897	Yürürlerdi dün ü gün bek kuşanup Gehi taş yasanup toprak döşenüp	Yürürlerdi gece ve gündüz sıkı kuşanıp Ara sıra taş a yasanıp toprak döşenip
1898	Giderken bir gün imdi işit iy cân Görürler bir öyük üzre bir oğlan	Giderken bir gün şimdi işit ey can Görürler bir höyük üzere bir oğlan
1899	Yalunuzca durusuban kazar sin Bilür yok dahı hiç ol sinün issin	Yalnızca çalışarak kazar mezar Bilir yok dahi hiç o mezarın sahibi
1900	Göriccek oğlan anları çağırdı Cenâze var diyü köye kığırdı	Görünce oğlan onları çağırdı Cenaze var diye köye döndürdü
1901	Didi iy kişiler idün kerem siz Dönünüz gidüben olman keremsüz	Dedi ey kişiler kerem edin siz Dönünüz giderek olman ihsansız
1902	Bulunan meyyit üzre hayrı çokdur Cihânun eyleyesiz seyri çokdur	Bulunan meyyit üzere hayrı çoktur Cihanın eyleyesiniz seyri çoktur
1903	İşidüp ol sözi döndiler anlar Varup köy içine kondılar anlar	İşitip o sözü döndüler onlar Varıp köy içine kondular onlar
1904	O köy halkına sordular eser yok Olarda hiç meyyitden haber yok	O köy halkına sordular eser yok Onlarda hiç mevtadan haber yok
1905	Didiler ne aceb bu kıl ü bu kâl Uyuşmaz nite ola âkıbet hâl	Dediler ne tuhaf bu dedikodu Uyuşmaz nice ola hâlin sonu
1906	Bu endişeyle kalmışlardı hayrân İrişdi kabri kazmış nâ-geh oğlan	Bu endişeyle kalmışlardı şaşkın Erişti ansızın kabri kazmış oğlan
1907	Selâm eyleyüben halka revân ol Girüp bir hâneye oldu nihân ol	Selam eyleyerek halka doğru yola koyuldu o Girerek bir haneye gizlendi o
1908	Hemîn ol evden eglenmedi nâ-gâh İşidildi figân u nâle vü âh	Hemen o evden eğlenmeden ansızın İşitildi ağlama, inleme, feryat ve âh
1909	Misâfirler görüp anda bu hâli O kavme itdiler oldem suâli	Misafirler görüp anda bu hâli O kavme eriştiler o zaman sordular sualî
1910	Ki ne hasta ne meyyit var aceb ne Bu feryad u bu efgâne sebep ne	Ki ne hasta ne mevta var acep ne Bu feryat ve bu figana sebep ne

1911	Didi ol kavmden bir pîr-i gamgîn Enîn ü şîveni yok gözi nemgîn	Dedi o kavmden bir gamlı yaşlı İnleme ve matem yok gözü nemli
1912	Benüm oğlumdur ol sin kazan oğlan Gelüb uş evde teslim eyledi cân	Benim oğlumdur o mezar kazan oğlan Gelip şu evde teslim eyledi can
1913	Anunçün ağlaşurlar akrabâsı Oğul hem baldur hem çok belâsı	Onun için ağlaşurlar akrabası Oğul hem baldır hem çoktur belası
1914	Didiler tanlaşup el hükmi lillah Ne sırdur olmadılar andan âgâh	Dediler şaşırıp hüküm Allah'tandır Ne sırdır olmadılar ondan haberli
1915	Görildi pes olarda resm ü âyîn Neyise bitdi hep techîz ü tekfîn	Görüldü artık olacaktı tören ve âyin Ne ise bitti gerekli işler ve kefenleme
1916	Yudılar meyyiti çıkıdı cenâze Dirildi halk turdılar namâza	Yıkadılar meyyiti çıktı cenaze Dirildi halk durdular namaza
1917	Revân ırgürdiler anı yirine Bu hâl ile ölen nite yirine	Götürdüler erdirdiler onu yerine Bu hâl ile ölen nasıl yerine
1918	Didi meyyit atası pîr i manî Bilinsün diyü manî anda yani	Dedi meyyit atası mana piri Bilinsin diye mana orada yani
1919	Müsâfir kişilerün birisine Sen indür meyyiti lütf eyle sine	Misafir kişilerin birisine Sen indir mezara meyyiti lütfeyle
1920	Çün anda kabir içinde ol müsâfir Uzanup meyyiti tutdukda zâhir	Çünkü orada kabir içinde o misafir Uzanıp meyyiti tuttuğunda göründü
1921	Hemîn meyyit dahı inmezden evvel Görindi kabirden iki lâtif el	Hemen meyyit indirmedi evvel Göründü kabirden iki latif el
1922	Kocuban nitekim matlûb-ı tâlib Götürdi meyyiti vü oldu gâyib	Beklenen talip binek arabasına sararak Götürdü meyyiti ve kayboldu
1923	Müsâfir oldu ol hâle muhayyer Revân çıkıdı deyüp Allah u Ekber	Misafir oldu o hâle isteyerek Yola çıktı deyip Allah u Ekber
1924	Orada eylemedi keşf-i esrâr O sırdan olmadı kimse haber dâr	Orada sırları keşfedemedi O sırdan kimse haberdar olmadı
1925	Kaçan kim köye indiler cemâat Yinüp nimet çün itdiler ferâgat	Ne zaman ki köye indiler cemaat Nimet yedikten sonra ettiler ferâgat

1926	Suâl itdi müsâfîrden varup pîr Didi sakın gerekmez sözde tağyîr	Sual etti misafirden varıp pir Dedi sakın sözde değişiklik gerekmez
1927	Ne gördün kabirde oğlum için sen Beyân eyle işideyin anı ben	Ne gördün kabirde oğlum için sen Beyan eyle işiteyim onu ben
1928	Müsafir gördüğü esrarı zahir Beyân eyledi pîre evvel âhir	Misafir gördüğü esrarı açıkça Beyan eyledi pire öncesini ve sonrasını
1929	Didi pîr olmadı mı sana peydâ Burâk ı berk seyr ana havadâ	Dedi pîr olmadı mı sana âşikâr Şimşek gibi burak görünmedi mi havada
1930	Müsâfir didi anı görmedim ben Hemân havfile çıkdum turmadum ben	Misafir dedi onu görmedim ben Hemen korkuyla çıktım durmadım ben
1931	Taaccüb eyledi pîr ol firâkı Ki niçün yok bu oğlumun burâkı	Şaşırdı yaşlı pîr o ayrılığa Ki niçin yok bu oğlumun burâğı
1932	İletdüm kabre evvel altı ferzend Yidinci oldu bu ferzend-i dil- bend	İlettim kabre önce altı evlat Yedinci oldu bu oğul gönül bağım
1933	Kamu meşhedlerini iricek mevt Kazubdur kendüleri olmadın fevt	Bütün şehitler erince ölüm Kazardılar mezarlarını kendileri ölmeden evvel
1934	Kalanının burakı varidi heb Bu oğlumun niçün olmaya ya Rab	Kalanının burağı var idi hep Bu oğlumun niçin olmaya yâ Rab
1935	Tefekkür kıldı hayli vakt turdı Bunun bu eksigiyçün çok kayurdu	Düşündü hayli vakit durdu Bunun bu eksigi için çok kayırdı
1936	Müsâfir sordı ana bu saâdet Nedendür size iy pir-i keramet	Misafir sordu ona ne bu saadet Sebebi nedir ey kerametli pîr
1937	Kerem eyle anı bize beyân it Bu sırra vakıf olalum ayân it	Kerem eyle bize onu beyan et Bu sırra vâkıf olalım anlat
1938	Didi pîr olun imdi siz de âgâh Ki ben evvel yiğitlüğümde her- gâh	Dedi pîr, şimdi siz de haberdâr olun Ben önceleri yiğitliğimden her zaman
1939	İder idüm ayag üzre ticâret Gezerdüm şehr ü kûy ü il vilâyet	Eder idim ayak üzerinde ticaret Gezerdim şehir, köy, il ve vilayet
1940	Nice yıllar ol işi iş idindüm Dürüşdüm dün ü gün teşvîş idindüm	Nice yıllar o işi iş edindim Gece ve gündüz gayret ettim meşgul oldum

1941	O yolda çok kazandım nimet ü mâl Geçürdüm dâyimâ mesrûr u hoş-hâl	O yolda çok kazandım nimet ve mal Geçirdim daima sevinçli ve neşeli hâl
1942	Ve lîkin âkıbet havf-ı hatardan Usandım dâyimâ seyr ü seferden	Ve lakin sonunda korku ve tehlikeden Daima yolculuk yapmaktan usandım
1943	Tağıtdım ol mevâdan kâr u bârum Sükûn oldı bu yirde ihtiyârım	Dağıttım evimden kazanç veren şeyleri Bu yerde isteklerim sessizce sona erdi
1944	İdindüm çok düzenler bu arada Mezâri komadum aldum yörede	Edindim çok düzenler bu arada Mezraları koymadım aldım yörede
1945	Hem idindüm görüben bol üriler Koyunlardan sığırlardan sürüler	Hem edindim görerek bolca binalar Koyunlardan sığırlardan sürüler
1946	Kuruban çiftler kullar kayurdum Kodum kullukda toyurdum geyürdüm	Kurarak çiftler kullar kazandım Koydum kullukta doyurdum giydirdim
1947	Bu düzenler düzüldüğünde vâfir Pes itdim hûb mihmân-hâne âhir	Bu düzenler düzüldüğünde çok Sonunda edindim güzel bir konuk evi
1948	Gelen konukları birdür ve ger yüz Konukladum kamu döndürmedüm yüz	Gelen konuklar ister bir veya eğer yüz Konaklattım hepsini çevirmedim yüz
1949	Gice gündüze eğer irü ü ger giç Oturmadum konuksuz her zaman hîç	Gece gündüz, erken ya da geç Oturmadım asla konuksuz hiç
1950	Ne denlü gördüm ise yolcuları Varuban davet eyledüm oları	Ne zaman gördüm ise yolcuları Vararak davet eyledim onları
1951	Getürdüm dâyimâ izzetler itdüm Yidürüp içürüp hizmetler itdüm ⁵²	Getirdim daima izzetler ettim Yedirip içirip hizmetler ettim
1952	Ol işde kuşağım kuşanup bek Dürişdüm Hakk için cân ile yendek	O işte kuşağımı sıkı kuşanıp Hak için canla başla gayret ettim
1953	Hudâ ben bendesini bu sebebden Azîz eyledi âhir hak talebden	Hudâ ben bendesini bu sebepten Azîz eyledi sonra hak talepten
1954	Konuğa itdüğümçün karşı hizmet Kerîm itdi keremden bana izzet	Konuğa karşı ettiğim için hizmet Kerem etti Allah, kereminden bana izzet

⁵² Bu iki beyit YB nüshasında yoktur. KM nüshasında varak 47, poz 49'dan tamamlanmıştır.

1955	Sebeb budur bilün bu hâlümüze İdün siz de heves efâlimüze	Sebep budur bilin bu hâlimize Edin siz de heves yaptıklarımıza
1956	Çün işitdi müsâfirler bu sözi Kodılar pîr önünde yire yüzi	Çünkü işitti misafirler bu sözü Koydular pîr önünde yere yüzü
1957	Didiler eksük olma bu mekândan Duâsın aluban gittiler andan	Dediler eksik olma bu mekândan Duasını alarak gittiler oradan
	El-mevîze	Mevzu 19a
1958	Dilersen Hakk’a lââyık fil-i ahsen Toyur acı geyür yalıncağı sen	Dilersen Hakk’a lââyık güzel eylem Doyur aç, giydir çıplağı sen
1959	Ac olanın tiz ağırla konuğun İşi onmaz tüyi bitmez aruğun	Aç olan konuğunu tez ağırla İşi onmaz tüyü bitmez zayıfın
1960	Utanma kuru nânı vir sen aca Ana küydürmeden yigdür gülâca	Utanma kuru ekmek ver sen aca Ona küzüm etinden (kurutulmuş et), iyidir güllaç
1961	Söz aca acidur tîz anı pür kıl Ki ac ile ecellü söyleşür bil	Söz açlara acıdır tez onu dolu kıl Ki aç ile ecelli söyleşir bil
	Hikâyet	Hikâye 19b
1962	Meger bir vakt bârûdan bir etmek Yuvalanur görür bir ac köpek	Meğer bir vakit kale duvarından bir ekmek Yuvarlandığını görür bir aç köpek
1963	Segirdür gözleyürek tiz o nânı Yitüb yimek mûrad idinür anı	Seğirtir gözleyerek tez o ekmeği Yetişip yemek murat edinir onu
1964	Çağırur etmek ana olma gâfil Ki bir ejder nasîbiyem benibil	Çağırır ekmek ona olma gafil Ki ejder nasibiyim beni bil
1965	Dir it oldun şikârı ben gedânun Nasîbi ol gerek bin ejdehânun	Der it benim gibi bir fakirin avı oldun Nasibi olsan da bin ejderhanın
1966	Dimez kimse cihân içre yok ölmek Hele ac ölmeden yigdür tok ölmek	Demez kimse cihan içinde yok ölmek Hele aç ölmekten iyidir tok ölmek
	Hikâyet	Hikâye 19c

1967	Meger depmiş deve bir gözsüz acı Dimiş nân sanup oh derdüm ilâcı	Meğer tepmiş deve bir gözsüz acı Demiş ekmek sanıp oh, derdimin ilacı
1968	Eyitmişler deve depmesidür ol Dimiş pes vâý böğrüm ağlamış ol	Söylemişler deve tepmesidir o Demiş öyleyse vay böğrüm diye ağlamış o
1969	Bu resme açlar toyur cihânda Dilersen mesken idinmek cinânda	Böyle açlar doyur cihanda Dilersen mesken edinmek cennette
	Latîfe	Latîfe 19a
1970	Şeh-i Merdâne dinle bu makâli Bahâdırlıktan itmişler suâli	Mert sultan dinle bu makali Bahadırlıktan etmişler suali
1971	Buyurmuş Kanber'e sofra getir tîz Cevâbın bu suâlin virelüm biz	Buyurmuş Kanber'e sofrayı tez getir Cevabını bu sualin verelim biz
1972	Cihân içre budur yânî şecâat Kes aca etmeği sen kıl kanâat	Cihan içinde budur yani yiğitlik Kes aç olana ekmeği sen ise kanaat kıl
1973	Atâ itme mahalsüz cimriye çok Kudurmuşdan tadanmış olur artuk	Cömertlik etme yersiz cimriye çok Kudurmuştan dadanmış olur artık
1974	Gözetmez biten yir komaz aca Tadana çünkü karı bulamaca	Gözetmez biteni yer, komaz aca Tadana çünkü karıp bulamaca
1975	Bunu bilmez misin kim kurd kanda Toyunursa tokuz tolanur anda	Bunu bilemez misin kim kurt nerede Doyunursa dokuz dolandır orada
1976	Üşendürür seni dâyim tolaşur Bilüp her vakti bir uyur ulaşur	Üşendirir seni daim dolaşır Bilip her vakti bir uyur ulaşır
1977	Disen bin kez komaz ol bi-halâvet Kim olur kolaya bağlı selâvat	Desen bin kez koymaz o tatsızlık Ki olur kolaya bağlı salâvat
1978	İşitmez mâlünündür san şerîki Ki disen eyleyelüm vakti iki	İşitmez malının ortağı san Ki bir vakti iki eyleyelim desen
1979	Didükçe hâdimem sen eğer ey yâr Dir ola sana oğulda kızda nen var	Dedikçe fukara babası sen eğer ey yar Der olsa sana, oğul da kız da neyin var
1980	Çü tutar hırs-ı cinnile o çoğu Biri iki yanşar ü alur buçuğu	Çünkü tutar cin hırsı ile çoğu Bir iki yersiz konuşur ve alır buçuğu

1981	İgen yüz virme ana kim karındaş Degül eri çanakdan virmelü aş	Çok yüz verme ona ki kardeşim Değil eri çanaktan vermeli aş
	Fasl	Fasıl 19b
1982	Bırmak dileyüben kimseye yük İvaz eylük umuban itme eylük	Bırmak dileyerek kimseye yük Karşılığında iyilik umarak etme iyilik
1983	Ki olsa eylüge eylük muhakkak Cihânda öküze olmazdı bıçak	Ki olsa iyiliğe iyilik muhakkak Cihanda öküze olmazdı bıçak
1984	Görür hoş bulduğımı kuş ile kurt Bulıcak kuş ağaç başın ider yurt	Görür hoş bulduğunu kuş ile kurt Ağaç başını bulunca kuş, eder yurt
1985	Dimişler eylüg itsen kime vâfir Yaramazluğı sen andan um âhir	Demişler iyilik etsen kime çok Sonunda kötülük um sen ondan
	Latîfe	Latîfe 19b
1986	Meger bir kişi bir kimseye bir bâğ Bağışlamış kim ola sol işi sağ	Meğer bir kişi bir kimseye bir bağ Bağışlamış ki ola sol işi sağ
1987	İricek vakt-i mîve anla sözüm Ol ana virmemiş bir salkım üzüm	Erecek gönül meyvesi/ evlat vaktine anla sözümü O ona vermemiş bir salkım üzümü
1988	Sen eyle suya at eylügeni âşık Balık bilmezse bilür anı Hâlık	Sen eyle suya at iyiliği âşık Balık bilmezse bilir onu Hâlık
	El Mevize	Mevzu 19b
1989	Gerekse eyle şark u garbda seyr Bulur issini her kaçan ise hayr	Doğuda ve batıda seyreyle gerekse Bulur sahibini her ne zaman iyilik etse
1990	Hemân unut idersen kime eylük Sakin üstüne itme minnetün yük	Hemen unut edersen kime iyilik Sakin üstüne etme minnetin yük
1991	Çıkarma depüleyüb sonra özin Kaşıyla aş virüp sapıyla gözin	Çıkarma tepeleyip sonra özünü Kaşıkla aş verip sapıyla gözünü
1992	İdicek eylügeni vaktinde eyle Herîse ucuz olur olsa öyle	Edince iyiliği vaktinde eyle Keşkek ucuz olur olsa öyle

1993	Olur bu günki yumurda karındaş Yig olacak tavukdan irteye aş	Olur bu günkü yumurta kardeş İyi olacak tavuktan geriye aş
1994	İdegör vadeye salma atâyı Erenler nakde kılmışdır duâyı	Cömertliği erteleme çabuk ediver Erenler nakte kılmıştır duayı
1995	Degül makûl iken hayr işde vade Küyer mi değme ömr ol vakt-i sade	Değil makul iken hayır işte vade Ömür o saadet vaktini bekler mi erişir mi?
1996	Olur hayrun sonı tehîr ile gam Hemişe ömr küymez vadeye hem ⁵³	Hayrın sonu erteleme ile gam olur Hem ömür erişir mi ertelemeye
1997	Neyiçün itmeyesin eylûgi çün Yavuz dahı eyü dir eylûgiçün	Ne için etmeyesin iyiliği çünkü Kötü dahi iyi iyilik için
1998	Cihânda hayrile olmağa yâdun Kıl eylûgi unutulmasun adun	Cihanda hayır ile olmağa yâdın Kıl iyiliği unutulmasın adın
1999	Eti yinmez derisi girmez işe Murâd âdemden eylûkdür hemîşe	Eti yenmez derisi yaramaz işe Murat âdemden iyiliktir daima
2000	Çi ger gelür kohısı elden eledür Veli er kohısı ilden iledür	Çünkü gül kokusu elden eledir Fakat er kokusu ilden iledir
2001	Kişi olur ki eylûgi önürde Dirîğ itme tavukludan yumurda	Kişi olur ki iyiliği eski Esirgeme tavukludan yumurta
2002	Ne var yinüp içülmedük fikir kıl Ve lîkin lokma şefkat arturur bil	Ne var yenip içilmedik fikir kıl Velâkin lokma şefkat artırır
2003	Erün er kursağında lokması hîç Dahı kalmış degül ir ü eger giç	Erin er kursağında lokması hiç Dahi kalmış değil er veya geç
2004	Yakınlık eyle kim itmeyeler dûr Ki el eli vü iki el yüzi yur	Yakınlık eyle ki uzaklaştırmalarınlar Ki el eli ve iki el yüzü yıkar
2005	Kovarlar kapudan bekleyeni künc Ne sanursın olur Türk aşı ödünç	Kovarlar kapıdan köşe bekleyeni Ne sanırsın olur Türk aşı ödünç
2006	Çıkıp gösterlür itmeyene girmiş Meseldür olur alış oğlu viriş	Çıkıp gösterir etmeyene giriş Meseldir olur alış oğlu veriş

⁵³ Bu beyit YB nüshasında yoktur. MK varak 96, poz 98'den alınmıştır.

2007	O kim yir çöregini başka zâhir Dişiyle kaldurur dengini âhir	O kim yer çöregini başka görünür Dişiyle kaldırır dengini sonra
2008	Olur eksüksüz olagör emekli Dem olur âdeme âdem gerekli	Emek veren eksiksiz olur Zaman olur âdeme âdem gerekli
	Fasl	Fasıl 19c
2009	Giden rızık için idinme gamı ko Yine akar ne yerde akdısı su	Giden rızık için edinme gamı koy Yine akar ne yerde aktıysa su
2010	Sağ olan başa killet nite gelmez Veli kayurma kim bun bunca kalmaz	Sağ olan başa kıtlık nasıl gelmez Fakat kayırma ki sıkıntı böyle kalmaz
2011	Çi ger eksük degüldür âdeme usr Be-her hâl anun ile biledür yüsr Fe-inne ma'a'l-usri yüsrâ inne maa'l-usri	Gerçi insana zorluk eksik olmaz Her hâl onun ile beraberdir kolaylıkla Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır
2012	Olan elde bini vü geh biridür Karâr eylemez akçe el kiridür	Elde bin veya bin daha olsa Sürekli elde kalmaz akçe, el kiridir
2013	Önünde yoklu özine özenür Sonunda akça akçayı kazanur	Önünde olmayan kendisi özenir Sonunda akçe akçeyi kazanır
2014	Bu günün yarını vü yarının hem Olur bir hoş günü dilde koma gam	Bugünün yarını ve yarının hem Olur bir hoş günü dilde koma gam
2015	Ne denli olur ise zâr u muhtâc Dahı kalmış degül açık boğaz ac	Ne denli olur ise ağlayan muhtaç Dahi kalmış değil açık boğaz aç
2016	Nasîb olan biter kaçansa yitmez Kulunun Tanrı rızkın eksük itmez	Nasip olan biter nasılsa yetmez Tanrı kulunun rızkını eksik etmez
	Hikâyet	Hikâye 19e
2017	Meger kim tutuban bir yol eri râh Giderken gördi ısuçluk yerde çâh	Meğerki bir yol eri yol tutarak Giderken gördü ıssız yerde bir kuyu
2018	Özine teşnelik olmuşdı gâlib Göricek çâhı olur suya tâlib	Kendinde susuzluk hâsıl olmuştu Kuyu görünce suya talip oldu

2019	Çekerken ol harâret merhemini Düşürür çâh içine hâtemini	Çekerken ol hararet merhemini Düşürür kuyu içine yüzüğünü
2020	Bile hem-râhı var idi ana pes Didi in kuyuya çün yok dahı kes	Bile yoldaşı var idi ona öyleyse Kuyuya in çünkü kimse yok dedi
2021	Hemân dem indi çâh içine ol merd Dimedi fikre varup germ yâ serd	Hemen o zaman indi kuyu içine o adam Demedi düşünüp sıcak ya da soğuk
2022	Nice kim istediye anda hâtem Bulunmadı derûnı oldu pür gam	Ne kadar istediye orada yüzüğü Bulunmadı gönlü gamla doldu
2023	Pes ol dem kar-ı çâh içre o âkıl Ne kim var hırdavât u seng der- gil	Sonunda o zaman kuyunun dibinde o akıllı Ne varsa çamura batmış hırdavat ve taşları topladı
2024	Koğaya toldurup çıkardı âhır Ola taşrada hâtem ta ki zâhir	Kovaya doldurup çıkardı sonra Yüzük olabilir dışarıda görünebilir diye
2025	Ararlarken iken anda hırdavâtı Bulurlar bir hacet gey kara zâtı	Ararlarken orada kuyudan çıkanları Bulurlar bir hacet çok kara kimseyi
2026	Didiler tan gelüp anlara ol seng Acep içinde dahı var mı bu reng	Dediler alacakaranlık gelip onlara o taş Acayip içinde dahi var mı bu renk
2027	Hemân sâat övütdiler o taşı Görürler bir imiş hep ü taşı	Hemen o vakit öğüttüler o taşı Görürler bir imiş hep içi dışı
2028	Velî çok ortasında bir kara kurt Yatur olmuş ol aracuk ana yurt	Fakat tam ortasında bir kara kurt Yatarmış o aracık ona yurt olmuş
2029	O kurdun ana ne su var ne toprak Var ağzında yeşil bir pâre yaprak	O kurdun ne suyu var ne toprak Var ağzında yeşil bir parça yaprak
2030	Didiler tanlaşup iy hâce Hallâk Kamuya rızık viren ulu Rezzâk	Dediler hep birlikte hayran kalıp ey Hoca, Yaradan Herkes rızık veren ulu Rezzâk
2031	Hezârân şükr yok emrüne tagyîr İbâduna ne rızık itdünse takdîr	Binlerce şükür yok emrinde fark Kullarına ne rızık ettinse takdir
	El-mevize	Mevzu 19c
2032	İrür makdûrî şehîrî vü garîbe Muhakkakdur zevâl olmaz nasîbe	Erer nasibi şehirlinin ve garibin Muhakkaktır engel olunamaz nasibe

2033	Kaçan ise irişür ir eger giç Yimez kimse nasîbin kimsenün hiç	Ne zaman ise erişir er ya da geç Yemez kimse kimsenin nasibini hiç
2034	Nasîbi erkege ü gerek dişıye İrer sanmaduğı yirden kişıye	Nasibi erkeğe ve gerek dişıye Erer ummadığı yerden kişıye
2035	Gerek zulmetde vü ger ışığunda Çıkar olan nasîbün kaşığında	Gerek karanlıkta ve eğer ışıktā Olan nasibin kaşığında çıkar
2036	Kişi yokluğıle dâyim yirinmez Ki olur çok görünürden görünmez	Kişi yokluk ile daim yerinmez Ki olur çok görünürden görünmez
2037	Yomun hayr it görince kutlu bir yüz Meseldür kim yomından bayur Oğuz	Yorumunu hayır et görince kutlu bir yüz Meseldir ki hayır duadan zenginleşir Oğuz
2038	Şitâb itme budur resm-i zamâne Ayağ ayak çıkarlar nerdibâna	Acele etme budur zamanın âdeti Ayak ayak çıkarlar merdivene
2039	Tama tama göl olur iy hired- mend Adû gözi kör olur gûş kıl pend	Damlaya damlāya göl olur ey akıllı adam Düşman gözü kör olur kulak ver öğüte
2040	Gümân eyleme kim bun er başında Olur tuman gibi tağlar başında	Şüphe eyleme ki sıkıntı er başında Olur duman gibi dağlar başında
2041	Tutarsın sabr idegör yine bir çağ Ki olmaz er başından devlet irag	Tutarsın sabredeğör yine bir çağ Ki olmaz er başından devlet uzak
2042	Göresin assılar sabr it ziyânsuz Bulur Tanrı'sın isteyen gümânsuz	Göresin fayda sabret zararsız Bulur Tanrı'sını isteyen şüphesiz
2043	Hezârân üçler ü kırklar yidiler Korukdan sabr ile halvâ yidiler	Binler üçler, kırklar ve yediler Koruktan sabır ile helva yediler
2044	Nice uryanları gördün mülebbes Olur tut yaprağı sabr ile atlas	Nice çıplakları gördün elbise Olur dut yaprağı sabır ile atlas
2045	Yücelür ivmeg ile gam yapısı Açılur sabr ile şâdî kapısı	Yüceler ivmek ile gam yapısı Açılır sabır ile sevinç kapısı
Es- sabru miftâhü'l ferec		Sabır felahın anahtarıdır.
2046	Görüb sabr eyle tolu kaşuğunu Neye kurşunlayasun aşuğunu	Görüp sabır eyle dolu kaşığını Niye kurşunlayasın aşını

2047	GümüŖle almalıdır sabrı satun Ki sabrun baŖı olur saru altun	GümüŖle almalıdır sabrı satın Ki sabrın baŖı olur sarı altın
2048	Kaçan sağalmada yüz tutsa bîmâr Hekîmi sen kapıda yokla iy yâr	Ne zaman iyileŖmeye yüz tutsa hasta Hekîmi sen kapıda bekle ey yar
2049	DimiŖler ak gice (vü) kara gice Bu da kalmaya böyle gele gice	DemiŖler ak gece ve kara gece Bu da kalmaya böyle gele geçe
	Fasl	Fasıl 20a
2050	Felek cevrine tutma gönlünü tar Yağar lâ-büd ayağ üŖütmege kar	Felek cefasına tutma gönlünü karanlık Kar Ŗüphesiz ayak üŖütmege yağar
2051	Ne durur çâre gökden giç eger ir Ne yağdı kim anı götürmedi yir	Nedir çare gökten geç ya da er Ne yağdı ki onu götürmedi yer
2052	Dilersen tavrını sana yaraŖuk Güynine göre giy kürkünü âŖık	Dilersen tavrını sana yaraŖık Gönlüne göre giy kürkünü âŖık
2053	Çü kış ire mesel durur bu meŖhûr Kalender gibi ditremeklige tur	Çünkü kış erer meseldir bu meŖhur Kalender gibi titremeye dur
	Latîfe	Latîfe 20a
2054	Kalendere demiŖler kış geldi Yalncaklara key teŖvîŖ geldi	Kalendere demiŖler kış geldi Çıplaklara çok karışıklık geldi
2055	Bir iki silküben endâmını hoŖ DimiŖ kim turmısuz ditremege uŖ	Bir iki hoŖça silkinerek endamını Titremeye durmuŖuz iŖte demiŖ
2056	Zamân uymıyacak sen uy zamâna Budur vâcib kamu pîr ü cüvâna	Zaman uymayınca sen uy zamana Budur vacip bütün yaŖlı ve gence
2057	Muvâfık ol ne çâre çerh iŖine Çü baŖmakçı olur gelen baŖına	Ne çare kaderin iŖine uygun ol Çünkü ayakkabıcı olur gelen baŖına
2058	Olur olmaz iŖi teŖvîŖ idinme Kırağuyı baŖuna kış idinme	Olur olmaz iŖi karıştırma Kırağıyı baŖına kış edinme
2059	Kuru endiŖe dilde ne iŖi ki Bu söz hakdur çü Tanrı bir iŖ iki	Kuru gürültü dilde ne iŖi var ki Bu söz haktır çünkü Tanrı bir iŖ iki

2060	Hakundur emr olur ol didiği Muvâfık düşmez ana kul didüğü	Hakkındır emir olur o dediği Uygun düşmez ona kul dediği
2061	Bir almayı yukarı atsan iy yâr İnince gâfil olma niçe iş var Hikâyet	Bir almayı yukarı atsan ey yar İnince gâfil olma nice iş var Hikâye 20a
2062	Dimiş bir kimse bu pendî bir ebleh İşidüp görmemiş hergiz müvecceh	Demiş bir kimse bu pendî bir aptal İşitip görmemiş hiçbir zaman
2063	Eyitmiş tügüp inince bir alma Nolısar bu sözi kulağa alma	Söylemiş düşüp inince bir elma Ne olacak bu sözü kulağa alma
2064	Süvâr imiş ol ittikte bu ta'nı Alur bir alma sınar anda yanî	Süvari imiş o bu ayıplamayı ettiğinde Alır bir elma sınar anda yanı
2065	Atar yukarı bak takdir işine İnicek alma düşer at başına	Atar yukarı bak takdir işine İnecek elma düşer atın başına
2066	At ürker yire urur ol dem anı İder teslim o münkir anda cânı	At ürker yere vurur o dem onu Eder teslim o inkârcı orada canı
2067	Gör imdi âlem ahvâlin hamîdun Olur her vakt ü sâatde diger-gûn	Gör şimdi âlemin hâlini Hamîd'in Olur her vakit ve saatte başka başka iş
2068	Biz endîşe iderüz niçe işler Bozar takdîr anı buyruğın işler	Biz endişe ederiz nice işler Takdîr onu bozar buyruğunu işler
2069	Bilür kul kulluğın ol demde zâhir Ki kendü didüğü olmaya âhir	Kul kulluğunu bilir o anda zâhir Ki kendi dediği olmaya sonunda
2070	Olacak nesneyi kim ide tağyir Yazılmışda yuyılmış yok ne tedbir	Olacak nesneyi kim bozabilir Yazılmışa bozulmuşa tedbir çare olmaz
2071	Ne assı sahibi sayinde işe Sakunduk göze çöp düşer hemîşe	Ne fayda sahibi sayesinde işe Sakınan göze çöp düşer daima
2072	Felek tıgı yürek toğragan olur Kişi korkduğına uğragan olur	Felek kılıcı yürek doğrayan olur Kişi korktuğına uğrayan olur
2073	Kazâ toğrulıcağ gitmez tolayu Kimesne mâni olmaz karşılayı	Kaza doğrulunca dolaylı gitmez Kimse engel olamaz karşılayıp

2074	İşidün bir hikâyet ibretiçün Yazıldı bu arada hayretiçün Hikâyet	İşitin bir hikâye ibret için Yazıldı bu arada hayret için Hikâye 20b
2075	Meger mülk-i Arabda bir şütürbân Görüp bu düşü olur zâr u hayrân	Meğer Arap memleketinde bir deveci Görüp bu düşü ağlayıp, inler
2076	Ki giderken katârını yidüb ol Cihân suyına ırgürür anı yol	Ki giderken kervanını yitirip ol Cihan suyuna erdirir onu yol
2077	Var imiş yüce köpri uğrar ana Gedükler gözleyürek çevre yana	Var imiş yüce köprü uğrar ona Gedikleri gözleyerek çevre yana
2078	Geçerken havf ile nâgâh düşer Katârından suya bir üstür-i ner	Geçerken korku ile ansızın düşer Katarından suya bir erkek deve
2079	Batuban boğulur düşdüğü demde Olur istemelü râh-ı a'demde	Batarak boğulur düştüğü anda Yokluk yoluna gitmeyi istemeli
2080	Arab bu düşü gördükde belinler Uyanur gussaya düşüben anlar	Arap bu düşü gördüğünde inler Uyanır kaygıya düşerek anlar
2081	İder fıkır ister ol derde devâyı Satar âhir boğulan ol deveyi	Eder fikir ister o derde devayı Satar sonunda boğulan o deveyi
2082	Aluban akçasın koynuna koyar Ol ebleh yani yazılmışı yuyar	Alarak akçasını koynuna koyar O aptal yani yazılmışı bozar
2083	Üçüncü günde ol ırmağa zâhir Giderken kârbânla irer âhir	Üçüncü günde o ırmak görünür Giderken kervanla erer sonunda
2084	O köpriye ki düşmüşdi basarak Katârını çeker uğrar iverek	O köprüyü ki düşmüştü basarak Kervanını çeker uğrar hızlıca
2085	Varıcak ortasına gör ki neyler Yanında yoldaşına düşü söyler	Vararak ortasına gör ki neyler Yanıdaki yoldaşına düşü söyler
2086	Uzaduban kolını gösterürken Devesi düşdüğü yiri muayyen	Uzatarak kolunu gösterirken Devesinin düştüğü belirli yere
2087	Arablar gin giyerler her libâsı Devenün koynı içreydi bahâsı	Araplar geniş giyerler her elbiseyi Devenin parası koynunun içindedir

2088	Ol akçe kîsesi nâgeh sıvışdı Yuvalandı yininden suya düşdi	O akçe kesesi ansızın sıvıştı Yuvarlandı yeninden suya düştü
2089	Deveci anı gördi eyledi âh Gelürimiş gelecek oldu âgâh Latife	Deveci onu gördü eyledi ah Gelirmiş gelecek oldu ayan Latife 20b
2090	Dimiş yavrusına karga idüp pend Bu pendi dinle iy ferzend-i dil- bend	Demiş yavrusuna karga nasihat edip Bu öğüdü dinle ey gönül bağım oğul
2091	Ekilür tarlaya kondukda sakın Eğilse çiftçi havf eyle bakın	Ekilir tarlaya konduğunda sakın Eğilse çiftçi korkuyla bakın
2092	Ki yirden taş alup nâgâh sana Zarar ider bakınca çevre yana	Ki yerden taş alıp ansızın sana Zarar eder bakınca çevre yana
2093	Dimiş yavru ya nice kurtaran baş Anun koynunda gizliyse eger taş	Demiş yavru ya nice kurtarayım baş Onun koynunda gizliyse eğer taş
2094	Anun gibi de ger hoşdur bakınmak İder mi def olacağı sakınmak	Onun gibi de eğer hoştur bakınmak Eder mi def olacağı sakınmak
2095	Ne yüzden kim ola takdîr-i Sübhân Anı men idemez tedbîr-i insân El-mevîze	Ne yüzden ki ola Süphan'ın takdiri Onu engelleyemez insanın tedbiri Mevzu 20a
2096	Ziyân assı gam u şâdî cihânda Bizümçündür bürâder her zamânda	Dünyada gam ve sevincin faydası yok Bizim içindir birader her zamanda
2097	Ne çâre nîş ise dahı idüp nûş Ne kim Hakdan gelür görmek gerek hoş	Ne çare zehir ise dahi edip içme Hak'tan ne gelirse hoş görmek gerek
2098	Seni sanma cihânda gamlu ancak Degül bî-gam beni Âdem muhakkak	Kendini sanma cihanda gamlı ancak Âdemoğlu değil gamsız muhakkak
2099	Yürekde gerçi gam düğün gibidür Karagün il ile düğün gibidür	Yürekde gerçi gam düğün gibidir Kara gün el ile düğün gibidir
2100	Kamu sırrı kişünün fâş olmaz Cihan içre belâsuz bal olmaz	Bütün sırrı kişinin ortaya çıkmaz Cihan içinde belasız bal olmaz

2101	Biçiserdür çün âhir ekdüğini Her âdem kendü bilür çekdüğini	Biçecektir sonunda ektiğini Her insan kendi bilir çektiğini
2102	Bugünkü vaktüne tut gönlün ıssı Ne bilür ki ne var yarınun issi	Bugünkü vaktini tut gönül sahibi Ne bilir ki ne var yarının sahibi
2103	Bugün sen hayra tâlib ol Hudâ'dan Ne gussa irteye kalan belâdan	Bugün sen hayra talip ol Hudâ'dan Ne kaygı ertelenen beladan
2104	Kerim Allah dilekler viricidir Murada her kulun irgürücüdür	Kerim Allah dilekleri gerçekleştirir Her kulunu muradına erıştırir
2105	Çün irdün şükr kıl dünden bugüne Eyü günün değişme yatlu güne	Çünkü erdin şükür kıl dünden bugüne İyi gününü değişme kötü güne
2106	Bugün hoş giç dime ya ırte nolur Ki bir günlük de beglik beglik olur	Bugün hoş geç deme ya ertesi ne olur Ki bir günlük beylik beylik olur
2107	Bilinmez gelecek giçer ademdür Hemin vaktüni hoş gör dem bu demdür	Bilinmez gelecek, geçer yokluktur Daima vaktini hoş gör dem bu demdir
2108	Diyâr-ı gamda itme dâyima seyr Ki itmez gussa kardaş âdeme hayr	Gam diyarında etme daima seyir Ki etmez kaygı, kardeş âdeme hayır
2109	Olan âkıl sunulan hissesiyle Geçer hoş ebleh olur gussayile	Akıllı olan sunulan hissesiyle Geçer hoş aptal olur kaygı ile
2110	Yig ol kim tutasın gönlünü hurrem Ne assı ödemez bir borcu bin gam	İyi ol ki gönlünü neşeli tutasın Ne fayda, bin gam bir borcu ödemez
2111	Nedür teşvîş gitse câh ile görk Çü baş ola esen tiz bulunur bork	Makam mevki ile güzellik gitse gamlanma Çünkü baş esen/sağlam olunca başlık (Makam) tez bulunur
2112	Neyiçün ola gam-gîn bî-zer olan Çıkarur etmegin taşdan er olan	Ne için kederlensin altınsız olan Çıkarır ekmeğini taştan er olan
2113	Cihanda mihnet içün dökmegil yaş Eyü yavuz geçürür sağ olan baş	Cihanda mihnet için dökme yaş İyi kötü her şeyi geçirir sağ olan baş
	Hikâyet	Hikâye 21a
2114	Meger kim hâtemi kaşına bir mîr Buyurdı ideler bu pendî tahrîr	Meğerki mührü kaşına bir sultan/ başkan Buyur ettiler bu öğüdü yazmamı

2115	Ki kalbün def ide gamdan fütûrın Sürûrun dahı hem süre gurûrın	Kalbin gamdan bıkkınlığını uzaklaştırsın Sevincin dahi hem gururunu sürsün
2116	Pes idüp fikr memûr anda nice Bunı nakş itdi kim bu dahı gice	Sonra görevli orada düşünüp nice Bunu nakşetti ki bu gece
2117	Gam u şâdi ikisi dahı yani Degül bâkî bu oldı anda manî	Gam ve sevinç ikisi dahi yani Bâkî değildir bu oldu orada mana
2118	Ne dilden gam için sürün huzûrı Sürûr için ne arturun gurûrı Hatîmetü'l-kitâb	Ne gönülden gam için uzaklaştırsın huzuru Ne düğün için artırın gururu
2119	Güvâhî nazmım her kim işidür Eger tuta saâdetlü kişidür	Güvâhî şiirim her kim işitir Eğer tutarsa saadetli kişidir
2120	Bu gevhler yaraşur ol kulakda Ki sağır olmaya güftâr-ı Hak'da	Bu inciler yaraşır o kulakta Ki Hakk'ın sözünden sağır olmaya
2121	Degül sözler anun bakup taşına Dimen virsin ögüdin ol başına	Değil sözler onun bakıp taşına Demeyin versin öğüdünü o başına
2122	Haberlerdür ululardan derûni Buyurmuş âlemün her zû-fünûnı	Haberlerdir ululardan derin Buyurmuş âlemin her âlimi
2123	Hemîn yazduğı anun bunca akvâl Olup bu nazm bazarında dellâl ⁵⁴	Hemen yazdığı onun bunca sözler Nazım pazarında tellal olup
2124	Çi ger manzum sözler çok cihânda Bu da bir tuhfedür Türkî zebânda	Gerçi manzum sözler cihanda çoktur Bu da Türk dilinde bir armağandır
2125	Umaram varıyle düşmeye hor Ki bir avuç suda hâlince yüz yur	Umarım varıyla düşmeye hor Ki bir avuç su da hâlince yüzü yur
2126	Göreydi bu kitabı dirdi Zâtî Bize sermayedür bu iy Necâtî	Göreydi bu kitabı derdi Zâtî Bize sermayedir bu ey Necâtî
2127	Veli ekser yazılmakda bu akvâl Oluban nazm bazarında dellâl	Fakat genellikle yazılmakta bu hâller Olacak şiir pazarında bir tellal

⁵⁴ Bu beyit YB nüshasında bulunmamaktadır. MK nüshası varak 103, poz 105'ten alınmıştır.

2128	Cevahir tâlibi her cevherîden Göricek bu metâî müşteriden	Mücevher talibi her mücevherciden Görünce bu mücevherin zamanını müşteriden
2129	Recâ dellâllık durur arada Anılmak hayr ile yânî duada	Ümit edilir ki dellallıktır arada Anılmak hayır ile yani duada
2130	Dua zîrâ komaz muhtâc u mahrûm Ki kılur kul duası kulu merhûm	Çünkü dua muhtaç ve mahrum bırakmaz Ki kul duası kulu esirger
2131	Kaçan okınsa pes bu <i>Pendnâme</i> Safâ virse kulûb-ı has u âma	Bu <i>Pendnâme</i> ne zaman okunsa Seçkin kişilerin ve halkın kalplerine safâ verse
2132	Güvâhî rûhına kılan duayı İki âlemde görmesün belâyı	Güvâhî'nin ruhuna kılın duayı İki âlemde görmesin belâyı
2133	Buna zı'lkade fî-ehl-i tevârih Temmet tokuz yüz otuz üçde bile târih ⁵⁵	Buna zilkâde tarihlerin ehli Dokuz yüz otuz üçte bile tarih

⁵⁵ Yazmada Zilkade kelimesinin altında 6 rakamına yer verilmiştir. Bu rakam yazmanın zilkadenin 6. günü bittiğini gösterir. Bu tarih ise 04.08.1527 tarihine denk gelir.

Tablo 32 İbretnâme

B. No	Orijinal Beyit (Çeviren Oğuz K. Şallı)	Günümüz Türkçesi (Akt. Oğuz K. Şallı)
	Heza Kitab u İbretnâme-i Güvâhî	Bu Güvâhî'nin İbretnâme Kitabıdır
1	Hemîşe kullara lutfın firâvân eyleyen Allâh Hatarlu arada avnin nighbân eyleyen Allâh	Daima kullara lütfü çok eyleyen Allah Korkulu zamanlarda yardımıyla bekçilik eyleyen Allah
2	Gice vü gündüz ü yaz u zemistân eyleyen Allâh Kara dikenleri zîbâ gülistân eyleyen Allâh	Gece ve gündüz ve yaz ve kış eyleyen Allah Kara dikenleri süsleyerek gül bahçesi eyleyen Allah
3	Habîb'in enbiyâ ceyşine sultân eyleyen Allâh Zünûb emrâzına hem anı dermân eyleyen Allâh	Dostunu peygamberler ordusuna sultan eyleyen Allah Günah hastalıklarına O'nu derman eyleyen Allah
	Mesnevi	Mesnevi
4	Gel iy murg-ı hoş elhânı cihânun Nevâ-yı hûb ile depret zebânun	Gel ey cihanın hoş nağmelisi Güzel nağmeler ile dilini oynat
5	İşidüp tâ muhayyer ola uşşâk Cihân halkını nagmen ide müştâk	İşitip ta muhayyer makamında ola uşşâk makamı Nağmen cihan halkını özletsin
6	Pür-âvâz it degül bu bağ bâkî Makâmundan Sıfâhân u Irâk'ı	Bu dünya bağı bâkî değildir İsfahan ve irak makamıyla doldur
7	Bilürsin yok sebâtı rûzigârun Mukârindür hazânı her bahârun	Bilirsin yok kararlılığı devrânın Her baharın güzü yakındır
8	Geçer fırsat ele girmez hemîşe Murâd ıssına el virmez hemîşe	Geçer fırsat ele girmez hiçbir zaman Murattan fayda el vermez hiçbir zaman

⁵⁶ Süleymaniye Kütüphanesi 5817 Numaralı Yazma Bağışlar Nüshası

9	Çü sözde kudretün var olma hâmûş Sonunda itmesünler tâ ferâmûş	Çünkü sözde kudretin var olma sessiz Sonsuza kadar sözlerini unutmasınlar
10	Bahâr eyyâmıdur gûyâlık eyle Dimen pür-sûzdur şeydâlık eyle	Bahar günleridir güzel sözler söyle Devrin yakıcı devirdir delilik et
11	Nazar-ı ibretile kıl Hallâk-ı eşya Ki kıldı dürlü kudretler hüveydâ	Yaratıcının yarattıklarına ibretle bak Allah türlü kudretleri âşikâr etti
12	Yine rahmet nisâr itdi cihana Yine zînet atâ kıldı zamâna	Yine cihana rahmet saçtı Yine devrâna güzelliikleri ihsân etti
13	Bihamdillâh bahâr eyyâmı geldi Ferah devri safâ hengâmı geldi	Allah’a şükürler olsun bahar zamanı geldi Ferah zamanı safa mevsimi geldi
14	Şitâ şiddetlerinden geçdi zahmet Serâser tag u sahrâ toldı zînet	Kış şiddetlerinden geçti zahmet Baştanbaşa dağ ve sahra güzelliiklerle doldu
15	Gidüp zulmet yir ü gök rûşen oldı Her ara sebze-zâr u gülşen oldı	Gidip zulmet yer ve gök aydınlık oldu Her yer yeşillik ve gül bahçesi oldu
16	Bezendi vü tonandı bağ u bostân Nisâr eyler cevâhir ebr-i nîsân	Bezendi ve donandı bağ ve bostan Serpiştirir cevherler nisan bulutları
17	Sabâ urdukça bağ içre kademler Ağaçlar üstine saçar diremler	Tan yeli bağın içerisine ayak bastıkça Ağaçlar üzerine saçar dirhemler
18	Çemenler virdi zînet cûy-bâra Semenler zîver oldı sebze-zâra	Çimenler ırmaklara güzellik kattı Yaseminler çayırlara süs oldu
19	Zeberced arkda âb-ı revânlar Behişt asarıdur gûyâ ki anlar	Zümrüt su arklarında akarsular Sanki cennet alametleridir onlar
20	Mesîh enfâs olup subhun nesîmi Hayâta irgürür azm-i remîmi	Mesih nefesli olup sabahın hoş rüzgârı Hayata erdirir çürümüş kemikleri
21	Hevânun itîdâli cân bağışlar Dil ü cân derdine dermân bağışlar	Havanın yumuşaklığı can bağışlar Gönül ve can derdine derman bağışlar
22	Riyâz içr kuruldı hûb bâzâr Oluپ bezzâz ağaçlar bâd attâr	Bahçeler içinde kuruldu güzel çarşılar Ağaçlar kumaşçı, rüzgarlar attâr oldu
23	Çiçekler jâleler birle müzeyyen Çemenler sayrefi dükkânıdur san	Çiçekler çiğ taneleriyle bezenmiş Çimenler sanki sarraf dükkânıdır

24	Felek ögünmesün ahterler ile Bezendi yir yüzi abherler ile	Felek ögünmesin yıldızlar ile Bezendi yeryüzü nergisler ile
25	Anun pür çiğdem ise sebze-zârı Güzel güller açar bunun bahârı	Onun çimenliği çiğdemle dolu ise Bunun baharı güzel güller açar
26	Nebâta ebr içürür âb-ı hayvân Bağışlar rûh rûha bûy-ı reyhân	Bulut bitkilere âb-ı hayât içirir Ruh ruha fesleğen kokusu bağışlar
27	Yeşerdi sahn-ı sahrâda çemenler Çemenlerde dirildi encümenler	Sahranın ortasında çimenler yeşerdi Çimenlerde meclisler kuruldu
28	Beşâret tablı uruldu hevâda Ki halk-ı âlem olalar safâda	Havada müjde davulları vuruldu Ki âlemin halkı şen gönüllü olsun
29	Çiçekler askeriyle şâh-ı nevrûz İrüp ceyş-i şitâya oldu pîrûz	Nevruz şahı gelince askerleriyle Kış askerlerine karşı zafer kazandı
30	Kılıcı ile aldı bâğı sûsen Tağıdup düşmeni idindi mesken	Susam bahçeyi kılıcı ile aldı Düşmanı dağıtıp mesken edindi
31	Çü hîrû irdi ol ceng u sitîze Siper yapındı vü urundı size	Çünkü haber erdi o cenk ve kavga Siper yapındı ve giyindi size
32	Zümürüd tahtına geçdi Husrev-i gül Neden mi karşuda şâdûr-ı bülbül	Zümrüt tahtına geçti güllerin hükümdarı Neden mi, karşıda bülbül çadırı
33	Elinde zer kadeh bânû-yı nesrîn Diler anunla ide ıyş-ı şîrîn	Elinde altın kadeh yaban gülü hanım Onunla tatlı hayat sürmeyi diler
34	Gülistân bezmi içre elde lâle Ayag üzre tutar lalîn piyâle	Gülûstan meclis içinde elinde lale Kırmızı şarap kadehini ayak üstünde tutar
35	Giyer zer-tâc nergis anda mahmûr Gözi kimseyi görmez katı mağrûr	Nergis mahmur bir şekilde altın taç takar Gözü kimseyi görmez çok gururlu
36	O bezme oluban gûyende bülbül İder âheng ana kumrî vü sulsul	O mecliste bülbül şarkıcı olarak Ona kumru ve üveyik kuşu aheng eder
37	Belâbil ışk ile çâbüklenürler Gülüşüb gonçalar nâzüklenürler	Bülbül aşk ile hızlanır, telaşlanır Gülüşüp goncalar ince, nâzik olur
38	Nigârı sîm-ten kim yâsemîndür Çiçeklerde mülâyim nâzenîndür	Put gibi güzel gümüş tenli yasemindir Çiçeklerle uyumlu ve işvelidir

39	Ki irişdüğünün bâğ içre ekser Salınur boynına üstüne sıçrar	Genellikle bahçe içinde eriştiğinin Salınır boynuna üstüne sıçrar
40	Giyüb atlas kabâ zîbâ karanfûl Salınur nâz ile ranâ karanfûl	Giyip karanfil giyip atlas kaftan Salınır naz ile güzel karanfil
41	Benefşe-zârı ger idinse mer'â Vireydi müşk-i her âhûy-ı sahrâ	Menekşe bahçesini mera edinince Her sahra ceylanı misk kokusu verseydi
42	Yaraşık dilber itmiş zaymurânı Kabâyı sebz ü tâc-ı erguvânî	Sevgili, beyaz tomurcuklu çiçeğİ güzelleştirmiş Yeşil kaftanlı ve erguvanlı taçlı yapmış
43	Kaçan degme çiçek gülnâra benzer Ki reng-i hûbı hadd-i yâra benzer	Değme çiçek nar çiçeğine benzediğİ vakit Güzel rengi sevgilinin yanağına benzer
44	Nice dîbâ mesâkindür hadâyık Ki pürdür sünbül ü verd ü şakâyık	Nice ipek elbise! Mesken edinilen bahçeler gibi Çünkü sümbül ve gül ve şakayık çoktur
45	Giceler nûkhet-i şebbûy ile bâğ Muattardur nitekim bâğ-ı uçmağ	Geceler şebbuylar ile bağ Güzel kokulu nitekim cennet bağı
46	Çöver zerrîn kadehde bûy-ı hadra ⁵⁷ Riyâzı eyledi Firdevs-i alâ	Yeşilliğın kokusu nergislerde dağılır Bahçeleri yüce cennet eyledi
47	Kim itse hûblarla seyr-i ravzât Bu devr içre anundur hûr-ı cennât	Kim güzellerle bahçeleri gezse Bu devir içinde cennet kızları onundur
48	Kusûrı bî-kusûr istersen iy yâr Çemenlerde müheyyâ taht-ı eşcâr	Ey yâr köşkleri kusursuz istersen Çimenlerde ağaç tahtlar hazır
49	Kıyâm-ı serv ider uşşâkı vâlîh Ki kadd-i yâra olmışdur müşâbih	Servinin ayağa kalkışı âşıkları şaşırtır Çünkü servi yârin boyuna benzemiştir
50	Aceb mi serkeş olsa serv-i âzâd Kulunum dir baş egdi ana şimşâd	Hür servi dikbaşı olsa şaşılır mı Şimşir ağacı ona baş eğdi kulunum der
51	Semâyı sebzde nahle revâdur Disem ger sidre igen müntehâdur	Yeşil semada hurma fidanı uygundur Sidre çok uzaktadır desem

⁵⁷ KM nüshasında “Çöver” şeklindedir ve vezne göre daha doğrudur.

52	N'ola nârinlenirse nârvenler Ayaklarına yüz sürer çemenler	Ne ola narinlenirse karaağaçlar Ayaklarına yüz sürer çimenler
53	Salınur bâğlar içinde ar'ar İder taglarda reşk ana sanevber	Salınır bağlar içinde dağ selvisi Fıstık çamı dağlarda onu kıskanır
54	Ne hoşdur sâye-i bîd ü sefidâr Ki bulur sıhhat anda varsa bîmâr	Söğüdün beyaz gölgesi ne hoştur Orada hasta varsa sıhhat bulur
55	Çınâr el götürüb yine duâya İder şükri bu devr için Hudâ'ya	Çınar yine dua için elini kaldırıp Bu devir için Allah'a şükreder
56	Gülistânlarda murgân-ı bahârı Kimi feryâd ider kimisi zârî	Bahar kuşları gül bahçelerinde Kimi feryad eder kimisi inler
57	Kamusı aşka düşmüş yükleri çok Öterler yakılıp göynükleri çok	Hepsi aşka düşmüş yükleri çok Öterler yakılıp yanmışları çok
58	Nice tatlu öter murg-ı seher-hîz İder reşk ana tûtî-i şeker rîz	Seher vakti öten kuşlar nasıl tatlı öter Şeker saçan papağan onu kıskanır
59	Figânı andelîb-i hoş nevânun Eder şevkin ziyâde ehl-i safânun	Hoş ötüşlü bülbülün feryadı Şen gönüllülerin şevkini artırır
60	Budur ahbâr-ı hüdhüd kim bu devrân Kime kala çü hâk oldu Süleymân	Hüdhüdün haberleri budur Süleyman toprak oldu dünya kimseye kalmaz
61	Niyâz eyler hemîşe Hakk'a dürrâc Ki kullaruna rahmet kapusın aç	Yalvarır daima Hakk'a turaç kuşu Ki kullarına rahmet kapısını aç diye
62	Olup Mûsi gibi dîdâra müştâk Çağırur giceler Hak murg-ı ishâk	Mûsâ gibi Allah'ın yüzünü özleyip İshâk kuşu geceleri Hak diye çağırır
63	Dir ol derdile kumrî nideyin dost Seni isteyü kanda gideyin dost	O derd ile kumru ne edeyim dost Seni isteyerek nereye gideyim dost der
64	Kebûter fâhte pür sûz u nâlân İderler akli vâlih cânı hayrân	Güvercin üveyik kuşu yanıp inleyerek Akli şaşkın canı hayran eder
65	Saruasma karatavuk seher gâh Koparur her derûndan derd ile âh	Sariasma karatavuk seher vakti Her gönülden derd ile âh eder
66	Garîbâne nitekim öte kuşlar Hep ol Yezdân'ı iderler ögüşler	Kuşlar garibane bir halde öter Hep o Allah'ı överler

67	Ki oldur âlemün perverdigârı Yaradan her nihân u âşikârı	Ki odur âlemi besleyen, yetiştiren Gizli ve âşikâr olanı yaradandır
68	Ne kim var ise mahlûkât kamu Yir ü göklerde mevcûdât kamu	Ne kim varsa yaratılmışların hepsi Yer ve göklerde mevcut olanların hepsi
69	Dün ü gün dillü dilince kemâhı İderler zikr ol ulu pâdişâhı	Gece ve gündüz dilli dilince olduğu gibi Ederler zikr o ulu Sultânı
70	Yaradılmış kamu cândâr u câmid Anun birliğinedür cümle şâhid	Hep canlı ve cansız bütün yaradılanlar Onun birliğine cümlesi şahittir
71	Odur bâkî vü gayrı cümle fânî Dahî maksûd vardur dinlen anı	O bakidir ve gayrısı cümle fânî Dahî söylenilmek istenen vardır dinleyin onu
	Hikâyet	Hikâye 22a
72	Meger kim bir seher bir merd-i dâna Varuben itdi bir bâğı temâşâ	Meğerki bir seher bir bilgin adam Vararak bir bağı zevkle seyretti
73	Bahâr eyyâmıydı bâğ u gülşen Görür güllerle hoş olmuş müzeyyen	Bahar günleri idi bağı ve gül bahçesi Görür güllerle donanmış hoş olmuş
74	Çiçekler açılıp envâ u elvân İder her gûşede bülbüller efgân	Çiçekler açılıp çeşit çeşit ve renk renk Eder her köşede bülbüller figan
75	Öter kuşlar ağaçlar tâzelenmiş Nevâdan her taraf âvâzelenmiş	Öter kuşlar ağaçlar tazelenmiş Nağmelerden her taraf seslenmiş
76	Neşât ile irürüp yaza ömri Öterler çağrışıp dürrâc u kumri	Sevinç ile ömrü yaza erdirip Turaç kuşu ve kumru çağrışıp öterler
77	Saçup rahmet suyun anda bulutlar Güzellenmiş yeşermiş tâze otlar	Bulutlar orada rahmet suyunu saçmış Taze otlar güzelleşmiş yeşermiş
78	Ağaçlar kol kola virmiş ulaşmış Biri birine reyhânlar tolaşmış	Ağaçlar kol kola vermiş ulaşmış Birbirine reyhanlar dolaşmış
79	Gülü nesrîn alışmışlar gül ile Karışmışlar karanfûl sünbül ile	Nesrin gülü gül ile alışmışlar Karanfil sünbül ile karışmışlar
80	Sehergeh lâle yüzi nûrlanmış Gözi nergislerün mahmûrlanmış	Seher vakti lalelerin yüzü nurlanmış Nergislerin gözü mahmurlanmış

81	Çemenler sahnını kılmış müzeyyen Şakâyık nesteren şebbûy u sûsen	Çimenler ortayı kılmış süslü Şakayık yaban gülü, şebboy, susam
82	Akarsular kenârı saymurândan Bezenmiş hem emîr-i âşıkândan	Akarsu kenarları çiçekli sarmaşıklardan Bezenmiş hem âşıkların emirinden
83	Açılmış sünbül ü zerrîn-kadehler Virürler kalb-i mahzûna ferahlar	Açılmış sümbül ve nergis çiçekleri Verirler hüznü kalplere ferahlıklar
84	Döşenmiş sebzeler san refref olmuş Giyüp eşcâr hulle saf saf olmuş	Döşenmiş yeşillikler san dalları yere sarkmış ağaç Giyip ağaçlar cennet elbisesi saf saf olmuş
85	Virür her biri Tûbâ'dan nişânı Sanaydun selsebîle âb-ı revânı	Her biri tûbâ ağacını andırır Akan suyu selsebil sanaydın
86	Bunar ayakları ırmağa dutmuş Çiçekler hûr u bâğ uçmağa dönmüş	Pınarın ayakları ırmağa varmış Çiçekler huri ve bahçe cennete dönmüş
87	Çün ol ârif biraz eyledi seyrân Bu ziynetlerde kaldı deng ü hayrân	O ârif biraz seyrân ettiğinde Bu ziynetlere şaşkın ve hayran kaldı
88	İdüben Hâlık'a şükr anda vâfir Makâmına girü yüz tutdı âhir	Yaratıcı'ya orada çok şükrederek Sonunda makamına geri döndü
89	Ara yirden geçicek bir niçe ay Yine yörendi bâğa ol kavî rây	Aradan birçok ay geçince Düşünceyle yine bağa yöneldi
90	Görür sararmış ol zîbâ çemenler Tağılmış ol müzeyyen encümenler	O süslü çimenleri sararmış görür O güzel cemiyetler dağılmıştır
91	Gülistânda tarâvet kalmamış hiç Belâbilde fesâhat kalmamış hiç	Gül bahçesinde tazelik kalmamış hiç Bülbülde ahenk kalmamış hiç
92	Ter ü tâze çiçeklerden eser yok Nevâsı dinlenür murg-ı seher yok	Taze ve körpe çiçeklerden eser yok Nağmesi dinlenir seher kuşları yok
93	Olup hâmûş murgân-ı hoş âvâ Çığırur kay içinde zâglar ga	Güzel kuş sesleri susmuş Çağırır yağmurlu havada kargalar ka
94	Ağaçlar çıkarup şâdî libasın Bürünmüşler gam u gussa libâsın	Ağaçlar şen elbiselerini çıkarıp Gam ve keder elbiselerini bürünmüşler
95	Yeşil evrâk-ı zîbâlar sararmış Dökülmüş kimisi kimi kararmış	Yeşil güzel yapraklar sararmış Kimisi dökülmüş kimi kararmış

96	Bozulmuş kara hâk olmuş besâtîn Göçüp komışlar ol yurdı reyâhîn	Bozulmuş kara toprak olmuş bostanlar Göçüp bırakmışlar o yurdu reyhanlar
97	Görüp bu defa ol ârif bu hâli Gam u gussayla kalmadı mecâlî	Görüp bu defa o arif bu hâli Gam ve kederle kalmadı mecali
98	Cihânun anladı kim yok sebâtı Memâta irür elbetde hayâtı	Cihanın anladı ki yok sebatı Hayatta olana elbette ölüm erişir
99	Firâkı biledür her vuslatının Tağılmakdur sonı cem'iyetinün	Her kavuşma sonunda ayrılık olur Her cemiyet sonunda bozulur
100	Biraz ibretle çok endîşe itdi Enîn ü âh ile pes döndi gitdi	Biraz ibretle çok tefekkür etti İnleyip âh ile sonunda döndü gitti
	El- Mevize	Mevzu 22a
101	Dirîgâ bu cihânun yok bekâsı Fenâ adına urulmuş binâsı	Esirge bu cihanda yok ölümsüzlük Yok olma adına vurulmuş binası
102	Nesine girre olalum hayâtun Ki istikbâline yügürür memâtun	Nesine gururlanıp sevinelim hayatın Ki ölümü karşılamaya doğru ilerler
103	Nesinden lezzet alalum cihânun Ki çokdur şekerinden zehri anun ⁵⁸	Nesinden lezzet alalım cihanın Ki çoktur şekerden zehri onun
104	Ne devrinden huzûr ola sipihrün Zevâli bile gezdürdüğü mihrün	Ne devrinden huzur olsun semanın Gezdirdiği güneşin bile zevâli vardır
105	Ne yüzden mülkümüz olur bizüm yir Ki ejder gibi bir bir cümlemüz yir	Ne yüzden mülkümüz olur bizim yer Ki ejder gibi bir bir hepimizi yer
106	Bu resme olıcak âlemde ahvâl Nemüz olur bizüm emlâk ü emvâl	Âlemde hallerimiz böyleyken Emlak ve mallar bizim neyimiz olur
107	Degülüz uslu bir bölük delüyüz Ki mâl u mülk diyü gussaluyuz	Değiliz uslu, bir bölük deliyiz Ki mal ve mülk diye kaygılıyız
108	Gülerüz ana kim ağlamaluyuz Sefihüz aklı yok bağlamaluyuz	Güleriz ona ki ağlamalıyız Halimiz berbat aklımız yok deliyiz

⁵⁸ YB nüshasında bu beyit yoktur. KM nüshasında varak 55, poz 57.

109	Müdâm endişemiz dünyâ hevâsı Degül maksûdumuz ukbâ safâsı	Devamlı düşüncemiz dünya arzusu Maksadımız öbür dünya safası değil
110	Yilişürüz dün ü gün mâl diyü Ger olmaz ise n'ola hâl diyü	Yarışırız gece ve gündüz mal diye Eğer olmaz ise ne ola hâl diye
111	Ne mâl ol biz âhir mâr olıser Çü bî-hayruz yakıcı nâr olıser	Ne mal ol bize sonunda geçmiş olacak Çünkü hayırsızız yakıcı ateş olacak
112	İşümüz dünye komak ir eger giç Ne virdük alımazuz bilmezüz hiç	İşimiz er ya da geç dünyayı bırakmak Ne verdik alamayız bilemeyiz hiç
113	Bilürüz bizden âhir çıkarur post Nedür bu düşmene olduğumuz dost	Biliriz bizden sonra çıkarır post Nedir bu düşmana olduğumuz dost
114	Degül hodbin dünyâ cây-ı memen Vatan gayrıdur özge yirde mesken	Bencil dünya emniyetli yer değil Vatan başkadır, mesken başka yerde
115	İbâdetde tekâsüldür işümüz Degül Hakk'a yarar bir cünbişümüz	İbadette tembellik, gevşeklik işimiz Hakk'a yarar bir hareketimiz yok
116	Kanı kul dirilürüz kulluğumuz Niçün bilmeyevüz yohsullugumuz	Kuluz diriliriz kulluğumuz hani Yoksulluğumuz ne için bilmeyiz
117	Kanı say u heves savm u salâta Kanı fikr ü taleb hacc u zekâta	Hani çalışma ve heves oruç ve namaza Hani fikir ve talep hac ve zekâta
118	Kanı derd ile zikrullâh dâim Kanı isyânumuz çün âh dâim	Hani dert ile zikrullah daim Hani isyanımız çünkü âh daim
119	Kanı yarağumuz cân illerine Bekâ mülkine cânân illerine	Hani silahımız can illerine Ölümsüzlük mülküne canan illerine
120	Füsûn u hiledür akvâlimüz hep Fesâd u fitnedür efâlimüz hep	Büyü ve hiledir sözlerimiz hep Fesat ve fitnedir hâlimiz hep
121	İdevüz kendü kendümüze bîdâd Ki kayırmazuz ol uzak yola zâd	Ederiz kendi kendimize haksızlık O uzak yola azık hazırlamayız
122	Ne şâdî ana ger ömr ola sad sâl Geçer manîde beş günce budur hâl	Ne mutluluk ömrü yüz yıl olana Yüz yıl beş gün gibi geçer işin aslı budur
123	O beş günün dahı binde bir Âdem Olamaz oşri içre şâdu bî-gam	O beş günün de binde bir insanın Ömrünün onda biri neşeli ve kedersiz olamaz

124	Bu dünyâ didüğün mihnet evidür Mahabbet buna key yanlış sevidür	Bu dünya dediğin sıkıntı yeridir Buna muhabbet duymak çok yanlış sevgidir
125	Emîn ola mısın sakın birâder Helâkûn kasdın itse nüh-ser ejder	Emin olur musun sakın birader Helakin kastın etse dokuz başlı ejder
126	Cihânı sanma sen aylak mekânun Kirâsı nakd-i ömründür bil anun	Cihanı sanma sen ebedi mekânın Kirası onun ömür sermayendir bil
127	Yeter tolaşma cihân gavgalarına Düşegör âhiret sevdâlarına	Yeter dolaşma cihan kavgalarına Düşegör ahiret sevdalarına
128	Uyuban nefse fâsid işleri ko Hudâ'ya yaramaz cünbişleri ko	Nefsine uyma, boş işleri bırak Huda'ya yaramayan işleri bırak
129	Yuyagör kibr hattını seründen Dilersen şâkir olmak defteründen	Kibir hattını başından temizle Defterinden şükreden olmayı dilersen
130	Çün imlâda bir oldı kibr ile gebr Degül midür o fil öz cânuna cebr	İmlâda kibr ile gebr (ateşperest) aynı yazılır O fiil öz canına zor değil midir
131	Filânam diyü eyleme gurûrı Ki yarın anda bulmazsın sürûrı ⁵⁹	Filanam diye gururlanma Ki yarın orada bulamazsın sevinci
132	Totalum şâh-ı alâ-saltanatsın Yoğısa adlün ednâ-menziletsin	Farzedelim yüce saltanatlı şahsın Adaletin yoksa aşağı makamdasın
133	Totalum bunda ya paşa ya ağasın Gurûrun ne çün anda mübtelâsın	Farzedelim burada ya paşa ya ağasın Gururun ne çünkü orada düşkünsün
134	Totalum olasın hükm ıssı kâzî Ne sûd olmasa senden Tanrı râzî	Totalım hüküm sahibi kadı olasın Allah senden râzı olmazsa ne fayda
135	Totalum hâcesin çok rızık u mâlın Çü hayrun yok hemîn artar vebâlün	Totalım çok rızık ve malı olan zenginsin Hayrın yoksa, hayır sahibi değilsen ancak vebalin artar
136	Bu mülk ü hükmi sanma izz ü devlet Degüldür devlet ol kim sonıdur let	Bu mülk ve hükmün izzet ve devlet olduğunu sanma Sonu kötü olan mutluluk mutluluk değildir

⁵⁹ YB varak 40, poz 41'den devam ediyor. Sayfalar toparlanırken yanlış dizilmiş.

- 137 Nedür bu üzen uzak dürlü efkâr Küyer mi vadeye ömr iy dil-figâr Nedir bu üzen uzak türlü fikirler Bekler mi vadeye ömür ey efkârlı gönül
- 138 Ne sûd ider bu Şeddâd'î binâlar Çü sonra çekdürür Ad'ı anâlar Ne fayda eder bu Şeddâd'ın binalarına benzeyen binalar Sonra çektirir Ad kavminin çektiği sıkıntıları
- 139 Ne yaparsın o kasr-ı zer nigâri Ki olısar örümcek perdedârı O altın işlemeli kasır neye yarar Kapısını perdeleyecek olan örümcek olduktan sonra
- 140 Ne yüceldürsin ol tâkı kim âhir Ötiser zâg u baykuş anda vâfir Ne yüceltirsin o süslü kemeri ki sonunda Ötecek karga ve baykuş onda çok
- 141 Nedür ol suffede bu gün gurûrun Ki yarın hüzne degşürür sürûrun Nedir o ilim irfan meclisinde bugün gururun Ki yarın hüzne değışir sevincin
- 142 İşit bunda ululardan nasîhat Tutarsan görmeyisersin nasîhat İşit bunda ululardan nasihat Tutarsın görmeyeceksin (başka) nasihat
Hikâyet Hikâye 22b
- 143 Dimişler Nûh ömrinün zamânı Tokuz yüz elli yıl oldu bil anı Demişler Nûh ömrünün zamanı Dokuz yüz elli yıl oldu bil onu
- 144 Evinde yatsa öyleydi yatağı Başı dipde eşikdeydi ayağı Evinde yatsa öyleydi yatağı Başı dipte eşikteydi ayağı
- 145 Ana bir gün dimiş bir merd-i mağrûr Resûlullâhsın âlemde meşhûr Ona bir gün demiş gururlu bir adam Resullahsın âlemde meşhur
- 146 Niçün yok vâsi ü âlî makâmın Ki câyı ekser öyle hâs u âmun Niçin yok geniş ve yüce makamın Ki yerin öyle genel, herkesinki gibi
- 147 Eyitmiş bu kadar ömre ne şöhret Çü fânî vü sonıdur hicr ü hasret Söylemiş bu kadar ömre ne şöhret Çünkü fânidir ve sonu hicran ve hasrettir
Hikâyet Hikâye 22c
- 148 Meger bir vakt Azrâîl gâlib Gelüp Dâvûd ile olur musâhib Meğer bir vakit üstün Azrail Gelip Dâvud ile olur sohbet arkadaşı
- 149 Dir ana iy resûli müsteânun Fakîrâne niçündür bu mekânun Der ona ey Resulu yardımcının Fakirane niçin bu mekândasın

150	Halîfesin kanı kasr u sarâyun Tarîkunca gerekdür sana câyun	Halifesin hani kasr ve sarayın Usulünce uygun gerekir sana makamın
151	Ana Dâvûd eydür iy karındaş Çü kurtulmaz ecelden âkıbet baş	Dâvûd dedi ona ey kardeş Çünkü ecelden ve akıbetten kurtulmaz baş
152	Anun kim ömrine sensin muhâsib Pes ana böyle meskendür münâsib	Onunki ömrünü sen hesaba çek Yeter ona, böyle mesken uygundur
	Hikâyet	Hikâye 22d
153	Halîfe kim karındaşıydı Behlûl Bu sevdâya düşünür bir zamân ol	Halife ki kardeşiydi Behlul'ün O bir zaman bu sevdâyı düşünür
154	Ki cem idüp nice üstâd-ı bennâ Yaparlar buyurur bir kasr-ı zîbâ	Nice bina üstâdını, mimarı toplar Buyurur ve güzel bir kasır yaparlar
155	Şu resme kasr kim misli cihânda Bulunmazdı meger ancak cinânda	Öyle bir kasır eşi benzeri cihanda Bulunmazdı meğer ancak cennetlerde
156	Serâser çâr dîvârı müzehheb Münakkaş dürlü reng ile mühezzeb	Baştanbaşa dört duvar yaldızlanmıştı Nakkaş türlü renklerle nakşetmişti
157	Tamâm oldukda girür ana sultân Olur vâlih sanâyî görüp elvân	Tamam olduğunda girer kasra sultan Türlü sanatları görüp hayran kalır
158	Dir umaram gelenlerden cihâna ⁶⁰ Bulur bulunmaya buna bahâne	Cihana gelenlerden umarım Buna bahane bulunmaz der
159	Buyurur pes gelür erbâb-ı dîvân Ulû'l-elbâb ulû'l ebsâr u ayân	Buyurur pes gelir divan arkadaşları Akıl sahipleri, göz sahipleri ve ileri gelenler
160	İderler ol binâyı çok temâşâ Kamu dirler bunun yok aybı hâşâ	Ederler o binayı çok temaşa Kamu derler bunun yok ayıbı hâşâ
161	Meger yoğ idi Behlûl anda hâzır Bulurlar olmağîçün ol da nâzır	Meğer yok idi Behlûl orada hazır Bulurlar olması için onu da hazır
162	Getürürler girüp itdükde seyrân Hemîn ol halka dir iy kavm-i nâdân	Getirirler girip ettikte seyran Her zaman halka der ey cahil kavim

⁶⁰ YB varak 38, poz 39'dan devam ediyor. Sayfalar toparlanırken hatalı dizilmiştir.

163	Bilimezsüz kim ide şekk ü reybi Ki var bu kasrun iki ulu aybı	Bilemezsiniz ki ede şüphe ve zan Ki var bu kasrın iki ulu aybı
164	Ana dirler nedür aybı bu câyun Bulunmaz hiç misli bu sarâyun	Ona derler nedir aybı bu yer Bulunmaz hiç misli bu sarayın
165	Ol eydür bu durur bir aybı zâhir Ki bunun sâhibi öliser âhir	O dedi bu durur bir aybı açıkça Ki bunun sahibi ölecek sonunda
166	İkinci aybı kim bu bu kasr-ı âlî Yıkılısar irüp âhir zevâli	İkinci aybı kim bu yüce kasrın Yıkılacak erip sonunda yok oluşa
	El-Mevize	Mevzu 23a
167	Birâzer uşda anla hâl budur Nasîhat sakla mülk ü mâl budur	Birader işte anla hâl budur Nasihat sakla mülk ve mal budur
168	Ko fânî genc için say ü güvencün Ki uğradur seni sabına rencün	Koy fânî hazine, mal için çalışmanı ve güvencini Ki uğrattır seni çetin zahmete
169	Zerün çok ise yi yidür karındaş Bir olur yinmeyen altun ile taş	Altının çok ise ye yedir kardeş Bir olur yenmeyen altın ile taş
170	Hiç anmazsın çü bu düzen bozıla Kalursın yirde beş arşun bez ile	Hiç anmazsın çünkü bu düzen bozula Kalırsın yerde beş arşın bez ile
171	Direnler çün koyup koyup giderler Aceb bu mâlı direnler n'iderler	Direnenler çünkü koyup koyup giderler Acep bu malı direnenler ne ederler
172	Tonuzlan kurdı kesbi gibi hâlün Girersin sine kalur taşra mâlun	Domuz ile kurdun kazancı gibi hâlin Girersen mezara kalır dışarıda malın
173	Helâl olursa çok müşkil hisâbı Harâm ise mukarrerdür azâbı	Helal olursa çok zordur hesabı Haram ise kesindir azabı
174	Ne hâsıl sana sen virdükde cânı Viriser vâris olan zindegânî	Ne olacak sana, sen verdiğinde canı Varis olan da canını verecek
175	Gerekdür âkil olma fikr-i bârîk Çün evvel menzîlündür kabr-i târîk	Gerekir akıl, olma ince fikirli Çünkü evvel menzilin kabir yoludur
176	Öte menzillere hod yok nihâyet Ki her birinde vardur bin bin âfet	Öte menzillere kendin yok nihayet Ki her birinde vardır bin bin afet

177	Acebdür hâlimüz yok bizde kaygu Var iken önümüzde dürlü korhu	Acayıptır hâlimiz yok bizde kaygı Var iken önümüzde türlü korku
178	Helâk olmamak itdikde anı yad Meger yüregimüz taşdur ya pûlâd	Helak olmamak ettikte onu yâd Meğer yüreğimiz taş ya da çeliktir
179	Yaraksızun n'olısar hâli yoldaş Şu yolda kim ola bir pûla bin baş	Silahsızın ne olacak hâli yoldaş Şu yoldaki ola bir pula bin baş
180	İşidün bunda bir nâfi hikâyet Eger kalbünize ide sirâyet Hikâyet	İşitin bunda bir faydalı hikâye Kalbinize etsin sirâyet, etkilesin Hikâye 23a
181	Meger var idi bir şehr-i muazzam Derûnı tolı her milletden âdem	Meğer var idi muazzam bir şehir İçinde dolu her milletden âdem
182	Öni deryâyıdı ol şehrün iy yâr O deryâ ötesi vâdî vü kûhsâr	Önü deniz idi o şehrin ey dost O denizin ötesi vadi ve dağlıktı
183	O vâdî vü cebel pür idi yekser Peleng ü bebr ü şîr ü gürg u ejder	O vadi ve dağ çok idi bir baştanbaşa Kaplan ve Hint kaplanı ve aslan ve kurt ve ejder
184	O şehrün halkınun âyîni her gâh Buyıdı her kimi idinseler şâh	O şehrin halkının âyini her zaman Bu idi her kimi edinseler şah
185	İderlerdi anunla kavlı-i evvel Tutışurlardı bu şart üstüne el	Onunla önce anlaşma yaparlardı Bu şartlar üstüne el sıkışarlardı
186	Ki ola anda üç yıl pâdişâh ol Muazzam server-i sâhib külâh ol	Ki orada üç yıl padişah olsun o Muazzam, güç sahibi lider o
187	Kimesne olmaya hükmüne mâni Ne dilerse ide olunca kâni	Kimse olmaya hükmüne mâni Ne dilerse eder olunca kani
188	Alınup şahlığı geçdikde üç yıl Çeke mihnetler andan sonra müşkil	Üç yıl geçince şahlığı alınıp Sıkıntılar çeker ondan sonra zorluk
189	İdüp üryân eli ayağı bağı Anı bir zevrak ile içi tağı	Çıplak edip eli ayağı bağı Onu içi dağlanmış bir kayık ile
190	Geçüreler o deryâdan anaru Niçe bî-akl ola tutan ana rû	Geçirirler o denizden öteye Nice akılsız olan ona yüz tutan

191	Bırakalar kala ol tağda tenhâ Kimesne itmeye meyl ü muhâbâ	Bırakalar kala o dağda تنها Kimseye etmeye meyl ve korku
192	Hemân kim halk yanından gideler Gelüp yırtıcılar bî cân ideler	Hemen ki halkı yanından giderler Gelip yırtıcılar onu canına kastederler
193	Olan bu şart ile olurdu sultân Sonunda kalur idi zâr u hayrân	Olan bu şart ile olurdu sultan Sonunda kalır idi üzüntülü ve şaşkın
194	Geçürürdi zamânın gaflet ile Virürdi sonra cânın mihnet ile	Geçirirdi zamanını gaflet ile Verirdi sonra canını zorluk ile
195	Sonunun fikrin itmezdi öninde Belâlar hod mukarrerdi sonunda	Sonunu fikir etmezdi önünde Belalar onun için kesindir sonunda
196	Meger bir merd-i âkil bir zamanda Olur ol şart ile şâh üç yıl anda	Meğer bir akıllı adam bir zamanda Olur o şart ile şah üç yıl onda
197	Hemân illâ geçürmez vakt ü eyyam İder fırsatla ol tedbîr-i encâm	Hemen illa geçirmez vakit ve günler Eder fırsatla o son çare tedbir
198	O deryâdan öte kim eyledik yâd İderler buyurur bir kala bünyâd	O denizden öteki eyledik yâd Buyurur bir kale bina ederler
199	Yaparlar kalada hem çok binalar Kusûr u tâk u eyvân u seraylar	Yaparlar kalede hem çok binalar Kasırlar ve kemerler ve köşkler ve saraylar
200	Yuvasın ravza vü gülzâr iderler Sular akıduban enhâr iderler	Yuvasını çimenli, ağaçlı ve gül bahçesi ederler Sular akıtarak nehirler yaparlar
201	Pes alup kullar u çok karavaşlar Güneş talatlular hem mâh-veşler	Yeteri kadar alıp kullar ve çok cariyeler Güneş yüzlüler hem ay gibiler
202	Viri bir kalaya bölük bölük şâh İder şehir ol makâmı şâh-ı âgâh	Gönderir kaleye bölük bölük şah Eder şehir o makamı bilgili şah
203	Dahı kesb ü maâş için kayurur Düzenler kim nice iller toyurur	Dahi kazanarak ve maaş için kayırır Düzenler ki nice iller doyurur
204	İrince vade dâim idüp ikdâm Ol iş sayinde olur kılmaz ârâm	Erince vade daim edip sürekli çaba gösterip O işi yapmaya çalışır dinlenmez
205	Kayurur hep yaragını mükemmel İder âhir belâsın defî evvel	Kayırır hep silahını mükemmel Eder sonunda önce belasını def

206	Kaçan kim irişür vade zamânı İderler saltanatdan dūr anı	Vade zamanı eriştiği vakit Saltanattan onu uzaklaştırılar
207	Eli ayağı bağılu zevrak ile Geçürürler denizden halk bile	Eli ayağı bağılı kayak ile Geçirirler denizden halk ile
208	Ol ısızlukda bıragup dönerler Helâk ola sanur anı bön erler	O ıssızlıkta bırakıp dönerler Helak olacak sanırlar onu aptal erler
209	Anun hod kulları hâzırlar idi O vakte dâimâ nâzırlar idi	Onun kendi kulları hazırlardır O vakti daima beklemektedirler
210	İdüp derhâl izzetle duâlar Giyürürler girân mâye kabâlar	Edip derhâl izzetle dualar Giydirirler ağır, pahalı, kalın elbiseler
211	Çeküp bindürdiler esb-i bâd-pâya İrişdürler behişt-âsâ sarâya	Çekip bindirdiler rüzgâr ayaklı ata Eriştirdiler cennet gibi saraya
212	Civârı kim var idi anda çok hûr Olurlar hizmetinde şâd u mesrûr	Çevrede kim var idi onda çok huri Olurlar hizmetinde sevinçli ve memnun
213	Yimeler içmeler zevk u safâlar Buluban def olur andan belâlar	Yemeler içmeler zevk ve safalar Bularak defolur ondan belalar
214	Çü gâfil olmadı ekdi vü biçdi Harâretten ne korhu kevser içdi	Çünkü gafil olmadı ekti ve biçti Harareten ne korku, kevser içti
	El-Mevize ⁶¹	Mevzu 23b

215	Gel iy gâfil nasîhatdür be-gâyet Eger kim anladunsa bu hikâyet	Gel ey gafıl gayet önemli nasihattir Eğer ki anladınsa bu hikâyeden
216	Sana hâcet degüldür dahı vâiz ⁶² Ki bunda dürc olupdur hep mevâiz	Sana gerekli değildir dahi va'z eden Ki bunda gizlenmiştir mücevher gibi her öğüt
217	Kamumuz hâline temsîldür bu Sakın sanma kuru tevîldür bu	Hepimizin hâline temsildir bu Sakın sanma kuru yorumdur bu
218	Ne hâcet dahı artuk söyleyem ben Uzadu kıssalar şerh eyleyem ben	Ne gerek dahi artık söyleyeyim ben Uzadı kıssalar şerh eyleyeyim ben

⁶¹ Bu başlık YB nüshasında mevcut değildir. KM büshası varak 64, poz 66'dan tamamlanmıştır.

⁶² YB varak 42, poz 43'ten devam ediyor. Sayfalar toparlanırken hatalı dizilmiş.

219	Ne denlü eylesem zikr-i meâli Hemîn bu manîdür hep vasf-ı hâli	Ne denli eylesem söylesem meâli Ancak bu manadır hep hâlin vasıfları
	Beşâret	Müjde
220	Güvâhî çâker ol sultânumuzdan Atâ vü lutfi çok sübhânumuzdan	Güvâhî köle ol sultanımızdan Cömertliği ve lütfu çok Süphanımızdan
221	Burada bir beşâret eyledi yâd Ki gamlu diller işidüp ola şâd	Burada bir müjde yâd eyledi Ki gamlı gönüller işitip ola sevinçli
222	Yazılmışdı okudum bu beşâret Olunmuş bir kitâb içre işâret	Yazılmıştı okudum bu müjdeyi Bir kitap içinde işaret olunmuş
223	Ki buyurmuş Resûl-i fahr-i âlem Cünûd-ı enbiyâya şâh-ı azam	Ki buyurmuş âlemin fahri resulü Peygamberler ordusunun büyük şahı
224	Nice mücrimler irdikde kıyâmet Olup her havf u mihnetden selâmet	Nice suçlular erdiğinde kıyamet Olup her korku ve sıkıntıdan kurtuluş
225	Okunmadan kitâbı anların hiç Görülmeden hisâbı anların hiç	Okunmadan kitap onların hiç Görülmeden hesabı onların hiç
226	Ola menzilleri cennet makâmı Makâm idineler Dârü's-Selâm'ı	Ola menzilleri cennet makamı Makam edineler Dârü's-Selâm'ı
227	Bitiler sunıla pes anda mahtûm Degül eşirrâ Hak'dan gayrı malûm	Yazılar sunula pes mühürlü olan Kötü değiller Hak'tan gayrı bilinen
228	Hitâb ire ki ben ol pâdişâham Kamu âcizlere püşt ü penâham	Hitap ere ki ben o padişahım Bütün âcizlere arka ve sığınağım
229	Ben ol sultân-ı Gaffârü'z- zünûbam Ben ol sübhân-ı Settârü'l-uyûbam	Ben o günahları örten sultanım Ben o ayıpları örten kusursuzum
230	Ki iy kullarum idüp siz hatâlar Bağışladum ben eyledüm atâlar	Ey kullarım siz hatalar ettiniz Bağışladım ben cömertlik eyledim
231	Siz itdinüz şenâatle zünûbı Ben açmadum utandum ol uyûbı	Siz ettiniz kötülükle günahları Ben açmadım utandım o ayıpları
232	Zihî lutf u keremler ıssı sultân Ki kullarına ide böyle ihsân	Ne güzel lütuf ve keremler sahibi sultan Ki kullarına ede böyle ihsan

233	Bu vech ile keremlü pâdişehden Recâ kat ide mi korhan günehten	Bu sebep ile cömert padişahdan Ümit keser mi korkan gūnahtan
	Beşâret-i Dîger	Diğer Müjde
234	Cihânda bu haberdür dahî meşhûr Muhakkıklar kitâbı içre mestûr	Cihanda bu dahi meşhur bir haberdür Muhakkıklar kitabı içinde yazılmış
235	Ki yarın irdüğünde rûz-ı mahşer Nebîler serveri ol şâh-ı eşher	Ki yarın mahşer günü erdiğinde Nebiler reisi o en meşhur şah
236	Görûben ol günün heybetlerini Maâsî ehlinün mihnetlerini	Görerek o günün heybetini Günahlar ehlinin sıkıntılarını
237	Gele ümmetleri hâlinde vecde Varuban kıla arş altında secde	Ümmetleri vecde gelerek Varıp arş altında secde kılarak
238	Diye yâ Rab dilerem hazretünden Umaram bî-nihâyet rahmetünden	Yâ Rab dilerim hazretinden Umarım sonsuz rahmetinden deyip
239	Uyûbı ümmetümün olmaya fâş Olara kimse bolmaya sırdâş	Ümmetimin ayıpları ortaya çıkmaya Onlara kimse sırdaş olmaya
240	Hemîn ben bilem anlarun uyûbın Hemîn ben soram adlarun zünûbın	Sade ben bileyim onların günahlarını Sade ben sorayım onların günahlarını
241	Hitâb ire cenâb-ı Hak'dan ol dem Ki anlar çün Habîb'üm çekme sen gam	Hitap erer cenab-ı Hak'tan o zaman Ki onlar için Habîbim sen gam çekme
242	Degülem ben bil ol esrâr kâşîf Dilerem olmayasın sen de vâkîf	Değilim ben bil o esrarı keşfeden Dilerim olmayasın sen de haberdar
243	Ki çokdur anlar içre bu şenâat Utanup itmeyesin sen şefâat	Ki çoktur onlar içinde kötülük Utanıp itmeyesin sen şefâat
244	Benem bilen çün anlarun uyûbın Kamunun ben bağışlaram zünûbın	Benim bilen çünkü onların ayıbını Hepsinin ben bağışlarım günahlarını
245	Görün ol rahmeti çok pâdişâhı Ne vech ile olur kullar penâhı	Görün o rahmeti çok padişahı Ne yüz ile olur kulların sığınağı
246	Çi ger kullar işi dâim günehtür Anı bir bilmeyen key rû-siyehdür	Gerçi kulların işi daim gūnahtır Onu bir bilmeyenin yüzü çok karadır

247	Güvâhî bende-i muhtâc-ı rahmet İşidün kalbe virsün yine selvet	Güvâhî rahmete muhtaç kölesin İşitin kalbe yine gönül rahatlığı versin
248	Habîbullah kim ol durur Muhammed Ahad muhtâr idüp ad urdî Ahmed	Allah'ın sevgilisi ki odur Muhammed Birinci seçilmiş edip ad verdi Ahmed
249	Şeb-i Mirâc'da ol şâh-ı ekrem Görür bir kubbe arş altında azam	Miraç gecesi o en cömertlerin şâhı Arş altında kocaman bir kubbe görür
250	Muallâ vü mücellâ vü münevver Mukaffel bâbı kuflı dahı enver	Yüce ve parlatılmış ve aydınlatılmış Kapısı kilitli kılıfı da en parlak
251	Sorar Cibrîl'e bu tâk-ı mukaffal Nedür eyle benüm bu müşkilüm hall	Sorar Cebrail'e bu kilitli kubbe nedir? İzah et benim bu zor hâlîmi
252	Açılmaz mı ki bunun kuflı ki girem Ne var bunda dahı bilem irem	Açılmaz mı bunun kilidi gireyim Ne var bunda dahi anlayayım, bileyim
253	Didi Cibrîle miftâhı bunun bil Salâvatdur sana iy şâh-ı kâmil	Dedi Cebrail anahtar bunun bil Salâvattır sana ey noksansız reis
254	Salâvat vir sana sen tâ ki Fettâh Bunu feth ide yokdur özge miftâh	Salavat ver sana sen ta ki Fettâh Bunu açan başka anahtar yoktur
255	Salâvat viridi Ahmet irdi şâdî Açıldı kufl u der buldı küşâdî	Salâvat verdi Ahmet erdi sevince Açıldı kilitli kapı buldu ferahlık
256	İçerü girdi kim eyleye seyrân Görür bir bahr ulu bî-hadd ü pâyân	İçeri girdi ki eyleye seyran Görür bir deniz hadsiz ve hudutsuz
257	Bulunmaz karı bilinmez kenârı Meger kim bile ancak yine Bârî	Bulunmaz dibi, bilinmez kenarı Meğer kim bilir ancak yine yüce Yaradan
258	Miyân-ı bahrde bir yüce ağaç Bitüp olmuş zemîni bahr-i mevvâc	Denizin ortasında bir yüce ağaç Bitmiş, denizin zemini dalgalı
259	Ol ağaç üzerinde bir ulu tayr Turur yalınız anda nesne yok gayr	O ağaç üzerinde bir ulu kuş Durur yalınız orada başka nesne yok
260	O tayr ağzında bir zerre kadar hâk Tutar kim degme dîde itmez idrâk	O kuş ağzında bir zerre kadar toprak Tutar ki değme gözler edemez fark

261	Görüp anları Ahmed oldu vâlih Neyedür bilmedi anlar müşâbih	Görüp onları Ahmed oldu şaşkın Nedendir bilemedi onlar neye benzer
262	Hitâb irdi o dem Hak cânibinden Yüce fa'âl-i mutlak cânibinden	Hitap geldi o zaman Hak tarafından Yüce mutlak yaratıcı tarafından
263	Ki bil ol bahr-i azam yâ Muhammed Ana yok rahmetüm deryâsıdur had	Ki bil o büyük deniz ya Muhammed Ona, rahmetimin denizine sınır yok
264	Ol ağaç kim var ortasında âlî Bilesin ol durur dünyâ misâli	O ağaç ki var ortasında yüce Bilesin odur dünya misali
265	Müşâbihdür hem ol kuş cinne inse Ne kim dünyâda var her cânlu cinse	Hem o kuş, cin ve insana benzer Ne ki dünyada var her canlı cinsine
266	Kuş ağzındağı ol bir zerre toprak Zünûbıdur kamusunun muhakkak	Kuş ağzındaki o bir zerre toprak Günahlarıdır hepsinin muhakkak
267	Bu deryâ vü o hâke pes nazar kıl Zünûb u rahmetün mikdârını bil	Bu derya ve o toprağa yeteri kadar bak Günahların ve rahmetin miktarını bil
268	Maâsî zerre rahmet bahr olıcak Recâ ehli ne tan rahmet bulıcak	Günahlar zerre, rahmet denizler olacak Ümit ehli, ayıplanmadan rahmet bulacak
269	Benem kullaruma sultân-ı ekrem Benem mücrimlere sübhân-ı erham	Benim kullarıma cömertler sultanıyım Benim, suçluların çok merhametle kusurları örtenim
270	Zihî kullarınun püşt ü penâhı Keremlü pâdişehler pâdişâhı	Ne güzel kullarının yardımcısı ve sığınağı Cömert padişahların padişahı
271	Velî havf ü recâyıla gerek kul Ki ol dergahde yarın ola makbûl	Çok korku ve günah ile gerek kul Ki o dergâhta yarın o kabul olur
272	N'ola rahmet gazabdan itse sebkat Gerekdür kul olanda havf ü dehşet	Ne ola rahmeti gazabına üstünlük sağlasa Gerekir kul olanda korku ve dehşet
273	Keremler eylese sultân hemîşe ⁶³ Edebsizlik gerekmez kula pîşe	Cömertlikler eylese sultan daima Edepsizlik huyu gerekmez kula
	Tenbîh-i Hakîkî*	Gerçek Tenbih

⁶³ YB varak 41, poz 42'ten devam ediyor.

274	İşidün bunda dahi hoş ahbâr Cevâhir ideyin ahabâba îşâr	İşitin bunda dahi güzel haberler Mücevher edeyim dostâ ikram
275	Ki gide şekk ü şübhe kalbünüzden Arına hâs cevher kalbünüzden	Ki gider vesvese ve şüphe kalbinizden Arınır gerçek mücevher kalbinizden
276	Hudâ-yı bî-şerîk ü Rabb-i mabûd Hafî genc iken idindi çü maksûd	Allah şüphesiz ve kulluk edilmeye layık ilahtır Gizli hazine iken bilindi çünkü kastı buydu
277	Bir emr ile yaratdı kâinâtı Hüveydâ kıldı bunca mümkünâtı	Bir emir ile kâinatı yarattı Bunca mümkün olabileceği âşikâr eyledi
278	Yasadı bahr ü berr arz u semâvât Cahîm ü nâr u arş u kürs ü cennât	Deniz ve kara ve yeryüzü ve gökler Cehennem ve ateş ve yeryüzü ve felek ve cennetleri yarattı
279	Melâik vahş u tayr u cinn ü insân Nebâtât u maâdin hûb u elvân	Melek, yabani hayvan, kuş ve cin ve insan Bitkiler ve madenler güzel ve çeşitli
280	Ne irer hadd ü pâyanına efkâr Hayâlâtın ne hod vasf ider ezkâr	Haddine ve sonsuzluğuna akıl fikir ermez Zikirler hayalâtını anlatamaz
281	Koyalum gayrı insânı görelüm Geçüp ecsâddan cânı görelüm	Koyalım gayrı insanı görelim Geçip cesetlerden canı görelim
282	Ki ol hak ahsen-i takvîm içinde Nice halk eyledi tazîm içinde	Ki ol hak en güzel şekil içinde Nice yarattı eyledi düzen içinde
283	Mükerrem kıluban virdi kerâmât Atâlar eyledi âlî makâmât	Kerem sahibi kılarak kerametler verdi Cömertlik eyledi yüce makamlar verdi
284	Ana şol denlü bildürdi ulûmı Ki her sır keşfine ider hücûmı	Ona şu denli bildirdi ilimleri Ki her sır keşfedilmeyi bekler
285	Bedâyi var mıdur kim bilmez insân Sanâyi var mıdur kim kılmaz insân	İnsanın bilmediği sanatlar var mıdır İnsanın yapmadığı zanâatlar var mıdır
286	Kemâlât ile çün memlû olupdur Sadev âlem beşer lülû olupdur	Kemâlât ile çünkü donatılmıştır Âlem sadev insan inci olmuştur
287	Pes insâna bu tekrîmât u izzet Zehâ vü akl u tazîmât u hürmet	Yeter insana bu ululanma ve izzet Zekâ ve akıl ve azamet ve hürmet
288	Hayât için midür ancak beş on yıl Ebed sonra kala der-hâk u der-gil	Hayat ancak beş on yıl için midir Sonra ebeden toprakta çamurda kalır

289	Ya olmakdan ne hâsıl böyle ârif K’ola hâlî menâfiden maârif	Böyle irfan sahibi olmaktan ne hâsıl olur Maarif menfaatlerden uzak olsun
290	Hemîn yetmez midi misl-i behâyim Olara dahı hord u hâb dâim	Ancak dört ayaklı hayvanların misâli yetmez mi Onların da yemek ve uyku arzuları vardır
291	Degüldür böyle itmek itikâdı Bu emre muhkem eylen itimâdı	Böyle itikad etmek değildir Bu emre itimat edin kesindir
292	Ki sonra diriliser hâk olanlar Diriliser tağılup çâk olanlar	Ki sonra dirilecek toprak olanlar Dirilecek dağılıp paramparça olanlar
293	Olisar adl ile müşkiller âsân Göriser pâdişehden kullar ihsân	Adâlet ile zorluklar kolay olacaktır Padişahdan kullar bağışlanma görecektir
294	Saîd olanlar ecrin bulıserdur Şakîler dahı zecrin bulıserdur	Saadete erenler mükâfâtını bulacaktır Haydutlar da zorluk görecektir
295	Güliser mümin-i sâlih olanlar Yanısar münkir-i tâlih olanlar	Gülecektir salih mümin olanlar Yanacaktır tâlihi inkâr edenler
296	Olar kim müminîndür nîk-amâl Münâfıklar degüllerdür bed-efâl	İyi amelleri olanlar mümindir Kötü fiilli olan münâfıklar değil
297	Kerem umsunlar ulu pâdişehden Egerçi kul degül hâlî günehten	Cömertlik umsunlar ulu padişahdan Eğerki kul değil günahkârsalar
298	Gerekdür tâ ki rahmet ide Rahmân Recâ vü havf içinde ehl-i îmân	Gerekir ki ta ki rahmet ede Rahmân Ümit ve korku içinde iman ehli olanlar için
299	Recâsın kat idenler kâfir olur Anun kim havfı yokdur münkir olur	Ümit kesenler kâfir olur Korkusu olmayan inkârcı olur
300	Hemân Hak’dan cinân uman gazabsuz Gerekmez kavlı ü filinden edepsüz	Hemen Hakk’tan cennet uman gazapsız Gerekmez söz ve fiilinden edepsiz
301	Keremlüdür keremlü yüce Sübhân Degül durur sitemlü ulu sultân ⁶⁴	Yüce Sübhan kerem sahibidir kerîmdir Siteimli ulu sultan değildir

⁶⁴YB varak dizgisi bozulmuştur. Varak 43’ten devam ediyor.

302	Hudâyâ kullarunun çok hatâsı Umarız irişe lutfun atâsı	Ey Allah'ım kullarının çok hatası var Umarız erişir iyiliğiniz, cömertliğiniz
303	Ne denlü kim ola yazukları çok Penâh anlara yok kapundan artuk	Ne denli ki olur günahları çok Onlara kapından başka sığınacak yer yok
304	Înâyet senden umarlar İlâhî Ki sensin kamunun püşt ü penâhı	İlâhi iyiliği senden umarlar Ki sensin hepsinin arkası ve sığınağı
305	Egerçi cürmümüze yok nihâyet Girü sen şehden umaruz inâyet	Gerçi günahımızın sonu yok Yine de sen şahdan iyilik umarız
306	Kime yanalum artuk hânımız yok Hemîn sensin dahı sultânımız yok	Kime yanalım artık hanımız yok Ancak sensin başka sultanımız yok
307	Kazandık katı çok yüzler karası Bilimezüz ne yüzden ağarası sen	Kazandık çok yüzler karası Bilemeyiz ne sebeple ağaracağız
308	Meger agardasın gufrânun ile Meger dermân ire ihsânun ile	Meğer ağartırsın merhametin ile Meğer derman erer bağışlayıcılığın ile
309	Şefî efâlimüz ger ola peydâ Ehibbâmuz olalar bize adâ	Şefaât eder eğer olursa açıktâ Dostlar olurlar bize düşman
310	İdüp toldurma yanmış bağrımız yaş Yazumuz karasın ayruklara fâş	Yanmış bağrımızı yaşla doldurma Yazımız karasını başkalarına yayıp
311	Ne denlü olsa çok kullar günâhı Senün eltâfuna nisbet İlâhî	Ne denli olsa çok kullarının günahı Senin lütuflarına benzer İlâhî
312	Güneş önünde kem zerre gibidür Deniz yanında bir katre gibidür	Güneş önünde kötülük zerre gibidir Deniz yanında bir damla gibidir
313	Çi ger korhudayuz olduk bed-efâl Recâmuz rahmetünedür be-her-hâl	Çünkü eğer korkudayız olduk kötü fiilli Ümidimiz rahmetinedir her hâlde
314	Bilirüz yerler ü göklerce isyân Sen ihsân idicek mahv olur âsân	Biliriz yerler ve göklerce isyanımızı Sen ihsan edersen mahvolur kolayca

⁶⁵ YB varak 96'dan devam ediyor. Poz 97'dir.

315	Güvâhî bendün iy gaffâr-ı sultân Katı der-mânedür sen eyle tîmâr	Güvâhî kulunum ey bağışlayan sultan Güçlü derman sendedir eyle tîmar
316	Çi ger dâim ider bin bin günâh ol Velîkin birliğünedür güvâh ol	Gerçi daima bin bin günah işler o Lakin birliğine şahittir o
317	Garîk-i bahr-i isyândur meded kıl Gazab seylâbına lutfunı sed kıl	İsyân denizinde batmışım yardım et Öfke seline lütfunu set kıl
318	Ana kim rahm ide sen hândan özge ⁶⁶ Kula kim bakısar sultândan özge	Ana ki merhamet ede sen Han'dan başka Kula kim bakacak sultandan başka
319	Ne sır var kim degüldür sana malûm Sığınan sana hâşâ k'ola mahrûm	Ne sır var ki sana malum değildir Sana sığınan hâşâ ki mahrum olsun
320	Keremlûsin keremlü yüce sultân Lutuflusun lutufla ulu sultân ⁶⁷	Cömertsin cömert yüce sultan Lutuflusun lütuflu ulu sultan
321	Bu İbretnâme'den irdükde hayret Güvâhî-çün duâ kılana rahmet	Bu İbretnâme erdiğinde hayret Güvâhî için dua kılana rahmet

⁶⁶ Metinde rahmet yazılı olmasına karşın rahm şeklinde okunmaktadır.

⁶⁷ Bu beyit YB nüshasında yoktur. KM varak 58, poz 60'dan tamamlanmıştır.

Tablo 33 Gurbetnâme

B. No	Orijinal Beyit (Çev. Oğuz K. Şallı)	Günümüz Türkçesi (Akt. Oğuz K. Şallı)
1	Zemîn ü âsumânına ser-â-ser nûr veren Allâh Yakını olmayanlardan hemîşe dûr olan Allâh	Yer ve gökyüzüne baştanbaşa nur veren Allâh Yakını olmayanlardan daima uzak olan Allah
2	Nazar ehli olan âkıllara manzûr olan Allâh Basîretsüz durur nâdân ana mestûr olan Allâh	Bakmayı bilen akıllara manzara olan Allah Görmeyi bilmeyen cahillere gizli olan Allah
3	Gönül deryâsı yine daşa geldi Başumdan mevc-i hayret aşaa geldi	Gönül denizi yine taşarak geldi Başımdan hayret dalgaları aşarak geldi
4	Gözüm yaşları ırmak oldu akdı Dil ü cânımı gurbet odı yakdı	Gözümün yaşları ırmak oldu aktı Gönül ve canımı gurbet ateşi yaktı
5	Vatandan idüben ayrılugum yâd Kıluram ney gibi zârî vü feryâd	Vatandan ederek ayrılığım hatırlayıp Kılarım ney gibi ağlayıp feryat
6	Firâk âteş yürek kânûn olupdur Bana ney nâlesi kânûn olupdur	Ayrılık ateşiyle yürek ocak olmuştur Bana ney inlemesi kanûn olmuştur
7	Taşum hayrân içümdür pür-harâret Beni zâr eyledi bu özge hâlet	Dışım hayran içim çok hararetlidir Beni ağlatan bu özge hâldir
8	İdüben yâd arturdı fîğânın Bu cân murgı kadîmî âşiyânın	Yâd ederek artırdı feryadını Bu can kuşu eski yuvasını
9	Taraldı turamaz hâkî kafesde Anar nûrânî nurdan her nefesde	Daraldı duramaz toprak kafeste Anar nurani nurdan her nefeste
10	Nemüz durur bizüm bu mülk-i gurbet Ne yirümüz durur bu dâr-ı mihnet	Nemizdir bizim bu gurbet mülkü Ne yerimizdir bu sıkıntı kapısı
11	Firâk u derd çokdur söyler isem Dükenmez kıssadur şerh eyler isem	Ayrılık ve dert çoktur söyler isem Tükenmez kıssadır şerh eyler isem

⁶⁸ Güvâhî Gurbetnâmesi, Zilhicce 1012 (Mayıs 1604) yılında yazılan Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi 2310 numaralı nüsha

12	İşüdün imdi bu hâli münâsib Eger olursanız cân ile tâlib	İşitin şimdi bu hâle uygun Eğer olursanız can ile istekli
13	Diyeyin size bir pür-suz kıssa Ki çokdur anlayana bunda hisse Hikâyet	Diyeyim size bir yakıcı kıssa Ki çoktur anlayana bunda hisse Hikâye G-24a
14	Meger bir ehl-i dil bir bâğa vardı Hem ol bâğa yakın ırmağa vardı	Meğer gönül ehli bir kurbağa vardı Hem o kurbağa yakın ırmağa vardı
15	Görür derd ile bir dolâb iniler Akıdıp gözleri seyl-âb dökülür	Görür dert ile bir dolap iniler Akıtıp gözleri sel suyu döker
16	Karârı yok figanlar idüp aglar Akan yaşları ırmak gibi çağlar	Kararı yok feryatlar edip ağlar Akan yaşları ırmak gibi çağlar
17	Görüb ol ehl-i dil anda bu hâli Zebân-ı hâl ile itdi suâli	Görüp o hâl ehli anda bu hâli Hâl diliyle etti suali
18	Ki iy dil-haste vü mahzûn u nâlân Nedür bu derdün idersin böyle efgân	Ki ey hasta gönüllü ve mahzun ve ağlamaklı Nedir bu derdin edersin böyle figanı
19	Enîn ü giryene dâim ey sebep ne Dökersin yaşları hâlün aceb ne	İnleme ve ağlamana daim sebep ne Dökersin yaşları hâlin acep ne
20	O arifden işidüp bu hitabı Didi dolab ana dinle cevâbı	O ariften işitip bu hitabı Dedi dolap ona dinle cevabı
21	Felek beni bunda salmazdan evvel Dahi bu yirlere gelmezden evvel	Felek beni bunda salmazdan evvel Dahi bu yerlere gelmezden evvel
22	Cihânda bir ulu ağacıdum ben Yüce taşlar başına tâcıdum ben	Cihanda bir ulu ağaçtım ben Yüce dağlar başında tacıdım ben
23	Güzel çayır çemen içreydi yirüm Zamânede bulunmazdı nazîrüm	Güzel çayır çimen içindeydi yerim Zamanda bulunmazdı benzerim
24	Giyerdüm dâimâ atlas libası Hazân egnüme salmazdı palâsı	Giyerdim daima atlas elbise Sonbahar egnime salmazdı çulunu
25	Bana reşk eyler idi nahl ü şimşâd Kulum olmak dilerdi serv-i âzâd	Bana kıskançlık eyler idi hurma ağacı ve şimşir ağacı Kulum olmak dilerdi hür servi
26	Ağaçlardan kamu alâ idüm ben Sanasın hüsn ile tûbâ idüm ben	Ağaçların hepsinden yüce idim ben Sanırsın güzellik ile tûbâ idim ben

27	Ayağumda bınarum misl-i kevser Akar çağlardı sâfi vü mutahhar	Ayağımda pınarım kevser gibi Akar çağlardı temiz ve arınmış
28	İşiden vafumı olurdu müştâk Görenler çevremi sanırdı uçmak	İşitin niteliklerimi olurdu gönülden istenen Görenler çevremi sanırdı cennet
29	Ter ü tâzeydi altumda çemenler Degüldi dâim eksük encümenler	Yeşil ve tazeydi altımda çimenler Değildi daima eksik toplananlar
30	Budaklarum yayılmışdı havâya Öterdi kuşlar üstümde nevâya	Budaklarım yayılmıştı havada Öterdi kuşlar üstümde nağmeleriyle
31	Olurlardı muhayyer işidenler İverdi yine gelmege gidenler	Hayret ederlerdi işitenler Acele ederdi yine gelmeğe gidenler
32	Bana uşşâk idi pîr ü cevânlar İderdi sohbeti sâyemde anlar	Bana âşık idi yaşlı ve genç Ederdi sohbeti gölgemde onlar
33	Yörem yaylakları otlaklar idi İki yanum akar ırmaklar idi	Yörem yaylaklar ve otlaklar idi İki yanımda akar ırmaklar idi
34	Tolup yaz olsa etrâfumda köyler Çıkar yaylar idi çok il ü boylar	Dolup yaz olsa etrafımda köyler Çıkar yaylar idi çok il ve boylar
35	Yürürdi anda bulup bol ürünler Koyunlar kuzılar niçe süriler	Yürürdü onda bulup bol ürünler Koyunlar kuzular nice sürüler
36	Sığınurlardı sâyemde sığınlar Tolardı çevrem oylağı yığınlar	Sığınırdı gölgemde sığınlar Dolardı çevrem otlak yığınlarıyla
37	Dirilüp sâyemde kızlar gelinler Açarlar idi boyunlar alınlar	Dirilip gölgeme kızlar ve gelinler Açarlar idi boyunlar alınlar
38	Görürdi anda dîdâr anca müştâk İrerdi anda vasla niçe uşşâk	Görürdü onda güzel yüzler özleyenlerini Ederdi orada vasıla nice uşşâk
39	Ağaçlar leşker ü san şâh idüm ben Kamu halka teferrüc-gâh idüm ben	Ağaçlar asker ve san şah idim ben Bütün halka eğlenme gezi yeri idim ben
40	Bu nev ile geçerdi rûzigârım Hemîşe bî-hazân idi bahârım	Bu çeşit ile geçerdi rüzgârım Daima güzsüz idi baharım
41	Cihânda görmemişdüm şiddet-i kahr Bilinmez gizlüyimiş mihnet-i	Cihanda görmemiştim kahr şiddet Bilinmez gizli imiş dünya sıkıntısı

dehr

42	Meger bir gün görürem geldi bir Türk Yog anda şefkat ü îmândan görk	Meğer bir gün görürüm geldi bir Türk Yoktu onda şefkat ve imandan iyi huy
43	Elinde baltası keskin nacağı Bana eylük degül imiş o yağı	Elinde baltası keskin nacağı Bana iyilik değilmiş o düşmanın amacı
44	Ezelden buyımuş gönlinde yelte Ura başladı ayağuma balta	Ezelden buyumuş gönlünde Vurmaya başladı ayağıma balta
45	Dürişi çalışı zulm ile âhir Beni düşirdi ol bî-rahm câbir	Duruşu, çalışı zulm ile sonunda Beni düşürdü o rahmetsiz zorba
46	Dürüldi defteri ömrümün anda San oldum bitmemiş gibi cihânda	Dürüldü defteri ömrümün anda Sandım bitmemiş gibi cihanda
47	Budaklarımı pes kırdı dökdi Yonup kesdi kamu azâmı sökdi	Budaklarımı yeter kırdı döktü Yonup kesti bütün azamı söktü
48	Çalışdı bir niçe gün iş idindi Ol işi kendüye teşvîş idindi	Çalıştı bir nice gün iş edindi O işi kendine karışıklık edindi
49	Son ucu taşıyuban pâre pâre Getürdi dökdi bir bir bu diyâra	Son ucu taşıyarak parça parça Getirdi döktü bir bir bu diyara
50	Garîb oldum cüdâ düşdüm vatandan Sanasın cânım ol dem çıkıdı tenden	Garip oldum ayrı düştüm vatandan Sanasın canım o zaman çıktı tenden
51	Aradan geçdi çün bir niçe eyyâm Aceb nite ola dirken ser-encâm	Aradan geçti çünkü bir nice günler Acep ne olacak derken sonuç
52	Gelür üstüme bir neccâr bir gün Beni toğradı ol tekrâr bir gün	Gelir üstüme bir marangoz nice günler Beni doğradı o tekrar bir gün
53	Keserle kesdi bıçkuyıla biçdi Ol işde bana dürlü hîle geçdi	Keserle kesti bıçkıyla biçti O işte bana türlü düzenleme geçti
54	Düzetdi âkıbet dolâb kıldı İşüm zâr u gözüm pür-âb kıldı	Düzetti akıbet dolap kıldı İşim ağlayarak güzümü çok yaşlı kıldı
55	Niçe müddet durur uşda dönerem Sular içinde odlara yanaram	Nice zaman durur işte dönerim Sular içinde ateşlere yanarım

56	Vatan ayrılığın her dem idüp yâd Kıluram nâle vü zârî vü feryâd	Vatan ayrılığını her zaman hatırlayıp Kılırim inleme ve ağlama ve feryat
57	Firâk okları bağrumı delüpdür Tenümi erre-i hasret dilüpdür	Ayrılık okları bağrumı deliyor Tenimi hasret bıçkısı dilimliyor
58	Garîbem kimse yok hâlümnden âgâh Egerçi aqlaram inleyü her gâh	Garibim kimse yok hâlimden anlayan Eğer ki ağlarım inleyerek her an
59	Garîbün pîşesi ağlamak olur Yürek hicr odına tağlamak olur	Garibin işi ağlamak olur Yüreği ayrılık ateşiyle dağlamak olur
60	Înilerüm dâimâ niteki sayru Olan elbette Rahmanından ayru	Înlerim daima nitekim hasta Olan elbette Rahman'ından ayrı
61	Kanı benüm mekânım ulu tağlar Erenler turagı ol il ü tağlar	Hani benim mekânım ulu dağlar Erenler durağı ol il ve dağlar
62	Gehî zînetlü geh heybetlü tağlar Çiçeklü sebzeli otlaklu tağlar	Ara sıra süslü ara sıra heybetli dağlar Çiçekli sebzeli otlaklı dağlar
63	Yatak yatak kağan arslanlu tağlar Kayaları ala kaplanlu tağlar	Yatak yatak kükreyen arslanlı dağlar Kayaları ala kaplanlı dağlar
64	Sürün sürün güzel âhûlu tağlar Bölük bölük şikârı tolu tağlar	Sürü sürü güzel ahûlu dağlar Bölük bölük av dolu dağlar
65	Havâsı vü suları hûb tağlar Kanı ol meskenüm mahbûb tağlar	Havası ve suları güzel dağlar Hani o meskenim sevilen dağlar
66	Ağaçlu yazılı ibretlü tağlar Ala karlı yüce yaylaklu tağlar	Ağaçlı yazılı ibretli dağlar Ala karlı yüce yaylaklı dağlar
67	Garîbem ben bu yirlerde n'idem vay Benüm Rahmanum imânım meded hay	Garibim ben bu yerlerde ne edem vay Benim Rahman'ım imanım medet vay
68	Bana benzemesün gurbetde kimse Ki kala dâimâ fûrkatde kimse	Bana benzemesin gurbette kimse Ki kala daima ayrılıkta kimse
69	Benüm iy hâl eri uş vasf-ı hâlüm Budur kim dinledüm cümle makâlüm	Benim ey hâl eri işte sıfatı hâlim Budur kim dinledim cümle sözlerim
70	Söz uzar söylenürse bâkî kıssa Yiter bu kıssadan bu denlü hisse	Söz uzun söylenirse ölümsüz kıssa Kaybolur bu kıssadan bu denli hisse

71	Çün ol merd oldu bu sözlerden Dönüp hayretle gitdi iderek âh	Çünkü o adam oldu sözlerden Dönüp hayretle gitti ederek ah
72	Bakan ibretle tuyar niçe esrâr Kalan hayretle görür sonra dîdâr El-Mevize	Bakan ibretle duyar nice esrar Kalan hayretle görür sonra gözleri Mevzu 24a
73	Gel iy gurbet diyârına hevâdâr Delürüp kendüne olma cefâ-kâr	Gel ey gurbet diyarına istekli Delirip kendine olma eziyet eden
74	Göçilen yurdun olur câna özri Konılan yirde olur bellü kadri	Göçülen yurdun olur cana özürü Konulan yerde olur belli kıymeti
75	Düşürme cânuna gurbet hevâsın Ki bilmez çekmeyen anun cefâsın	Düşerse canına gurbet hevesi Ki bilmez çekmeyen onun sıkıntısını
76	Varur isen niçe mihnet çekesin Gözünden bir yumup bin bin dökessin	Varır isen nice sıkıntı çekesin Gözünden bir yumup bin bin dökessin
77	Varasın yirlere kim ir eğer giç Eşegin yavı kılan varmaya hiç	Varasın yerlere ki er eğer geç Eşegini kaybeden varmaya hiç
78	Düşen kendüsi sanma ağlamaz zâr Hey ağlar gözi dahi çıkar iy yâr	Düşen kendisi sanma ağlamaz inleyerek Hey ağlar gözü dahi çıkar ey yar
79	Kişiye çekme gidüp dürli kahrı Olur Bağdâd'dan yig kendi şehri	Kişiye çekme gidip türlü sıkıntı Olur Bağdât'tan iyi kendi şehri
80	Yürüyen kişi ilinde sevini Sanur her yiri anası evini	Yürüyerek kişi ilinde sevine Sanır her yeri anası evi
81	Dime bu yeltede kimseye olsun Yapışmaz yuvalanan taşa yosun	Etme bu teşvik kimseye olsun Yapışmaz yuvarlanan taşa yosun
82	İder gurbet uluları asâgir Ki taş kopduğı yirde olur ağır	Eder gurbet uluları küçük olanlar Ki taş koptuğu yerde olur ağır
83	Bu gurbet fikri gönlünde niçündür Ki sağlık sayrılık bizüm içündür	Bu gurbet fikri gönlünde niçin var Ki sağlık hastalık bizim içindir
84	Garîb oldukda haste kanı yârı Kılur karanu bucaglarda zârı	Garip olduğunda hasta, hani dostu? Kılır karanlık bucaklarda inlemelerle
85	Kimisi var kim irişe tapuya Yatur diplerde vü bakar kapuya	Kimisi var ki erişe makama Yatar diplerde ve bakar kapıya

86	Yimez hâlün ne diyü kimse kaygu Ölürse tamzurur yok agzına su	Yemez hâlin ne diye kimse kaygı Ölürsen damlatmazlar ağzına su
87	Ne okur bulunur üstinde Yâsîn Ne tutar bulunur sonunda yasın	Ne okur bulunur üstünde Yâsîn Ne tutan bulunur sonunda yasın
88	Garîbün cünbüşi şeydâ gibidür Basîr olsa n'ola amâ gibidür El-garîbü ke'l-amâ ve-lev kâne basîrâ	Garibin eğlencesi delice görünür Kalp gözüyle görse ne olur kör gibidir Garip (Yabancı), gözleri görse de kör gibidir.
89	Garîb ider turalum gündüz ârâm Ne kılsun ya irişdüginde ahşam	Garip eder turalım gündüz dinlenme Ne yapsın ya eriştiğinde akşam
90	Bulunmaz gel diyü kimse tapular Kalur taşra kapandukda kapular	Bulunmaz gel diye kimse hizmette Kalır dışarıda kapanınca kapılar
91	Kim itdi diseler oldukda bir suç Garîb itdi diyü herkes ider güç	Kim etti deseler olduğunca bir suç Garip etti diye herkes eder güç
92	Vatan ayrılığını sanma âsân Dimiş başına gelen zahmın îmân	Vatan ayrılığını sanma kolay Demiş başına gelen sıla iman
93	Vatan sevgüsin îmândan dimişler Belâdur ayrılık andan dimişler Hubbu'l-vatan mine'l îmân	Vatan sevgisi imandan demişler Beladır ayrılık ondan demişler Vatan sevgisi imandandır.
94	Güvâhî her kelâmın manevîdür Bu nazmun ser-te-ser manî evidür	Güvâhî her sözün çok manalıdır Bu şiirin baştanbaşa mana evidir
95	Letâyîfdür egerçi tanlayana İki yüzden haberdür anlayana ⁶⁹	Latifelidir eger ki şaşırana İki yüzden haberdür anlayana
96	Degüldür gurbet ancak bu mekândan Bir iki gün cüdâlık hânümândan	Değildir gurbet ancak bu mekândan Bir iki gün ayrı düşen yuvasından
97	Garîb andan berüyüz tâ ki eşbâh Hudâ emriyle oldı beyt-i ervâh	Garip ondan beriyiz ta ki karaltıdan Allah emriyle ruhlar evi oldu

⁶⁹“Nasihaddür veli hoş anlayana” mısraı derkenarda bulunmaktadır.

98	Vatan kamuya ol aslî vatandır Ne rağbet buna kim mevâ-yı tendür	Vatan herkesin asli vatanıdır Ne rağbet buna ki sığınılacak tendir
99	Koyalım bu beş on günlük turağı O bâkî meskenün hoşdur yaragı	Koyalım bu beş on günlük durağı O bâkî meskenin hoştur silahı
100	Buradan anda varmamuz mukarrer Degül andan buna gelmek mukadder	Buradan onda varmamız kararlaştırılmış Değil ondan buna gelmek alın yazısı
101	Buradan varıcak âhir ol ile N'olısar hâlümüzü kim ne bile	Buradan varınca sonun o ile Ne olacak hâlimizi kim ne bile
102	Haber kim getüre bunda birader Müsâfir gelmez ü uçmaz kebûter	Haber ki getirecek bundan birader Misafir gelmez ve uçmaz güvercin
103	Alır ibret bu sözden âkıl olan Ne dimekdür ne bilsün gâfil olan	Alır ibret bu sözden akıllı olan Ne demektir ne bilsin gafil olan
104	Şekerler dökdi dilden hâme bunda Tamâm olsun bu <i>Gurbetnâme</i> bunda	Şekerler döktü dilden kaleme bunda Tamam olsun bu <i>Gurbetnâme</i> bunda
105	Olardan kim suhendân ezkiyâdur Güvâhî'nün temennâsı duâdur	Güzel konuşan zeki olanlardan ki Güvâhî'nin temennâsı duadır

SONUÇ

Güvâhî'nin eserleri üzerine bir incelemeyi temel alan bu tez ile ilk olarak onun; halkının kültürüne, değerlerine ve tarihine hâkim bir şahsiyet olduğu görülür. Dahası Güvâhî'nin, yaşadığı topluma ve muhatabı olacak gelecek nesillere ahlaki, edebi ve dinî noktalarda öğütler vermeyi ve onlara kendi doğrularını güçlü bir dil zenginliği içerisinde öğretmeyi görev telakki ettiği anlaşılır. Güvâhî ve Güvâhî'nin *Pendnâme*, *İbretnâme* ve *Gurbetnâme* adlı eserleri büyük bir dikkatle ele alındığında onun Türk fikriyatını zihninde harmanladığı ve gelecek kuşaklara bir kılavuz olarak sunduğu söylenebilir.

İkinci olarak başta *Pendnâme* olmak üzere Güvâhî'nin mezkûr eserlerinin hem yurt içi hem yurt dışı kütüphanelerde birçok nüshasının olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmayla söz konusu eserlerin yurt içi kütüphanelerde yer alan nüshalarının tamamına ulaşılmış, bahsi geçen nüshalar kronolojik olarak incelenerek içlerinde yazarın kendi yazdığı nüshaya en yakın tarihli metinler tespit edilmiştir. Akabinde ilgili yazma metin öncelikle günümüz Türk harflerine aktarılmıştır. Ardından metinler, “3.5 Metin” bölümünde yer alan tablodaki şekliyle günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Günümüz Türk harflerine aktarım sırasında tek nüsha baz alınmasına karşın farklı nüshalardan yararlanmak suretiyle en doğru metin elde edilmeye ve okuma güçlükleri aşılmaya çalışılmıştır. Günümüz Türkçesine çeviri sırasında beyit nizamını bozmamaya ve ahengin korunmasına özen gösterilmiştir.

Öncelikle günümüz Türkçesine aktarılan metinlerde yer alan anlatmaya bağlı ve konu bütünlüğü taşıyan anlatılar tematik olarak gruplandırılmıştır. Tematik olarak gruplandırılan metinler anlaşılabilirliği sağlamak maksadıyla ana ve alt temalara ayrılmıştır. Bu yolla Güvâhî'nin kaleminden çıkan edebî ürünleri bilimsel çalışmalara açarak araştırmacılara ve ilgili okura bütüncül bir metin sunulmaya çalışılmıştır.

Güvâhî'nin anlatmaya bağlı eserleri keşfedici tematik analiz yöntemiyle incelendiğinde mezkûr tematik sınıflama önerisi kapsamında beş ayrı ana tema ve on dokuz alt tema tespit edilmiştir. Anlatılarda Dini Öğretiler temasının; Dünya Hayatının Geçiciliği, Kader, Nasip/ Kısmet alt temalarına; Dürüstlük temasının;

Adil Olma Hak Bilinci/ Devlet Adamlarının Zulmü, Dış Görünüşün Önemi, Güven/ Güvenilir Olma, Samimiyet/ İkiyüzlülük, Kanaatkârlık/ Açgözlülük alt temalarına: İleri Görüşlülük temasının; İletişimde Uсталık/ Akıllıca Konuşma, Mantıklı Olma/ Kurnazlık/ Saflık, Tedbirli Olma alt temalarına: Saygı temasının; Değer Bilme/ Saygı, Görgü/ Terbiye/ Çocuk Yetiştirme alt temalarına ve Sevgi ana temasının; Aile Birliği, Aşk/ İnsanseverlik, Cömertlik, Kardeşlik/ Dostluk, Konukseverlik, Vatanseverlik/ Gurbet alt temaları kapsamında değerlendirilecek bölümlere ayrıldığı tespit edilmiştir. Mezkûr temaların hikâyelere hazırlık kısımları olarak hazırlanan Latife, Mevize, Şikâyet gibi bölümlerle desteklendiği görülmüştür. Ayrıca tematik anlamda Güvâhî pendnâmelerinin toplumsal yaşamın sorun ve mevzularını anlatılara taşıdığı, 16. yüzyılın temalarının bugünkü sosyal ve kültürel hayatımızda hâlâ önemli olmaya devam ettikleri keşfedilmiştir.

Bilindiği üzere Güvâhî'nin anlatı temelli ve olay örgüsü içeren hikâyeleri tez çalışmasının ana malzemesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda eserde yer alan hikâyeler özetlenmiş ve müellifin 58 ayrı büyük anlatıya yer verdiği görülmüştür. Anlatıcının fıkra, masal, anı, hikâye, hadis, kısas-ı enbiyâ gibi birçok metin türünü bir araya getirerek yeni bir üst metin oluşturduğu sırada atasözü ve deyimleri bir harç olarak kullandığı tespit edilmiştir.

Güvâhî'nin eserleri birçok kez çeşitli dil çalışmalarına konu olmuştur. Bu bağlamda özellikle *Pendnâme*'si atasözü ve deyim varlığı açısından dikkat çekici bulunmaktadır. Ancak eserler üzerinden daha önce yapılan çalışmaların, eserlerin gerçek hüviyetlerini ve niteliklerini tespit etmede, atasözü ve deyim varlıklarının tamamını ortaya koymada eksiklikleri olduğu görülmektedir. Bu çalışmada daha evvel tespit edilen atasözü ve deyim varlığı ile tez kapsamında ilk defa tespit edilen; Arapça başlıklar (31 adet), atasözü (64 adet), deyim (72 adet), dua/ beddua (14 adet), hikmetli sözler (100 adet), küfürlü sözler (9 adet) vd. tablolar hâlinde sunulmuştur.

Halkbilimi açısından ele alınan metinlerin motif envanterinin çıkarılması, anlatıda kullanılan halkbilim unsurlarının tespiti metnin anlamlandırılması açısından önemlidir. Güvâhî'nin eserleri bu bağlamda zengin bir hazine niteliği taşımaktadır. Çalışma kapsamında kalıp sözler açısından; Arapça başlıklar (Tablo 2), atasözleri (Tablo 3), deyimler (Tablo 4), hikmetli sözler (Tablo 8), küfürlü

sözler (Tablo 7) vd. ile anlatı öğeleri bağlamında anlatı kişileri (Tablo 10), bitkiler (Tablo 13), değerli maden ve değer öğeleri (Tablo 14), hastalıkla ilgili kavramlar (Tablo 15), hayvanlar (Tablo 16), inanç temelli öğeler (Tablo 17), mekânlar (Tablo 22), meslekler (Tablo 24), müzik terimleri (Tablo 25), renkler (Tablo 26), sayılar (Tablo 27), yemekler (Tablo 28), zaman öğeleri (Tablo 29) olmak üzere çeşitli alt anlatı unsurlarının kayıtları ve işlevleri ilk kez tespit edilmiştir.

Güvâhî'nin anlatıları kimi Batılı veya Doğulu metinler ile benzer özellikler taşımaktadır. Özellikle Ezop ve La Fontaine gibi Batılı edebiyatçıların eserlerinde görülen farklı anlatılar Güvâhî'nin hikâyeleri arasında kendine yer bulmuştur. Söz konusu anlatılar incelendiğinde özellikle Batılıların eserlerinde bulunan “Ağustos Böceği ile Karınca (Hikâye P-6b), Oduncu ile Aslan (Hikâye P-5a), Kurbağa ile Kaz (Hikâye P-16f), Akrep ile Kurbağa (Hikâye P-2e)” anlatılarının benzer metinleri Güvâhî anlatıları arasında kolaylıkla bulunabilir durumdadır. Ayrıca İslam, Fars ve Türk kültürlerinin onu derinden etkilediği ve anlatılarının pek çoğunun omurgasını oluşturduğu varsayımı hatalı olmaz.

Güvâhî'nin pendnâmeleri, genel olarak pendnâme türünün özelliklerini yansıtmaya karşın türün ilk eseri sayılan Attâr'ın *Pendnâme*'sine ve benzerlerine kıyasla en başta daha millî ve yerel özellikleri ile onlardan ayrılmaktadır. Müellif âdeta tamamen anonim anlatıları harmanlayarak ve yeni bir tür kurgusuyla anlatısını bir araya getirerek telif bir eser vücuda getirir.

Güvâhî'nin divan şairi mi yoksa kıssahan mı olduğu mevzuu da son derece tartışmalı bir konudur. Ancak kestirme bir bakışla Güvâhî'nin, işlediği sıradan insana dair konular, kullandığı mazmunlar, tercih ettiği sade ve anlaşılır dil, devrin insanıyla beraber günlük sorunları da aktarması ve çözümler araması, taşıdığı Türkçe dil hassasiyeti gibi noktalar bakımından halk edebiyatı şairi hatta kendi bakışı ile bir kıssahan olduğu söylenebilir.

Anlatılarında yer verdiği hikâyelerin bir kısmının, “Hikâye P-3c” hikâyesinde olduğu gibi kendi anıları olması yanında “Hikâye P-2a” hikâyesinde olduğu gibi kimi anlatılarında kahramanlarını Türk kültür, edebiyat ve tarihinde yer alan isimler arasından seçer. Ayrıca 16. yüzyıl tarihî gerçekliği, mekân ve şahıs isimleri gibi birçok konuda zengin bir hazine sunmasının yanı sıra ortaya

çıkıldığı toplumun gelenek, görenek, örf ve âdetleri hakkında da zengin bilgiler içerir.

Güvâhî, eserinde yalnız ve tek başına bir anlatıcı olmak yerine okuruyla saf ve güçlü bir iletişim kurmayı tercih eder. Bu iletişim sırasında kendi hayat tecrübesiyle ve bin yılların imbiğinden süzülüp gelen atasözlerini sıralarken aynı zamanda kendi görüş ve birikimlerini de aktarmaktan çekinmez. Bunu yaparken okura kendi tecrübelerinin farkına vararak yaşamasını öğretir. Aynı zamanda okura fırsat tanıyarak en azından düşünmesini bazen de dua etmesini isteyerek iki yönlü bir ilişki kurmaya çalışır. Anlatıcı ulaklarla alakalı olarak yaşadığı acı tecrübeyi aktarırken kendisinin olayın kahramanı olduğunu ve bu vasıfla metin içerisinde bulunduğunu da okuruna hissettirir (Hikâye P-3c). Bazen de Güvâhî, eserlerinde okuru metne dâhil eden ve karşısında muhatap kabul eden bir yaklaşım sunar. Anlatılarında hem okurla konuşarak hem de anlatı öncesi veya sonrasında okura doğrudan öğütler vererek bu tavrını ortaya çıkarır. Zaman zaman anlatılarının insanlara bir fayda sağlaması, yol göstermesi veya onların öğüt almaları için yazma gayretinde olduğunu söyleyerek veya okurla doğrudan diyalog geliştirerek bunu yapar.

Güvâhî anlatılarına yapısalıcı metin inceleme yöntemleri açısından bakıldığında da olay ve olay örgüsü, bakış açısı, zaman, mekân, anlatı kişileri, tema, zihniyet, dil ve anlatım özellikleri bağlamında birçok hususi niteliğe ulaşılabilir.

Anlatılarda Güvâhî'nin, yaşadığı dönemin zihniyetini metinlerine yansıttığı, birçok metin yapısını mesnevi nazım biçimini kullanarak bir araya getirdiği, sözlü gelenekte yaşayan anlatıları ve sözlü edebiyat mahsullerini metnine dâhil ettiği, anlatılarında hem yerel hem tarihi şahsiyetlere yer verdiği, çoğu anlatının yaşadığı döneme ait zamanı içerdiği söylenebilir.

Anadolu Türk kültürü için kıymetli olan Hacı Bektaş, Nasreddin Hoca gibi hem sanatsal hem tarihi isimleri anlatısına dâhil ettiği, özellikle Divan edebiyatı şairi ve mahallîleşme anlayışının öncü isimleri Necâtî ve Zâtî'den bahsettiği görülür. Yine dönemin mahallîleşme anlayışını temsil eden şair ve yazarlarını himaye eden Ali Paşa'ya ve döneminin siyasi otoritesi olarak Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman'a eserinde yer vermesi önemli bir noktadır.

Bektaşîlik, Kalenderîlik gibi sosyolojik oluşumlara değindiği, halkın gündelik yaşantısını eserine yansıtarak döneminin toplumsal yaşamını metnine dâhil ettiği görülür. Özellikle Türk kültüründe yer alan renk ve sayı unsurları gibi mitik motifleri anlatılarında kullandığı, Arap ve Fars kültürüne dair isimlere hikâyelerinde yer verdiği söylenebilir. Güvâhî'nin Türk dilinin işlenmesi ve korunması konusunda öncü bir hassasiyet gözettiği ve örneğin Hüda, Allah kelimelerinin yanı sıra Tanrı kelimesini de kullanmaya özen gösterdiği gözlemlenir.

Anlatıcının söz konusu eserlerinde yereli sanatına yansıttığı, Kastamonu, Geyve, İstanbul, Üsküdar gibi yaşadığı coğrafi mekânlara yer verdiği veya dağ, bahçe gibi genel mekânları kullandığı görülür.

Metin yapısı bağlamında özellikle öğretici temaları metninde ele aldığı ve bu temalar yoluyla Türk sözlü kültür ürünlerini gelecek kuşaklara aktarmak istediği anlaşılır.

Anlatılarında sade bir Türkçe kullanmaya özen gösterdiği gibi yerel atasözü ve deyimlerini yoğunlukla kullandığı ifade edilebilir. Özellikle kendisine has tanımlamalara, öz Türkçe söylemlere, alışılmamış bağdaştırmalara başvurduğu ve yalın, sade, süssüz, anlaşılır bir dil kullandığı ifade edilebilir.

Güvâhî'nin; öğütleriyle toplumu eğitmek amacıyla evvela *Pendnâme*'yi, insanların yaşadıklarından ibret alması için *İbretnâme*'yi ve zaman zaman siyasal düzleme ulaşan eleştirilerinin bir sonucu olarak son eseri *Gurbetnâme*'yi yazması belki *Pendnâme* ve *İbretnâme* adlı eserleri sonrasında sürgüne gönderilmiş olabileceği veya bir zorunluluktan ötürü gurbete düşmüş olabileceği ihtimalini akla getirir. Ancak hayatı ile ilgili sahip olunan son derece kısıtlı bilgiler bir ölçüde onun anlatılarının anlatıbilim açısından daha ayrıntılı tahlilini önemli ve dahası gerekli kılmaktadır.

Ayrıca her ne kadar Güvâhî'nin ortaya koyduğu öğütlerin ışığında gelişmesi beklenen erdemli insan profili ütöpik yanlar barındırsa da Güvâhî'nin istediği insan, toplum ve ülke perspektifini göstermesi bağlamında önemlidir. Özellikle Güvâhî'nin nelerden şikâyet ettiği, günümüz eğitimcilerine notları ve onun insanları geliştirmeye yönelik kullandığı hususi metoduna ulaşılmasının yanı

sıra onun öğütnameleriyle, çeşitli erdemlerin benimsendiği toplum düzenine kavuşmayı arzuladığı kaydedilmelidir. Ek olarak dönemin ahlaki bakışını ortaya koyan anlatıların incelenmesiyle edebiyatımızın en tipik ahlaki öğretilerini içeren Güvâhî pendnâmeleri ile 16. yüzyılın siyasi, sosyal sorunları ortaya konulmuş ve yazarın geliştirdiği çözüm önerileri; anlatıcının bugünün siyasilerine, din adamlarına, eğitimcilerine dair mesajlarına ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle Güvâhî'nin günümüz devlet adamlarına, din adamlarına, esnaflarına, çiftçilerine, anne babalarına, gençlerine, öğrencilerine, çocuklarına öğütleri tekrar günümüzdeki muhataplarının dikkatine sunulmuştur. Ancak maalesef eserin yazımından bugüne kadar altı asra yakın bir süre geçmesine karşın Güvâhî'nin dikkat çektiği kimi sorunların hâlâ toplumsal ve sosyal hayatta görölmeye devam ettiği anlaşılmıştır.

Sonuç olarak literatür açısından bakıldığında vurgulanmalıdır ki Güvâhî'nin eserlerinin ilk kez tematik bir bakışa, anlatıbilimsel ve halkbilimsel bir çözümlemeye muhatap olması ve müellifin yazdığı orijinal nüshaya en yakın tarihli metnin günümüz Türkçesine özenle aktarılmaya çalışılması, tezin Türk bilim çalışmaları ve alana katkılarından biri olacaktır. şüphesiz yine de gerek Güvâhî'nin gerek eserlerinin anlaşılabilmesi için yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın; Muhammed bin Abdullah Geyveli el-Güvâhî'nin, Türkî zebanda tuhfe saydığı mezkûr eserlerinin, 16. yüzyıl Türk kültür ve sosyal hayatımızın, atasözü ve deyim hazinelerimizin keşfinde bir gayret olmasını temenni eder; “Güvâhî-çün duâ” kılarak biz de rahmet bekleriz.

KAYNAKLAR

- Aça, M., Gökalp, H., Kocakaplan, İ. (2012), *Tür ve Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2018), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Aksu, B., Akalın, Ş. H., Toparlı, R. (2022) *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş., Gündüz, O. (2004), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2022), *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*, İstanbul: Bilge Kültür- Sanat.
- Aktulum, K. (2004), *Parçalılık Metinlerarasılık*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Albayrak, N. (2009), *Türkiye Türkçesindeki Atasözleri*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Albayrak, N. (2004), *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Altunel, İ. (2022), *Kıssahan*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (21.02.2024 tarihinde erişildi).
- Apaydın, H. Y. (2018), Adalet Nedir?, *Bilimname*, 35, Erciyes Üniversitesi, 459-476.
- Arslan, M. (2004), *Divan Edebiyatında Nasihat-nâmeler (Pend-nâmeler ve Vak'a-nüvis Es'ad Efendi'nin Pend-nâmesi, Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri, (7-73)* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı: 4.
- Aytaç, G. (2009), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Ayverdi, İ., A. Topaloğlu, (2005), *Asırlar Boyu Târihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Balcı, R. (Çev.), (2007), *Keşfü'z-Zunûn*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Bayat, F. (2021), *Mitolojiye Giriş*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Beyazıt, Y. (2018), *Kadiasker Atama Ruznamçelerinden "Çivizade Mehmet Efendi Ruznamçesi"* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bilgin, A. A. (Hzr.), (1998), *Emre Terceme-i Pendmâme-i Attâr*, İstanbul: Enderun Matbaası.
- Boratav, P. N., (2016), *Halk Edebiyatı Dersleri*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler, (2009), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buyruk, İ. E. (2014), "Sakaryalı Divan Şairi Güvâhî ve Çağımıza Öğütleri", *Türk Edebiyatında Sakarya Araştırmaları*, Sakarya: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, syf. 393-404.
- İpekten, H., (1985) *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 3. Cilt.
- Canım, R. (1988), *Pednâmeler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları*, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 153-160.
- Canım, R. (2018). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Ceylan, Ö. (2007), *Kuşlar Dîvânı*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çağrı, M. (2006). *Nasihat*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çetin, A. Y. (2016), *Türk Halk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipolojisi*, İstanbul: Kitabevi.
- Çetin, İ. (1997) *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çetin, İ., Oğuz, Ö. (Haz.) (2017). *Muğla Halk İnanışları*, Muğla: Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çetin, İ. (2020), *Türk Halk Hikâyeciliği, Türkiye Sahası*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çetişli, İ. (2021), *Metin Tahlilleri Giriş/ 2*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çınar, A. A. (2004), Kazak Anlatı Sanatında “Şeşendik (Hikmetli)” Sözler, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 64-89.
- Çoruhlu, Y. (2017), *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Ötüken.
- Demirkazık İ. (2022), Güvâhî’nin Gurbetnâmesi, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Bahar.
- Demirkazık, İ. (2022), Güvâhî’nin İbretnâmesi, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6, 95-137.
- Destebaşı, F. (2011). *Çocuk Edebiyat Eserlerinin 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Devellioğlu, F. (2003), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2009), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Doğan, B. (2007) Stratejik Yönetim Alanında Vizyon Kavramının İçeriği Üzerine Bir Çalışma, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.7, S.27, 31-47.
- Duymaz, R. (Haz.) (2007) Ahmet Vefik Paşa, *Atalar Sözü*, İstanbul: Bilimevi Yayıncılık.
- Efe, Z., (2020), “Şeyhülislâm Kemâl Paşazâde (İbni Kemâl) Dîvânı’nda Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri” İstanbul: 2020, 277-309.
- Eke, N. (2009), *Güvâhî’nin Pendnâmesi’ndeki Bir Hikâyet ile La Fontaine’in Bir Masalının Mukâyesesi*, *A.Ü. Türkiyat Enstitüsü Dergisi*, Sayı 39.
- Emecen, F. M., (2022), *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erciş, P. (1981), *Güvâhî’nin Pendnâmesi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Erdoğan, A. (2005), *Sayılar ve Hayvan Simgeleriyle Alevi Mitolojisi*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Erenoğlu, D. (1997), *Pend-nâme*, Güvâhî (Dil İncelemesi). Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Erenoğlu, D. (2007), Güvâhî’den Günümüze Atasözleri ve Deyimler, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 2 (4), 1150-1167.
- Ergin, M. (2009), *Dede Korkut Kitabı 1*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ertürk, E (2006), *Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik ve Ekonomik Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eyüboğlu, E. (1973), *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler 1*, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi.

Gömeç, S. Y., (2018), *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Ankara: Berikan Yayınevi.

Gündüz, O. (1992). *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema*, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.

Güleç, İ. (2017), *Anonim Halk Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Güler, Z. (2017), *Yaşlılık ve İntihar*, Sosyoloji Konferansları, 1. Uluslararası Sosyal a Bilimler Sempozyumu, Fırat Üniversitesi, 13-15 Ekim 2016.

Gültekin, H. (2012), Güvâhî'nin Bilinmeyen Eseri: Tazarru-nâme, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 7/3*, Summer 2012, P. 1329-1371, Ankara-Turkey.

Günay, U. (2011), *Türkiye 'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Güzel, A. (2020), *Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Hakverdioğlu, M., (2012), Fuzûlî'de 'Aşk ve Âşk Kavramı, *The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 5 Issue 1*, 131-155.

Hallaç, S., Öz, Fatma (2014), Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi, Cilt 6*, 124-153.

Hengirmen, M. (1977), *Güvâhî'nin Hayatı, Eserleri, Pendnâmesindeki Atasözleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Hengirmen, M. (1983), *Güvâhî, Pend-nâme*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İbn-i Battûta. (2000), *Seyahatnâme*, 1. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İmamoğlu, A. T., Öztürk, Ö. (2023), "İslam Siyaset Düşüncesi Açısından Zıllullâh Hadisi ve İşârî Yorumları", *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi/ 12* (Ekim 2023): 52-78.

İsen, M. (2010), *Klasik Türk Şiiri Açısından Sakarya ve Çevresi, Tezkireden Biyografiye*, İstanbul: Kapı Yayınları.

İsen, M. (2020), "Güvâhî Mehmed", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, [Http://Teis.Yesevi.Edu.Tr/Madde-Detay/Guvahi-Mehmed](http://Teis.Yesevi.Edu.Tr/Madde-Detay/Guvahi-Mehmed) [Erişim Tarihi: 21.06.2023].

İsen, M. (Hz.) (2017), *Künhü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İsen, M., Horata, O., Macit, M., Kılıç, F., Aksoyak, H. (2006), *Eski Türk Edebiyatı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

İstanbul Üniversitesi. (2023). 15.06.2023 tarihinde mektup <https://cihanhukumdari.istanbul.edu.tr/mektup/> adresinden alındı.

Işık, H. (2011). *Maturidi'ye Göre Kaza ve Kader*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri.

Kafesoğlu, İ. (1997), *Türk Millî Kültürü*, Ankara: Ötüken Yayınları.

- Kanar, M. (2022), *Pendnâme*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kaplan, M. (1992), “*Divan Edebiyatında Manzum Nasihat-nâme Yazan Şairler ve Eserleri I*” Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 3, S. 3, Van: Fen-Edb. Fak. Yay. s.23-68.
- Kaplan, M. (2001), Manzûm Nasîhat-nâmelerde Yer Alan Konular, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (9), 133-185.
- Karaismailoğlu, A. (Çev.), (2021). *Mesnevi*, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Kaya Yiğit, B. (2015), Süleyman Penâhî'nin Nasihatnâmesi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol/ Cilt: 2, No/ Sayı: 3. s. 105-133.
- Kaya, D. (2021), *Türk Dünyası Anonim Halk Şiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kemal, A. (2004), *Nasreddin Hoca Fıkraları*, İstanbul: Parıltı Yayınları.
- Kılıç, F. (2018), *Âşık Çelebi, Meşâ'irü'su'ara*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kıraç, E. (2013), *Türk Halk Edebiyatı*, Denizli: Gökçe Yayınevi.
- Kıral, E. (2018), Kayıp Giden Bir Değer: Saygı, *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, 4-10.
- Kızıler, H., Öksüzöğlu E. Ş. (2023), “Mevlânâ ve Yunus Emre Düşüncesinde Dert Kavramı Bağlamında Metaforik Anlatım”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 7/2 (2023), 287-314.
- Koyuncu, F. (2018), *Güvâhî'nin Pendnâmesi'ndeki Bazı Fütüvvet Değerleri*, 4. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 27-29 Eylül 2018.
- Kurnaz, C. (1990), *Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine Denemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2003), Konuşma Eğitimi ve Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler, Ankara: TÜBAR, Cilt: 13.
- Kutlu, H. İ., (2019), Güvâhî'nin Pend-nâme'sini İdealizm Bağlamında Okumak, Ankara: *Başkent University Journal of Education*, July 25, 2019.
- Kutluk, İ. (2014), *Kınalı-zade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şuara*, 2. Cilt, Ankara: Ttk.
- Küçükbasmacı, G. (2017), Kastamonu'da Asa Suları, Ankara: *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Güz 2017.
- Levend, A. S. (1963), Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*.
- Levend, A. S. (2018), *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Levend, A. S., (2016), *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Cilt 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Lugatim Sözlük (Kubbealtı Lugatı), (2024), 05 Şubat 2024 tarihinde, <http://lugatim.com> adresinden alındı.
- Manfred J. (2012), *Anlatıbilimin: Anlatı Teorisi El Kitabı*, (B. Dervişcemaloğlu, Çev.) Ankara: Dergâh Yayınları.
- Mermer, A., Alıcı, L., Eflatun, M., Bayram, Y., Keskin, N. K. (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Mehmet Süreyya, (1996), *Sicill-i Osmani Osmanlı Ünlüleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, c. 2.

Moran, B. (2018), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Nişanyan Sözlük, (2024), 05 Şubat 2024 tarihinde, <https://nisanyansozluk.com>, adresinden alındı.

Ocak, A. Y. (2022), *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ocak, A.Y. “Âb-ı Hayât”, TDV İslâm Ansiklopedisi, [Http://islamansiklopedisi.org.tr/ab-i-hayat1-tasavvuf](http://islamansiklopedisi.org.tr/ab-i-hayat1-tasavvuf) [Erişim Tarihi: 21.06.2023].

Oy, A. (1972), *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Ögel, B. (2010), *Türk Mitolojisi 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Önal, M. (1998), “Yeni Türk Edebiyatında Terimleşme ve Tematik Yapı Meselesine Dâir Düşünceler”, *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağan*, s. 271-279, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Örnek, S. V. (2016), *Türk Halkbilimi*, Ankara: Bilgesu Yayınları.

Özarslan, M. (2006), *Ferhat ile Şirin Mukâyeseli Bir Araştırma*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Özkan, M. (1983), *Pend-nâme-i Güvâhî'deki Atasözleri*, Türk Dünyası Araştırmaları, sayı: 27, İstanbul: TDAV Yayınları.

Özyaşamış, Ş. (2013), Güvâhî'nin Tazarru-nâme'si ve Dil Özellikleri, *Turkish Studies (İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)* 8/1 (Winter): 2351-2500.

Parlatır, İ. (2007), *Tdk Atasözleri*, Ankara: Yargı Yayınevi.

Püsküllüoğlu, A. (2012), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Arkadaş Yayınları.

Sungurhan, A. (2017), *Beyânî Tezkiretü's Şuara*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sungurhan, A. (2017), *Kınazlızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü's-şu'arâ*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şahin, Ş., Ökmen, B., Kılıç, A. (2019), Sevgi eğitimi dersi alan öğrencilerin sevgi ve sevgi eğitimi dersine dair görüşleri, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, Volume 7*, 176-197.

Şemseddin Sami, *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2015.

Şentürk, A.A., Kartal, A. (2010), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tekin, M. (1991), *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Tepebaşı, F. (2019), *Roman İncelemesi*, İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Toprak, M. (2016), *Hermeneutik ve Edebiyat*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tosun, C., Sayın, G. (2021), Din Eğitimi Öğretmenlerinin Bilgi ve Dini Bilgi Anlayışları, *Eskiye* 45, Eylül/ September.

Tülbentçi, F. F. (1977), *Ata Sözleri*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınları.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (2024), 05 Şubat 2024 tarihinde, <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı.

Türkçe Sözlük (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Şiiri (Divan Şiiri), sayı: 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmen, F. (1999), *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi*, Latife 51, İzmir: Akademi Yayınevi.

Türkoğlu, S. (2018), Türk Edebiyatında Pendnâme-i Attâr'ın Manzum Tercümelere ve Seyyid Ali Rızâ'nın Riyâzü'r- Rızâ'sı, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 671-692.

Uğurlu, S. (2017), Türk Müzik Folklorunda Şiir, Müsiki ve Raksın Tarihi Birlikteliği, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 6/2 2017.

Uğurlu, S. (2022), Sözlü Gelenekte Hızır Konulu Memoratlar, *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 31.

Uzunkol, E., Ata, H. C. (2023), Ortaokul Öğrencilerinin Doğruluk- Dürüstlük Değer Algılarının İncelenmesi, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23 (2), syf. 130-145.

Varol, C. (2021), *Osmanlıdan Hikâyeler*, İstanbul: Panama Yayınları.

Yağcı, A. H., (2022), Türkiye’de Bireylerin Sol-Sağ Ayrımına Göre Konumlanışı: Dünya Değerler Araştırması 1990-2018 Verilerinin İncelenmesi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, Mart 2022, ISSN 2147-6926, syf. 21-50.

Yiğit, B. K. (2015), Süleyman Penâhî'nin Nasihatnâmesi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol/ Cilt: 2, No/ Sayı: 3. s. 105-133.

Yılmaz, E. (2008), *Türk Edebiyatı'nda Sakarya*, Sakarya: Adapazarı Kitaplığı.

Yılmaz, M. (2013), *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Yakıcı, A. (1987), Düğün kelimesi ve kültürümüzdeki yeri. *Millî Folklor*, 39, 33-36.

Yurtbaşı, M. (2013) *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: Doğan Ofset Yayıncılık A.Ş.

Yurtbaşı, M. (2013) *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Doğan Ofset Yayıncılık A.Ş.

Yücel, Y., Pulaha, S. (1988), *1. Selim Kanunnâmesi ve 16. Yüzyılın İkinci Yarısının Kimi Kanunları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yücel, Y., Pulaha, S. (1995), *1. Selim Kanunnâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurum Yayınları.

Yüksel, H. A. (1980), Türk Folklorunda 7 Sayısı, *Erciyes: Aylık Sanat ve Fikir Dergisi*, 29, syf. 18-22.

Yüksel, H. A. (2009), *Bir Ezop Masalı M.Ö. 6. Yüzyıl. Trakya veya Emirdağ'da yaşamış* Ankara: Meb. Yayınları.

Ek 1 Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp. 19 Hk 2141 Nu. Tazarrunâme Metni

Fotoğraf 1 Hasan Paşa İl Halk Ktp. 19 Hk 2141 Nu. Tazarrunâme Metni

Ek 2 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. Ön Kapak

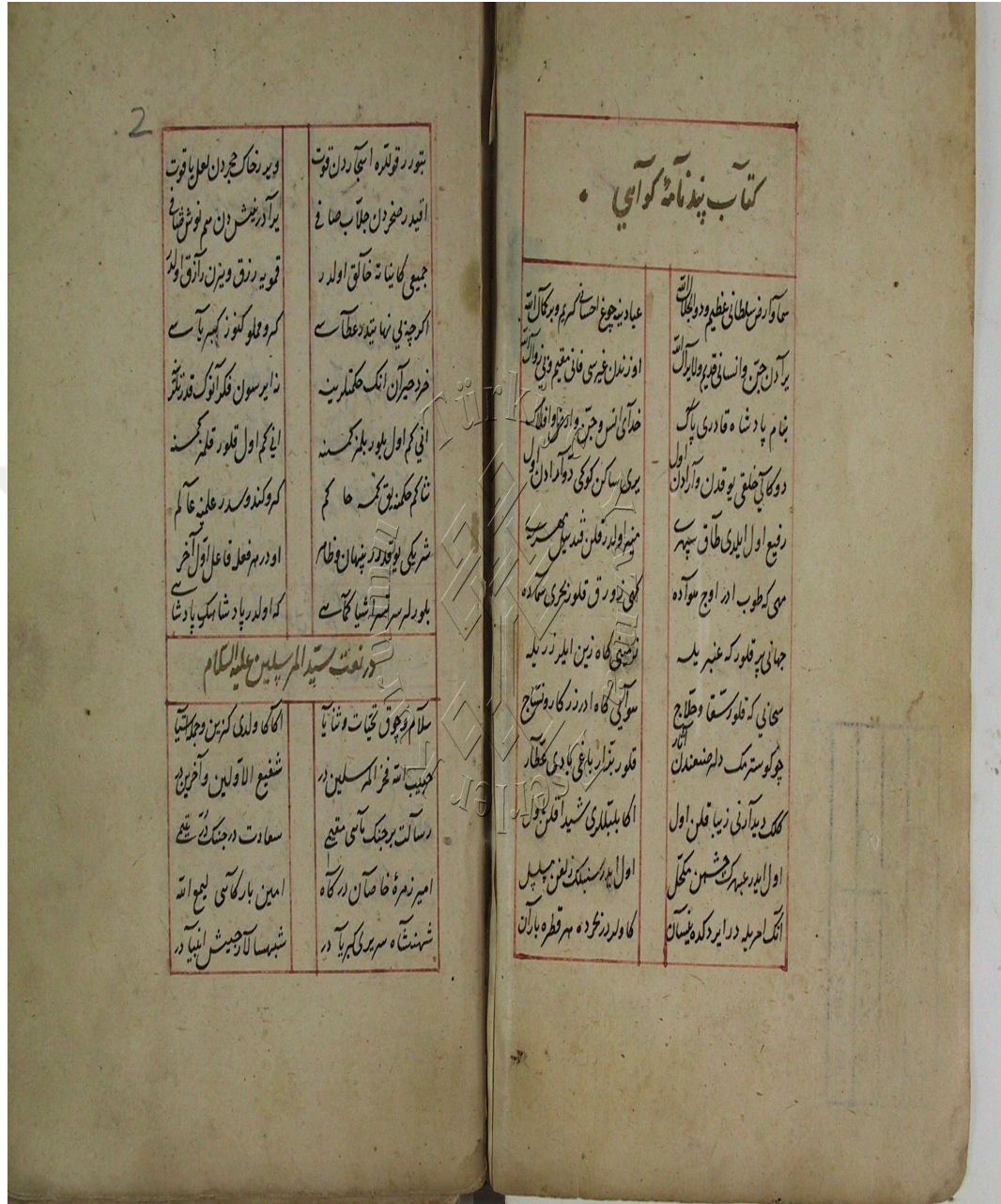

Fotoğraf 2 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Ön Kapak

Ek 3 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. Pendnâme Kapak

Fotoğraf 3 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Pendnâme İç

Fotoğraf 4 Süleyman Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Pendnâme Metni

Fotoğraf 5 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. İbretnâme Metni

Ek 6 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma Bağışlar Ns. Arka Kapağı

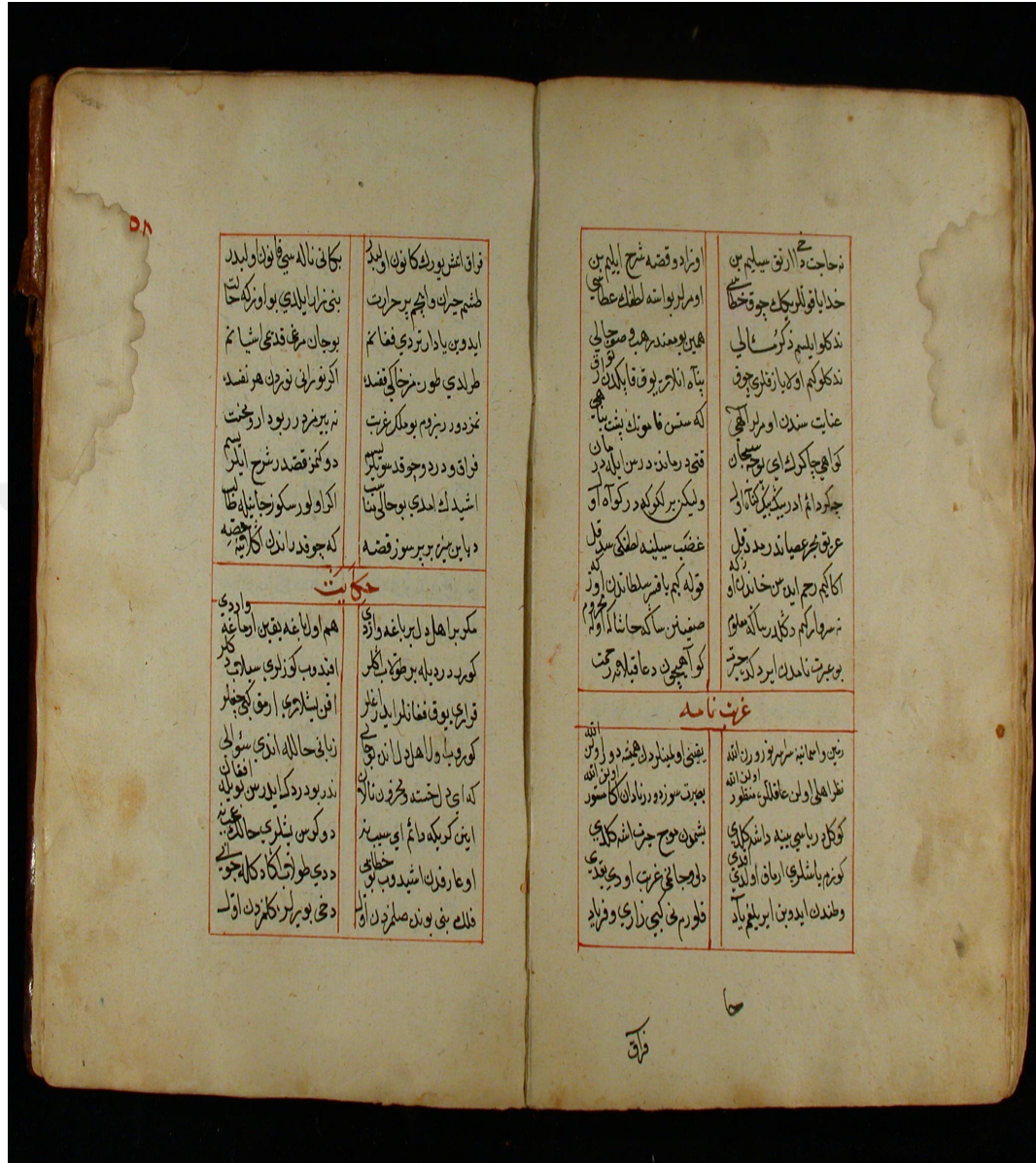

Fotoğraf 6 Süleymaniye Ktp. 5871 Nu. Yazma B. Ns. Arka Kapak

Ek 7 Konya Mevlâna Müzesi 2310 Nu. Yazma Ns. Ön Kapağı

Fotoğraf 7 Konya Mevlâna M. 2310 Nu. Ns.Yazma Ön Kapak

Fotoğraf 8 Konya Mevlâna M. 2310 Nu. Ns. Yazma Gurbetnâme Metin

Ek 9 Konya Mevlâna Müzesi 2310 Nu. Yazma Ns. Arka Kapağı

Fotoğraf 9 Konya Mevlâna M. 2310 Nu. Ns.Yazma Arka Kapak